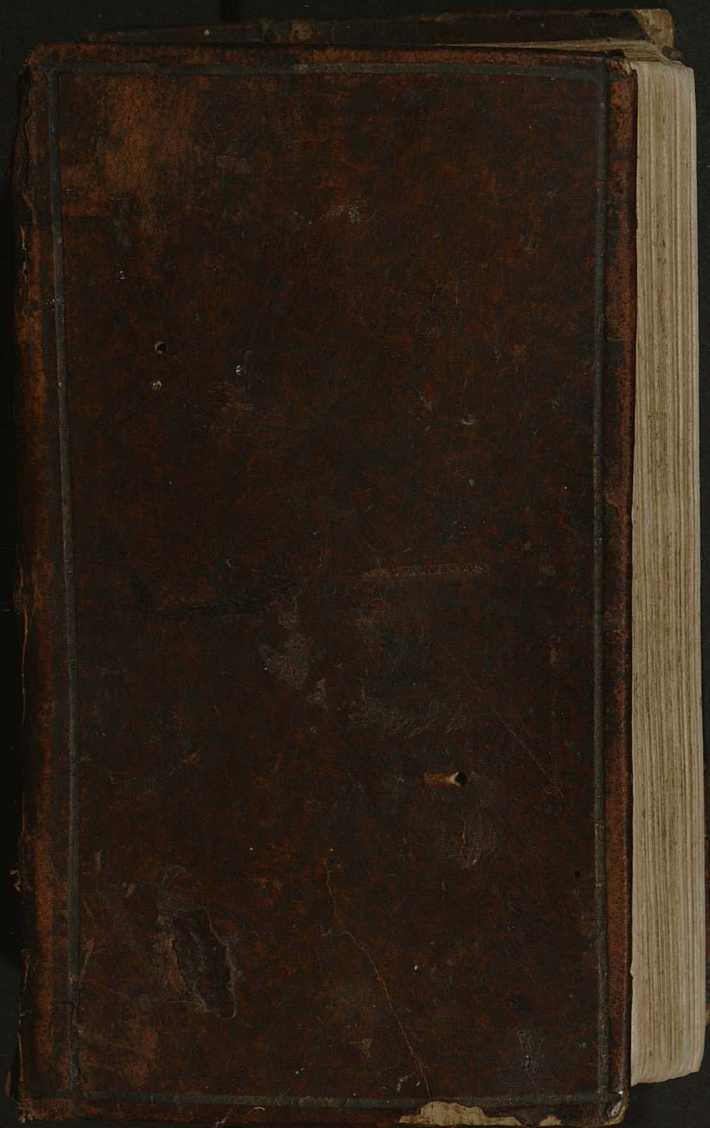
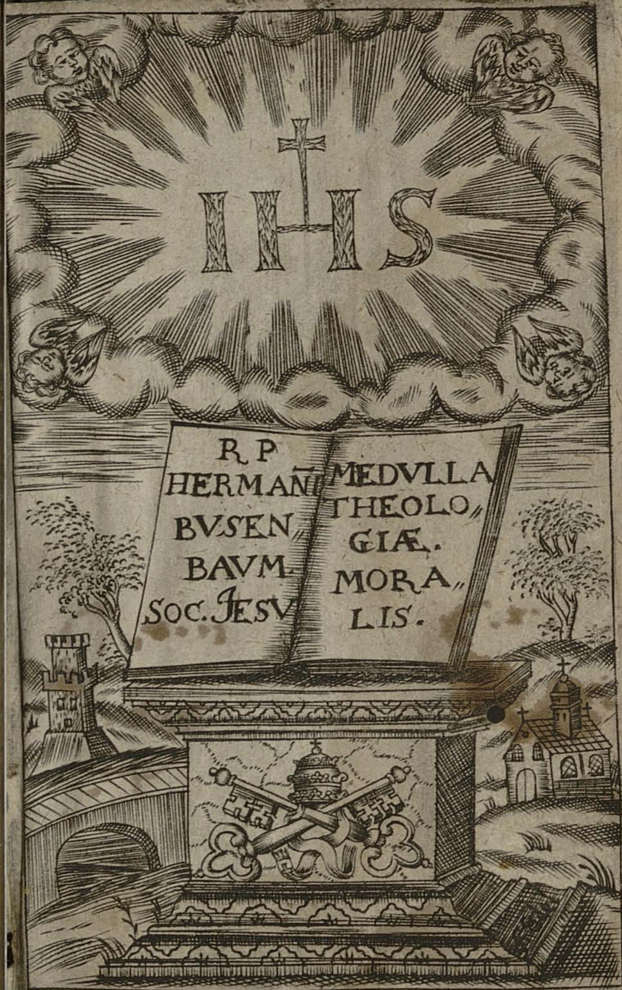

IHS
R P
HERMAÑ
BVSEN
BAVM.
SOC. IESV
MEDVLLA
THEOLO
GIÆ.
MORA
LIS.

HERMANNI BUSENBAUM
Soc. JESU & SS. Theol. Lic.

MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS

facili ac perspicuâ methodo resolvens

CASUS CONSCIENTIÆ,

Ex variis probatisq; Autoribus concinnata, omnibus Pœnitentibus æque ac Confessarijs perquam utilis.

Accessêre hâc ultimâ editione Decreta Alexandri VII. Innocentij XI. & Alexandri VIII. cum Propositionibus damnatis.

Erem Camald Montis Regij ad Varsaviam

Cum Restitutione ad Eremum

COLONIÆ.
Apud Joh. Wilhelmum Friesem
M. DC C.

A

to munere d
in conscient
foret. Duo
lari, ut & op
usui cujusqu
imitarer, qu
gunt, & in a
fecta est hæc
seu *Theologia*
sa. Quæ cũ
set, visa est
vato calamo
temporis jac
jus aliàs con
derat) ut plu
viri maximi
niq; etiam f
juris facere
fectior proc
na, ante def
jungeret, (
tione quam
ordinem acc
appello, va
conscientia

PRÆFATIO
ad Lectorem Benevolum.

ANni sunt complures, *Amice Lector*, quando jussus fui Coloniæ, eam scientiam in compendium redactam tradere, quæ novis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo (præsertim quoties in conscientiæ tribunali Judices sederent) præsidio foret. Duo hîc facilè videbam maximè à me postulari, ut & optima quæque seligerem, & in ordinem, usui cujusque aptissimum, dispertirer, itaq; apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus utilissima colligunt, & in alveari disponunt in ordinem. Inde effecta est hæc *Medulla Casuum Conscientiæ*, (ut ajunt) seu *Theologiæ moralis*, summa Enchiridio huic inclusa. Quœ cùm in manus & oculos plurium pervenisset, visa est non improbari; iis præsertim, qui privato calamo eandem, non sine labore, molestia, & temporis jactura descripserunt. Hinc evenit, (cujus aliàs consilii ne cogitatio quidem unquam inciderat) ut plurium me preces identidem urgerent, & viri maximi authoritas dignitasq; impelleret, ac deniq; etiam superiorum juberet voluntas, ut publici juris facerem. Limâ hîc aliquâ opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæq; Authorum nomina, ante desiderata, quotquot in promptu essent, adjungeret, (adjuncta sunt autem hac novissima editione quamplurima.) Nunc consilium tu meum & ordinem accipe. Noto nomine Casus Conscientiæ appello, varias species factorum, de quibus in foro conscientiæ Judex Sacerdos sententiam edicat o-

portet, atq; vel ut honesta approbet, vel ut turpia condemnet. Medio tutissimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel angusta declinare sum conatus. Quòd si quando declarem, ubi Doctores nonnulli benigniùs senserint, non ideò probo, vel suadeo; sed illud aufero, unde nonnunquam pendente judicio, conscientiæ Rector, vel Consultor dispiciat, an esse usui possit. In sexto quidem præcepto (uti & Matrimonii Sacramento) animus fuerat, per viam adeò lurulentam celeriùs incedere, sed tamen plurium judicio, & hîc immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Cæterùm nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desumptum ex probatissimorum Authorum libris, scriptisve; eorum inprimis, qui hîc eximia cum laude versati sunt. Inter quos Principes extitere laudatissimi hujus scientiæ Magistri, *P. Hermannus Nunning, & P. Fridericus Spe, uterque è Societate nostra Sacerdos, & in diversis Academiis Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor*: uterqve enim casuum summam confecit, & mirificè passim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum usus, ut & ipsi similiter ante fecerant: prior enim ex *P. Maximiliani Buchier*; alter ex utriusq; viridario, manu solerti, flores quamplurimos decerpserant. Unde hos omnes æquissimo animo & jure, in fructus & laudis, quæcunq; est, societatem admitto: ita quidem, ut minimam ejus partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, Authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit & facillima, ut

in

in quavis materia seu dubio, inprimis ex communi Doctorum sententia respondeatur: quæ responsio ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eam, casus aliquot particulares resolvantur, ut secundùm illos, & responsionem dictam, alii similes, cùm inciderint, resolvi possint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, sive moralium, (unde & *Moralis Theologia* dicitur) alia verò cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti rectè accedant, vel à qua pravè recedant, agitur.

LIBRO I.

De actuum moralium regula: tum interna, hoc est, conscientia: tum externa, hoc est præceptis in genere.

LIBRO II.

De præceptis Fidei, Spei & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

LIBRO III.

De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

LIBRO IV.

De præceptis certorum hominum statui propriis.

LIBRO V.

De modo discernendi naturam, & gravitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

LIBRO VI.

De Sacramentis novæ Legis.

LIBRO VII.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

INDEX CAPITUM & DUBIORUM.

LIBER PRIMUS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATUS I.

De Regula interna, sive Conscientia.

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

LIBER II.

De præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De præceptis Fidei.

Dub.

TRACTATUS II.

De II. Præcepto Decalogi.

TRACTATUS III.

De III. & IV. Præcepto

TRACTATUS IV.

De V. & VI. Præcepto.

Dub.

TRACTATUS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Eccleſiæ.

LIBER IV.

De Præceptis particularibus, certo hominum statui propriis.

LIBER V.

De Ratione cognoscendi & discernendi peccata.

LIBER VI.

De Sacramentis.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

Dub.

TRACTATUS II.

De Baptismo & Confirmatione.

TRACTATUS III.

De Eucharistia.

TRACTATUS V.
De Extrema Unctione & Ordine.

TRACTATUS VI.
De Matrimonio.

Art.

LIBER VII.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

4. Quo-

Approbatio R. P. Provincialis.

EGo infra scriptus Societatis JESU per Rheni Provinciam inferiorem Præpositus Provincialis, potestate mihi factâ ab admodum Reverendo Patre *Gosvvino Nickel*, Societatis nostræ Præposito Generali, typis recudi permitto Librum, cui titulus est, MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS, à *R. P. Hermanno Busenbaum*, Societatis ejusdem Sacerdote concinnatum, ab eodemque nunc recognitum, & auctum; atq; à deputatis ad id Theologis

fogis lectum & approbatum. In cujus fidem has literas manu propriâ subscriptas, consuetoq; officii sigillo munitas dedi. Coloniæ, Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo tertio, vigesimâ octavâ Januarii.

Locus (†) Sigilli.

JOANNES PANHAUSS.

CENSURA.

MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS à R. P. *Hermanno Busenbaum*, è Societate Jesu, S. Theologiæ Licentiato, ex variis probatisque Auctoribus concinnata, summa cum utilitate denuò excudi poterit, & ob facilem ac perspicuam Casus Conscientiæ resolvendi methodum, omnium manibus teri meretur. Datum Bruxellæ, vigesimâ quintâ Martii Anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi octavi.

I. CERON, *Pastor B. Mariæ de Capellæ, Archipresb. Bruxell. Lib. Cens.*

Imprimatur.

AUBERTUS van den EEDE,
Canonicus & Archidiacon. Antverp. Libror. Censor.

MEDUL-

MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS.

LIBER PRIMUS.

De Regulâ Actuum humanorum.

TRACTATUS PRIMUS.

De Regulâ Internâ, sive Conscientiâ.

CAPUT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

RESPONDEO I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo judicamus aliquid hîc & nunc agendum vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum vel malum, idque vel per modum præcepti, vel consilii. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quàm sit, v. g. esse bonum, quod est malum; diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur Conscientia Recta secundùm quid, sive in ordine ad nos. Ex *D. Th. Laym. libr. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. & c. 3.*

Resp. 2. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum

præcepti, obligat ut eam ſequaris, & ſi contra facis, peccas; & quidem peccato ejus ſpeciei, contra cujus virtutis ſpeciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris eſt, quia Conſcientia recta eſt regula proxima voluntatis, derivata à primâ & principali regulâ omnium actionum humanarum, ſcilicet lege divina & æterna. *S. Thom.* 1. 2. *q.* 19. *art.* 3.

Ratio poſterioris eſt, tum quia ſi intellectus voluntati proponit malum, eſto malum non ſit, ſi tamen putans eſſe malum, vult illud facere, jam voluntas verè conſentit in malum, habetque ſufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit, tum quia *omne quod non eſt ex fide*, hoc eſt (ut à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non eſt ſecundùm conſcientiam, *peccatum eſt*, ut dicitur ad *Rom.* 14. Par eſt ratio, ſi intellectus proponat aliquid ut bonum & præceptum, eſto non ita ſit, ſed malum; voluntas tamen illud liberè reſpuendo vel omittendo, conſentit in tranſgreſſionem præcepti & peccat. Cujus ulterior ratio eſt, quia objectum tribuit actui ſpeciem, prout hic & nunc ab intellectu proponitur. *S. Thom. loc. c. a.* 5.

Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus, & ſimiles.

1. Putans eſſe jejunium, quando non eſt, peccat contra temperantiam, ſi non jejunet. *S. Thom. loc. c.*

2. Si quis mentiatur ad liberandum proximum, ex periculo vitæ, putans ſe ex miſericordia ad id teneri, actum bonum facit; & ſi non mentiatur, peccat contra miſericordiam. *Laym. lib.* 1. *tract.* 1. *c.* 4.

3. Scrupuloſus licet putet involuntarias diſtractiones eſſe peccata, non tamen peccat, quia non ſunt liberæ. *Bec. in prima ſecundæ; tr.* 1. *c.* 4. *q.* 7. *Laym. loc. c.*

Reſp.

Resp. 3. Si sit conscientia culpabiliter erronea judicans ex ignorantiâ vincibili aliquid prohibitum esse aut præceptum, quod non est, peccat: & peccas, si contra eam, & si secundùm eam opereris; graviùs tamen (cæteris paribus) si contra. *Bress. Bardi d. 3. c. 5.* Ratio prioris est, tum quia non agis secundùm regulam humanorum actuum: tum quia voluntas, cùm per se sit cæca, debet sequi rationis judicium: si enim perseverante illo judicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub eâ ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum *D. Thom.* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpâ: cùm enim in nostrâ potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientiâ erroneâ, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Thom. l. c. Bon. tom. 2. d. 2. q. 4.*

Unde resolvuntur Casus sequentes.

1. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente eo quòd stante conscientiâ erroneâ non possit effugere peccatum: absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet eandem deponere, (cùm sit error vincibilis & culpabilis) & tunc operari, vide *Laym. hîc l. 1. t. 2. c. 3.* & *Bec. in 1. 2. t. 1. c. 4. q. 7.*

2. Qui peccavit ex conscientiâ erroneâ, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam cir-

cumſtantiam in confeſſione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem gravem. *Card. de Lug. diſp.* 15. *n.* 503.

CAPUT II.

De Conſcientiâ Dubiâ.

DUBIUM I.

Quid ſit Conſcientia practicè Dubia, & quid in eâ agendum?

RESP. 1. Dubium, eſt ſuſpenſio aſſensûs circa objectum apprehenſum. Idque eſt duplex. Speculativum ſeu Univerſale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus uſurarius ſit licitus: an die feſto liceat venari, piſcari, pingere, &c. Et Practicum, ſeu Particulare, cùm dubitatur, an his circumſtantiis, v. g. hoc feſto, liceat mihi venari. Ex quo patet, quid ſit Conſcientia practicè dubia; ſcilicet, quæ practicè dubitat; Speculativè dubia, quæ ſpeculativè. Ita *Navar. Laym. Sanch. Bec. t.* 1. *c.* 4. *q.* 8.

Reſp. 2. Qui cum Conſcientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato ejuſdem rationis ac ſpeciei, cujus eſt peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac. t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 7. Ratio prioris eſt, tum quia is exponit ſe periculo peccati: tum quia *quod non eſt ex fide, eſt peccatum,* id eſt, quod non fit cum determinato judicio conſcientiæ eſſe licitum. Idque verum eſt, etiamſi ſpeculativè non dubitet, v. g. Certus ſum, abſolutè licitum eſſe die feſto docere; dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione primâ datâ; tum ex dictis de Conſcientiâ erroneâ: quia habet affectum ad peccatum ejuſdem rationis.

Unde

Unde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, sitne peccatum, (sive mortale, sive veniale,) ita ut malitia in confuso proponatur, dicit *Vasq.* 1. 2. *d.* 129. *c.* 3. *& alii*, esse mortale, quod negat. *Navar. Valent.* *&c.* vid. *Bonac. Laym. l.* 2.

Resp. 3. Qui practicè dubius est circa aliquod opus, tenetur se resolvere. Et quidem non per solum affectum & voluntatem: (hoc enim non sufficere, rectè docent *Vasq. Sanc. l.* 1. *mor. c.* 9. *& alii communiter, contra Cajet.*) quia adhuc exponeret se periculo peccandi: sed per motivum rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium, *Sanch. Becan. l. c.* 3. Authoritas viri alicujus docti & pii. Quòd si tamen dubium sine ratione & justâ causâ temerè conceptum esset, posset etiam sine novâ ratione deponi: Et ita explicari potest *Cajet.*

Resp. 4. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrariis, v. g. utrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere omisso sacro, an verò sacrum audire; tenetur se resolvere, & prudenter judicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse: alioqui enim exponet se periculo peccandi. Ut verò id rectè fiat, hæc servanda sunt: 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexit, consideret, quantum res & tempus fert, utrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat & non peccabit; v.g. in casu dicto minus malum est, omittere sacrum, quàm deserere infirmum; quia de sacro audiendo, est præceptum affirmativum tantùm, & juris humani, at de in-

firmo, est negativum, & juris naturalis. *Sanch. Bec. l. c.* 3. Si utrumque videatur æquè grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modò de culpâ præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest: ideoque tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales; utralibet vid. *Laym. l. c.* 4. & 5. *Fil. t.* 21. *c.* 4. *Bon. l. c. p.* 6. *n.* 27.

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conscientiâ speculativè dubiâ?

Sunt quædam in Theologiâ opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculativè dubium. Quæritur ergo hîc, an & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Resp. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam, (hoc est, quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relictâ probabiliore & tutiore propria: seclusa tamen omni injuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat & sequitur *Laym.* & *Bonac. t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam gravi authoritate, vel non levis momenti ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius & tutius.

Dixi

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parum refert, quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculativè: speculativum enim illud judicium, eo ipso quòd fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis, cùm operans aliam regulam, eamque certam habeat quam sequatur, scilicet hanc, quòd in dubiis quisque operari possit secundùm sententiam, quam viri docti ut probabilem & in praxi tutam defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter.

Atque hinc colligitur resolutio sequentium Casuum.

1. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundùm probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit favorabilior, prætermissa etiam propria probabiliore, & tutiore: Ita *Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundùm eadem principia, ut monet *Sanc. l. c. c.* 19. *Becan. n.* 16.

2. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eandem speculativè falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem, & hoc jus suum illi indicare non prohibeo. *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *Bonac. p.* 9.

3. Pœnitentem, qui secundùm probabilem opinionem operari vult, potest, imò secundùm communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, sive Parochus, sub mortali, absolve-

re, licet ipse judicet doctrinam illam esse falsam: ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit ejusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor. Vasq. Sanch. Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n* 10. Additque *Diana p.* 2. *t.* 13. *R.* 11. ex *Sanch.* & *Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali confessio fit, tametsi non sit proprius ejus Confessarius.

4. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi: dummodo is prudens ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanc. l.* 1. *c.* 9. *n.* 24. *Bonac. & alii* contra *Navarrum*.

5. Superiori præcipienti, secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem, v. g. si paululum ægrotus, probabilius & tutius putes te teneri ad jejunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minùs tutam & probabilem. Ratio est, quia in dubio præsumitur pro Superiore. *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 11. & 12.

6. Potest Advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorem. Ita *Laym. Bonac. q.* 4. *p.* 9. Ratio est, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio. Vid. *infrà libr.* 5. *c.* 3. *d.* 3.

Dixi 2. in responsione, *seclusa injuria*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est.* Unde resolvuntur hi Casus.

1. In administratione Sacramentorum non licet sequi sententias speculativè probabiles, maximè circa

circa valorem Sacramenti: ſed quoad ea, quæ à Miniſtro præſtanda ſunt, utendum eſt ſententiâ ſecuriore, & materiâ ac formâ certâ, v. g. in Baptiſmo. Ratio eſt, quia licet præcisè operationem ſpectando, Miniſter non peccaret, ſequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreverentiam: quia tamen effectus Sacramenti, ut remisſio peccatorum, & infuſio gratiæ dependet à verâ materiâ & formâ, graviter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materiâ certâ adhiberet dubiam. Excipitur tamen caſus neceſſitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris poteſt præberi ſub conditione, v. g. Baptiſmus morituro in aqua roſaceæ mixta, ſi naturalis deſit, quia tum proximus juvari debet ut poteſt: & ex duobus malis minus eligendum. Vid. *Laym.* hic & *Suar. t. 4. d. 26. ſ. 6. Bec. c. 4. q. 9.*

2. Medicus & Chirurgus ſequi debent tutiora & probabiliora: nec uti poſſunt, v. g. explorandi gratiâ, medicamento probabili, multoque minùs dubio ſi certum habeant. *Sanch. Bonac. l. c. Baldel.* De *Conſcientia dubia* vide *infrà libr. 5. c. 3. dub. 7.*

Dixi: *ſi adhuc ſit probabilis*; quia ſi probabilitatem amiſerit, ob aliquod decretum in contrarium vel gravem cenſuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum reſponſio. *Unde reſolvitur hic caſus.*

Non licet nunc abſolvere pœnitentem abſentem, etſi plures Doctores antehac id ſenſerint; horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit; præcipuè accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. l. c. n. 17. & alii communiter.*

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda?

Respondeo. Qui in dubio constitutus post diligens examen se nequit resolvere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati, (etiam minus tutam) dummodo sit in possessione suæ libertatis; juxta illud axioma: *in dubio melior est conditio possidentis.* Ratio est, quia talis non agit temerè, cùm utatur suâ libertate: quod cuivis licet, quamdiu non constat esse eâ privatum, cùm eam, ut cætera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ, juxta *reg.* II. *in* 6. Neque huic responsioni obstat axioma contrarium: *In dubio tutior via est eligenda*; quia intelligitur, si ex unâ parte sit dubium, ex alterâ certum, tunc hanc esse eligendam: quòd si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est præcepti, sed consilii, ut *Navarr. Sanch. Bonac. t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *punct.* 9. *n.* 21. *Laym. l.* 1. *t. c.* 5. §. 4. *Fill. n.* 157. & 160.

Porrò pro regulâ cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo: is enim censebitur possidere: præsumptio autem censetur stare pro eâ parte, quæ onus probandi in aliam transfert. *Bardi, d.* 5. *c.* 5. Unde cum *Sanch. Laym. l. c.* & aliis resolvuntur Casus sequentes.

1. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v. g. jejunii: item, an votum, vel juramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio est,

quia

quia cùm lex & votum ut obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse; ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fill-Lay.* Contra verò si voluisse constet, & dubitetur an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Laym. Bonac. l. c. Fil. n.* 163.

2. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; ut, si sciat se vovisse religionem, dubitant autem utrum certam, an verò in communi tantum: Item, vovit abstinere à copulâ, dubitat verò an omni, an ab illicitâ tantum: non tenetur voto, quoad partem, de quâ dubitat.

3. Si constet de lege. dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab eâ eximaris: teneris lege. Ratio est, quia cùm constat de lege, pro eâ stat præsumptio & possessio, proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi, ideoque dum non probat, lege tenetur, *Laym. l.* 1. *tom.* 4. *cap.* 3. *Sanc. Fill.* contra *Salas. & Azor.* qui docent, si dubites an lex sit acceptata, eâ te non teneri.

4. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas est in possessione. Contra verò res habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita; quia præsumptio & possessio est pro præcepto: ideoque non potest recipere, donec de ætate constet. *Laym. l. c. n,* 35. *Sanch. d,* 40, *&* 41.

5. Si cras sit jejunium, & post examen dubitas,

an sit audita duodecima noctis hora, potes cænare, carnibus vesci: quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit jejunium, & dubitas, an duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione: cùm constet hodiernum diem esse jejunii, & dubium sit an transactus, *Sanch. Laym. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data. Cùm enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet utrumlibet sequi, nisi sciam unum errare. *Laym.* & alii communiter.

6. Si dubites, utrum mediam noctem cænando excesseris, vel masticando aliquid deglutiveris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch. l. 2. de matrimon. d. 41. n. 40. Fagund. p. 3. l. 3. c. 5. n. 18.* tum quia lex jejunè sumendi est in possessione: tum quia gravis est irreverentia. Quanquam contraria sententia *Laymanno l. 1. t. 1. c. 5. n. 36.* probabilis; *Dianæ* verò *to. 2. tr. 4. de Sacram. R. 29.* tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Ecclesiastica in casu dubio non videatur tam arctè constringere conscientias: & in dubio factum præsumi non debeat: neque censeatur irreverens, qui juris præsumptionem sequitur. Vide *infrà lib. 6. tr. 3. c. 2. d. 2.* & *de Lugo d. 15. n. 14.*

7. Si post contractum bona fide matrimonium dubium de valore superveniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantùm reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet, vide *Sanch. l. 2. de matr. disp. 41. num. 47. Bonac. l. c.*

8. Qui

8. Qui certus est de debito, & dubitat, an solverit, tenetur solvere. *Suar. Vasq. Lugo, Dian. p. 2. c. 6. misc. R. 59.* nisi etiam creditor dubitet, tunc enim, *Tan. in 1. 2. d. 2. q. 6. d. 4.* putat non teneri, quod *Lay. l. 1. tr. 1. c. 6.* ita limitat, ut teneatur non ad integrã solutionem, sed ad partem ejus, pro qualitate dubii: quod *Dia. p. 4. t. 3. R. 35.* amplectitur ut probabile.

CAPUT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in eâ agendum?

RESpond. 1. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus, timor & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est. Ita communiter *Navar. Azor.* & cæteri.

Resp. 2. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo judicetur esse scrupulus, & ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, ut ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quòd sit scrupulus; sed sufficit, quòd contra eum agat ex habituali, vel virtuali judicio, ab experientiâ præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cùm ad benè operandum sufficiat judicium probabile aliquid licere: scrupulus autem cùm ex levi fundamento procedat, non tollit judicium practicum probabile. *Sanch. l. 1. c. 10. Reg. Becan. Fill. num. 176.*

Resp. 3. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: 1. Pertinacia judicii: quâ doctorum consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius judicio stant, nisi suo. 2. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium; de lecto vel non lecto aliquo versiculo. 3. Quod ex priore pro-

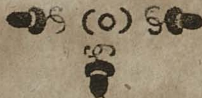
cedit, perturbatè agere, & cœco quodam modo in externis actionibus versari. 4. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum. 5. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientiam, & proprium sæpè judicium esse inquietum. 6. Si Confessarius judicet te esse scrupulosum. 7. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo: (1.) Si per illum experiaris, te nimium angi & turbari. (2.) Si aliàs expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

Resp. 4. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Judicio Confessarii, vel alterius viri docti ac pii acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se & illum fatigant, cum scrupulorum incremento, sed accipiendo ab eo generalia principia, ac quibus nullius scrupuli causa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudinem tanquam regulam intueris. *S. Ant. Sylv.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas. *Fill. c. 4. n. 122.* V. Non judicare quidquam esse mortale, nisi certò sciat, *Azor. l. 2. c. 20. Vasq. Sanch. Fill. t. 2. c. 4.* VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum judicium: superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulosorum privilegia, ut

1. quòd

1. quòd non teneantur in agendo adhibere examen & diligentiam, nisi valdè mediocrem, nec tantam, quantam alii, & quòd, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possint liberè agere quod volunt, nisi certum & evidens sit esse peccatum, vide *Vasq. in* 1. 2. *ad* 57. 2. Quòd nihil teneantur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciant illud esse mortale, & se ritè confessos non esse. Non est autem certus scrupulosus, quamdiu dubitat. Unde suadet *Laym.* ut nunquam confiteatur dubia, & scrupulos. Et *Sà C.* Dubium, *Sanch. Azor.* &c. dicunt non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio utriusque privilegii est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ita ut non possit rectè rem examinare. Unde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confessionis, cùm ab eâ minores sæpè difficultates excusent, ut notant *Kœnin. Laym. Bon. Azor. Bec.*

IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia, (maximè, si semel ad satietatem audiverit,) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet, vide apud *Laym. hic c. 6. Filliuc. Sanch. hic & l. 2. de matr. d. 4. Azor. t. 1. l. 2. c. 20. Bresserum l. 6. toto. Bec. p. 2. t. 1. c. 4. Bonac. d. 1. q. 4. p. 9.*

TRA-

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

CAPUT I.

De naturâ & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum?

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum aut omittendorum ratio. Interim, cùm à Superiore non Communitati, sed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantùm. *Suar. Laym. Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. Unde resolve

1. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium: cùm hoc tantùm dirigat, illud verò obliget. *Ibid.*

2. Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non obligat: quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

3. Cùm dubium est de justitia, teneris lege: quia legislator possidet jus præcipiendi: idemque regitur altiore consilio; ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suartz*, etiam obligare, licet contra justitiam legis sint rationes probabiles: quia aliàs nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm vix possint esse tam justæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere possit. *Suar. l.* 1. *c.* 9. *Bon. p.* 8. *n.* 11.

4. Leges & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ii pacificè regna possideant, & à Republicâ tolerentur. Nec obstat, quòd sententia judicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententiâ, prout est præcisè à tyranno; non autem, prout

prout eſt à voluntate, ſaltem interpretativa & implicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum & judices ab eo conſtitutos repellere nequit, tacitè confert iis poteſtatem gubernandi, eorumq; leges & acta ratificat. *Leſſ. l. 2. c. 29. d. 9. Sal. d. 10. ſ. 3. n. 14.*

5. Non tenetur quis ad legem, niſi promulgata ſit, ſive denunciata. *D. Th. p. 2. q. 90. Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Molina, Salas, Suarez, & alii communiter.*

DUBIUM II.

Quotuplex eſt Præceptum?

Reſpondeo. Præceptum dividitur 1. univerſaliter in Affirmativum & Negativum. Illud eſt, quod bonum præcipit: hoc, quod malum prohibet. Differunt inter ſe; quòd Affirmativum obliget quidem ſemper, ſed non ad ſemper, ſeu, non pro omni tempore, v. g. Honorandi ſunt parentes; non ſemper, ſed ſuo tempore. Negativum obligat, & ſemper, & ad ſemper. Vid. *Bec. in* 1. 2. *t.* 3. *c.* 1. *q.* 3.

2. In Naturale & Poſitivum. Præceptum Naturale, ſive juris naturæ, eſt dictamen, ſeu judicium noſtræ rationis, quo per lumen nobis ab autore naturæ impreſſum ſtatuimus, quid agendum, & quid vitandum ſit, quale eſt illud. Bonum eſt faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum eſſe colendum, nemini faciendam eſſe injuriam, imò omnia præcepta Decalogi (excepta circumſtantia Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum Poſitivum ſeu Juris poſitivi eſt, quod liberâ Dei vel hominum voluntate poſitum eſt, & ex eâdem dependet, v. g. Præceptum de Baptiſmo, Jejunio, Quadrageſimali, &c.

Porrò quomodo Præcepta Poſitiva mutari & variari poſſint, ac ſoleant; Naturalia verò ſemper mane-

ant. Vide apud Scholasticos & *Less. l. 2. de Jure & Just. c 1. d. 2.*

Respond. 2. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum Juris divini, quod scilicet à Deo traditum est; & in Juris humani, quod ab homine. Positivum divinum dividitur in præcepta Veteris & Novæ legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & judicialia, de quibus vid. *D. Thom. 1. 2. d. 3.* Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod authoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis aut Concilii statutum est: & Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate sæculari.

DUBIUM III.

An vis & substantia Legis Positivæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Navar. Azor.* &c. citati à *Laym. l. 1. tr. 4. cap. 3.* eò quòd ponant, leges hâc tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim seu obligationem non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione & consensu; sed mox ut legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed Christo, *Vasq. Suar. Molina,* &c. Unde à *Laym. l. c.* resolvuntur hi Casus.

1. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias, (ut Principibus, Imperatorias;) promulgare per suas Diœceses, atque in usum deducere.

2. Si lex in Provinciâ promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur, nec observetur, tunc si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat, & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare, quia potiùs caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

3. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad usum; durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia; & tunc non ampliùs obligat. Uti & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempe quadraginta, *Nav. Azor. Suar.*

4. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & datâ occasione etiam observes; sed alii plerique è communitate non recipiant, nec receptum videantur, tunc saltem ab eâ excusaberis per discretionem.

5. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

6. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa: quia factum in dubio præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide *Azor. l. 5. c. 4. Laym, hic q. 3. Sal. de leg. disp. 13. s. 3.*

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato & quali?

Respondeo; Cùm Deus sit Dominus noster, atq; etiam superioribus parere nos jusserit, non solùm

lùm ipse, sed & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœnâ, tum etiam sub culpâ, sive peccato; idque gravi aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita Theologi communiter. *S. Thom. Suar. Salas.* &c.

Unde resolvuntur hi Casus?

1. Graviter peccat, qui deliberatè & in materiâ magnâ violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

2. Cùm res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant *Suar. Laym. & alii* communiter; verbi gratia, ne quis frangat silentium, ne edat uvam, aut claudat ostium, &c. quia est res parva & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materiâ parvâ sub mortali, vid. *Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas. d. 10. s. 7.*

3. Aliud esset, si materia aliàs levis fieret ratione circumstantiarum: ut, v. g. contemptus scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in paradiso in se quidem parva; gravissima tamen erat ex circumstantiâ finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

4. Quando materia est gravis, potest Superior præcipere sub culpâ tantùm levi: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo: ita etiam potest obligare sub veniali tantùm. Ita *Suar. Less. l. c.* contra *Vasq.*

5. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpâ, sunt hæc. I. Si materia

sit

ſit gravis, & non conſtet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde *Caj. in ſum. ver. Cler.* docet, Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta Juris poſitivi, aves & canes ſeqvuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut jubemus, interdicimus, in virtute S. obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, &c. III. Si pœna magna adjiciatur, ut excommunicationis, depoſitionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert uſus & conſuetudo, inter peritos & timoratos; quia conſuetudo eſt optima legum interpres, ut patet in lege jejunii Eccleſiaſtici, ut abſtinentiæ à carnibus; item communiones annuæ, quas graviter obligare probant hic *Tol. Laym. c. 14. n. 4. Bon. p. 7. §. 4.*

CAPUT II.
De ſubjecto; cui datur Præceptum.
DUBIUM I.
Quæ perſonæ præceptis obligentur?

RESpondeo. Soli ſubditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum tranſgreſſione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui etſi verè iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis & conſenſus. Pars prior eſt communis & certa. *Fill. t. 21. cap. 11. q. 10. Bonac. p. 6. &c. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10.* Poſterior eſt eorundem. Cujus ratio eſt, tum quia præceptum, cùm ſit directivum, ſupponit uſum rationis: tum, quia obedientia tantùm eſt eorum, qui ratione & voluntate utuntur. Neque aliàs tranſgreſſio ad culpam imputari poſſet. *Unde reſolves hos Caſus.*

1. Le-

1. Legislator non tenetur suis legibus, ut sic quoad vim coactivam, & pœnam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quâdam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ita *S. Thom. q. 96. a. 5. ad 3. Sylv. Suar. Bonac. Laym. l. 1. t. 4. c. 9* contra Azor. Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione uti. Vide *Fil. t. 21. cap. 5.*

2. Infideles non baptizati, etiam Catechumeni non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per baptismumEcclesiæ semel sunt subjecti.

3. Etsi pueri ratione utentes, legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens, v. g. confessionis annuæ, secundùm *Navar. Henriq.* & *Azor.* Item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundùm *Sanch.* &c. obligentur; quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimo quarto, puellæ duodecimo absoluto. Ita *Sotus, Vasq. de pœnit. q. 90. a. 2. S. à v. Censura.*

4. Infantibus non baptizatis, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus Veneris, & imponuntur opera servilia Festis, non tamen ebriis, cùm legi maneant subjecti, uti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eo quòd talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera uteretur, quasi instrumento, ut *Laym. l. 1. t. 4. c. 10. Bonac. p. 10.* & *Sanch. 1. Mor. c. 12.*

5. Clerici, cùm jure divino sint exempti de potestate civili, ut docet *Bell. libr. 1. de Cleric. c. 28.* non tenentur legibus civilibus directè, & quoad vim coactivam. Unde nec à Principe sæculari puniri pos-

possunt. Cùm tamen sint membra Reipubl. & alioqui communis æquitas servari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directivam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant, quales v. g. sunt leges prohibentes vel irritantes contractum (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim coarctivam obtinent, eos non ligant) ideoque peccant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendant, ultra pretium à Principe statutum. Ita *Molina, Suar. Sal, Tan. Vid. Laym. l. c.* quia Jus Naturæ exigit, ut vendant pretio justo: tale autem censetur quod decernitur lege.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt?

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantùm loco, urbe v. g. vel Parochiâ obligat: aliud universale, seu juris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, sed tantùm subsistendi per aliquot dies, vel ad summum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores, non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

Respondeo. Non obligari. Ita *Navarr. Sanch. Less. lib. 4. cap. 3. dist. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeò non obligant, nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur: v. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hîc valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Laym. c. 11.* præceptum locale expirare

pirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quòd is æquiparetur loco ſito extra territorium. *Ex quibus reſolves hos Caſus.*

1. Si Epiſcopus ſub pœnâ excommunicationis vetet luſum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à juriſdictione Epiſcopi. *Bonac. p. 6. Laym. cap.* 11. *n.* 5.

2. Si quis die jejunii, aut feſto, ſit in loco alio, non ſui territorii, aut exempto, ubi tunc non eſt jejunium, aut feſtum, poteſt ibi comederē, exercere ſervilia. *Laym. l. c. cap.* 11. *Bon.*

3. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, ſi in loco iſto ſint uſu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare poteſt v. g. Mediolani primis quatuor diebus Quadrageſimæ veſci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio Sabbathis intra Nativitatem & Purificationem veſci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non eſt receptum, validè (etſi non licitè) inire matrimonium clandeſtinum. *Suar. Sanc. l.* 1. *c.* 12. *Leſſ.* &c.

4. Poteſt quis diſcedens manè ex oppido, ubi non eſt jejunium, veſci carnibus, etſi meridie rediturus ſit domum, ubi eſt jejunium; nec tunc ubi domum venerit, tenebitur ad ſervandum jejunium iſtâ die, cùm illud jam violaverit, ideoque ſervare non poſſit, tenebitur tamen domi ad abſtinentiam à carnibus, cùm illa adhuc poſſit ibi ſervari, eò quòd ſit dividua. Vid. *Sanch. l. c. Leſſ. c.* 12. *d.* 8.

5. Si quis abiturus eſt loco, ubi eſt jejunium, ſciatque certò perventurum veſperi ad locum, ubi non ſit jejunium, tunc etſi non poſſit ibi veſci carnibus, unde abit, (cùm iſta abſtinentia ſit dividua) poteſt tamen ibi manè jentare, & meridie

pran-

prandere, ut contra quosdam docent *Less.* & *Sanch. suprà.*

6. Probabile etiam est, & in conscientiâ securum, quod docet *Sanch. l. 2. de matr. d. 18. & 11. mor. capp.* 12. contra *Navar. Suar.* peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt, v. g. non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò, ubi non sit festum: quia si mansisset suo loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd prævidens impedimentum teneatur prævenire, quia id tunc tantum verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus, hic autem ab obligatione præcepti absolvitur. Contraria tamen sententia tanquam magis pia, suaderi potest, nisi quid obstet. *Sanch. 1. moral. cap.* 12. *& l.* 13. *de matr. d.* 18. *n.* 21.

DUBIUM III.

An Peregrini & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ita *Laym. Sanch. Azor. Koning. Less. Reginald. Fill.* contra *Navarrum, Suar. Sà, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bonac.* & *Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cùm illi non sint subditi, vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoque sint extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri, quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admissa, puni-

ri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum & injuriam illius loci, in quo morantur, ut etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Unde resolves hos Casus.*

1. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera servilia exercere die istic festo, non tenentur jejunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est jejunium, & domi suæ non est. Intellige utrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. l. c. t. 3. c. 12. n. 4.*

2. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormit. Reg. in Sanch. n. 36.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & aliò venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes sine ordine ad locum. *Laym. c. 12. n. 3. Unde resolvitur hic Casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur istic Sabbathis inter Nativitatem Christi & Purificationem abstinere à carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. *Laym. l. c.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco ubi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco moran-

morantur. Ita *Sanch.* 1. *mo. cap.* 12. *Suar. Laym.* &c. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest Sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi & Purificationem in Belgio Sabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bonac. p.* 6. *n.* 61.

2. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hiedesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est præceptum, v. g. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præteriit, carnibus vesci, ut docet *Sanch. l. cit. Salas. n.*69. *Bonac. num.*64. *Less. l.* 4. *cap.* 2. *d.* 8 qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, ut etiam docet *Laym.*

Addidi *ex Diœcesi Catholica:* qui si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium, ad vitandum scandalum & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vid. *Laym. l.* 1. *t.* 4. *cap.* 11. *n.* 8.

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex charitate?

RESp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; ut v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio est, quia tantùm præcipitur substantia actûs inclusi in præcepto, v. g. ut honoretur parens, non autem finis aut modus præcepti, ut docet *S. Thom.* 1. 2. *q.* 100. *a.* 10. Interim certum est,

requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta illud 1. Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar. S. Thom. Suarez, Sanch.* Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Si quis jejunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet *Sanch.* 1. *mor. c.* 14. *Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 4. *n.* 6. *Card. de Lugo disp.* 22. *s.* 2. *n.* 23.

2. Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum. *Ibid. ll. cc.*

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi?

Respond. Quod non ita *Sanch. Vasq.* 1. 2. *q.* 1000. *a.* 9. & alii communiter. Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, sive ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut aliud fiat, quia præcipitur, sed tantum ad materialem, sive ut fiat quod præcipitur, vid. *infrà libr.* 3. *tr.* 3. *c.* 1. *d.* 3. Unde resolvuetur sequentes Casus.

1. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neque, ut quidam volunt, necesse est, ut posteà intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia implevit substantiam actus præcepti, *S. Thom. Henr. Fill. t.* 5. *c.* 7. *q.* 7.

2. Is

2. Is votum, juramentum, & pœnitentiam Sacramentalem verè implet, qui opera promissa vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modò tamen non applicet pro ea alia re. Ratio est, quia vota, &c. sunt leges, quasi particulares, quas homo sibi vel alteri imponit; unde tantùm obligant ad substantiam actus *Suar. Azor. Less. Laym. n. 6.*

DUBIUM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere?

Resp. Satisfacit. Ita *Suar. Val. Vasq. l. c. & Less. l. 2. cap. 7. dub.* 10. contra *Nav. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantùm obligant ad substantiam operis injuncti; ergo illâ positâ, non est in potestate operantis, ut non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur ultra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere vel non. Nec 2. quòd qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione sit ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum Rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio est, quia hæc & similes obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate legislatoris, ideoque non extenditur ultra ejus intentionem & voluntatem, nempe ultra substantiam operis præcepti. *Kon. n.* 309. vid. *Less. l. c.* & *Laym. hic.* Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Sacerdos, qui legit Horas non eâ devotione, quâ voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum

præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Suar. Kon. Card. de Lugo*, &c.

2. Audiens sacrum die festo, quod scit esse ultimum, (vel, si non sit ultimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audiendâ Missâ, etsi peccarit contra aliud præceptum; quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Card. de Lugo loc. cit.*

3. Is, qui sacrum audivit die festo, legit Horas Canonicas, absolvit pœnitentiam Sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, ut velit per præcedens opus satisfecisse; quia verè satisfecit. *Sanch. Salas. d. 9. n. 33. Card. de Lugo de Euchar. d. 22. s. 2. num.* contra *Suar.*

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id quod præceptum est?

Resp. Quòd sic. Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, sive humani, sive divini, debet esse actus humanus conjunctus cum libertate & voluntate operantis, id est, ut velit, sive intentat facere hoc, quod est præceptum, v. g. audire sacrum, jejunare, &c. Est communis. Vid. *Vasq.* 1. 2. *q.* 100. *a.* 9. *Suar. Sanch.* Unde resolvuntur hi Casus.

1. Qui audivit sacrum die festo ebrius, dormiens aut impos sui quomodocunque, aut nescius quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum. *Suar. Sanch. Salas. d. 9. n. 32.*

2. Is,

2. Is, qui audivit sacrum, jejunavit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarii. *Vasq. Suar. Azor. Fill. n.* 232.

Dixi, *prorsus violenter*; Quia si famulus, v. g. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat, (esto non sit auditurus, si magister abesset) is etsi perversâ voluntate illâ peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. *Sanch. Sal. l. cit. Laym. l.* 2. *t.* 4. *c.* 4. *n.* 12.

3. Recitans Horas, solâ intentione legendi vel addiscendi, non satisfacit; uti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantùm ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card. de Lugo l. c. n.* 2.

4. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè confitetur, v. g. orat, &c. quia non ejus fictio, sed opus præceptum est.

DUBIUM V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. 1. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis & beneficii, satisfacit unâ recitatione. *Sanch. l. c.* 18. *Sal. Bonac. p.* 10. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Cùm Dominica & Festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

2. Votum & Pœnitentia in Confessione injuncta, plerumque non implentur per actum aliàs debitum: quia hæc plerumque non est mens voventis & Confessoris. Vid. *Suar. to.* 4. *in* 3. *p. Sanch.* 1. *mor. c.* 14.

Dixi, *plerumque*; Quia subinde Confessarii injungunt opus aliàs præceptum.

3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. g. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem, non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Unde in his alia est intentio & mens obligantis, *Sanch. Sal. l. c.*

Resp. 2. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodò unum non impediat alterum. Est communis. Et ratio est, quia plerumque temporum diversitas non præcipitur. *Suar. Azor. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. l. 1. c. 14.* Unde resolves.

1. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto aliâve ratione debitas. *Bon. p. 10. n. 8.*

2. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imò etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus celebrantur. *Sanch. Armor. c. 14. n. 12. Major. in 4. dist. 18.*

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantùm diversa, ita ut licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero cum iisdem circumstantiis, unum tantùm peccatum committit; Si verò præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diversam, committet plura peccata: quia sunt obligationes & malitiæ diversæ. Ita *Sanchez*

chez l. 9. de matrim. d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9. Sal. C. de Lugo d. 16. n. 245. Unde resolvuntur.

1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadragesimam, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, & sacro uno, quia in his præceptis unica est ratio formalis, & motivum proximum, v. g. in priore maceratio carnis: in posteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lugo l. cit.*

2. Qui violat votum & juramentum, vel votum & præceptum Ecclesiæ de eâdem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in Confessione explicandum est: quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo debita servetur: juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hîc rationes formales, uti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex injunctâ pœnitentiâ audiri debet. *Card. de Lugo l. c.*

3. Si ligatus cum ligatâ adulteretur, duplex peccatum injustitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etiam, si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia, quia in istis materia est numero diversa. *Laym. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CAPUT IV.

Quæ excusent à transgressione præcepti.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset?

RESP. Si sit invincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat; qualis est, cùm poteras, & tenebaris

baris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere, *S. Aug. S. Thom. Sanch. 10. mor. c. 16. & cæteri communiter* contra *Palaum*, Unde resolvitur.

1. Si quis die jejunii nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in aliis; ut si occidas hominem, putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

2. Si in aliquâ re tantùm advertas malitiam unius generis, illam solam contrahis, ut v. g. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non incestum. *Lay. l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.*

DUBIUM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, ut præcepta quædam non obligent, cùm eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. Unde resolvitur.

1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

2. Metus gravis, v. g. mortis, &c. sæpè non tantùm excusat à præcepto positivo, tam divino, quàm humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali, & sic (ut *Sanch. 1. mor. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indi-

indigenti. *Bec. t. 2. l. 3. c. 6. Az. 1. p. l. 1. c. 11. Lay. l. 1. t. 4. c.* 14. Excipe tamen casum, de quo *infrà l. 2. t. 3. c. 2. d. 1.*

3. Si observatio legis humanæ necessaria sit, ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris sit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. g. si Dux mandet militi non discedere ex statione: item; si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Laym. l. c.*

4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. Vid. *Sanch. l. mor. c. 18.* ut si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere, (in speciem:) non tamen posses consummare: quia cùm matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. *Sanch. de matr. l. 7. d. 5. n. 4.*

5. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis; ut v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ in odium fidei, vel contemptum Religionis. Vid. *Sanch. l. c. Con. p. 3. t. 2. d. 15. dub. 12.*

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. 1. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti, dummodo de hoc doleas. Quare id præcipuè hîc dubitatur, an, qui qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio seu finis præcepti, tunc qui non potest servi-

re totum, debet servare partem, quam potest. Quòd si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materiâ legis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu. Ita *Sanch.* 1. *mor. c.* 19. *Laym. l.* 5. *t.* 4. *c.* 19. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia dividuæ sunt. *Laym. l. c.* & *Bon.*

2. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur iis quibus potest. Ita *Laym. l. c.* & *Bon.*

3. Qui potest notabilem partem sacri (v. g. usq; post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio (& solet) tenetur, alioquin non. *ibid.* Vid. *infrà de Horis.*

4. Si quis carens Breviario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *ibid.*

5. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò pervenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur, *ibid.* & *Suar. Azor. Bonac. d.* 1. *q.* 8. *p.* 1.

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio?

Resp. In jure humano dispensatio legislatoris vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis, *Sanch. Azor.* 1. *p. l.* 5. *c.* 15. *Salas. d.* 20.

Ratio

Ratio eſt, quia cùm ſit author ſuæ legis, poteſt quemvis excipere. Dixi 1. *ex juſtâ causâ*, quia ſi temerè & ſine cauſa diſpenſet, tenet quidem diſpenſatio, peccat tamen tam dans, quàm petens diſpenſationem contra jus naturale, dictans partem debere confirmati ſuo toti, niſi juſta cauſa excuſet. *Sanch. lib.* 8. *d.* 18. *Suar. Fill. n.* 438. & quidem ut vult *Suar.* mortaliter; venialiter, ut *Pontius* apud *Dian.* quem vid. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 8. 9. & 10. Si dubitet, an cauſa ſit juſta, poſſe diſpenſare, vult *Sanch.* contra *Bonat.* qui dicit peccare. Etſi autem cauſa ſit juſta, non tamen tenetur diſpenſare, niſi cùm vel jus præcipit ex ea cauſa diſpenſari; vel neceſſarium eſt ad commune bonum, vel ſpirituale pœnitentis: vel ad avertendum grave damnum, aut publicum ſcandalum, & ſine diſpendio fieri poteſt. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 27. & 28. contra *Suar. Sanch.* &c. Dixi 2. *legislatoris*: quia diſpenſatio inferioris in lege ſuperioris, ſine juſta cauſa, invalida eſt, ac proinde non excuſat à tranſgreſſione præcepti. Ratio eſt, quia qui nomine alterius ſine cauſa diſpenſat, diſſipat. *Suar. l.* 6. *c.* 19. *Sanch. l.* 8. *de matr. d.* 17. Validè autem & licitè inferior poteſtate ordinaria diſpenſat ex juſta cauſa in lege Superioris. (1.) Circa levia, hoc eſt, quæ ſub mortali non obligant, etſi facilis ſit ad Superiorem recurſus. (2.) Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrandis feſtis, &c. (3.) Circa ea, quæ ita ſunt propria uni communitati, ut non conveniant aliis. (4.) Quando recurſus ad Superiorem difficilis eſt, ſive, quando eſt neceſſitas & periculum in mora. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 12. ex *Gran Sel. Gord.* & *Val.* qui addit. (5.) Si conſuetudo præſcripſerit, ut inferior diſpenſet, ut *Dian. l. c. R.* 95. (6.) Quando eſt dubium

negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaum.* non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate. *Barb. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72. & 95.* Unde resolv.

1. Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*

2. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justa causa, etiam à Papa facta, est invalida, ut *Sanchez, Suar. ll. cc.*

3. Valida est, si Superior per errorem, justam causam arbitretur, aut (etsi non arbitretur, & temerè dispenset) reipsa tamen sit. *Sanch. l. c. Azor. Sà, Salas. n. 8.* Similiter si dispenset, causa, quæ revera legitima est, non præcognita, probabiliter tamen valere docent *Sanch.* & *Dian. p. 8. t. 3. R. 19. 21. &c.* contra *Azor.*

4. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eò quòd præsumatur in favorem actus, ne pereat, probabile putat *Sanch.* &c. cum *Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62.* contra *Mol.* &c.

5. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè & immediatè, *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 16.* contra *Suar.*

6. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum, (modò causa sit justa) Item data sine ullis verbis, solâ mente. *Tutrian. Dian. p. 8. tr. 3. R. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.*

7. Qui impetravit dispensationem, (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, cum validè contrahere matrimonium, dicit *Pont. de matr. l. 8. c. 16. ex C. Cum inter.* Sed contrarium

tenet

tenet *Pal. tom.* 1 *t.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 5. ex *Cap. Sup. litteris.* Vid. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 69.

8. Subditus bonâ fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest dispensatione impetrata, esse securus. Vid. *Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 22.

9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa; vel allegata falsa causa. *Nav. Sanch.* 18. *de matr. n.* 8. *Fill. t.* 10. *n.* 314. *Salas. disp.* 20. *s.* 6. *n.* 58. qui addit; id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

10. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exidit. *Sanch. Beia* contra *Suar.* Vid. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiariâ Romanâ, nisi impetretur à personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario, *Marcus Leo in praxi p.* 1. *f.* 34.

Quæres, An cessante causa dispensationis cesset ipsa?

Resp. Pro hoc servient sequentes Regulæ:

1. Si tantùm impulsiva, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motivæ seu principalis, manet dispensatio, vid. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi priusquam dispensetur, cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non ideò cessat, vel vim amittit: v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ, licet contracto matrimonio divitias obtineat; non est irritum.

ritum. Idem est, si beneficiũ per dispensationẽ obtinueris, & posteà cesset causa, ob quã dispensatũ fuit.

5. Si factâ dispensatione cesset omninò causa finalis, & actus possit facilè revocari; v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ posteà cessant, an reviviscat votum? vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem, & posteà convalescit, an teneatur reuitare, jejunare? &c. Affirmat *Sanch. Amicus, Portel. Bonac. Leon.* &c. quia aliàs non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p. 8. t. 3. R. 4. ex Sal. Gran.* &c. siquidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reviviscit: & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo qui producere potest, vid. *Suar. de leg. c. 22. Laym. Præpos.* &c. qui rectè id concedunt, quando non est de re dividua & successiva; aliàs negant. Unde supposita probabilitate sententiæ negativæ *Gran. Diana,* &c. sequentes Casus (in quibus tamen alii meliùs contrarium sentiunt) resolvunt.

1. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium, potest vesci, licet omninò convalescat.

2. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam convaluit, non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7. R. 45.*

3. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

Quia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispẽsationes (& gratis quidem) impetrari possũt, saltem

ſaltem pro foro conſcientiæ, operæ pretium cenſui quædam circa hujus rei praxim pœnitentibus & Confeſſariis utilia hîc ſubnectere.

Et quidem tria potiſſimùm circa hanc rem requiri poſſunt. 1. Circa materiam & cauſas, in quibus nimirum caſibus diſpenſationes iſtæ concedi ſolent. 2. Circa formam literarum Pœnitentiariæ, quibus diſpenſatio Confeſſario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda ſunt. 3. Circa ipſam executionem diſpenſationis, quæ nimirum in ea obſervanda ſint. De quibus ex *Bon. Diana p. 4. t. 4. R. 71. & p. 8. t. 1. R. 103. &c. uſque ad R. 111. & Marci & Pauli Leonis volumine integro eâ de re edito.*

Reſp. 1. In triplici materiâ (pro cujus diverſitate diverſa quoque eſt forma) diſpenſationes ſive gratiæ iſtæ concedi ſolent.

Prima, eſt in votis: v. g. ut votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, ſimilive ex cauſa liceat differre, ut quis à voto ſimplici caſtitatis, vel etiam religionis (poſtquam matrimonium contraxit) abſolvatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: ut à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non poſſit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) abſolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, in impedimentis occultis matrimonii, ſive ea ſint impedientia tantùm, ſive etiam dirimētia, ſive matrimonium cum iis publicè contractum ſit, ſive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum & concluſum, præſertim bonâ fide, ſive etiam quando contracto ſuperveniunt. Circa

quæ,

quæ, *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cùm contrahantur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. g. 1. Ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. Ob distantiam loci à loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

Tertiò. In variis censuris, ut, excommunicationibus, suspensionibus, (item irregularitate) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob Horas neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum, eligendum Confessorem etiam pro reservatis, transeundum ad aliam religionem, sive ordinem, (pro utroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. 2. In formulis frequentibus ipsius Brevis Apostolici, verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita:* vel, *quatenus si ita est.* Quorum sensus est, si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad essentialia facti, v. g. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, sive tractatum esse de matrimonio, (intellige perfectè, ita ut in id utrinque consenserint) & periculum revelationis ac scandalum imminere. Secundatio autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bona fide

actum

actum esse, & similia, quæ tantùm sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: unde etsi in iis vel aliis parvi momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. Vid. *M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. *Si periculum immineat revelationis.* Ad hoc enim, ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum, (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium, docet *M. Leo. p. 2. f. 230.* Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur à matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. Vid. *L. c. f. 233.*

3. Et *scandalorum.* Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex quâ deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leon. f. 30. & 317.*

4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, ut nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum, fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, & novum validumque præstet, (ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimendi non veniat.) *Leon. p. 251, Dian. p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficit autem, ut istum consensum præstent inter se secreto, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debes Executor dispensationis eos coram se & testibus iterum copulare, *Leon. p. 252.*

5. *Post-*

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici: & important conditionem priùs satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis; neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus injuriam remiserit, vid. *Leon. p.* 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si juratus promittat se facturum, cùm primum poterit.

Resp. 3. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc scienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se vel alium) petiit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licet verò quocunque casu ab alio aperiantur, non ideò carent effectu. *Salas. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 103.

2. In Confessore hoc requiritur. 1. Ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister, sive Doctor in Theologiâ, vel Jure Canonico, promotus in Academiâ, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Greg. XIII. Anno 1582. Confessariis Soc. Jesu, quos Generalis vel alius Superior de ejus licentiâ ad id designavit.

3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest.

poteſt. *Leon. f.* 22. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 104. Contrarium tamen docent *Sanch.* & *Perez de matr. d.* 48. *ſ.* 5. *n.* 7.

4. Confeſſor ad id electus (1.) debet diſpenſare in ipſa confeſſione, vel ſaltem immediatè poſt *Dia. p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. *Leon. p.* 1. *f.* 54. & 28. (2.) Debet cauſæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, eſſentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis: niſi habeat antè perſpectam: quia non eſt merus Executor, ſed Judex, cui delegatur poteſtas diſpenſandi. (3.) In ea debet credere illi, etiam ſine teſtibus & juramento, niſi aliunde ſciat eſſe falſam: tunc enim diſpenſare non debet. *Leon. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 108. (4.) Opera in ipſo Brevi præſcripta, etſi poſſit moderari, non tamen condonare poteſt. (5.) Etſi non præſcribantur certa verba ad diſpenſandum, debet tamen ſervare formam à Rituali Romano probatam, & poſt verba iſta: [*Abſolvo te à peccatis tuis,* addere: *Et eâdem authoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere poſſe, & debere: nec non diſpenſo tecum, ut idem debitum etiam exigere licitè valeas. In nomine Patris,* &c.] Si verè ſit abſolvendus ab excommunicatione, vide *Formulam infrà l.* 7. *c.* 1. *d.* 6. (6.) Abſolutâ diſpenſatione debet lacerare litteras, præcipuè ſigillum, ita ut ad probandum ſervire non poſſint: aliàs incurrit excommunicationem majorem. *Leon. f.* 239. Laceratio tamen iſta non eſt de ſubſtantia: quia tantum intenditur, ut non ſuffragentur in foro externo. (7.) Nullo modo debet atteſtationem diſpenſationis factæ, neque ipſum Breve, ſeu diploma reddere, cùm pro ſolo foro conſcientiæ debeat ſervire. (8.) Nihil debet accipere, ne quidem viâ compenſationis pro diſpenſatione,

etiam

etiam pro foro externo facta, ideò enim inscribitur, *gratis ubique*, aliàs incurrit ipso facto excommunicationem majorem. *Gavant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

1. Confessor pro hâc dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ: quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leo p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 41.*

2. Ex privilegio Soc. JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla; *ita Aut. cit.* Et patet ex dictis.

3. Confessor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideò enim inscribitur *Viro discreto.* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula: *Quatenus si ita est; vel, si ita esse reperis.* vid. *Aut. cit.*

4. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit, antè ei concessum fuisse. Patet ex dictis. *Leo f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum,* quorum sententiam non amplius esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. & p. 8. t. 3. R. 105.*

5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integra: quia est

esse gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, siquidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam: tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 89. ex *Suar. Sanch. Garc.* &c. contra *Nav. Bon.* &c.

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS II.

De Præceptis Fidei.

CAPUT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

Ex iis, quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt necessitate medii, seu finis, sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis, finis potest obtineri. *Sanch.* 2. *mor. c.*2. *Azor. Val.*

Resp. 1. Necessitate medii necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse, & remuneratorem bonorum esse. Juxta illud Apostoli ad Hebr. 11. *credere oportet. Trid. sess.* 6. *c.* 8. 2. Post sufficientem Evangelii promulgationem, credere explicitè, ut vult *Mol.* aut saltem implicitè, ut probabiliter quidam docent cum *Con.* & *Laym.* Christum & Sanctissimam Trinitatem. v. *Escob. ex c.* 6. *n.* 20. ubi ex *Vasq. l.* 2. *d.* 126. *c.* 3. docet culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, sive negligentiam ea discendi, esse grave peccatum, distinctum ab eo, cujus est causa. Vid. *Dian. p.* 3. *t.* 5. *R.* 47. & 48.

Porro

Porro implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; v.g. si credas quod credit Ecclesia, v. *Schol.* & *Laym. l.* 2. *tr.* 1. *c.* 8.

Resp. 2. Necessitate præcepti quivis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam tenetur hæc.

1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria; ut Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam; reliqua autem tunc, quando vult suscipere: *Suar. Sanch. Fill. n.*39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia aut invincibilis ignorantia excuset. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur, sed quoad Orationem Dominicam scire, omnia bona petenda esse à Deo, quæ est ejus summa; quoad Symbolum verò, Præcepta, & Sacramenta sufficit, si quis rogatus de singulis rectè respondeat. *Bon. Laym. l. c. c.* 9. *Sanch. l.* 2. *c.* 3.

2. Quamvis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum & Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, velitque *Barb. p.* 3. *c.* 27. non esse absolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere, non curat, consuetudo tamen, ut notat *Navarr.* & *Lopez* exposuit, obligationem non esse ultra veniale; uti nec est ultra veniale, nescire facere crucem, ut docet *Sanchez* contra *Sylv.* qui docet esse mortale.

3. Moraliter nihilominus necessarium est, ut rudiores memoria teneant Symbolum suâ linguâ: quia alioqui non possint habere sufficientem cognitionem articulorum.

4. Falsa

4. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei aliaque dicta credere implicitè, credendo quidquid credit Ecclesia.

5. Excusantur ii, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi, aut qui nimis sunt rudes, ita ut non possint ea comprehendere, aut retinere: quod sæpè contingere docent *Azor.* & *Beo.* contra alios.

6. Si Confessarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur, (quod de literatis, vel benè educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*) deqet eum interrogare de negligentiâ in iis addiscendis: cùm per eam plurimi graviter peccent. *Led. Azor. t.* 1. *l.* 8. *c.* 8. *Trull. l.* 1. *c.* 1. *d.* 4.

7. Possunt absolvi (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi: Ratio est, quia licet peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. *Sanch.* Quòd si tamen ignorarent ea, quæ necessitate medii scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. *Bonac. d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. *Sanch. l.* 2. *c.* 3. *n.* 21.

8. Parochus suas oves (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur, *Sanch. 2. mor. c.* 3. *F ll. Palant. Trull. l.* 2. *c.* 1. *Con.* &c.

CAPUT II.

Quando obliget Præceptum Fidei?

RESpond. 1. Præceptum fidei internum obligat. (1.) Pueros inter fideles educatos quando rationis usum perfectè consecuti mysteria fidei audiunt,

apprehenduntque quòd illa credere, si res necessaria ad salutem; peccantque mortaliter omittendo. *Sanch. Bon. t. 2. d. 3. p. 3.* addens plurimos eorum excusari inadvertentia, aut invincibili ignorantia. (2.) Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam. *Sanch. l. 2. moral. c. 1. Con. d. 14. de fide. Fill. n. 25.* (3.) Quando urget tentatio contra fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi avertendo mentem ad alia objecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. (4.) Quando tentatio urgens contra alias virtutes, aliter superari nequit. (5.) Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eligendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon. q. 2. p. 2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* (6.) in horâ mortis, & (7.) semel quotannis, vide *Dian. p. 5. t. 13. R. 19.* Ex iis resolvuntur hi Casus.

1. Hæreticus quamdiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter. *Sanch. 2. mor. c. 1. Laym. l. 2. t. 1. c. 10. & 12.*

2. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero, nos abjicere & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoq; tanquam pestes fugiendos; non possunt stante hâc persuasione, salvâ conscientiâ nos audire, & laborant ignorantiâ invincibili, cùm non dubitent se esse in bona via. *Laym. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.*

3. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenen-

tur

tur ulterius inquirere; & à Deo petere lumen, (quod si negligant, peccant contra Fidem, cùm non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quod si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti, *ibid.* Vid. *Ferdin. de Castro Palao. t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Resp. 2. Præceptum exteriùs fidem consitendi, jure naturali obligat, duplici casu; scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privativè vel contrariè subtraheretur. Dixi 1. *privativè*: ut si ideò cessaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrariè*: ut si alioqui Deus afficeretur injuriâ, vel proximus gravi malo: v.g. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio, contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit; quia finis præcepti est Charitas. *S. Th. 2. 2. q. 1. a. 2. Suar. Reg. Fill. t. 22. c. 3. q. 1.* Unde resolvitur hic Casus.

Si hæretici conculcent imagines, aliisve injuriis fidem afficiant, tenetur eam suâ confessione tueri Catholicus, siquidem inde prudenter speret profectum.

Resp. 3. Ad professionem fidei externam jure Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundùm *Tridentinum*, cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet *Fill. t. 2. tr. 22. c. 9.* sequentes personæ.

1. Provisi de beneficio curato, idque intra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali, *sess. 24. c. 12. de ref.*

2. Provisi de Canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Ecclesia; idque non tantùm coram Episco-

po, vel ejus Vicario: sed etiam in Capitulo, *ibid.* addita pœna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) ut alioqui fructus non faciant suos, v. *Sanch. l.* 2. *c.* 5. *Barb. de potestate Episcopi* 3. *p. a.* 61. *n.* 29.

3. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in prima Synodo Provinciali, cui intererunt *Trid. sess.* 25.

4. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud *Roderic. t.* 2. *q. reg. q.* 72. ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, additâ excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorum, in eum, qui alios promovet ad talem gradum, sine præviâ professione, vide *Fill. t.* 22. *c.* 3. *q.* 11. *Barb. in remiss. s.* 24. *n.* 12. Verùm ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet *Sanch. c.* 3. *n.* 4. Unde resolvitur.

1. Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canonicatibus in Ecclesiis tantùm Collegiatis, vel de Beneficiis tantùm simplicibus.

2. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, ut docet *Azor. Navarr.* & *Sanch.* probabilius tamen est, teneri personaliter, ut docet *Fill.* Ratio est, tum, quia aliàs non videtur fieri satis juramento, quod personaliter faciendum esse docet *Gloss. Fill.* tum, quia ita decidit *Rota* apud *Garz. l.* 3. *de benef. cap.* 3.

CAPUT III.

An aliquando liceat exteriùs fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESp. Nullo casu licet, sive voce, sive alio signo fiat dicente Christo: *qui me negaverit coram hominibus, &c.* Interim verò, etsi licitum non est mentiri,

tiri, seu simulare quod non est, licet tamen dissimulare quod est, sive regere veritatem verbis, aliisve signis ambiguis & indifferentibꝰ, ob justam causam & cùm non est necessitas fatendi. Est com. *S. Th. Con. disp.* 15. *dub.* 2. *n.* 9. *Laym. l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. Unde resolvitur.

1. Rogatus de fide in odium religionis, sive publica authoritate, sive privata, nullo modo potest utendo restrictione mentali aut verbis ambiguis, ita respondere, ut præsentibus videatur fidem negâsse, multò minùs dicere, se esse hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum, *Azor. Fill. c.* 3. *n.* 97.

2. Qui rogatus, seu privata, seu publica authoritate vel tacet, vel respondet obscurè: vel ait se nolle respondere, se jure non rogari non teneri se, nec velle aliis dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiversatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Unde si sic potest molestâ inquisitione liberari, licet; ut habet *Con. l. c.* Generatim enim verum non est, quòd interrogatus auctoritate publica teneatur positivè fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse. *Con. d.* 15. *dub.* 2. *Nav. Azor. Sanch. Bec. c.* 9. *q.* 4.

3. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen pastori, tunc cùm ejus operâ oves indigent: uti contra, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat, & in bonum eorum reservet, tenetur fugere. *Reg. l.* 17. *n.* 26. *Bec. c.* 9. *Fill. n.* 75. &c.

4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v. g. si aliis rogatis, an fidem negare vellent, iisque respondentibus, quod non, tu taceres, *ibid.* vid. *Bon. l. c. Laym. l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. *l.* 4.

5. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se

prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cùm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quòd se non prodant, videantur fidem negasse, ut v. g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch. n. 19. Bec. Reg. Fill. n. 88. &c.*

6. Cùm non rogaris de fide, non solùm licet, sed sæpè meliùs est ad Dei honorem & utilitatem proximi tegere fidem, quàm fateri: ut si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis si torquereris. Unde temerarium plerumque est offerre se ultrò. *S. Th. Sanch. Laym. c. 11. n. 2.*

7. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est; & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam servare, ac fidem tegere modis licitis.

8. Talis modus non est uti vestibus aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent, quàm quòd essent signa professiva falsæ religionis seu cultûs; uti essent vestes, quarum usus est in sacrificiis: item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cænæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c. 4. Fill. n. 8. &c. & com.*

9. Licitus autem modus est, quando subest causa, (ut v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eluendos hostes,) uti vestibus & signis infidelium, quæ alium aliquem usum habent, quàm profitendæ religionis, quales sunt vestes talis nationis, (non religionis) quibus uterentur, etsi converterentur, ut sunt vestes, & signa natio-

tionis Turciæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodò non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantùm indicium nitidioris cultus, ut saga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, ut togæ Bonziorum in Japonia. Idem dicendum est de signis, quibus Judæi utuntur; v. g. flavo annulo in pallio Francofurti, &c. quia hæc sunt signa merè politica & distinctiva unius generis hominum ab alio, & non propriè professiva fidei. Quæ sententia probabilis est, vid. *Sanch.* 2. *mor. c.* 4. *Bec.* 2. 2. *c.* 9. *q.* 5. *d.* 6. *Laym. lib.* 2. *t.* 1. *c.* 11. *Cov. contr. Cai. Nav. Tel.*

10. Licitus item modus est, cùm Catholicus transit per loca hæretica; & periculum grave ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum, (non tamen, si derisio tantùm, vel vexatio, ut habet *Bec. c.* 9.) ad dissimulandam fidem, vesci carnibus die prohibito: quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Nec hoc est fidem negare, cùm esus carnium non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum, ut si v. g. in odium fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem, qui ederet sine protestatione: secus si protestaretur. *Sanch. Azor. Bec. & comm. l. c.*

11. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiva fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Unde seclusis aliis, v. g. scandalo, periculo, prohibitione, & si ex justa causa fiant, licent. Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potiùs optandum, se-

clusis aliis, quia non est aliud quàm obligare se ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

12. Infidelium & hæreticorum sacris non licet ita interesse, ut eis communicare censearis; alioquin licet, v. g. ut quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri, de quo vid. *Bec. Fill. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

13. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat se hâc re aliud nihil exigere, quàm obedientiam civilem, nec velle cogere, ut à fide discedant, cùm tamen reipsa contrarium velle videatur, (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta sit Catholicos paulatim pervertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis Pius V. apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor. ll. cc.*

14. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratûs contrahant matrimonium, coram ministro hæretico, peccant contra fidem; etiamsi contraxerint ante, vel contracturi sint posteà, coram Sacerdote Catholico. *Con. d. 15. d. 3. Tal. t. 4. d. 1. p. 17. n. 12. 13. 14.* testaturque contrahens cæremonia illa, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum, quæ sunt intrinsecè mala. *Mald. 2. 2. q 2. a. 3.* quia authoritas Ministri, & consequenter doctrine ejus augetur, contrahiturque ad ritus hæreticos, quos Ministerio actus exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu civili, vel potiùs testantur se contraxisse; modò prius vel posterius ritu Catholico contrahant; quia hæc actio est instituta ad finem po-

politicum, ut conjuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

CAPUT IV.

De Infidelitate, & vitiis Fidei oppositis.

DUBIUM I.

Quid & quotuplex sit Infidelitas?

RESP. 1. Infidelitas generatim est triplex. *Prima* dicitur Negativa, eorum scilicet, qui nihil unquam de fide audiverunt. Quæ non tam est peccatum, quàm pœna peccati: quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter; ut hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, quòd privativè opponatur fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. *S. Thom. Sanch. Vasq. Laym. c.* 12.

Resp. 2. Infidelitas Contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex, scilicet: *Paganismus*, qui fidei nondum susceptæ; *Judaismus*, qui fidei susceptæ in typo; & *Hæresis*, quæ fidei susceptæ veritati repugnat. Apostasia à fide revocatur ad hæresin, à quâ tantùm differt, quòd Hæresis sit error fidei ex parte tantùm contrarius, Apostasia verò ex toto. *S. Thom. Laym. l. c.*

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hîc tantum, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis?

Resp. 1. His casibus, qui colliguntur ex *c. Nullus. c. Omnes Judæi.* 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conviviis interesse. 3. Nec uti communi bal-

neo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere; emare tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servituti subjici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor.* prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas Christianæ religionis: tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perversionis, vid. *Laym. l.2. t.1. c. 12. & 17. Sanch. l. 2. c. 31. Fill. tr. 22. c. 5. n. 128.*

Resp. 2. In decem dictis casibus communicare cum Judæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis: Laicus verò excommunicationis: (*C. constituit* 17. *q.* 2.) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem, (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpè excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter vid. *Aut. suprà cit.* & *Con. l. c.* item *Laym. l. 2. t. 1. c. 17.*

DUBIUM III.

Quid sit Hæresis?

Resp. Hæresis, est error intellectus liber & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. Ita comm. *Suar. Becan. c. 14. quæst. 2.* Unde patet, ad Hæresin, uti & Apostasiam, duo requiri. 1. Indicium erroneum quod est ejus quasi materiale.

2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare non est hic acriter & mordicus suum

suum erronem tenere, aut tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum; sive quando scit contrarium teneri à reliquâ universali Christi in terris Ecclesiâ, cui suum judicium præferat: sive id fiat ex vanâ gloriâ, sive libidine contradicendi, aliave causa. Ita *Sanch. Vasq. Laym. l. 2. t. 1. c. 13. & alii comm.* Ratio est, quia tunc putat, judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum *Coninck* facilius sic explicant alii, eam tunc esse, cùm etsi objectum fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non possit dubitare; contrarium tamen judicet, à quo nolit avelli ullo casu, vel saltem, nisi evidenter convictus, vid. *Con. d.* 18. Unde resolves.

1. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. *Fill. t.* 22. *c.* 6. *q.* 4.

2. Est hæreticus, qui affirmativè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmativè*: quia negativè tantùm dubius; hoc est, suspendens judicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium: ergo nec erroneum; modò tamen non ideò suspendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti. *Sà, Azor. l.* 8. *c.* 9. *q.* 5. *Tol.* contra *Sanch. & Mald.*

3. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam; esto ex igno-

rantia etiam culpabili & crassa sententiam suam mordicus teneatur. *Laym. l. c. n. 2.*

4. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, ut à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei, dummodò pertinaciam actualem nunquam habuerit. *Ibid.* & *Con l. c.*

5. Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi à suis Parochis. Ratio est, quia non sunt hæretici formales; habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Laym. l. c.*

6. Cùm hæresis, & quævis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, jure positivo Ecclesiæ, uti etiam formalis disputatio Laici de fide. Quod posterius tamen in Germaniâ, locisque similibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo. *Azor. Fill. Bec. Sanch. Bonac. disp. 3. q. 2. p. 5.*

7. Matrimonium contrahere cum hæreticâ, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispaniâ & Italiâ mortale, probabile tamen est, ob graviumDoctorum authoritatem, (*Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d. 72. n. 5. Azor. t. 1. l. 8. d. 3. c. 3. Reg. tr. 2. l. 32. n. 196. Basilii Pontii de matr. c. 6.* vid. *Card. de Lugo, de Sacramentis in genere, disp. 8. sect. 14. n. 220.*) in Germaniâ licere, ex gravi causâ, salvo tamen jure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolis: unde de iis initio constitui debet, ut Catholicè educentur, v. *Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3. t. 4. R. 269.*

8. Eum

8. Eum, qui lapsus est in hæresin, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quòd omnes ejusdem speciei sint, docent *Reg. Dian. t. 1. tr. de circumst. R. 46. citans alios*, & *Escob. Ex. 2. c.*

Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur *C. de Lugo de pœn. d. 16. n. 288. & n. 291.*

TRACTATUS II.

De Præcepto Spei.

PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum & divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere, quàm Deum, & divina. De hâc quæritur, quando ejus præceptum obliget.

Resp. 1. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cùm primùm homini usum rationis assecuto, Deus & Beatitudo, tanquam finis; ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat. Ita *Bec. c. 17. q. 7. n. 2. Turr. & cæteri comm.* Et ratio est, quia sine actu Spei, nec justificari, nec in justitiâ divinâ persistere, nec meritoriè operari possumus. *Schol.*

Resp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat. (1.) Quando actus Orationis, Pœnitentiæ. Charitatis, &c, in præcepto sunt, qui sine prævio actu Spei exerceri non possunt. Ita *Auct. cit.* & *Fill. tr. 22. c. 8. n. 255.* (2.) Quando quis ita teneatur, ut periculum sit consensûs, nisi animum spe erigat. Vid. *Fill. l. c. 2. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. Bon. d. 3. q. 3.* Unde sequentes Casus resolvuntur.

1. Mortale peccatum est, sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm

cœlestia: v. g. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuò degere in hâc vitâ, & Deo relinquere cœlum, si tibi relinquat terram.

2. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute & venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. g. auxiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit injuriosum misericordiæ Dei. *S. Th. q.* 20. *a.* 3. *Laym. l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. *n.* 3.

3. Mortale etiam est præsumere de misericordia Dei, v. g. cùm quis sperat id, quod est impossibile secundùm legem Dei ordinariam; ut si speres remissionem peccatorum & salutem sine pœnitentiâ, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quamdiu benè valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Th. q.* 21. *a.* 1. *Laym. l. c.*

Denique mortale est, odisse Deum, (odio scilicet abominationis seu aversionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum, vid. *Laym. l. c. Bonac. disp.* 3. *q.* 3.

TRACTATUS III.
De Præceptis Charitatis.
CAPUT I.
An, quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei?

CHaritas Dei, est amor amicitiæ, quo Deo benè volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam & infinitam ejus divinæ naturæ perfectionem.

Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit, Deum super omnia amandum. Patet ex Scripturâ.

Ra-

Ratio eſt, quia finis ultimus plus eſt diligendus quàm omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intenſivè, (etſi enim hoc etiam deceat, non tamen eſt in præcepto) ſed etiam appretiativè, ita ut nullam creaturam pluris facias quàm Deum, veliſque potiùs omnia perdere, quàm Deum offendere, & ſic illi malè velle. *S. Th.* 2. 2. *q.* 27. *a.* 3. *Azor. Sanch. Bec.* 2. 2. *c.* 19.

Reſp. 2. Probabile eſt præceptum Charitatis Dei obligare. 1. Quando homo adeptus eſt ſufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia ſua bona habet, & cui omnia debet. Ratio eſt, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ ſervire, id non videtur poſſe fieri, niſi eliciat actum amoris. Ita *S. Thom. q.* 89. *art.* 6. *Nav. Val.* & cæt. comm. (Notat autem *Con. diſp.* 24. *d.* 3. *n.* 50. non ſtatim poſt talem notitiam peccare mortaliter, ſed tantùm, ſi differat notabiliter, v. g. ultra annum, contra *Palaum*, qui dicit probabile eſſe, quòd non obliget. Si ſcrupulus te angat, an præcepto huic ſatisfeceris, docet *Euſeb.* ex *Petro Hurt.* 2. 2. *di.* 172. *ſ.* 1. §. 24. quòd ſi poſitivè non meminiſti te omiſiſſe, tenere poſſis, te ſatisfeciſſe. *Trull.* tamen *l.* 1. *c.* 1. *d.* 13. *n.* 9. monet expedire, ut quis ſe in confeſſione aliquando accuſet ſub dubio: ſi fortè præceptum iſtud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò conſtat, quando obligent vel violentur. 2. Quando eſt periculum labendi in odium Dei, niſi actum Charitatis elicias. 3. Quando quis tenetur contineri, v. g. moriturus, aut celebraturus, cui Confeſſarius deeſt. Ratio eſt, quia contritio includit actum Charitatis. 4. Si quis gravem tentationem, præſertim in articulo mortis, putet

putet ſe aliter vincere non poſſe. Quibus aliqui addunt articulum mortis abſolutè, eò quòd tunc ſecuriſſima via eligenda ſit. Vid. *Laym. l. 2. t. 3. c. 2. Bon. d. 3. q. 4. p. 2. Hurtad. 2. 2. di. 174. ſ. 6. d. 27.* Ex dictis reſolves.

1. Mortale eſt, ſi quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

2. Mortaliter peccat etiam, ſi quis amet Deum amore appretiativè ſeu æſtimativè minore, quàm creaturas.

3. Peccat item contra Charitatem Dei, ſi quis Deum non diligat principaliter propter ſe tanquam finem ultimum omnium rerum; ſed tantùm propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernum. Quod eſſe mortale, docet *Sylv.* & *Nav.* quia ſcilicet Deus non diligeretur appretiativè ſuper omnia, ſi aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo *principalis*: quia, ut benè *Tolet. l. 4. c. 9.* Deus propter retributionem vitæ æternæ amari poteſt; ſed minùs principaliter: ut ſcilicet vita æterna vel alia Dei dona ſint tantùm cauſa movens, ut faciliùs, expeditiùs, & ferventiùs diligatur.

4. Mortale, & graviſſimum omnium eſt, ſi quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, ſeu malevolentiæ (amori amicitiæ oppoſito) v. g. ſi optes Deum non eſſe, non habere ſcientiam, potentiam, &c. De his vid. *Laym. l. c. Bon. l. c. Sanch. l. 2. c. 3. & 5. Reg. l. 17.*

CAPUT II.

De Præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemoſy-

emosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, aliudve grave damnum vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo; de reliquis hîc.

DUBIUM I.

Quis ordo servandus inter personas quæ diliguntur?

Resp. 1. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deum diligere. 1. Seipsum, secundùm bona spiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum quoad bona externa. Ita *Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 3. ex *S. Th. & communiter.* Unde resolvuntur Casus.

1. Peccat contra Charitatem sui, qui salutem suam spiritualem vel corporalem negligit: quod grave est, si fiat sine causa, & cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi. *Trull. l.* 1. *c.* 6. *d.* 1.

2. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale, *Laym. ibid.*

3. Tenetur quisque proximo in extremâ necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodò sit æquè certa spes illũ juvandi; neque gravius inde malum immineat: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit qui faciat, *S. Aug. libr. de mend. S. Th. q.* 26. *art.* 5. *&* 44. *Regin. c.* 4.

Dixi, *in extrema:* v. g. quâ certò putetur moriturus in mortali: quia in gravi tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus; cui ideò non licet frugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo, *Valent.* & *Laym. l. c.*

4. Or-

4. Ordinariè non licet vitam ſuam poſtponere alienæ. Addo, *ordinariè*: quia licet, ſi ſit perſona publica, à quâ multum pendet: uti etiam pro Republicâ, pro fide, & religione defendenda, imò etiam pro amico, propter Deum dilecto. *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 6. Laym. l. c.*

Reſp. 2. Quoad proximos inter ſe ſervandus eſt hic ordo. 1. Qui melior eſt, magis diligendus eſt, eâ dilectione, quam comitatur gaudium circa bona poſſeſſa, item honor, cultus, & reverentia. Sic v. g. plus diligendus eſt vir ſanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia eſt magis conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod eſt Deus. Item parentes magis quàm filii, vel uxor; magiſque benefactores, quàm iis, quibus benefecimus. *Laym. l. c. & com.* 2. Appretiativè & dilectione eâ, quâ alteri optamus bonum nondum poſſeſſum cum beneficentia, magis diligendi ſunt ii, qui nobis ſunt conjunctiores quoad ea bona, quæ ſunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur. Unde reſolves.

1. In bonis pertinentibus ad naturam & vitam corporalem conſervandam, ſuccurrendum eſt (extra neceſſitatem extremam.) Primò omnium uxori, quia eſt una caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, ſororibus, deinde propinquis, domeſticis, & familiaribus. Dixi, *extra extremam neceſſitatem*: quia in hac parentes, eo quòd vitam dederint, præferendi ſunt etiam uxori. & liberis. *Laym. ibid. n. 5. & 6.*

2. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi ſunt concives, in bellicis commilitones, in ſpiritualibus ſpirituales filii, patres, fratres. *Bannez* tamen probabiliter docet, parentes

carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. Vid. *Laym. hîc l. c.*

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cùm sint proximi cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 25. *a.* 1. & commun. omnes. Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi?

Resp. 1. Quilibet homo saltem privatus, tenetur proximo etiam inimico communia dilectionis signa & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verò ex consilio tantùm, nisi aliundè ratio obligationis accedat. Ita comm. cum *Laym. c.* 4. ex *S. Th. l. c. q.* 26. *a.* 8. *&* 9. Dixi 1. *communia*, qualia secundùm Cai. V. *odium*, sunt, quæ Christiano debentur à quovis Christiano in communi, concivi à concive, cognato à cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 2. *nisi aliundè accedat ratio obligationis*, qualis esset, v. g. (1.) Timor scandali ex omissione. (2.) Spes salutis inimici, vid. *Azor. tom* 2. *l.* 11. *c.* 3. (3.) Necessitas temporalis, vel spiritualis. (4.) Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio est, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odii declaratio. *Laym. l. c.* Unde resolves Casus sequentes.

1. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positivo & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fill. t.* 28. *c.* 1. Dico,

per se: quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo inimicum tibi & Deo reconciliare, id omittere, esset grave: uti etiam, si inæqualis persona soletet alium salutando prævenire; v. g. subditus Prælatum, *Laym. l.c.*

2. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v. g. oratione Dominicâ, & quæ pro communitate instituitur; nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale, *S. Th. Nav. Laym. ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*: quia si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si pater, vel Superior, filio, vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*: quia si persona multò major inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortaliter, ut notat *Sà verb.* Charitas. *Bon. d. 3. q. 4. p. 3. Azor. 3. p. l. 12. c. 13.*

3. Etsi quivis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interiùs remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trull. l. 1. c. 5. d. 5.* ex *Azor.* & *Fill.* teneri statim postquam offensio est illata, eò quòd sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus: imò nec eam acceptare si offerat; sed etiam juridicè potest compensationem petere, dummodò in utroque casu ponatur odium, ut docent

Va-

Valent. Nav. Laym. l. 2. t. 3. c. 4. Quod si tamen pœna sit valde gravis, v. g. capitis, multilationis, neque læso ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest eum urgere, videtur contra charitatem, ut docet *Sylv.* & *Fill. t. 28. c. 11. q. 9.*

Resp. 2. Etsi odium inimicitiæ, sive personæ secundùm se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum ut sic, sive quatenus illi malum est, genere suo sit mortale: odium tamen abominationis, sive qualitatis, quo non hominem, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam aversamur, sæpè licitum est, ut docet *Con. a. 29. d. 3. & communiter.* Unde resolves sequentes Casus.

1. In confessione satis esse, si dicas te grave malum voluisse proximo; nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia camprehendantur sub unâ ratione mali, *Cai. Bon. Tur. Trull. l. 1. c. 5.* docent probabiliter: sed contrarium probabilius docent *Suar.* & *Pal. t. 6. d. 4. p. 1.*

2. Licet proximo velle malum aliquod, v.g. temporale, (dummodò non sit justo gravius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel adversitatem, ut à peccatis emendetur. *Bon. d. 3. q. 4. p. ult. §. 1. ex multis.* Cavendum tamen est, ne fiat ex vindictâ, ex quâ si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verò, ob bonum spirituale, proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, aliis velle; quia cùm in hoc affe-

ctu

ctu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus, vid. *Less. l. 2. c. 47.*

Sic licet v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum, juxta illud Galat. 5. *Utinam abscindantur.* Item tristari de eo, quòd dignitates conferantur indignis; vel de sanitate ejus, qui ex illâ sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicujus desiderare, ut cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa *Bon. Azor.* & *Palaus tit. 6. p. 1. n. 11.* excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eò quòd ob deformitatem vel inopiam commodè & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem *Nav. & cæteri* dicant esse mortale; ad evitanda tamen gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt *Sanch. Sot. Grax. Dean. p. 5. t. 14. R. 92.* Ita & *Trull. l. 1. d. 2. n. 11.* excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito, v. g. inflicta vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes *Dian. loc. cit.* mortalis damnat, nisi (ut plerumque fit) excuset defectus advertentiæ & deliberationis.

3. Privatus, qui adversus ab alio fugit illud, si id faciat, ut eum suo colloquio & solatio privet atque ita contristet, & malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium aversionis, & peccatum, si sit sine ratione: quale non erit, si sit persona valdè aspera,

spera, modò absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas, vid. *Bon. loc. cit.*

CAPUT III.

De Præcepto Eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis.

Suppono 1. Hujus præcepti obligationem nasci ex duplici cap. (1.) Ex necessitate proximi egentis. (2.) Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono 2. Duplicem dari necessitatem proximi. (1.) Dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis & diuturni morbi, secundùm *Dian. p. 5. t. 8. R. 1.* (2.) Gravis, ex quâ imminet periculum gravis mali, ut captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum vel statûs; unde fiat, ut difficulter se possit sustentare; v. g. si non possit vivere secundùm suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare. (3.) Dicitur communis, quâ laborant mendici triviales. *Laym. 3. tr. 2. c. 6.*

Suppono 3. Bona necessaria & superflua dici, vel respectu vitæ sive naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ; quomodo sæculares raro putant se habere superflua, ut docet *Lay.* & *Nav. c. 24.* Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivia, hospitum tractationem, (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcunque fastum & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus eventibus, hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. 1. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipubl. Est communis. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp.

Resp. 2. Probabile est, ex superfluis naturæ & statui teneri aliquem, etiam in gravi necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subventurum: idque ut *Azor. t. 2. l. 12. c. 7. Sylv.* & *Fumus* volunt, sub mortali, contra *Medin,* qui vult esse tantùm consilii. Ratio est, quia cùm in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam & raram necessitatem, vid. *Laym. l. c.*

Resp. 3. Proximo in extremâ necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis. *Suar. Laym. c. 2. communi.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. *Vasq.* &c. contra *Suar. Con.* &c. vid. *Dian. p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo *ordinariè*: quia si majus damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quam mors pauperis, non tenereris. *Azor. l. c.*

Resp. 4. Probabile est, quòd proximo in gravi necessitate constituto quisque teneatur subvenire, cum modico detrimento proprii status: quia parvo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. *Laym. l. c.* ex *D. Thom. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. *Vasq.* &c. si tamen dubitent de extremâ alicujus indigentiâ, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dian. p. 5. t. 8. R. 39.*

2. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ servandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis. *Sà* & *Conin. disp. 27. dub. 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

3. Si

3. Si proximus tantùm egeat usu rei, satis est illam accommodare, v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato eqvum, donec domum revertatur. *Laym. Bon. ll. cc.*

Resp. 1. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ & statui superflua. Ita commun. *D. Thom. Suar. Bellar.* contra *Nav.* & *Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum, quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, ut rectè *Medina*: idque si nulla sit justa causa negandi; aliàs sub nullo. Vide *Laym. Bon. l. c.* Unde resolvuntur Casus sequentes.

1. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, raro quis tenetur ex præcepto subvenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad movendos spectatores ista necessitas exaggeratur; tum quia ab aliis juvandi præsumuntur. *Malder. Uvigers. Dian. p. 5. t. 8. R. 175.*

2. Si quis dives & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore, loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat, cùm habeat justam causam negandi; si verò talis, sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit *Laym. l. c.* versari in malo statu.

3. Nulli omninò quantumvis diviti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio; tum ob dubium & dissensum DEO de

hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui cauſam ſaltem apparentem non prætendat, ſi ſuperflua ſe habere fateatur *Laym. ibid.*

4. Etſi dicta de eleemoſyna danda intelligantur reſpectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum, damnandi tamen non ſunt Magiſtratus, excludentes à ſanis civitatibus juſta de cauſa pauperes peregrinos. *Laym. ibid. Trull. l. 1. c. 5. d. 10.*

5. Religioſis æquè ac aliis pauperibus debentur eleemoſynæ; quia eorum paupertas & neceſſitas eſt vera & juſta, tametſi voluntariè contracta, cùm voluntas & cauſa fuerit rationabilis & grata Deo. *Lors. Dian. p. 5. t. 8. R. 18.* Aliud eſt de iis, qui ſponte ſua culpabiliter ſunt pauperes, ut vagabundi. *Ibid. R. 19.*

Reſp. 6. Eleemoſyna tantùm facienda eſt ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet adminiſtrationem. Poteſt tamen fieri ex alienis, quando proximus eſt in extremâ (vel etiam ſecundùm *Leſſ. l. 2. c. 12.* in valdè gravi) neceſſitate, & aliundè ſuccurri non poteſt: tunc enim omnia ſunt communia. In communi verò neceſſitate, licet tantùm cum conſenſu domini, tacito vel expreſſo. Vid. *S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 7. Regin. 286. Fill. Laym. Bon. l. c. n. 11. Leſſ. l. 2. c. 12.* Unde reſolves.

1. Non licet dare eleemoſynam ex bonis obnoxiis reſtitutioni, v. g. furto ablatis, licèt tamen ex acquiſitis per opus illicitum (ſed non cum injuſtitia) v. g. ex lucro meretricum. Ratio eſt, quia hæc ſunt propria; priora non. *Bon. ibid.*

2. Pueris, filiisfamilias, ſervis, ancillis, uxoribus non licet dare eleemoſynam, niſi tenuem, in quâ paren-

parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur. Particulares verò Casus, in quibus uxor dare potest, v. g. *suo loco præcepto 4. & 6. c. 1. d. 4. v. Bon. disp. 3. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 8. R. 15.* ubi ex *Hurt.* notat, si pater nullus det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

3. Tutores & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt, *Vasq. Azor. Con. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.*

DUBIUM IV.

De misericordiâ spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna est admonitio, quâ quis proximum conatur revocare à peccato. De quâ certum est, præceptam esse jure tum naturali, quo membra unius corporis se mutuò juvare tenentur, tum divino positivo, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe ipsum. Bec. 2. 2. cap. 21. Laym. l. 7. Fill. Bon. p. 7.* Quæritur autem, quæ sit ejus materia, quos & quomodo obliget?

Resp. 1. Omne mortale peccatum proximi per se est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub mortali. Ita communiter. Et ratio est, quia cùm vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale:* quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen graviter obligans; nec nisi facillimè possis. Dixi 2. *per se:* quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, vel minùs esse idoneum ad corripiendum,

videtur tantùm peccare venialiter: vid. *S. Thom.* 2.2. *q.* 32. *a.* 2. & cæteros suprà cit.

Resp. 2. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantiis. 1. Si certò tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus Superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantum danda est. 3. Si alius æquè idoneus non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus, quia desperato fine cessant media. 5. Si bona occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo gravi damno facere. Quòd si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Unde patet, ejus omissionem in privatis, vel nullam esse, vel levem. Vid. *Bon. l. c.*

Resp. 3. Etsi hoc præceptum obliget omnes etiam subditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenenturque sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantùm ex Charitate; Prælati verò etiam ex officio & justitiâ tenentur. Unde peccare possunt etiam graviter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque ferè est ratio de patrefamilias, præsertim erga liberos. *Laym. l. c. n.* 5. *Pal. Trull. l.* 1. *c.* 5. *d.* 13. *&* 15. *& cæteri.*

Resp. 4. Ordo in correptione servandus est, quem Christus præscripsit Matth. 18. scilicet 1. Ut corripias privatim: deinde coram testibus: tum ad Prælatum Ecclesiæ, sive Superiorem deferas. Excipe tamen (1.) Nisi præstet Superiori, viro probo & prudenti, quàm aliis testibus innotescere; prout cautum est *in Regulâ S. Aug.* (2.) Nisi peccatum sit publicum, tunc enim potest publicè corripi. (3.) Nisi ver-

vergat in grave damnum tertii aut communitatis, si Superiori non statim innotescat; v. g. si quis proditionem moliatur, hæresin occultè spargat: tunc enim mediatè Superiori indicandum, quia commune bonum præferendum est privato, *Fill. t.* 28. *c.* 7. *n.* 149. *&* 155. (4.) Quando corripiendus est contentus, ut Superiori statim significetur; ut est apud quosdam Religiosos, qui quoad hoc juri suo renunciarunt. Vid. *Suar. Bec. Laym. hic Sanch. Fill. l.c.* Ex dictis resolvitur.

1. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem neglexit, peccat mortaliter. Ita *Laym. Suar. Sanch. l.* 6. *mor. c.* 18. Vid. *Palaum hic.*

2. Si certò constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse ullum periculum relapsus, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Soc. JESU) denunciare Patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denunciationem consentiat. *Sanch.* 2. *mor. l.* 6. *c.* 18. *num.* 40. *&* 60. *Pal. de char. t.* 6. *d.* 3. *p.* 12. *Fill. Trull. l.* 1. *c.* 5. *d.* 14. *Suar. Hurt. d.* 163. & denique; *C. Lugo Resp. mor. l.* 4. *d.* 46. ubi tamen notat, in Soc. JESU casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motivum charitatis, atque adeò ratio denunciandi; ideoq; est peccatum, & quidem, ut *C. Lugo l. c.* notat ex *Suar.* mortale ex genere suo, v. *infrà l.* 4. *c.* 3. *dub.* 5. & *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 71.

3. Si Superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita ut nullum periculum damni vel relapsus, ipsi vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. *Pala. l. c. Trull. d.* 16. *n.* 1.

4. Prælati & Magistratus tenentur aliquando inqui-

quirere subditorum peccata, ut corripiantur: non tamen multum & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale ejus signum dederit: neque facilè admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. *Hurt. &c. Dian. part. 7. tr. 13. R. 10. & 12.*

5. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam quam possunt, ut peccata publica & occulta impediant; quia cum Christo pacti sunt curam & sollicitudinem gregis, pro quâ multa ab eo bona accipiunt. *Hurt. t. 2. d. 162. sec. 7. §. 60.* (apud *Dian. p. 7. tom. 3. R. 28.*) aitque hanc esse omnium Patrum & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo & exemplo docuerat: additque idem esse de Magistratibus & Concionatoribus. Licet verò hi non teneantur ad id ex justitiâ, (sicut Prælati & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere, (sed non facilè Prælatorum & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis. *Con. Hurt. Dian. l. c. R. 13.*

6. Correptio adhibenda est non semper statim, sed tum major fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, ut ferventius resipiscat. *Dian. p. 7. t. 3. R. 29. & 30.* ex *Reg. Fill. Trull.* Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed iterum iterumque fieri, quamdiu speratur fructus. *ibid. R. 32.*

DU-

DUBIUM V.
De scandalo.
ARTICULUS I.
Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

Resp. 1. Scandalum dicitur peccatum occasionatum, & est duplex, Activum & Passivum. Activum est dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ex *S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 1. Sanch. Azor. Laym. c. 13. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.* Dixi *minùs rectum*, hoc est, quòd vel in se malum sit, ut sit loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, ut si justa de causa coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Activum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideò aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur: v. g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè & interpretativè tantùm causatur alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse ad inducendum alterũ hic & nunc ad peccatum, & nihilominus facis, ut si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo quòd habeas veniam. Item si Clericus domi suæ alat mulierẽ populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. Vid. *Sà v.* Clericus. *Laym. Bon. l. c.* Scandalum Passivum est ipsa ruina, sive peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti vel facto. Quod dividitur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex activo: & in Acceptum, quod non oritur ex activo, sed ex ipsius sumẽtis malitiâ: quale erat odium, & invidia Pharisæo-

rum inChristum,occasione ejus dictorum vel factorum: unde hoc dicitur Pyarisaicum. Ex his patet.

1. Ad Scandalum Activum requiri, ut de facto Passivum ex eo sequatur; sed satis esse, quòd data sit occasio, ex quâ naturâ suâ sequi possit: ut si quem inducere velit ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contrà, passivum potest dari sine activo. *Laym. ibid.*

2. Scandalum Passivum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggravantem: v. g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideò peccat gravius. *Laym. ibid.*

3. Non semper esse scandalum, si pecces coram aliis, sed tantùm, quando attentis omnibus circumstantiis, tam personæ agentis, quàm coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui aliàs peccaturi non essent. *Sanch. Laym. l. 2. t. 3. c. 13.*

4. Omne scandalum Activum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, ut habet communis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè, controvertunt Scholastici, & parum refert ad praxim. *Sanch. l. 7. c. 6. & 9. Azor. 1. p. l. 4. c. 7. Bon. l. c.* Undè resolve hos Casus.

1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic opus indifferens vel veniale sæpè transit in mortale, ratione scandali, v. g. si jocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel iis, qui indè occasionem peccati mortalis sumere possent. *Laym. l. 2.*

2. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantum. Quod verum est,

eſt, etſi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem. *Sanch. l. 1. c. 6. n. 11.* ex communi, contra *Suar.* Ratio autem eſt, quia ruina eſt parva. Et patet à ſimili, ut ſi quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantùm erit veniale.

3. Scandalizans committit præter peccatum ſcandali, etiam peccatum ejus ſpeciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet ſpeciem peccati mortalis, per quod & ad quod induxit: cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanch. Azor. Laym. Bon. l. c. Card. de Lugo de pænit. d. 16. ſ. 4. Dian. de Sacr. t. 2. t. 4. n. 114.* Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.* ſi præter intentionem ſcandalum dederit. *Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 1. n. 9.* ait, quoad inductos ſufficiat, ſi dicas: Fui multis occaſio peccandi meo exemplo. Vid. *infrà l. 3. t. 6. c. 1. dub. 2.*

4. Etſi is, qui ſcandalizavit alios, teneatur illis rurſus dare bonum exemplum; ut inquit *Sà*: ſi quis tamen nudo exemplo ſuo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, conſilio, mandato eſt cooperatus, non tenetur ad reſtitutionem; quia talis inductio eſt tantum contra Charitatem, non contra juſtititiam. Idem docet eſſe *Leſſ.* ſi cum *Cajo* v. g. potires eâ intentione, ut ipſe conſumptis pecuniis furetur. Vid. *Leſſ. c. 9. d. 2. n. 113.*

5. Non cenſetur dare ſcandalum, qui licet publicè peccet, facit id tamen coram iis, qui vel ſunt ita viles, vel infames aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum, vel qui ſunt ita probi, v. g. ſi quis fornicetur coram aliis, qui parati ſunt idem facere, nec ejus exemplo moventur; vel ſi coram manſuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. *Sanch. 1. mor. c. 6. n. 6.*

6. Non ideò factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire; quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat malè sentire de fide Catholicâ, Clero, Ordine, Religioso, vel minùs ad pietatem affici. Unde patet facilius dari scandalum ab iis, qui sunt in magnâ auctoritate, vel pietatis existimatione, quàm ab aliis. *Con. d. 32. n. 37.*

ARTICULUS II.

An, & quando scandalum Passivum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

Resp. 1. Permitti non potest absque necessitate vel utilitate propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si facilè possimus. *Laym. c. 23. ex commun.* Unde resolvitur hic Casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab usurario, vel ab infideli juramentum per falsos Deos, à concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret: cùm enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris ejus peccato. *Suar. Sanch. Trull. l. 1. c. 6. d. 5. n. 15.*

Resp. 2. Ex causa necessitatis vel utilitatis potest permitti. Patet in dicto Casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest: ideoque licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex suâ malitiâ sit peccaturus. Requiritur autem major necessitas, ut permittatur scandalum pusillorum, quàm Pharisaicum. Item major, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum grave, & denique, si certo, prævideatur, quàm aliàs. *Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

Resp. 3. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel aliis, præsertim communitati, gra-

ve

ve damnum immineret. Unde bona spiritualia necessaria ad salutem, nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cujusquam scandalum. *Fill.* 28. *c.* 6.

Resp. 4. Bona spiritualia (& secundùm *Lorcam* apud *Dian. p.* 5. *t.* 7. *R.* 24. etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum, juxta illud Matth. 15. *Sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Faciliùs verò ac sæpiùs talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum pusillorum: v. g. ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius brevi speretur. *Laym. l. c.*

Resp. 5. Ad vitandum grave scandalum pusillorum, quædam præcepta impleri non debent; nisi tamen omissio esset magis damnosa omittendi: vide *Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Ratio hujus est: quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cavendo scandalo, & positivo, majus & fortius est naturale. Ex dictis resolvuntur Casus.

1. Prælati Ecclesiastici non tenentur (imò nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conservanda sunt necessaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imò etiam pusillorum: etsi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian. p.* 5. *t.* 7. *R.* 24. ex *D. Thom.* &c.

2. Si fœmina utatur veste virili, vel contrà, tantùm ex levitate, sine pravâ intentione aut periculo scandali & libidinis, veniale tantùm erit, aliàs mortale nullum verò, si ex necessitate. *Dian. p.* 5. *tr.* 7. *R.* 32. ex *D. Thom. Sylv.* &c.

3. Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) graviter scandalizandum

nosti, debes reticere. *Laym. l. c.* ex *Nav.* &c.

4. Uxor semel vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur discordia. *Ibid.*

5. Si ituro te ad sacrum die festo, excitanda sit gravis rixa vel cædes: non teneris ire. *Ibid.*

6. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare, ad vitandas turbas & majora mala, quæ alioqui teneretur punire.

7. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si datâ operâ ei se conspiciendam offerat: adeoque potest & debet, non tantùm publico, sed etiam sacro abstinere die festo, semel aut iterum ad peccatum illud evitandum. Dixi *aliquem in particulari*: quia ob timorem scandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium, abstinere nimis esset difficile, & plenum scrupulis. Dixi 2. *semel aut iterum*: quia sæpè nimis esset grave & durum, *Bon. Sanch. Laym. l. c. n.* 10. *& alii.* Vid. *Dian. p.* 5. *t.* 7. *R.* 21. *&* 22. ubi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam ad evitandum aliorum scandalum.

8. Mulier quæ ex ornatu, etiam conveniente suo statui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi *ad breve tempus*: quia ad longum nimis illi grave foret. Vid. *Dian. l. c.*

9. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, & inconvenienti (quem assumere vanitatis & placendi causâ, ut videantur pulchræ & procum facilius inveniant, seclusis aliis non nisi

veniale

veniale est,) teneretur eum omninò dimittere, etiã sub mortali: quia nullum habet jus ad illum ornatum: & ex alterâ parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè potest, vid. *Sylv. v.* ornatus. Alii tamen, ut *Caj. Nav. c.* 23. videntur docere, eam tantùm teneri sub veniali, (sed minùs probabiliter,) quando in particulari lapsus prævidetur, & brevi tempore abstinendum est, qui etiam cum *Azor. Less.* & *Bon.* excusant à mortali eas, quæ ex consuetudine loci, media ubera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus utuntur: dummodò non aliorum lasciviam, sed tantùm majorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen fore grave & mortale peccatum, hujuscemodi morem detegendi pectus, vel circiter tantùm tegendi, ubi non est, introducere. *Nav. n.* 19. *Less.* 112. *Laym. l. c. &c.* vid. *Bon. de mat. q.* 4. *p.* 9. *n.* 17.

10. Si mulier non in particulari, sed in genere tantùm aliquos in se scandalizandos putet, modò eorum lasciviam non intendat, nec ei placeat, (licet ei placeat, quod laudetur ut formosa) non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali; v. g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio vel ornatus esset valdè turpis per se, ac directè ad libidinem provocans. Ratio est, tum quia est scandalum potiùs acceptum quàm datum; & ornatus ille ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum provocat, ut docent *Laym.* & *Bon.* tum quia nimis grave esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuò sic abstinere; cùm illa occasio sit universalis, & perpetua; nec

formosiores unquam licitè irent foras, cùm pulchritudo naturalis plus noceat, quàm artificialis. Plura de hâc re vide apud *Dian. t.* 1. *miss. R.* 30. *Bardel. l.* 3. *d.* 5. *n.* 13. Interim fœminam nudum pectus gerentem non malâ intentione, etsi quidam excusent à mortali, ego tamen, inquit *Sà*, difficilè absolverem. Et certum est, quòd Confessario incumbat, hujusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. Vid. *Sà v.* ornatus &c. *ll. cc.*

11. Peccant etiam graviter, qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem provocantia. *Bon. Sanch.* & *Fill.*

Resp. 6. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit ut peccet, sed tantùm non auferendo occasionem, permittit vanum peccatum, ne fiant plura, ita ut permissio sit impeditiva majoris mali. Unde resolves.

1. Hero licet non auferre occasionem furandi filiis aut famulis, cùm eos nihilominus ad furandum propensos & paratos novit, ut sic deprehensi puniantur, & resipiscant: tunc enim rationabiliter permittir furtum unum, ut evitentur plura. *Sanch. Laym. Bon.*

2. Probabile est, non licere talia ultrò ponere, aut iis objicere: quia positivè concurreret ad peccatum, & non tam aufferret occasionem, quàm poneret, *Sà v.* peccatum, & *Sanch.* qui ex eâdem causâ docet non licere marito dare uxori ansam adulterandi, vel adultero non tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Laym. l.* 2. *tr.* 3. *c.* 13. Quod conformari potest exemplo Judith, quæ vix aliter videtur fecisse *c.* 9. Cùm enim sciret permis-

missionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum, & tamen communiter censetur in hoc non peccâsse. Vid. *Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Palaum hic.*

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

Resp. Cooperari tantùm materialiter, subministrando tantùm materiam & facultatem peccandi vel exhibendo objectum, licet, si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus vel cooperatio sit secundùm se bona vel saltem indifferens. II. Si bonâ intentione, & rationabili ex causâ fiat, & non, ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter causam rationabilem. Circa quam notant *Sanch.* & *Laym.* etsi ejus gravitas certâ regulâ definiri nequeat, sed prudentis judicio metienda sit; tantò tamen graviorem requiri. 1. Quantò gravius est peccatum, cujus occasio datur. 2. Quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum; aut quantò certior est affectus peccati. 3. Quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quantò minus juris habes ad tale opus. 5. Denique quantò magis peccatum cum justitiâ pugnat, idque propter damnum tertii. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Unde resolves hos Casus.

1. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens vero eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso, quia ad contractum illicitum concurrit. *Laym. l. c.* ex *Sanch. l. 7. de matr. d. 11. n. 11.*

2. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, si conjugi obstricto voto castitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex justitiâ, si eum exigentem non possit à proposito avocare. *Ibid.*

3. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè: imòConfessarius præbere debet petenti etiam privatim, si ex solâ confessione ejus peccatum novit. *Ibid.*

4. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine gravi suo incommodo negare non possint; ut v. g. vestiant dominum, sternant eqvum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: quia hæc tantùm remotè se ad peccatum habent, & sine iis peccatum fieret. Undè tamen non sequitur, alteri cuivis licere ea præstare. *Bon. p.* 11. *n.* 26. *Azor. t.* 2. *l.* 12. *c. ult. q.* 8. *Laym. lib.*2. *t.* 3. *c.* 13. *Sanch. l.* 1. *mor. c.* 7. *n.* 21.

5. Ad ea opera, quæ propinquius se ad peccatum habent aut juvant, v. g. subjicere humeros, admovere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatûs, sed exigunt majorem necessitatem & causam, ut licitè fiant; v. g. periculum gravis aut saltem notabilis damni, si detrectent. *Ibid.* Hæc doctrina jam rejicitur ob damnatam ab Innocent. XI. propos. 51.

6. Ob simile periculum excusantur ut plurimùm caupones & propolæ in locis, ubi Catholici vivunt mixti hæreticis, qui ministrant aut vendunt carnes

die

die jejunii comesturis: item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos à peccato non excusari: quia plerumque peccatum æquè fieret, subministrantibus aliis, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch. l. 1. c. 7. Bonac.* &c. Quòd si tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur. Unde non licet ea patrifamilias uti, nec cœnam die jejunii ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi, præter quem non sunt alii: nisi tamen alia gravior causa cogeret. *Ibid.*

7. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum justitiâ pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia, v. g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum, qui ad necem quæritur, compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem etsi conductam ac paratam è domo revocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti injustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, gravissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quòd secundùm leges charitatis nemo teneatur subire ad evitandum malum alterius: v. g. si aliàs occidendus esset. *Laym. c. 13. n. 4.*

8. In civitatibus, in quibus id vitandi majoris mali causâ permissum est, licet domum locare usurario, (excipitur tamen jus alienigenarum) & meretricibus: maximè si alii conductores desint, nisi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam majorem darent peccatis. *Sanch. 1. mor. c. 7. Bon. l. c.*

9. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis benè potest uti, licet plu-

plurimi abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio est, quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quod si tamen abusurus esset contra justitiam, non liceret; v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem, non pervertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. *Sanch. loc. cit.*

10. Excusantur etiam, qui ob justam causam vendunt agnum Judæo, vel infideli usuro ad sacrificium. Item qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant; præsertim si fieret æquè sine ipsis. *Navar. l. 5. cons. 1. de Judæis. Laym. l. 3. t. 3. c. 13. n. 4.* Venena autem vendere, nisi iis qui benè usuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet, v. *Sanch. 1. moral. c. 7.* Unde venditio veneni, quod non servit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

11. Christiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria convehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Less. Sanch. Suar. Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* contra *Tol. & alios*, qui docent peccare mortaliter. Quod si tamen eo loco res esset, ut hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. *Suar. Less. Sanch. l. c.*

12. Incolæ urbis vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licitè manent inter iniquos possessores eosque cogente imperio juvant excubiis, fossione con-

contributione; idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum juramento, ad majora mala sua & legitimi Principis declinanda. *Laym. l. c. n. 5.*

13. Naturæ & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam sine gravi metu, si absit prava intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alii, qui illis cessantibus facerent: quia nisi id faciant, excludentur omni lucro; tanquam osores boni publici. Vid. *Less. l.2. c.19. Sanch. l.1. c.7. Fill. t.22. c.5.*

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATUS I.

De Primo Præcepto Decalogi.

HUjus præcepti, prout est affirmativum, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc Virtus moralis, quâ interior & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus est animi submissio, quâ infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, ut oratio, sacrificium, &c. de quibus vid. *Schol. 1. 2. & 3. parte.* Prout verò est negativum, prohibet vitia Religioni opposita: quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, gravissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per excessum, ut Superstitio cum suis speciebus: alia per defectum, ut Irreligiositas cum suis.

CA-

CAPUT I.

De Superſtitione, & ſpeciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESp. 1. Superſtitio eſt falſa religio, ſeu cultus vitioſus veri vel falſi Numinis. *Leſſ.* Et convenit cum definitione communi ex *S. Th.* quam dicit eſſe vitium, quod Religioni opponitur ſecundùm exceſſum. *Dicit per exceſſum:* non quòd Deus nimium coli poſſit, aut majore honore quàm dignus ſit; ſed id intelligitur ſecundùm circumſtantias, eò quòd exhibeas cultum, vel quem non debes, vel eo modo, quo non debes, vel illi cui non debes.

Reſp. 2. Superſtitio eſt duplex: alia cultûs indebiti, ſive incongrui, quo verus Deus, ſed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falſum & perniciosum, vel ſuperfluum, qui nimirum ſit contra, vel præter Eccleſiæ conſuetudinem ac præſcriptum: Alia eſt ratione rei cultæ; cùm ſcilicet cultus Deo debitus, falſo Deo vel creaturæ defertur. Et hæc ſubdividitur in Idololatriam, Divinationem, & vanam Obſervantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potiùs quartam ſpeciem conſtituit. *Laym. lib. 4. to. 10. c. 1. ex S. Th. q. 92. art. 2.* Ex quibus reſolves.

1. Superſtitionem cultûs falſi committit. 1. Qui Deo nunc offert cultum per cæremonias veteris legis, v. g. circumciſionem, immolationem agni, &c. quia ſignificant Chriſtum adhuc venturum, & nondum veniſſe. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v. g. ſacrificando, abſolvendo. Quod ſemper eſſe mortale docet *Suar. de rel. l. 2. de ſuperſtit. c. 2.* 3. Is qui ſuâ auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Eccleſiâ,

ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit, vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has vel illas revelationes fingit, sive ad faciendum lucrum, sive ad devotionem augendam. 5. Qui ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scripturâ Sacrâ, &c. Et hæc Superstitio, etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: sæpè tamen excusatur ignorantia vel simplicitate. *Less. l. 2. c. 43. Sanch. 2. mor. cap. 37. Nav. c. 12 Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

2. Superstitio cultûs superflui, est v. g. 1. Cæremonia audiendi Missam ante ortum Solis cum certo numero, situ, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes: vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die Dominico, cùm non jejunas aliis diebus. Item in Missâ contra Rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluja*; dicere *Gloria* vel *Credo* contra Rubricas, aliasque cæremonias demere vel addere, (etsi fiant ex devotione, hæc enim corrigenda est,) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen & similia bona intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, ut docet *Tol. Less. l. c. d. 1. Navarr.* & *Laym.* quia est materia levis: & actio ex se non mala, & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, ut si rem furtivam offeras, turpia verba in templo canas, voce vel organo, notabiliter lascivam vel ad impuritatem provocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, ut *Laym. l. c. ex comm.*

DU-

DUBIUM II.

De Divinatione.

Quid & quotuplex sit?

Resp. 1. Divinatio est, cùm quis opem Dæmonis tacitè vel expressè invocat, ut noscat res contingentes, & liberè futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, involvitur tacita Idololatria: quod Dæmoni tribuatur cultus Divinus: si verò sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest, (nam ex signis, aliisque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, ut v. *Delr. l. 4. c. 2. q. 2. Sanch. 2. mor. cap. 38.*) nihilominus illicita est, eò quòd commercium habeatur cum Dei jurato hoste: quod ima portat quandam proditionem, & apostasiam à Deo, ac fortè etiam, ut vult *Suar.* contra *Valent.* superstitionem, v. *Laym. c. 3. Bon. p. 3. S. Th. 2. 2. q. 5. art. 1.*

Resp. 2. Divinatio est duplex: una, in quâ est invocatio vel pactum expressum cum Dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia; ut, cùm Dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum vel vivorum apparentium, aliave signa in aëre, aquâ, igne, speculis. Alia est, in quâ tantùm est invocatio vel pactum tacitum, seu interpretativum; ut cùm ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, & similibus, quibus se Dæmon immiscere solet, quæritur cognitio; ad quam ea sunt improportionata. *D. Thom. q. 95.* Cùm verò utriusque speciei variæ rursus sint species, eas hîc omitto. quòd secundùm sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione

non

non sit opus explicare, an v. g. facta sit divinatio ex speculis, aëre, mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, utrum invocatio sive pactio expressa, an tacita intervenerit; quia sive hæc mortaliter inter se specie differant, sive non; notabiliter tamen mutant judicium Confessarii, vid. *Laym. l. c. Sanch. l. c. Less. l. c. d. 5. Delr. l. 4. disp. 4. c. 2. Bon. q. 5. p. 4.*

Resp. 3. Divinatio, quæ fit per actum expressum, & quâ Dæmon expressè invocatur, excusari non potest à mortali, eam verò, quæ fit per pactum tantum implicitum, aliquando excusari à mortali quidam asserunt, videlicet tunc, cùm vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur, sed tantùm timor quidam, aut suspicio concipitur eventûs futuri. *Laym. l. 4. tr. 10. c. 3. Sanch. Less. Suar. Cajet. Bald. t. 2. l. 4. d. 4. n. 22. &c.* eò quòd tunc superstitiosa verè non sit, cùm intentio non sit talis. Vid. *Suar. Less. Sanch. Laym. Cajet. Nav. Sayr. Valent.* & *Tanner d. 5. de ref. q. 7. disp. 1. n. 21. & dub. 2. n. 25.* Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

1. Expressè censetur invocare, seu convenire, & pactum facere cum Dæmone, qui vel verbis Dæmonem invocat; vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit aut putat Dæmonem cooperari.

2. Is verò tacitè paciscitur, qui vanis & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut Dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medii adhibitionem concursurum, eo enim ipso, quo quis vanitatibus iis utitur, Dæmon se imminiscet; licet præter intentionem utentis sit eum invocare, ut docent *Suar. Less.* & *Sanch. ll. cc.*

3. Non

3. Non excusat à peccato, qui utendo talibus rebus, de quibus constat esse naturaliter improportionatas, protestatur, se nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipsâ facit contra suam protestationem. Cùm enim nec Deus, nec Angeli boni talibus se misceant, dæmon implicitè iis invocatur, ut præter citatos docent *Laym.* & *Bon. ll. cc.*

4. Neque is excusatur, qui talia media utilia credit propter experientias quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, & ad similia usurpanda inducat. Vide *Sanch.* 2. *mor. c.* 38.

5. Si quis ab astris, somniis, similibusve ita dependeat, ut omnes penè actiones suas & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent *Less. Suar. Sanch. l. c.*

6. Ex talium observatione semel atque iterum aliquod omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantùm esse censent *Cai.* & *Arm. v. Somnium*, uti & subinde timere leviter ne ita sit, aut eveniat, quod portendunt, ut notat *Suar. sup. l. s.*

7. Communiter & ut plurimùm in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores suprà citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid istorum intervenit, quæ à mortali excusare dicunt, ut v. g. quòd fides integra non adhibeatur. *Sanch. l. c. n.* 23. *Cai. in summ. Armil. &c.* Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valdè periculosam, juxta illa suas actiones derigere, etiam non credendo. Vid. *Sanch. l. c.*

8. Licita est 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis & membrorum. 2. Chiromantia, si ex lineis & partibus manuum, con-

consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensiones & affectus probabiliter conjectet. 3. Item divinatio, quæ ex somniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, quâ ex avium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, aliisve actionibus, naturales aliqui effectus pronunciantur futuri ut plurimùm, v. g. serenitas, pluvia, &c. 5. Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos & naturales, ut ventos, eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam vel agriculturam conducunt: imò etiam cùm ex puncto nativitatis, sive horoscopo probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales sunt, & mediis proportionatis utuntur. *Less. l. 2. c. 43. d. 7.*

9. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ divinationes, si ex iis aliquid nosci, aut prænunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt, ut circa effectus contingentes & liberos, aut quæ à Deo pendent, ut circa statum animæ, dona gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, & à liberâ hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, thesauro abscondito, vid. *Less.* & *Bon. d. 3. q. 5. p. 3. n. 11. Suar. Sanch. l. c. Bon. n. 11.*

10. Peccant, qui Ægyptios de fortunâ consulunt, & quidem si fiat cum firmâ fide vel scandalo, &c. mortaliter: si verò causa curiositatis vel risûs, ut fit communiter, venialiter tantùm. *Fill.* & *Sanch.*

11. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per sortes divinatorias, ad futurum vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua divina insit,

ut si quis v. g. ex taxillorum projectione & dispositione divinet, quis sit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem ferè est de sortibus consultoriis, quibus inquiritur, quid in hâc vel illâ re sit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas & honestas exigit, aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmissâ oratione, cum debitâ reverentiâ, & indicium non expectetur nisi à solo Deo: ut v. g. si quis hærens in bivio aliter quoad viam se determinare non possit; vel divino instinctu aut jussu fiant, ut 1. Reg. 10. in electione Saulis contigit. *Fill. Sanch. Bon. l. c.*

12. Sortes divisoriæ sine superstitione, & plerumque licitè fieri possunt, sive ad honestum ludum, sive ad hæreditatis divisionem, sive ad litis compositionem, dummodo litigantes, qui æquale jus habent, consentiant: quia nihil aliud continent, quàm contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus habent, ut illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi *plerumque*: tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitus, ut *Laym. l. 3. t. 4.* & *Bon.* tum quia officia sæcularia, non sortè, sed secundùm personarum aptitudinem sunt dividenda, etsi inter plures æquè aptos & dignos sorte agi possit, vid. *Less. c. 43.*

13. Potest excusari à superstitione, qui modo illicito futura se velle divinare ostendit joci causâ; Ratio est, quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, sed tantùm vanitas aliqua. *Suar. & Sanch. Regin. l. 17. n. 170.*

DU-

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex sit Idololatria?

Resp. 1. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ sicut Deo. *D. Th. q. 94. art.* 1. Id verò fit, ut docet *Less. l.* 2. *c.* 43. non tantùm sacrificio, sed etiam quovis signo honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo se submittere intendit, v. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Jovis.

Resp. 2. Idololatria est duplex: Alia Materialis sive simulata, ut cùm quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis ac propria: eaque vel perfecta, ut cùm quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cùm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à Dæmone aliâve creaturâ obtinendi, ipsi quasi Deo cultum defert. *Laym. l. c.* ex *S. Aug.* & *S. Thom.* Unde resolves.

1. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate vel hæresi, cùm scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo; aliquando non.

2. Idololatria etiam materialis & ficta, est grave & mortale peccatum: quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem: sæpè etiam contra confessionem fidei externam. *Sanch. l.* 1. *c.* 37. *n.* 21. *Azor.* 1. *p. l.* 9. *c.* 11.

3. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, est peccatum gravius, quàm perfecta. Vid. *Laym. l.* 4. *t.* 10. *c.* 2. *Sanch. l. c.*

DUBIUM IV.

Quid & quotuplex sit vana observantia, & unde colligatur?

Resp. 1. Ea est superstitio, quâ medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto, procuratur

aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c, *S. Th.* 2. 2. q. 96. *art.* 1. *Bonac. & alii.* Differt autem à divinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa verò ad effectum externum. Convenit cum eâdem, quòd utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Resp. 2. Dividitur 1. sicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum Dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species. Prima dicitur *Ars notoria*, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione, &c. utitur ad scientiam repentè ac sine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptistæ. Secunda dicitur *Magia*, (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosque effectus miros. Tertia est *Observatio eventuum*, quâ ex consideratione alicujus eventus conjicitur, quid sit futurum; ut v. g. si ex eo, quòd casu occurrat vulpes, canis, cadaver, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. Quarta dicitur *Observatio sanitatum*, cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia, & ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v. g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch. c.* 40. *n.* 11. *Fill. t.* 14. *c.* 6. *n.* 157.

Resp. 3. Vana observantia, sicut divinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio est, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab eâ, quod à solo Deo expectari debet: tum qui-

quia nititur pacto cum dæmone. *Less. Bon. q. 5. p. 4. & alii.* Nec potest excusari à mortali ex parvitate materiæ: quia simpliciter, & in omni materiâ usurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliundè tamen fieri posse, ut non sit mortale, docent *Autt. suprà cit. dub. 2. res. 3.* (1.) Ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantùm. (2.) Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum. Vide dicta de divinatione *dub. 2. res. 3. casu 7.* & *Less. dub. 8. n. 53. & 66.*

Resp. 4. Vana observantia cognosci potest 1. Ex insufficientia causæ adhitæ ad effectum; si nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex adjunctione falsæ vel vanæ circumstantiæ, ut v. g. si flagellatio fieri debeat certâ horâ, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v.g. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Evangelium S. Joannis à Virgine, oriente Sole, &c. 3. Si effectus statim evanescat, &c. *Delrio l. 2. q. 5. Sanch. c. 40. n. 43.* Ex dictis resolves,

1. Superstitiosum est. 1. Sumere aliquam potionem vel bolum, vel quidvis aliud usurpare, ad scientiam aliquam subitò acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, involucra, falsis characteribus consignata, contra vulnera vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis affluat; vel ad conciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta & maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu v. g. sibi aliquid boni vel mali eventurum, ut si manè egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infau-

sti. 4. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios verò infaustos, ideoque negotium omittere, v. g. die Veneris nolle ungues præscindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere statuam alicujus Sancti in flumen ut pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8. Si unguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v. g. S. Joannis, certæ adhibeantur orationes, vel Festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoscatur qui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa & infallibilis vis, v. g. evadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine præviâ confessione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere ac sperare. *Delrio l. 3. p. 2. q. 4. s. 7. Suar. c. 15. Less. c. 44. d. 3. Sanch. n. 34. & 37. Fill. n. 150.*

2. Superstitiosum non est 1. Observare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v. g. die S. Joannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantùm honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere, die alicujus certi Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces, vide *Navar. in man. c. 11.* Addit *Laym.* ex *Caj.* si homines rudes, bonâ

fide

fide & ex devotione aliquem ritum ab Ecclesiâ non receptum observent, aliquando in suâ simplicitate relinquendos cùm difficulter abducantur ab eo, quod bonâ fide à suis majoribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant Novendiales, (v. g. novem, vel ad exemplum S. Gregorii, triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero & magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicujus mysterii, v. g. novem mensium, quibus Christus fuit in utero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in majore vel minore n. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenet *Nav. in man. c.* 11. Vid. *Sanch. Laym. Bon. ll. cc.*

3. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modò ejus observatio aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transiit: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. Vid. *Sanch.* 2. *moral. c.* 38. *Bon. q.* 5. *p.* 4. *Laym. l.* 4. *t.* 10. *c.* 4.

DUBIUM V.

Quid sit maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. 1. Maleficium est vis nocendi aliis, ex pacto & cooperatione Dæmonis. Differt à Magiâ, quòd hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol. l.* 4. *c.* 10. *Fill. t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Resp. 2. Maleficium aliud dicitur Amatorium seu philtrum, cujus usus est ad carnalem amorem vel odium excitandum, Dæmone hominis phantasiam commovente, nihil tamen agente in volunta-

tem. Unde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui personæ, vel ejus bonis damnum infertur. *Fill. l. c. n.* 183. *Azor. t.* 1. *l.* 9. *c.*26.

Resp. 3. Contra maleficia uti licet 1. Remediis petitis ex medicinâ. 2. Exorcismis & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum, per quæ Dæmon nocet, absque alio tamen beneficio. *Navarr.* & communiter alii. 4. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare, imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere, (non tamen interficere, si nolit) *Lugo, Dian. pap.* 8. *t.* 8. 53. idque etiamsi constet eum id facturum per novum maleficium, sicuti ex causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio est, quia cùm habeam jus petendi quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat. Vide *Sanch. l.* 7. *de mat. d.* 95. *n.* 11. *Fill. n.* 192. *Less. lib.* 2. *c.* 44. *d.* 6. contra *Delrium.* 5. Licet etiam contrarium signum positivum apponere, ex se tamen honestum: v. g. si Dæmon esset pactus cum maleficio se tamdiu nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus, (nam plerumque fit cum tali aliquâ conditione, v. g. ut tamdiu duret, quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lavare, &c. *Suar. Less. l.*2. *c.* 44. *n.* 45. Ratio est, quia non est intentio positiva recuperandi sanitatem eo medio, sed tantùm tollendi signum, & dissolvendi pactum cum Dæmone. Unde ulteriùs patet, licere repercutere sagam quæ te tetigit; ea enim repercussa solet noxa cessare, ut habet

habet *Leſſ. loc. cit.* & *Sanch. lib. 7. de matr. d. 95. & 96.* 6. Si maleficus non poteſt tollere maleficium, niſi per novum, non licet eum ad id inducere; quia id eſſet inducere ad peccatum, & actui intrinſecè malo cooperari. *Suar. Sanch. Leſſ. &c. ll. cc.* 7. Si dubitetur, an poſſit ſine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet *Laym. lib. 4. tr. 10. c. 4. n. 9.* ex *Sanch.* & *Suar.* quia eſt periculum peccandi. Faciliùs autem præſumi poteſt, eum qui ſigna poſuit, poſſe ea ſine novo maleficio deſtruere, quàm eum qui non poſuit. Unde ſi hic ſuam operam offerat, priùs erit examinandus de modo ſolvendi. Vid. *Laym. hic Bon. d. 4. q. 5. p. 5.*

Quæres: Quomodo Confeſſario agendum cum Divinatoribus, Magis? &c.

Reſp. 1. Examinandi ſunt, præterquam de variis ſuperſtitionibus. 1. Quo fine tali ſuperſtitioni ſe addixerint, v. g. an ratione vehementis paſſionis, triſtitiæ, vindictæ, avaritiæ, aut ſanctitatis nomen conciliandi, quæ eſſet ſacrilega hypocriſis. 2. De Apoſtaſia, Idololatria & Hæreſi: Abnegant enim Chriſtum & Deum: renunciant Sacramentis: habent Dæmonem pro Deo vel Sancto; nec damnatum putant, aut miſerum, & conſequenter illius aſſeclas non eſſe damnandos. 3. De blaſphemiis in Deum & Sanctos; de ſacrilegiis; abutuntur enim rebus ſacris, ut aquâ benedictâ, Euchariſtiâ, &c. 4. De luxuriâ & commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanch. Fill. Bon. l. c.*

Reſp. 2. Monendi ſunt, eos teneri 1. Pactum expreſſum, ſi quod habent cum Dæmone, aut commercium abjurare & diſſolvere. 2. Libros ſuos, ſchedas, ligaturas, aliaque inſtrumenta artis comburere.

3. Comburere chirographum si habent: si verò solus Dæmon id habeat, non necessariò cogendus est ut reddat: quia pactum sufficienter dissolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire, ad quod proinde etiam tenetur Fiscus, (ubi veneficorum bona confiscantur) uti & hæredes, si ad eos bona deveniant. *Laym. l. c. Suar. t. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. l. c. c. 40. Fill.* &c.

Resp. 3. A Parochis moneri, & à Confessariis examinari circa hoc præceptum potissimùm debent 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent observationibus, ut gregem suum à lupis, vel scabie, vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa equos sanandos utuntur verbis, vel ex Psalmis, vel ex Oratione Dominicâ desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus & superstitiosis observationibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quòd in bello vel duello non sint vulnerandi, nunquam aquâ, igne, vel subitâ morte perituri.

CAPUT II.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irreverentiam Dei, & est Tentatio Dei, aut Perjurium; vel tantùm tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium aut Simonia. De Perjurio in secundo præcepto; de reliquis hîc.

DU-

DUBIUM I.

Quid sit tentatio Dei.

Resp. Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis explorat, num sit Deus potens, sapiens, misericors, aut aliquam perfectionem habeat. *S. Th.* 2. 2. *q.* 92. *a.* 1. *Sanch.* &c. Ea est duplex, scil. vel formalis, quando quis expresse dubitans de aliquâ Dei perfectione, eam experiri cupit; ut si quis petat miraculum, quo patefiat fidem Catholicam esse veram: vel det se præcipitem ex turri, ut experiatur an Deus sit misericors, eum eripiendo à læsione: vel est implicita & interpretativa, quando quis, etsi expresse non intendat Deum tentare, id tamen petit vel agit, quod suapte natura eo referri videtur, ut si quis se committat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit eripi nisi miraculosè: vel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, v. g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque ac sperans à Deo temere sanitatem, *Nav. c.* 11. *Less. n.* 4. Item si sine necessitate & causa, rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Less. Laym. l.* 4. *t.* 10. *c.* 5. Unde resolves.

1. Tentatio Dei formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacunque etiam materia. Ratio est, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat, vel magnam irreverentiam, curiosiùs agendo cum Deo quasi cum ludione. *Less. l.* 2. *cap.* 45. *d.* 1. *Sanch. l.* 2. *c.* 34. *Suar.* & cæt. comm.

2. Interpretativa tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantum peccatum veniale, ob imperfectionem actûs, ignorantiam, inconsidera-

tionem, vel parvitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicet justa causa subest, v. g. Dei instinctus, necessitas, vel pia utilitas. *Sayr. Tol. Cajet. S. Thom.* 2. 2. *q.* 9.

3. Si quis in puteum se conjiciat, ob declarandam Dei erga se providentiam, aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretativa tentatio Dei. Uti etiã sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventẽ vel frigidam, &c. de quibus vid. *Binsfeld.* & *Delrium l.* 4. *disq.* Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè probârit, id contigit. vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi, sunt liberati. *Bon. d.* 3. *q.* 9. *p.* 1.

DUBIUM II.

Quid & quotuplex sit Sacrilegium?

Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui divino, & peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate: non verò, si generaliter tantùm repugnet, quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v. g. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem Sacrilegium triplex; Personale, quo persona; Locale, quo locus; & Reale, quo res aliæ violantur. *S. Th.* 2. 2. *q.* 99. *a.* 3. & cæteri Theologi. Unde resolves.

1. Personale sacrilegium est percussio Clerici, pertractio ejusdem ad judicium sæculare, item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ, de quâ vid. infrà *t.* 4. *c.* 2. *6.* 6. *præc. dub.* 2.

2. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, ut est v. g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis, illicita & notoria, sepul-

pultura excommunicati, vel non baptizati; item si actus quidam profani fiant in Ecclesiâ, & repugnantes ejus immunitati, ut si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes; Item si materia rei sacræ vel Ecclesiæ directè ad profanos usus convertatur, si reus ex Ecclesiâ velut asylo extrahatur, (nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit.) Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Laym. c. 7. Bon. q. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesiâ, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committit sacrilegium, docet *Dian. p. 1. t. 7. R. 27.* ex *Fagund.* & sex aliis, contra *Suar. Laym.* &c.

3. Reale sacrilegium est indigna tractatio & administratio Sacramentorum, ut si ministrentur, vel suscipiantur, cum peccato mortali. Item profanatio vasorum & instrumentorum sacrorum, v. g. si quis calice utatur in convivio, ornamenta Altarium vel Sacerdotum ad usus profanos applicet: intellige de iis, quæ consecrari, vel saltem benedici solent: nam ad nuptias vel communem usum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imò & manutergium, & cætera, quæ mediatè serviunt ministerio sacro, non esse peccatum docet *Tamb. expedit. sacrif. l. 1. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper & indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aquâ, incenso, & similibus benedictis, quòd in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesiâ, ut patet in pane, ligno,

carbonibus, &c. benedictis, vid. *loca cit.* §. 3. Item violatio vel indigna tractatio sacrarum imaginum & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel jurium Ecclesiæ defraudatio, &c. Vid. *Fill. tr.* 24. *c.* 9. *Regin. l.* 19. *n.* 57. *Suar.*

4. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omissionis, v. g. si quæ ad sacrificium spectant, ut corporalia & similia sint valdè immunda. *Bon. de Euch.*

5. In confessione exprimenda est species & materia sacrilegii. Ratio prioris est, quia sæpè diversam malitiam habet, v.g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est, quia etiam materia aliquando auget & addit malitiam; v.g. si sit contra Eucharistiam, addit, secundùm *Gordonum*, communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nudâ manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. Chrismate delibuta non licet fœminis & laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit, nec veniale *Suar. Tamb. l. c.* §. 1. sine causa autem, veniale esse docet *Suar. Con.* & alii commun. licet *Tamb. l. c.* ex *Sà*, &c. contrarium censeat probabile: uti & si corporalia vel purificatoria laventur ab iisdem. Vid. §. 2. Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate unguntur, ut mappas, vestes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet, *Suar. Laym. Tamb. l. c.* ubi ex *Palao* &c. idem concedit de reliquis: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum *Laym.* de pyxide sive ciborio, & lunulâ benedictis,

quando

quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatoriis, quando post sacrum usum lota sunt, ex *Laym.* & *Bon.* imò etiam ante lotionem. *Laym. Tamb. l. 6.*

DUBIUM III.

De Simonia.

ARTICULUS I.

Quid sit, & quotuplex?

RESP. Simonia est studiosa voluntas emendi aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. *D. Tho. 2. 2. q. 100. a. 1. Laym. l. 1. tr. 19. c. 8. &c.* Dicitur 1. *voluntas emendi,* &c. quibus verbis intelligitur quivis contractus onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive permutationis aut renunciationis: quia simonia non consistit sine pactione aliquâ tacitâ, vel expressâ & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcunque, ut gratitudinis, sive antidotalis, non sufficit; v. g. quando quis sperat, vel intendit tantum, non tamen obligat, *Sà. v.* Simonia. Ratio est, quia non facit contractum, vid. *Bon. de Sim. d. 1. q. 6. p. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 20.* Dicitur 2. *pretio temporali:* sive illud sit muneris, sive linguæ, ut est laus, vituperium, patrocinium; sive obsequii & famulatûs. Dicitur 3. *spirituale:* quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter talis, ut gratia, & dona Spiritus Sancti, sive causaliter, ut sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia; sive sit effectus & usus potestatis supernaturalis, ut consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio beneficii, aliique actus jurisdictionis Ecclesiasticæ.

Dici-

Dicitur 4. *spirituali annexum*: ad comprehendendum ea. quæ non sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur, iisque sunt annexa; sive antecedenter, ut jus patrocinatûs respectu beneficii; vasa & vestes sacræ respectu Sacramentorum: sive concomitanter, ut labor in administratione Sacramentorum, juxta sensum infrà dicendum: sive consequenter, ut reditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Unde patet, malitiam simoniæ consistere in irreverentiâ, quæ committitur, dum res spirituales instar temporaliũ pretio æstimantur, & contractib9 subjiciuntur, atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ levitate: quia nullum donum gratiæ, licet parvum, potest vendi sine gravi irreverentiâ, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actûs imperfectionem & ignorantiam. *Suar. t. 3. de rel. l. 4. c. 36. Azor. Fill. Laym. l. c. Less. 1. 2. c. 35. d. 1.*

Resp. 2. Simonia est triplex. *Prima* dicitur Mentalis, cùm exterius vel nihil datur temporale, (& dicitur *Purè mentalis*,) vel cùm aliquid datur, & dicitur *Mixtè mentalis*, cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine ullo pacto externo. *Secunda* dicitur Conventionalis, quæ ad ipsum pactum exteriùs procedit sine reali executione: diciturque *Pura*, si sistat in mutuâ conventione; *Mixta* autem, si de reali & conventionali aliquid participet, ut v. g. si ex alterâ tantùm parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia Confidentiæ, cùm quis alteri dat beneficium, ut illud sibi vel alteri resignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia* dicitur Realis, quæ scilicet utrimque realiter completur. Vid. *Less. l. c. d. 6.*

2. Si-

2. Simonia dividitur in eam, quæ est juris Divini, estque prohibita propter malitiam suam, v.g. hostiam consecratam vendere; & eam, quæ est juris humani, estque mala tantùm propter prohibitionem; Et sic ab Ecclesiâ prohibetur 1. Venditio beneficiorum, secundùm id quod in ipsis temporale est, scilicet quoad jus præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantùm ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ, Oeconomi, Advocati Ecclesiæ, Thesaurarii. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri, ut det beneficium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel solvendâ pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio & resignatio beneficiorum, item reservatio pensionis ex beneficio resignato: & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absque superioris authoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam spontè oblatæ, pro examine ad Parochiam, ex *Trid. sess.* 24. *c.* 18. pro collatione ordinum, pro tonsurâ, literis dimissoriis, ex *Trid. sess.* 21. *c.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantùm, is enim spiritualis est, ideoque jure divino invendibilis, sed etiam pro onere sustentationis: nisi Monasterii tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. Vid. *Laym. c. ult. Bon. d.* 1. *q.* 1. *&* 2. *Less. Azor.* 3. *p. l.* 12. *c.* 14. Ex dictis resolves.

1. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris: non intinseci (is enIm sacer est & inæstimabilis; scilicet vel ipsa actio sacra, vel in eâ intrinsecè inclusus)

clusus) sed extrinseci, non annexi rei spirituali, ut pro labore itineris vel cantûs in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio est, quia illæ actiones ex naturâ suâ ordinantur ad aliquid supernaturale, & ad salutem, non autem ad aliquid temporale: sicut doctio quæcunque, etiam Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est, *Bon. l. c.* ex *Suar. Fill. &c.* vid. *infrà l.6. tom.3. c.4. d.1. Lay.l.1.§.4.*

2. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, juramento, impedimento matrimonii, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. *Laym. l. c. n.* 10.

4. Non est Simonia, dare aliquid ad redimendam vexationem à negante Sacramenta in necessitate. *Suar. Less. Laym.* vel ab iniquè impediente electionem vel possessionem beneficii, ad quod jus in re habes. Quod addo, quia si nondum habet jus in re, etsi possis redimere vexationem ab eo, qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter Simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam divitis, pro Missis, concionibus, aut de eo etiam pacisci. Ratio est, quia non datur tanquam pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali ut spiritualis est, sed ut in alterius gratiam suscepta: proindeque non est eleemosyna, sed debitum justitiæ. *Suar. Laym. l. 4. tr.* 10. *c. ult. &c.* contra *Rich. Sylv. &c.*

4. Non

4. Non est Simonia, reddere vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali, nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi *temporalem:* quia spiritualis quæ datur v. g. concionatori, vel coadjutóri Episcopi propter officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt à beneficio, nisi quòd non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, ut v. g. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco, ubi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio est, quia qui pensionem redimit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ, *Less. c. 35. dub. 21. Suar. c. 26. n. 5. Laym. l. c. n. 46.*

5. Non est Simonia juris divini, (etsi quandoque juris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali, ut si calicem vel agnos DEI præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra. Ratio est, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec solvit debitum justitiæ. sed antidotale: quo non excluditur quin gratius detur. Rectè tamen monet *Suar.* hujuscemodi dona ob præsumptionem valdè cavenda. Item donare, promittere, vel negare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu communicationis: v. g. si parens filio promittat

munus,

munus, si Sacramenta frequentet. Ratio est, quia hic non intervenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione & modo. *Suar. l. 4. c. 45. Laym. l. c. n. 8.*

ARTICULUS II.

Quæ sit pœna simoniæ?

Resp. 1. Sola simonia Confidentiæ, & Realis, in Ordine, beneficio Ecclesiastico, & Religionis ingressu pœnas juris ipso facto inducit: licet ob ingressum religionis rarò incurratur, ut dictum, vel ob tenuitatem monasterii, vel contrariam consuetudinem receptam. *Suar. c. 56. & 57. Less. d. 23. Laym. l. c. paragr. 7.*

Resp. 2. Ob simoniacam collationem & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. *Less. disp. 34. Laym. l. c.*

Resp. 3. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico incurritur (1.) Excommunicatio Papalis. (2.) Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Unde talis non facit fructus suos, idque etiam licet à tertia persona taliter provisus id ignoraverit: nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis, vel nisi bonâ fide possederit beneficium per triennium. *Less. l. 2. c. 35. d. 31. Laym. l. 4. t. 10. c. ult. Bon. d. 1. q. 7. 2. n. 20. ex Gom. Garzia, &c.* (3.) Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispēsationem Episcopi obtinendū: aliis tamen beneficiis jure ipso non privatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Judicis. *Suar. c. 54. n. 47.*

Resp. 4. Simonia Confidentiæ completa dato & accepto beneficio, licet accipiens promissionem vicissim

cissim non impleverit, inducit 1. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem & collationem beneficii, in quo est commissa, & inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Privat omnibus beneficiis & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reservantur. *Less. c. 34. d. 26. Suar. c. 43. Laym. n. 76.*

ARTICULUS III.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp. 1. Nihil spirituale simoniace acceptum, præter beneficium, (sub quo continetur pensio, secundùm *Bon.* negante *Less.*) est restituendum. Ratio est, quia cætera vel restitui non possunt, ut Sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam; cùm Canones aliud non statuerint, ex *Less. in 68. Suar. Fill.* &c. contra *Az. & Laym. Bon. di. 1. q. 7. p. 3. diff. 2.* Dixi *præter beneficium:* quia hoc retineri non potest, etiam ante judicis sententiam; ut patet tum ex cap. *Si quis neque* 1. *q.* 1. tum ex 2. Extrav. *Cùm detestabile, de Simonia,* vid. *Bon. l. c.* Ubi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo justo titulo possunt retineri, cùm adeptio beneficii simoniaca sit ipso facto irrita: tum quia sic expresse habetur in Extr. *Cùm detestabile, de Simonia,* vid. *D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6. Nav. l. 5. Cons. 62. Less. l. 2. c. 35. dub. 31.*

Resp. 2. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item pro admissione ad Religionem jure positivo restituendum est. Hoc tamen po-

posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in Monasterium, maneat; quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem usum convertatur, vid. *Bon. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 30.*

Resp. 3. Acceptum pro beneficio aliâve re spirituali non secutâ collatione, jure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cùm non præstetur id, pro quo est datum. Si verò res tradita sit, simoniâ utrimque completâ, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti: quia Ecclesia utrumque punire intendit, ut *Less. Laym. hic l. c. §. 9.*

TRACTATUS II.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam usurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temerè jurando, vovendo & non servando: de quibus hîc agendum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex Blasphemia?

RESp. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel convicii, seu contumeliæ in Deum, sive id fiat attribuendo ei falsa, sive negando vera, sive tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur, sive etiam dicendo vera, sed quæ ad ejus dehonorationem seu vilipensionem tendant: ut fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. Ita communiter Doctores, *S. Thom. 2. 2. q. 13. Bon. disp. 3. q. 8. Sanch. 2. mor. c. 32. Laym. l. 4. t. 10. c. 6. &c.* Unde resolves.

1. Blasphemat, qui contra Deum infrendens, ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo invi-

to: item qui eum negat, qui seriò jurat per Deos falsos, qui eum vocat Tyrannum, injustum, nolle aut non posse nos juvare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, meliùs in creatione quædam fieri potuisse aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantùm in irâ aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est cum hæresi conjuncta: quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecativa. *Hurt.* 2. 2. *d.* 91. *sect.* 12. §. 54.

2. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licet verba non adsint; ut spuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam solâ mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

3. Blasphemat item, qui in Sanctos vel sacra contumeliosus est, intellige ut Sancti sunt, sive cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter hujus etiam honor censeatur tangi; quia alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si joco fiat, v. g. si Sanctos Crispinum & Crispinianum voces sutores, Joannem & Paulum eunuchos: grave verò erit, si contemptim, vel ex odio aut indignatione contra Sanctos. Licet verò blasphemiæ in Deum non admittant parvitatem materiæ; multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. *Esc. t.* 1. *Extr.*

4. Blasphemat item, qui juratus, etsi non contra Deum, sed contra alios aut alia, eadem tamen seriò profert, quæ ex suâ significatione aut modo loquendi, ac circumstantiis, impetrant imminutionem

nem

nem divini honoris aut improperii: licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè & virtualiter: quamvis id ex subreptione sæpè sit veniale tantùm, si tantùm materialiter fiat.

5. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen raró contingit) directè & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. *Laym. l. c.*

6. Blasphemat item, qui injuriosè usurpat membrum Christi; v. g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, &c. similia sacra: cùm ea non ad perdendum, sed ad salvandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei earumque rerum vilipensionem contineri. *Laym. ibid. n.* 12.

7. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eò quòd juramenta ista impetu naturali effusa non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, utpote retractata proposito efficaci. *Laym. l. c. t.* 2. *c.* 3. *n.* 6. vid. *Escob. t.* 1. *c.* 3. *n.* 36. Si non conatur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. *Laym. l. c.*

8. Interim plurimi excusantur ob inadvertentiam in subitâ commotione, tametsi non satis excusare videatur quod quidam ajunt, iis verbis aliud se non intentare, quàm usurpare tanquam interjectiones significativas iræ suæ? tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ & seriæ voluntatis significativa: tum, quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere usurpare ea, quæ

ex

ex communi apprehensione aliorum sunt inhonorativa Dei.

9. Quòd si verò quis in irâ contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. ô Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine iis circumstantiis, quibus contemptus importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana usurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter veniale grave, ut *Cajet.* & *Armilla* v. Blasphemia, & *Sanch.* *suprà.* Quanquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia raró abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus ejusque sacra censetur inhonorari, raró excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, ut notat *Laym. l. c.*

10. In irâ imprecari aliis Dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundant cum blasphemiis, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio: quæ plerumque (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem & inadvertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est nisi veniale: quia cùm se homines reflectunt, ajunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita ut videantur interjectiones tantùm quædam esse ad significandam iram; tametsi Christianos parum deceat tam absurdis interjectionibus uti. *Bon. l. c.* ex *Nav. Tol. Reg.* &c. *Bald. d.* 25. *n.* 10. ubi etiam censet veniale tantum esse, sibimetipsi ex irâ dæmonem imprecari, eò quòd non lædat graviter charitatem. Verùm *Molin.* &c. non audent id excusare à mortali, propter fœditatem, horrorem, & perversitatem. Grave autem est, si subditi Superioribus, filii parentibus (licet materialiter tantùm) sic male-

 dicant,

dicant, præsertim in faciem: quia est grave contra debitam reverentiam, *Bald. l. c.* vid. *infrà l. 5. c. 3. d. 16.*

11. In irâ usurpare Dæmonem, sine imprecatione, non est per se peccatum, assidua tamen ejus nominatio non decet Christianum, & ratione scandali posset esse gravis. *Laym. l. c.*

12. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ, videlicet utrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie differre est probabile, secundùm *Sanch. Reg. Azor. Laym. Dian. t. 1. R. 50. Lugo d. 15. n. 2. 17.* contrarium tamen tenet *Trull. l. 1. n. 11. d. 2. n. 5.* cum *Dian. p. 1. de circumst. R. 30.*

CAPUT II.
De Juramento.
DUBIUM I.
Quid sit Juramentum?

RESP. Juramentum est invocatio tacita vel expressa numinis divini, tanquam primæ & infallibilis veritatis, in testem alicujus rei. Hæc autem invocatio in eo consistit, quòd jurans, quantum in se est, cupiat ac velit, Deum id quod jurat testari, & manifestare, (si & quando nimirũ illi placuerit, sive in hâc vitâ, sive in alterâ) tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum & verum. Ita communiter *DD. S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 1. Bon. d. 4. q. 1. pag. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. c. 1.* Unde resolvitur.

1. Quoad forum internum, jurat quisquis interiùs intentionem habet, sive formalem, sive virtualem, & invocat Deum in testem, sive his, sive illis verbis ac signis, sive etiam nullis usus sit: ita ut si quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, & is tamen ea putet esse juramenta, verè juret:

juret: & contra. *Suar. l.* 1. *c.* 1. *Sanch. l.* 3. *c.* 1. *Laym. l.* 4. *tr.* 3. *c.* 1. Quoad forum autem externum, quænam formulæ jurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licitè usurpari in conversatione possint, patet ex sequentibus.

2. Quando dubium est de jurantis intentione, judicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus est usus.

3. Veram rationem juramenti habent hæ formulæ: *testor Deum*, vel, *invoco Deum testem.* Item auff meinem Eyd: bey meinem Eyd: nisi aliud de usurpantis intentione constet, quia multi ita loqvuntur, v. g. ich schwere dir einen Eyd/ vel, bey meinem Eyd/ *hoc vel illud faciam:* quorum tamen mens non est seriò id jurare, sed tantùm iracundè & graviùs affirmare. *Laym. l. c. c.* 2.

4. Fides à Sacerdotibus loco juramenti exigi solita per eorum consecrationem, uti & Formula illa Principum, bey Unser Fürstlichen Ehren/oder Treuen/ etsi non sint juramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco juratæ promissionis; uti & si à personis illustribus vel nobilibus dicatur, bey meiner Adelichen Ehren, Treuen und Glauben. vide *Laym. l. c. c.* 2.

5. Formulæ hæ, *Deus novit*, *Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus novit omnia, Deus videt meam conscientiam*, censentur tantùm narrativè proferri, non invocativè, (atque adeò non sunt juramenta) nisi aliud constet, aut circumstantiis probetur. *Laym. l. c. n.* 4. *Bon. q.* 1. *p.* 2. ex *Suar. Less. Sanch. &c.*

6. Non sunt juramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis; v. g. expono caput meum, ampu-

tentur mihi aures, ni ita ſit, &c. Vid. *Sanch. l.c. n.42.*

7. Non verè jurat, qui ut juramentum coactus vitet, dicet ſe jurare per omne id, per quod poteſt: quia cùm res nulla res ſit, per quam abſque neceſſitate jurare licitè poſſit, cenſetur per nihil jurare intendiſſe.

8. Non ſunt juramenta, (quod Confeſſarii & Catechiſtæ moneant, ne ex erroneâ conſcientiâ peccetur) verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Chriſtiani, vel Sacerdotis, vel Regis; per conſcientiam meam, ſuper conſcientiam meam, &c. ut habet *Leſſ. c. 42. d. 1. Bon. loc. cit.* quia tantùm ſignificant illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitiâ veritatis; nec in teſtem adducitur Deus, eſſet tamen juramentum, dicere, per fidem Catholicam, per S. Evangelium: quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius fidei & Evangelii auctor. Vide *Laym. l. c.*

9. Non jurat, qui dicit, tam verum eſt, quàm Sol lucet, quàm hîc ſedeo, ambulo, &c. Unde etſi comparatio falſa ſit, tantùm eſt mendacium, cùm nullus in teſtem invocetur. Idem eſt ſi dicas. quod dico eſt Evangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide, &c.

10. Quamvis hæ & ſimiles comparationes (*tam verum eſt quàm Deus eſt, quàm Chriſtus eſt in venerabili Sacramento, quàm verum eſt Evangelium:* item *tam ſum innocens quàm B. Virgo vel S. Franciſcus,* &c.) communiter videantur continere juramentum cum blaſphemiâ; id tamen non ſatis apparet, quia nullus in teſtem invocatur. Neque videtur eſſe blaſphemia, ſi ſit verum, & animus proferentis ſit ſignificare tantùm ſimilitudinem; ut ſenſus ſit, hoc eſſe verum ſuo modo, ſicut alterum eſt verum

rum suo modo. Tunc verò esset blasphemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse (secundùm æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta est in eâ veritate fidei. *Sanch. 2. mor. c. 31.*

11. Non est juramentum, cùm quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum, ut si dicas: juro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem jutamentum, cùm fit per creaturas nobiliores: cùm per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis singulariter residet, ac relucet; sic v. g. dum juratur per cœlum, intelligitur illius habitator: dum per terram, is, cujus hæc est scabellum: dum per templum, is, qui ibi colitur: dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit: dum per crucem, is, qui in eâ fixus est: dum per Evangelia, ea tangendo aut nominando, is, cujus ea verba sunt. *Bon. q. 1. p. 1. n. 4. ex Suar. Sanch. ll. cc.*

DUBIUM II.

Quotuplex sit Juramentum?

Resp. Divisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant, ut in confessione distinguere non sit opus. *Suar. Less. Bonac. p. 2.* Itaque dividatur.

Primò, in Verbale, Reale, & Mixtum: cùm videlicet vel verbis fit, vel actione aliquâ, ut erectione digitorum, contractu crucis, sceptri Evangeliorum: vel & verbis simul & actione corporali, undè & vocatur juramentum corporale. Vid. *Bon. p. 2.*

Secundò, in Invocatorium seu Contestatorium, & in Execratorium seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter ut testis invocatur; hoc au-

tem, quo non solùm vocatur testis, sed etiam ut vindex, cùm jurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui aut suorum, subjicit Deo puniendum, si falsum dicat, ut: *ita me Deus amet adjuvet: puniat me Deus: faciat Deus ut hinc nunquam sanus surgam: nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear: tollat me Deus subitaneâ morte: æternùm damnet: super animam meam,* &c. in quibus quando falsò juratur, an sit conjuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici controvertunt. Negant *Suar. Valent.* &c. quia non solet quis, etiam amico suo, tale malum ex animo imprecari, sed potiùs cogitat Deum non facturum esse. Vid. *Bon. d.* 4. 1. *p.* 2.

Tertiò, in Assertorium & Promissorium. Illud est, quo præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium, ut v. g. *per Deum ego te cædam.* Sed hoc referri potest ad Promissorium. In confessione non opus est explicare, utrum per Deum an Sanctos juraris: quia est ejusdem speciei malitia, cùm jurans semper intendat Deum adducere in testem. *Suar. Less. c.* 42. *Lug. d.* 16. *n.* 86.

DUBIUM III.

An, & quando sit licitum jurare?

Resp. Juramentum, si debito modo fiat, licitum est. Est de fide, & quidem est actus Religionis, ut omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cùm in eo observantur hæc tria. 1. Est judicium, quod exigit, ut cum discretione, prudentiâ, consideratione ac reverentiâ, non sine necessitate aut gravi causâ fiat. 2. Est justitia, quæ exigit, ut quod juratur, sit

sit res justa, licita, & honesta. 3. Est veritas, ut nimirum sit res vera, aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera; ita ut, prout ex defectu alicujus horũ minor aut major in Deum injuria aut irreverentia redundare censetur, ita quoq; majus aut minus committatur peccatum. Unde resolvitur.

1. Quod judicium, si hoc solùm desit, ut plurimum est veniale tantùm: ut si absque necessitate juret, sive ex levitate quâdam animi, sive ex consuetudine. Vid. *Sanch. l.* 3. *c.* 6. *n.* 22. *Less.*

2. Mortaliter tamen etiam hîc, aut venialiter peccari potest, juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans admittit in investigatione veritatis, vel tollendâ consuetudine. *Sanch. n.* 10.

3. Etsi mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem jurandi sine attentione, sitne verum hoc, an falsum, quod jurare solent.

4. Quod ad justitiam spectat, peccat mortaliter, qui jurat se facturum rem mortaliter malam; ut se aliquem interfecturum: quia est gravis irreverentia; divinâ authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita ut hic duæ malitiæ concurrant: una, quod velit malum, altera, quod ad hoc abutatur authoritate Dei, odio habentis omne malum. *Bon. l. c. p.* 3. *Less. l* 2. *c.* 42. *d.* 3.

5. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam; cùm ibi levis tantum irreverentia censeatur *Bon. ibid. Less. l. c.*

6. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra consilia Evangelica; ut se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. *Suar. Less. Sanch. Bon. l. c.*

7. Quod ad veritatem spectat, cùm hæc deest, peccatur mortaliter, quia committitur gravis in Deum irreverentia, quippe cùm adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit aut possit decipere, testando falsum. Nec hic excusat levitas materiæ: quia sive hæc sit gravis, sive levis, seria, sive jocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale juramentum dicitur Perjurium. *S. Thom. 2. 2. q. 79. a. 7. Less. Sanch. Bon. l. c.* An autem, & quando perjurium possit esse veniale per accidens, vid. *Escob. t. 1. c. 3. n. 6.*

8. Nec excusatur, qui jurat verum, si is putabat esse falsum, vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubitat, etsi à parte rei verum sit. *Sot. Nav. Bon. l. c.*

9. Peccat æquè graviter, qui ab altero exigit juramentum, sciens eum esse pejeraturum. Excipe, nisi justa causa & necessitas exigat, quia tunc perjurium ex solâ pejerantis malitiâ sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cùm utatur suo jure. Quod tamen extra judicium rarò habet locum in privatis personis. *S. Thom. q. 89. Suar. l. 3. c. 13. & 24. Sanch. l. 3. c. 8.*

10. Non pejeravit, qui juravit aliquid re ipsa, falsum, quod ipse bonâ fide & cum ratione putavit esse verum.

11. Excusari subinde quidam simplices à mortali perjurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cùm usurpant quasdam formulas juratorias, ut per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod jurare sit aliquid grave, & invocare Deum in testem, sed tantùm apprehendunt confusam ali-

aliquam rationem mali no tanti momenti: Vid. *Bon. l. c. Laym. c* 14.

DUBIUM IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione?

Resp. Jurare cum æquivocatione, quando justa causa est, & ipsa æquivocatio licet, non est malum: quia ubi est jus occultandi veritatem, & occultatus sine mendacio, nulla irreverentia fit juramento. Quod si sine justâ causâ fiat, non erit quidem perjurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum juret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem; cùm sit gravis irreverentia, ad alterum in re gravi decipiendum usurpare juramentum. Ita communiter DD. vide *Sanch. l. 3. c. 6. Bonac. p. 12. Laym. c.* 13. Unde resolvitur.

1. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, sed sponte sua jurat: quia tunc tenetur uti vocabulis secundùm communem significationem, inquit *Tolet. l. 4. c.* 21. eo quòd non habeat rationem æquivocandi.

2. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, quando juramentum justè exigitur, ut à judice vel Superiore in re gravi. *Bon. loc. cit.*

3. Si autem fiat tale juramentum in re levi, per jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantùm veniale, ut probabiliter docet *Sanch. l. 3. c. 6.* contra alios: quia solâ discretione sive judico caret, vid. *Bon. l. c.*

4. Licet æquivocè jurare, si juramentum exigatur injustè, ut v. g. si quis exigat juramentum, qui jus non habet, v. g. Judex incompotens: vel si non servet ordinem juris. Item si exigatur per vim, in-

juriam, metum, v. g. si vir exigat juramentum ab uxore de adulterio occulto; si latrones exigant à te lytrum cum juramento. *Sayr. l. 4. cap. 5. & lib. 12. c. 17. Less. Trull. l. 2. c. 1. d. 15.*

5. Qui exteriùs tantùm juravit sine animo jurandi, non obligatur, nisi fortè ratione scandali, cùm non juraverit, sed jusserit. In foro tamen externo potest cogi ut servet. *Sanch. 7. mor. c. 10. n. 11. Trull. l. 2. c. 1. d. 10.*

DUBIUM V.

Quæ, & quanta sit obligatio juramenti promissorii?

Resp. In juramento promissorio duæ affirmantur veritates una de præsenti primaria, quod scilicet jurans habeat animum implendi, quod promittit; altera secundaria de futuro, quòd scilicet impleturus sit suo tempore quod promittit: sive promittat Deo, & est votum cum juramento sive homini, & est jurata promissio humana. Unde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. Ita communiter DD. ut *Laym. l. 4. t. 3. c. 6. Bon. p. 7.* Unde resolves.

1. Defectu primæ veritatis jurans verè peccat mortaliter, si vel non habet animum implendi, sive materia sit parva, sive magna; licita sive illicita: vel si dubitat, an facturus sit necne, quod jurat, vel si putet sibi moraliter impossibile ut impleat, quod promittit, quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt: unde nec parvitas materiæ excusat. *Ibid.*

2. Defectu secundæ veritatis verè pejerat is, qui quod promisit, posteà non implet, si rationabiliter implere potest. Id solùm hîc dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum juramento, ut v. g. dare alteri unum pomum, vel nummum pro eleemosyna,

vel

vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub gravi peccato teneatur servare? Ubi speculativè quidem videtur quod sic, quia verè adductus est Deus ut testis, quod sit facturus, ergo si sine causa non facit quantum in se est, facit Deum testem falsum. *Cajet. Val. Tol. l. 4. cap. 22.* Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium, ut *Sanch.* Vid. *Laym. sub c. 14.*

3. Illud certum est, quòd si ex eo quod jurâsti tantummodò, parum aliquid non serves, non esse grave, v. g si jurâsti te non bibuturum vinum, non peccas mortaliter parùm bibendo, *Sanch. t. 1. lib. 4. c. 12. n. 21.* quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic excusantur, qui jurant servare statuta alicujus Capituli, Collegii, Universitatis, &c. si posteà parvum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis, & aliis ministris justitiæ, ut & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum jurâsset, parum tantùm detraheret. *Nav. Suar. Sanch.* Vide *Laym. Bon. p. 14.*

4. Obligatis probabiliter juramento promissorio, etsi extortum à te sit per injuriam ac metum; ut si oblitus uti æquivocatione, jurâsti prædonibus dare lytrum, usurario usuram. *Bec. 2. 2. q. 82.* &c. Negat tamen *Azor. tr. 1. l. 11. c. 7. q. 2.* in materiâ tamen matrimonii, quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est: hinc etiam juramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipso jure, ait *Caj. V.* Perjurium. *Suar. c. 9. Sanch. Bon. p. 9.*

5. Obligatis item, etsi juramentum sit errore aut

dolo extortum, ſi dolus vel error verſetur tantùm circa circumſtantias accidentales, non magni momenti; nam ſi verſentur circa ſubſtantiam, ut v. g. ſi annulum te daturum alteri jures, putans eſſe ferreum, cùm ſit aureus; vel circa circumſtantias magni momenti, quibus cognitis non juráſſes, non obligaris, vid. *Sanch. l.* 3. *c.* 11. *n.* 11. *Suar.* &c.

6. Non inducit ullam obligationem, ſi jures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut ut habet *Caj.* indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumſtantiis cohoneſtatur; quia juramentum non poteſt eſſe vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otioſarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bon.* & alii communiter. Ubi nota ex *Laym. ſup. cap.* 6. Juramentum non convaleſcere, etſi talis res illicita & vana, poſteâ mutatis circumſtantiis fiat honeſta, cùm juxta regulam 18. juris in 6. non firmatur tractu temporis, quod initio non ſubſiſtit.

7. Nec obligaris implere, ſi quid juráſti contra conſilia Evangelica, ut non ingredi Religionem, non dare eleemoſynam, &c. *Mol. Sanch. Laym. l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Et licet peccaris talia jurando, non tamen peccas non implendo. *Cajet. V.* Perjurium.

8. Teneris implere, nec poteſt commutitate in aliud opus melius, ut v. g. religionem, ſi aliquid juráſti in utilitatem aut gratiam alicujus hominis aut aliquorum; dummodo ſit honeſtum, & ſine peccato impleri poſſit. Unde v. g. alumnus, qui juravit ſe ſerviturum Principi, aut huic vel iſti Eccleſiæ, &c. non poteſt ingredi religionem ſine relaxatione. Excipe tamen, ſi juráſſes Titiæ eam ducere: nam eo caſu potes eâ relictâ ingredi religionem: quia juramentum ſortitur naturam actûs, cui apponitur, pro-

promissioni autem matrimonii hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem, vide *Laym. c.6. Bon. d. 4. q. 1. p. 3.*

Resp. 2. Juramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est quo promissio vel propositum, cui est annexum. Ratio est, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat juramentum appositum, *Less. l. 2. cap. 42. d. 2. Bonac. d. 4. q. 1. t. 6. Trull. l. 2. c. 1. d. 17.* Unde resolves.

1. Titius, qui cum juramento promisit nuptias Bertæ diviti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare juramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam; quia promissio ipsa non obligat eo casu.

2. Qui urbanitatis causa juravit, se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum &c. non peccat contra juramentum, si coactus ab altero priùs sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam, (nisi me coëgeris) quâ sublatâ non obligat, & consequenter nec juramentum, tum quia relaxatur ab altero cedente juri suo. *Bon. l. c. Sanch. Less. Trull.*

3. Qui juravit se servaturum decreta, & regulas, vel statuta alicujus Congregationis, Universitatis, vel Capituli, tantùm tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, vel servantur à majore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente jurantis, vel hic voluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. l. c. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 6. in R. 39.*

4. Qui juravit se servaturum secretum, non peccat contra juramentum illud detegendo, quando non potest illud celari absque gravi suo, vel alterius damno; quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hâc conditione, (si non noceat.) *Sylv. Bon. Sanch. Trull. l. c.*

5. Qui juravit Judici se dicturum quæ novit, non tenetur revelare occulta. Ratio patet. *Less. Bon. Trull. l. c.*

6. Qui juravit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi juramenti solvere, si à creditore terminus solutionis prorogetur: quia cùm hîc cedat juri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter juramenti. *Azor. Bonac. Trull. loc. cit. num. 18.*

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit?

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à *Tol.* & *Cajet.* recensentur isti. (1.) Si quod bonum erat tempore juramenti, propter circumstantias posteà fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel meliùs sit omitti quàm impleri. *Sanch. cap. 15.* (2) Si juramentum mutes in opus aliquod apertè melius, & Deo gratius; id enim quisque per se potest, ut habet *Tol. cap. 23.* Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum juràsses: nec enim Deus illum vult defraudari. (3.) Si notabiliter mutetur status rei, ut si v. g. juràsses aliquem punire justâ punitione, is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine perjurio condonare: quia juramen-

mentum obligabat ſervato eodem ſtatu, in quo non pœniteret. *Laym. cap. 9.*

4. Si res jurata facta ſit inutilis ad intentum, maximè, ſi magis illius deſtructiva: ut ſi v. g. ex correctione impœnitentis filii notaretur, is magis deſtruendus, quàm emendandus; aut ſi turbanda familia, ſecuturæ rixæ cum uxore, & ſic præſtet non corrigere. *Regin. lib. 18. c. 56. Bon. l. c. p. 14.*

5. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promiſſorio juramento tacitè ſubintelligi, natura ex DD. docent. Tales autem ſunt, ut *Laym.* dicit *ſub n. 9.* (1.) ſi potero. (2.) ſalvo jure Superioris. (3.) niſi res notabiliter mutetur. (4.) niſi obligatio tollatur. De quo ſequens dubium.

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem.

Reſp. De hoc ex conditionibus jam poſitis, & poteſtate Superiorum in ſuos, ac ſuos, ac ſuorum vota, à *Laym. hic c.11.* & aliis communiter hæc tradũtur.

1. Quod ſpectat ad irritationem; irritare & annullare poteſt juramentum omnis is Superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare poteſt ſuorum vota, *Sanch. c. 19. n. 7. Suar. Azor. Fill. l. 25. c. 9. p. 17. dub. 6.* Vid. Caput ſeq.

2. Poſſunt & iidem irritare juramenta promiſſoria, facta in gratiam hominis, quotieſcunque ipſam promiſſionem ſeu contractum infirmare iis conceſſum eſt

3. Quoad diſpenſationem: quicunque habet poteſtatem ordinariam vel delegatam, vel privilegium diſpenendi in votis, poteſt in iiſdem diſpenſare, etiamſi jurata ſint.

4. Quoad

4. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

5. Quod attinet ad remissionem, sive relaxationem, juramentum factum in favorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is & promissa materia subjecta est.

6. Et is quidem potest remittere, etsi talis favor ei juratus esset propter Deum; v. g. si quis propter Deum jurâsset pauperculæ eam ducere, potest ipsa juramentum illud relaxare, ut habet *Navar.* & alii, contra *Sotum* & *Sylv.* quia licet juramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in favorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

7. An etiam civilis potestas relaxare possit juramenta suorum subditorum in temporalibus, quando justa causa subest, v. g. quia metu, vel per aliam injuriam exorta sunt, controvertitur. Alii negant, alii ajunt apud *Laym.* Probabile est, quod docet *Sanch. l.* 3. *c.* 12. cum *Suarez*, non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantùm indirectè, v. g. ratione materiæ, vel supplendo vicem ejus cui juratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa juramentum, vid. apud *Laym. suprà t.* 11. *Bon. l.* 4.

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid sit Votum, & quotuplex?

RESp. 1. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili & meliori. *D. Th.* 2. 2. *q.* 88. vid. *Sanch.* & *Laym. l.* 4. *t.* 4. Unde patet, quòd Votum

Votum ſit actus latriæ ſoli Deo debitus. Quare dum vovemus quiddam Sanctis, ſenſus eſt, voveri ea Deo in honorem ſimul Sanctorum; ſicut templa & Altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porro ex ſingulis particulis datæ definitionis, multi caſus reſolvuntur: quos ut vitetur confuſio, & conſulatur memoriæ, ſeparatis dubiis proponam.

Reſp. 2. Dividitur Votum 1. in Abſolutum, & Conditionatum. Illud eſt, quod fit ſine ullâ conditione, ut voveo eleemoſynam; hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut niſi hâc poſitâ non exurgat obligatio, ut voveo eleemoſynam; ſi ſanitati reſtituar, vel (quod dicitur Pœnale) voveo facere diſciplinam, ſi hoc fecero. 2. In Solemne & Simplex. Illud eſt, quod ut tale acceptatur ab Eccleſiâ, & ſunt hæc duo: votum caſtitatis, quod majoribus Ordinibus annexum eſt, & votum profeſſionis religioſæ. Simplex autem votum eſt omne aliud, quod talem ſolemnitatem non habent. Ubi ſciendum, quòd votum ſolemne reddat perſonam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum, ut ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum: vid. *infrà lib. 4. cap. 1. in tract. de ſtatu relig.* Simplex autem tale votum, v. g. caſtitatis, (excipio, quod in Societate JESU emittitur poſt Novitiatum) aut ingrediendæ religionis, etſi reddat contractum, v. g. matrimonii illicitum, non tamen invalidum: vid. *infrà lib. 6. de matrimonio.* 3. In Reale & Perſonale. Illud eſt, cùm pecunia, vel alia res externa pretio æſtimabilis promittitur, ut calix, eleemoſyna: hoc autem, cùm aliqua hominis actio vel ceſſatio ab actione, ut votum jejunii, peregrinationis, abſtinentiæ à luſu. His aliqui adjungunt

Mix-

Mixtum ex utroque, ut si voveas peregrinationem cum oblatione alicujus rei. Vid. *Less. l. 2. c. 40.*

DUBIUM II.

Quæ requiratur Voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cùm voti obligatio sit gravissima, requiritur intentio, deliberatio & libertas perfecta, quâ quis liberè & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. Ita Doctores communiter. *Less. Bon. d. 4 q. 2. p. 1.* Unde resolves.

1. Ætas & usus rationis ad vovendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod invalidum est ante certam ætatem.

2. Non obligat votum factum cum semiplenâ animadversione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu, vel consuetudine, linguâ mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis usum auferente. *Azor. Sanch. Trull. l. 2. c. 2. d. 1.* Ubi notat non esse sufficiens judicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si voventem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, raró & vix unquam impedire usum rationis.

3. Quòd si is, qui scit se vovisse, dubitat, an cum sufficienti deliberatione, & usu rationis, ob defectum ætatis, si quidem vovit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu, quia cùm jus in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vovit, obligat; quia possessio est pro voto, cùm præsumatur usus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, utrum ante, an post septennium voverit, teneri voto vult *Sanch.* & *Palaus*: negat *Dian.* &c.

4. Vota

4. Vota facta in ebrietate, etiam antè prævisa, & sic volita in causa, non sunt valida, cùm non sint volita in seipsis & directè: bonum autem non consurgat nisi ex integra causa, quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè & in causa. *Laym. l. 4. t. 4. c. 1. n. 4.*

5. Vota facta in metu non incusso ad hoc ipsum ut votum extorqueretur, valida sunt, quia sunt simpliciter voluntaria & deliberata: facta autem in metu injustè incusso ad ipsum votum extorquendum, invalida sunt *ex communi*, non quia non sint voluntaria, sed quia vel jus ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim injustæ coactioni, idque, sive metus sit gravis, sive levis, dummodò quis formaliter ex solo tali metu voveat. *Suar. de Voto l. 1. c. 8. Sanch. Fill. t. 26. c. 1.*

6. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, sive rationem formalem ac motivum vovendi, votum nullum est, ut v. g. 1. Circa substantiam, si quis voveret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus, vel se ingressurum certum Monasterium, putans esse Ordinis Sancti Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem, si quis, v. g. voveret se ingressurum Monasterium, ubi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis servari accuratè, & tamen non ita esset; vel si voveret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantùm distare centum milliaribus, cùm tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem, si quis v. g. voveret

veret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsâ non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est, quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum, & nihil tam est contrarium consensu, quàm error. *Fill. t.* 25. *c.* 1.

7. Vota quæ emittuntur post Novitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonii carnalis, non sunt irrita ob ullum errorem, nisi solùm substantialem circa substantiam.

8. Si error circa conditionem substantialem sit de re parvi momenti, non redditur votum irritum, ut si iter peregrinationis, quamvis vovit, sit paulò longius quam putabatur, quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsivam, valet votum: quia illa est tantùm causa secundaria, quâ sepositâ actus est sufficienter voluntarius secundùm substantiam; Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v. g. novit aliquis peregrinationem Romam studio colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsivam, ut inviseret fratrem, quem putavit esse Romæ, quem etsi intelligat deinde istic non esse, non ideò desinat obligati voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare ultra intentionem voventis. *Sanchez. l.* 4. *cap.* 2. *Less. l.* 2. *c.* 40. *d.* 2.

9. Ad votum non sufficit nudum propositum, licet firmissimum: quia qui tantùm proposuit, non tenetur sub peccato præstare: quia autem promisit, obligatur sub peccato, & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. *Bon. p.* 1. *Laym. l. c.*

10. Ad votum aliquando sufficit promissio impli-

plicita; ut patet in susceptione Ordinum sacrorum, ubi licet non dicatur voveo vel permitto castitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipso, quòd sciens Ecclesiam annexuisse iis ordinibus istud votum, eos suscipis. An verò, si quis planè id ignorraret, adhuc censeretur vovere ex implicitâ intentione, dubium est. Aliqui ajunt, aliqui probabilius negant, dicuntque talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. *Sanch. de mat. l.* 2. *d.* 27. *n.* 21. *Bon. q.* 2. *p.* 1. & comm.

II. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundùm *Nav. Sylv. Sanch. num.* 27. *Less. l.* 2. *c.* 40. *dub.* 1. *n.* 6. *Bon.* & alios, contra *Cajet.* quia talis non vult vovere, cùm apponat conditionem contra substantiam actus. Unde *Lugo d.*23. *de just. sec.* 1. & alii contendunt talem non posse dici promittere. Verùm videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vovendi & se obligandi, non tamen implendi; tunc etiam graviter peccaret, & votum esset validum. *Sanch. Fill. Bon. p.*1. *n.*14. *Lay.*&c.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia voti?

Resp. Ea debet esse possibilis, (cùm impossibile nec efficaciter intendi possit, nec ad illud sit obligatio, & non solùm bona, sed etiam melior quàm oppositum sive ejus omissio: quippe finis intrinsecus voti est honorare per hoc Deum; id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem esse non potest, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. *Sanch. l.* 9. *cap.* 7. *Laym. Navar.* &c. Unde resolves.

1. Invalidum est votum nunquam peccandi venia-

nialiter, cùm id moraliter & ordinariè sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic voventem teneri isto voto ad vitanda mortalia & venialia graviora, de quo Scholastici, *Nav. c. 12. n. 63. Suar. l. 2. c. 3. Sanch. de mat. l. 9. d. 35.*

2. Invalidum est votum de re vanâ, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circumstantiis aut fine fiat bona: quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vovens, ut v. g. si quis decidens ex equo, voveat non amplius eqvum ascendere. *Navar. c. 12. Sanch. 4. mor. cap. 7.*

3. Invalidum est vovere mala, & qui vovet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venialiter tantùm peccare dicunt *Sà, Sylv.* &c. *V.* Juramentum: licet mortaliter peccare velit *Caj. V.* Votum, & *Less. l. 2. c. 4. d. 5.* quod videtur probabilius.

4. Invalidum est votum, cui adjungitur finis vel alia circumstantia mala, tenens se ex parte rei votæ, ut v. g. vovet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam injustam, felicem successum furti, adulterii, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati: quia datio eleemosynæ, ad talem finem, est actio blasphema, quasi Deus peccata promoveat, ideoque non potest esse materia voti. *Cajet. Navar. c. 12. Sanch. c. 6. Laym. l. 4. t. 4. c. 2. n. 6. Fill. t. 26. c. 5.*

5. Validum autem est, etsi ei adjungatur finis, vel alia circumstantia mala tenens se tantùm ex parte voventis, ut v. g. si quis ex vana gloria, aut ex irâ erga importunum mendicum, voveat ei dare eleemosynam: quia tunc res ista bona est quam vovet, licet ipse voveat malè & cum peccato.

6. Vali-

6. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona est; etsi conjuncta cum causa mala: ut si quis voveret eleemosynam, si ex duello evaserit salvus, si non capiatur in furto, si filius sibi nascatur ex adulterio, quod patrat, &c. licet enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sint, sed Dei dona: & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (ut suppono) quatenus in se bona sunt. *Nav. Laym. l. c.*

7. Invalidum est, & veniale peccatum, vovere bonum, quod est impeditivum boni majoris, ut præsertim sunt vota contra consilia Evangelica, ut v. g. manere in sæculo, ducere uxorem, item ad militiam, facere mercaturam. *Navar. n. 29. Suar. Fill. c. 1. q. 7. n. 58. Sanch.* &c.

8. Si tamen aliquod bonum per se & absolutè minus, fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet, ut v. g. si quis videret susceptionem Ordinum sibi damnosam. Vid. *Bon. p. 1.*

9. Matrimonium ordinariè invalidè vovetur, quia ordinariè melior est cœlibatus. Dixi *ordinariè*: quia validè vovetur, si quis ad hoc obligetur: ut, quia sine injuriâ, aut gravi infamatione sponsæ, vel liberorum ex eâ conceptorum, à sponsalibus non potest recedere. 2. Si id Reip. valdè utile futurum existimetur, ut quia v. g. ex eo speratur pax inter Principes, conversio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem & inveteratam consuetudinem peccandi, adeò sit pronus ad lapsum, ut prudentes judicent consultum ei esse ut

nubat:

nubat: in quo tamen ultimo *Laym.* & alii dissentiunt. Vid. *Bon. l. c. Fill. n. 6. Nav. Suar. l. c. Laym. n. 12.*

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio voti?

Resp. Tanta est quantam, tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, quâ se vel multum, vel parum, vel absolutè, vel cum certâ conditione, restrictione temporis, qualitatis obligare vult, designat: ita ut etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat à voluntate, & facto hominis, tanquam præviâ conditione, ut tantum vel tantum obliget. Ita commun. Vid. *Laym. c. 3. Bon. p. 5.* Unde resolves.

1. In materiâ levi nemo obligatur sub mortali, quia materia id non permittit. *Nav. n. 40. Sanch. l. 4. c. 12. Laym. l. c.* v. g. vovisti recitare quotidie *Salve Regina*: omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia est parva. *Sanch. l. 4. c. 12. Laym. l. c. Azor. l. 21. c. 15.* Imò etsi toto anno omittas, esse tantùm veniale, eò quòd materiæ istæ parvæ non coalescant in unam, probabiliter docent *Diana. to. 5. misc. n. 24.* ex *Soto, Arag.* & *Tann.* 2. 2. *d.* 4. *dub.* 3. contra *Valent.* &c.

2. In materiâ gravi, etsi quis possit se obligare tantùm leviter, communiter tamen censetur se voluisse obligare graviter, nisi aliundè constet. Undè violans tale votum, peccat graviter ex genere suo. Vid. *ibid.*

3. Qui postquam gravi voto se obstrinxit, seriò deinde dolet quòd fecerit, non peccat graviter, modò retineat animum implendi. Vide *Sà v.* Votum.

4. Qui violat votum de re jam ante præceptâ, v. g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in con-

confessione addere, quòd votum id habeat, aut quòd Ordines acceperit, si Confessarius nesciat; quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. c. 6. Less. d. 7. Sanch. c. 5. Fill. c. 2. q. 7.*

5. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Unde si qui Canones videntur indicare filium à patre religioni devotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificaverit. *Suar. c. 9. Sanch. L. ym. c. 5. n. 6.*

6. Cùm hæres teneatur solvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex justitiâ; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. solvere. *Ibid.*

7. Eodem modo si communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id servare vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis, vid. *Laym. hîc c. 3.*

8. Cùm quis vovet factum alterius, sensus est, se tutaturum id eo modo, quo licitè potest, ut v. g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit Superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenetur, quàm ut conetur eam filio persuadere: sic qui Missas vel peregrinationem alterius curandam, quando sti pendium ac sumptus ei persolvit, non tenetur alium substituere novis sumptibus, si prior non præstet, ad quod se obligavit. *Sanch. Laym. n. 7.*

9. Vota personalia non implentur nisi per voventem: unde qui vovit peregrinationem, Romam v. g. non satisfacit, si conducat alium; neque ad id tenetur, si ipse non possit. *Ibid.*

10. Vota realia solvenda sunt ex proprio: unde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare.

Quod si possit ex suo, & tamen alius, sive rogatus, sive sponte pro ipso velit solvere, id valet: quia tunc quod alter dat, fit ipsius; non autem actio alterius personæ potest fieri alterius, vid. *ibid.*

11. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, ut conditio non poneretur; dummodo id non impediverit per dolum, vim, aut malitiam, ut v. g. vovisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò etsi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediveris, adhuc probabile est, re voto non teneri, ut habet *Laym. c. 6.* ex *Suar.* & aliis. Interim *Laym.* rectè hîc advertendum monet ad intentionem voventis; ut v.g. si filius vovit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, videtur ejus intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, suâ sponte, sibi relictus, &c.

12. Qui vovit rem certam & determinatam, v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium, cùm id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia qui vovet rem, censetur promittere omnem ejus utilitatem.

13. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ut jejunare hoc vel isto die, illo transacto, sive cum culpâ, sive sine culpâ ejus, ad nihil tenetur: & neque, si prævidérit impedimentum eo tempore superventurum, tenebatur prævenire, cùm hæc non soleat intentio voventis esse. *Suar. Navar. l.* 1. vid. *Bon. p.* 5.

14. Qui vovit aliquid sine certo tempore, v. g. peregrinationem, tantùm tenetur implere, cùm com-

commodè primùm poteſt: quia ſic moraliter quiſque cenſetur intelligere ſuam promiſſionem, ut habitâ commoditate non nimis diu differat, quamvis minor cauſa ſufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. *Fill. cap. 4. q. 10. Suar. Lay. c. 3. Bon. &c.*

15. Qui vovit aliquid ſine certo loco, v. g. ingredi religionem S. Benedicti, ſatisfacit intrando quodcunque Monaſterium illius Ordinis, in quo ſerventur ſubſtantialia regulæ. Neque tenetur pro admiſſione peragrare provinciam, ſed ſatis eſt adire loca aliquot non nimis diſſita. Et ſatisfacit voto, ſi poſtquam ingreſſus eſt, remittatur, aut egrediatur (ſaltem cum juſtâ causâ, qualis eſt v. g. gravis ac diuturna triſtitia & anxietas, ſive ex natura ipſa, ſive aliunde nata. *Eſcob.* ex *Sanch. t. 1. l. 4. c. 16. n.* 100) ante profeſſionem, vid. *Trull. l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.*

16. Qui vovit aliquid ſine certâ qualitate, v. g. religionem in genere, poteſt ingredi quamcumque etiam laxiorem: modò ſerventur eſſentialia, & ſit approbata. Similiter, ſi quis vovit triticum, &c. non tenetur dare optimum, quod habet, ſed ſatis eſt (loquendo de obligatione præcisè) ut det quod non ſit planè ineptum.

17. Qui vovit aliquid ſine certâ quantitate, v. g. eleemoſynam, pecuniam, frumentum, &c. ſatisfacit dando quantum voluerit, modò non tam parum, ut videatur potiùs irridere ſuum votum, quàm implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione voventis, quâ nemo cenſetur ſe obligare, niſi ad id, quod commodè poteſt, & communiter eſt decens. *Suar. Sanch. l. 4. c. 13.*

18. In dubio de mente voventis, debet fieri interpretatio ſecundùm verborum, quibus uſus eſt,

proprietatem, vel potiùs communem & usitatam acceptionem. *Fill. t. 26. c. 2. Laym. c. 3.*

19. Qui vovit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundùm *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4.* vide *Trull. Dian. p. 5. t. 9. R. 60.*

DUBIUM V.

Quot modis tollitur obligatio voti?

Resp. Dupliciter tolli potest, 1. Nullius authoritate interveniente: idque vel materiæ mutatione: ut si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumstantiæ vel prohibitionis; vel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter: vel desitione conditionis, à quâ pendebat. 2. Interventu authoritatis humanæ: idque tripliciter; irritatione, commutatione, vel dispensatione; de quibus sequentibus dubiis. Est communis, *Sanch. l. 4. c. 24. Less. l. 2. c. 40. Suar. Fill. tom. 26. c. 8.* Unde resolves.

1. Etsi tuâ culpâ materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam jam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpâ.

2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius, & alterum cessat. Quod si verò sit æquale, aut nescias utrum sit melius, implendum est quod priùs vovisti, & ruit posterius: si & hoc nescis, libera est electio, vid. *Trull. l. 2. c. 2. d. 9.*

3. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantùm, tunc si commodè talis materia dividi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. g. vovisti ædi-

ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

4. Si verò dividi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem quam potes: ut v. g. 1. Qui non potest jejunare totâ hebdomadâ, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummavit post votum castitatis tenetur non petere debitum; cùm eatenus votum adhuc sit possibile, (reddere enim debet) vid. *Bon. p. 7. §. 1.*

5. Quòd si votum dividi quidem possit, sed unum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantùm, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tanquam illius appendices & modi; tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorii, non autem contra: ut v. g. vovisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere, vid. *Sanch. l. 4. c. 10. Bon. d. 4. q. 2. p. 4. §. 4. Trull. l. 2. c. 1. d. 10.*

DUBIUM VI.

De voti irritatione.

ARTICULUS I.

An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Resp. Cùm non debeat violari cujusquam dominium, ac quilibet Dominus possit uti suâ libertate, hinc si potestati dominativæ alterius sit subjecta alicujus voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacunque sint ad suum libitum, sine ulla causa validè irritare directè, hoc est, potest velle & pronuntiare, ut illa vota nulla sint, ita ut nullo

etiam casu obligatio posteà reviviscat (etsi peccent, si absque causâ irritent, ut docent *Less. lib. 2. c. 40. n. 75. Navar. Suar. Fill.*) Porrò hoc jus provenit ex jure positivo, quo datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius. Ita communiter DD. vide *Sanch. l. 4. c. 24. num. 30. & 31.* Unde resolves.

1. Quivis pater, & in ejus defectu, avus paternus, tutor; imò etiam mater, non tantùm si nutrix sit, sed etiam in priorum defectu; & secundùm quosdam, reliquis deficientibus etiam magister, vel herus, ut *Suar. Less. d. 10. r. 78.* contra *Sanch.* potest directè irritare vota liberorum impuberum, ut colligitur ex *cap. Mulier 32. qu. 2. c. 1. & 2. 2. qu. 1. & cap. Si quis de reg.* Impubertas autem secundùm jura finitur in masculis, anno decimo quarto: in fœminis duodecimo completo, à die nativitatis computando, ut *Sanch. l. c. Laym. t. 4. cap. 2. Bon. disp. 4. q. 2. p. 6. §. 2.*

2. Vota religiosorum (non tamen novitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa, irritare possunt directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, ut habet *Suar. l. 7. de Voto c. 7. n. 19. Regin. l. 18. n. 342. Fill. Bon. l. c. n. 26.* Excipitur tamen votum transeundi ad religionem strictiorem: vid. *Binsfeld. 3. p. Ench. c. 9. Less. n. 73. Sanch. c. 24. n. 30. Bon. lib. 5.*

3. Idem potest, secundùm *Sanch. l. 9. de matr. d. 39.* maritus respectu votorum uxoris: licet probabiliùs id alii limitent ad ea vota, quæ mariti juri præjudicant. *Laym. hic c. 7. Fill. tr. 26. c. 8. q. 8. Less. d. 10. n. 13. & d. 15.*

4. Qui

4. Qui semel votum irritavit, si posteà nolit, non ideò revalidatur, ut vult *Sà V.* Irritatio voti.

5. Nullus supradictorum potest directè irritare vota emissa ante subjectionem, v. g. ante matrimonium, facta verò intra tempus subjectionis, de re implendâ post tempus subjectionis, v. g. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritari. *Bon. loc. cit.*

6. Votum, de quo dubium est, utrum emiseris tempore libertatis, an subjectionis, non posse irritare Superiorem, docet *Salas.* I. 2. *q.* 21. & *Caram. l.* 3. *c.* 1. *d.* 1. Sed contrarium tenent *Suar. Sanch. Bon. &c.* cum *Bard. d.* 6. *c.* 1. §. 28.

7. Facta tempore subjectionis, possunt adhuc irritari post illud; v. g. quando filius jam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificâsset putans ex errore esse firma: secus tamen, si infirma esse novisset, & independenter à prioribus ratificasset: ut *Less. l.* 2. *c.* 40. *dub.* 10.

8. Supradicti possunt revocare, ac directè irritare vota, etsi semel ea ratificaverint; quia non privarunt se dominio & potestate suâ: vid. *Suar. de Voto l.* 6. *c.* 6. Quod si tamen id sine causa fiat, erit secundùm quosdam peccatum mortale, licet probabilius id negent *Suar. l. c. c.* 4. & *Laym. hîc.*

9. Prælatus potest irritare votum subditi, à prædecessore æquali vel inferiore confirmatum, non tamen à Superiore, vid. de his *Bon. l. c.* §. 3. *Laym. c.* 7.

ARTICULUS II.

Quis vota indirectè possit irritare?

Resp. Si alicui non quidem voluntas voventis, sed voti materia sit subjecta, ita ut in hanc jus habeat, is tale votum potest irritare, irritatione indi-

recta; hoc est ejus obligationem suspendere, in quantum suo juri præjudicatur: idque ex lege naturæ docente, quòd nemo possit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii. *S. Thom. in 4. d.38. Suar Less. &c. ll. cc.* Unde resolves.

1. Sic irritare possunt, præter suprà nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paternâ, nec sunt emancipati, item tutor puberis, usque ad annum vigesimum quintum, in iis quæ eorum potestati officiunt. *Laym. c. 7.*

2. Idem potest uxor respectu mariti, v.g. si is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogât vitæ sociali, & usui dominii, quod habet in corpus mariti. *Less. n.38. Fill.n. 253.*

3. Item Dominus & Domina respectu famulorum, ut si ii voverint jejunium, quo fierent inepti ad obsequia Domini: quale votum non est castitatis, vel brevis orationis. *Less. n. 86.*

4. Item non tantùm Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorum, quando materia illis præjudicat. Denique superiores respectu novitiorum, in iis quæ impediunt novitiatûs exercitia. *Less. d. 15. n. 8.*

5. Non possunt irritare indirectè vota de re aliàs præceptâ, v.g. non furandi, quia nemini præjudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit ampliùs subjecta; v.g. vota servi implenda, cùm erit liber; & conjugis, cùm alter erit mortuus.

6. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè ante facta. quam sibi materia subjiceretur: v.g. facta à conjuge longè ante matrimonium.

7. Potest quis etiam vota à se, vel antecessore con-

concessa & confirmata, indirectè irritare, ut patet ex Art. superiore. Excipe tamen, nisi suo jure cessisset, & hanc cessionem subditus acceptasset: ut v. g. in voto castitatis, mutuo mariti & uxoris consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola uxor, vel uterque independenter ab altero vovisset.

8. Vota indirectè tantùm irritata reviviscunt, & obligant, quando alteri desinunt præjudicare, vide de his *Bon. p. 7. Laym. c. 8.*

DUBIUM VII.

Quid sit commutatio voti?

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco ejus, quod voto promissum erat, sub eâdem obligatione. Circa quam, ut licitè fiat, traduntur hæ regulæ: Prima. Ad commutationem voti requiritur authoritas Ecclesiastica. 1. Quando commutatio fit in paulo minus bonum: quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licet aliqui tunc putent sufficere authoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius; quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod est tale in ordine ad utilitatem spirituale voventis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale, requiritur causa licet minor, quàm ad dispensationem; quia dispensatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud subrogat. Unde si fiat in melius, nulla causa requiritur; si in æquale cum authoritate Superioris, sufficit major in illud propensio. Si verò dubitetur an sit æquabile, sufficit notabilis molestia in implendo, vide *Less. lib. 2. c. 40.* Unde resolves.

1. Quamvis oratio absolutè sit melior jejunio, non licet tamen propriâ authoritate hoc in illam commutare; quia hic & nunc potest jejunium esse Deo gratius? utpote utilius ad bonum spirituale hujus hominis. *Less. d.* 16. *Sanch. cap.* 56.

2. Omnia vota personalia propriâ authoritate commutari possunt in votum religionis: imò ipso jure omnia vota realia sic mutantur in professione.

3. Qui habet votum religionis, non potest illud propriâ authoritate commutare in susceptionem Episcopatus: tum, quia hic non efficit hominem perfectiorem quàm religio, licet perfectiorem esse supponat: tum, quia non constat, quòd illud hic & nunc sit Deo gratius: tum, quia sic respondit Innoc. III. apud *Bon. in secundum præceptum d.* 4. *q.* 2. *p.* 7. Idem docet *Less. l.* 2. *c.* 4. *d.* 16. *n.* 103. *Azor. Sanch. Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 15. *Palaus d.* 3. *t.* 16. *n.* 2. *Fag. Dian. p.* 6. *t.* 6. *R.* 62.

4. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi; non tamen contrà: quia commutatio est pars dispensationis; qui autem potest majus, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non potest mutare nisi in æquale, quod moraliter & non scrupulosè æstimandum est, ut monet *Laym. cap.* 8. In quâ æstimatione, ait *Cajet.* non negligenda sunt concomitantia: v. g. in voto peregrinationis habenda ratio non tantùm laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. *Suar. Less.* vid. *Bon. p.* 7. §. 3.

5. Si is, cujus votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius vel æquale; tum quia in ejus favorem factum est, cum

cum tacitâ conditione, si ei placuerit. *Less. n. 97. Sanch. Fill. n. 289.*

6. Si voti legitimè à Superiore commutati materia sive opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius, quia obligatio extincta est, vide *Laym. Bonac. ll. cc.*

DUBIUM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis.

Resp. 1. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, justa causa requiritur; qualis v. g. est 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reip. 2. Notabilis difficultas in observatione voti. 3. Imperfectio actus, vel levitas ac facultas, ex quâ processit votum. *Suar. l. 6. c. 17. Fill. n. 260. Sanch. l. 4. c. 45.* vide *Bon. p. 7. n. 24. Laym. c. 8. n. 5.* Unde resolves.

1. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest. *Bonac. l. cit.*

2. Prælatus videns, ac (cùm facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sa.*

3. Potestas etiam delegata dispensandi in votis extendit se etiam ad vota jurata, & juramenta pia soli Deo facta: vid. *Suar. lib. 6. de voto, Sanch. l. 8. de matr. dub. 3.*

4. Ante voti acceptationem à certâ personâ aut Ecclesiâ, non censetur ei jus acquisitum, ideoque sine ejus injuriâ potest dispensari vel commutari.

Resp. 2. Potestas dispensandi convenit omnibus Prælatis, qui habent jurisdictionem in foro externo, vel privilegium, *Less. l. 2. c. 40. d. 12. Sanch. c. 37.* & commun. Unde dispensare possunt sequentes:

(1.) Papa respectu omnium fidelium in omnibus votis. (2.) Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus: quia tantum habet jurisdictionem fori interni. *Suar. l. c. c. 1. 2.* (3.) Prælati Regulares exempti, respectu suorum Religiosorum & Novitiorum; idque circa vota, quæ vel in seculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt. *Less. n. 8. & 107. Sanch. l. 9. de matr. d. 29.* non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar. Less. ll. cc.* (4.) Ex privilegio Papæ, Confessarii Ordinum Mendicantium secundùm concessionem & moderationem suorum Superiorum, ut notat *Less. d. 13. n. 108.*

Resp. 3. Supradicti omnes Papâ inferiores possunt dispensare in omnibus votis, exceptis quinque soli Papæ reservatis, scilicet voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam, & Ultramarina, sive in terram Sanctam, vide *Bon. Less. Laym. ll. cc.*

TRACTATUS III.

De Tertio & Quarto Præcepto.

CAPUT I.

Quid Tertium Præceptum. Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, sive impendi cultui divino, est naturale, & adhuc obligat: quatenus verò tempus id designetur dies Sabbathi, est cæremoniale, & in Novo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesiâ designati dies Dominicus, & Festi: præscriptusque modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quæ-

quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur. Bon. Laym. ex D. Thom. 2. 2. q. 122.

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesiâ prohibeantur?

Resp. 1. Die festo prohibentur omnia opera servilia, hoc est, quæ & versantur circa materiam externam; & vel mechanica & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab operariis tantùm & servis fieri solent. Ita DD. communiter. Vide *Laym. l. 4. tr. 7. c. 1. Suar. Fill. &c.* ex *D. Thom. l. c.* Unde resolves.

1. Impertinens est ad rationem operis servilis, utrum fiat ex lucro, an ex recreatione, ex hâc an istâ intentione, piâ, vanâ, & turpi. *Cajet. Suar.* Laym. *l. c. &c.* contra *Sylv.* & Canonistas.

2. Impertinens quoque est, sive fiat cum defatigatione & labore, sive non; sive brevi, sive longo tempore, quia nihil horum mutat naturam operis.

3. Servile non est, ideoque nec prohibitum festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Navar. c. 13. Tol.* & *Laym. Suar. de fest. c. 27.*

4. Nec servile est, ducere jumenta sine onere, cùm id sit iter facere, ut ait *Fill. hîc c. 9. a. 170.* Ducere autem jumenta, currus, vel navigium onustum mercibus, est servile. *Suar. l. c. Fill. l. c.* Quod si tamen ante Festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, vel ob damnum, quod aliàs sequeretur.

5. Item nec servile est, sive gratis, sive pro pretio docere, studere, scribere, transcribere; & secundùm

quosdam, ut *Medinam*, *Lopez* & *Armillam*, quorum sententiam probabilem docet *Laym.* contra Sà, *Fill.* *Azor.* & alios multos, pingere, etiam coloribus, (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere: ut v. g. colorare asseres vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

6. Videntur etiam excusari posse in Typographiis litterarum collocatores, quando post divina collocant neglectum pensum, ut habet *Laym. hic.* Imprimere tamen servile habetur. *Escob. E.* 5. *c.* 4. *Suar. Laym.* &c.

7. Excusat etiam *Fill. hic n.* 169. destillationem, quæ sine corporis fatigatione potiùs ad experientiam & peritiam fit, quàm ex officio & arte.

8. Servile aliqui non putant, (alii contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque pejora vitanda) venari, *Granad.* 2. 2. *c.* 3. *t.* 12. *d.* 4. *f.* 7. *n.* 65. aucupari, militare, gladiari, piscari, (saltem in fluminibus recreationis gratiâ, & similia; piscatio tamen moderata esse debet, vid. *Laym.* & *Fill. tr. c.* 27. *c.* 9. *q.* 12. *Bon. d.* 5. *q.* 1. *p.* 2. *n.* 25. *Escob.* qui docet, laboriosam, & ex officio, non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes. *Arm. Azor. Palaus*, Sà. *March.* vide *Dian. p.* 6. *t.* 6. *R.* 15. & *p.* 4. *tr.* 4. *R.* 62.

Resp. 2. Prohibentur præterea quædam opera non servilia, quæ dicuntur forensia, ut sunt mercatus, placitum, judicium ad mortem vel pœnam, & strepitus omnis judicialis, id est, actiones, quæ ad decisiones causarum, tam civilium quàm criminalium, tam secularium quàm Ecclesiasticorum spectant. Ita comm. Doct. ex *c.* 1. *de fer.is.* Unde resolves.

1. Festo

1. Festo non licet citare, adducere testes, id est, exigere juramentum judiciale, proferre aut exequi sententiam: quæ si feratur, est irrita, vide *Laym. l. 4. t. 7. c. 2. n. 7.*

2. Nec licet emere & vendere res non necessarias, negotiari publicè vel privatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine vel aliis justis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est *c. 1. de feriis*, ut docet *Bon.* ex *Suar. c. 13.* & *Fill. t. 27, c. 10. q. 2. n. 180.*

3. Festo licet excommunicare, dispensare, judicem privatim informare, Advocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum judicialem, vide *Bon. l. c.*

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatẽ quasi Episcopalẽ, uti Superiores Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum, *Suar. c. 33. Laym. c. 4. n. 2. Bon.* ● *1. n. 20.*

Secunda. Consuetudo, nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ; & præparationes deliciarum non necessariarum, ut cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum: item emptiones & venditiones rerum parvi momenti. *Bon. l. c. Laym. l. c.*

Tertia. Pietas in Deum, per quam licent opera, quæ proximè (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei; ut pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces, in supplicatione. Ornare autem & ver-

vertere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. *Fill. n.* 218. *Bon. l. c.*

Quarta. Charitas erga proximum; per quam licent & valent actus judiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus, subvenire. Item emere & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym. c.* 2. *n.* 7. vid. *Dian. t.* 1. *R.* 34.

Quinta. Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ; si nimirum sine gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur (1.) Judicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. (2.) Servi & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. *Suar. Laym. l. c.* (3.) Iidem & similes reficientes suas vestes, cùm id aliis diebus non possint. (4.) Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes privatim, sine scandalo, maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bon. n.* 13. (5.) Coci & culinarii. (6.) Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. (7.) Chirurgi & Pharmacopolæ. (8.) Conflatores ferri & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel cœptum non potest interrumpi sine damno. (9.) Molitores, & naucleri pendentes à ventis. (10.) Piscatores halecum, Thunnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. (11.) Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & simi-

similium, quæ moram non patiuntur. (12.) Sartores in operibus necessariis, ut funeribus, nuptiis, &c. si aliter fieri non potest ut satisfaciant. (13.) Agricolæ ad cavendum damnum ruri laborantes; ut si ob pluviam imminentem segetes vel fœnum congregent. *Bon. n.* 13. *Fill. n.* 211. (14.) Deniq; excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt; cùm præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec aliàs commodè emere posse. De suprà dictis vide *Suar. Fill. Laym. Bon. ll. cc.*

Sexta. Utilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licet in adventu vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. Quanquam monet rectè *Suar.* præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus: vide *Bon.*

Septima. Excusat item, saltem à gravi peccato, parvitas operis seu temporis. Unde grave non videtur unâ horâ laborare, ut habet *Suar. l.* 2. *de Festis c.* 32. maximè, ut notat *Laym.* si labor non sit nimis servilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat, vid. *Fill. t.* 27. *c.* 11. *q.* 1. *n.* 105. In forensibus autem & judicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet *Escob. E.* 5. *t. c.* 3. *num.* 1. 4. ex *Palao tom.* 1. *tr.* 9. *d.* 2. *p.* 3. *n.* 4. Sic grave peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licet brevi tempore fiat. Quod intellige, (secundùm prædicta) nisi consuetudo vel necessitas excuset.

DUBIUM III.

Quæ opera festis præcipiantur?

Resp. Præcipitur (1.) Auditio concionis, non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem, vid. *Trident. sess.* 24. *cap.* 4. *de reform. Fill. hic c.* 8. *Bonac. t.* 1. *d.* 5. *q.* 1. *p.* 2. *n.* 27. *Suar.* &c. Dixi *nisi quatenus &c.* quia homines rudiotes ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est suprà. *l.* 2. *tit.* 1. *c.* 1. tenentur lege charitatis, (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potiùs Catechesi interesse, *Bon. d.* 5. *in præc.* 2. *n.* 28. addens eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse *Trull. l.* 1. *c.*1.*d.* 4. *n.* 12. *Fag.* &c. (2.) Præcipitur speciali præcepto, obligante sub mortali, audire Missam, hoc est morali & humanâ assistentiâ, sive præsentiâ ei interesse. Est communis ex c. *Omnes fideles,* & ex c. *Missas de consec. dist.* 1. contra Angelum & Rosellam, qui semel vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos usum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis est, quia est universale. Ratio secundæ est, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ est, quia non sunt Ecclesiæ subjecti. *C. Lugo diss.* 22. *s.* 1. *&* 2. ex *Nav. Sanch.* & *Conin.* Unde resolves.

1. Non est obligatio audiendi concionem in Parochiâ propriâ; tum quia DD. multi nullum hâc de re præceptum agnoscunt; cùm *Trid. s.* 24. *c.* 4. *c. de reform.* dicat *teneri ubi id commodè fieri potest*; tum quia, si qua obligatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam.

riam. *Suar. de rel. t.* 1. *l.* 2, *cap.* 16. *Azor. Nav. Cened. Zetol. p.* 1. *V.* præd. *Trull. l.* 2. *c.* 1. *d.* 4. vid. *Barb. in Trid. sess.* 24. *c.* 4. Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis, quovis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, &c. 320. dies Indulg. nomine Papæ. *Dian. p.* 4. *tom.* 4. *R.* 22. ex *Rodrig.* &c.

2. Non est obligutio ad audiendam Missam feriâ quintâ, & sextâ, & Sabbato Majoris Hebdomadæ; neque diebus Rogationum. *Azor. Henriquez, Suar. d.* 88. *sect.* 5.

3. In die Nativitatis Christi tantùm teneris audire unam Missam. *Navar. Suar. Fill.*

4. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam injunctam in confessione, ut contra *Cajet. Sylv. Ang. Armil.* docent *Suar. Sà, Roderic. Fill.* &c. Ratio est, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, ut v. suprà *l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. *dub.* 3. Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Regin. l.* 19. *n.* 14. dummodò intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem *Suar. d.* 88. *sess.* 6. *Azor. c.* 7. *q.* 6. *Cordubus, Card Lugo l. cit.* siquidem possit differre confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit *Bonac. disp.* 4. *q. ult. p.* 11. ubi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam, vel denique ob bonam fidem.

5. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. g. vinum, hostiam, thus, &c. quia cùm hæc ordinentur ad officium, non cen-

censentur abesse: dummodo non recedant ab Ecclesiâ, vel saltem non longè, vid. *Bon.*

6. Peccat, qui non audit integram Missam; & quidem venialiter, si omittatur parva pars; mortaliter, si notabilis, v. g. media vel tertia pars. *Laym.* tamen & alii durum putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio usque ad finem adsit. Additque communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ, vel secundùm alios, Evangelii usque ad finem, vel ab initio usque ad Communionem, vid. *Bon. t. 1. d. 4. q. ult. C. Lugo d. 22. sect. 1. n. 3.*

7. Non peccat, saltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus successivè duas dimidias Missas audit, ut habet *Navar. c. 21. Sà, Sotus, Henriq. Dian. t. 1. tr. 3. R. 18. Bon. d. 4. q. ult. p. 11. Hurtado* contra *Suar. Con. Fag.* quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, (nunc improbabile, ob damnatam ab Innocent. XI. propos. 53.) etsi simul audiat, ut habet *Bon. l. c. Hurt.* & *Dian.* contra *Reg. Con. C. Lugo*, &c. quorum sententia videtur probabilior.

8. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet, vel qui est post murum, aut aliam rem tali loco, unde nihil audiri, videri, vel notari possit quid fiat; quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicunque licet sit post ostium, aut columnam, vel in fenestrâ, vel procul à templo, ita est præsens, ut ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectatâ loci naturâ, (etiamsi ipse per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat) sitque pars per moralem conjunctionem ejus multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu Altaris. *Bon. l. c.*

9. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter

& in confuso, ut aliquo modo advertat quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen semper advertere possit quid fiat, licet peccet irreverentiâ, non tamen damnandus est mortalis. Imò *Con. 3. p. q. 83.* cum *Sylv. Rosel.* & *Med.* docet eum satisfacere, qui voluntarie toto sacro est distractus, modò sibi sit præsens, & cum reverentia externa assistat. Quod probabile esse docet *Laym.* contra *Suar. Bon.* & alios: vide *Conin. l. c.* & *Card. Lugo n. 26. & 27.* Plura de totâ hâc materiâ vide suprà *l. 1. tr. 2. c. 3. dub. 2. 3. & 4.*

10. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocunque in loco, sive in Parochiali, aut Cathedrali, sive in Regularium Ecclesiâ, sive in oratoriis privatis, sive extra Ecclesiam audiatur. Ratio est, quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcipit, non autem locum: ergo quovis loco impletur, *Tol. l. 9. c. 7. Azor. c. 6. Rodriq. Nav. Fill. Nung. Suar. Con. Bon. d. 4. q. ult. p. 12. n. 4.* & plures. Quæ doctrina, licet certa satis sit, nihilominus, quia post omnes suprà citatos Authores à quodam moderno, viro aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est, ne cui (quia liber obvius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochiâ Dominicis & Festis majoribus?

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio, Est communis Authorum (quos vide *superiore dub. casu ult.*) ut ait *Card. Lugo disp. 22 s. 1. n. 2.* certa: etsi *Marchantius* in *Candelabro mystico t. 4. c. 7.* & in *Resolutionibus moralibus*, in formâ manualis editis *c. 8.* in dubium vocet, scrupulumque

lumque movere conetur. Ratio est 1. Quia nullum extat eâ de re præceptum. 2. Quia *c. ut dominicis.* Jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui proprio Parocho contempto, isthic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia *c. Si quis de consec.* jubentur ii, qui habent oratorium domi, in majoribus festivitatibus audire sacrum in Parochiâ, vel in civitatibus. 4. Quia universalis fidelium, & ipsorumnet etiam Parochorum, Doctorum, & Confessariorum (qui pœnitentes hâc de re non interrogant) consuetudo, id non tantùm (ut loquitur *Marchantius l. c.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trident. s.* 22. *c.* 7. tantùm dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis & festis majoribus, vide *Fag. Lugo, Barb. Zenedo, Trull. lib.* 3. *c.* 1. *dub.* 6.

Neque obstant, quæ *March.* objicit, ut:

1. Quòd jura antiqua decernant contrarium; eò quòd Sixtus IV. *de treugâ & pace* præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochiâ, Dominicis & festis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil sequitur, cùm is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publicè *prædicetur non teneri.* Cùm enim honestissimum sit populum audire Missam in Parochiâ, idque suadere deceat, minimè deceret id (publicè præsertim) dissuadere? nam inde scandala & proprii Parochi contemptus sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsan aliqua jura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque consuetudinem universalem, est derogatum. *Cajet. Lugo & cæteri Auth. cit.*

Nec

Nec obstat 2. Quod multos Canonistas eam opinionem securos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot & tam ampla privilegia, post tam claram & diuturnam consuetudinem, post Eminent. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*ut vide sequenti Resp.*) an aliqui id doceant, nescio.

Nec 3. Locus Tridentini paulò antè in resp. citatus, quem objicit: ut patet ex ipsis verbis & declaratione Eminent. Card. Authorumque communi explicatione.

Resp. 2. Episcopus non potest censuris, mulctis, aliisque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochiâ. Est contra *March. l. c.* ubi ait: *Regulares ita communiter respondere, ut privilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent phylacteria;* & contra Authorem Parochiani obedientis. Ratio autem est, quia, ut ait *Navar.* Episcopus non potest tollere (nec restringere) jus commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter Auth. sup. cit. *S. Ant. p. 2. tit. 9. c.* 10. §. 1. *d.* 4. *Sylv. V.* Missa, *Tolet. Laym. l.* 4. *t.* 7. *c.* 3. *&c.* & comm. omnes Theologi & Canonistæ moderni: afferuntque *Azor. t.* 1. *l.* 7. *c.* 8. *q.* 6. & *Cardin. Lugo d.* 22. *s.* 1. pro hâc sententiâ, declarationem Cardinalium in Trident. quæ expresse habet: *Non posse Ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam Missam vel Conciones in propriâ Parochiâ, etiam in casu negligentiæ & contumaciæ.* Et si quis his duobus, tanquam Regularibus minùs fidat, legere potest eandem declarationem apud *Barb.* in *Trid. sess.* 22. *c.* 8. *de sacrif. Missæ, & sess.* 24. *de reform. c.* 4. *n.* 12. Item *Tractatu de officio*

cio & potestate Parochi, ubi eandem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro eâ supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, quâ Regulares, quâ non Regulares, citat. Vide *ejusdem Remissiones in Tridentinum* impress. Antverpiæ Anno 1644. & *Zerolam in Praxi Episcopali p.* 2. *V.* Parochia, & *p.* 1. *V.* Missa §. 6. Idem disertis verbis confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decembr. Decreto suo, circa hanc ipsam controversiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: *Præsenti nostro Decreto sancimus, licere secularibus, Christique fidelibus universis, Missas diebus Dominicis & Festis aliis majoribus audire in Ecclesiis, tam Fratrum Prædic. quàm aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegii Soc. JESV, juxta eorum privilegia, & antiquas consuetudines, dummodo id in contemptum parochialium Ecclesiarum non faciant: & tam dictis Fratribus Prædicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societatis, quàm aliis privilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam Quadragesimali & Paschali, & quovis alio tempore, confiteri licitè posse, &c.* Quod si verò dicta privilegia, & alia similia clariùs cognoscere lubet, inspiciatur (ut alia taceam) Compendium privilegiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III, in Extrav. data Ann. 1549. Kalend. Nov, quæ incipit, *Licet debitum*: qua *omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, qui verbi DEI prædicationibus in templis ejusdem Societatis interfuerint, concedit, ut ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere liberè & licitè valeant, neque ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò, ne quis

mire-

miretur; tam ampla privilegia Regularibus concessa à variis Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiva gravissima, aut si nec inspicere lubet, recogitet saltem Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem jamjam ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico, & S. Francisco. Consideret quòd sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est operâ Regularium, ita sine eorum subsidio conservata diu non fuisset, vel saltem minùs floruisset. Et denique, ne Regularibus succenseat quisquam, quòd privilegia sua tueantur, sciendum est, quòd sine consensu Sedis Apostolicæ iis renunciare aut cedere non possint: ut v. *l.* 2. *Delr. tit.* 43. *de arb. c.* 6. imò etsi faciant, irritum fore, & peccaturos; quia injuriam inferrent Ordini & Ecclesiæ toti. Nunc ad argumenta Marchantii breviter respondeo.

1. Affert auctoritatem cujusdam P. Capucini, qui Parochianum obedientem scripsit. Et huic quidem me paulò antè sat multas gravesque authoritates opposuisse existimo.

2. Ait, quorundam Episcoporum praxim esse contrariam, eamque fundari in jure antiquo & novo *Trid. l. c. sess.* 22. & *sess.* 14. ubi dicit: Teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Missa; ergo etiam ad Missam possunt compelli.

R. 1. Praxim istam (sicubi est) paucorum esse, & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis & provinciis, & insuper Pr ulis summi.

2. Praxim istam nec fundari in jure antiquo, cùm

illi (si quod fuit) per privilegia sit derogatum, & abrogaverit consuetudo: nec in novo. Tum quia *Trid. l. c.* loquendo de concionibus & catechesi, nullam facit mentionem Missæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia *Tridentinum* expressè addit, (quod *Marchantius* in suâ citatione omittit, cùm tamen ad rem plurimùm faciat) *si commodè fieri potest.* Tum quia nec illam quidem obligationem quoad conciones esse receptam ostendit universalis Ecclesiæ consuetudo; eò quòd fortè regulariter: *commodè fieri non poterat:* ut notat *Card. Lugo l. c.* Neque Catechesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pagis, ubi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi mendicantium*, queritur, quòd etsi Episcopi Ordines mendicantes meritò colere & adjuvare deberent, non solùm id negligant, verùm etiam Concilii Trid. verbis in pravum sensum detortis, eos incommodis & perturbationibus afficiant.

3. Citat Decreta Synodi Leodiensis & Namurcensis; subjungitque, *quis verò audeat hæc contemnere, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

Rèsp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprii Parochi audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel usu abrogata. Ita Authores citati communiter. Videri potest *C. Lugo l. c. Barbos. & Zerol. ll. cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*, Concionatoris Regii, cujus titulus: *Responsa ad quæsita cujusdam primarii*

marii Prælati, &c. excusus primùm Gallicè Nancæi Anno 1625. posteà verò latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ, typis Michaëlis Rictii, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur; cùm eam, utpota honestam inprimis atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia, vel cum apprehensione peccati Regularium templa frequententur.

DUBIUM V.

Quæ excusent ab auditione sacri?

Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etsi id consilii sit) preces interim alias loco Missæ dicere, ut habet *Navar. c. 13. Suar. Fill. t. 5. c. 5. q. 11.*

Prima causa est Impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo proprio vel proximi, corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ & benevolæ matris. *Bon. d. 4. q. ult. p. ult. Navarr. Fill. t. 5. c. 7. q. 11. Suar. d. 85.*

Secunda causa est, quodcunque motivum rationabile, quo quis bonâ fide putat se excusari: v. *Suar. in 3. p. s. 6. c. 5. Laym. & Bon. l. c.* Undè resolves.

1. Excusantur qui sunt in navigatione, vel carcere. Item in morbo, vel convalescentia, in quâ obstat prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto; de quo suo loco.

2. Item, qui custodiunt castra, urbem, gregem, infantes, vel puerum (qui in templo quietus, & sine

perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum; aut ægris solatio sunt, aut coquere debent & similia curare, quam omitti non possunt. *Bon. Con. n.* 86. & 314.

3. Item cui periculum est gravis offensionis mariti, parentum, vel Dominorum. *Henriq. Suar. Fill. n.* 227. Si tamen id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset.

4. Item si quis alioqui omissurus esset occasionem commodam itineris, v. g. socios, cùm viam ignoret, vel pericula metuat. Aliàs verò tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere. *Suar. sect.* 6. *Rodrig. Bon. l. c.*

5. Si sit gravis difficultas eundi ad Ecclesiam ob distantiam v. g. unius vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatii: maximè si via sit molesta, cœlum pluvium. Ubi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. *Bonac. Suar. Fill. l. c. March. Resol. past. t.* 4. *c.* 6 *n.* 7.

6. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi non soleant tempore luctûs, vel etiam post partum. *Sylvest. Cajet.* & *Fill. n.* 229.

7. Si quis non habeat vestes statui suo convenientes. *Navar. Henriq. Sà, Azor. Bon. l. c.*

8. Si quæ ex occultâ fornicatione prægnans metuat, ne id advertatur, si prodeat. *Laym. l.* 4. *t.* 5.

9. Si quæ sciret, alteri à quo perditè amaretur sequuturam occasionem peccati, si prodiret. *Sà, Fill. n.* 227.

CA-

CAPUT II.

De IV. Præcepto: *Honora Patrem &c.*

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

RESP. Tenentur vi hujus præcepti tum genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus quisque, & quamdiu subjectus iis est, amorem, reverentiam, & obedientiam præstare, ita ut si notabilis horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur: quod facilius fiet respectu parentum quàm aliorum. Ita communiter. Vid. *Fill. tr.* 28. *p.* 2. *c.* 1. *Reg. l.* 2. *c.* 1. &c. Unde resolves.

1. Contra amorem graviter peccat filius. 1. Si signa odii parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. Si torvo oculo ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. Si non subveniat in gravi necessitate spirituali vel corporali. 4. Si non impleat eorum testamenta & legata, modò hæres sit. 5. Si grave malum, v.g. mortem illis optet. *Nav. Regin. l.* 10. *n.* 8. *Fill. t.* 28. *c.* 1. *q.* 3. *&* 7.

2. Contra reverentiam graviter peccat filius (1.) Si percutiat etiam leviter; secundùm *Regin.* (2.) Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. (3.) Si graviter contristet. *Reginald. lib.* 20. *num.* 24. *Fill. nu.* 17. 18. (4.) Si animo deliberato ad gravem iram provocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat graviter offendendos. (5.) Si maledicta, convitia, &c. in eos conjiciat, *Navar. Fill. &c.* (6.) Si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere, quod si tamen exterius tantùm dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex justa causa, dummodo provideat de necessariis, Bonacina excusat à peccato gravi, eo

quod rationabiliter non ſint inviti. (7.) Si in foro externo, etiam de vero crimine accuſet, extra crimen hæreſis, proditionis, vel conjurationis in Principem, cùm non eſt alius corrigendi modus, vid. *Bonac. d. 6.*

3. Contra obedientiam graviter peccat. (1.) Si in re gravi ſit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ ſalutem. *Fill. n. 20.* (2.) Si contra voluntatem parentis ducat uxorem ſe indignam. Indigna autem dicitur, cum quâ non poteſt contrahere ſine dedecore juxta ſuæ regionis uſum, non tamen poteſt exhæredari idcirco. (3.) Si ſine juſtâ causâ nolit eam ducere quam vult parens: maximè ſi inde ſopirentur odia, aut parentum neceſſitas levaretur. Erit autem juſta cauſa, v. g. ſi ſit impar familia, ſi infirma, deformis, fatua, vel immorigera. (4.) Si inconſultis parentibus nubat, ut habet *Sanch.* Poteſt tamen ubi conſuluit, ipſis invitis prudenter contrahere cum ſe digna; cùm circa electionem ſtatus ſit ſui juris. *Leſſ. l. 2. 40. n. 43. Sanch. l. 4. c. 15. Fill. q. 10. n. 20.* An, & quomodo peccent liceri furando parentibus, vid. infrà *l. 3. tr. 5. c. 1. dub. 4.* Item, an alienare poſſint bona, vid. infrà *l. 3. tr. 5. c. 3. d. 2. & l. 3. tr. 5. c. 4. d. 1.*

4. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò ut, ſi in gravi neceſſitate aliter juvari non poſſint, teneatur manere in ſeculo, (niſi tamen in hoc illi certum, vel certè valdè probabile periculum ſalutis immineret) & ſi religionem ſit ingreſſus, teneatur egredi, & juvare parentes; dummodo eorum neceſſitas ejus profeſſionem anteceſſerit. *Fill. q. 5. n. 9. Bon. q. 1. p. 6.*

5. Si verò neceſſitas poſt profeſſionem ſuperveniat, ſi ea extrema ſit, tenetur egredi, petitâ priùs,

licet

licet non obtentâ veniâ. Si autem ſit gravis tantùm, in qua utcunque poſſint vivere, non tenetur quidem, poteſt tamen egredi, ſi Prælatus permittat, Quo caſu tenetur, in quantum non obſtat ſuo intento, deferre habitum, & obſervare ſubſtantialia Religionis: at poſtquam parentibus ſubventum eſt, redire, vid. *Leſſ. l.* 2. *c.* 41. *dub.* 3. vide & infrà *tr.* 5. *c.* 1. *dub.* 4.

DUBIUM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Reſp. Paren tes, quo nomine etiam intelliguntur aſcendentes, v. g. avus, proavus, &c. tenentur gravi obligatione juris naturalis, conſervationem & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. diſp.* 6. *q.* 1. *Azor. p.* 2. *l.* 2. *q.* 17. *Fill. tr.* 28. *c.* 2. reſolvuntur hi Caſus.

1. Graviter peccant parentes, qui ſine juſta cauſa prolem hoſpitali, vel locis publicis exponunt, vide *Bon. hîc* & *Fill. t.* 21. *p.* 2. *c.* 2. & infrà *tr.* 5. *c.* 1.

2. Mater tenetur (ſub veniali tamen) lactare proprio lacte, niſi habeat juſtam excuſationem; tunc verò tenetur ſub gravi peccato, bonam nutricem quærere. *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. *Laym.* Item tenetur ſecundùm jura prolem alere ad finem anni tertii: poſteà educatio uſque ad emancipationem ſpectat ad Patrem. Excipe, niſi hic eſſet pauper, & mater dives. *Fill. Laym. l.* 5. *t.* 10. *c.* 3. *Regin. lib.* 20. *n.* 32.

3. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, ſed etiam (in quo Jus Civile à Canonico correctum, juxta cap. *Cùm haberet*) ſpuriæ curare alimenta, hoc eſt, cibum, potum, veſtitum, & honeſtas artes, juxta ſuum ſtatum: niſi tamen aliundè ſe alere poſſit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ,

Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis, possunt hæc suis spuriis præstare. *Fill. l. c. tr.* 28. *c.* 2. *n.* 28. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 5. vide infrà *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 5. *q.* 1. Hinc peccant (1.) Si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii alantur, habeantque hæreditatem secundùm suum statum. (2.) Si bona dilapidando impotentes se reddant, ad liberos honestè secundùm statum suum educandos ac dotandos. *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. *Azor. Fill.* &c. (3.) Si sine legitima causa filiæ dotem negent (vel filium exhæredent) v. g. quia vult ingredi, vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis invitis nupsit licet se indigno. *Bon. l. c.* §. 2. ex *Azor. Regin.* &c. vel quia filius ordinem sacrum suscepit. Sicut enim Pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio vel ingressu Religionis; ita etiam ad suscipiendos sacros ordines. Neque hæc donatio est revocabilis; imò sic donata non posse computari in legitimam, aut divisionem cum fratribus, docet *Barb. c.* 12. Contrarium tamen tenet *Molin.* &c. cum *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 91. & 92.

4. Parens tenetur proli subvenire relictâ religione iisdem casibus, quibus proles parenti; quos vide *superiore dubio cas.* 4. & 5.

5. Parentes gravi obligatione tenentur instruere liberos per se, vel alios, in necessariis ad salutem. Hinc graviter peccant (1.) Si quantum in ipsis est, non curent ut bonis moribus imbuantur, doctrinam Christianam seu fidei rudimenta addiscant, pravorum consortia vitent, mandata Dei & Ecclesiæ observent, Sacramenta frequentent, à peccatis abstineant. *Azor. Fill. Bon. l. c.* (2.) Si occasiones peccandi ab iis non avertant, vel in locis, aut domibus suspe-

suspectis habitare permittant. *Trull. l.* 1. *d.* 3. *n.* 4. (3.) Si consilio vel exemplo malo depravent. (4.) Si non objurgent puniantque dissolutos; moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè v. g. ut notabiliter lædantur. *Sot. Sylv. Bon. l. c. & d.* 3. *de contract. q. ult. p.* 3.

6. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem statûs. Unde peccant invitos ad matrimonium vel Religionem cogendo vel abstrahendo. Et quidem *Trid. sess.* 25. *de Reg. c.* 18. excommunicat cogentes ad monasterium filias.

7. Etsi frater fratri, vel sorori, saltem in extremâ vel quasi extremâ necessitate teneatur subvenire lège tum charitatis, tum pietatis: non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes & liberos, cùm non sit ista dependentia: vid. *Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 34. Unde si professus est in religione, non tenetur egredi ut succurrat. *Trull. l.* 2. *c.* 2. *d.* 24. *n.* 8. ex *Suar.* &c.

Quæres: An filius aliquando possit à patre privari hæreditate?

Resp. Potest ex justa causa, aliàs non, eaque in testamento debet exprimi. *Auth. Sed hodie C. de ineff. test.* Talis autem censetur

1. Ingratitudo, (nisi in gratiam Patris redierit, ipsumque pœnituerit ante testamentum conditum) ut si affecit Patrem gravi injuriâ, vel ejus vitæ insidiatus est, vel manus injecit, vel maleficis se immiscuit. *Bon. d.* 3. *q.* 7. *p.* 3. ex *Co.* vid. *San. Az. Mol. &c.*

2. Si novercam, seu patris uxorem cognoverit carnaliter: si parenti furioso, vel carcere detento, noluit succurrere, fide jubendo: si impedierit Patrem testari: si bona parentum dilapidaverit, cum gravi ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c. Circa quas

Nota. Valere has causas, quando filius aliundè habet unde vivat; nam alimentis ad vitam necessariis privari non potest, cùm debeantur jure naturæ, quod à jure civili tolli non potest. *Bon. d. 6. q. 1. p. 6. §. 3.* ex *Sanch. Mol. Azor. Regin. Fill. Trull. l. 4. c. 1. d. 3. & t. 2. l. 7. c. 17.*

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum sunt loco?

℟. Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, ejusque bona ritè & fideliter administrare. Ratio est, quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare si delinquat, vel notabiliter sit negligens hâc in re, peccat graviter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& saltem de dolo & culpâ latâ) imò etiamsi tutoris officium exercet pretio, (quod tamen, si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de levi culpâ. *Bon. de contr. d. 3. q. 19. p. 4.* Unde resolves.

1. Tutor tenetur tueri personam pupilli dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & benè educare, per se vel per alios. *Bon. loc. cit.*

2. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque (officium tutoris suscipiens) inventarium conficere; alioqui damna ex ejus defectu secuta resarcire; nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad usus inutiles concedere.

3. Tutor (uti & Curator) tenetur conservare omnia jura, bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona aliàs peritura vendere, pecuniamque convertere

tere in emptionem bonorũ ſtabilium, vel in cenſum, &c. prout fuerit utilius. Ibid. ex *Rebell. p. 2. l. 17. q. 17.*

4. Si Tutor, vel curator pecuniam pupilli convertit in ſuos uſus, tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel Minor. *l. c. Rebell. q. 17.*

5. Tenetur item ad reſtituendos fructus (deductis expenſis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & ſuâ culpâ non percepit. *Sylv. V.* Tutor §. 4. *Reb. l. c.*

6. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli perſolvere, ita tamen, ut quantum fieri poteſt, bono pupilli conſulat. *Sylv. Treb. ll. cc. Tab. ib.*

7. Tutor vel Curator non poteſt donationes vel remiſſiones gratioſas facere de bonis pupilli: quia non ad deſtruendum, ſed ad tuendum eſt conſtitutus. *Ibid.* Excipe donationem, remunerationem; ſic enim poteſt v. g. ſtipendio debito pro liberali ſervitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Mol. Lugo d. 23. ſect.* 10. *Sanch. Trull. l. 7. c.* 17. *d.* 8. vide *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 17.

8. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus eſt commune eorum, qui bona aliena adminiſtrant: vid. *Bon. de contr. d.* [illegible] *q. 19. p. 4.* & infrà hoc libro *t. 4. c. 3. in appendice ad contractus.*

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum & famulorum, aliorumque Superiorum & inferiorum erga ſe invicem?

Reſp. 1. Domini & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque ſuorum ſubditorum. Patet ex 1. ad Tim. 1. *Si quis ſuorum* &c. Et ratio eſt, quia ſunt ipſorum caput, & vices parentum gerunt; ideoque tenentur quodammodò ad eadem ad quæ parentes. Inprimis verò curare tenentur,

quantum in ipsis est, ut servent præcepta Dei & Ecclesiæ. *Bon. dub.* 16. *q.* 1. *p.* 8. Unde resolves.

1. Peccant Domini graviter (1.) Si sine justa causa impediant famulos, ne Festis Missam audiant; vel si Festis opera servilia imponant, vel si jubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. *Nav. c.* 14. &c. (2.) Si peccandi occasionem permittant cùm possint impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem, non moneant, corripiant. *Bon. l. c.*

2. Peccant item graviter (1.) Si gravibus injuriis afficiant, diabolos, canes, &c. appellent. *Bonac. l. c.* & *Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 6. licet *Dian. p.* 7. *t.* 7. *R.* 47. excuset à peccato talem contumeliam, quod ex irâ & indeliberatione soleat proferri. (2.) Si alimenta convenientia non præbeant, mercedem justam (dummodo fideliter servierint) non solvant, vel differant absque rationabili causa. *Ibid.* (3.) Si ante elapsum terminum temerè domo expellant: in quo casu (nisi gravissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. *Less. Azor. c.*14. *q.* 1. *Fill. n.* 117. *Regin. Mol.* &c. *Escob. t.* 3. *E.* 9. *q.* 33. (4.) Si eum, qui liberos aliosve domesticos verbis, exemplo, vel moribus pravis corrumpit, & reprehensione non emendatur, è domo non dimittant. *Navar. c.* 14. *Azor. Trull. d.* 61. *n.* 2.

3. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare salarium; nisi in extremâ vel gravi necessitate, (tunc enim debet ex charitate) imò sumptus in ejus curationem impensos potest repetere. *Molin. l.* 1. *t.* 28. *c.* 4. *n.* 8. *Escob. t.* 3. *c.* 9.

Resp. 2. Famuli, cæterique subditi, tenentur suis Dominis & Superioribus aliquo modo eadem, quæ

filii

filii parentibus, nimirum amorem, reverentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 103. *Regin. l.* 20. *n.* 26. Unde resolves.

1. Peccant famuli graviter, (1.) si non laborent, vel serviant fideliter; tenenturque ad compensationem damni. *Molin. Less. l.* 1. *c.* 24. (2.) Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cùm possint impedire. *Navar. c.* 14. *n.* 22. *Fill. t.* 28. *c.* 3. *q.* 10. *Regin. l. c.* Et quidem si damnum illud inferatur (sive à confamulis, sive ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari. *Molin. Less. l.* 2. *c.* 23. *p.* 10. *num.* 65. *Fill. t.* 36. *c.* 6. *q.* 9. *n.* 114. (3.) Si absque gravissima causa discedant à Domino ante terminum elapsum, ultra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti servire aliquando non potuerint. *Molin. l. c. Regin. n.* 5. 17. *Escob. E.* 7. *n.* 50. (4.) Si Domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon. l. c.*

2. Famuli non peccant, si sustentationem vel mercedem justam Domino negante, utantur compensatione occultâ, *Mol. l. c. Fill. tr.* 36. *c.* 6. *q.* 3. dummode tamen alius modus non sit impetrandi, nec plus accipiatur, quàm debetur, neque scandalum, aut aliud incommodum grave timeatur: vide *Bonac. de restit. d.* 2. *q. ult. p.* 2. *n.* 16.

3. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, præstitis (si quidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus Domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet *Navar. c.* 17. *n.* 108. *Less. l. c.* Plura de his vid. infrà *t.* 5. *c.* 1. *d.* 4. & *c.* 3. *d.* 10. & *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 8.

DUBIUM V.

Ad quid teneantur Conjuges erga se mutuò, vi hujus præcepti?

Resp. Uxor in iis, quæ spectant ad domûs gubernationem & bonos mores, tenetur obedire marito; hic verò uxorem, non ût servam, sed ut sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & uxor commembrum. *Nav. c.* 14. *n.* 20. *Toll. Fill. t.* 28. *c.* 9. *q.* 6. *n.* 144. *& comm.* Unde resolves.

1. Conjuges peccant (1.) Si debitâ intentione non contrahant matrimonium. (2.) Si sine dispensatione prætermittant proclamationes. (3.) Si Sacramentum matrimonii in statu peccati mortalis recipiant. (4.) Si utantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus. (5.) Si debitum sine justa causa neget. (6.) Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

2. Peccat graviter uxor (1.) Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad gravem iram vel blasphemiam provocet. *Fill. l. c. n.* 145. & *Bon.* (2.) Si quid notabile expendat contra voluntatem viri & consuetudinem fœminarum similis status, nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. (3.) Si spreto viro sibi imperium vindicet. (4.) Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodo possit sine periculo vitæ & salutis; & contrarium non sint pacti: & maritus post nuptias non sit factus vagus. *Nav. Tol Bon. p.* 7. vid. infrà *t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4. (5.) Si sine sufficienti judicio malè judicet de mariti continentiâ. (6.) Si sine justa causa debitum neget, vid. infrà *l.* 6. (7.) Si se ingerat in administrationem domus sine justa causa, qualis est, si v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylv. Trull. c.* 1. *d.* 4. *n.* 18.

1. Peccat

3. Peccat graviter maritus (1.) Si verbis contumeliosis vel infamatoriis afficiat uxorem. (2.) Si impediat illam circa præcepta Dei vel Ecclesiæ sine justa causa. *Sayr. l. 7. c. 7. Nav. c.14.* Si verò impediat etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilii tantùm sunt, ut est confessio, communio, &c. communiter tantùm peccat venialiter, nisi constet, quòd magnam ex iis utilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. q. 1. p. 7. Trull.* (3.) Si cædat graviter moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex gravi causa moderatis verberibus, habitâ ratione conditionis & statûs, quandoque potest. (4.) Si alimenta neget, nisi tamen uxor à consortio mariti propriâ culpâ discesserit. (5.) Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. (6.) Si uxori non cohabitet, vel sine justa causa diu absit. (7.) Si cùm possit, alimenta non procuret. vid. *Fill.n.140. & 141. Nav.c.14.n.19. Tol.l. 5. c. 2. Sanch.l.10. de matr. disp.18. n.16. Bon. p. 7.*

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos.

Resp. Curatus, sive Parochus jure divino tenetur

1. Residere in suâ Parochiâ, *Trid. sess. 23. c. 1. de ref. Barb. de off. Paroch. c. 8. n. 1.* alioqui in conscientiâ fructus non facit suos, teneturque pro rata absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex justâ causâ & licentiâ Episcopi ad breve tempus abesse, vid. *Navar. c. 25. Azor. t. 2. l. 2. c. 4. Possev. Barb. Trull. l. 4. c. 1. d. 8.*

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties & quanto cum periculo. vid. infrà & *Bon. p. 1. d. 4. q. 3. p. 2. Possev. Barb. ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, ut populus audiat Missam: quam etiam teneri cum eidem appli-

plicare diebus saltem festis, & aliquot aliis, docet *Tol. lib. 3. c. 5.* Sed negant *Suar. Con. in 3. p. q. 83. art. 1. d. 1.* cùm nullo jure id cautum sit, vid. *Bon. q. ult. Barb. l. c.*

4. Docere populum concionando, arguendo, &c. per se vel alios. *Tol. l. 5. c. 5. Poss. Barb. Trull. ll. cc.* vid. suprà.

5. Tenetur singulis diebus Dominicis & festis solemnibus populo doctrinam Christianam explicare, per se vel per alium, ut constat ex *Trident. sess. 24. c. 4. de reform.* idque sub gravi obligatione etiam juris divini ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis aliisque Prælatis ad id cogi posse sub pœnâ excommunicationis, (omnesque alios ut eam audiant, discant & sciant) docet *Trull. l. 1. c. 1. d. 4. n. 7. & S. Bald. t. 2. l. 1. d. 48.* ex *Sanch. Pal. Barb.* &c.

6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Poss. Reg. tom. 2. l. 20. c. 5. s. 3. Barb. c. 7.* vide suprà.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio Præceptorum & discipulorum?

Resp. Inter Præceptores (idem est de Pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos: Unde resolves.

1. Discipuli pecant 1. Si Præceptoribus & Pædagogis non exhibeant honorem & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia & bonos mores. 3. Si eos conviciis vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5 Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymna-

si sui leges vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non servent. 8. Scientias superstitiosas aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non solvant, cùm possint, vide *Navar. c.* 23. *&* 25. *Fill. tr.* 28. *p.* 2. *c.* 10. *q.* 1.

2. Magistri & Pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant quando possunt. 2. Profectum eorum in literis non sedulò promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant ut vera, vel superstitiosa & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi ut officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant majus justo, vel quàm Gymnasii leges, aut consuetudo permittat. 7. Doctoratus insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nav.* dicit esse mortale; præsertim in Theologiâ, Jure Canonico, Civili, & Medicinâ: nam in Philosophiâ fortè veniale tantùm esse censet *Cajet. V.* Doctores. 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex iis non dimittant, vid. *Trull. lib.* 4. *c.* 1. *d.* 21.

TRACTATUS IV.

De V. & VI. Præcepto.

CAPUT I.

Quid quinto Præcepto prohibeatur:

Non occides.

PRohibentur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio injusta; de quâ quæritur: quæ & quando sit injusta.

DV-

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

Resp. Absque divinâ authoritate non licet seipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio est, quia est contra charitatem sui, & fit injuria Reip. & Deo, qui est solus directus & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absque authoritate divinâ*; propter Samsonem & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex divinâ inspiratione, vel inculpatâ ignorantiâ. Dixi 2. *directè*; quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequitur; quia præceptum conservandi vitam, utpotè affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem. *S. Th.* 2. 2. *q.* 64. vid. *Fill. hîc t.* 29. *c.* 4. *q.* 5. & *Bec.* 2. 2. *t.* 3. *c.* 7. *q.* 8. Unde resolves.

1. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. *C. Lugo d.* 10. *q.* 1. Item potest ad evertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, pulverem incendere, etsi sciat obruendum; uti & navem mergere, vel incendere, ne hostis eâ potiatur, cum gravi Reipubl. damno, ut docent *Less. l.* 2. *c.* 9. *n.* 32. *Fagund. t.* 1. *l.* 5. *cap.* 11. Similiter licet se objicere telo vel ictui, ad servandam vitam Principis, amici ad mortem injustè damnati vices subire. *Less. l.* 1. *c.* 9. *n.* 30. vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Less. l. c. Lopez p.* 1. *c.* 65. Item servire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Less.* & *Fill. l. c. Laym. c.* 1. *n.* 3. *C. Lugo disp.* 10. *s.* 1. Ubi tamen eversionem illam turris, & combustionem navis (siquidem nulla sit

spes

ſpes evadendi) timidè, & nonniſi ex graviſſimâ, v. g. boni publici causâ, videtur concedere: vid. *n.* 51. 52. &c. *Malderum tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 19. *Dian. p.* 5. *tr.* 4. *Reſ.* 26. *Fagund. p.* 5. *c.* 11. *n.* 6. *& ſeq.*

2. Etſi Virgini non liceat ad caſtitatem ſervandam directè ſe occidere, licet tamen ei certo periculo mortis ſe exponere, etiam pro ſolâ integritate corporali, licet rationabiliter præſumeret ſe non conſenſuram; quia integritas iſta magni æſtimatur: vid. *Laym. c.* 1. *n.* 3.

3. Reo licet non fugere, imò etiam ſponte ſe ſiſtere judici plectendum; licet poſitivè ſeipſum perimere non poſſit, etiamſi à judice id ei committatur: vid. *Leſſ. cap.* 9. *d.* 6. *C. Lugo d.* 10. *de juſt. ſ.* 1. *n.* 38. contra *Vaſq.* 1. 2. *d.* 173. *c.* 3.

4. Etſi Carthuſianus in extrema ægritudine poſſit ſervare vitam veſcendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat, atque adeò non peccet, qui inſcio præberet cibos ex carnibus; *Sanchez, Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 70. (licitè tamen, & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, ut contra *Vaſq.* & *Gran.* docet *Dian. p.* 5. *d.* 4. *R.* 32. ex *Vict. Lorc. &c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. *C. de Lugo d.* 10. *n.* 33. contra *Azor.* & *Eſcob. tom.* 6. *c.* 7. ubi docet, teneri carnibus veſci, ſi exigit neceſſitas, ita ut aliter vitam conſervare non poſſit: quod *Sanch. p.* 2. *conſ. l.* 5. *c.* 1. *d.* 35. cum aliis ſex ita diſtinguit, ſi neceſſitas veſcendi ſit ab intrinſeco, verbi gratia, morbo, ex quo judicio Medicorum convaleſcere non poſſit, niſi eſu carnium, ait probabilius eſſe, non teneri veſci, (tametſi licitè poſſit) quia morietur naturaliter ex morbo, cujus ipſe non eſt cauſa: ſi verò ſit ab

ab extrinseco (v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset) teneri vesci, quia mors illa, cùm sit violenta, ipsi imputaretur.

5. Licet carnem vigiliis & inediâ moderatè affligere: qui autem advertens vitam iis notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret graviter, ut notat *Laym. d. 3. de just. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5.* ex *Caj.* Etsi hic multi ob bonam fidem & zelum Deo placendi excusentur, vid. *Bon. d. 2. q. ult. s. 1. p. 7. n. 9. Fill. l. c. C. Lugo de just. d. 10. sect. 1. n. 32. 33. 36. &c.* ubi rectè notat, aliud esse procurare abbreviationem vitæ, seu mortem positivè sibi afferre; aliud permittere, vel periculum ejus subire, vel non adhibere media ad avertendam. Prius ait esse illicitum, v. g. pœnitentiis indiscretis, carnisque macerationibus, vitam notabiliter abbreviare: posterius verò sæpè licere, ideoque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium uti pretiosâ & exquisitâ medicinâ, ad mortem vitandam; nec sæcularem relicto domicilio quærere salubriorem aërem extra patriam.

6. Excusantur ægri, qui paulò ante mortem, causâ humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari, quia non intendunt vitam abbreviare: vid. *Vasq. l. c.* Addit *Laym. l. 3. t. 3. p. 3. cap. 1. n. 5.* non teneri quenquam mediis extraordinariis, & nimis duris, v. g. abscissione cruris, &c. vitam conservare; nisi tamen ea communi bono sit necessaria: vid. *Less. l. c. Sanch. in opusc. t. 1. l. 5. c. 1. d. 34.* ubi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamenta respuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei gravissimum est, & magis

magis quàm mortem ipsam horret. *Escob. E. 7. c. 8. ex Tutrian. sim. p. 1. c. 263. d. 5.*

Resp. 2. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conservationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolutè Dominus. *Less. l. 2. c. 9. d. 14.* Unde resolves.

1. Non licet se castrare ad conservandam castitatem, vel sedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non est necessarium. *S. Thom. 2. 2. q. 65. a. 1. Less. Mol. Fill. t. 29. c. 4. q. 3. &c.*

2. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, ut sint utiles cantui, vid. *Laym. l. 3. t. 3. c. 1.*

Quæres: An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit?

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones: qui tamen non sunt intelligendi de iis, qui ex furore, amentiâ, vel passione gravissimæ tristitiæ, turbatâ phantasiâ, id fecerant; vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quod si constet quempiam seipsum occidisse, & dubitetur, utrum deliberatè an ex animo turbato factum, in praxi privatur sacrâ sepulturâ, cùm præsumatur secundum opus externum voluntariè esse factum: nisi tamen ex circumstantiis contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à seipso, an ab alio v. g. sit præcipitatus in aquam delictum, tam atrox & contra naturam non præsumitur sine evidentibus indiciis. *Mol. t. 3. d.* [illegible]o. vid. *Laym. l. c. n.* 8. vid. etiam *Escob. E. 7. c. 8* ubi dicit, eum qui moritur ex vulnere in duello accepto, si vivus ex loco discessit, non esse privandum sepulturâ Ecclesiasticâ.

DUBIUM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de

quo

quo infrà, nulli id licet, nisi authoritate publicâ, & juris ordine servato, ut patet *Exod.* 22. & *Rom.* 13. Unde resolves.

1. Non licet marito uxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam, & leges civiles id permittentes, in jure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuivis authoritas publica datur: idque non injustè, cùm ad Reip. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zelo justitiæ, sed odio aut privatæ vindictæ causâ faciunt; vid. *Laym. l. c.*

2. Peccat Princeps vel Magistratus (regulariter loquendo) ut vid. infrà *l. 5. c. 3. dub.* 1. qui occidi jubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi privatâ scientiâ constet esse nocentes: quia ex jure naturæ actus publicus fieri debet ex scientiâ & authoritate publicâ: vid. *Cajet. V.* Homicidium, *Fill. tr.* 29. *c.* 2. *q.* 6. *n.* 27. *Bon. l. c. p.* 1. *n.* 7. vid. & infrà *l. 5. c. 3. d. 1.*

DUBIUM III.

An & quomodo liceat occidere privatâ authoritate iniquum aggressorem?

Resp. Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, prævenias & occidas: ita tamen, ut id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc est, non inferendo majus damnum, nec utendo majore vi, quàm necessarium est ad arcendam injuriam. Ita communiter *S. Th. q.* 64. *a.* 7. *Mol.* &c. *Less. dub.* 8. *n.* 44. Unde resolves.

1. Non

1. Non licet reo occidere ministros justititiæ, à quibus ad carcerem vel supplicium trahitur: uti nec licet id præscripto, ut notat ex communi *Laym. l.3.t. p.* 2. quia non sunt iniqui aggressores.

2. Etsi ob contumeliam aliquam, v. g. si viro honorato dicatur (mentiris) non liceat alterum occidere, eò quòd aliter repelli possit ac soleat, *Less. Azor. Hurt.* &c. *Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 12. & 13. licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valdè honorato impingere conaretur, quam aliter avertere non posset, docent cum *Dian. l. c. R.* 4. *Lessius, Hurt.* & alii 12. verùm & hoc videtur in praxi periculosum & recenter damnatum ab Innocent.XI. per propos. 30.

3. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachii, vel aliter arcere injustam vim potes, non licet occidere. Unde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si potest, & salvare se: secus autem, si turpe sit fugere, v. g. viro nobili, vel officiali bellico; nisi rursus hic & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam invasoris, vel aliàs ejus qualitates, v. g. qui ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere, *Mald. Dian. p.* 5. *tom.*4. *R.* 9. vid. *Laym. l.* 3. *p.* 3. *cap.* 3.

4. Non licet occidere furem, ob res exiguas, licet autem, si quis auferat honorem valdè notabilem, aut bona magni momenti: nisi tamen aliâ viâ, verbi gratiâ, juris, vel aliter, arceri, aut recuperari possint. Quare, quando jura significant furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, præsupponunt, quòd plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioqui enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi:

di: & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: ea tamen non debent esse parvi momenti, & minimùm unius aurei, secundùm *Molin. t. 4. t. 3. d. 16. n. 7.* vid. *Laym. c. 3.* damnat hoc Innocent. XI. per propos. 31. vel potiùs secundùm alios apud *Dian. p. 5. t. 4. R. 18.* duorum: quanquam & hoc *Dian. l. c.* minus laxum videatur: imò *Bon. de rest.* rem non magni valoris hic cènset, etsi sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen talem (fur v. g.) usurpet, vidente ac resistente Domino, aut custode, aut huic vim faciat, verbi gratia, repetentem incipiat ferro invadere, permittunt cædem *Bon. Dian. &c. l. c.* uti etiam, si dubium sit, an res possit aliter salvari aut recuperari, *Bon. l. c.* quia nemo, inquit, tenetur se exponere periculo amittendi res suas, vid. *Laym. c. 1. Navar. Less. Dian. l. c.*

5. Probabilius est, hæc etiam licere Cleris & Religiosis, ob bona temporalia. Jura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non servatur moderamen inculpatæ defensionis, *Laym. l. c. Tan. t. 3. d. 4. q. 8. d. 4. Escob. E. 7. c. 8.* ubi etiam docet ex *Tan. t. 3. d. 4. num. 68.* licere virgini occidere invasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter evadere.

6. Cùm tamen iniqvus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere. & injuriam potiùs pati: sed non tenetur, eò quòd alter suâ malitiâ sit in isto periculo, *Laym. ibid.*

7. Non licet occidere, si injuria jam est contracta, vel aggressor jam fugit: quia id non esset se defendere, sed vindicare, ut docent *Tol. Rodr.* Sed *Henr.* & *Nav. c. 15. n. 5. Fernand. p. 1. c. 9. §. 1.* dicunt, si læsus magnam faceret jacturam honoris, nisi fugientem mox per-

persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod *Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo,* &c. putant practicè vix posse fieri, sine vindictâ: etsi speculativè videatur esse probabile, vid. *Dian. p.* 2. *t.* 3. *misc. R.* 15. Concedit tamen *C. Lugo, Mol. Less.* &c. cum *Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 47. licere furem fugientem, v.g. cum equo tuo, conficere telo vel sagitta: quia invasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per judicem non possis recuperare rem tuam, potest ingredi locum, ubi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere. *Tan. Less. Mald. Hurt. Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 37. & *p.* 8. *t.* 7. *R.* 47.

8. Licet quoque occidere eum, de quo certò constat, quod de facto paret insidias ad mortem, ut si uxor v. g. sciat se noctu occidendam à marito, si non potest effugere, licet ei prævenire. *Navar. Less. n.* 45. *Fill. n.* 39.

9. Hinc etiam dicunt alii, ut *Sanch.* 2. *mor. cap.* 29. & alii, licere occidere eum, qui apud Judicem falsâ accusatione aut testimonio, &c. id agit, unde certò tibi constat, quòd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alii difficilius concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est invasio, sed justa defensio, posito quòd de alterius injuriâ tibi constet, nec sit alius evadendi modus. *Less.* tamen *Fill.* & *Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum; vid. *Escob. Ex.* 7. *cap.* 8. *Hurtad. Lugo d.* 10. *s.* 7. *Dian. part.* 8. *tr.* 7. *R.* 52.

10. Quandocunque quis juxta supradicta habet

jus alium occidendi, id poteſt etiam alius pro eâ præſtare, cùm id ſuadeat charitas. *Fill. Tan. tom.* 3. *d.* 4. *q.* 8. *Mol. d.* 18. An autem, & quando ad hoc teneatur, vid. *Leſſ. l.* 2. *c.* 9. *d.* 13. *Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 9. 14. 20.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere?

Reſp. Directâ intentione, & ſcienter, nunquam licet, niſi Deus omnis vitæ Dominus concedat: indirectè autem & per accidens aliquando licet, utendo nimirum ſuo jure, & dando operam rei licitæ & neceſſariæ. ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat. *S. Thom.* & Doctores communiter. Unde reſolves.

1. Si Tyrannus minetur urbi excidium, niſi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet ſicut membrum licet abſcindere pro ſalute corporis, ita & civem pro Republ. quia homo eſt tantùm pars moralis Reipubl. à quâ non accipit eſſe & vivere, ſicut membrum corporis à corpore. *Molin. tom.* 4. *t.* 3. *d.* 10. *Leſſ. Fill.* &c.

2. Poteſt tamen Reſpubl. eo caſu talem cogere, ut Tyrannum adeat, & ſi nolit, tradere; cùm ex charitate & juſtitiâ legali teneatur vitam exponere pro Republ. Unde ſi id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari ejus morti, ſed tantùm permittere; cùm traditio de ſe ſit indifferens, & mors tantùm ſequatur indirectè, & præter intentionem Reipubl. *Mol. l. c. Leſſ. l.* 2. *c.* 9. *d.* 7. *Fill. t.* 29. *num.* 11. *Laym.* &c. Limitat autem *C. Lug. d.* 10. *de juſt.* ſi innocens ſit ſubditus, vel peregrinus teneatur mori pro Rep. alienâ.

3. Si fugere non poſſis mortem, perſequente ho-

ſte, niſi per viam anguſtam, quâ quiſpiam iſtic ſedens eſſet obterendus, licet nihilominus (dummodo tamen, ſi infans eſt, ſit baptizatus, ut monet *C. Lugo* & *Eſcob. Ex.* 7. *c.* 8.) fugere cum ejus periculo & interitu, præter tuam intentionem. *Leſſ. n.* 59. *Fill. n.* 36.

4. Similiter ad expugnandam urbem, & victoriam reportandam, ſi neceſſarium ſit, licet tormenta in eum locum dirigere, ubi multi ſunt innocentes: quia horum mors præter intentionem ſequetur. *Leſſ. l. c.*

5. Non licet occidere obſides, etſi qui eos miſerunt, non ſervent fidem: quia ſunt innocentes. *Bon. t.* 2. *d.* 2. *q. ult. ſect.* 3. *p.* 7. *Dian. p.* 5. *t.* 4. *Reſ.* 35. contra *Azor.* &c.

Quæres: An aliquando liceat procurare abortum?

Reſp. Quicunque malitioſè in ſe vel altero curat abortum, peccat graviter, ſive fœtus ſit animatus, quia eſt verum homicidium, ſive non, quia tendit ad occaſionem hominis, & eſt contra naturam generationis. *Leſſ. l.* 10. *num.* 61. Si tamen ad vitam matris conſervandam omninò ſit neceſſarium, ſequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus mortem matri allaturus ſit probabiliter, necdum ſit animatus animâ rationali, (animari autem communiter ajunt mares die quadrageſimo, femellas verò octogeſimo; quæ res valdè incerta eſt) quidam permittunt, etiam directâ intentione expelli, ut *Sanch. l.* 9. *de matr. d.* 20. *n.* 9. & 10. *Heur.* &c. contra *Leſſ. lib.* 2. *c.* 9. *d.* 16. & alios, quorum ſententia in praxi ſuadenda: quorſum enim directè expelles, cùm indirectè liceat, & ſufficiat. 2. Si verò fœtus ſit anima-

tus, materque judicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundùm quosdam tenetur, intendendo directè suam tantùm sanitatem, etsi indirectè ac consequenter destruatur fœtus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quàm proli. 3. Si verò cum morte matris, spes vitæ & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundùm plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructivo prolis; quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extremâ necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet *Lud. Lopez*, quod *Sà V.* Charitas dixit esse probabile: vid. *Less. l. c. Sanch. Fill. c. 29. cap. 6. q. 1. Bon. tom. 8. n. 3.*

DUBIUM V.
De Duello & Bello.
ARTICULUS I.
Quid sit, & an liceat Duellum?

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, uno indicente & altero acceptante, suscipitur: ita, ut id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex justa causa, quæ semper est attendenda, vid. *Trident. sess. 25. c. 19. de reform. Sanch. 2. mor. c. 39.* Item de pœnâ duellantium: vid. infrà *de excomm.* & *Sanch. l. c.* Unde resolves.

1. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel justitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cùm etiam inno-

innocens homicidium & facere, & pati possit. *Trull. l.* 5. *c.* 2. *d.* 13. *n.* 12.

2. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

3. Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bonos & prudentes honorem non perdet; imò nec apud alios, si provocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges divinas & humanas. Interim iturum se indies liberè suas vias, paratumque semper fore & nunc esse, contra quemvis invasorem se tueri. *Trull. l. c. n.* 4.

4. Duellum licet acceptare vel offerre ad conservandam æstimationem exercitûs apud hostes, eosque debilitandos; vel ad terminandum bellum cum minore damno, vid. *Sanch. l. c.*

5. Acceptare item licet, si quis aliàs te occisurus, concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris, quia est tantùm defensio, positoque quòd aliter non possis evadere. Similiter, si Judex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister justitiæ. *Trull. l. c.*

6. Denique si vir nobilis in aulâ regiâ, vel militaris in castris, provocatus sisteret se, meræ defensionis gratiâ, cùm spe prævalendi, privandus alioqui, ob suspicionem ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Principis, non audet eum damnare. *Laym. l.* 3. *tom.* 3. *p.* 3. *c.* 3. eundem excusat *Hurt.* 2. 2. *d.* 170. *s.* 8. §. 73. *Less. c.* 9. *d.* 8. *Fill. c.* 8. *qu.* 6. & *Navar. c.* 15.

ARTICULUS II.

An, & quousque liceat bellum?

Resp. Bellum defensivum, quo scilicet vis injusta repellitur, licet etiam privatâ authoritate, of-

fensivum verò quovis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit. (1.) Ut geratur authoritate Principis vel Magistratûs, nullum agnoscentis Superiorem; qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respubl. v. g. Venetorum, Genuensium, &c. (2.) Ut adsit justa causa, eaque gravis, v. g. necessitas boni communis, & quietis conservandæ, recuperatio injustè ablatorum, coërcitio rebellium, defensio innocentum, &c. vid. *Laym. hîc* & *Molin. t.* 1. *d.* 104. *Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 3. (3.) Ut fiat ex rectâ intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quanquam si hæc ultima sola desit, non fit obligatio restitutionis. Ita commu. cum *D. Th. q.* 41. *Laym. l.* 2. *tom.* 3. *c.* 12. Unde resolves.

1. Si quis justum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere: quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria jura. Fieri tamen potest, ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. *Fill. n.* 185.

2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentiâ curare, ut certus sit de ejus justitiâ & gravi causâ. Ad quod sequentia conducent. 1. Ut curet habere non tantùm peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Ut attendat, an etiam à suis impediantur, vel intervertantur literæ aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantùm à suis Consiliariis, sed etiam à diversis Theologis curet justitiam belli, secundùm leges Evangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique licet sufficiat opinio probabilis de justitia belli, si tamen justitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet

licet ei bellum indicere, cùm melior ſit conditio poſſidentis. *Fill. t.* 29. *c.* 9. *q.* 4. *Trull. l.* 5. *c.* 2. *d.* 3. ubi cum *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 72. docet licere etiam Principi concedere repreſſalia, ſervatis tamen conditionibus certis, quas vid. apud *Pal. t.* 1. *c.* 6. *d.* 5. *p.* 4. & hîc infrà *Art. ſeq.*

3. Perſpectâ juſtitiâ belli debet ea proponi parti adverſæ: quæ ſi offerat competentem ſatisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò, ut probabilius eſt, ſi cœptum ſit, debet, ſi non ex rigore juſtitiæ, ſaltem plerumque ex charitate mox finiri, vid. *Mol* ſuprà *d.* 103. *Trull. l.* 5. *c.* 2. *d.* 3.

4. Poteſt Princeps pro ſatisfactione petere reſtitutionem ablatorum, & expenſarum, item aliquid in pœnam illatæ injuriæ. *Dunal.* Hinc poteſt victos privare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad ſecuritatem ſunt neceſſaria. *Con. Dian. p.* 6. *d.* 4. *R.* 22.

5. Principes tenentur ſtipendia ſolvere militibus, alioqui tenentur compenſare damna, tum ipſis militibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. *Con. Pal. Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 29.

6. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello alioqui per ſe juſto abſtinere, ſi indè oriturum ſit ſcandalum, & ſpiritualis ruina multorum, ac detrimentum Eccleſiæ, vid. *Pal. Dian. part.* 6. *t.* 4. *R.* 7.

7. Etſi per ſe loquendo, in bello juſto liceat advocare infideles in auxilium, per accidens tamen ſubinde, imò plerumque non licet, ratione ſcandali, vel periculi in fide, v.g. ne ſubditi pervertantur, ſacra profanentur, &c. *Regin. tom.* 2. *l.* 21. *n.* 100. *Fill. n.* 181.

8. Similiter licet alteri Principi etiam alterius

fidei, in bello justo auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei, vid. *Bon. tr. de Charitate, d. de Bello.*

9. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem. (1.) Si pauciores habeant milites, quàm in solutione stipendii exhibent. (2.) Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. (3.) Si in transitu per regiones accipiant pecunias à variis pagis, ne istic pernoctent, aut morentur. (4.) Si uni militi dent plura syngrapha ad domos diversas. *Molin. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27. & 28.* (5.) Si stipendium militantibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

10. Miles, qui in bello & justo & injusto paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello injusto tenetur ad restitutionē damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tunc enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior: vid. *infrà.*

11. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de justitiâ belli, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positivè reddat dubium: quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, ejusque authoritas plerumque illi sufficiet ad formandum etiam positivè judicium probabile, de justitia causæ, ne cum dubiâ fide operetur: vid. *C. Lugo d. 18. de just. s. 1. n. 21.* Si verò non sit subditus, tenetur priùs inquirere, & posteà saltem probabile formare judicium, bellum esse

esse justum. *Mol. d.* 113. *Fill. n.* 181. *Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 112. *n.* 8. *Azor. Mald. Regin.* contra quosdam apud *Dian. to.* 2. *tr.* 5. *misc. R.* 96. *& tom.* 3. *R.* 7. *C. Lugo l.c. Escob. E.* 7. *c.* 8.

12. Miles intelligens bellum esse injustum, in quo est, non potest absolvi, nisi velit, quam primùm potest, curare dimissionem, & intereà abstinere ab actibus hostilitatis, v.g. cæde, prædâ, &c. vid. *Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 12. An autem talis possit occidere militem hostilem se invadentem, vid. *Esc. E.* 7. *c.* 8.

ARTICULUS III.

Quid in bello justo liceat?

Resp. Etsi circa hostes in bello justo liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria; v.g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores & rustici) directè vitâ spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reip. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit, *Mol. Bel. p.* 2. *c.* 10. 11. *&* 12. *Laym. Fil. n.* 191. &c. Ratio est, quia cùm sint pars Reip. possunt propter hujus delicta puniri, in iis bonis, quæ Reip. dominio subsunt. Unde resolves.

1. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex iis extrahere, in iis spoliare & occidere, si v. g. Ecclesiâ velut castro ad repugnandum utantur. *Sylv. V.* Bellum *num.* 11. *Sà Bon. part. ult.* §. 3.

2. Contra hostem licet uti insidiis, & stratagematis, dummodò absint mendacia: etsi etiam hæc v. g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea verò, ad quæ cavenda nulla prudentia

datur, v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, ſunt contra jura belli, nec licent. *Mol. d.* 111.

3. Fides hoſti data ſervanda eſt, niſi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut ſi hoſtes eam non ſervent; aut denique conditiones ac circumſtantiæ planè ſint mutatæ. *Dual. Palaus, Dian. l. c. R.* 10. vide etiam *Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 12.

4. Capti in bello, etiam ex parte capientium juſto, niſi obſtet ſcandalum, aut ſpecialis promiſſio, poſſunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium injuſto, & fugere, & bona hoſtium ſecum auferre poſſunt. *Laym. l.* 2. *tom.* 3. *c.* 12. *n.* 16. An obſides liceat occidere, vide ſuprà *dub.* 4. *c.* 5.

5. Poteſt quidem aliquando (raro tamen, & nonniſi ob cauſas graviſſimas) dari urbs in prædam, milites tamen privatâ authoritate prædas agere, aut hoſtibus damna inferre non poſſunt, quia ſunt executores tantùm & miniſtri, vid. *Sà. V.* Bellum, *Laym. hîc tr.* 3. *c.* 12. *Fill. n.* 198. *Dian. p.* 6. *t.* 4. *toto*, dum autem urbs ſpoliatur injuſtè, gregarios milites tantùm teneri ad damnum, quod ipſi intulerunt, probabile eſſe docet *Dian. l. c. R.* 31. ex *Sylv. Nav.* &c. Item *p.* 3. *t.* 5. *R.* 86. vide infrà *t.* 4. *c.* 2. *d.* 3.

6. Milites peccant cum onere reſtituendi, ſi à ruſticis, aliisve apud quos hoſpitantur, vel per quorum loca tranſeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (niſi conſtet omninò liberè fieri: ſiquidem donationes iſtæ plerumque non ſpontaneæ, ſed coactæ ſunt) præter ea, quæ ex conſtitutione Principis iis debent ſubminiſtrare: niſi tamen ſint in extremâ, vel ſaltem gravi neceſſitate. *Molin. Con. Palaus, Bec.* &c. *Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 26.

7. Re-

7. Repressalia licita sunt his conditionibus. 1. Ut manifestè constet, cives alterius Reip. fecisse injuriam. 2. Ut Superiores illorum rogati recusent administrare justitiam. 3. Ut constet eos culpabiliter id recusare. 4. Ut Princeps supremus causâ cognitâ id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quàm justa satisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in personas Ecclesiasticas. *Mol. Dian.q.* 4.*t.* 4. *R.* 72. ex 18. aliis.

Quær. Ad quem pertineant bona hostibus erepta? Resp. (1.) Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & Communitati. (2.) Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata justo bello, qui ea injustè possidenant, fiunt capientium, postquam ea in sua prædia deportârunt: *Valent. tom.* 3, *d.* 4. *q.* 8. *p.* 3. *Mol. d.* 18. & *Hurt. tom.*2. *d.* 169. *s.* 12. §. 119. ubi requirit, ut unâ saltem nocte possederint. Vide etiam *Sylv. Bon. l. c.* de peccatis in bello committi solitis. *Trull. lib.* 2. *d.* 10. & *seq. Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 23. ubi contra *Durand.* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPUT II.

De VI. & IX. Præcepto,

Non mœchaberis, &c. *Non concupisces,* &c.

Conjungo hæc duo Præcepta, quia utroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur, scilicet peccata impudicitiæ & luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel usus delectationis seu sensûs venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi servientium, circa partes

corporis venereas; ita ut appetitus vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitivæ aut sensitivorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non se dent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distingvuntur in imperfectos, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis, ut sunt actus interni desideriorum, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab objectis; & perfectos ac consummatos, qui terminum jam dictum habent adjunctũ. Qui rursus sunt duplices. Alii enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ, (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v. g. adulterium, incestus, &c. Alii innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones à naturâ institutæ, v. g. identitas speciei, vas debitum, &c. non servantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundùm modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DUBIUM I.

An, & quanta peccata sint, oscula, amplexus, tactus, verba obscœna & similia, extra matrimonium?

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est inprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum ab intentione & delectatione sensitiva, & sensitivorum aliorum, quæ consistit in quâdam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactûs. Deinde sciendum, intentionem & sensum venereorum esse mortalem, & excludere à regno cœlorum, secundùm Apostolum ad Gal. 5. Unde resolves.

1. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, si extra matrimonium fiant, ex intentione actûs luxuriosi,

riosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione; sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill. t. 30. c. 9. n. 174. Less. lib. 4. c. 3. d. 8. Sanch. l. 9. d. 46.*

2. Tales actus sunt ejusdem naturæ cum perfectis, sive consummatis, ideoque in confessione explicandum, utrum sint habiti cum simili sexu, an diverso; cum libera, an conjugata, cognata, persona sacra, &c. *Less. d. 15. Sanch, l. 1. c. 2.*

3. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantùm officii, aut moris patrii, aut amoris honesti, vel benevolentiæ augendæ causâ, etiamsi delectatio venerea suboriatur, (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata. *Less. Fill. l. c. n. 171.*

4. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantiâ: imò etiam sensualitate, sive affectu sensuali ac naturali, (dummodò non cum delectatione venerea, nec ejus causa: & si præter intentionem suboriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo ab illis) venialem culpam non excedunt, ut vid. *Fill. hîc, Less. Sanch. l. c. Dian. p. 4. t. 4. R. 136.* Contrarium tamen est tutius, ut vid. *Trull. l. 6. c. 1. d. 12. n. 8.*

5. Idem dicendum de tactu & aspectu inhonestarum partium corporis proprii, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantûm, aut levitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensûs venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidē erit, ut verbi gratia,

si frictione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen absit periculum pollutionis, aut consensûs in eam, si improvisò præter intentionem fortè obveniret. *Less. n.* 63. *Fill. n.* 214. *Sanch. l.* 9. *d.* 41.

6. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diversi sexûs, aut concubitûs humani ex curiositate, (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo. videntur non posse excusari à mortali, propter gravem indecentiam, & periculum proximum actûs venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, ut hæc absint. *Sanch. n.* 23. & 29. *Fill. n.* 218. *Laym.* &c.

7. Aspectus verò, & subinde etiam (rarius tamen propter periculum adjunctum) tactus, ex petulantiâ vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, ejusdem tamen sexûs, circa affectum & periculum consensûs venerei, excusari posse à mortali, ut v. g. quando simul aliqui natant, vel lavant, ut docet *Laym. l.* 3. *s.* 4. ex *Sanch. l.* 5. *mor. cap.* 6. *n.* 12. 13. & *n.* 27. & 28. *Trull. d.* 12. *n.* 15.

8. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ & dona amatoria, si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia; secus tamen si fiant vel animo inhonesto, sive venereo, vel acum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum. *Sanch. d.* 46. *q.* 3. *Fill. t.* 30. *c.* 10. *q.* 3.

9. Choreæ, nisi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum aliâ circumstantiâ malâ, secundùm se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò Sancti

Sancti Patres eas interdum valdè reprehendunt, loqvuntur de turpibus, & earum abusu, vid. *Cajet. V.* Chorea, *Fill. n.* 223.

10. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter: quia sunt ruina proximi; cùm moraliter certum sit multos inde ad peccatum incitandos, *Fill. n.* 211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet *Hurt.* & concedit *Bardell.* si authoritatem illis præstent, approbent, vel foveant: addit tamen, posse aliquando excusari, si ad majus malum impediendum non puniant, & tantùm dolerent. Vide *Dian. p.* 5. *t.* 15. *R.* 82.

11. Persona soluta permittens se tangi ab aliâ, tactu, qui vulgò censetur pudicus, ut prehensio, contrectatio manus, amplexus, & oscula; juxta morem patriæ, non peccat, nisi ei constet fieri pravo affectu, huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos, (ut mamillarum & obscœnarum partium) vel oscula furtiva, & morosa, vel indecentia, peccat: quia præsumitur affectus malus, vid. *Fill. l.* 30. *n.* 169. & infrà *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 2.

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter conjuges, vel sponsos?

Resp. 1. Conjugibus licent, si referantur ad copulam, ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine, v. g. voluptatis causa si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis: quæ cum iis sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. *Sanch. l.* 9. *d.* 46. *n.* 7. *Fill. n.* 357. & alii.

Resp.

Resp. 2. Sponsis tactus impudici non licent, pudici verò in partibus honestis licent, si ex iis tantum intendant delectationem sensitivam; secus, si veneream. *Sanch. l. c. n. 50. &c. Bon. p. 9. n. 6. &c.*

DUBIUM II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales?

Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit, v. g. quando servantur sexus diversus, species eadem, via & modus naturalis, &c. ut vide *in principio hujus cap.* Unde resolvitur tales esse has sequentes, quæ ideò in confessione sunt exprimendæ.

1. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum solutâ, (hoc est, quæ sit libera à voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur (1.) Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Unde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolvi, nisi dimissâ concubinâ, aut muliere suspectâ, cujus retentio scandalum daret, licet cum eâ non peccaret. *Sanch. lib. 1. mor. c. 8. Navar. cap. 3. Fill. tract. 30. c. 2. num. 56.* (2.) Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem gravior, & in confessione aperienda; saltem respectu sponsæ, ut docet *Rod. t. 1. c. 109. Sanch. de matr. t. 1. l. 1. d. 2. n. 6. Fag. t. 3. l. 4. tr. 3. Fill. t. 2. tr. 30. c. 2. n. 53.* contra *Covar. Vivaldum, Ledes. Azor.* quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam censet *Diana p. 1. tr. 7. R. 5.*

2. Stuprum, hoc est defloratio virginis, ipsâ invitâ; quia si consentiat, erit tantùm fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, ut pro-

probat *Leſſ.* & *Sanch. l. 7. diſp.* 12. contra *Nav. Azor.* & alios.

3. Raptus, cùm ſcilicet perſona aliqua (ſive maſculus, ſive fœmina: ſive nupta, ſive innupta) libidinis cauſa abducitur illata vi, ſive abductæ, ſive iis, quorum poteſtati ſubeſt. Si quæ tamen ſponte diſcedat cum Amaſio, inſciis parentibus, non erit proprii raptus, ſed fuga, non addens malitiam ſpecie diſtinctam fornicationi. *Lugo d. 16. n. 237. Fill. n. 110.* vid. *Bon.* Idem dicit *Dian. p. 1. t. 7. R. 37.* ex *Leſſ. l. 2. c. 19. dub. 1. Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d. 4. n. 5. &c.*

4. Adulterium, cùm ſcilicet uterque, vel alteruter coëuntium, eſt conjunctus matrimonio, etiamſi adulterantis conjux ſit contentus: eſto enim tunc illi non fiat injuria, fit tamen ipſi ſtatui, Sacramento, & huic Præcepto. Quod ſi fœmina adulterans ſit conjugata, gravius habetur, quàm ſi viri propter incommoda graviora, v. g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò uterque ſit conjugatus, adhuc gravius eſt, quia ſunt duæ injuriæ in utriuſque conjugem in confeſſione exprimendæ. *Fill. tom. 29. c. 4. n. 85. & 89.*

5. Inceſtus, hoc eſt congreſſus cum conſanguineâ, vel affine, uſque ad quartum gradum, eò gravius peccatum, quò gradus eſt propinquior: quem proinde in confeſſione exprimere, ſaltem ſecuriùs eſt, ut habet *Nav. c. 6. C. Lugo d. 16. n. 312.* Sicut etiam multò gravior eſt inceſtus cum conſanguineâ, quàm cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quàm cum noverca: cum ſorore propria, quàm cum ſorore uxoris; & rurſus gravior eſt cum affine, quàm cum cognato ſpirituali vel legali. Addi verò debet, ſi in primo gradu fuerit, utrum cum

matre, an cum filiâ, an sorore, *C. Lugo l. c.* & *Escob. de actibus humanis E. 2. c. 6.* ubi ex *Hurt. d. 9. de pœn. dif. 4.* probabile dicit, incestum in eodem gradu & lineâ, ejusdem esse speciei, (eò tamen graviorem, quò gradus est vicinior stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguineâ in lineâ rectâ. Ad hanc speciem revocatur tanquam analoga, fornicatio cum filiâ confessionis; cùm propriè non sit cognatio spiritualis; quam tamen circumstantiam in confessiones exprimendam esse probat *Sanch. l. 7. d. de matr. d. 55. Con. d. 32. Fagund.* & cæteri probabiliter, contra *Sà, V.* Confessio, & *Dian.* vid. *Card. Lugo num.* 355.

6. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violantur, sunt locus & persona. Unde sacrilegium est (1.) omnis actus luxuriosus exterior, (qualis etiam est v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vid. *Lugo n. 464.*) in loco sacro, hoc est templo, vel cœmeterio: nisi tamen fiat à conjugibus, ex necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam. (2.) Omnis actus luxuriosus, tam interior, quàm exterior, in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, utrum fuerit votum solemne, an simplex. Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, v. g. quia est Sacerdos & Religiosus: quia moraliter est una numero malitia, *Sanch. de matr. lib. 7. d. 27. num. 27. Henr.* & cæteri, quos citat *Dian.* & sequitur, *p. 6. t. 1. R. 3.* vid. *Card. Lugo d. 16. de fœn. s. 4. Bon. q. 4. p. 17. Escob. E. 8.*

DUBI-

DUBIUM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

Resp. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus instituti-oni naturæ, ita ut juxta tales modos species varien-tur, hinc resolvitur, tales species esse sequentes.

1. Congressus inordinatus, hoc est innaturalis, si-ve indebitus concumbendi modus, cùm scilicet ser-vatur quidem identitas speciei, diversitas sexûs, & debita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo acceditur: verbi gratia, cùm vir succumbit, vel a-versè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando aut sedendo, aliâve ratione insolitâ, quod est con-tra naturam; mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, ut effundendi seminis; aliàs si hoc periculum caveatur, aut non sit, eò quòd matrix fœminæ satis attrahat semen, & retineat, ut fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit: & veniale grave, imò nullum, si gravis causa adsit, v. g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis di-spositio, sive utriusque, sive alterutrius conjugis ali-ter fieri non patitur. *Fill. tom.* 30. *c.* 8. *q.* 8. *n.* 137.

2. Mollities sive pollutio, & est, cùm absque con-gressu, seu copulâ, voluntariè procuratur fluxus se-minis, sive id foras effundatur, uti in maribus, sive intus diffluat in matricem, ut in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam ha-bet adjunctam, ut v. g. fornicationis, adulterii, in-cestûs, &c. cùm quis nimirum simul imaginatur ac desiderat congressum alicujus personæ liberæ, con-jugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione ape-riendum est. Plura de mollitie vide sequenti du-bio.

3. So-

3. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœminâ: sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v. g. adulterii, si fiat cum conjugatâ; incestûs, si cum consanguineâ. *Bon. q. 4. de matr. p. 11. n. 1. Fill. l. c. n. 158.*

4. Sodomia perfecta, & est congressus duorum ejusdem sexus, ut maris cum mare, vel fœminæ cum fœminâ. Et potest etiam habere alias malitias adjunctas, v. g. incestûs; quo casu cognationis gradum non necessariò explicari docet *Escob. de actu hum. E. 2. c. 6.* sed satis esse dicere, *coivi cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem.* Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens an patiens, dicit *C. Lugo d. 16. n. 423.* contra *Dian. to. 2. t. 4. de Sacram. R. 159. & p. 6. t. 6. R. 36.*

5. Bestialitas, quod est gravissimum inter omnes: & est congressus, in quo non servatur identitas speciei; v. g. si homo coëat cum bestiâ, sive ejusdem sexûs sit, sive non. Neque opus est explicare, qualis, sive cujus speciei fuerit: quia est differentia tantùm materialis, & in genere entis: non autem formalis, & in genere moris. *Escob. E. 2. c. 6.* ex *Fill. tom. 2. t. 30. c. 7. n. 131.* Huc revocatur peccatum cum Dæmone succubo vel incubo. Cui peccato superadditur malitia contra Religionem, & prætereà etiam Sodomiæ, adulterii, vel incestûs, si affectu viri vel mulieris Sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum Dæmone coëat, vide *Bon de matr. q. 4. p. 12. Fill. n. 162.*

DU-

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Resp. Authoritate Scripturæ, quæ molles à regno cœlorum excludit 1, *Cor.* 6, docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causa sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat *Sanch. l. 9. d.* 17. quòd natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni eventu, homini denegarit, eò quòd adeo vehemens sit in eâ re sensus voluptatis, ut homines passione excæcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se justam causam irritandi seminis, unde plurima gravissimaque vitia contra bonum commune, & impeditionem generationis emergerent. *Navar. c.* 16. *Less.* & comm. Unde resolves.

1. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medii inter urinam & semen, (cum quo coloris & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illâ delectatione, non est vera pollutio, etsi proveniat sine omni commotione sensus venerei, ut quandoque fit; de ea non magis laborandum, quàm de sudore, dicit *Cajet.* Si verò fiat cum sensu carnis, & commotione spirituum generationi servientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. *Sanch. l. 9. d.* 45. *n.* 32. *Laym. l.* 3. *s.* 4. *n.* 18.

2. Si semen judicio Medicorum transivit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch. l. 9. de matr. d.* 17. *n.* 16. *Fill. t.* 30. *c.* 8. *n.* 150. *Trull. l.* 6. *c.* 1. *d.* 8. §. 1.

3. Non tenetur quis (modò tantùm absit pericu-

lum consensûs in voluptatem, nec voluntariè promoveat) impedire pollutionem sponte sua evenientem, aut jam cœptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causâ sinere, ut natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati ut effluat, quod aliàs corruptum sanitatem læderet. Unde idem admittit *Sanch.* etiamsi orta esset priùs ex culpâ; modò de eâ doleat, & consensum ulteriorem abstrahat, additque plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch. d.* 17. *n.* 17. *Trull. l.* 6. *c.* 1. *d.* 10.

4. Licitum est ob finem honestum, v. g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam & naturalem exonerationem naturæ, modò desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de eâ gaudere, viâ naturali & sine peccato factâ: quia objectum istius desiderii & gaudii non est malum: quanquam ejusmodi desideria simplicia inutilia esse: nec periculo carere, quidam benè observent. *Less. d.* 14. *n.* 15. *Laym. n.* 17.

5. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam & honestam, prævidet indè naturaliter secuturam pollutionem, (idque multò magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò absit periculum consensûs in delectationem, non tenetur abstinere è tali actione, quia prosequenti suum jus, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiæ, tangere se ex necessitate, fœminas cautè & cum

cum necessitate alloqui, osculari, amplecti juxta morem patriæ, si alioqui incivilis habendus esset. Quod si tamen periculum esset consentiendi in delectationem (quod colligitur indè, si sæpiùs ex simili occasione mortaliter sit lapsus) à causa illa, quantumvis licita, abstinendum esset: proindeque confessarius tali casu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Navar. c. 16. Laym. num. 16.* Monet autem *Laym.* eum, qui in actionibus honestis & utilibus talem miseriam experitur, faciliùs liberari contemnendo, quàm æstimando; quia imaginatione & timore augetur.

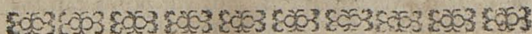
6. Si pollutio secutura prævideatur ex re illicita, otiosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac naturâ suâ ad Venerem ordinata, ut sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere; quia in eam consentiens, moraliter in effectum consentire censetur. Quod si res illa sit causa tantùm remota, per accidens tantùm ad pollutionem concurrens, qualis est, verbi gratia, esus aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis, (modò pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensûs) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum. *Filliuc. tr.* 30. *c.* 8. *q.* 6. *num.* 152. *Sanch. l. c. Less. lib.* 4. *c.* 3. *d.* 14. vid. *Dian. p.* 5. *t.* 13. *R.* 4. Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; ut si causa sit peccatum mortale etiam ipsam fore mortalem; si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore, (sedulò

clufo femper periculo confensûs) hinc venialem, verbi gratia, effe illam, quæ provenit ex lectione curiofa, vel afpectu per fe non mortali. *Trull. l. 6. c. 1. d. 9.* ex *Lop. Henriq. Vafq. Bon. de matr. p.* 10. vid. *Diana q. 1. t. 2. mifc. R.* 56.

7. Pollutio in fomno facta eft mortalis, (1.) fi ante directè vel formaliter eft procurata, & caufa non eft retractata, (2.) quando poft fomnum placuit, & approbata eft propter delectationem veneream; aliàs non. *Fill. q. 5. n. 148. Trull. l. c. n. 9.*

Quæres. An mutuâ pollutio inter mares vel fœminas procurata, fit mollities tantùm, an Sodomia?

Refp. Si fiat ex folo affectu ad veneream libidinem, abfque concubitu, effe tantùm mollitiem: fi verò fiat ex affectu ad perfonam illam indebiti fexûs (præfertim fi adfit aliqua conjunctio & commixtio corporum) eft quoad malitiam Sodomia. *Fill. t. 30. c. 8.* Plura de totâ hâc materiâ vide infrà *l. 5. c. 1. dub. 2. art. 2.* de peccato in genere, & Authores citatos.

TRACTATUS V.

De VII. Præcepto.

Non furtum facies.

CUm hoc prohibeatur omnis injufta damnificatio, in bonis proximi; quæ fit (1.) per furtum & rapinam, (2.) per omiffionem reparationis damni illati, (3.) per iniquitatem contractuum; de his tribus hîc agendum.

CAPUT I.
De Furto.
DUBIUM I.
Quid sit furtum, & quale peccatum?

RESP. Est occulta & injusta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter domino. Quod si res sit sacra, dicitur Sacrilegium, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, est rapina, à furto specie distincta. Licet autem furtum cæteris paribus, quàm rapina levius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. Ita communiter omnes. Vid. *Bon. d.* 2. *q.* 8 Unde resolves.

1. Qui alienam accipit per jocum, vel ob bonum aut commodum illius à quo accipit, non furatur: v. g. si uxor auferat marito pecunias, ne ludis aut commessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valdè indigenti, in quâ dominus rationabiliter non sit invitus, à quo tamen ob verecundiam vel aliam causam non ausit petere, vid. *Less. l.* 2. *c.* 12.

2. Qui pro se vel alio in extremâ necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere posteà sic absumptum; siquidem re & spe indigens fuit. Idem docent *Less. l. c. d.* 4. *Malderus*, *Dian.* &c. de necessitate gravi. Verùm id probabilius alii negant cum *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 7. ex *S. Thom.* 2. 2. *q.* 66. *art.* 7. *Sylv*, *Angel.* vid. *Dian. tom.* 1. *p.* 2. *t. misc. Ref.* 20. *C. Lugo d.* 16. *s.* 7. & meritò, quia recenter damnavit Innoc. XI. propos. 36.

3. Nec item furatur, qui accipit in compensationem justam, si aliter sibi debitum accipere nequeat: verbi gratia, si famulus justum stipendium non possit aliter obtinere; vel iniquè inductus sit ad serviendum iniquo pretio, vid. *Laym. l. c.* & *Tol. l. 5. c. 15.*

DUBIUM II.

Quæ sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Variæ eâ de re sunt sententiæ. *Navar.* nimis scrupulosè statuit medium Regalem; alii nimis laxè 100 aureos, moderatius *Tol. Med. Less.* &c. duos Regales: etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ cui infertur, si nimirum ei grave damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana graviter lædatur: quomodo respectu valdè divitis, imò etiam Regis, unus vel alter aureus notabile quid videtur: respectu verò mediocriter divitum, quatuor circiter Regales, sive medius Imperialis; respectu mechanicorum duo; respectu pauperis unus. Ita nunc plerique cum *Bonac.* Unde resolves.

1. Grave peccatum est auferre rem parvam Domino valdè proficuam, verbi gratia, sartori acum, quam unicam habet, nec habere aliam potest, quâ se alat. *Less. l. 2. c. 12. d. 8.*

2. Grave item est, (etsi non in specie furti) si fur sciat ex jacturâ rei parvæ Domino secuturam valdè magnam molestiam, v. g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti, vid. *Bon. d. 7. q. 8. p. 1.*

3. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ ultrò proveniunt, & sunt valdè expositæ, v.g. fructus ad viam publicam, v. *Less. l. c.*

4.

4. Plus item, si quis adversis, vel ab uno interpolatim, parva & plura furetur, vid. *Less. l. c. n. 46.*

DUBIUM III.

Quàm graviter peccet, qui multa minuta furta committit?

Resp. Hic quoque quantitas læsionis vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati, vid. *Less. l. c. Sanch. l. 7. c. 21.* Unde resolves.

1. Si quis ex occasione tantùm furatur, sive uni, sive pluribus, modicum; non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere singulis furtis, non peccat graviter, neque ea simul sumpta unum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo, mortaliter peccare potest. *Less. d. 7. Sanch. l. 7. c 21. Bon. q. 8. p. 2.* Verùm & hoc mortale evitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.*

2. Si autem per plura parva furta uni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi grave damnum, peccat graviter eâ intentione: ac licet executio singulorum sit tantùm venialis ex se; ut tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis, *Less. lib. 2. c. 12. d. 7. Sanch. loc. cit.* quia nocent graviter Reipubl. & praxis illa valdè perniciosa est societati humanæ, v. g. si sartor particulas panni à diversis surripiat; si mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. Interim hi excusantur subindè à gravi peccato 1. Ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant, ut

se servent indemnes, vel quia aliàs non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non invenirent emptores, *Rosella V.* Emptio. 3. Si aliàs non habeant, unde se vel suos alant.

3. Si plures simul, vel successivè, plura furta parva alicui faciant, quæ simul sumpta graviter illi noceant; tunc si alter de altero non sciat, nullus peccat graviter: verbi gratia, si viatores ex vineâ unam alteramve uvam rapiant & comedant: etsi hoc licere dicant *Covar. Valerus* & *Ripa* contra *Dian. p. 3. t. 6. Res.* 20. si autem singuli conspirent, singuli graviter peccant. Si denique de se mutuò sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, ut docent *Less. Tann.* &c. contra *Suar. Vasq.* vid. *Bon. loc. cit.*

DUBIUM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

Resp. Licet verè furtum sit, si uxor, liberi, amici, servi, patrifamilias invito quid auferant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut sit mortale, cùm plerumque hîc dominus, aut non rationabiliter invitus, aut saltem minùs invitus sit, ut ab his, quàm ab aliis auferatur. Vel etsi valdè invitus sit, sæpè tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clam, aut ratione finis ob quem accipitur, v. g. ad ludendum, potandum, &c. vid. *Caj. V.* Furtum, *Less. c.* 12. *n.* 76. Unde resolves.

1. Uxor graviter peccat, si notabilem summam accipiat invito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus, quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet usufructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. *Trull. l. 7. c. 6. d. 8. n. 7.* &c.

2. Similiter peccat graviter maritus contra justitiam,

tiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile uxori surripiat, absque ejus consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel aliis propriis, siquidem libera eorum administratio ipsimet uxori competat; quia par est ratio mariti & uxoris, quoad bona propria, vide *Villalob. t.* 2. *d.* 13. *Trull. l.* 6. *c.* 1. *d.* 9.

3. Uxor potest dare eleemosynam & munera, secùndùm consuetudinem aliarum mulierum istius loci & conditionis, etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat: quia consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non potest. *Ibid. num.* 13. *Dian. p.* 1. *t.* 3. *Res.* 23. *& p.* 5. *tom.* 8. *Res.* 34. ubi cum *Mol.* & 10. aliis docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eò quòd hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter fit invitus. Hinc etiam potest cum Abigali moderatas eleemosynas dare, ut mariti conversionem impetret; vel ne Deus illum puniat. *Vasq. Bon. Regin.* & alii 10. contra *Con.* &c. vid. *Dian. p.* 2. *tr.* 16. *R.* 23. *& p.* 5. *t.* 8. *R.* 34.

4. Uxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domûs. Item quæ acquirit suâ industriâ; item paraphernalia, hoc est, bona, quæ præter dotem marito allatam sibi reservavit. *Trull. l. c.* & cæteri comm.

5. Non peccat uxor, subducendo aliqua, vel compensationis causâ, si vir sit prodigus: quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpè non intelligunt: & frustrà ab illis peterentur. *Bonac. Trull. l. c.*

6. Uxor, si ejus pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, ita ut miserè secundùm statũ

 suum

suum vivat, & maritus ei nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodò post mortem viri omnia computet in suâ parte) eis subvenire, quia jure naturæ tenentur eos alere, & maritus in id consentire. *Nav. Palaus, Less. l. 2. c. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. R. 34.* ubi illam potestatem extendit ad fratres & sorores, quod etiam *Less. l. c. & Trull. l. 6. c. 1. d. 9.* judicant probabile.

6. Filius peccat graviter, invitis parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est secundùm *Less. c. 12.* si filius patri prædiviti duos vel tres, imò secundùm *Sanch.* quinque vel sex aureos furetur: eò quòd parens sit minùs invitus, & filius sit aliquid patris. Unde non tenebitur ad restitutionem, nisi fortè cohæredibus graviter noceat.

7. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatē parentū, ex pecunia sibi suppeditata ad usus honestos, putat *Less. c. 12. d. 13.* eum peccare mortaliter; etsi excuset à restitutione, si pater rogatus facilè condonaturus putetur.

8. Si filius v. g. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest à patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo, etsi id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clam accipere. Ita probabiliter *Laym. l. 3. s. 5. t. 4. c. 8. Dian. p. 4. t. 4. Res. 66.*

9. Etsi famuli in esculentis & poculentis, quæ domo exportant, aut divendunt, graviter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in iis faciliùs (uti & Religiosi) excusantur; cùm in his Dominus aut Prælatus sæpè tantùm sit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinaria acciperentur. *Laym. Escob.* &

& *Less. l.* 2. *c.* 12. *d.* 8. *n.* 48. ubi docet, quòd furta minima famulorum ex comestilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed ad comedendum tantùm accipiantur.

10. Cùm à gravi peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc uxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel si ea non habet, post mortem patris afferre in divisionem hæreditatis, (si quantitas rei ablata sit valdè magna, nec pater restitutionem tacitè vel expressè dimiserit,) Famuli verò, si sine magnâ difficultate restituere non possint, jubeantur compensare officiis, & obsequiis extraordinariis, quantum possunt. *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1.

CAPUT II.
De Restitutione.
DUBIUM I.
Quid sit Restitutio, & qui teneantur ad eam?

RESP. 1. Restitutio est actus justitiæ ad salutem necessarius necessitate Præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam, ita ut radix restitutionis non sit quævis læsio proximi, v. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet jus, quod violetur, sed ea tantum, quæ est contra justitiam, in quâ propriè injuria infertur, hoc est, læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in quâ damnum patitur. Quod variis modis fieri potest, v. g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, convitiando, & similibus.

Resp. 2. Ex datâ responsione patet teneri ad restitu-

ſtitutionem eos, qui intulerunt injuriam damnoſam. Hæc autem eſt duplex, ſcilicet *materialis*, ut v. g. cùm quis rem alienam deſtruit, accipit bonâ fide, vel retinet, id eſt, probabiliter judicans id ſibi licere, vel eſſe ſuam: & *formalis*, quâ quis rem alienam deſtruit, accipit, vel retinet malâ fide, id eſt, cùm ſciat, vel ſcire poſſit, ac debeat, id ſibi non licere, & rem non eſſe ſuam, vid. *Laym. l. 3. t. 2. c. 1. Leſſ. l. 2. c. 7. d. 6. Bon. d. 3. q. 1. p. 6.* Unde reſolves.

1. Qui injuriam intulit, ex quâ alteri nullum eſt damnum ſecutum, ut ſi adulterium commiſit, ſine damnificatione alterius, non tenetur in conſcientiâ ad reſtitutionem; cùm hæc ſit reparatio damni: poteſt tamẽ à judice cogi ad ſatisfaciendũ pro injuriâ.

2. Quiſquis intulit injuriam damnoſam, etiam materialem, tantum tenetur reſtituere, ſed nonniſi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex eo factus eſt ditior.

3. Qui intulit injuriam formalem, ſive rem adhuc habeat, ſive non, tenetur reſtituere, & quidem tantum, quantum eſt damnum ſecutum. An verò ſufficiat culpa venialis, controvertunt Authores, & ſententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; ſaltem quando non commodè poteſt reſtituere, vid. Auth. cit. & *Laym. l. 3. t. 2. Leſſ. l. c. c. 7. d. 6. num. 27. C. Lugo diſp. 8. ſeſſ. 5. n. 56.*

DUBIUM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad Reſtitutionem?

Reſp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo ſunt cauſa influens & efficax damni ſecuti, ac qui ex officio & obligatione juſtitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ita communiter Doctores.

Unde

Unde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

patet ex sequentibus Casibus.

1. Tenetur ad restitutionem mandans, sive expressè mandet, sive tacitè, dicto nimirum vel facto, ex quo v. g. famulus colligat, hero gratum fore, si faciat, non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus suo nomine factum, uti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. *Mol. Less. l. 2. c. 3. d. 3. Fill. t. 32. n. 54.*

2. Tenetur item consulens, aut precibus ac promissionibus ad damnificationem inducens. Quòd si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione; maximè si eum, cui damnum paratur, moneat ut caveat, vid. *Bon.* & *Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. dub. 14. Sà. V.* Consilium, & *Dian. tr. 2. misc. res. 18. & tr. 5. res. 83.*

3. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suffragio, est causa efficax damni. *Less. d. 3. num. 23. Fill. t. 32. c. 3.*

4. Item palpo, ut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, aliterve alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Less. Fill. l. c.*

5. Item qui referenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *Ibid.* Hi enim omnes, uti & is, cui res furtivæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifesto fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sarto-

ribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet *Villalob.* apud *Dian. p.* 4. *to.* 4. *R.* 176. licet ibidem *Sanch.* excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eò quòd his plerumque detrahatur plus à justâ mercede, quàm mereantur ista fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neque hîc à peccato excusari caupones, qui à filiisfamilias acceptant pecunias, aliasve res parentibus surreptas, notat *Laym. l.* 3. *tom.* 2. *c.* 5. *Bon.* &c. Qui verò post delictum ipsum reum juvat ad fugiendum, (non currendo ad delictum) non tenetur restituere, modò non det illi spem refugii imposterum. Tum quia non est causa damni; tum quia reo licet fugere, ut infrà dicetur *l.* 4. *d.* 7.

6. Item participans de prædâ, aut quoquo modo cooperans; ut agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens litteras, &c. in bello iniquo tormenta advehens, &c. Excusantur tamen (modò actio per se non sit mala) quia ea non spontè, sed justo metu coacti faciunt, v. g. cùm rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas avehere, vel pecora abigere. *Less. d.* 5. *n.* 19.

7. Item tenentur causæ, quæ privativè ad damnũ alterius concurrunt; nimirum mutus, sive non clamans, cùm potest; aut non obstans, non manifestans, sed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex justitiâ damnum cavere. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 62. *a.* 7. Sic Princeps, Magistratus, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarii, Canonici tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem.

nem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, Minoribus, Ecclesiis provenientia. Item custodes montium, vinearum, sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. *Mol. d.* 116. *Fill. to.* 32. *c.* 2. *q.* 12. vide suprà *l.* 3. *t.*3. *c.* 2. Item Principes & Domini Territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cùm possint, non impediant, tenentur mercatoribus & cæteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiant, compensare. *Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 38.

8. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni, ut v. g. si fur, homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si v. g. in Capitulo alii ante te dederint suffragium, ita ut videas te nihil impetraturum etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. *Bon.*

9. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis: præsertim circa materiam justitiæ. *Less. t.* 13. *d.* 4. *Bonac. q.* 2. *p.* 4. *Dian. t.* 5. *misc. R.* 64. *Tann.* 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 14.

10. Nec tenentur, si efficaciter tantum concurrant ad circumstantias, & modum actûs damnosi, v. g. si quis tantum impellat alium, ut citiùs, vel animosiùs, hoc vel illo loco, vel modo noceat, vid. *Laym. l.* 2. *s.* 5. *t.* 2. *c.* 5.

11. Nec tenetur, qui deliberatè volent inferre magnum damnum, suadet, ut minus eidem inferat,

quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum unius cum injuriâ alterius.

12. Non tenetur item (contra *Navar. Angel.* &c.) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, ut Parochus. &c. si ex negligentiâ vel ignorantiâ pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem; quia etsi ex officio teneatur benè instruere pœnitentem, ideoque peccet graviter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex justitiâ debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positivè restitutionem impediat, ex malitiâ, imò etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata: quia tunc consilio suo est causa efficax damni. Vid. *Less.* & *Bon. d.*1.*q.*2. *p.*11. *Laym. l.*3. *t.* 4. *c.* 7. & infrà *l.* 6. *t. c.* 2. *dub.* 5.

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

Resp. Cùm plures domnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel conjunctim atque alii aliis plus minusve in damnum influere? hinc ex tali ordine & mensurâ influxus, ordo & mensura restitutionis desumenda est. Ita communiter Doct. Unde resolves.

1. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim & casu concurrant ad damnum; singuli non plus tenentur restituere, quàm quod quisque per se damni intulit. *Laym. l.* 3. *tr.* 2. *c.* 6.

2. Si plures cum consensu, & se invicem juvantes id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum; quia singuli sunt causa totius damni,

damni, cùm unus juvet alterum, & procedat ex confidentiâ, quam habet in auxilio aliorum. Unde si unus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut si is nolit à reliquis pro ratâ singulorum repetere. *Bon. de rest. d.* 1. *q.* 2. *p.* 11. ex *Vasq. Mol. Fill.* &c.

3. Quòd si actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam malâ fide assumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, vel æquivalens; & si ille non faciat, reliqui. *Less. l.* 2. *c.* 3.

4. Si actio damnificans non fuit lucrativa, ut quia res periit, & destructa est, ut fit v. g. in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primò tenetur restituere qui mandavit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius, ut in bello Princeps & Dux; etsi is non sit facturus, vel quia non vult, vel quia non potest, tenentur reliqui, v. g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculativè verum sit, practicè tamen ii excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, ut plus restituant, quàm partem suam, ideoque si hanc possunt, ad id tenentur: uti etsi quid adhuc reliqvum habent ex iniquo. *Laym. l.* 3. *t.* 2. *c.* 6. *num.* 5. ex *Cajet. Mol.* &c. Imò *Bon. de rest. d.* 1. *q.* 2. *p.* 10. *n.* 13. ex *Nav. c.* 17. *Vasq. Less. d.* 4. *num.* 37. dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantùm pro suâ parte: vid. suprà *t.* 4. *c.* 1. *d.* 5. *art.* 3.

5. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti; etiam minùs principales liberantur; non autem vice versâ: quia ruente

principali, ruit accessorium, non contra. vid. *Laym. loc. suprà cit.*

DUBIUM IV.

An teneatur restituere, qui alium impedivit à consecutione alicujus boni.

Resp. Attendendum, an lædatur jus alicujus, quod à naturâ, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit: num verò aliter. Inde enim apud *Laym. l. c.* & *Bon. q. 2. p.* 12. resolves sequentes Casus.

1. Qui alterum impedivit à consecutione rei debitæ ex justitiâ, tenetur ad restitutionem. *Less. c.* 12. *dub.* 18. *Fill. t.* 32. *c.* 3. *q.* 12. *n.* 72.

2. Si res non erat debita ex justitiâ, sed conferenda ex liberâ voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumniâ collatorem inducit, ut v. g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui perierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minùs digno; etsi sæpè is possit graviter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem. *Azor.* 3. *p. l.* 4. *c.* 9. *Vasq. Sà, Bonac. p.* 12.

3. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam collatorem induceret, ut ei daret, aut eum à petitione, (cùm quivis habeat jus petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret, (cùm etiam quivis jus habeat, ne iniquè impediatur) is teneretur ad compensationem damni arbitrio viri prudentis juxta certitudinem, vel probabilitatem, quâ alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur, dummodò tamen

men eo sit dignus, nam si indignus est. non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam fortè læserit. *Less. l.* 2. *c.* 12. *d.* 18. *Mol. t.* 1. *d.* 135. *Sà, V.* Restitutio *n.* 221. vid. *Bon. loc. cit.*

DUBIUM V.

Cui vel quibus restituendum?

Resp. Attendendum ad naturam justitiæ, & quis damnum patiatur, quidve ratio, & leges ferant communiter. Vide *Less.* & *Laym. hîc c.* 9. Unde resolves,

1. Quando bona restituenda, sive debita quæcunque, sunt incerta, hoc est, cùm cui debeantur, ignoras, aut adire non potest, aut illi restituere, tunc si ea habeas sine delicto, ut si invenisti, vel à mercatore, verbi gratia, per errorem accepisti duas ulnas panni pro unâ, & jam is discessit, nec scis quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi: postquam, si spes non sit sciendi dominum, probabile est, quòd non tenearis ea dare pauperibus, (licet ita plerique cum *D. Thoma* sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, ut docet *Petrus Navarrus,* quem sequitur *Laym. hîc,* & *Less. l.* 1. *c.* 14. *dub.* 7. *num.* 48. idque *Dian. p.* 2. *t.* 3. *misc. R.* 5. dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, ut furto, usurâ, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo quo potest, ut saltem, cùm Corpori Domini non prosit, prosit ejus animæ, dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores, ut videbis apud *Laym. hîc.*

2. Qui multis minutis furtis, v. g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis civibus, (minoris deinceps vendendo, aut majore mensurâ, do-

nec

nec veniatur ad æqualitatem) dicit *Molin.* At *Vasq.* & *Escob.* dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim civitatis ejusdem.

3. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori justo, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus. Unde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis, custodiæ, aut utilitatis spoliarentur, & damnum atque lucrum cessans compensari deberet.

4. Excipiuntur tamen hinc 1. Si horum nihil interesset, ut si sine illorum damno, infamiâ, domino restitueretur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, vel ablaturi cum injuria domini; quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potiùs Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filiofamilias, pupillo, furioso, uxore, Religioso, si sint ex iis bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiamsi bona alicujus publicata & Fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita, Fisco debent reddi.

5. Cùm quis ignorato domino, cui restituendum erat, non præmissâ aliquâ diligentiâ, pauperibus distribuit, non satisfecit domino posteà competenti: secus si diligentia sit præmissa, vide *Less. l. 2. c. 14. dub. 3.*

6. Cùm dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc si res malè accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem benè accepit, non nisi expensis domini.

Quan-

Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum. *Tol. l. 5. c. 24.*

7. Cùm quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam, cùm non sit, tum siquidem intervenerit aliquod justum pactum, ut depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius graviore incommodo, infamiâ, &c. *Vasq. Azor. p. 3. l. 4. c. 3. q. 1.* Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum novisti, & absque incommodo fieri possit.

8. Quando à fure vel alio venditore quis emit, sive malâ sive bonâ fide rem furtivam, tenetur restituere domino, non furi. Ita communiter *Mol. Regin. tom. 1. l. 10. c. 5. n. 40. Toletus* tamen *l. 5. c. 17. Sylv. Ant. Mald. in 2. 2. tit. 4. cap. 3. dub. 2.* probabiliter sentiunt posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem pejore loco, quàm ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. Quod *Navar. Trull. l. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cum hâc limitatione; si mox & non post longum tempus contractum rescindat, vel si certò sciat furem redditurum rem domino, vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita ut conveniri non possit. Quod si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum adscribere. Quod si porrò sciens rem esse furtivam, emat eo fine, ut invento vero domino restituat, tunc si emit parvo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cùm utiliter ejus negotium gesserit: secus autem, si pretium es-

set

ſet ferè æquale rei, tunc enim ſufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem Domini utiliter redimendo, vide *Leſſ. l. c. c.* 14. *d.* 3. *Dian. p.* 2. *t.* 3. *Reſ.* 5.

9. Si bonâ fide rem alienam, v. g. eqvum emiſti ab altero, v. g. Petro, & vendidiſti tertio, verbi gratia, Paulo, & poſteà cognoſcatur eſſe Joannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, exiſtimat quidem probabile *Nav.* & *Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 68. non teneri te Paulo id reddere, (ſi in nullo factus ſis ditior) ſed ſufficere, ſi tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verùm *Sotus, Salon. Leſſ. Sayt. Bon. de reſt. q.* 4. *p.* 2. rectiùs docent, teneri te, exigente Paulo, contractum reſcindere, & pretium reſtituere: tum quia vendidiſti rem vitioſam, tum quia teneris de evictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotii. Quòd ſi tamen Paulus cùm poſſit, tibi non reſtituat eqvum, ſed Joanni, & hoc ipſo impediat, quò minus pretium tuum poſſis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipſo acceptum reſtituere. *Bon. Leſſ.* &c. vid. *Trull. c.* 11. *d.* 3.

Quæres. Cui reſtituendi ſive dandi ſint theſauri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis.

Reſp. Quando nullius Domini ſunt, jure naturali & gentium fiunt primò occupantis. Poteſt tamen per conſuetudinem & leges aliter quid ordinari, quod ſervandum eſt. De quo vide *Leſſ. l.* 2. *c.* 5. *d.* 10. *Laym. l.* 3. *t.* 1. *c.* 5.

Quæres 2. An, & cui reſtituenda, quæ capiuntur venatione juſtè prohibitâ.

Reſp. In æſtimandum partim ex jure naturæ, partim ex conſuetudine & legibus, ac juribus particu-

lari-

laribus, ut vid. apud *Laym. l. c. lib.* 3. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 14. & *Less. c.* 8. *d.* 9. & *Sà. V.* Venatio. Ex quibus resolvitur hic Casus.

Venator iniqvus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibusque infert.

DUBIUM VI.

De rebus quæ debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantùm, sive à possessore bonæ fidei?

Resp. Qui bonâ fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea meliùs cognoscit, tenetur ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex eâ re ipsi superest, unà cum ejus fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparavit per legitimam præscriptionem. Ita communiter DD. *Mol. Sanch. Less. l.* 2. *c.* 6. *Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *Laym. l.* 3. *t.* 2. *c.* 3. Unde resolves.

1. Si vestem v. g. bonâ fide donatam à fure aut alio, portâsti, & ferè attrivisti, ac posteà Dominus compareat, teneris eam aut æqualem ei restituere, & insuper persolvere quantum attrita est, si aliàs vestem æqualis valoris attrivisses: si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. *Bonac. l. c. Laym. n.* 1. vid. *Trull. l.* 7. *c.* 11. *d.* 1. Si autem res, quam à fure bonâ fide accepisti, (sive donatione, sive emptione) sit usu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita ut discerni nequeat; etsi deinde deprehẽdas furtivã fuisse, non teneris restituere, *Nav. Sylv. Sayr. Less. Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. quia per istam commixtionem

tionem bonâ fide factam, est in te translatum dominium, ut colligitur ex *L. Si alieni nummi, ff. de solut.* Neque est ratio, cur hæc potius quàm illa pars censeatur aliena, atque adeò periit obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore. Vide *Dian. p. 4. tr. 4. Res. 66. Trull. l. 7. c. 11. d. 3. Less. l. 2 c. 20. d.* 18. ubi addit, esse valde probabile, jureque naturæ conforme, quòd verus dominus rei illius ablatæ & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios; imò possit ex eo occultè accipere.

2. Milites bonâ fide militantes, intellectâ posteà belli injustitiâ, id tantum restituere debent, quod adhuc habent ex prædâ, & quo facti sunt ditiores. *Bon. loc. cit.*

3. Qui bonâ fide per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem posteà usurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quàm factus est ditior. Vide *Laym. l. 3. tr. 2. c. 3.*

4 Possessorem bonæ fidei, si adhibitâ diligentiâ inclinet in eam partem, quòd res non sit sua, teneri aliquid restituere juxta inclinationem, docet *Con. d. 34. dub. 10. n. 39.* At *Palaus t. 1. d. 3. p. 2. n. ult.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrarlis rationibus non convincentibus præponderat. Idem docet *Vasq.* apud *Escob. t. 3. c. 3. n. 154. Dian. p. 4. t. 3. R. 24. & 26.* Si neglexit investigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit *Palaus l. c.* ad nihil teneri.

5. Si bonâ fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium, quia factus es locupletior: & satis debet esse tibi, non habere minus, quàm ante. Quod si tamen apud alterum res est, is red-

reddere tenetur. *Ibid.* & *Vasq. c.* 9. §. 2. *Mol. Less. l.* 2. *cap.* 14. *d.* 3.

6. Si bonâ fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere; sed solus is, apud quem res est. *Mol. l. c. Less. l.* 2. *c.* 14. *d.* 1. contra *Vasq.* &c.

7. Si rem alienam bonâ fide donâsti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris: quia non es factus ditior; secus si aliam donaturus fuisses, (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bonac. Trull. l.* 7. *c.* 11. *d.* 1.

8. Si aliena re lucratus es tanquam instrumento; v. g. frumentum alienum aliò deportatum vendidisti; vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantùm concurrit ut instrumentum operantis. *Laym. l. c. n.* 3. ex *S. Thom.* &c.

9. Fructus omnes rei, sive ii sunt merè naturales, hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, ut fœtus animalium, arborum, herbæ & gramina; sive sint simul industriales, sive mixti; hoc est, ad quos æquè aut magis hominum labor cum naturâ concurrit, ut v. g. segetes, & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti & extantes sint, domino restitui debent; deductis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re alie-

aliena debet Domino restitui, licet is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus, vid. *Laym. l. c.* Si tamen fructus isti reales bonâ fide possessi fuerint tempore à lege præscripto ad usucapiendum illos, (quod si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium; si autem non adsit titulus, anni triginta cum bonâ fide) non sunt restituendi, quia usucapio transfert dominium. *Salon. Trull. l. 7. c. 11. d. 3.*

10. Si à fure accepisti (sive bonâ, sive malâ fide) rem usu consumptibilem, v. g. vinum, oleum, triticum, &c. cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita ut discerni non possit, non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propriâ, acquisivit ejus dominium. atque adeò illud tanquam verus ejus Dominus potuit transferre. *Navar. Sanch. Less. Bon. Trull. l. 7. c. 11. d. 3.* vid. *Dian. p. 2. tr. 5. misc. R. 40.*

ARTICULUS II.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore seu possessore?

Resp. Id juxta supradicta æstimandum à quantitate tum juris, quod alter habet, tum damni, quod injustè infertur: cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente & consensu rationabiliter præsumatur. Unde resolves.

1. Si damnificatus habeat jus in re, in quâ damnū est passus, restitutio ei facienda est in solidum: si autem tantùm habeat jus ad rem, restitutio facienda est pro quantitate juris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ spectabatur,

batur, cùm tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

2. Qui in loco publico suæ civitatis contra justam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit, v. g. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipubl. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidiùs prohibere, quàm sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur.

3. Graviùs tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicujus privati: etsi etiam hîc præsumi aliquando possit de consensu Domini, qui sæpè non intendit ut fiat restitutio, sed ut deprehensus pœnam luat.

4. Qui venantur vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis, (saltem sie ea conclusa vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian* ex *Less. Dicast. &c. p. 9. t. 9. Res.* 39. contra *Bon.* &c.

Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omninò tamen improbabiliter id alii quidam negant, eò quòd consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quàm ut deprehensi mulctentur, vid. *Nav. c.* 23. *Sà*, *V.* Gabella, *Bonac. q.* 9. *p.* 1. *n.* 5. ex *Navar. Fili. t.* 28. *n.* 114. *Less. Mol. d.* 9. *Dian. tr. de leg Res.* 19. *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 3. *num.* 4. *&* 5. vide etiam *Dian. p.* [illegible] *t.* 11. *Res.* 38. *& p.* 2. *t.* 17. *R.* 28. ubi ex *Cajet. Med. Soto*, &c. docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposita

posita rebus iis, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad usus proprios, vel familiæ necessaria, v.g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

6. Cæterùm ordinariè injustus, seu malæ fidei damnificator aut possessor, tenetur non tantùm restituere rem ablatam, & fructus perceptos, (exceptis suis expensis & industriâ) sed etiam sarcire damnũ emergens, & lucrum cessans: cùm verè sit injusta causa talium damnorum. Unde si dominus re suâ retentâ, per culturam vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parùm, vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamvis communiter soleant domini plurimùm remittere, si res componatur. *Laym. l. 3. tr. 2. c. 4. n. 7.*

7. Si res aliena, dum injustè detinetur, crescat, aut pretium ejus augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstare debet, vide *Laym. hîc lib. 3. t. 2. c. 4.*

8. Si res aliena, dum injustè detinetur, pereat, aut deterior fiat; idque casu vel justâ hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil novi detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per injuriam, tunc injustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licet sine suâ culpâ res perierit. *Laym. tr. 2. c. 4. n. 2.*

9. Si res aliena apud iniqvum detentorem pereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donavit, destruxit, &c. tunc etiamsi domino relicta, fuisset certò peritura, nihilominus tenetur

pro

pro eâ Domino satisfacere, ut est communis apud *Laym. l. c. Less.* &c.

10. Qui fingens se pauperem, vel alium quàm est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parva fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna, tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (si pauper est) tenetur restituere secundùm *Molin.* danti; secundùm *Palaum* vel danti, vel aliis pauperibus. Vide *Escob. t. 3. E. 2. c. 6. n.* 109.

11. Qui in extremâ necessitate consumpsit, quod antè acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ; cum ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cùm jure eam consumpserit; nec ratione contractus, cùm hic non obliget, nisi re pereunte sua culpa. *Less. Hurt. Trull. Dian. p. 5. t. 8. R.* 10. Imò probabiliter, ne quidem id quod ante illam necessitatem erat furatus, & in ea consumpsit, quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem tali casu habebat. *Con. Pal. Hurt. Dian. l. c. R.* 8. contra *Less.* & *Vasq.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisset & consumpsisset. *Dian. l. c. R.* 9. ex *Azor.* & 6. aliis contra *Lessium.*

ARTICULUS III.

An & quid debeat restitui pro injuriâ illatâ, corpori verbi gratia, per mutilationem, occisionem, &c.

Resp. Injustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantum restituere, pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium: præcisè autem pro vitâ, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundùm rigorem, cùm sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non possunt.

Ita contra *Sotum*, *Sylv.* &c. probat *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 23.* vid. *Laym. l. 3. t. 3.* Unde reſolves.

1. Qui occidit ebrius alium, ſi ebrietas non fuit culpabilis & voluntaria, vel licet fuerit talis, ſi tamen homicidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad reſtitutionem: tenetur autem ſi prævidit, & non cavit. *Bon. d. 2. q. ult. ſ. 2. p. 1.*

2. Qui occidit Cajum putans eſſe Titium, tenetur ad reſtitutionem: quia actio iſta eſt Cajo injurioſa. *Bon. l. c.* ex commun.

3. Si læſus ante mortem omnia remiſit, ad nihil tenetur occiſor: quia filiis non fit injuria in bonis, niſi quatenus læduntur in parte contra ejus voluntatem, (volenti enim non fit injuria) ergo ſicut per eum jus acquirunt, ſic etiam amittunt: etſi non rectè faciat parens, ſi filii valdè egeant. *Leſſ. lib. 2. c. 9. d. 26.*

4. Etſi præcisè pro vitâ, membro, occiſione, non ſit obligatio reſtituendi: per ſententiam tamen judicis cogitur injurians ſatisfacere pro injuriâ.

5. Conſilium eſt, ut Confeſſarius pro his injungat eleemoſynas, Miſſas, pro ſalute occiſi.

6. Si occiſus vel mutilatus fuerit ſervus vel animal, tunc etiam pro vitâ & membris facienda eſt reſtitutio: quia horum vita pretio æſtimatur, ac proinde tantùm debet reſtitui, quanti potuiſſet vendi, & pro mutilatione vel cicatrice, quantò pluris venderetur.

7. Pro expenſis funeris nihil reſtituitur: quia illæ aliquando faciendæ tandem fuiſſent. Niſi fortè occaſione illatæ necis, v. g. extra patriam, majores fieri oportuerit.

8. Reſtitui debent impenſæ factæ in curationem & medicamenta vulnerati, vel occiſi. *Fill. t. 32. c. 8. n. 202.*

9. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione ceſſarunt, non quidem tam in ſolidum, ac ſi de facto eſſent acquiſita, ſed pro majore aut minore ſpe, quam læſus habuit illa acquirendi, vid. *Trull. l. 7. c. 8. d. 3.*

10. Si homicida à Magiſtratu plectatur, verius eſt adhuc teneri ad damna ſarcienda; cùm morte ſuâ tantùm ſatisfaciat juſtitiæ publicæ, non hæredibus occiſi. Qui tamen, cùm plerumque aliud non exigant, videntur eſſe contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill. l. c. n. 214.*

11. Debet autem reſtitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filiis & uxori: quia hi ſoli directè læduntur, cùm moraliter cenſeantur una perſona cum occiſo. Niſi tamen occideris animo etiam nocendi aliis: nam tunc etiam bis reſtituere teneri dicit *C. Lugo de Juſt. d. 11. n. 8.* ex *Leſſ.* vid. *Trull. l. c. d. 4.*

12. Etſi probabile ſit, deberi etiam reſtitutionem creditoribus occiſi, ſi quod damnum illis ex eâ cæde obvenit: contrarium tamen etiam probabile (ſaltem ſecundùm limitationem caſûs præcedentis) eſt, cùm occiſio illa non ſit directè cauſativa illius damni, vid. *Laym. l. c. n. 4.*

13. Non tenetur occiſor aliquid eis reſtituere, quos occiſus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens ſequitur: vid. *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 26. Trull. l. c.*

14. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. provenient ex morte alicujus innocentis, qui per errorem putaretur homicidium feciſſe, & ſic captus plectere-

tur: quia hujus mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore vel malitiâ accusatorum. Vide *Bon. d. 2. q. ult. f. 2. p. 2.*

ARTICULUS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali injuriâ est secutum: idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, ut talem nimirùm inveniat, qualem manens virgo invenisset. Vid. *Sanch. l. 7. d. 14. Fill. t. 32. c. 8. n. 209.* Unde resolves.

1. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Unde si stuprum mansit clam, aut non impedivit, quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator. *Less. Bon. q. 4. de matr. part. 7.*

2. Item ad nihil tenetur, si defloravit consentientem, absque vi, fraude, vel promissione matrimonii, quia non est facta injuria. *Ibid.* & *Trull. d. 2.*

3. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè. Nisi fortè preces tales fuerint, ut cum vi & coactione æquiparentur, ut si conjunctæ fuerint cum minis, vel metu reverentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. *Trull. c. 9. d. 3.*

4. Si per promissionem veram vel fictam matrimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, ubi alter ex parte suâ acceptavit & implevit, tenetur & alter implere, etiamsi fictè contraxerit, quia tenebatur ex justitiâ verè contrahere, cùm alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi stuprator religionem vovisset. *Less. l. 2. c. 10. d. 3. & 4. Trull. d. 3.*

5. Non

5. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere casu quo (1.) is puellam valdè notabiliter conditione excederet, vel verbis usus esset fictionem facilè indicantibus. (2.) Si ipsa conscia esset prædicti voti; quia tunc ipsa contraxisset malâ fide. (3.) Si ipse putavit esse virginem, cùm tamen non esset. (4.) Si ex matrimonio grave damnum aut scandalum timeretur. (5.) Si ipse jam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solùm teneretur curare, ut æquè commodè nubat, modo ante dicto, dando scilicet dotem, vel aliter: vid. *Sanch.* 1. *de matr. d.* 10. *l.* 1. *Trull. l.* 7. *c.* 9. *d.* 3.

ARTICULUS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cùm ex adulterio damnificari possint conjux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c. patet quòd uterque adulterans, natâ eis prole, debeant, cùm id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione majoris mali. Est commune, vid. *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 14. Unde resolves.

1. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles ejus spuria sit: nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non tenentur credere se esse illegitimam. *Fill. tr.* 32. *q.* 222.

2. Debet tamen, si potest, aliis industriis damnum compensare, v. g. 1. diligentiùs administrand rem familiarem, 2. de cultu corporis detrahendo, 3. si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio relinquendo. 4. cum inducendo, ut relictâ hæreditate

vel ejus parte, amplectatur statum Ecclesiasticum vel Religiosum, si idoneus sit, &c. *Trull. l. c. d. 4.*

3. Quod attinet ad ipsum adulterum spurii patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, vel ex parte, sive quia damnum ab adulterâ compensatum fuit, vel compensandum creditur, sive quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione & discordiis familiarum; sive quia non est certus, filium esse suum, vid. *Less. l. 2. c. 10. d. 6. Bon. de matr. q. 4. p. 15. Trull. l. 7. c. 8. d. 7.*

ARTICULUS VI.

Quid debeat restitui pro famâ & bonis spiritualibus, ut inductione ad peccatum, avocatione à Religione?

Resp. 1. Juxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis ejusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diversi ordinis. Unde resolves.

1. Pro famâ restituendâ est fama: cùm id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam à judice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quod si tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex suprà dictis quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c, vid. infrà.

2. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate, quoad potest, eum revocare ad meliorem statum: sed non ex justitiâ. *Less. l. 2. c. 8. d. 2. n. 20. Laym. c. 8. n. 1.*

3. Si quis autem induxit fraude, dolo, injusto metu, &c. tenetur ad id ex justitiâ: quia quisque habet jus, ne injustè lædatur in bonis spiritualibus. Unde si lædatur, debet id spirituale restitui si potest. *Ibid.*

4. Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi & fraude. etsi

gra-

graviter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate, non tamen est justitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum jus acquisivit, vid. *Laym. l. 3. t. 2. c. 8.*

5. Si quis Religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliâve cooperatione, obligatur ex justitiâ religioni ad restitutionem, non quidem ut ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur, sed ut suadeat alteri, quoad potest reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis, vel industriâ alterius expectabantur.

6. Si quis veneno, philtro, aliove modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo quo mutilator aut vulnerans, de quo suprà, ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.

DUBIUM VII.

De circumstantiis Restitutionis.

ARTICULUS V.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

Resp. Debet quamprimùm, & eo modo ac loco restitui, quo jus & interesse damnificati requirit, & commodè ac moraliter fieri potest sine gravi incommodo, quod quis pateretur in re suâ propriâ ultra debitum, vid. *Laym. hîc l. 3. tr. 2. c. 10. Fill. tr. 32. c. 4. q. 11.* Unde resolves.

1. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

2. Possessor malæ fidei, v. g. fur, debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel ini-

que detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam servando vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet, tunc enim plerumque ex præsumptâ mente domini posset restituere pauperibus vel in usus pios. *Bon. q. 6. p. 1.*

3. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet. *l. c.*

4. Debita ex contractu eo loco & tempore solvi debent, de quo inter partes conventum fuit expressè, vel tacitè, vid. *Less.* & *Bon. l. c.*

5. Si quis possit quamprimùm restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur alterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset gravis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solveret, vid. *Bon. de contract. d. 1. q. 6. p. 1.*

6. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cùm possit in vitâ, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolvi non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. *Salaz. Sayr. Bon. Trull. c. 14. d. 11.*

ARTICULUS II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, non necessario ordinem servari, quando debitor omnibus solvere potest, quando verò tantùm non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ servandæ.

1. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, sive ex furto, sive ex deposito, sive intentione, &c. debet priùs restitui domino suo, vel eo deficiente pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet. *Nav. Sylv.*

Sylv. Bonac. q. 3. p. 2. Hoc tamen *Less. c. 15. d. 2.* contra *Bonac.* &c. limitat, nisi venditor ab emptore fidejussorem, vel pignus accepit.

2. Si restitutio facienda ratione injustæ actionis, priùs restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta. *Bonac. Less. d. 1.* quia illa jure naturæ debentur suis dominis, hæc autem jure solo positivo pauperibus.

3. Priùs facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm usurarum; cùm in his dominus non fuerit simpliciter invitus.

4. Debita ex titulo oneroso priùs solvenda sunt quàm quæ debentur gratuitò, v. g. ex promissione; quia hæ includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti solvenda sunt ante omnia legata, etiam pia. *Navarr. Sylv. Bonac. q. 8. q. 2.*

5. In reliquis debitis servandum est jus particulare loci, si tale sit, & non repugnet juri naturæ. Si nullum sit, sequendum est jus commune, secundùm quod 1. solvenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expressè fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita privilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi, à quibus usuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inveniuntur, temporis antiquitas inter eos servanda est, vid. *Laym. l. 3. tr. 2. c. 11.* Ubi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis solvendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inventarii, apertionem te-

 stamen-

ſtamenti, item ad Medicos & Pharmacopolas pertinent, vid. *Fill. c.* 4. *q.* 13.

☞ Quæres. Utrum priùs exigenti non liceat priùs ſolvere?

Reſp. 1. Solvens ſcienter poſteriori, prætерito qui habet hypothecam priorem, vel privilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam poteſt recuperare ſolutum. *Leſſ. d.* 5. ex *l. Scimus*, §. *Et ſi præterea c. de jure delib.*

Reſp. 2. Si ex pluribus creditoribus perſonalibus æqualibus aliquis exigat, (ſive in judicio ſive extra) tenetur ei integrum ſolvere; quia diligentia fecit eum potiorem. *Nav. Sylv. Bon. l. c.* ex *l. Pupillus, ff. quæ in fraudem.*

Reſp. 3. Debitor ſciens ſtatum ſuum labentem, non poteſt non petenti integrè ſatisfacere, ſed debet omnibus perſonalibus ſolvere pro rata, (ſi tamen iſte ſolutionem accepiſſet, an poſſit retinere controvertitur, vid. *Bonac. Leſſ. l. c. Trull. l.* 7. *c.*14. *d.* 22.) nec poteſt uni ſolvere. omiſſis aliis, niſi ſecundùm ordinem ſupradictum.

ARTICULUS III.

Quæ à reſtitutione excuſent?

Reſp. 1. Ex parte debitoris excuſant ea, quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat eſſe contentus, etſi de facto non ſit contentus. Ita comm. DD. Unde reſolvuntur Caſus ſequentes.

1. Excuſaris in foro conſcientiæ (juxta ſententiam probabilem) à compenſatione damni, ſi illud damnum ſit ſine tuâ culpâ Theologicâ gravi, hoc eſt, mortali peccato, niſi aliud cum altero pactus ſis, vel inde ſis factus ditior. Unde excuſaris, ſi v.g. aliquem occidiſti ex ſubitâ irâ, ut ſi fuerit motus tantum

tum

tum primo primus, vel secundo primus: vel si ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si advertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam homines ejusdem conditionis communiter præstare solent, graviter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundùm culpam juridicam, quæ sæpè non est peccatum; & dividitur in latam, levem, & levissimam.

2. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa. *Less. c.10.d. 11. Bon. q. ult. p. 2.*

3. Item si casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reverà indigenti eam des: & tunc quidem posteà factus ditior, adhuc non teneris restituere, vid. *Laym. l. 3. t. 2. c. 12.*

4. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter graviore damno, tibi vel tuis, vel Reipubl. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obventurum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. *Laym. l. c.* ex *Sylv. Nav.* &c. Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, uti & in sequentibus Casibus.

5. Si ad restituendum sis impotens: ut si vivere non possis secundùm decentiam tui statûs, justè à te acquisiti. Unde si nobilis v. g. non potest statim solvere, nisi se privet famulis, equis, armis; &c. vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus, nisi vendat instrumenta sua, quibus vivit, aut magnum damnum subeat, potest differe, & paulatim restituere sine jacturâ sui statûs. *Laym. l. c. Bon.*

6. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v. g. luxuriâ, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quod jam sine statûs tui amissione non possis satisfacere. *Ibid.*

7. Quod si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potiùs, quàm is, sustinere debes; cùm ejus conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in quâ quoad usum sunt omnia communia. *Ibid.*

8. Quod si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcisè tantùm, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem: quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reverti ad statum proprium. *Sayr. Bon.*

9. Item excusaris à restitutione, si geri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; ut v. g. si non possis absque peccato; ut si sit periculum, ne uxor aut filiæ se prostituant, ne filii se dent latrociniis, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem. *Bon. Less. Mol. Fill.*

10. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ; cùm aliàs plus damni sustineres, quàm intulisti. *Bonac. d. 1. q. ult. part. 1.*

11. Item, si cedas bonis: quia leges concesserunt, ut qui contraxit multa debita, nec habet unde solvat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita ut etiam in conscientiâ sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen posteà redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur

tur adhuc restituere, ex L. *Cùm & filiisfam. qui bon. Nav. Bon. Less.* Ex quo *Trull. l. 7. c. 15. d. 5.* sic limitat: si acquirat plus quàm ad decentiam statûs est necessarium, ex dicta *L. Qui bon.* Nisi tamen debita proveniant ex delicto, v. g. furto; eo enim casu tantum posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet *Navar. Salon. Less. l. c.* etsi hic concedat ea, quæ post cessionem justè acquiruntur, licitè retineri, si ad statum sint necessaria, vid. *Tol. Laym. l. 3. t. 2. c. 12. Less. l. 2. c. 16. d. 3. Bon. Trull. l. c.* Porrò etsi cessionem dictam non habere locum in bonis ex delicto provenientibus communiter teneant DD. cum *Laym. l. c.* contrarium tamen ex *Less. Dian.* &c. docet *Trull. l. c.* Denique etsi debitor principalis cesserit, non ideò liberatur fidejussor. *Lugo, Dian. p. 7. t. 8. R. 18.* & alii.

Resp. 2. Ex parte creditoris excusat (1.) Si is cui debet restitui, semel remiserit, expressè, vel tacitè, v. g. si laceravit tuum chirographum, vel tibi reddiderit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. *Fill. tr. 32. c. 5. q. 9. Less. l. 2. c. 16. d. 2.* (2.) Excusat in foro conscientiæ, si solvisti ei, cui debebat tuus creditor. *Less. d. 5. Bon. p. 3.* (3.) Si compensatio facta est creditori per commodum æquivalens, v.g. per procurationem officii non gratis factam. (4.) Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imò aliquando debet, si creditor sit abusurus; v. g. si quis pecunias tibi mutuò datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra justitiam, sive inferendum damnum injustum tertiæ personæ; nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur majus malum.

CAPUT III.
De Contractibus.
DUBIUM I.
Quid in genere sit Contractus?

RESp. Est pactum sive consensus duorum, quo scienter, liberè, & legitimè, uterque se vicissim, vel minimùm saltem una pars, se alteri acceptanti obligat, quocunque signo externo id fiat: ut v. g. in contractu mutui, ex unâ parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus, ex alterâ parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de aliis. In promissione autem, vel donatione absolutâ, una pars tantùm obligatur post alterius acceptationem. Unde resolvuntur Casus sequentes.

1. Si alteri promisisti, aut donasti interiùs tantùm, aut si externo signo quidem, alter autem non acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris.

2. Invalidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum resistat, vid. *Less. l. 2. c. 37. d. 8.*

3. Item si materia contractûs sit illicita, ut si sit peccatum; vel illegitima, ut si fur vendat rem alienam.

4. Item si contractus sit factus ei vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam; v. g. acetam pro vino, vitrum pro gemmâ vendidisti.

5. Non est invalidus contractus, (etsi aliquando ob injuriam possit rescindi) si error vel dolus interveniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v. g. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi fortè intentio contrahentis

tis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantiâ. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valdè immutantem objectum & nimis excedentem ejus existimationem, ut notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 6.*

6. Nec est invalidus contractus, sive onerosus, sive gratuitus, ex metu licet gravi, injustè incusso, cùm adhuc simpliciter sit liber & voluntarius: licet possit à judice rescindi pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud *Sanch. d. 8. n. 4. Card. Lugo d. 22. Laym. loc. cit. cap. 5.* Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti, (saltem ex jure positivo) si ex metu gravi fiant: talis est (1.) Contractus matrimonii, etiamsi juramentum accesserit ex *cap. Cùm loco,* & *cap. Veniens.* (2.) Professio religiosa ex *cap. 1. De his.* (3.) In aliis quibuscunque votis. (4.) Contractus dotis promissæ, vel solutæ, qui in hoc sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est. *Leg. Si mulier, §. Si dos, ff. Quod metus causâ.* (5.) Promissio vel traditio in rebus Ecclesiæ, *c. 15. q. 6.* (6.) Authoritas tutoris per metum extorta, *Leg. 1. §. ult. ff. de auctor. tutor.* His addunt alii plures; ut promissionem, & donationem gratuitam, renunciationem beneficii, jurisdictionem per metum extortam. Verùm hi controvertuntur, ut vult *C. Lugo de just. d. 22. n. 115. & sequenc.*

7. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent; quales ferè sunt prodigi, furiosi, filiifamilias, uxores, Religiosi, pupilli, Minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus vid. *Less. l. 2. c. 17. d. 4.* & infrà *hîc c. 4. dub. 1.*

DU-

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione & Donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis suprà de Voto *lib. 3. tr. 2. c. 3.* Ex quibus, & doctrinâ præcedentis dubii resolvitur.

1. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundùm se spectata, non convenit inter Doctores: *Cajet.* negat, quem sequitur *Marat. to. 2. de just. d. 19. s. 10.* Alii (fortè probabiliùs) affirmant cum *Vasq. 1. p. d. 85. c. 7. n. 4. Fill. Mald.* &c. Dixi: secundùm se; quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione gravis damni, quod aliâs promissarius pateretur: ut si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset, vid. *Less. l. 2. c. 18. d. 5.*

2. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat *Sà*, vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum, aut faciat instrumentum; sed plerùmque tantùm intendere declarare suum propositum, vide *Escob. t. 3. E. 5. c. 6.* & *Mol.* Hinc ut in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, ut exprimatur causa propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore vel loco facta, *Trull. l. 7. c. 16. d. 6.* ex *Covarr,* & *Villal.*

3. Donare non possunt (1.) carentes usu rationis. (2.) Muti & surdi nati, secus si tantùm fiat surdi, vel muti; vel licet utrumque, si norint scribere. (3.) Senes deliri, sive bis pueri: secus si sint judicio vegeto. (4.) Pupilli vel impuberes, (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt vali-

validæ. Vide infrà *cap. 4. d. 1.* (5.) Damnatus criminis capitalis. Vide *Dian. p. 8. tom. 6. R. 3.*

4. Qui præsunt civitatibus, Universitatibus, Rebuspubl. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas. *Sanch. Dian. p. 8. t. 6. R. 16.* Imò si Reges & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præjudicium regni, vel statûs, (præsertim si debitis gravati, ii satisfacere non possint, vel subditi nimium graventur exactionibus) possunt eæ revocari à successore. *Bart. Lugo,* &c. cum *Dian. p. 8. tr. 6. R. 18. & 123.*

5. Donatio patris filio facta studiorum causâ, est valida, neque filius tenetur computare in legitimam; tum quia fuit loco alimentorum: tum quia si detrahatur, jam non fuit donatio contra hypothesin. *Wading.* & 6. alii cum *Dian. p. 8. t. 6. R. 23. & 29.* Sed *Trull.* limitat; nisi constet contrariam intentionem patris fuisse. Quod si tamen de eâ non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam *Wading. ex leg. Si pater 2. ff. familiæ ercisc.*

6. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in divisione cum fratribus; non autem si illud gratis à Principe obtinuit; uti neque quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata, quia sunt quasi castrensia. *Mol. Fagundez, Dian. p. 8. tr. 6. Res. 127. & 128.*

7. Donatio ante acceptationem non parit obligationem, ne quidem naturalem, potestque revocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare: præsenti

ti autem & tacenti facta, censetur ab eo acceptata. quia in favorabilibus habetur pro consensu. *Molin.* & alii 18. *Dian. p. 8. t. 6. R.* 89. 98. & 108. pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ vel causæ piæ, (nam hanc sine acceptatione valere & irrevocabilem esse, est probabile) *Laym. Dian. l. c. R.* 106. & *p. 3. t. 5. Res.* 107. Multis tamen casibus, dummodò verba dirigantur in præsentem, potest pater vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro patre, servus pro domino, monachus pro monasterio, imò etiam secundùm multos, quicunque alterius curam gerit, ut Prælatus pro Religioso, maritus pro uxore, dominus pro servo, &c. stipulari. Denique idem jura permittunt Judicibus & Notariis publicis. *Sanch. Mol. Trull.* &c. *Dian. p. 8. tr. 6. R.* 97.

8. Etsi acceptes donationem verbalem, quâ tibi Cajus v. g. dat eqvum absentem, non acquiris jus in re, & dominium equi ante traditionem. Unde si interea Cajus det, aut vendat eum alteri, eique tradat. is dominium acquirit, tu autem habes actionem in Cajum pro injuriâ ratione juris, quod habebas ad rem. Ac si donatio purè verbalis ante realem, hoc est rei traditionem, vix differt à promissione, ut *Less. loco citato dub.* 2.

9. Donatio, uti & remissio debitorum liquidorum, unâ vice, & uno animi motu, uni aut pluribus facta, ultra summam 500. solidorum, (quæ summa hodie ad 590. vel secundùm quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ut ex *Claro* &c. notat *Laym. l. 3. tr. 4. cap. 12. num.* 15.) non tenet quoad hunc excessum; sed lege ita statuente, ob commune bonum potest à dona-

donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Judici donatio ea insinuata sit, aut juramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem ædium incendio vel ruinâ destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in remunerationem jurium, saltem sperátorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis. Vide *Less. l. c. lib. 2. c. 18. n. 102. Laym. lib. 3. t. 4. c. 12. n. 15. Tannet. d. 6. de just. q. 2. dub. 2. n. 15.* ex *Mol. Claro, Rebello*, &c. Quare si tunc repetatur, quod absque iis conditionibus, vel ultra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus: si non repetatur, potest retinere. Vid. *Auth. cit.*

10. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expressè, non quidem obligando, sed tantùm desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturum; vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: v. g. dat aliquis puellæ ad ejus consensum eliciendum, si posteà non consentiat; non tenetur datum reddere: nam etsi non dedisset, si scivisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione aliâ, ut ponitur. Secus esset, si verè intendisset eam obligare, & hâc conditione dedisset. *Less. c. 18. d. 16. & 17.*

11. In similibus donationibus allectivis potest aliquis, v. g. prædicta puella acceptare, etsi non intendat præstare, quod donator sperat, cùm donatio sit absoluta, animo alliciendi, non obligandi. Unde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere; quia eo ipso quòd donator non expressit conditio-

ditionem, præsumitur sine ea dedisse, & repetere, vel animo vindictæ, vel ut consensum extorqueat. *Less. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R. 40.*

12. Non tenet donatio ob causam præteritam; vel præsentem, quæ verè non est, ut v. g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti, vel quia pauper es, & revera non ita est, teneris restituere, cùm sit error in formali causa & principali. Unde qui mentiuntur se pauperes, cùm non sint, debent aliis pauperib9 eleemosynam restituere. Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria; ut v. g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam provocandam: quia tunc primaria intentio dantium, est dare pauperi. *Bon. Less.* vid. *Dian. p. 8. t. 6. R. 89.*

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari?

Resp. 1. Donatio inter vivos, hoc est, quâ quis vult se vivo rem absolutè alterius esse, potest revocari (etsi res jam tradita sit) tribus casibus; nisi tamē donatio fuerit renunciatoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel Monasterio. Sunt autem hi Casus.

1. Si donatarius enormiter ingratus sit: ut si donanti atroces injurias inferat; si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos posteà negligunt. *Sylv. Less. Bon. Trull. c. 17. d. 12.* Neque valet pactum, ut donatio non possit ob ingratitudinem revocari. *Bartol.* & alii 8. *Lugo, Dian. p. 8. t. 6. R. 57.* Debet tamen ingratitudo coram judice probari, ante cujus sententiam donatarius non tenetur restituere. *Mol. Lugo,* & alii 4. *Dian. l. c. R. 58.* post eam verò etiam fructus perceptos post litem contestatam, *Mol. Di-*

cast.

cast. R. 58. Ab hæredibus autem non potest revocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse scivit, & tacuit; secus si ignoravit. *Gom. Hurt. Wading. Lugo, Dian. loc. cit. Res.* 54.

2. Et quidem hæc revocatio etiam habet locum in legato respectu legatarii, si defunctum testatorem gravi injuriâ afficiat, v. g. uxorem ejus carnaliter cognoscat. *Mol. Dicast. Dian. l. c. R.* 58.

3. Non habet autem locum (1.) in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus vel Clericus fuerit ingratus, quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. *Less. Lugo, Hurt. Hun. Wading. Dian. l. c. R.* 56. (2.) In donatione remuneratoriâ, (v. g. pro beneficiis aliàs non debitis, & aliquo modo æquivalentibus) quia potiùs est remuneratio, quàm donatio. Remuneratio autem censetur 1. Si donator in ipsa donatione expressè meritorum, vel 2. Si de meritis constet. 3. In dubio. *Dianl. l. c. Res* 115. 116. 117. 119. 120. ex *Barbos.* &c.

4. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & posteà nascatur proles: quia ex juris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, revocari potest tota; si alicui ascendentium, ut patri, vel avo, vel Ecclesiæ, aut causis piis, tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filii habeant legitimam. Quanquam rectè notat *Lessius* ad ædificationem expedire, ut quod Ecclesiæ vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat: Porrò etsi juraverit se non revocaturum donationem, adhuc potest liberis natis, revocare, quia hoc juramentum non excludit tacitam conditionem

nem dictam. *Excipe*, nisi expresse etiam hanc conditionem excluserit, tunc enim ipse revocare non posset, possent tamen ejus liberi post mortem patris. *Bon. Less. c.* 18. *d.* 14. An autem hæc revocatio locum habeat, si filii nascantur illegitimi, qui posteà legitimentur, vid. *Dian. l. c. res.* 63. & 64. Item an in donatione remuneratoria, *res.* 65. ubi cum *Mol.* & alii 6. negat, nisi excedat causam.

5. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, ut si pater tantum donet, ut filii priventur suâ portione legitimâ: tunc enim post mortem patris possunt filii revocare. *Navar. c.* 26. *Less. loc. cit.* licet donatio fuerit juramento confirmata, *Megal.* & alii 5. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 66. Imò etiam vivente patre; licet enim ante mortem patris non debeatur legitima, ut tradenda, debetur tamen ut conservanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per judicem cogi, ut servet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian. loc. cit.* ex aliis 6. contra *Less.* &c. An autem & quando donatio rescindenda in totum, vide *Dian. loc. cit.*

6. Per supervenientiam liberorum, ut probabilius affirmat *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 78. ex aliis 4. contra quosdam. Si tamen pater non revocaverit, non potest à filiis posteà natis revocari, nisi pro ratione Falsidiæ, sive ex testamento, sive ab intestato successerint. *Ibid.*

DUBIUM IV.

Quid sit Donatio mortis causâ, & an possit revocari, quomodo, & quibus competat?

Resp. 1. Donatio mortis causa, quâ quis sic donat, ut velit rem esse alterius primùm post suam

mor-

mortem, ut si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cùm moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, revocari potest etiam tribus casibus his.

1. Si donatorem pœniteat, sive expressè, sive implicitè, ut si rem illam donet alteri. *Less. l. c.*

2. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo meruit mortem, hoc ipso quo periculum evasit, censetur tacitè revocata donatio; ut si quis det in gravi morbo, vel instante prælio. *Bon. disp.* 3. *q.* 13. *p. ult. n.* 20.

3. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata est: ut etiam accidit in testamentis & legatis. Secus est in promissione & donationem inter vivos, quæ transit ad hæredes. Quid si donator promiserit se non revocaturum, transit in donationem inter vivos. Vide *Less. c.* 18. *d.* 14. *n.* 116. *Mol. d.* 286. *& d.* 288. *Azor. l.* 11. *c.* 11. *q.* 4. *Bonac. l. c.*

Resp. 2. Hæc donatio fieri debet in præsentem, *Dian. l. c. R.* 66. & alii 5. nec valet in absentem sine nuncio ad hoc destinato, vel epistolâ; licet valeat ut fidei commissum, si fuerint adhibiti testes. *Dian. &c. l. c.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. 3. Donare mortis causâ possunt omnes & soli qui possunt testari; excepto filiofamilias, qui licet testamentum condere nullo modo possit, cùm hoc sit juris publici: donare tamen mortis causâ, cùm id sit juris privati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam de adventitiis probabile censet *Dian. l. c. R.* 68. *&* 69. Hinc donare sic possunt minores 25. annis etiam sine consensu sui curatoris. *Dian. l. c. R.* 71. ex *Mol.* & aliis 9.

Non

Non autem usurarius, nisi priùs usuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit, potest tamen ad causas pias. *Ibid. R. 73.* ex *Fagund.* & aliis 6. Nec surdus & mutus à naturâ, secus si à casu superveniente, (vel si surdus sit, aut mutus tantùm) licet donare inter vivos possit, secundùm quosdam. *Azor. Dian. p. 5. t. 6. R. 12.*

DUBIUM V.

Quid sit commodatum, precarium, & depositum?

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum usum gratuitò conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè vel implicitè determinatum: explicitè, ut si dicas: commodo tibi hunc librum, vel domum, ad unum mensem: implicitè, ut si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas; quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus, (in quo differt à commodato) sed donec concedens repetat, sive expressè, sive tacitè, ut si det alteri, aut vendat. *Laym. l. 3. tom. 4. cap. 14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Ex communiter est res mobilis, vel se movens, ut vestis, eqvus, &c. Unde circa hæc resolvuntur.

1. Commodator non potest repetere absque injustitiâ ante definitum tempus. *Laym. l. 3. tr. 4. c. 14.*

2. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, ut habet *Less. c. 27. d. 5.* quia ut ait *Navarr. in* com-

commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. *Laym. loc. cit.*

3. Si depositarius bonâ fide existimet depositori non displiciturum, si re depositâ utatur, licebit uti, aliàs non. *Less. l. c. d.* 2.

4. Si depositum sit res usu consumptibilis, ut triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numere, pondere, & mensurâ, non videtur depositarius peccare saltem graviter, iis utens, si certus sit, se tantundem ejusdem bonitatis habiturum, quando repetetur. *Less. l. c.* Secus si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arcæ inclusa, vel munita sigillo. *Sylv. Azor. Less. Bon.* vid. *Trull. c.* 25. *d.* 1. Verùm si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligenter custodiat, ita ut pereat, negligentia autem non sit Theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sà*, non teneri ad restitutionem in conscientiâ. Alii tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere, qui juridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si levis tantùm, imò & aliquando si levissima, nimirum quando depositio facta est in commodum utriusque, & si pretium pro custodiâ accipiat, vid. apud *Less. c. 7. d. 8. Laym. l. 3. tr. 4. c.* 25. ubi docet depositarium tantùm teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem juridica culpa lata, seu crassa, cùm quis facit, aut omittit, quod ut plurimùm non facerent, vel omitterent in eâ re homines suæ professionis, ut v. g. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inadvertenter. Levis autem

dicitur, cùm quis facit vel omittit quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: ut si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostiũ claudere. Levissima dicitur, cùm facit vel omittit quod non facerent homines diligentissimi: ut si quis ostium quidem obserarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

5. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa, quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imò *Sylv. V.* Nauta, vult eos teneri ex levissima, *ex lib.* 1. *ff. depositi*, idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam *Less.* & *Trull. c.* 5. *d.* 1. putant esse probabile in utroque foro, si quis eis rem expresse tradiderit custodiendam, si autem ipsis tantùm videntibus deposuerit, v. g. in diversorio, navi, &c. ne quidem ex lata teneri, vid. *Bon. Trull. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 74.

6. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum suâ culpâ perierit, non tenetur in conscientiâ ad restitutionem, *Sanch. de matr. l.* 2. *d.* 41. *n.* 18. quia in dubio non præsumitur delictũ, ex *L. Merito, ff. pro socio, v. Dian. p.* 2. *t.* 9. *R.* 49. In foro tamen externo, si res depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu periisse, & non potuisse simul cum rebus suis (imminente v. g. incendio) servari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret, vide *Palaum t.* 1. *de consc. d.* 3. *p.* 4. *Trull. c.* 25. *d.* 1.

7. Si domino repetenti depositum remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinue-

rit, vel perdiderit, domino periiſſe dicit *Molin.* citatus ab *Eſcob.* vid. *Trull. l. c.*

8. Deponens rem uſu non couſumptibilem, poteſt à depoſitario pro ejus utu aliquid accipere, quia is eſt pretio æſtimabilis : (licet eo caſu non depoſiti, ſed locati & conducti contractus ſit dicendus) Secus ſi ſit uſu conſumptibilis : tunc enim depoſitum, eo ipſo quod depoſitarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (ſecluſâ ratione lucri ceſſantis, &c.) nihil licet accipere, ut v. *dub. ſeq.* & *Bonac. d. 3. q. 13. p. 3. Trull. l. c.*

DUBIUM VI.

Quid ſit mutuum?

Reſp. Eſt contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel menſurâ conſtantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione reſtituendi eandem, vel ſimilem ſpecie, & bonitate. Propriè autem mutuum ferè eſt in rebus uſu conſumptibilibus, inter quas etiam eſt pecunia: quæ licet non abſumatur, nec pereat in ſe, perit tamen exponenti. Diſtinguitur à permutatione, quòd in eâ reddatur res alterius ſpeciei: Item à pignore, hypotheca, depoſito, commodato & locato, quòd dominium in iis non transferatur, ſed uſus tantùm. *Bonac. diſp. 3. q. 3. p. 1.* Unde reſolves.

1. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conſcientiâ.

2. Item non repetere rem ante tempus, niſi ipſe ſit in pari neceſſitate.

3. Item præſtare caſum fortuitum mutuatarius tenetur, cùm penes hunc rei dominium ſit, & rem eâdem quantitate & qualitate reddere ſuo tempore,

4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura, de quo *Dubio sequenti.*

DUBIUM VII.

Quid sit usura?

Resp. Est lucrum immediatè proveniens ex mutuo, ita ut mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecuniâ æstimabile, ita ut lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniqvum est, & grave peccatum contra jus humanum & divinum; cùm mutuans acquirat lucrum ex re jam non amplius suâ: quia res mutuata jam transiit in dominium mutuatarii, ut patet ex definitione. Et Regula generalis est, (*Omne pactum, vel gravamen, sive onus additum mutuo, præter id quod ei proprium & intrinsecum, est, reddi contractum usurarium*) *Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 3. *Card. Lugo,* &c. Unde resolves.

1. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantùm, absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exteriùs pacto id non exprimat: sicut realis seu exterior usura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantùm implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata; cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reverà usurarium quid intervenit. Vide exempla apud *Tol. l.* 5. *c.* 31.

2. Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & eâ intentione illi aliquid donetur, licet illud ut finem

finem principalem intendat. *Molin. t. 2. p.* 305. *n.* 5. *Card. Lugo disp.* 25.

3. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis ut putabat, sed ut debitum ratione mutui, tenetur restituere, quantum inde ditior evasisset, ut habet *Sà, V.* Usura, *Card. Lugo d.* 25. *sect.* 3.

4. Nec est usura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causâ, atq; ulteriùs inde sperare officium: quia amicitia non æstimatur pretio. *Card. Lugo l. c.*

5. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel ejus opera) officio aliquo illicitum est & usurarium. Ita commun. *Mol. d.*310. *Less. Sal. C. Lugo* contra *Nav.* etsi *Salas.* de Usura *d.*9.*n.*4. eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. Vid. *Trull. l.* 7. *c.*19. *disp.* 7.

6. Pactum, ut à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est usura, (& simonia) quia cogitur is subire novum onus.

7. Non est usura, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat ut sibi reddantur sua, vel ne sibi inquè noceatur: quia hæc jure jam antè debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit bonam obligationem. *Bon. q.* 3. *t.* 3. *n.* 15. ex *Azor. Reg.* &c.

8. Nec est usura, exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt vel metuuntur in recuperandâ sorte: quia pretio æstimari potest, quòd quis se in tale periculum & difficultatem conjiciat. *Con. d.* 3. *q.* 3. *p.* 5. Necesse tamen esse, ut periculum istud, &c. deducatur in pactum expresse, vel tacitè, docet *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *n.* 9. ex *Medin. Valent. Mol. Less.* &c. Idem dicit *C. Lugo n.* 80. Et sic liciti sunt Montes pietatis, ut vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium

pauperum à Republ. vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut parum retribuant pro expenſis, quæ fiunt in miniſtros, & conſervationem talium montium. vid. *Tol. l.* 5. *c.* 18. *Leſſ. l.* 2. *c.* 20. *Bon. l. c. p.* 13.

9. Nec eſt uſura, ſi timens difficultatem aut fraudem mutuatarii in reddendo, tempore conſtituto, paciſcaris, ut ſi tunc non ſolvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodò non fiat aliâ intentione, quàm ut mutuatarius ſic quaſi conſtringatur, ne ſua culpa fallat. Unde ſi mutuatarius abſque ſuâ culpâ non poſſit ſolvere, non licebit pœnam exigere, ut habet *Tol. ſup. c.* 32. qui ait manifeſtum eſſe argumentum pravæ intentionis, ſi optes non ſolvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias; ac ſimpliciter uſuram fore, ſi certò ſciens alterum non valiturum ſolvere adhuc tali pœna oneres, vid. *Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 7. *Molin. t.* 2. *d.* 317. *Leſſ. l.* 2. *c.* 20. *d.* 15.

10. Nec eſt uſura, paciſci & accipere aliquid ratione damni emergentis, (ſiquidem mutuum verè illius cauſa ſit) aut lucri ceſſantis, vel ceſſaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Ut ſi volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, privando autem te tuâ pecuniâ in dando mutuo corruit domus, & poſteà cariùs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita ut mutuatio ſit verè cauſa lucri ceſſantis. Ubi notat *Tol.* ſupponendum in hoc titulo lucri ceſſantis. 1. Quòd verè volueris cum eâ pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando

ali-

aliterve lucrari, quàm sic mutuando, ita ut mutues tantùm in gratiam mutuatarii. 3. Ut minus exigas, quàm lucrari poteras, & deductis expensis: quia lucrum cessans non est actu, sed in potentiâ, & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri prudentis, pro majore vel minore ejus certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci. *S. Th. a.* 1. *ad* 2. *Mol. d.* 314. *Sal. dub.* 18. &c. *Card. Lugo d.* 25. *sect.* 6. *Bon. q.* 3. *p.* 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec brevi sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere ultra sortem: quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa usura est, si mercatores credito vendentes, aliquid ultra pretium rigorosum accipiant, titulo lucri cessantis, v. g. rem tantùm valentem 100. vendant pro 150. numerandis post annum: quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeò illud non cessat ratione hujus venditionis. *Dian. p.* 2. *t.* 34. *Trull. c.* 19. *d.* 9. vid. *dub. seq.*

11. Mutuare frumentum vetus, cum obligatione, ut restituatur novum, (præsertim certo tempore) est usura, si mutuans sciat novum fore melius, & majoris pretii. *Sylv. Navarr. Trull. d.* 15. *num.* 11.

12. Est usura ex communi sententiâ, si des mutuum, ut posteà mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuare, aut vendere, vel apud te in tuâ officinâ emere merces, aut operas suas locare: quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cùm privet mutuatarium potestate alibi emendi, &

locandi operas. *Less. l. 1. c. 20. d. 8. Card. Lugo d. 25. n. 46.* vid. *Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 3. Bon. l. c. p. 3.*

13. Usura est, mutuare Principi vel Reipubl. eo pacto, ut interim, dum non solvitur, sis liber à tributis vel oneribus justis solvendi. *Salas. C. Lugo n. 64.* ex communi.

14. Item mutuare eâ lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo, quia si sponte onus illud suscipiat, eò quòd facilè possit obtinere, non erit usura. *Ibid.* & *Bon. l. c.*

15. Item si frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hîc vel alibi, (cum majoribus sumptibus vel laboribus) ubi plus valet. *Ibid.*

16. Usura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

17. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit, si quis det mutuo, v. g. 100. florenos, non potest exigere plus, quàm eorum pretium & valor tunc fuerit. Unde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere centum, quia reciperet aliquid supra sortem. Quòd si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quàm centum, quia aliàs non restitueret ad æqualitatem, vid. *Less. l. 2. c. 22. d. 8. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. d. 15. Bon. l. c. p. 3.*

18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici, &c. aliter se res habet, quia si quis v. g. mutuet alteri 10. modios tritici, sive pretium crescat, sive non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecuniâ non spectatur ordinariè, (nisi aliter conventum sit ob certas & licitas causas) nisi valor, sive preti-

pretium. Unde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam; ergo etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loqvuntur, quo de monetâ, vid. *Laym. l. c. n.* 14. & *Bon. l. c.*

Quæres: Quæ obligatio & pœna sit usurariorum & cooperantium?

Resp. 1. Usurarius etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere, imò etiam omnes ii, qui ex parte usurarii cooperantur efficaciter, v. g. judices, domini temporales, notarii, famuli, Advocati, qui quovis modo juvant vel cogunt mutuatarios ad solutionem usurarum. Dixi (positivè seu *efficaciter,*) quia habendo se negativè, possunt permittere usurarios, ob justam causam & necessitatem pauperum. Præterea in praxi, ea præsumpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minùs principales famuli. 2. Usurarius publicus, sive notorius, non debet admitti ad communionem Altaris, nec absolvi, donec restituat usuras, nec sepeliri in loco sacro; & qui scienter sepilit, ipso facto est excommunicatus. 3. Addit *Laym. l. c. n.* 21. ejus testamentum ipso jure irritum esse, nisi ante mortem restituerit, vid. *Less. Bon. Trull. c.* 19. *d.* 22.

DUBIUM VIII.

De Emptione & Venditione.

ARTICULUS II.

Quid sit Emptio & Venditio?

Respond. Est contractus, quo pretium pro merce solvitur, completurque mercis traditione. Ven-

ditio contra. Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium sit justum, sive exequet valorem rei, & contra. Aliàs si absque legitimo titulo secus fiat, committetur injustitia gravis vel levis, pro gravitate excessus, qui proinde ad restitutionem in conscienta obligabit: etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi ultra dimidium defraudaverit, vid. *Laym. c.* 17. *Bon. d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. & 4. Unde resolves.

1. Quod spectat ad emptorem: is potest emere viliùs quàm res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quòd venditor necessitate ductus vendat viliùs, quia venditio manet voluntaria, inquit *Caj.* vid. *Bon. l. c. num.* 21. & 23. Potest nihilominus graviter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extremâ inopiâ res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. *Laym. l. c. n.* 10.

2. Emptor potest emere minoris, ex eo quòd multa simul emat; quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde meritò pretium decrescit. *Bon. l. c. p.* 4. *n.* 13. ex *Less. Reg.*

3. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundùm pretium taxatum à Lege, vel Magistratu: quod si nullum est, id censebitur justum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in divisibili, ut anxiè scrupulari oporteat, sed dividitur in infimum, medium, & summum; sive ut alii vocant, pium, moderatum, & rigorosum, ita ut intra latitudinem hujus pretii vendere & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

4. Si quid emptori valdè utile sit, non licet hoc solo

solo nomine rem vendere ultra pretium justum: quia utilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. *Bon. l. c. n.* 27. ex *Less. l.* 2. *c.* 27. *d.* 4. *Fill. t.* 35. *n.* 77.

5. Licet autem vendere cariùs quàm valet pretio currente, si alii boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt, v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obventura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis, ut si acceperis à majoribus, à Principe. Item si res sint novæ, raræ, & singulares, ut v. g. peregrini flores, aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 1. *n.* 10. *Bon. l. c. n.* 15. ex *Less. Reg.* &c.

6. Qui res minutim & in parvâ quantitate vendunt, possunt aliquando cariùs vendere, quàm qui in magnâ quantitate: quia debent majores labores, expensas, &c. impendere ad ea conservanda: & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. cariùs vendunt, quàm alii; dummodo pretium iis non sit taxatum. *Sal. Trull. d.* 15. *n.* 11.

7. Non licet cariùs vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut viliùs emere ob præcisè anticipatam solutionem; quia in venditione, quæ fit in credito, vel in anticipatâ solutione, est virtuale mutuum, ideoque usura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige, ni interveniat alius titulus ex suprà enumeratis de usura; vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon. l. c.* ex *Less. Regin. Fill.* &c. vid. *superiore dub.*

8. Licitum est vendere rem cum pacto de retrovendendo, id est, ut emptor teneatur tibi statuto

tempore, vel cùm volueris eam revendere, modò vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata usura intercedat. *Mol. d.* 375. *Less. dub.* 14. &c. Qui addunt juxta æstimationem illius operis ac pacti, pretium esse imminuendum, vid. *Card. Lugo d.* 26. *n.* 189.

9. Monopolia; id est, cùm unus vel plures id efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant, vel cùm mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra justitiam; modò non conspirent extra justum pretium vendere. Ita contra *Rebell. Navarr.* &c. docent *Molin. Less.* &c. qui tamen concedent, esse contra charitatem, vid. *Card. Lugo d.* 26. *sect.* 13. Porrò Principum vel Magistratûs est, cùm uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ut soli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, & sic prævidere, ne subditi graventur, vid. *Less. c.* 21. *d.* 20. *C. Lugo l. c.* & *Trull. c.* 20. *d.* 18. ubi rectè notat ex *Navarr.* &c. etsi alia monopolia ex justa causa, authoritate Principis vel Reip. concessa taxato pretio sint licita, v. g. bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantùm sit unus aut duo tabernarii in aliquo loco, nihilominus quando unus vel pauci propriâ authoritate ea constituunt, v. g. emendo merces certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, &c. ut ipsi deinde arbitratu suo vendant cariùs, peccare semper etiam contra justitiam cum obligatione restituẽdi.

10. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest: v. g. si eqvus sit furiosus, domus ruinosa, oves morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude & damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantiâ, vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere vel mensurâ, aut vendiderit rem unam pro aliâ: & sic

peccat

peccat mortaliter cum obligatione restituendi (1.) qui frumentum venditurus ponit prius in loco humido, ut intumescat. (2.) Qui vino Rhenano miscet Francicum. (3.) Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. vid. *Less. Bon. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 51. *Trull. d.* 11. Quando autem venditor possit justè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, vid. *C. Lugo d.* 26. *s.* 8. *n.* 128. & *Trull. c.* 20. *d.* 11. ubi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam: rescindendam tamen vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

11. Si scias occultè debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur, iis qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non revelatur. *Bon. l. c. p.* 10. ex *Less. c.* 21. *d.* 10. *Fill.* &c.

12. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est justum. *Bonac. q.* 2. *p.* 5. *n.* 12. ex *Azor.* & *Fill.* &c.

13. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. g. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, ut habet *Angel. V.* Emptio, non teneri restituere, sed posse retinere excessum, cum sua industria acquisiverit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in utilitatem domini, vid. *Less. d.* 18. *C. Lugo d.* 26. *s.* 9.

14. Quando sartoribus ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm aliis; eo quòd sint Parochiani meritorum, vel sæpè ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodò aliàs fideliter agant, quia nulli fit injuria: & cùm mercatorum plurimùm intersit, ut tales ad ipsorum potiùs, quàm ad aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem. *Fill. Dian. p. t. tom. 8. R. 26.* Negat tamen *Sal.* eò quòd mercatores falsò dicant se retinere, ut alliciant.

15. Cùm res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui priùs tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem, vid. *Less. l. c.* & *C. Lugo d. 26. s. 9.*

16. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori, nisi aliter expresse conventum sit, aut venditoris culpâ pereat. Si autem res sit indeterminata (ut si quis emerit decem modios tritici ex granario, oves ex grege, aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram, ut acervum totum tritici uno floreno, in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem, vid. *Less. dub. 12. l. c. C. Lugo d. 20. s. 14. n. 216. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 2. Bon. p. 2. p. 8.*

17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persolverit, quia res domino perdit. *Laym. Bon. ll. cc.*

Quæ-

Quæres 1. An & quomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius.

Resp. Si credita in posterum exigenda (sive jus quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est usura, secluso tamen lucro cessante, & damno emergente, *Bon. d. 3. q. 3. p.* 10. ex *Mol. Less. Tol. Fill.* quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda majore. 2. Dixi: *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda; licitè is, qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas vel incertitudo solutionis minor est, vel major, quia cum tali periculo & difficultate minus valent. *Bon. l. c. Trull. l. 7. c. 20. d. 8.* Unde resolves.

1. Usuram committunt (1.) Ministri Regum & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid accipiunt à creditoribus. (2.) Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessa dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali. *Bon. l. c. Nav. Mol. Sal.* &c.

2. Minoris emi possunt regulariter credita & stipendia, sive salaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi redita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint solvenda. *Bon. l. c.* ex *Reg. Mol.* &c.

3. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra justitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem, tum quia ipse est causa damni, cùm ipsius culpa creditum valeat minus: tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. *Molin. d.* 313.

d. 313. *Fill. Bon. l. c.* Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minores, ut docent *Auth. cit.* additque *Salas.* & *Molin. l. c.* non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit solvere Magnatum debita, uni potiùs solvere, quàm alteri (nisi quis fortè jus præ aliis habeat, ut vid. suprà de ordine restit.) sed teneri omnibus solvere pro rata. *Bon. l. c.* vid. *Trull. l.* 1. *d.* 10.

ARTICULUS II.

Quæ sit Negotiatio, & quibus illicita?

Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo ut integram, & non mutatam, carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valdè distractivum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & Religiosis omnibus, ita ut mortaliter peccent, si multam negotiationi det operam, ut ait *Less.* quem vid. *l. c.* 1. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. *Bon. de contr. art.* 3. *q.* 1. *p.* 5. *C. Lugo d.* 26. *s.* 3. *n.* 19. Unde resolves.

1. Si Clericus semel iterumque tantùm negotietur, in materia non gravi, v. g. libros, cruces, emat, ut occultè iterum vendat cariùs, non est mortale. *Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo l. c.*

2. Non est negotiatio Ecclesiasticis vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum, *Mol. Less. C. Lugo s.* 3. *n.* 29. uti nec, si greges alant, ut fœtus, lac, lanam vendant. *C. Lugo l. c.* Ubi tamen negat, licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eò quòd (licet non sit ne-

gotiatio propriè dicta) specialiter sit prohibitum in Concil. Carthagin. vid. *loc. cit.*

3. Non peccat Clericus, (1.) si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat: quia vendit fructus agri sui. *Card. de Lugo l. c.* ex *Molin. Filliuc.* &c. (2.) Si id, quod ad proprios usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, cariùs vendat. *Ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate, vid. *C. de Lugo d. 26. s. 4. n. 36. Trull. l. c. d. 19. Barb. de jur. un. l. 1. c. 40. art. 1.*

DUBIUM IX.

Quid sit Contractus, Census, & an licitus?

Resp. Is est, cùm certa summa pecuniæ, v. g. 100. florenis, emo à te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, sive fructifera, certam aliquam pensionem seu censum, v. g. florenos 5. annuos vel 6. prout consuetudine, vel Lege taxatum erit. Ita ut hîc non sit mutuum & usura, si aliàs pravam intentionem non habeas; sed vera emptio & venditio, quâ emitur, non præcisè ipsa pensio, sed jus eam percipiendi: quod longè minus valet, ideoq; minoris emitur; licet post multos annos pretium longè superet, *Mol. Less. Laym. l. 3. t. 4. c. 18.* & cæteri communiter. Rectiùs tamen *C. Lugo d. 27. s. 2. n. 2.* probat, ad excusandum censum ab usurâ, dicendũ esse, emi pensiones, neq; jus ad illas, neque fructus, sed potiùs partem ususfructus talis prædii, super quo census constituitur; ita ut dominium totum directum prædii maneat apud venditorem; dominium verò utile, seu jus fructus, ex parte vendatur. Unde resol-

resolvuntur sequentes Casus, qui etiam ex naturâ emptionis & venditionis solvi possunt.

1. Hic contractus est injustus, si non servetur pretium justum à lege vel consuetudine probatum, quomodo pro Germaniâ constituit Carolus V. ut jus ad quinque tantùm pro centum ematur.

2. Non solùm licitum est census realis, id est constitutus super re aliquâ, ut suprà dictum, ex cujus utilitate pensio extrahatur, ita ut ad quemcunque res transeat cum illâ obligatione & onere; sed etiam (saltem ex naturâ rei, & seclusâ prohibitione legis positivæ) personalis, & constitutus immediatè super persona, quæ sua opera & industria utilis sit, & fructum aliquem pariat vel bona in spe vel re habeat, unde pensio duci possit: alioqui enim jus quòd venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter *Cov. Less. Sal. dub.* 3. *n.* 2. &c. contra *Nav. Mol. C. Lugo d.* 37. *s.* 225. *n.* 25. ubi censum merè personalem illicitum, docet esse probabilius, & prolixè probat.

3. Iniqui sunt venditores seu censuarii, qui emptoribus sive censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aud reddentem quidem, sed jam aliis censibus venditos. *Bon. d.* 3. *q.* 4. *p.* 1. *n.* 9. & 13.

4. Sicut cùm in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res, super quam impositus est, census pereat, vel fructus ejus absque culpâ venditoris; tunc enim perit census, ita ut emptor sive censualista non possit ampliùs percipere fructus, sive censum, quia qui emit, suo periculo emit. *Bon. l. c. Fill. t.* 35. *p.* 2. *n.* 255. Unde ad hoc incommodum cavendum inventus est sequens modus.

5. Lici-

5. Licitum est, ut probat *Tol. l.* 5. *c.* 46. & *Less. c.*22. *dub.* 11. contractui censûs adjungere aliud pactum assecurationis, ut si res, super quâ fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit, vel super aliis bonis suis cum statuere, vel restitutâ sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium censûs, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. *Bon. l. c. n.* 30.

6. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cùm ex unâ parte, tum utriusque, ut patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis census dicitur, cùm venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cùm potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderit. Utrimque redimibilis dicitur, cùm ita conventum est, ut tam emptor, quàm venditor possit emptione factam resolvere, & summam quam dedit, repetere. *Less. d.* 10. *Dian. p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 76. Vide dicta de pacto retrovend. in empt. *suprà.*

7. Nihilominus, quia contractus censûs redimibilis, ex parte emptoris, est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam in Constitut. Martini V. & Calixti III. PP. uti & Caroli V. Imper. usurarius contractus judicatur. Verùm id intelligi debet secundùm præsumptionem fori externi: præterquam quòd illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adversantur, ut notat *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 18.

8. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur eventu fortuito, licitus est. *Fill. Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 70.

DU-

DUBIUM X.

Quid sit Cambium?

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hîc accipitur pro solâ permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione usurariâ fiat, ob titulos justos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Unde cùm quatuor sint Cambiorum genera, nimirum: 1. Cambium minutum seu manuale, 2. Cambium per literas, 3. Cambium reale, 4. Cambium siccum seu fictum, circa ea resolvuntur.

1. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ majores pro minoribus, vel contra; quia hîc sunt justi tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numerandâ pecuniâ, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, ut Campsariis quibusvis sit paratus, item puritas materiæ & commoditas, ut cùm aurum vel alia moneta commodata datur pro minuta & incommoda. *Laym. l. 3. t. 4. c. 19. n. 4.*

2. Licitum est item Cambium per literas, cùm scilicet Campsor hîc v. g. Monasterii Prior accipit pecunias, quas posteà literis datis alibi, v. g. Francofurti refundit per suos factores; quia hîc etiam sunt justi tituli, scilicet virtualis trajectio pecuniæ, & ejus assecuratio, tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniam ejus Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campsor exigere debet, quàm si realiter transtulisset. *Laym. l. c. Bonac. d. 3. q. 5. p. 1. Navarr. Less.* &c.

3. Item licitum est Cambium reale, cùm Campsor hîc Monasterii Prior dat pecunias, ut per suos alibi

alibi eas recipiat à Campſario, qui alibi habet pecunias, ſed eget nunc eis hic. Titulus hujus Cambii eſt item translationis & aſſecurationis; tantundem enim facit Campſor, ac ſi pecunias Campſarii abſentes ſiſteret hîc præſentes, vel ut alii ajunt, ac ſi præſenti pecunia emeret abſentem, quæ utique minus valet. *Laym. l. c. n. 6. & 7. Bon. l. c.*

4. Illicitum eſt Cambium fictum, ſeu ſiccum, quod nihil aliud eſt quàm titulus lucrandi; ut v. g. Titius indigens pecuniis petit à Campſore ſibi dari 100. Campſor autem non aliter dat, niſi Francofurti, v. g. vel alio loco diſtante ſolvendos, petitque ab eo pretium, quod ſolet dari pro locis ſimilibus. Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in iſtis locis, imò forſan nec habet iſtic correſpondentem, idque conſtat Campſori: contractus hîc eſt Cambium fictum, ac reverà mutuum, ideoque palliata uſura. Excuſabitur tamen Campſor, ſi lucrum illud exigat titulo lucri ceſſantis. Plura vide apud *Tol. l. 5. c. 52. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

5. Quod attinet ad Cambium Francofurtenſe, in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quò magis eæ diſtant, eò plus exigunt, ſi ideo præcisè plus exigatur, quia ſolutio diutiùs differtur, uſura eſt: ſi autem ratione alterius tituli juſti, verbi gratiâ, lucri ceſſantis, cùm pecunia mercatorum ſit inſtrumentum lucrandi, quo ſi diutiùs carent, carent lucro; & quò longius eſt tempus, eò plures Cambium petunt, ideoque creſcit valor pecuniæ, tunc lucrum eſt juſtum. *Laym. l. c. n. 9.* ex *Mol. Leſſ.* &c.

6. Qui cambiendo (vel aliter) pecuniam adulterinam accepit, ſive ex ignorantia, aut inadvertentia, non poteſt illam expendere: quia res vitioſa non po-

teſt

teſt tradi alteri, vitio non detecto, ut *ſuprà de Vendit.* Neque ex eo, quòd ipſe deceptus eſt, poteſt decipere alios, cùm actio, quâ deceptus fuit, nullum ad hoc jus tribuat. *Bon. d. 3. q. 5. p. 1.* ex *Azor. Sanch.* &c.

DUBIUM XI.

Quid ſit Locatio, & Conductio?

Reſp. Eſt contractus, quo quis perſonam, vel rem aliquam mobilem vel immobilem, alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certo pretio aut mercede, ſeu penſione conſtituta. Utenda conceduntur v. g. elocata, domus, equus, ſervus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ, vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Unde conſiderata hujus contractûs naturâ, & juris diſpoſitione reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus diſſolvitur, & conductor liberatur.

2. Si abſque culpâ conductoris uſus vel fructus rei ceſſet, v. g. quia domus ruinam minatur, infeſtatur ſpectris, vel ob periculum peſtis (niſi tamen quoad hoc conſuetudo ſit contraria) aut belli, tutam habitationem non præſtat, liberatur conductor à ſolvendâ penſione pro tempore, quo non poteſt inhabitare, vel aliâ re conductâ uti vel frui, ut vid. apud *Laym. l. 3. tr. 4. c. 23. Leſſ. l. 2. c. 24. dub. 1.* &c.

3. Servo aut laboratori conducto non debetur ſtipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, niſi expenſæ modicæ: niſi tamen aliter ſit conventum, aut conſuetudo ferat. Vid. *Sà. V.* Conductio.

4. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de penſione: ſecus ſi magna ſit clades. Quòd ſi tamen antecedentium vel ſequen-

quentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. *Laym. n.* 7. *Less. l.* 2. *c.* 24. *d* 4.

5. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, potest colono pensio augeri. *Laym. n.* 8.

6. Expensas facere in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. g. conservare sarta tecta, tributa & onera publica præstare, ad locatorem seu dominum spectat; nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat. *Laym. loc. cit. n.* 4.

7. Si conductor in rem conductam necessarias sive utiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore, & dum non solvuntur, retinere rem conductam. *Laym. l. c. Mol. d.* 496.

8. Etsi incendium plerumque accidat culpâ inhabitantium, & sic in dubio contra in illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpâ famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absolvendus est, nisi locator ostendat culpam, vide *Laym. suprà num.* 6. & *Dian. p.* 7. *t.* 7. *R.* 31. ubi ex *Hun.* & *Berl.* docet, si constet accidisse culpâ certi & determinati alicujus de familiâ, isque circa officium suum deliquerit, verbi gratia stabularii, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpâ alterius; vel si non constet, utrum casu an culpâ cujusquam acciderit.

9. Si conductor domûs v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare; cæteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

10. Locator non potest ante tempus præfinitum con-

conductorem invitum privare re conductâ, nisi in his Casibus. 1. Si pensionem non solvat: expectare tamen debet biennium, si ultra biennium res sit conducta. 2. Si casus improvisus accidat, ob quem domus v. g. ipsi domino sit necessaria. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conductâ malè versetur, v. g. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices. *Laym. n. 9.*

11. Successor universalis sive hæres, non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor, ut emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, uti neque conductor, nisi tamen aliter pactum sit, verbi gratiâ, ne res locata durante tempore locationis alienetur. Vide *Less. l. 2. c. 24.* & *Laym. l. tr. 4. cap. 22.*

DUBIUM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi & Libelli.

Resp. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breviùs saltem, quàm ad decennium; ita ut dominium, qui tendat in Emphyteusin; dominium autem utile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum canonem, ut vocant, seu pensionem domino solvat, quam si totam solvere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiasticâ, (cùm scilicet res est Ecclesiæ, vel pii loci) vel in sæculari 36. annis, incidit ipso jure in pœnam commissi, ut dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit; licet enim *Bart.* & alii quidam apud *Dianam part. 8. tr. 7. Res. 36.* dicant,

cant, si per 30. vel 40. annos non solverit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen *Wesemb.* & alii 5. negant, vid. *l. c.* Porrò quid juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conventione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat, vid. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 23. *Less. l.* 2. *c.* 24. *d.* 8.

Resp. 2. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominii utilis, proprietate retentâ, sub onere non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat Vasallus, (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolvi debet in recognitionem dominii directi, sed tunc ex eâ parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusim. Porrò quid juris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine: quæ juris communis sunt, vide *l. c.*

Resp. 3. Contractus libellaticus, sive datio ad libellum, dicitur, cùm Emphyteuta vel feudatarius rem illam, quum in feudum vel Emphyteusin accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita ut sit quasi subfeudum & subemphyteusis. Ita *Less.*

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes, sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit, v. g. certo tecum 10. imperialibus, hanc vel istam civitatem obsessam, captam, &c. Ut licitè fiat, requiruntur (1.) ut fiat super re dubiâ, (2.)

ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius eventus in utroque. 4. ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. *Mol. Less. C. Lugo d. 36. s. 6.*

Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus jure naturæ liciti sunt, modò debitæ conditiones adsint, & aliunde non interveniat scandalum, aut justa prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quivis suæ rei dominus, potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliquâ conditione, sive ea fortuita sit, sive ex industriâ pendeat. *Less. cap. 26. dub. 1. Bon. d. 2. q. 3. part. 1.* Unde resolves.

1. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de eâ ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, non potente alienare. *Laym. l. 3. t. 4. c. 21. n. 5.*

2. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait *Navar.* apud *Less. l. c. d. 1.*) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum, v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, ut habet *Sot. l. c. Laym.* &c. Ac præterea potest etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. *Laym. l. c. Bon. de rest. d. 1. q. 3. t. 2. q. 10. & seq.*

3. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum; v. g. si simularet se planè ignarum lusûs, & sic alterum multo imperitiorem provocaret, qui alioqui ludere nolu-

noluiſſet, aut ſi convitiis laceſſeret, ad quæ vitanda alter conſenſiſſet in luſum, aliàs non conſenſurus. *Mol. d.* 517. *Laym. l. c. Bon. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 3.

4. Si in re, quæ ſpondetur, ſit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cujus pecunia major eſt) ſit nota, iſque nihilominus ſpondere velit, valet contractus probabiliter: quia ſcienti & volenti non fit injuria, ut dicit *Nav. Medin. Sanch. Dian.* Contrarium tamen probabilius docet *C. Lugo d.* 31. *ſ.* 6. *n.* 81. ex *Molin. Leſſ.* & *Bonac.* Si autem ignota ſit, non poteſt alter lucrari: quia non eſt æqualis conditio utriuſque, & alter nulli ſe exponit periculo, vid. *Azor. p.* 3. *l.* 5. *c.* 25. *q.* 7. *Bon. d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. *q.* 36. *n.* 3. *Salaſ.* de Ludo *dub.* 13. *n.* 3. *Eſcob.* & *C. Lugo l. c.*

5. Per ſe quidem, & jure naturæ licita eſt etiam ſponſio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet; v. g. Petrum intra annum moriturum; (etſi enim detur occaſio optandi, vel machinandi mortem Petro, id eſt per accidens, poteſtque idem periculum eſſe in cenſu vitalitio) jure tamen humano ſæpè prohibetur. *C. Lugo l. c. n.* 74.

6. Etſi ſponſio cum conditione illicitâ, v. g. plus altero potaturum, ſit illicita, quia inducit ad peccatum: quòd tamen ea lucratus es, non teneris reſtituere. *Sanch.* Lugo, *Dian. p.* 7. *t.* 9. *Reſ.* 69.

7. Probabile eſt quod docet *Mol.* &c. dum quis minis vel convitiis ad luſum inductus eſt, & perdit, victorem non teneri reſtituere: quia talis abſolutè voluntariè luſit. *Bonac. l. c.* ex *Mol.* & *Gar.* contra *Azor. Leſſ. Regin. Fill.* &c. communiter.

8. Communior ſententia eſt, teneri reſtituere; qui luſit vel certavit, certò præſciens ſe victurum eſſe. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummo-

do dolus abfuerit, tenent *Tol.* & *Sà, V.* Contractus, quia non tenetur quis ex justitiâ suam peritiam vel scientiam adversario declarare, sed is suæ temeritati imputet, quòd ausus fuerit cum eo deponere, cujus scientiam non notat, vid. *Bon. l. c. n.* 5. *Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 62.

9. Non tenetur restituere, qui utitur astutiis illis, quas regulæ lusûs, & consuetudo recepta patitur: cùm uterque sciat tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat. *Azor. Fill. Less. Bonac. l. c. p.* 2. *n.* 2. v. g. (1.) Si potiores chartas habens, & securus de victoriâ, augeat sponsionem, vel simulet metum, ut adversarius augeat. (2.) Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, ut sic relinquatur sibi, quod erat appositum. *Lugo, Sanch. Sal. Dian. part.* 7. *tr.* 9. *Res.* 43. (3.) Si inspiciat chartas alterius, ex solâ ipsius negligentiâ, & absque fraude; secus si ita se collocet, ut possit videre, vel si alium constituat, à quo admoneatur. (4.) Si chartas à tergo discat nôsse inter ludendum, quas ante non signarat, nec noverat. *Trull. Sanch. Lugo, Dian. p.* 4. *t.* 9. *R.* 59. & 52.

10. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis; v. g. suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel utitur notatis, aut iis quas ante novit, ignorante socio, vel arte quâdam eas componit, &c. tenetur restituere non tantùm lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi: imò etiam colludenti. *Regin. Amic. Trull. Dian. l. c. R.* 48. vid. etiam *p.* 4. *t.* 3. *R.* 75. & *Bonac. de rest. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2.

11. Si ludens habeat animum non solvendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeò nec

nec retinere, quod eſt lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, ſi id ſciret. *Leſſ. l. c. d. 5. n. 31. Regin. n. 388. Bon. l. c.*

12. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui totos ſe luſibus tradunt, cùm ſciant in gravia ſe inde peccata labi, aut impotentes reddi ad ſolvenda debita, vel alendos liberos & uxorem, &c. *Sanch. Trull. c. 27. duo. 1.*

13. Peccat item ludens, ſi luſus lege poſitivâ ſit prohibitus, ut luſus alearum, & ſimiles, qui magis in fortunâ & caſu, quàm induſtria fundantur. At Laicis ratione circumſtantiarum ſub veniali; Clericis ſub mortali prohibentur. *Leſſ. l. 2. c. 26. n. 6.* Intellige, ſi Clericus crebrò, perque longum tempus luſerit, non autem ſi per breve tempus, & causâ recreationis, & abſit ſcandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, niſi quatenus id fieret cum periculo ſcandali, ut habet *Leſſ. dub. 1. Lay. l. 3. tr. 4. c. 21. n. 1.* Notat autem *Dian. part. 7. t. 9. R. 2. & 3.* ex *Lugo, Dicaſt. Amico, Trull.* &c. prædictis legibus per contrariam conſuetudinem ita derogatum eſſe, ut non tantùm Laicus, ſed etiam Clericus non peccet, ſi principaliter pro recreatione, & ſimul pro lucro moderato ludat chartis vel aleis. In Religioſis tamen (apud quos diſciplina regularis viget) uti & Epiſcopis, à peccato gravi excuſari vix poſſe. *ibid. Reſ. 4.* ex *Mol. Dicaſt. Lugo,* &c. etſi *Sanch.* conetur excuſare, ſi urgeat neceſſitas, v. g. excitandi aut recreandi infirmum, vel ſi parum ludat ob ſolam recreationem.

14. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxta ſententiam probabiliorem non tenetur ad reſtitutionem ante judicis ſententiam: quia jura non

annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominii, sed tantùm concedunt, ut possit repeti. An verò, qui tali lusu perdidit, teneatur posteà adhuc solvere, alii negant, vid. *Less. hîc dub. 5. Molin. Regin. Fill.* &c. alii affirmant, ut *Azor. Reb. Valer.* &c. apud *Bon. l. c. p. 3. n. 2.* vid. *Dian. p. 2. tr. 7. R. 8. & p. 7. t. 9. R. 21.*

15. Ludere pro Psalmo, vel Oratione Dominicâ recitandâ, non est peccatum, nec irreverentia. *Nav. Rebel. Dian. p. 7. t. 9. R. 1.*

DUBIUM XIV.

Quid sit Contractus Societatis?

Resp. Is est, cùm aliqui inter se conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ut pecuniâ, animalibus, industriâ, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt: quod uti & damnum, pro ratione & ratâ cujusque dividunt inter se, vid. *Less. Laym. c. 20. Bonac. q. 6. p. 1.* Unde spectando id, quod ratio & justitia naturæ hîc requirit, resolvuntur hi Casus.

1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

2. Capitale seu sors, quam quivis contribuit, si pereat casu, vel culpâ sociorum levissimâ; contribuenti perit. Uti discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde solius periculum ac damnum est, si casu pereat; in Societate autem, qui sortem confert, eam non omninò alienat à se: & sicuti commodum ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum & damnum. *Bon. l. c.*

3. Potest

3. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis justè servet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adjungantur duo alii, assecurationis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit *Laym.* Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, v. g. spes est, quòd is quotannis lucraturus sit 300. cujus lucri dimidium v. g. jure societatis tibi debetur unà cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet ejusdem sortis periculum, ut ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, in hujus oneris compensationem, relinquis ei majorem partem lucri sperati, ut scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri hujus incerta est, ideò adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. g. annuis certis, id est in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem servas indemnem, vid. *Laym.* & *Bon. ll. cc.*

4. Societas etiam in pecoribus validè & licitè instituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda & nutrienda traduntur, quàm emolumenta & fructus, ipsaq; detrimenta & damna danti & accipienti communia sint: interdum verò ita, ut pecorum dominium, ideoq; etiam periculum sive casus fortuitus spectet ad solùm dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad utrumque, vid. *Less. hîc* & *Laym. l.3.t.4.c.20.*

DUBIUM XV.

Quid sit Assecuratio & Fidejussio?

Resp. 1. Contractus Assecurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam

ſi perierit. Quod ſi gratis fiat, eſt gratuita promisſio: ſi pretio, eſt quaſi emptio, quâ aſſecurans vendit ſuam obligationem, præſtandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus juſtitiam requiritur, ut eventus rei ſit incertus utrique, ſaltem quoad notitiam, quam de eo habent, quia alioqui non ſervaretur æqualitas. *Leſſ. Bon. d. 3. q. 9. p. 3. Leſſ. l. 2. c. 28. d. 4. n. 24.* Unde reſolves.

1. Si aſſecurans certus ſit rem eſſe in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur reſtituere. *Ibid. Bon. d. 3. q. 9. p. 3.*

2. Si res nondum eſt in tuto, etſi privatâ ſcientiâ ſciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium aſſecurationis accipere, dicit *Leſſ. l. c. n. 27.* quia illa obligatio ob pericula ordinaria magni æſtimatur: & cauſæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æſtimationem. Verùm id *Bon. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3.* & *C. Lugo d. 31. ſ. 7.* rectiùs negant.

3. Si cupiens rem ſuam aſſecurari, certò ſciat eam jam periiſſe, non poteſt paciſci de ejus aſſecuratiòne, vid. *Leſſ. l. c. n. 25.*

Reſp. 2. Fidejuſſio eſt contractus, quo quis alienam obligationem ſuſcipit implendam, ſi debitor principalis non ſolverit. Ita comm. Doct. Unde reſolves.

1. Pro fidejuſſione licet accipere pretium, etſi nullum periculum timeatur; quia ex ſe pretio eſt æſtimabilis. *Nav. Azor. p. 3. l. 11. c. 22. d. 5. Fill. n. 159.*

2. Mulieres ex fidejuſſione (ſaltem ſi juramentum abſit, & inſtrumentum publicum) non tenentur, uti nec Clerici, niſi quatenus ſolvere commodè poſſunt, ut non egeant, vid. *Laym. Bon. q. 9. p. 2. Leſſ. l. 2. cap. 28.*

3. Fide-

3. Fidejussor non obligatur plus, quàm principalis, & hujus obligatio si sit invalida, erit etiam fidejussoris. *C. Lugo*, &c. commun.

4. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi factâ excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse solvendo. *Azor. loc. cit. Fill. n.* 153.

5. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accedente fidejussori, &c. vid. *Azor. d.* 10. *Bon.*

6. Ex fidejussione Religiosi propria authoritate facta monasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est, vid. *Less. c.* 28. & *Laym. c.* 29. *n.* 7.

7. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, nõ est ejus loco plectendus, quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cùm non sit dominus vitæ, *Sylv. Bon. Less. d.* 7. *n.* 41.

8. Si debitor sua culpa non solvit, tenetur fidejussori, qui pro ipso solvit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna & expensas omnes compensare. Si verò sine suâ culpâ, v. g. ob impotentiam non solvit, ad solum debitum videtur teneri. *Azor. Sylv. Sà, Bon. Trull. c.* 26. *d.* 2.

DUBIUM XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, ut sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypothecâ, quòd pignus propriè sit rei mobilis, illa immobilis. *Molin. Fill. Bon. q.* 10. *p.* 1. Unde resolves.

1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini, quia est res aliena, ad securitatem tantùm, &

non ad usum tradita. *Bon. l. c.* ex *Molin. Reg.* &c. Si tamen utatur v. g. equo vel agro, debet valorem usus (uti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis, quia alioqui committet usuram, cùm res domino suo fructificet. *Nav. Bon. Trull. c. 26. d. 2.*

2. Non possunt oppignerari, quæ non possunt vendi, v. g. Ecclesiæ, *Molin. d. 530. Less. l. 2. c. 28. d. 8. Bon. l. c.*

3. Immobilia, uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, v. g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignerari, nisi in necessitate: quia tunc etiam vendi possunt, ut Ecclesiæ & indigentibus subveniatur. Vid. *Nav. c. 17. Less. Bon. l. c.*

4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignerare, sed non pro majore quantitate. Neque potest vendere debitore non solvente, nisi post biennium, & eo priùs monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem, vid. *Laym. l. 3. t. 4. c. 30. Bon. l. c. n. 9.*

5. Eandem rem non licet oppignerare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel posteriores de priore hypothecâ admoneantur. *Azor. Fill. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trull. c. 26. d. 4.*

Quæres: Quid sit contractus Antichriseos, Germanicè eine Pfandschafft.

Resp. Is est, cùm in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. g. agro, ac fructus indè tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Unde circa hunc ex supradictis resolves.

1. Contractus hic videtur juxta *Cajet. Sot.* &c. (con-

(contra quosdam Juristas) esse usurarius; quia creditor ultra sortem aliquid lucratur, causâ solius mutui, quæ est usura, vid. *Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 17.*

2. Possunt tamen intervenire tituli justi lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis; ut si v. g. fructus ex hypothecâ percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure censûs super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, ut suprà dictum est de censibus: aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum agros, pascua, officia, &c. in antichrisin habent, vid. *Laym. l. c.* & *Binsfeld.* de Usuris, *Mol. Less.* &c.

CAPUT IV.
De Tutelâ & Testamentis.
DUBIUM I.
Quid sit Tutela, & Curatela?

Resp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cujuscunque sexûs, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti non sunt, obligatur ex justitiâ, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum Lege, vel Magistratu vim contractus. Differunt Tutor & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus, etiam invitis: & principaliter datur personis, ut curet earum educationem & institutionem, secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, usque ad annum vigesimum quintum completum; nec communi jure datur in-

vitis, nisi in certis casibus; & datur principalite rebus Minorum, secundariò personis. Unde pro directione in foro conscientiæ, ex jure tum naturali, tum positivo communi resolves ex *Laym.* & *Tan. t.* 3. *d.* 1. *q.* 7. *d.* 10. *Bon. d.* 3. *q.* 19.

1. Tutores sive sint testamentarii, hoc est, relicti ex testamento, aut condicillo patris; sive sit dativi, hoc est, constituti à Judice, aut Magistratu, sive sint legitimi, hoc est, præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat, se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet, & rationem reddat; dein avia & consanguinei, proximiores idonei) tenentur, uti & Curatores, jurare, se fideliter officium suum facturos, ac fidejussorem dare, rem Minoris salvam & integram restituendam, universim tacitè omnia eorum bona sunt hypotheca Minori; ita ut ad quemcunque pervenerint, possit illa Minor sibi vindicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus, vid. *Tann. l. c. Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 9. *Bonac. loc. cit.*

2. Bona Minorum tenetur Tutor vel Curator administrare eâ curâ, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo & præcavendo damna, quàm procuranda commoda & lucra Minoris, alioqui damnum & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem, v. suprà *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 3. *R.* 6.

3. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt servari, non possunt alienari, saltem, sine Judicis decreto.

4. Tutori aut Curatori, & personis ei subjectis, nihil licet emere, sive per se, sive per alium, ex ullis bonis Minoris: quamdiu illi tales sunt, nisi cum autho-

thoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publicè, per juratum venditorem omnibus venialia exponuntur.

5. Sine decreto Judicis non potest Minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fideicommissis, aliisque juribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

6. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita ut si masculus est, non expleverit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem civiliter. *Sanch. d.* 38. *Less. l.* 2. *c.* 17. *n.* 61. *Laym. c.* 9. *n.* 7.

7. Eadem est ratio Minoris, si Curatorem habeat quam si semel susceperit, tenetur illi subesse jure communi usque ad annum vicesimum quintum expletum, & si litem habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quòd si Curatore careat, valent acta per illos, ita tamen, ut si læsi sint, restituantur in integrum, vid. *Auth. cit.* & *Bon. d.* 3. *q.* 5. *p. ultim.*

8. Etsi Minores sine Curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ ejus conditionis adolescentes donare solent, (in iis enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab iis accipit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè, quia probabile est valere naturaliter, tametsi nō civiliter. *Mol. Lugo, Trull. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 4. & 7.

9. Tenentur Curatores & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere: ubi si quis

deses aut noxius reperiatur, amovendus est, impositâ satisfactione, aliusque subrogandus.

10. Si Tutor vel Curator, post rationes officii redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium: quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium Minoris, in aliis autem decima pars.

11. Porrò qui non possint esse Tutores & Curatores, & qui à tutelâ & curatelâ excusentur, ne iis imponi possint, v. g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. vid. apud *Tann. l. c.* & *Sà. V.* Minor. ubi sic habet: *Tutor non potest esse junior viginti quinque annis, nisi fortè mater; nec religiosus, nec fœmina, nisi mater aut avia, & uxor casu ante dicto, nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi; quod ego,* inquit, *de Religiosis universim non admitto,* vid. *Laym. loc. cit.*

12. Si Tutor & Curator, cùm tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab iis accipere quinque pro centum. *Sà, V.* Curator, vid. etiam *Navar. c.* 25. Plura vide suprà *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 2. *dub.* 3.

DUBIUM II.

Quid & quotuplex sit Testamentum?

Resp. 1. Testamentum est voluntati justa sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directâ hæredis institutione. Quod additur, ut distinguatur à reliquis ultimis voluntatibus; nam differt à legato, seu fideicommissio partiali, quòd hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, &

non

non fit ad instituendum hæredem, nisi ex privilegio, v. g. in militiâ, sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. Vide *Laym. l. 3. t. 5. c. 1. & seq. Tann. t. 3. d. 4. q. 8. Less. l. 2. c. 19. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.*

Resp. 2. Testamentum est duplex. (1.) In scriptis, seu clausum: quod testamentum testator sive suâ, sive alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, Religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt, (quibus adde ipsum hæredem, & qui in ejus sunt potestate) sed masculis puperibus, liberis, ad id rogatis & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu suâ subscribit, alioqui octavus pro eo testis: dein omnes & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per seipsos, proprioque vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Laym. loc. cit. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.* (2.) Nuncupativum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantùm, ut septem testes idonei supradicti convocati audiant & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto vel voce articulatâ prolatam. Etsi verò talis nuncupatio coram testibus à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiam servandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debitâ, dubiteturque, utrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet ut nuncupativum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninò corruat.

Sanch.

Sanch. lib. 4. conf. Lugo t. 2. de just. d. 24. Bard. d. 6. q. 10. §. 1.

Porrò præter has ſolemnitates jure communi requiſitas, aliæ ſunt partialium locorum, quas in ſingulis locis norunt periti Notarii, qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibentur.

Quæres: An teſtamentum ſit validum, cui deſunt ſolemnitates à jure civili requiſitæ.

Reſp. 1. Si Teſtamentum factum ſit ad cauſas pias, etiam in foro externo eas non requiri, ſed ſufficere eas, quæ ſunt juris gentium, ſcilicet duo teſtes: in foro autem conſcientiæ, ſuppoſitâ poteſtate diſponentis, ſufficere ſcripturam, nutum, vel aliud ſignum teſtatoris, abſque ullo teſte. Quod ſi tamen manus teſtatoris non extet, requiruntur duo teſtes in foro externo, inter quos etiam fœmina eſſe poteſt. *Covar.* & alii 12. *Dian. p. 7. t. 6. R. 16.* Item Confeſſarius vel Parochus eſſe poteſt, licet legata ſint pro ſuâ Eccleſiâ, idque ad hoc tantùm, ut voluntas teſtatoris probari poſſit, & Judex pro eâ ſententiam ferat, vid. *Leſſ.* & *C. Lugo t. 2. d. 22. ſ. 9.* ubi etiam probat, in tali teſtamento ad pias cauſas, non eſſe neceſſariam hæredis inſtitutionem. At licet morte interveniente, non fuerit abſolutum, valet tamen quoad legata pia in eo jam expreſſa. *Malder. Laym. Dian. p. 5. tr. 36 R. 126.* An autem tale teſtamentum ad cauſas pias principaliter factum, ſi ſolemnitates deſint, valeat quoad legata profana, controvertitur, negant *Bon.* & *Lugo*, affirmat *Covar. Sà, Leſſ. Fill. Sanch. Barboſ. Trull. c. 18. d. 4. Dian. p. 7. t. 6. R. 4.* Denique teſtamentum ad pias cauſas non ſolemne, revocat aliud ſolemne, etſi hujus mentionem non faciat. *Molin.* &c. *Dian. p. 7. tr 6. R. 25. 26.*

idque

idque etiam si priùs etiam fuerit ad causas pias. *Molin.* & alii 6. licet hoc posterius quidam negent, vid. *l. c.* R. 26. 27.

Resp. 2. Si Testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati non sint. *Laym. l. c. c.* 2. *n.* 16. *Bon. l. c. p.* 5. *n.* 4.

Resp. 3. Tempore pestis non requiruntur septem testes simul congregati ad Testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, ut quando testis vel Notarius haberi non possunt, ultimæ voluntates validæ pronuntientur, si de voluntate defuncti liquidò constet. Hinc in Camerâ Imperiali valet Testamentum peste validè grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundùm jus commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. g. & Viennæ duo testes ad testamentum sufficiunt, vid. *Laym. l. c. c.* 2. Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solemnitates juris gentium, atq; adeò tres vel duos testes, docet *Dian. p.* 7. *t.* 6 R. 34. ex *Sà, Laym.* &c. atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum, (tametsi non sit immatriculatus) modò non sit consanguineus, vel affinis defuncti, *Res.* 36. ex *Menoch.* &c. nec opus esse, ut sint rogati, vel audiant vocem testantis, (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant, *Res.* 37. & 38. neque invalidari, licet ægrotus convalescat. R. 39. ex aliis 8. Denique si Parochus scribat coram unico teste, habere vim testamenti saltem nuncupa-

cupativa, dicit *Molin.* & *Marchant.* cum *Dian. l. c. R.* 34. & 41. vid. etiam *p.* 5. *t.* 3. *R.* 123.

Resp. 4. Etsi probabilis & secura sententia sit *Cov. Bon. d.* 3. *q.* 1. *p.* 4. & aliorum testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus jure requisitis, invalidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia: *Molin.* *Lugo, Vasquez, Sanch. Dian. p.* 7. *t.* 6. *R.* 3. contra *Barbos.* ita ut hæres per illud institutus, & legatarius teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato; contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. Ratio est, quia illæ solemnitates tantùm requiruntur ad cavendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam, vid. *Less.* 2. *c.* 19. *d.* 3. *C. Lugo d.* 22. *s.* 9. Unde secundùm hanc posteriorem sententiam resolves sequentes.

1. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & solvere legatariis, quibus testamento minùs solemni, aut ex voluntate ejus debentur. *Mol. Less.* contra *Bon. l. c.*

2. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii; quia cùm nec ipse, nec alii cœperint adhuc possidere bonâ fide, in dubio par est eorum conditio, vid. *Bon. l. c.*

3. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum relictum, uti occultâ compensatione: quia reverà res illæ erant illorum, vid. *Bon. l. c.*

4. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solveret, aut si oblato juramento jurare noluerit, cogendus est, etiam

etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & solvere legatum.

5. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut hæreditas, non ut fideicommissum, sed immediatè perveniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad juris subtilitatem, quando is, cujus interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide *Less.* & *Card. de Lugo l. c.*

Resp. 5. Etsi probabile sit Clericorum & Novitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus juris non valere. *Molin.* & alii 3. Cùm tamen contrarium etiam sit probabile ex *Suarez*, &c. potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

Resp. 6. Milites hujus temporis gaudent iisdem privilegiis testandi quibus olim, dummodò in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur, *Dian. p. 7. t. 6. R. 42. & seq.* ex aliis 15. contra *Bald.* &c. atque adeò sufficiunt iis duo testes (licet probabiliter nec hi requirantur *R.* 45.) etiam non rogati. *R.* 46. & alii 4. contra *Molin. Lugo*, &c. etiam aliàs inidonei, modò non sint impuberes, nec cœci, vel servi. *R.* 47. *Lugo, Vasquez*, &c. Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel ut sint in conspectu testatoris. *Ibid.* Imò miles jure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. *R.* 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, vel pro parte intestatus decedere. *R.* 53. & 55. Valetque ejus testamentum etiam post missionem honestam, sed non ultra annum. *Molin. Lugo*, &c. *R.* 61. Denique possunt milites supradicto modo testa-

testari, tametsi sint surdi & muti: (saltem in castris auditum & vocem amiserunt.) *Dian. R.* 48. 49. & 59. & alii.

DUBIUM III.

De Renunciatione hæreditatum.

Resp. 1. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est. Ratio est, quia ita jure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet juri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à parte acceptam, reliquæ hæreditati renunciet: qui tamen, si bona patris posteà augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere. Ita *Laym. c. 7.*

Resp. 2. Renunciatio hæreditatis cùm odiosa sit, & contra jus commune, strictæ interpretationis esse debet. Unde resolves Casus sequentes.

1. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiam jurata à filio facta, quò minus ab eodem patre, mutatâ iterum voluntate, possit institui hæres. *Molin. Sanch. l. 7. c. 7.*

2. Si filius renunciavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciavit in primâ hæreditate, succedere potest; imò etiam institui debet, quia causa renunciationis cessavit. *Mol. d. 579. n. 19.*

3. Filius post juratam renunciationem nihilominus succedere potest in iis bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio est, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui renunciavit, sed propter civiles Constitutiones, & favores. *Mol. n. 21.*

4. Etsi

4. Etsi filia accipiens dotem à patre dicat se eâ contentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est invalidum, eoque non obstante, potest posteà petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex *L. Pactum dotale Cod. de collat. L. si quando Cod. de pact. &c. Quamvis pactum de pact. 6. Mol. Sanch. l. 6. cons. Lugo Resp. mor. l. 6. dist. 24.*

5. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione vel fraude, seu dolo, ad renunciandum legitimæ non sunt in conscientiâ tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanch. l. 4. de matr. d. 9. Lugo l. c.* Ac licet filia, si renunciationem juramento firmaverit, eam servare teneatur; si tamen dolus vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injustè extorti petere: eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex injustâ coactione processit. vid. *Sanch. l. 3. mor. c. 12. Lugo to. 2. de just. d. 22. s. 8. & resp. mor. l. 6. d. 24.*

Resp. 3. Omne pactum, vel donatio, de alterius viventis hæreditate, ipso jure irrita est: v.g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promittit aut obligat Cajo. Ratio est, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, super cujus bonis fit pactio. *Laym. c. 7. n. 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cujus hæreditate agitur, & in eo consensu usque ad mortem perseveret. 2. Nisi renunciatio fiat in favorem communitatis, seu collegii: hîc enim cessat præsumptio vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis & juribus acquisitis, & acquirendis, disponere debeat, idque in favorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis.

peris. *Sanch. c. 2. n. 54. Laym. l. c. n. 3. & 4.* Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ, v. g. si quæ mihi hæreditas obvenerit dum vixero, tua esto: cessat enim periculum. *Mol. Sanch. l. 7. c. 2.*

Quæres: Quousque se extendat Constitutio Trid. *s. 25. c. 16. de regularibus* irritans donationes, & renunciationes, etiam juratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentiâ Episcopi, sive Vicarii, intra duos menses proximos ante professionem, & professio posteà subsequatur?

Resp. 1. Hanc constitutionem non habere locum in condicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa: quia hujus constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, novitiis imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his ultimis voluntatibus, quippe quæ usque ad professionem revocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à novitio conditum, neque rumpitur secutâ professione, etsi monasterium in eo prætermissum fuerit, *Sanch. l. 7. c. 5.* Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata, intuitu ingressûs in Religionem.

Resp. 2. Eâ constitutione non prohiberi donationem modicam: quia cessat ratio. *Sanch. n. 23.*

Resp. 3. Eâ comprehendi renunciationem beneficii Ecclesiastici. Ratio est, quia hæc est amissio magni juris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur. *Sanch. n. 37.*

Resp. 4. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causâ impulsivâ ingrediendi; qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sint. Ratio est, tum quia Concilium absolutè loqui-

loquitur; tum quia aliàs non sufficienter consuluisset libertati novitiorum. *Nav. Less. l. 2. c. 41. n. 40.* contra *Sanch.* cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic donatum tutò teneri potest, donec per sententiam Judicis rescindatur.

Resp. 5. Irritam etiam esse donationem seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita ut ea non secuta corruat. *Nav. Sanch. n. 17. Mol.* &c. Ratio est, quia donantes seu renunciantes ægrè contristant donatarios, ut eos de possessione semel captâ dejiciant: & Monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad professionem inducantur. *Laym. c. 7. n. 8.*

Resp. 6. Non obstante hâc constitutione, validas esse renunciationes, aut donationes, ante vel post ingressum Soc. JESU factas, juxta ejus constitutiones. Ratio est, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi: *juxta constitutiones;* quia in iis donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum, quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum. *Mol. Sanch.* Laym. *l. c.*

DUBIUM IV.

Qui possint & debeant esse Executores Testamenti?

Resp. 1. Ii à testatore nominari possunt, unus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus: nec tantùm masculus, sed etiam fœmina. *Sanch. Wad. Dian. p. 8. t. 5. R. 4.* non tantùm Laicus, sed etiam Clericus & Religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentiâ, & quidem Generalis, si sit Soc. JESU.

Fratres

Fratres de Observantia, nullo modo. Quòd si tamen Religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta ejus valent. Ita *Laym. c.* 11. Et ratio est, quia spectato jure naturali, sufficit voluntas testatoris executori: nec Canones executionem Religiosi infirmant, sed prohibent tantùm, vid. *Bonac. de cens. d.* 3. 7. 18. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 9. 10. Et licet impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si explevit annum 17. *Sanch. Lugo, Wading. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem cogi potest ut sit executor, *Dian. l. c. R.* 27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus. *Mol. Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 27. contra *Wald.*

Resp. 2. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus jure communi ad se pertrahere potest. *Laym. l. c.*

Resp. 3. Executor non potest officio fungi per alium, nisi testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti jam declarati. *Sanch. Lugo, Dian. punct* 8. *tom.* 5. *R.* 26.

Quæres 1. An Religiosus executor, legatum in pias causas, monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio est, quia si quid obstaret, esset ex eo, quòd executor etiam indigens, eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea postmodum supervenerit, cùm si eam cognovisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa Monasterii distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Unde etiam quivis jussus aliquid dare pau-

pauperibus, potest id tribuere cognatis. vel filiis suis: quia evidens est distinctio inter donantem & accipientem. *Sylv. Sanch. l.* 6. *c.* 11. *n.* 56. vid. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 46. Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum iis, qui indigent. 6. Quod causa studii saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, v. g. pro muniendâ urbe in necessitate, vel viis reficiendis. *Dian. p.* 7. *t.* 6. *R.* 20. & 30. ex *Bald.* &c. multis.

Quæres 2. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. 1. Si incertitudo sit ex parte legatarii, jure civili corruit legatum, v. g. quia sunt duo ejusdem nominis & amicitiæ erga testatorem, jure civili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, si in id consentiant. *Mol.* &c. *Dian. p.* 3. *t.* 5. *R.* 58. *Trull. d.* 12. 2. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci vel Ecclesiæ, non fiunt caduca: sed plerumque pauperiori Ecclesiæ vel Xenodochio danda erunt. 3. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à naturâ habeat, ut v. g. bos & eqvus; vel ab arte & industriâ, ut domus, vestis, &c. Si à naturâ habeat, danda est una ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Itemque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensurâ consistentibus, vid. *Laym. l. c. n.* 7. 8. & 9.

Resp. 2. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperio-

O ribus,

ribus, possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiis, (quæ ornamentis, ut fabricâ indigent) Monasteriis, vel iis, qui secundùm suum statum non possunt vivere, sive ii sint opifices, sive altioris conditionis, etiam Nobiles, *Vasq. Molin.* & alii 8. dummodò tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est: *Dian. p. 2. t. 15. R. 8.* Si verò designaverint semel certos pauperes, non posse eos variare, docet *Wading.* sed affirmat *Lugo*, vid. *Dian. p. 8. t. 5. R. 50. & p. 2. t. 26. R. 19.* Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignoraverit, eam applicare. *Wading. Dicastill. Dian. p. 8. tr. 5. R. 46. & 47.*

Quæres 3. An legata ad certas pias causas possint ab executore vel Episcopo commutari in alium pium usum?

Resp. 1. Si voluntas testatoris impleri potest justè & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcunque melius, nisi ex dispensatione Pontificis, & justa de causa. *Mol. Wad. Dian. p. 1. t. 17. R. 28. & p. 8. t. 5. R. 63.* &c. communiter contra *Vasq.* & aliquos, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes & executores pertinet, secundùm epykiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat, v. g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis, *Mol. Laym. l. c. n. 10.* vid. *Vasq. opusc. de test. cap. 8. §. 5. d. 3. n. 104. Trull. c. 18. d. 12. Barbos. de off. & potest. Episc.*

Resp. 2. Si ad usum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideò fiunt caduca, sed arbitrio

trio Episcopi & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, ut quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere. *Mol. d.* 294. *Bon. d.* 3. *de cont. q. ult. p. ult. Barbos. de Offic. Episc.* Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

1. Si testator pauperi determinato aliquid legavit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare, quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstrativè, non taxativè facta fuisse: nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantiis colligatur de testatoris intentione, de quâ si maneat dubium, manet data resolutio. *Mol. Sanch. Bard. d.* 6. *c.* 10. §. 7.

2. Si legata pia inveniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea solvere; quia præsumitur id fortuitò ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. *Bard. d.* 6. *c.* 10. §. 17.

3. Si testator legaverit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac posteà ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia satisfecit testatoris voluntati. *Bard. d.* 6. *q.* 10. §. 22.

Quæres 4. Intra quod tempus, quo ordine & modo, hæredes & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. 1. Teneri statim post aditam hæreditatem, confectumque inventarium, etiam intra annum, nisi justo impedimento excusentur. Imò in legatis

piis intra sex menses, *Mol. Vasq. Dian. p.8. t.5. R. 83.* idque etiamsi hæreditas non sit adita, eò quòd hæres vel ante fuerit mortuus, vel etiam repudiarit. *Covar.* & alii tres, *Dian. p.7 t. 6. R. 25.* Unde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, graviter peccant, teneunturque damnum, quod alii ipsorum culpâ acceperunt, compensare. *Bon. d. 3. q. 18. p.4. Navar. c.25. Lugo, Dian. p. 8. t. 5. §. 52.*

Resp. 2. Ab utroque Judice, Ecclesiastico & sæculari, compelli possunt, (si tamen laici sunt.) Quod si post annum à monitione Judicis vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (exceptâ totâ legitimâ, si hæredes necessarii sunt) ex testamento ipsis proveniente privantur, vid. *Laym. l. c. tr. 5. c. 11. Card. de Lugo d. 26. de just. Dian. d.3. t. 3. R. 59. Valetum, Trull. d. 11.* Imò si intra annum negligant exequi, jus executionis devolvitur ad Episcopum, *Mol.* & alii 8. *Dian. p. 8. t. 5. R. 40.* nec admittitur purgatio moræ, *Sanch. Dian. loc. cit. R. 33. & 54.* sed tenetur Episcopus exequi removendo illos ab executione, & emolumentis spoliando, atque in defectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. *Mol. Merol. Dian. Res. 57.*

Resp. 3. Executor tenetur omnia exequi secundùm mentem testatoris: ad hoc tamen executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit: universalis autem potest, *Lugo d. 24. s. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 32.* Neque potest unquam invito hærede rem legatam dare legatario: quia non potest, nisi per Judicem spoliare hæredem sua possessione; licet teneantur monere Episcopum ut hæredem cogat. *Sanch. Lugo, Dian. p. 8. t. 5. R. 38.* Quòd si bona

si bona non sufficiant ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro ratâ, (etiamsi sint pia, & licet uni res certa & in individuo sit legata) nec licet uni præ aliis gratificari; quia par omnium est ratio & jus. *Sylv. Sanch. Bon. Dian. Trull. d. 7. c. 18. d. 12.*

Resp. 4. Tenentur executores reddere rationem executionis, (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberâsset) exceptis iis, quæ testator jussit erogari secretò, *Dian. p. 8. t. 5. R. 14.* & alii 35. possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo, Sede vacante, *R. 36. & 37. & 62.* nisi sint Regulares plenè exempti, quos cogi posse alii negant, affirmant alii, ut vide *l. c.* Denique non debetur iis salarium, cùm sit officium voluntarium amicitiæ: si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari à Judice. *Lugo d. 24. sess. 16. n. 335.* vid. *Dian. R. 39.* Plura de executione piarum & ultimarum voluntatum, vid. *Trull.* & *Dian. ll. cc.* & *Barb. lib. 3. de jure univ. c. 27.*

DUBIUM V.

De iis, qui testari & hæredes institui possunt?

Resp. 1. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali aut positivo jure prohibeantur. Naturali autem jure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi tamen lucida intervalla habeant, vel in unâ tantùm materiâ delirent, & in aliis non, ut *Navar. Sanch. lib. 1. de matr. d. 8.* Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat, vid. *Card. Lugo d. 24. s. 4.* Positivo autem, surdus simul & mutus à naturâ, proditus, servus, usurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis, (si quidem ante Clerica-

cum advenerint) ut vult *C. de Lugo de just. d.* 24. *n.* 67. impubes, captivus ad hostem, damnatus ad mortem, si bona ejus confiscentur. *Card. de Lugo l. c. n.* 72. professus religionem.

Dico *professus*: quia novitius, cùm adhuc sui juris sit, absque superioris licentiâ validè testari potest, etiam non servatâ juris solemnitate, ut habet *Trull. c.* 18. *d.* 5. ex *Sà*, & *Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari; quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentiâ superioris, non tamen ullâ constitutione Canonicâ dispositio irritatur. Ita *Molin. Sanch. Laym.* Qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam Religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum Beneficium vel Episcopatum habent.

Resp. 2. Omnes homines etiam amentes, surdi, muti, servi, imò & communitas, hæredes institui possunt, nisi specialiter prohibeatur. Ita *Bon. de con. d.* 4. *q. ult.* quia ad hoc tantùm requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm jura sunt (1.) Apostatæ & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores; licet probabile sit, eos ante sententiam judicis ad restitutionem non teneri, eò quòd hoc jus in eo rigore non sit receptum. *Less. lib. c.* 19. *dub.* 5. *Sanch. l.* 2. *c.* 14. *n.* 31. (2.) Civitas hostium, & communitas Judæorum. (3.) Damnatus ad metalla, persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen activè inte-

intestabiles sunt. *Less. l. c.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; ut 1. Hæres, (uti & legatarius) qui testatorem occidit, *Leg. ult* §. *ult. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum revocare, aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captivum redimere neglexit, vid. *Molin. d.* 168. & 202. *C. de Lugo d.* 24. *n.* 75. Unde resolves,

1. Hæredes institui possunt professi Ordinum, quibus promissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Observantiâ, & Capucinorum. Ratio est, quia illi sunt incapaces, secundùm *Trid. sess.* 25. *c.* 3. & professi Soc. JESU, vide *Sanch. l.* 6. *c.* 18. *Bon. l. c. Laym. l.* 3. *t.* 5. *c.* 15. licet contrarium probabilius esse putet *Wading. tr. de contr. d.* 4. *dub.* 5. §. 4. vide *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 16.

2 Collegia Soc. JESU, & domus etiam professæ hæreditates accipere possunt, modò bona immobilia, quæ communi usui & habitationi non deserviunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi *hæreditates:* quia sicut Minores & Capucini, legata & alia donata admittere possunt; ita etiam Soc. JESU, etsi intuitu alicujus professi tantùm ea deferantur, vid. *Laym. l. c.*

3. Testator potest quemvis extraneum instituere hæredem, nullâ factâ mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodò absit scandalum, & gravis necessitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus

disponit liberè. *Bon.* & alii 5. *Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. & 25. Item *p.* 5. *t.* 3. *R.* 114.

Quæres 1. Quæ sit divisio hæredum.

Resp. Hæres alius est ex testamento, alius ab intestato. Hæres ex testamento vel est universalis, sive ex asse; vel partialis, seu ex parte tantùm, v.g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel est hæres necessarius, qui necessariò institui debet, ut sunt omnes in rectâ lineâ descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa justa exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. *Laym. c.* 5. *n.* 9.

Quœres 2. Quantum hæredibus necessariis debeatur?

Resp. Jure novo legitimam portionem descendentium esse trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi, si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi unus tantùm sit, est triens hæreditatis, idque absque ullo gravamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quod si autem alicui ascendentium vel descendentium portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, ut ipso jure nullum: maximè si causa idonea exhæredationis non sit inserta & probata. *Laym. c.* 8. *n.* 10.

His adde (1.) Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. (2.) Peccare parentes, si absque justa causa ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Justæ autem causæ hujus inæqualitatis erunt, merita & obsequia majora; si pusilli magno sumptu in studiis ali debeant, si qui plus egere videantur. *Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. si

83. si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alii secus; imò pater id quod habet, supra partes legitimas filiis debitas potest de rigore relinquere extraneo. *Trull. c. 18. d. 19. Bon. Dian. part. 1. t. 8. R. 83* (3.) Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris esse; idque æquali jure cum legitimis. Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes, modò parentes superstites legitimâ portione non priventur. (4.) Fratrem & sororem tunc tantùm posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. *Laym. l. c. n. 12. 13.* vid. *Bon. d. 3. de cont. q. ult. p. 3.* (5.) Patrem non posse expensas factas pro filio in studiis literarum repetere, siquidem eas liberaliter fecit, vel donavit; secus si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod si pater non repetiit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in divisione conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium. *Azor. Villalob. Trull. t. 1. lib. 4. c. 1. d. 3.* vide suprà *c. 3. d. 2. de donatione.*

Quæres 3. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. 1. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum, avos & avias. 3. His quoque deficientibus, fratres & sorores ex utraque parte conjuncti, idque æquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre vel matre conjuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus utrimque conjunctis unus mortuus liberos reliquerit, succedunt

in loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres & sorores utrimque conjuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex unâ tantùm parte conjunctis, non in stirpes, sed capita, adeoque æquis portionibus succedunt: quia duorum fratrum filii non suorum parentum loco, sed jure propriæ conjunctionis succedunt. Cùm ergo æqualiter juncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus & sororibus utrimque conjunctis, eorumque liberis, succedunt fratres & sorores, ex unâ tantùm parte conjuncti: hoc tamen discrimine, ut qui ex parte patris sunt juncti, succedant in bona à patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres & sorores, eorumque filii deficiant, succedunt propinquiores collaterales, usque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nullâ habitâ ratione, an ex alterâ parte, an ex utrâque sint conjuncti. 7. In horum defectu succedit uxor, & denique in illius morte Fiscus sæcularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: Fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Laym. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

His adde 1. Quòd si uxor, susceptis ex priori marito liberis, ad secundas nuptias transiit, quicquid à priore marito donatione aut testamento acquisivit, ejusdem matrimonii liberis cedere. Similiter si maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantùm, & jura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Ut supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expensis fune-

ris,

ris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes, & si eam non habent, legatis non tamen piis, ut notat *Trull. lib.* 7. *c.* 18. *d.* 12. ex *Authent.* similiter C. ad legem *Falc.* detrahere possunt, beneficio legis. *Falc.* Laym. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 6. *n.* 7. *Sanch l.* 4. *c.* 15. Ut autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inventarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatiorum, & fideicommissariorum, quibus ex merâ liberalitate aliquid relinquit, non tamen respectu creditorum, quibus præjudicare non potest. Universim enim ab onere inventarii, & à rationibus reddendis, eos quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, iisque concedere, ut eorum dictis vel juramento stetur. *Mol. C. de* Lugo *d.* 24. *sect.* 8. *n.* 236.

TRACTATUS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT I.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hîc omnis injusta læsio famæ, & honoris proximi: ac præcipuè omnis falsitas & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in judicio falsò accusando, vel verum celando, de quo suprà; tum etiam extra perniciosè mentiendo, secreta revelando, de quo vid. *Bon. de rest. d.* 2. *q.* 2. *p. ult.* *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *q.* 5. ac denique detrahendo.

DUBIUM I.

Quæ sit suspicio, judicium temerarium, & dubitatio, ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter se, quòd Judicium

sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus, Suspicio, assensus inchoatus; quo quis inclinat in unam partem: judicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus, (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hîc non de suspicione & judicio prudenti, quod sufficientibus indiciis nititur, sed de imprudenti & temerario, quod iis destituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quàm ad suspicionem; & hanc, quàm ad dubitationem.

Resp. 1. Judicium temerarium, cum plenâ advertentiâ, de gravi malo proximi, communiter est mortale, contra justitiam. Ita *Fill. Less. c. 29. l. 2. Laym. l. 3. t. 3. c. 2.* Ratio est, quia proximo fit gravis injuria, dum sine causa improbus habetur, cùm habeat jus ad bonum nomen & famam: præterquam quòd ex his judiciis plerumque gravia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali judicati: cùm omnia uni justitiæ commutativæ in specie infima adversentur. *Escob. E. 10. c. 4. n. 36.*

Dixi *communiter*; quia si judicium habet magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ac certitudinem, erit veniale: quia moralis certitudo & magna probabilitas non adeò distant, ut censeatur gravis injuria, judicare certum, quod est valdè probabile, v. g. si judices juvenem solum cum puella inventum in cubiculo, illicita tractâsse. Ex quibus resolvitur, peccari tantùm venialiter remotè judicando sequentibus Casibus. Vid. *Tann. 2. 2. d. 4. q. 3. d. 2.*

1. Si non sit grave malum, quod proximo temerè impingis; & sic eum, qui judicat alium esse spurium,

vel

vel filium Judæi, à mortali excusant *Navar. Azor.* & *Less.* contra alios apud *Dian. p. 5. t. 5. R. 69.*

2. Si sit grave quidem, sed non perfectè advertas.

3. Si advertas quidem te malè judicare, non tamen advertis signa esse insufficientia, nec de iis dubitas.

4. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

5. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantùm judices: quia nulli fit gravis injuria. *Escob. loc. cit.* ex *Fagund.*

Resp. 2. Suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantùm venialia, maximè, si procedant ex errore intellectus, quo judicia ut sufficientia apprehenduntur. Ita *Laym.* ex *S. Tho. Nav. Molin. Fill. tr. 4. c. 1. q. 5. Less. l. 2. c. 29. d. 2.* &c. contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quædam ad effectum, manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cùm non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi: *maximè si ex errore*; quia talis, cùm non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem, si verò ex malevolentiâ in suspicione gravi persistas, erit mortale, ut docent *Less. Fill.* &c. ob injuriæ gravitatem. Atque idem est de dubitatione positivâ, orta ex malevolentiâ absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque gravis injuria reputatur.

Quæres: Quomodo discerni possit suspicio à judicio firmo, quando formido de opposito expressè non est conjuncta?

Resp. Cajetanus censet eum judicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè posse falli, vid. *Bon. de rest. d.* 2. *q.* 7. *p.* 1.

DUBIUM II.

Quid sit, & quàm grave peccatum Detractio?

Resp. Detractio est alienæ famæ injusta violatio vel denigratio. Differt à contumelia, quæ est injusta honoris diminutio. 1. Objecto: quia contumeliâ honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè contra præsentem: detractio ut plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Unde licet contumelia detractione gravior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex parvitate materiæ aut indeliberatione fieri possit veniale. Ratio est, quia est gravius furto, quod est mortale, cùm lædat proximi famam, quæ est majus bonum, quàm opes.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex levitate & loquacitate aliquâ. Ex dictis resolves.

1. Regulariter non est mortale (etsi per accidens, ratione damni sequentis tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales: nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis v.g. sit stupidus, spurius, luscus. *Bon. t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

2. Plerumque etiam levis detractio habetur, si alium

alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando gravis esse posset) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ. *S. Ant.* 1. *p.* *t.* 8. *c.* 4. *Sylv.* *Less.* *dub.* 3. *num.* 18. *Laym.* *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 9. *n.* 3.

3. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter famam lædant: verbi gratia, si dicas militem habere concubinam, pugnâsse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym.* *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 3.

4. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiam naturales, spectatâ conditione & statu illius graviter noceas, & sic graviter pecces: ut si gravem & optimi nominas Prælatum, aut Religiosum, mendaciis assuetum esse: virum gravem ac consularem, illegitimè natum; Judæum, &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v. g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. *Card. Lugo* *d.* 14. *n.* 49.

5. Crimen aut defectum alicujus, modò verum, sæpè licet prodere ob justas causas: v. g. 1. Cùm expedit superiorem scire suorum defectus, ut emendentur, de quo vid. suprà *de Corr. Fratr.* & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem, (cavendo tamen, ne ex revelatione majus damnum sequatur) significant; communiter excusari docet *Trull.* *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. ex *Bonac.* &c. uti & uxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causâ consilii,

vel

vel auxilii capiendi; in quo tamen videndum, ut cum minimo damno tertii fiat. 3. Causâ cavendi alterius damni, ut si alicujus æstimatio falsò concepta de ejus doctrinâ, probitate, est aliis pernitiosa. Unde cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipiendâ religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famulâ, &c. licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi, & damnum quod proximo timetur, sit majus, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus aut criminis alterius ei obvenerit. *Less. l. 2. c. 11. dub. 12.*

6. Hinc quoque, si quis injustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet, dummodo falsa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conservandam necesse est, nec magis lædas, quàm lædaris, collata tua & alterius persona, vid. *Card. de Lugo n. 50.*

7. Si quis solatii tantùm causâ & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat authori; ea enim ipsi imputanda est. Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertiùs nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium, *Less. Laym. Tann. 2. 2. q. 8. d. 7. dub. 4. Card. Lugo d. 14.* & sic excusari posse famulos, (saltem à mortali) qui injurias sibi ab heris suis, uxores quæ à marito, filios qui à patre, Religiosos qui à Prælato, illatas, doloris tantùm mitigandi causâ refe-

referunt, docet *Trull. l. 7. c. 10. d. 11.* ex *Less. Laym. Tann. Navar. Dian. p. 2. Res. 32.* Idem putat *Cajet.* dicendum, si crimen occultum reveles uni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde, sit ac si nulli diceretur; eò quòd damnum illud censeatur leve, & sic *Trull. l. 7. c. 10. d. 11.* cum *Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p. 2. t. 5. m. R. 33.* excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tannet. Bonac. Escob.* &c. eam sententiam esse probabilem. Quam sententiam probabilem esse ait *Dian.* cum *Tann. loc. cit.* & *Bon. Escob. E. 9.* Verùm hoc universim non videtur satis tutum, quia læsio famæ apud unam etiam personam censetur gravis; ut patet in judicio temerario. Imò sæpè quidam ægriùs ferunt, se lædi apud unam personam gravem, quàm tres vel quatuor alios. Unde *Suar. Fill. Less. Azor.* & *Laym.* putant communiter esse mortale. Vid. *Card. Lugo loc. cit.*

8. Crimen simpliciter publicum, sive sit notorium jure, sive facto, manifestare iis, qui nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit jus ad famam, cùm ratio justi judicii, & evidentia facti faciat, ne de injuriâ justè quæri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Dixi: *non est mortale injustitiæ*; quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel nonnisi post longum tempus, vel aliter cum gravi mœrore ejus qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, ut *Less. Val. Tol. l. 5. c. 65.* contra *Nav.* & *Cajet.* vid. *C. Lugo d. 14. n. 59. Fagund. p. 2. l. 5. c. 3.*

9. Similiter non est peccatum contra justitiam saltem mortale, quærere causam captivitatis alicujus

jus, vel de eâ loqui: ſicut enim captivitas eſt publica; ſic etiam cauſa videtur eſſe facta publica. *Sayr. Bonac. Trull. l. 7. c. 10. d. 11.* Ubi eodem modo excuſat eum, qui refert delictum alicujus publicum referendo ſimul pœnitentiam & emendationem; ſecus ſi taceatur pœnitentia quam fecit: & ſic ait peccare hiſtoriographos, deſcribendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, ſi reſipuerint.

10. Similiter manifeſtare crimen, quod nondum eſt publicum, moraliter tamen certum eſt, brevi fore publicum, (ſive per facti evidentiam, ſive per ſententiam Judicis) non eſt mortale, quia parum nocet. Niſi tamen ex iſtâ anticipatione ſequerentur gravia damna, v. g. in officio, &c. *C. Lugo loc. cit. num.* 92.

11. Infamem in uno crimine, de altero valdè affini infamare, eſt tantùm veniale: ut v. g. ſi de adultero dicas, quòd miſerit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De diſparato tamen, & non connexo crimine infamare, eſt mortale: quia infamis in uno genere vitii, non amiſit jus famæ in aliis virtutibus. *Tann. d. 4. de juſt. q. 8. d. 7. num.* 141. ex *Nav.* & *Leſſ.* contra *Sylv. V.* Detractio, *Palud.* &c.

12. Detractio materialis ex loquacitate orta, eſt mortale, ſi gravem proximi læſionem importet, idque advertatur: quia etſi non intendatur directè læſio alterius; ea tamen indirectè & implicitè eſt volita, & æquivalet formali. Veniale autem tantùm erit, ſi non ſequatur læſio gravis: quia ſcilicet communiter non ſeriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre ut audita

tan-

tantùm, hoc eſt, nihil affirmando de rei veritate; ſed dubitationem potiùs ſuam de eâ ſignificando, ita ut nulla inde ſecutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter ſint credituri. Ita contra *Azor. part. 3. lib. 13. c. 6.* docet *Tanner. 2. 2. d. 4. q. 8. dub. 7. num.* 139. *Eſcob. E. 10. c. 4. n. 40.* eò quòd diffamatio, ſi fortè ſequatur, impudetur audienti, ſi credat. Idem docet *Card. Lugo l. c.* rectè limitans, niſi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levitate audientium, (qui temerè credituri ſint, & vulgaturi) ſecuturum poſſis prævidere. Hinc peccas graviter contra juſtitiam, ſi referens grave crimen, addas, id tibi dictum eſſe à viro fide digno: quia præbes ſufficiens fundamentum credendi, vid. *Dian. t. 5. m. R.* 18.

13. Mortuum infamare, minus grave eſt, quàm vivum: mortale tamen, & ad reſtitutionem obligans. *Leſſ. l. 2. c. 11. d. 21. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

14. Non eſſe mortale, de aliquo ignoto vel indeterminato malè loqui: v. g. in tali loco eſſe multos improbos: in tali Collegio unum Canonicum commiſiſſe grave crimen, v. g. ſimoniam, docet *Eſcob. Ex. 10. c. 4.* ex *Fagund.* quod *Trull. l. 7. c. 10. d. 4.* ex *Bon. Azor.* &c. limitat: ſi non ſit tale, quod in alios redundet.

15. Graviſſimè autem peccant, qui Ordini, ſeu Statui alicui Religioſorum in communi vel Monaſterio detrahunt, dicendo v. g. quòd in eo malè vivatur, non ſervetur obſervantia regularis, &c. *niſi id ſit planè notorium:* quia graviſſimè nocent, tenenturque ſub mortali ad reſtitutionem, toti communitati, à quâ Superioris remiſſio non excuſat. *Sot. Nav. Trull. c. 10. d. 4.* Talem autem ſufficienter confiteri, ſi dicat: Detraxi cuidam Religioni, Ordini, vel

Mona-

Monasterio, &c. sive sit communitas numerosa, sive non, docet *Lugo* & *Tamb. de exped. conf. lib. 2. c. 1.*

16. Similiter mortale est tacitâ personâ nominare Monasterium, vel Ordinem religiosum, ex quo aliquis grave peccatum occultum, v. g. adulterii, vel fornicationis commiserit. *Nav. Trull. c. 10. d. 14.*

17. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud unum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bonac. de sacr. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. diff. 3. n. 16. & 21.* ex *Sanch. Sylv. Andr. n. 135.* Sed *C. Lugo d. 16. n. 135. 140. & 163.* ex *Navar. Salas. Con.* &c. negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaveris libello famoso; cùm id sit genus detrahendi gravissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere infamaveris: quia fama semper est ejusdem speciei in genere moris. *C. Lugo d. 16. n. 265.*

18. Peccat mortaliter contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: qui verò lætatur tantùm detractione auditâ, aut licet non lætetur, qui non impedit, cùm commodè possit, peccat, pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem: non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater vel dominus: is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri injustè noceat.

Dixi: *si commodè possit;* quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam: vel ex eo magnum incommodum metuit: vel qui rationabili verecundiâ prohibetur: ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commodè

potest

poteſt, faciem triſtiorem oſtendere, vel alio ſermone avertere, vid. *Leſſ.* & *Bon. loc. cit.* Hinc æqualis raro (inferior rariſſimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque neſcit, an quod dicitur ſit notorium, tametſi ipſe ignoraverit; & in dubio, non eſt cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, exiſtimantes, ſimul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id ſibi mox refutandum. 2. Quia cœptâ detractione ſæpè meliùs conſulitur proximo, ſi ſinatur abſolvi, quàm ſi abrumpatur. Nam ſi diſtinctè explicetur, ſæpè non tam graviter apprehenditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quia ſæpè ſine gravi offenſione non potes corrigere. 4. Quia ſæpè alter habet juſtam cauſam manifeſtandi, præſertim uni ſoli. *C. Lugo l. c. n.* 128. vid. *Dian. t.* 3. *m. Reſ.* 24. & *t.* 5. *m. Reſ.* 35.

Quæres 1. An liceat alium infamare ad tormenta gravia vitanda.

Reſp. 1. Licet, ſi crimen ſit verum: quia nullam alteri facit injuriam, cùm habeat jus ad illud in neceſſitate revelandi.

Reſp. 2. Si crimen ſit falſum, non licet: quia eſſet mendacium pernitioſum. *Sylv.* tamen & *Nav.* putant, veniale tantùm eſſe, ſi ſola infamia ſequatur, & poſt torturam revocetur, eò quòd non ſit infamia efficax, vid. infrà *l.* 4. *c.* 3. *d.* 7.

Quæres 2. An liceat ſeipſum infamare?

Reſp. Id non eſſe ſaltem mortale regulariter. Ita *Leſſ. Fill.* & *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 3. *n.* 14. quia non eſt contra juſtitiam, cùm ſit famæ ſuæ dominus; nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conſervanda, niſi in quantum id exigit ſalus propria, vel proximi.

Dixi

Dixi *regulariter*: quia per accidens poteſt eſſe mortale, ut v. g. ſi tua fama ſit neceſſaria muneri, vel ſi tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ ex eâdem ſequeretur. Unde reſolves.

Non eſt mortale, ad vitanda gravia tormenta, falſum crimen ſibi imponere, ex quo etiam mors ſequatur: quia non tenetur homo, cum tantis cruciatibus vitam ſuam tueri, nec talis dicitur ſe interficere, ſed tantùm eſt juſta cauſa vitam morti exponere. *Leſſ.* & *Fill.* vid. infrà *l.* 4. *c.* 3. *d.* 7.

DUBIUM III.

An, & quomodo fama reſtituenda?

Reſp. Niſi ſit cauſa excuſans, patet ex naturâ juſtitiæ, & ex dictis, de reſt. famam injuſtè ablatam reſtitui debere. Et quidem, ſi verum crimen quis narravit, debet opinionem conceptam, quantum poteſt apud audientes abolere, dicendo v. g. ſe malè dixiſſe, injuriam intuliſſe, deceptum eſſe, &c. Vel ſi hâc ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem ejus in re aliâ procurando, &c. ſic enim ſenſim tantundem fama ejus illuſtrabitur ex unâ parte, quantum ex alterâ obſcurata fuit. Quòd ſi autem crimen falſum impegiſti, teneris id apertè retractare (adhibito etiam, ſi opus eſt, juramento) apud eos, quibus dixiſti (& per ſe loquendo) ad quos infamia pervenit, ſive apud auditores mediatos; ut contra *Leſſ.* & *Tann.* 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 6. *n.* 146. docet *C. Lugo*, quia totum damnũ famæ, cujus cauſa es, teneris reparare.

Licet aliquando ſufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter ſe habere, malè te informatum fuiſſe, vid. *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 7. *Leſſ. c.* 11. *d.* 30.

Dixi *per ſe*: plerumque enim per accidens ab hâc obli-

obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum; tum ob mortalem impotentiam, tum quia eo ipso, quod apud immediatos retractavit, implicitè illis commisit, ut hanc retractationem ipsi indicent aliis, si quibus fortè revelaverint. Idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantum obligant, ut retractent apud eos, quibus ipsi revelarunt, vid. *C. Lugo l. c.* Unde resolves.

1. Confessarii est, uti & Concionatorum, benè instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitii tam communis.

2. Is qui bona fide vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de eo dixit, tenetur (intellectâ posteà materiali injustitiâ) ad restitutionem: licet non tam strictè, quàm qui infamavit per injuriam formalem: hic enim tenetur restituere, cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantùm, quatenus sine suo notabili incommodo potest. *Mol. Less. C. Lugo d.* 15. *n.* 4. Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex justitiâ, (siquidem non ejus actio, sed error audientium causa fuit damni injusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cùm possit grave damnum proximi sine suo detrimento præcavere. *Bon. d.* 44.

3. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, ut efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, vel publicâ revocatione. *Sayr. Bonac. d.* 2. *de rest. q.* 4. *p.* 9.

4. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, ut si privatus est officio, excidit spe divitis matrimonii, amisit dotem, &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari,

ad

ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cùm sit purè personalis, non transit ad hæredes, obligatio autem compensationis dicti damni, cùm habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes. *Laym. l. c. c. 7. n. 4.*

Quæres 1. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de restit. l. 3. t. 9. c. 2.* Unde resolves.

1. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

2. Si crimen occultum quod dixisti, vel simile, aliâ ratione fiat publicum. *C. Lugo d. 15. s. 3. n. 37.*

3. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. *Less. l. 2. c. 11. d. 24.* Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *C. Lugo d. 15. s. 3.*

4. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione deletam. Quo casu maximè prudentiâ opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renovando memoriam, vid *C. Lugo d. 15. s. 3. n. 35.*

5. Si is cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere: quia tunc potes jure compensationis seu retentionis uti, dummodo infamia illata non redundet in alios, ita probabiliter *Tol. Less. Sylv. Mald. Dian. t. 2. tr. 5. R. 30. Mol.* contra *Cajet. Tan. C. Lugo* & *Navar.*

6. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic verbi gratia Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ suæ multò majoris momenti, sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecuniâ compenset, vid. *C. Lugo loc. cit.*

7. Si

7. Si infamatus sponte remiserit, (modò tamen ejus infamia non redundarit in alios, ut familiam, statum,) sive expressa, sive tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque gravi incommodo. *C. Lugo d.* 15. *s.* 3. *n.* 38. Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, sive interpretativa voluntas ejus, qui potest condonare: si nimirum ille sit ita affectus, ut si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est invitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur, vid. *C. Lugo l. c.*

Quæres 2. An restitutio famæ licitè condonetur.

Resp. Licitè fit in iis casibus, in quibus seipsum licet infamare: in quibus autem, & quàm graviter peccat se infamando, in iisdem & tam graviter peccat condonando. *Nav. Trull. l.* 7. *c.* 10. *d.* 28. Unde resolves.

1. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. (1.) Si infamia redundet in alios. (2.) Si inde sequatur scandalum. (3.) Si sit vir valdè utilis Reipublicæ, & ex infamia fructus impediatur. (4.) Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem, *Sot. Less. Trull. l. c.* qui tamen notant, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios, secus quando redundat. Unde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filii, quando in parentes, vid. *Aut. cit.*

2. Ex eo verò præcisè, quòd infamatus (vel contumeliâ affectus) conversans cum infamatore videatur remittere injuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris, sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nav. c.* 18. *Trull. dub.* 29.

CAPUT II.

Quid de Præcepto nono, & decimo?

RESp. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ; præsertim sexto & septimo vetantur. Quâ de re vide suprà: & patebit ex dicendis de peccatis, infrà *l.* 5.

CAPUT III.

Quid de præceptis Ecclesiæ?

RESp. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hîc agendum restat de tertio, quia de 1. & 2. actum est in præcepto 2. Decalogi; de 4. & 5. infrà *lib. de Sacram.*

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio?

Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.*

1. Est unica tantùm comestio de die in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, ut secundâ comestione pecces mortaliter; reliquis autem suprà secundam, summùm venialiter tantùm. *Laym. c. 1. n. 12. & 13.*

2. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ovorum, & lacticiniorum; eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Unde intra quadragesimam, jure communi, prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam quibusdam locis consvetudo permittit, quæ ubique notanda est. *Bon. d.*

ult.

ult. q. 1. p 2. ex *Sylv. Nav. Less. Azor. Laym. l. c. Fill. Fag. p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. Adde, dispensatum quoad carnes etiam lacticiniis & ovis vesci posse, non tamen vice versâ: & cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, ut contra *Reg. Less. Navar.* &c. probabiliter docent *Azor. lib.* 7. *c.* 10. *q.* 3. *Fill. t.* 27. *c.* 3. *q.* 4. *Tolet.* &c. Confirmatque *Bon. l. c.* si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantùm, vide *Less. Fill. Azor.* &c. Ratio est, quia de essentia jejunii est abstinentia à carnibus.

3. Conditio est certa hora refectionis; quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine justa causa, prævenire, mortale putat *Navar.* & quidam alii, sed probabiliùs docent esse veniale *Tol.* & *Fill.* eò quòd non violetur substantia, sed tantùm circumstantia. *Tol. Less. d.* 2. *n.* 10. *& seq.*

Dixi: *notabiliter, & sine causa;* quia prævenire ea justa causa, v. g. si iter faciendum: si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. Ex dictis resolves.

1. Non solvitur jejunium per divisionem prandii, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, uti apud Religiosos faciunt ministri & lectores mensæ, quia non nisi unicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch, tom.* 2. *opusc. l.* 5. *c.* 1. *dub.* 14. *Escob. t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *n.* 29. excusant famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent,

aut ex reliquis gulosè sumant, tum, ut meliùs serviant, tum, ut famem sublevent, (intellige, si cum illorum refectione licitè moraliter uniatur.) Nec solvitur per sumptioem electuariorum, vel celebriorem haustum, (ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit *Azor. Escob. tom.*1. *E.*7. *c.*3.*n.*28.) & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem jejunii, v. g. quinque vel sex amygdalas, vel quid simile, *Regin.* &c. cum *Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 24. quia ordinantur potiùs ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipe tamen (1.) Si quis sumeret lac, jusculum, & similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, non habent rationem potus, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. (2.) Si quis poma, pira, vel etiam uvas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. *Dicastill.* & alii 6. *Dian. p.* 9. *t.* 6. *R.* 14. (3.) Nisi quis in magna quantitate electuaria in fraudem jejunii sumeret. Qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter. *Laym. l. c. n.* 7.

2. Jejunium non solvitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit.

Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam sumere manè vel meridie: ex justa tamen causa licet utrumque; ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sine ea erit veniale tantùm, cùm non violetur substantia jejunii.

Quoad ejus quantitatem communiter designatur quarta vel quinta pars integræ cœnæ, contra *Dian.*

Dian. 1. *p. t.* 4. *Ref.* 117. *Turr.* &c. docet *Reg. c.* 2. *l.* 6. *n.* 185. *Laym. c.* 1. *n.* 9. *Fill. t.* 2. *t.* 27. *p.* 2. *c.* 2. *q.* 7. *n.* 33. dicens, ita decisum esse in celebri Academiâ Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat *Escob. t.* 1. *E.* 13. *c.* 3. *n.* 61. siquidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica censetur: ac proinde tantò quis magis minusve peccat, quantò magis vel minus transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti sæcularibus quàm Religiosis; nobilibus quàm plebeis, & in frigidis regionibus quàm in aliis, ut notat *Laym. l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. & *Bon. loc. cit.* Plus item quibusdam in locis in Vigilia Nativitatis Domini (& alibi in cœna Domini) permitti ex consuetudine, dicit *Med. Cajet. num.* 34. & *Sanch. in opusc. Escob. t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. Quod *Bonac.* non improbat, ubi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem in eâ prohibentur cibi ob nutritionem communiter ordinari, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliave ex saccharo & melle confecta; & pro more regionis parum butyri & casei, ut in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Lay. l. c. n.* 9.

3. In confessione non sufficit dicere, non servavi, aut fregi jejunium, sed addendum, utrum refectione multiplici, an esu carnium. Etsi hoc, utrum semel an sæpiùs quantitatem notabilem sumpserit: quia probabile satis est etiam in hac materia, parvitatem à mortali excusare, ut docet *Bon. t.* 2. *d. ult. p.* 1. *p.* 2. & *Tanner. tom.* 3. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. v.g. si coqvus aut ægroti minister parum carnis prægustent; E-

ſcob. l. c. n. 34. *Sanch. in opuſc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 12. *n.* 10. vel ex aliis cibis quartam tantùm partem collationis ſerotinæ, ſive unam vel duas uncias ſumat, hanc enim eſſe materiam parvam, cum *Turrian.* & *Leon.* docet *Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 11. & *p.* 8. *t.* 7. *R.* 54. eſſe probabile. Si autem ſæpiùs eodem die parum ſumeret, peccaret graviter, quia materiæ illæ coaleſcerent in unam magnam, ut contra *Salaſ.* docet *Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 43. Denique ſi ſit in quadrageſima, utrum fregeris eſu ovorum, aut lacticiniorum. Tametſi enim *Dian. t.* 9. *R.* 54. & *t.* 6. *miſc. R.* 80. citans multos Doctores, dicat, certum eſſe, quòd ſit mortale, ſi non ex jure poſitivo, ſaltem ex conſuetudine, in omnibus ferè mundi partibus receptâ, veſci ovis & lacticiniis in quadrageſimâ: probabile tamen eſt, & tutum, (ſcltem in his Germaniæ partibus) eſſe tantùm veniale. *Laym. c.* 1. *n.* 3. *Fagund. l.* 1. *c.* 2. &c. Tum quia, licet conſuetudo habeat, ea tamen non ſemper ſub peccato, præſertim mortali obligat, vid. *Fill. t.* 27. *c.* 3. *Bon. n.* 2. Tum quia Eccleſia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis ipſis, tum ex faciliore diſpenſatione in his quàm in carnibus. Ob quam cauſam etiam laridi & adipis uſum, facilius concedi poſſe pauperibus, docet *Laym. l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *n.* 5. Imò ait, nec divitem propter eum uſum continuò damnandum eſſe peccati mortalis, præſertim cùm *Sylv. V. Jejunium,* & alii dicant eum, cui ovorum & lacticiniorum uſus permiſſus eſt, etiam laridi & ſaginlnis permiſſum videri: idque non improbet *Azor. l.* 7. *c.* 10. *q. ult.* vide *Laym.* hic *Fagund. p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 20. ubi dicit, pinguedinem inter carnes non computari, vide *Dian. p.* 2. *t.* 9. *R.* 21. Verùm in his videndum ubique, quid recepta

cepta piorum consuetudo ferat, à quâ non temerè recedendum. *Azor. l. 7. c. 10. q. ult.*

Dixi : *si sit in quadragesima* ; quia extra eam licitè vescitur ovis, qui debet jejunare, v. g. ob Jubilæum, *Henric.* &c. vel ex pœnitentiâ Sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in Vigilia, vide *Dian. p. 1. t. 9. R. 5. & 6.*

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent à jejunio?

Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio: quâ tamen non est opus, si necessitas sit evidens; sed in dubio tantùm : idque sive ad esum carnium, sive ad secundam refectionem. Talis autem superior est Episcopus & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylv.* & *Sanch. de matr. lib. 8. d. 9. num. 27. & in opusc. t. 2. l. 5. c. 1. dub. 5. n.* 18. absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo : quia, *inquit*, ad Episcopum non recurritur in minimis, ut usus habet, quod Episcopi sciunt & non contradicunt; verùm id totum pendet ab usu & consuetudine, sine quâ non licebit, vid. *Trull. l. 3. c. 2. d. 7.* Item Prælatus (& in ejus absentiâ Vicarius illius, ut habet *Sanch. loc. cit.*) respectu suorum Religiosorum : non tamen Confessarius, licet privilegiatus, si non sit Parochus : quia non habet jurisdictionem in foro externo, *Sanch. l. c.* contra Palatium. Unde tantùm potest judicare de justitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum, erit vel vera, vel quæ talis putatur, sufficit enim credulitas inculpata. Item, cùm quis bonâ fide putat se à jejunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare, docet

Cajet. At ſi verè bonâ fide putet ſe planè excuſari, nullo modo peccare videtur.

2. Cauſa eſt impotentia, quâ excuſantur, qui ſine notabili damno non poſſunt jejunare; ut ſunt juniores, uſque ad annum 21. completum: quibus tamen poſt 7. annum carnes dari non debent. Idem debiles, infirmi, convaleſcentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio eſt, quia hi omnes egent alimento multiplicato: uti & ſenes communiter ſexagenarii, niſi evidenter conſtet, poſſe jejunare ſine damno. In dubio autem an poſſit. non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cùm de ætate conſtet & robur ſit dubium, non eſt expectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis eſt defectio, *Gran.* 1. 2. *d.* 6. *t.* 3. *p.* 1. *d.* 6. *ſ.* 5. *n.* 79. *Eſcob. Laym. l.* 4. *tr.* 8. *c.* 3. *Tan.* 2. 2. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. *Fill. to.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 6. & cæteri communiter, contra *Navar. Sà, Sanch. de matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 32. *n.* 57. & *par.* 2. *conſil. l.* 5. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. item *Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 20. &c. qui abſolutè, ſine omni reſtrictione, ſexagenarios omnes à jejunio liberant. Quam ſententiam *Trull.* tanquam communiorem & magis conformem tempori & imbecillitati humanæ, ut ait, ſequitur, (cum *Molf. Ortiz.* &c.) *l.* 3. *c.* 2. *d.* 7. *n.* 3. præſertim cum ſcrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam inſuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium, adduntque eſſe probabile; quòd ſufficiat ſi annus 60. ſit inchoatus, eò quòd is in favorabilibus habeatur pro completo. *Dian. p.* 5. *t.* 14. *R.* 83. ex *Naldo* & *Sanch.* Item *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex *Trull.* & aliis 6. Eâdemque ætate (uti & ante annum viceſimum primum) Regulares non teneri ad jejunia ſui Ordinis, probabile affirmat *Dian. p.*

9. *t.* 7. ℞. 73. ex aliis 4. qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias, *p.* 9 *t.* 7. ℞. 73. ex aliis 4. Deniq; pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro unica refectione, vide *Sanch. in opusc.* ubi ex *Navar Gabr. Angl.* excusat eos, qui laborant tertianâ vel quartanâ, item qui ex vacuitate stomachi notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel totâ nocte calefieri aut dormire non possunt. Neque hos teneri manè sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat *Dian. p.* 1. *t.* 9. ℞. 51. ex *Fill.* & aliis 3. quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

3. Causa est labor vel officium, cum quo jejunium non possit consistere, qualis est agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angl.* cujus sententiam *Sanch.* dicit esse veram, si non suant, sed tantùm scindant corium, & materiam præparent) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam *Laym. l.* 4. *t.* 8. *cap.* 3. figulos, argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores, *Dian. p.* 4. *t.* 4. ℞. 138. & *Gordon. tom.* 2. *l.* 6 *q.* 18. *c.* 6. Versantes prælum typographicum, non tamen typorum compositores, fossores autem ferrarios, & similes, etiam die uno vel altero, quo non laborant, excusat *Azor.* &c. cum *Dian. p.* 1. *t.* 9. ℞. 9. Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ut ait *Sanch. in opusc. l. c.* vid. *Fill. n.* 119. Ratio horum omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad hujusmodi labores cum jejunio.

Dixi *pedibus*: quia multi non excusant equites, longa tamen æquitatio ad plures dies, ut docet

Fill. t. 37. *c.* 6. meritò excusat. Ubi etiam concedit, ob labores præcedentes & subsequentes, posse aliquem excusari: si probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut officio ritè fungi nequeat, vid. *Bon. d. ult. q.* 4. *n.* 11. Ex eodem capite Doctores excusant conjugem, si debitum reddere non possit, quando jejunat, uti & uxorem, quæ ob maciem non possit cum jejunio se viro gratam præstare. *Bonac. loc. cit.* Atque universim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, ait *Cajet.* Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valdè levis, & rationabiliter postponenda obligationi jejunii.

4. Est pietas, vel majus bonum. Unde excusantur, qui cum jejunio non possunt vacare operibus melioribus, v. g. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confessarii, Cantores, & quotquot opera charitatis & misericordiæ, tam corporalia, quàm spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum jejunio peragere non possunt. *Fill. tom.* 2. *t.* 27. *p.* 2. *c.* 6. *n.* 24. *Azor. p.* 1. *l.* 7. *c.* 28. *Fern. Nav. Sylv. Fag.* &c. Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt, quando eorum labores cum jejunio non possunt consistere. *Diana* autem (absolutè loquendo) *d.* 1. *t.* 9. *Res.* 9. Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat à jejunio excusandos, *quia*, inquit, *summoperè laborant*: non item eos, qui Dominicis tantùm concionantur, nisi sint debiles; *Sanch.* tamen *in consil. p.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *d.* 13. *n.* 6. 7. & 8. & *Trull. lib.* 3. *cap.* 3. *d.* 7. putat à jejunio quadragesimæ communiter & regulariter excusari eos, qui ter vel quater in hebdomade concionantur cum fervore. De Lectoribus verò

Dian.

Dian. loc. cit. cum *Fagund. p. 4. l. 1. c. 8. n. 19.* censet, non omnes excusandos, sed eos tantùm, quorum labor est improbus: vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem ferè sentit *Sanch.* licet *loc. cit.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (ut in Societate faciunt Præceptores Grammaticæ,) satisfacere, si mediâ quadragesimâ, sive ter in hebdomade jejunent, eò quòd sit magnus labor, & paucis annis sic fatigantur, ut progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, ut superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent, (ut monet idem *Sanch. l. c.*) nam in omnibus istis regula certa & universalis statui non potest alia, quàm quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, ut notat *Laym. c. 3. n. 3.*

5. Charitas, vel etiam urbanitas secundùm quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die jejunii rogatus ab amico, modicum sibi sumit. *Med. Fag. Fill. Dian. p. 1. t. 9. R. 29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nav. Sanch. Dian. p. 5. t. 5 R. 32.*

LIBER IV.

De præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

CUm omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum & officium uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis (licet non sequatur transgressio) sit peccatum mortale, *Sylv. Sayr. Sanch. Bald. tom. 1 l. 1. d. 9. n. 8. & 9.* hinc post præcepta omnibus communia

agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

CAPUT I.
De Statu Religiosi.
DUBIUM I.
Quæ sit natura Status Religiosi?

RESP. Status Religionis est fidelium, ad divinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico *ab Ecclesia*; quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. statutum est, ne nova Religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cùm Religio sit communitas sacra, in quâ debet esse spiritualis jurisdictio: hæc autem à Papa proveniat, decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur. *Laym. l. 4. t. 5. c. 1.* Unde resolvuntur hi Casus.

1. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio est, quia qui in Soc. JESU vota simplicia edunt, sunt veri Religiosi, uti definivit Greg. XIII. in Bulla, *Ascendente Domino, Laym. l. c. n. 4.*

2. Non sunt Religiosi, ii ordines militares, qui conjugalem castitatem tantùm vovent, sunt tamen verè Religiosi milites S. Joannis, & Teutonici, eorumque similes, cùm tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus & sororibus tertiariis, sive Ordinis S. Francisci, sive aliorum, tantùm sunt Religiosi, qui in Religione approbatâ, secundùm certam Regulam, tria vota substantialia emittunt.

Con-

Contra autem ii non sunt, qui licet tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitent, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. *Laym. loc. cit.*

3. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis, obedientiam vovent Confessario, aut Episcopo. Ratio est, quia tali voto non subjiciuntur jurisdictione spirituali, quæ à Deo, medio ejus Vicario, provenire debet. *Ibid. num. 7.*

4. Etsi Papa in votis solemnibus Religionis dispensare possit, ut quis desinat esse Religiosus; non potest dispensare tamen, ut quis manens Religiosus, substantialib9 votis non teneatur; quia ad essentiam Religionis illa spectant. *Laym. l. c. n.* 8. ex *Nav.* &c.

5. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ religionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ exemptus censeatur. Deinde etsi jugo Regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam: tamen ex obligatione moralis honestatis ea servare debet, quæ cum decent, & cum ejus munere consistunt. Hinc quoad habitum sui Ordinis colorem deferre debet; etsi quoad figuram, Episcopis sæcularibus se conformare possit, ut Clemens VIII. concessit apud *Sanch. 6. mor. c.6.* Imò si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponantur, absque degradatione: tamen non tenetur ad regularem observantiam redire, quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientia regulari exemptus fuit. *Ibid.* ex S. *Th. Rodrig. Sanch.* &c. Secus est in Cardinali Religioso, qui non est Episcopus: hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate

Cardinalitia; ideoque si Papa ejus renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem seu Ordinis. *Pal. de Lug. Resp. mor. l. 5. d. 12.*

6. Religiosus ad Parochiam promotus, cùm votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum Religionis, Regulamque observare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantùm secundùm moralem honestatem, sed sub obligatione gravis culpæ, si ad eam Regula obliget. Ita *Laym. l. 4. t. 5. c. 1. n. 11. & 12.* Ubi addit, quòd etsi Parochus Religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subjectus maneat Superiori; jam tamen consuetudine multis locis observari, ut non tantùm in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subjiciatur, vid. *Sylv. Sanch. l. 6. mor. c. 6. n. 56.*

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Resp. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas seu aptitudo voventis, scilicet, ut juxta *Trid. sess. 25. c. 15.* de Regularibus, decimum sextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cùm religioso habitu steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per Statuta à Pontifice confirmata, in isto Ordine substantiale esse censeatur. *Azor. t. 1. l. 12. c. 2. q. 6. & 7. Rod. t. 2. c. 6.*

2. Conditio, consensus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati Ordinis: per hanc enim Religioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantùm cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè majoris aut principalioris partis;

secun-

secundùm cujuscunque Ordinis Statuta, *Nav. Less. cap. 41. d. 7.*

3. Ut Professio sponte facta sit, non cogente gravi metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eò quòd in Professionem consentire noluerit. Itemque metus reverentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperii, sæpiùs repetita importunitate, aut gravi offensione, aut diu continuatâ indignatione consanguineorum; adjunctis etiam minis de subsidiis negandis, si ex Religione egrediatur; hæc enim vel singula, vel certè simul juncta, consideratâ conditione hominis rudis, timidi, &c. metum justum incutere possunt, & professionem irritare, ut docet *Laym.* cum aliis *l. 4. tr. 5. c. 5. Less. l. 2. c. 43. dub. 7.* Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Is, qui Professionem irritam edidit, ex defectu alicujus conditionis ex jam dictis, nisi eam postmodum tacitè vel expressè ratificaverit, egredi è religione, & uxorem ducere potest: licet ob evitationem scandali, causam egressûs dicere debeat: & si ad forum externum causa deveniat, defectum Professionis probare; idque intra quinquennium à die Professionis, post illud enim non auditur, juxta *Trid. c. 19. sess. eadem.* Quia præsumitur eam interea ratificasse.

2. Quòd si tamen sciret, illam juris præsumptionem falsam esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu gravi, aliâve justâ causâ impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem ultra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debetque audiri in judicio, saltem extra-

ordi-

ordinario, vel in integram restitui, ut contra *Bon. de claus. d. 4. q. 2. p. 10.* docent *Nav. Sanch. d. 37. n. 22. Less. lib. . c, 41. d. 7. Azor. l. 12. cap. 4. q. ult. Dian. p. 3. t. 2. R. 53. Barbos. in Trid. sess. 25. c. 19. n. 8.* Ubi plures alios citat, & nisi aliud quid impediat, fugere potest, ut docet *Laym.* qui addit, quòd si fuga sine gravi scandalo vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, ut Professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque iis proprios exerceat, cum intentione, quòd professus talis Ordinis esse velit, vid. *Aut. cit.* & *Dian. p. 8. t. 7. R. 51.* ubi ex *Trid. sess. 25. c. 19.* probat, Episcopum de nullitate Professionis, sine interventione Superioris regularis, sententiam ferre non posse; & si faciat, fore nullam.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ Professionis.

Resp. Religiosus vi suæ Professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi Professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem, (licet secundùm se non sit præcepti, sed consilii) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. *S. Th. 2. 2. q. 186. art. 1. & 2. & q. 184. a. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 1. n. 1. Suar. de relig. t. 4. l. 1. c. 4. Bald. de cons. d. 7. c. 6. §. 5.* Unde resolves.

1. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. *Bald.* &c. *l. c.*

2. Tenetur tendere ad perfectionem. (1.) Per media essentialia. (2.) Per vota. (3.) Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. *Laym. l. c. c. 9. n. 13.* (4.) Tenetur aliquibus mediis uti: & si omnia media abjiciat, non est in statu salutis. *Suar. Laym. loc. cit.* di-

cens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita &Regulas negligat,eò quòd sub mortali non obligent peccare mortaliter. (5.) Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, sive specialiter non præcepta, nec promissa: quia aliàs, moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. *Suar. l. c.*

3. Tenetur tendere ad perfectionem, per media suæ Religionis, (non per alia) hoc est servando suas Regulas. *Sanch. l. 6. c. 5. n. 1. & 2.* Hinc peccat (1.) per contemptum Regulæ, hoc est, si nolit subjici. *Ib. n. 6.* (2.) Si tantùm velit servare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. *Ibid. n. 7.* (3.) Per actum directè contrarium, hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale docet *Sanch. n. 10. Pelliz.* & *Bard. l. c.*

4. Si quis non tantùm intendat non esse sollicitus in observatione Regulæ, sed etiam nunquam servare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali. *Suar. l. c. n. 24.*

5. Si ex remissione animi, & sine ullo justo titulo, per directam intentionem, velit aliquam Regulam non servare, erit saltem levis contemptus, & peccatum veniale. *Suar. l. c.*

6. Frequenter, & ex consuetudine violare Regulam, esse mortale, dicit *Sanch. l. 6. mor. c. 4. n. 18. & 20.* Tum quia perturbat religiosam disciplinam: tum quia secundùm quosdam est contemptus interpretativus, vel saltem probabilissimum ejus periculum: tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit graviter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad Regulæ laxitatem. *Sanch.*

Laym.

Laym. l. 4. t. 5. c. 9. Tum quia constituit se in eo statu, ut tanquam incorrigibilis, sit expellendus, tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis, & non mereatur expelli; at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat expelli, aut si toleretur, plurimùm nocet, ergo per accidens & indirectè agit contra Professionem, peccatque mortaliter. *Sanch. c. 4. n. 18.* vid. Aut. cit.

7. Religiosus Societatis JESU peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se demittendum vel ejiciendum prævidet; & licet ita demissus, sit liber in conscientia, si tamen fit demissio ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, utpote obtenta per dolum dantem ipsi causam, (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus,) unde subjacet pœnis apostatarum. *Bon. de clauf. q. 12. p. 2. §. 1.*

8. Scholasticus Societatis JESU, qui pravis moribus, de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetravit, non est liber à votis. *Less. l. 2. c. 40. d. 15. Sanch. l. 6. c. 9. n. 99. Laym. l. 5. t. 5. c. 9. n. 13.*

DUBIUM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum.

Resp. 1. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicavit. Constat ex *c. Non dicatis* 12. *q.* 1. *cap. Monachi.*

Dicitur 1. *Bona temporalia:* quia tenetur Religiosus

giosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item jus eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. *Sanch. l.* 7. *c.* 18. *Less. l.* 2. *cap.* 4. *d.* 5. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 7.

Dicitur 2. *Dominium vel facultatem disponendi*; propter Religiosos Societatis JESU, qui post emissa vota retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent jus actuale, de iis pro suo arbitrio disponendi, vel utendi; in cujus abdicatione essentia religiosæ paupertatis consistit. *Sanch. Laym. l. c. n.* 3.

Dicitur 3. *Independenter*; quia Religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & revocabile ad nutum Superioris, quod nomine proprii non comprehenditur. *Laym. c.* 7. *n.* 12. Unde sequentes Casus resolvuntur.

1. Non repugnat voto paupertatis, quòd Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò, sine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati, quòd ea nunquam sint acquisituri, quia præjudicarent immunitati Ecclesiasticæ. *Lugo Resp. mor. l.* 3. *d.* 8. Neque possunt fructus seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad usus alios, v. g. solvenda debita, &c. *Ibid. d.* 10.

2. Non repugnat paupertati, si Religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine Monasterii, idque in Monasterii commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum vel incommodum ipsiusmet Religiosi aliquod Ecclesiasticum beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem piasque causas applicare potest, juxta Canonum concessionem: quod

quod reliqvum est, pertinet ad Ecclesiam vel Beneficium, cui servivit; ac consequenter donationes de reditibus beneficii factæ ab eo in usus non pios, invalidæ sunt, & contra justitiam, neque accipientes possunt tutâ conscientiâ retinere. *Suar. tom. 4. de rel. l. 5. Molin. d.* 276. &c. communiter. Ratio est, quia non habent dominium dictorum reddituum, *C. Lugo de just. t. 1. d. 4. s. 1.* Nihilominus *Wading* apud *Dian. p. 8. t. 6. R.* 133. probabile censet, quòd etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes, idemque multò magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem *Dian. l. c. R.* 132. & contra *Sanch. Suar.* &c. Ad Monasterium verò omnia alia pertinent, quæ aliunde, quàm ex beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. *Nav. Azor. tom. 1. l. 12. c. 10. q. 6. & 7. Mol. Laym. l. c.* vide *Trid. sess. 25. c. 2. de Regul.*

3. Non tantùm jure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, Religioso in Monasterio, vel juxta illud manenti, annuatim assignari posse reditum, ut ex eo vivat suo commodo & incommodo, revocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter Monialibus victum præberi posse, ita ut ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ita contra *Azor. Less.* & *Mol.* docent *Sanch. l. 7 mor. c. 12. Tann. Laym. l. 4. c. 7.* Qui addit, talem consuetudinem, ubi viget, non damnandam; probat tamen, tolli debere si commodè possit, monetque, non sine urgentissima causa introducendam.

4. Peccat contra paupertatem Religiosus, si quid, seu domi, seu foris, etiam ex iis, quæ ad victum & vestitum pertinent, sine Superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, ab-

sumat,

ſumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita *Leſſ. l. 2. c. 41. d. 8. & d. 9. n. 79. Sanch. 7. mor. c. 19. n. 53. & c. 21. n. 32. Suar. tom. 3. de relig. l. 8. c. 11. Laym. l. 4. t. 5. c. 7. Azor. tom. 1. l. 12. c. 12.*

Dixi: *ſine conſenſu tacito;* quia ſi Prælatus ſciat, ſubditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cùm facilè poſſit, tacitè conſentire & approbare videtur. Unde *Sanch. 6. mor. c. 19.* ait, ſi in aliqua religione conſuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, ſine licentia, id excuſari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, conſuetudinem rationabiliter declarat. Et ſi Prælatus ſubdito donet, vel donari permittat imagines, roſaria, &c. ſciens non indigere iis omnibus ad proprium uſum, tacitè facultatem concedere cenſetur, donandi aliis, ut notat *Laym.* Monet tamen *Leſſ.* talem conſenſum non præſumendum, niſi in rebus parvis, & crebrò occurrentibus.

Dixi 2. *vel præſumpto;* hic enim locum habet, cùm res urget, Superiorque non eſt præſens. Ad hunc autem, ut vult *Sanch.* & *Bonac.* non ſufficit, quòd Superior libenter concederet, ſi peteres, (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti ſolitæ, licerent ſine venia; quod cederet in everſionem diſciplinæ regularis) ſed requiritur, ut ipſe cenſeatur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumſtantiis te petere. Addunt tamen *Suar.* & *Leſſ.* excuſari à mortali, ſi præſumatur affectus Superioris libenter rem conceſſuri, ſi rogaretur. Ratio eſt, quia tunc cenſetur rem habere ex voluntate Superioris ſaltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque ſi Superior tantùm ſit invitus, quoad modum, venialiter quidem peccari; non tamen contra

pau-

paupertatem docent *Suar. Sanch. Laym. lib. 5. tract. 5. cap. 7.*

5. Contra votum paupertatis peccat, si quid ex rebus in usum tuum concessis, in alium usum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas latâ culpâ. Ratio est, quia in iis tantùm habet usum facti, idque precario, quamdiu Superiori videbitur, estque actus dominii, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch. c. 19. Laym. n. 6. Less. n. 79.*

6. Item peccas, si quid abscondas, ut illud liberæ dispositioni Superioris subducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contra quam Regula Ordinis, voluntas Superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio est, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantùm administratores. *Laym. n. 8. ex S. Thom. &c.*

7. Si Prælatus permittat subdito, ut bona, ex quacunque causa aut titulo provenientia, in usus vanos, turpes aut illicitos expendat, aut superflua pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat & Prælatus & subditus contra votum paupertatis, estque talis donatio seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. *Navar. Sylv. Valentia, Mol. t. 2. d. 276. Azor. Less. d. 9. Sanch. Laym.* Quia Prælatus non potest dare veniam majorem, quàm ipse habet: ipse autem cùm non sit dominus, non potest bona suo arbitrio, & inutiliter expendere; sed tantùm in Religionis necessitatem & utilitatem, vid. *C. Lugo de just. d. 3. sect. 7. n. 131.*

Resp. 2. Religiosus voto Castitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntariâ delectatione venereâ, internâ & externâ, proindeque si quis contra casti-

castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ & sacrilegii. *Less.* & *Laym.* c. 8.

Resp. 3. Religiosus ex voto obedientiæ obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit, secundùm Regulas & Constitutiones Ordinis, sive directè & expressè, sive indirectè & implicitè. Et quidem si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini nostri JESU CHRISTI, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare quantum potest: sub veniali autem, si aliâ formâ utatur, vel sub nullo; quod consuetudo in Societ. JESU approbat, vid. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 104. *Sylv. Sanch. l.* 6. *mor. c.* 1. *Less. l.* 2. *c.* 4 *d.* 9. *Laym. c.* 9.

Porrò quæ indirectè pertinent ad Regulam, *Sylv.* & quidam alii ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem ejus observationem. *Sanch.* tamen arctat ad res valdè necessarias, sine quibus Regula commodè servari nequit; alioqui enim Superior quasvis corporis macerationes præcipere posset: ordinantur enim ad pleniorem observationem Regulæ. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 9. *Less. l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Unde resolves.

1. Non tenetur subditus obedire in iis, quæ sunt vel contra Regulam, (nisi Superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit,) vel supra Regulam, ut essent magnæ macerationes, (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ,) vel ut acceptet Episcopatum, *Dian. p.* 6. *tom.* 8. *Res.* 33. & alii sex, vel infra Regulam, scilicet vana, (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundùm Regulam v. g. ut obedientia exerceatur,) nec refert, quòd Regulæ jubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch.* 6. *mor. c.* 2. & *Laym.*

2. Si Regula Ordinis sub peccato obliget, ejus transgressio est contra votum, & sacrilegia. Ratio est, quia talis Regula non est minùs præceptiva, quàm vox Superioris, & subditus promittens observationem Regulæ eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindeque Carthusianus v. g. carnes edens, vel Franciscanus feriâ sextâ non jejunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. *S. Thom. in 2. d. 44. q. 2. art. 3. Valent. Sanch. 6. m. c. 1. & 4. Vasq. Rodr. Laym. l. c. n. 6. Escob.* &c.

3. Si Regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio est, quia talis Regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur. *S. Thom. Laym. l. c.* &c. Hinc nec transgressio illius, ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motivo virtutis facta, v. g. si extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat, *Laym. l. c.* quem ut plurimum concurrere, adeoque rarò omni culpa vacare, putant *Valent. Sanch.* & *Suar.* qui addunt, quòd si quis frequenter & quasi per consuetudinem Regulam transgrediatur, religiosam disciplinam graviter perturbet, eâque ex causâ in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. *Laym. lib. 5. to. 5. c. 9. Sanch. n. 18.*

4. Etsi Capitulares novum statutum condere possint, quo ipsi, aliique postmodum professionem edituri, obligentur, ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad Regulam Ordinis nòn directè nec indirectè spectet. *Laym. l. c. n. 10.* Nisi tamen statutum fiat in Capi-

Capitulo generali, vel saltem provinciali (juxta cujusque Ordinis institutum) concurrente majore parte suffragiorum, & non sit Regulæ difforme. Vide *Escob. de leg. E.* 1. *c.* 2. *n.* 15. Ratio est, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *reg.* 39. *in* 6. Addunt *Laym.* & *Sanch.* ex *Sylv.* & *Azor. t.* 1. *lib.* 13. *c.* 11. *q.* 19. *Less. lib.* 2. *cap.* 41. *n.* 22. nec Pontificem posse Religiosos cogere ad arctiorem vivendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, provenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium Regulæ institutum. Si tamen Regulæ reformatio necessarium medium esset ad Ordinis conservationem; ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur. *Sylv. Less. Sanch. Laym. ll. cc.*

5. Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, ut docent *Laym. Suar.* &c. Ratio est, quia verisimile est, quòd aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cùm se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, utrum sit res licita, quam Prælatus jubet, vel justa causa imperandi.

Resp. 1. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio Superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi, in dubio autem nemo spoliandus est jure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

Resp. 2. Non teneri, si grave damnum obedien-

do timeat. Ratio est, quia in dubio favendum est rei, eique de cujus damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione juris, quo potest se à periculosis rebus conservare. *Less. Sanch. 6. mor. c. 4.* aliique.

DUBIUM V.

Qui possint vel teneantur ingredi Religionem?

Resp. 1. Omnes illi & soli possunt ingredi Religionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstricti; qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. *Less. l. 2. c. 41. d. 3.*

Unde (1.) non possunt ingrediReligionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. (2.) Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant. *Laym. l. 4. t. 5. c. 4. n. 1.* (3.) Nec servi, sine consensu dominorum. (4.) Nec qui decepit virginem sub promissione matrimonii. (5.) Nec is, qui non est solvendo creditoribus; modò in seculo manendo, possit intra paucos annos solvere: *D. Thom.* tamen, *Sylv. Fumus V. Religio*, & alii putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. (6.) Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui juramento se obstrinxit: præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus uxori. (7.) Nec conjuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset, ante expletos duos menses, qui eis à jure conceduntur, aut nisi alter conjugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. 2. Qui vovit Religionem, tenetur ingredi secundùm sequentes regulas.

1. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi Or-

Ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum perversionis. *Laym. l.4. t.5. c.6. n. 5.*

2. Qui vovit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contrà, quia minus præstaret, quàm promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio est, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & Religioni jus in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale jus Religioni strictiori erat acquisitum. *Laym. l. c.* ex *S. Thom.* &c.

3. Is qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseverandi in laxiore. Ratio est, quia hoc melius est. *Laym. l. c.* ex *Sanch.* &c.

4. Professo licentiam transeundi ad Ordinem laxiorem, Episcopus vel Prælatus Ordinis exemptus cum consensu Capituli dispensativè ex justa causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. n. 103. Sanch. 6. mor. c. 7.*

5. Professus ad Ordinem strictiorem peritâ, licet non concessâ Prælati sui licentiâ, ex justa causa transire potest. Quod addo, quia hujusmodi transitus sine causa temerè fieri non debet. Quod si fiat, spectanda est austeritas circa silentium & solitudinem, idque non tantùm secundùm institutum Regulæ, sed etiam secundùm observationem præsentem. Probatur ex c. *Licet de Regularibus*. Vid. *Laym. Less. Sanch. ll. cc.* Ex dictis resolvuntur hi Casus.

1. Canonici Regulares ad Monachos transire possunt, non contra; cùm Religio Monachorum austerior sit. *Laym. loc. cit.*

2. Professus Regulam strictiorem, si ea non serve-

tur, in suo Monasterio, aliove ejusdem Ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo Regula servetur: ita ut considerato præsenti statu ducat vitam strictiorem. *Layml l. 4. tr. 5. c. 6. n. 10. ex Sanch. Rod.* &c.

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti & fugitivi?

Suppono, Religiosum justas ob causas è Religione expelli posse. (1.) Si in gravi vel pernitioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat; in quo tamen casu Moniales perpetuo potiùs carceri mancipandas, quàm ejiciendas, putat *Sanch. l. 6. mor. c. 9.* (2.) Si, ob criminis infamiam, sine gravi Ordinis damno, tolerari nequeat. (3.) Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum grave, v. g. lepram, &c. ut docent *Navar. Sà, V.* Religio *n. 34. Sanch. 6. mor. c. 4. num. 56.* Ratio est, quia in re admodum gravi decepit, ita, ut fraus dederit causam admissioni, vide *Dian. p. 9. t. 9. R. 57.* ubi docet, quòd licet hactenus ex communi sententia *Sanch. Suar. Azor. Rodrig.* &c. Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum, potuerint expelli, jam tamen propter declarationem Urbani VIII. editam anno 1624. per nulla privilegia possint expelli è Religione (exceptâ Societate JESU) nisi sint incorrigibiles: tales autem non censeantur, nisi unius anni jejunio & pœnitentiâ in carcere sint probati.

Hoc supposito resp. 1. Professus è Religione ob culpam ejectus, manet Religiosus, votisque adstrictus. *Laym. l. 4. t. 5. c. 13.* ex communi. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Ejectus, rerum, quas acquirit, usum & admini-

nistrationem tantùm sibi vindicare potest, non autem dominium, neque illud acquiritur Monasterio, cujus non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in quâ Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quòd si non sit exemptus, Episcopo loci. *Laym. l. c.* ex *Mol. & Less.*

Dixi: *Ejectus*; quia fugitivos & apostatas iis exceptis quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, Monasterio acquirere veriùs est, si illud dominii in communi capax sit: sin minùs, Sedi Apostolicæ. Ratio est, quia Monasterium, instar servorum, eos vendicare & reducere poterat. *Laym. loc. cit. Azor. Sylv.* &c.

2. Ejectus per culpam: non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset: quia caret Superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud servare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym. l. c.* ex *Nav. & Less.*

3. Idem à reliquis monasticis observantiis & regulis, ut à jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est, *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. Sà, n. 40. Navar.* & alii, contra *Less. Sanch.* &c. Ratio est, quia talium observatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, è quo ille est expulsus.

4. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nav. & Azor.* probatque *Rodr.* ejectum tutò manere extra suum Ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio est, quia cùm sit obligatus votis, tenetur se qualificare, ut vota sua convenienter profes-

soni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si Ordo ipsum revocet. *Laym. l. c. n.* 6. ex *Sylv. Sanch. &* *Less.*

5. Ejectus potest tutò in seculo manere, si in Monasterio non recipiatur, nisi Religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vovit, neque per ipsum (ut suppono) jam stat, quò minùs in sua recipiatur. Ita *Rodr. Laym.* &c. *loc. cit.* Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere, ut vel aliam Religionem intret, vel ad suam revertatur, imò etiam Ordinarii locorum ejectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quòd tales non sine periculo & scandalo aliorum in sæculo vivant, vide *Laym l. c. d.* 8. *&* 9.

6. Resp. 2. Prælati Ordinum fugitivos & apostatas requirere tenentur, si absque gravi Ordinis damno possint, & non omninò incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l. c.* Ratio prioris partis est, quia jure divino & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob justam causam possint ejici, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiverunt, poterunt non recipi. *Laym. loc. cit. n.* 7. *Sanch.* &c.

Dixi: *fugitivos & apostatas*; quia per sententiam justam ejectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos negant *Sanch. l. c.* & *Azor. l.* 12. *c.* 17. Affirmant *Navar. Molin. t.* 1. *d.* 140. *Less. lib.* 2. *cap.* 41. *d.* 15. Utrique probabiliter.

Quæres. An Professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud.

Resp. Posse, si plura Monasteria faciant unum corpus sub uno capite; secus, si singula subsint suis Superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio est, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc con-

conventu. *Laym. l. c. n.* 10. Vide etiam *Sanch. lib.* 7. *mor. cap.* 32.

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui sacris Ordinibus, vel prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum statum cùm multa pertineant, de quibus alibi agendum, hîc agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

DUBIUM I.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. 1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym. l.* 4. *t.* 2. *c.* 1. *Less. l.* 2. *c.* 35. *d.* 1.

Dicitur 1. *Jus perpetuum:* ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loqvuntur.

Dicitur 2. *Propter officium:* quia in Beneficio duo jura à se mutuo separabilia distingvuntur. *Primum* est jus seu potestas exercendi muneris spiritualis, estque simpliciter spirituale. *Alterum* est jus percipiendi redditus Ecclesiasticos: quod etsi secundùm se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur 3. *Authoritate Ecclesiæ, &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos annectere; ipsiusque est respicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. 2. Beneficium dividitur 1. in Seculare, quod pro Secularibus; & Regulare, quod pro Regularibus est institutum. Unde sine dispensatione, nec Seculare Regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse Seculare, nisi probetur esse Regulare, vel ex primi sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum; per eam enim ex Seculari fit Regulare, & contra.

2. Beneficium aliud est Duplex, aliud Simplex. *Duplex* dicitur, quod est cum administratione, ut Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum jurisdictione in foro externo, ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, sive secularis, sive regularis, Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesiâ, sine jurisdictione, v. g. locus honorificus in choro, in Processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine jurisdictione; ut Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique *Duplicia* dicuntur Beneficia curata; hæc enim omnia duplici onere & curâ constrictâ censentur, cùm præter recitationem precum omnibus communem habeant aliquam administrationem & eminentiam. *Simplicia* dicuntur, quæ tantùm sunt instituta ad officia divina obeunda, neque administrationem vel eminentiam singularem habent, ut Canonicatus, sive seculares, sive regulares, Capellaniæ, vid. *Laym. l. c.* & *Less. l.* 2. *c.* 34. *d.* 2.

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia?

Resp. 1. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus modis

dis communiter acquiruntur. (1.) Per electionem, v.g. Canonicorum: vel etiam postulationem (quæ est electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de jure non erat capax) & confirmationem Superioris, si electum vel postulatum idoneum esse intelligat. (2.) Per præsentationem Patroni præviam, & institutionem subseqvutam, à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato jus ad rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re, & collatio Beneficii per institutionem datur. (3.) Per collationem liberam, quando Beneficium solo jure Prælati datur, nec Patronatus juri subest: Unde etiam Beneficia ex modo conferendi, dividuntur in Electiva, Patronata, & Libera.

Resp. 2. In quâlibet Diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum; nisi ex legitimâ præscriptione hoc jus alteri competat: supremus autem & universalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa *Less. lib. 2. cap. 35. d. 10.* Ratio prioris est, quia Episcopus in suâ Diœcesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est Officia sacra conferre. Ratio posterioris est, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. (1.) Jure præventionis. (2.) Jure concursus. (3.) Jure devolutionis, de quibus vid. *Less. l. c.* ubi notat, jure præventionis & concursûs, ad vitandas lites, rariùs Papam uti; imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam & Fridericum Imperatorem, per Constitutionem Nicolai V. (quæ incipit: *Ad sacra &c.*) alterni tantùm menses Papæ collationi reservantur, sci-

 licet

licet Januarius, Martius, &c. reliqui verò ordinariis collatoribus relinqvuntur. Imò si per tres menses, à die notæ vocationis, in loco Beneficii nulla dispositio vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papâ, quandiu Sedes vacat. *Less. l. c. Laym. c. 20.* Quod si autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem Beneficium diversis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui invenitur in possessione; quia pro eo jus præsumit. Si neuter est in possessione; præfertur provisus à Pontifice, ob dignitatem provisoris, *Barb.* & *Bard. d. 6. c. 6. §. 10.* ex cap. *Si à Sede.* Denique si ultimâ nocte mensis Episcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio, utrum ante an post mediam noctem, quâ incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, præsumptio juris est pro Ordinario. *Gonzal. Barbos. Bard. d. 9. t. 6. §. 11.*

Quæres 1. Quid & quotuplex sit jus Patronatûs?

Resp. 1. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Resp. 2. Esse duplex, scilicet jus Patronatus Ecclesiastici, quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis; & jus patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. *Laym. l. 4. tr. 2. c. 13. n. 2. & 4.*

Quæres 2. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante?

Resp. Si patronatus sit laicus, teneri intra quatuor menses. Si Ecclesiasticus, intra sex; intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, ejusque dispositio pro eâ vice devolvitur ad eum, cujus est instituere præsentatum.

Quæ-

Quæres 3. Quid faciendum, si multi præsententur?

Resp. 1. Si patronus, qui antea præsentavit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere utrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior jure, ex c. *Cum authentic. de jure patronatus.*

Resp. 2. Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Joannem præsentet, potest collator conferre utri maluerit. Imò juxta *Sylv.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quòd patroni non conveniant.

Resp. 3. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conveniunt, vid. *Less. l. c. d.* 8. *Laym. l. c.*

ARTICULUS III.

Quæ intentio & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum.

Resp. 1. Ut Beneficium aliquod validè & licitè obtineatur, requiritur, ut sit persona capax & habilis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus, (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad Ordines minores, & Beneficium simplex, cui Ordo major non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, ut habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 64. ex *Azor.* & aliis 5.) pro eo quòd Subdiaconatum requirit vigesimum primum, pro eo quòd Diaconatum vigesimum secundum, pro eo quòd Sacerdotium vigesimum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. sess.*

22. 23. &c. In his tamen & similibus casibus multi excusantur, vel quia illud jus ubique non est receptum, vel quia bonâ fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti usucapionem & dominium parit. Ita *Less. dub.* 20.

Resp. 2. Qui recipit Beneficium quodcunque habens annexum Ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam, clericandi, & sacrum ordinem accipiendi intra tempus à jure requisitum. *Laym. c.*14. *Less. lib.* 2. *c.*34. *d.*26. Ratio est, quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imò si curatum seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, sed etiam ipso jure est privatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, ut patet ex c. *Commissa* §. 7. *de elect. in* 6. Quòd si tamen mutatâ voluntate ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò & Episcopus dispensare potest, ut Vicario substituto, studiis per septennium vacet.

Dixi 1. *Habens annexum Ordinem sacrum*: quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non nisi venialiter peccat, si aliàs officio suo satisfaciat, ut docet *Laym. c.* 17. *Sanch. de matr. d.* 45. *Vasq.* Ratio est, quia illa perversio ordinis videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Unde *Gerzius p.* 3. *c.* 4. *n.* 42. talem ab omni culpâ excusat.

Dixi 2. *Voluntatem saltem conditionatam*: quia, si ex justa causa postmodum status Clericalis minus illi convenire videatur, potest animum mutare, etiamsi

iam si Beneficium sit curatum, (v. g. si primogenitus familiæ, aut frater unicus sine liberis decedat) si opimum matrimonium ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas necessarium, offeratur. Ratio est, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, ut hæc & similia bona impediantur. *Laym. l. c.*

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia?

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præferens; imò ordinariè illicita, & naturali juri repugnans, (si talia sint, quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi justâ causâ ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè *Laym. l. 4. t. 2. c. 8. num. 2.* ex *D. Th. Less. Azor.* &c. comm. Quia ut docet *Trid. sess.* 24. pluralitas hujusmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus divinus, Ecclesia operariis, fundator piâ intentione, pauperes utiliores Ecclesiæ sustentatione privantur. Hinc Beneficia distingvuntur in Incomparabilia primi generis, in quibus acceptâ pacificâ possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, personatus, duo Beneficia uniformia sub eodem tecto: & in Incomparabilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat: qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. g. Canonicatus duo diversarum Ecclesiarum, in quibus recepta est Constitutio *Trid. sess.* 24. *c.* 12. *de reform.* ut non liceat ultra tres men-

ses Canonicis ab Ecclesiâ abesse. Unde *Laym.c.8.n.6.* docet, Canonicatus in Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantùm residentiam medii anni, vel trium mensium, inter comparabilia beneficia numeranda.

Dixi: *nisi justâ causâ cohonestetur;* quia qui per dispensationem plura beneficia obtinuit, nisi justa causa subsit, in conscientiâ non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, ut docet *Less. n.* 124.

Porrò justa causa dispensandi erit, evidens necessitas & utilitas Ecclesiæ, & quandoque etiam prærogativæ, & merita personæ, v. g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, authoritas, virtus, &c. modò caveatur, in Beneficiorum coacervatio, facta etiam, ob prærogativam personæ ad privatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia sequentibus Casibus haberi possunt.

1. Si utrumque adeò sit tenue, ut neutrum sufficiat ad sustentationem: modò utrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

2. Quando Parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria; tunc enim utrumque per modum unius possidetur, ita tamen, ut teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesiâ alere.

3. Quando beneficia legitimè sunt unita.

4. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

5. Quando unum beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ita *Regin.* ex *Sylv.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam? Resp.

Resp. 1. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum beneficium habent, jure divino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi majus bonum urgeat: quia contra rationem est, ut hic officium & fructus, alter onus habeat. *Bon. tract.* 1. *d.* 5. *de oblig. benef. p.* 1.

Resp. 2. Ita teneri ad residentiam, ut si Episcopi intra annum ultra tres, & Parochi ultra duos menses absque legitima causa, per Episcopum cognita & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess.* 23. *de reform. c.* 1. vid. *Bon. l. c.* Notat autem *Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 53. ex *Bord.* supradicta etiam habere locum in Superioribus, sive Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp 3. Qui in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, Præbendas, vel portiones, si intra annum ultra tres menses absint, primo anno mediâ parte fructuum, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, ut constat ex *Trid. sess.* 24. *c.* 10.

Resp. 4. Causas à residentiâ excusantes esse (1.) Doctionem Theologiæ, vel Juris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. (2.) Studium Theologiæ, vel Juris Canonici: id enim per tres annos etiam excusat. (3.) Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ utilitatem. (4.) Licentiam legitimam, ex quavis alia justa causa. (5.) Honestam consuetudinem, ubi dispositio Concilii non est recepta, vid. *Bon. l. c.*

Resp.

Resp. 5. Qui absque justa causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo jure sit expressum.

Resp. 6. Eos, qui ex legitima causa absunt, non liceri distributiones, juxta *Trid.* nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omninò involuntariè, ob morbum, captivitatem, injustam excommunicationem, &c. vid. *Less. lib. 2. cap. 34. dub. 29.*

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Resp. 1. Beneficia quatuor modis amittuntur. (1.) Per mortem beneficiati. (2.) Ex dispensatione juris, idque vel propter alterius Beneficii incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per commissionem criminis, (v. g. hæresis. schismatis, sodomiæ sæpiùs exercitæ) cui amissio Beneficii ipso facto est annexa, ut vid. apud *Less. l. 2. c. 34. d. 34.* (3.) Per sententiam judicis. (4.) Per liberam resignationem de qua.

Resp. 2. Resignatio est spontanea proprii Beneficii dimissio, facta coram legitimo Superiore id acceptante. Estque duplex; scilicet *Tacita*, quæ fit ex juris dispositione, ut dum quis Religionem profitetur: & *Expressa*, quæ rursus est duplex, scilicet *Pura*, quæ fit sine conditione & pacto apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest; & *Conditionata*, seu in favorem: eaque vel est *simplex* in favorem, ut quando fit absque reservatione; vel est *qualificata*, quando scilicet fit reservato sibi jure regressûs, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani non nisi in Pon-

Pontificis manibus fieri potest. Et quamvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cùm alioqui periculum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant, quod jura Canonica detestantur: probabile tamen est, in manus ordinarii fieri posse, eò quòd permutatio in ejus manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio: quamvis additâ deprecatione, ut personæ certæ conferatur. Idque observari potest, ubi non est recepta Bulla Pii V. quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat *Laym. hîc c.* 17.

Porrò ut resignatio conditionata valida sit, requiritur (1.) Ut Beneficium sit resignantis, cùm resignatio sit juris sui dimissio. (2.) Ut fiat liberè. (3.) Ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarii, Collatoris, vel Institutoris, juxta dicta. (4.) Ut acceptetur à Prælato, in cujus manibus fit: quia sine acceptatione jus suum resignans non perdit. (5.) Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clausula consueta, *non aliter nec alias*, est resignatum. (6.) Ut is, cui confertur, acceptet: aliàs enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, *non aliter*. (7.) Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatum vel electivum. (8.) Si resignans sit infirmus, ut à resignatione supervivat 20. dies: aliàs enim per obitum vacare censebitur. (9.) Ut si resignatio fiat in curia Romana, inter sex menses à supplicatione oblata computandos, in loco Beneficii publicetur: sin autem extra curiam, intra mensem: alioqui si contingat resignantem mori, antequam resigna-

gnatarius cepit possessionem, beneficium vacare censebitur. *Less.* & *Laym. c.* 17.

Resp. 3. Permutatio beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit, cùm duo beneficiati, unum vel plura sua beneficia, Pontifici non reservata in manus Ordinarii, alteriusve Episcopali auctoritate præditi, resignant, cum conditione, ut is posteà vicissim alteri alterius beneficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum interest, scilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in favorem, vid. *Less. c.* 31. *d.* 35. & 36. *Laym. c.* 17. *Bon. de simon. d.* 1. *q* 4. §. 12.

Quæres 1. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, in mensibus reservatis pro concordata Germaniæ? Resp. Affirmativè, quia per reservationem concordatorum, non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres 2. An licitum sit permutare beneficia, compensatâ fructuum æqualitate?

Resp. 1. Non licere, si beneficium copiosius, non separatis proventibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio est, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. 2. Posse peti compensationem, ob hujusmodi permutationem à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se proventibus sui beneficii; ideoque talis compensatio non est pretium beneficii, aut proventuum annexorum,

sed

sed conditio, ut se indemnem servet, sine quâ conditione nollet sespoliare.

Resp. 3. Jura proventuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris, idque authoritate solius Papæ, vid. *Less. l. c. Bon l. c.* §. 12. *n.* 11.

Quæres 3. An licitè permutetur beneficium, hâc lege, ut expensæ litis vel Bullarum refundantur per recipientem?

Resp. Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine quâ actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatiòne affirmarem. Vid. *Less. l. c. Bon. l. c. n.* 9.

ARTICULUS VI.

Quid & quotuplex sit pensio?

Resp. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno beneficio. Estque triplex: 1. *Temporalis*, quæ datur propter ministerium temporale, v.g. Cantori, Æditiuo, Patrono & Defensori Ecclesiæ. 2. *Spiritualis*, quæ fundatur in titulo merè spirituali, ut quæ datur Concionatori Coadjutori Episcopi, Parocho, &c. 3. *Media*, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali: ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ resignationis & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia Laicis tantùm datur.

Porrò circa pensiones *Laym. c.* 18. & *Less.* 34. docent hæc. (1.) Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis, v. g. propter paupertatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel pro-

propter adæquandos fructus, in permutatione Beneficiorum. (2.) Debere esse moderatam, ita ut beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio; talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. (3.) Ad pensionem non requiri consensum patroni, ut quidam volunt, quia id nullo jure statutum est. Neque ullum sit præjudicium per impositionem pensionis, cùm is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantùm habeat jus instituendi & præsentandi, quod ei non adimitur. (4.) Pensionarius post Constitutionem Pii V. ubi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. (5.) Pensionem extingui morte Pensionarii, sicut ususfructus morte usufructuarii. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione pensionis vid. *Laym. c.* 18. & *Less. l.* 2. *c.* 35. *d.* 22. *Bon. l. c.* §. 33.

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas?

Resp. 1. Clerici majorum Ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati tenentur, tum jure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi: *majorum Ordinum*; quia minorum, non tantùm non ad Horas, sed neque ad Psalmum Miserere tenentur, quem vel simile quid, cùm Episcopus primam tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantùm fiat aliquoties, vel per modum consilii. *Less. l.* 2. *c.* 37. *d.* 9. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit uxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum:

quia

quia dispensatio, utpotè odiosa, strictè est explicanda, & characterem retinet. *Bon.* & *Azor. l. c. cap.* 5. contra alios.

2. Clericus incipit obligari à puncto Subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, quâ ordinatur. *Bon. tr. de Horis q.* 1. *punct.* 5. ex communi.

Resp. 2. Omnes Religiosi professi ad chorum destinati, utriusque sexûs, obligantur ad Horas; idque ex antiquâ & receptâ consuetudine, quam tamen quidam, ut *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, ut peccent mortaliter, si bis terve omittant, & de Monialibus dubitat *Cajet. Medin. Armil. Dian. tr.* 12. *R.* 17. imò eas (atque adeò omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus Marcha* apud *Dian. p.* 9. *t.* 6. *Res.* 7. contra aliorum communem & veram sententiam, quæ docet, teneri secundùm suas Regulas & consuetudines. *Bon. q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. ex *Azor. Less. Maldero.* Unde resolves.

1. Non tenentur ad Horas (1.) Novitii. (2.) Conversi. (3.) Religiosi Societatis JESU, militares, Hospitalarii, & cæteri Choro non destinati. *Trull. l.* 4. *c.* 7. *d.* 12. §. 1. *n.* 5.

2. Is qui ex unâ Religione transit in aliam, in quâ non est hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat, ubi non est recepta. Ita *Suar.* & *Laym.* Idem dic de Religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuò vivendi extra Monasterium, quia etsi maneat Religiosus, non tamen Regularis. Ita probabiliter *Sotus, Sanch. Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 4. &c. contra *Suar.*

Resp. 3. Beneficiati, quotquot habent jus in re, & ple-

plenum dominium beneficii, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas, *Less.* & *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 4. ex communi & Concil. Lateranensi sub Leone X. Ratio est, quia beneficium datur propter officium. Unde resolves.

1. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec, si sine culpâ fructus nullos percipiant, nec percepturi sint, *Laym. l.* 4. *t.* 2. *c.* 4. *n.* 3. quia non habent beneficium secundùm omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. *Trull. l. c.*

2. Tenetur is, qui etsi (sive sine, sive cum suâ culpâ) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 3.

3. Tenentur ii, qui primo aut etiam secundo anno non percipiunt fructus, eò quòd assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem privilegio, & sic pro totâ vitâ satisfaciunt fabricæ. *Bonac. p.* 4. *n.* 22. *Laym. c.* 5. *Suar. Reg.* &c. Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cum *Cajet.* se talem damnaturum, eò quòd vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ. *Laym. l. c. Pala. Trull. d.* 13. §. 3.

4. Tenentur & ii, qui habent beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum: quia jura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in majoribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylv. Azor. Suar. Palaus, Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 4. *n.* 17. & commun. contra *Sotum Less. Rodr.* & *Dian. R.* 9. *Mald.* qui dicunt, si habet beneficium tam tenue, ut tertiam partem mediocris sustentationis alicujus

Cle-

Clerici non adæquent, non teneri, vid. *Dian. loc. cit. Escob. tr.* 5. *E.* 6. *c.* 13. quorum sententiam non damno. Vid. *Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 12. §. 3. ubi notat, eum qui habet plura beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

5. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in Substitutum, quia Horarum onus beneficio annexum est & personale, cum quo sponte acceptatur. *Bon. l. c.* ex *Azor. Vasq. Fill.* &c.

6. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas; secus, si percipiat pater: hic verò ad restitutionem obligatur. *Laym. c.* 5. *n.* 2. ex *Less. l.* 2. *c.* 34. *dub.* 3.

7. Probabile est, eum qui non residet ex legitimâ licentiâ vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad Horas; quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. *Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 13. §. 3. ex *Sanch.* &c.

8. Non tenentur qui habent præstimonia, (quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum) eò quòd non sint propriè dicta beneficia. Ita *Med. Garsias,* & *Less.* contra *Nav. Sotum,* & *Rodr.* Rectè tamen monet *Laym. c.* 5. *n.* 6. considerandam rationem præstimoniorum. Si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas, secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarii, cùm pensiones non sint propriè dicta beneficia, ut *dub. præc.* videri potest. Quod limitat *Escob. t.* 5. *E.* 6. *c.* 4. ex *Palao*, si fruantur pensione, ob secularis obse-

obsequia; secus, si titulo Clericali. Denique neque tenetur Coadjutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium. *Pal. Esc.l.c.* vid.*Lay. c.5.n.9.*

9. Etsi habens plura beneficia satisfaciat unicâ recitatione Horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia seu patroni beneficiorum; quia par est omnium ratio. *Bon. Trull. l. 1. n. 27.*

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio?

Resp. 1. Est tanta, ut peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes contra *Angelum V.* Horæ, & *Richardum*, qui dicunt, non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, quòd sit contra torrentem Doctorum. Ratio est, quia violat præceptum in re gravi pertinente ad virtutem Religionis. Ex dictis resolvuntur hi Casus.

1. Non est mortale, omittere unum Psalmum, lectionem, vel quid simile, ut habet communis contra *Navar.* Nec tertiam partem parvæ Horæ, contra *Azor.* & *Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus l.* 1. *p.* 5. esse in Matutino, quod est æquale uni parvæ horæ. *Sanch. in sum. t.* 1. *l.* 1. *c.* 18. *n.* 8. dicit tres lectiones cum responsoriis in in feriali officio esse materiam parvam. In parvis Horis, dicit *Fern. Fill.* & *Laym.* dimidium, esse notabilem quantitatem, vid. *Escob. l. c. c.* 13. *n.* 107. ubi docet, unam parvam Horam non esse partem notabilem, respectu totius Officii, quod per modum unius est præceptum. Verùm hoc meritò rejicitur ab aliis.

2. Est mortale, si omittas vel unam integram ex Horis,

Horis, (quarum sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium) vel dimidiam etiam ex brevioribus, (ut docet *Fern. Regin. Fill. Suar. Laym.* contra *Bon.* & *Less.*) vel ex Matutino novem Lectiones cum Responsoriis, ut *Sanch.* 1. *mor. c.* 18. aut partem æquivalentem Horæ uni minimæ, ut *Suar. de rel. t.* 2. *l.* 4. *c.* 25. & *Gavantus*; vel ut alii, unum Nocturnum, vid. *Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 1. *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 26. & 41.

3. Sive omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult *Bonac.* sive sint plura formaliter, ut docet *Less.* sive unum multiplex, ut *Suar.* sive unum pluribus æquivalens, ut *Fill.* loquitur; probabile tamen est, in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ: eò quòd sit circumstantia tendens se ex parte objecti, & constituens actum in ratione sua individuali. *Bon. l. c. n.* 9. *Less. Suar. Fill.*

Resp. 2. Tanta est obligatio, ut inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis Officii, qui titulo beneficii ad Horas tenetur, si elapsis sex mensibus post adeptam possessionem, (iis enim etsi graviter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitaverit. Patet ex Conc. Later. sub Leone X. Sed, quia dubium fuit, utrum hoc Concilium esset receptum, Pius V. Bullam edidit, quæ est apud *Navar. c.* 25. quâ hoc decretum confirmat, ac declarat sic, ut qui uno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, v. g. qui accipit annuè trecentos & 65. florenos, teneatur pro uno die restituere unum florenum, qui autem omiserit Matutinum tantùm, mediam par-

tem fructuum unius diei : qui reliquas Horas, etiam mediam partem ; qui verò unam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus, *Laym. Fill. Bonac. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. &c. contra *de la Cruz*, & *Lopez* apud *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 34. qui dicunt, si Beneficiatus intra annum per octo vel decem dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, eò quòd sit servus liberalissimi Domini, qui multò minus, quàm Domini temporales, ad pauca attendat. Unde resolves.

1. Clerici majorum Ordinum, qui solo titulo Ordinis, & quotquot alio titulo, quàm Beneficii, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem : quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. *Bon. l. c. p.* 2. *n.* 3.

2. Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, justo impedimento, bonâ fide, invincibili ignorantiâ, aut aliter absque culpâ omiserunt. Ratio est, quia in conscientiâ non debetur pœna, ubi non est culpa. *Less. Suar. Bon. n.* 4.

3. Valdè probabile est, quòd qui alia onera habent, quàm precum, v. g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas, possint retinere majorem partem fructuum istius diei , ratione dictorum onerum ; sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum : eò quòd tantùm obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri divini officii. *Navarr. Fill. Bon. p.* 3. *Dian. p.* 2. *tr.* 12. *R.* 8. citans alios multos.

4. Si talis Pastor habeat tenues redditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus ; cùm ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *c.* 5. Imo *Dian. p.* 2. *tr.* 12. *Res.* 9. & *Mald. tr.* 10. *c.* 2.

dub. 5.

dub. 5. dicunt eum, qui habet Beneficium valdè tenue, v. g. cujus reditus tertiam partem mediocris ſuſtentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad reſtitutionem.

5. Reſtitutio hæc fieri poteſt vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipſi etiam Beneficiato, ſi pauper eſt. Item impendi poteſt in fabricam domûs, vel meliorandos agros beneficii: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur apud *Suar.* & *Bonac.* Denique aliquando compenſari poteſt, offerendo ſuffragia pro defunctis, aliisque precibus, ut vult *Bon. l. c. p.* 4. & ſic etiam per alium, ſeu per officium aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, ſatisfieri poſſe dicit *Quintan. tom.* 8. *ſ.* 6. Nec continuò damnandum, qui ordinariè recitare ſolitus, ſemel v. g. vel bis in anno omiſit, etſi nihil reſtituat, docent *Sot. Med. Fill. c.* 10. *num.* 316. & 317.

6. Qui pecuniam, quam ob neglectas Horas tenetur reſtituere, ſive erogare in uſus pios, impendit in alios, quàm vel in pauperes, vel fabricam beneficii, non ſatisfecit (ſecundùm jus commune, ubi Concilium Lateranenſe, vel Bulla Pii V. eſt recepta) obligationi ſuæ, niſi aliud ferat conſuetudo, vel ſtatutum alicubi receptum: quia disertè præcipitur reſtitui pauperibus, vel fabricæ beneficii; vid. *Bon. q.* 2. *p.* 2. & 4.

7. Poſſe aliquando Beneficiatum excuſari à reſtitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expenſæ, (intellige poſt omiſſionem Horarum) etſi non iſto intuitu, in pauperes, vel alios uſus pios, cenſet *Dian. p.* 3. *R.* 57. ex *Laym. l.* 3. *ſ.* 5. *t.* 2. *c.* 12. *n.* 9. eſſe probabile: tum quod quidam Authores ita

sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium Eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt: tum quod leges Ecclesiasticæ benignè debeant explicari. Addit *Joann. de Salas, de leg. d.*15.*sess.* 2. *num.* 27. *Vasq.* si Canonicus grossam seu corpus sui Canonicatus verè & absolutè lucretur, priùs quàm omittit officium, non tenetur ad restitutionem, propter omissionem sequentem, eò quòd pœna non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos. Sic ille apud *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. ut infrà *art.* 4. §. 6. *in fine.*

8. Ubi Bulla Pii V. non est recepta, potest videri probabile, Beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, ut habet *Sylv. V.* Cleric.

ARTICULUS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum?

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas gravis, v. g. dolor notabilis capitis, ita ut sine incommodo vel incremento morbi legi non possint. Dixi: *gravis*; quia levis, v. g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana aut quartana non excusat. cùm toto die non affligat. Ita *Nav. Fill. Laym. Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. Porrò taliter excusatus non tenetur, ut quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, ut habet *Fill.* & *Sà, V.* Horæ, si tamen commodè potest & solet legere cum socio, tenetur, ut habet *Less.* & *Bon.* vid. *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 43.

2. Justum impedimentum, v. g. metus proditionis, inter Hæreticos. Item gravis vel repentina occupatio, vel opera charitatis majoris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo vel gravi incom-

modo tuo, vel alterius omitti non possint. Quomodo etsi Concionatores vel Confessarii aliquando excusari possint, idque ex benignâ Ecclesiæ intentione, ut docent *Sylv. Suar.* & *Laym.* &c. tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si manè prævideas, te totâ die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita ex *Suar.* & *Azor. Bon. l. c. p. 2. n. 1. & 2.* &c. communiter.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti, (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam prævidendo, vel alia in choro necessaria peragendo occupatus fuisti. Quia chorus totus pro eo, qui in te, ad officii celebritatem pertinente, occupatur, videtur supplere, & non tantùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Laym. l. 4. tr. 1. c. 5. num. 7. Henr. Sylv. Azor. Sot. Molf. Naldus, Arag. Reg.* citati à *Dian. p. 2. t. 12. R. 13.* Idem de eo, qui choro organis musicis, alternis versibus respondet, dicunt *Nav. Sanch. Arag.* & *Rodr.* apud *Laym. l. c.* scilicet eum non esse obligatum, ut etiam voce proferat: sed negat *Escob. t. 5. E. 6.* vid. *Trull. d. 16.*

3. Cæcitas, *Bon. p. 2. n. 4.* &c. communiter.

4. Carentia Breviarii inculpata. Quod si tamen memoriter possis dicere, vel totum officium, vel unam Horam, teneris. Si verò tantùm scias Psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit *Fill. t. 2. tr. 21. c. 9. n. 287.* citans *Nav.* & *Suar.* item *Escob. E. 6. n. 149* probabile esse, non teneri: quia Psalmi ut &c. non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur

Clericus. Idem dicit *Garſ.* de Benef. *t.* 1. *p.* 2. *c.* 1. *n.* 221. *Mald. in* 2. 2. *t.* 10. *c.* 2. *d.* 5. & *Joann. Sancius* in ſelect. *d.* 15. *n.* 1. citati à *Dian.* eò quòd lectiones & capitula ſint pars (licet minor) maximè principalis, ita ut abſque illis non ſit officium Canonicum. Idem concedit *Sanch. l.* 1. *c.* 19. in Matutino Feſti duplicis, vel ſemiduplicis, vid. *Bon. p.* 2. *n.* 6. *Dian. p.* 2. *tr.* 12. *R.* 30. *&* 43. Verùm hæc probare non auſim; ſed potiùs quod docet *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 2. impeditum ex aliqua dictarum cauſarum, ſi poſſit dicere partem notabilem ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique ſi quis careret Breviario, quo uti ſolet, v. g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere poteſt: quia per utrumvis impletur ſubſtantia præcepti. *Creuſ. Eſcob. Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 25.

5. Diſpenſatio: quam ſine cauſa ſolus Papa dat validè: cum cauſa Epiſcopi. Et ſic Subdiaconum, qui ex diſpenſatione Pontificia ducit uxorem, hoc ipſo liberari ab onere Horarum, contra *Bonac.* & *Azor.* docet *Sanch. de matr. l.* 8. *d.* 8. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 34.

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ ſint Horæ?

Reſp. In recitatione Horarum ſequentes circumſtantiæ ſunt ſervandæ. 1. Ut recitentur juxta præſcriptum Breviarii Romani, juſſu Pii V. editi, ſaltem publicè. Excipe Religioſos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis; & Eccleſias, quæ 200. annis ante inſtitutionem Breviarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim ſine conſenſu Epiſcopi illud mutare non poſſunt. Privatim tamen omnibus etiam regularibus probabile eſt, licere ex conſuetudine uti Romano, ut docet *Leſſ. c.* 37. *d.* 12. *Rodr. & Sà, V. Horæ. Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. Adde, quòd qui eo uti-

utitur, ne quidem in choro obligetur ad Psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum (excepto die animarum.) Officium tamen B. V. in choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita *Fill.* & *Bon.* ex Bulla Pii V & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officii eo die; tum quia peculiaris de eâ re est constitutio. Ita *Bon. l. c.* ex *Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat *Dian. p. 2. t. 42. R. 12.* ex *Vasq.* item *Escob. t. 5. E. 6.* Quòd si ex inadvertentia vel necessitate, v. g. quia lectiones de festo nullas habeas, officium mutes, ita ut dicas de ferias, quando erat dicendum de Sancto, vel contrà, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent: si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cùm ratio non sit eadem. Quanquam quòd eo casu venialiter tantùm pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eò quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat *Escob. t. 5. E. 6. c. 5. Dian. p. 3. t. 12. Ref. 3.* Item *Cajet. Sylv. Binsfeld. Azor. Val. Less. Fill.* &c. citati à *Bon. d. 1. q. 1. p. 1. n. 17.* & *Dian. l. c.* contra alios multos, quos citat & sequitur *Barb. Laym.* verò *l. 4. t. 1. c. 5. n. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem, quasi multò longius in multò brevius, v. g. paschale mutetur: (licet *Caram.* apud *Dian. p. 7. t. 11. Ref. 6.* contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantùm peccari) aut idem pro libitu toto anno dicatur; quia est gravis inordinatio, vid. *Trull. d. 14, n. 11.* ubi docet, eum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebretur, ne is hoc anno omittatur;

imò ita faciendum esse vult *Quintan. t. 8. sing.* 10. Verùm contrarium rectiùs tenet *Villalob.* eò quòd præstet semel, quàm bis errare: idque multis benè confirmat *C. Lugo Resp. m. l. 5. d. 8.* Similiter eum, qui per errorem vel oblivionem in festo duplici vel semiduplici non recitavit de proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem *Quintan. t. 8. s. 9.* esse probabile. Verùm & hoc meritò rejicit *C. Lugo l. c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis erravit, (legendo v. g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere juxta officium eo die currens, ut in iis saltem conformet se toti Ecclesiæ vel communitati, cujus est pars, & observet legem quantum potest. *C. Lugo l. c.*

2. Pronunciatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Etsi quidem cum socio legis, (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interiùs attendat, *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*) ea pronunciatio adhibenda est, ut ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim. *Sà* tamen *V. Horæ,* putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur; neque ideò aliquid scrupulosè repetendum esse: si verò solus legas, ita legendas esse, ut audire teipsum possis, docent *Regin.* & *Suar.* sed probabile est, id non requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat, ut docent *Azor. p. 1. l. 10. c. 11. q. 4. Bon.* & *Dian. Res. 11.* admittitque *Fill. tr. 23. c. 3. num. 117.* pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet

unus

unus unum, alter alterum, tertius tertium versum recitare; sed alternatim facto duplici tantùm choro, sive plures sint ex unâ parte, sive pauciores: quia sic habet usus, & praxis Ecclesiæ; secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat, (imò alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab unno recitentur) aliis audientibus, *Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. §. 1. ex *Suar. Azor.* & *Laym.* addens etiam, satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantùm audit, & non recitat, vid. *Bon. loc. cit. Trull. d.* 16. *n.* 17.

3. Pronunciatio integra, sine syncopa & abbreviatione verborum & syllabarum, & absque præcipitantia. *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. §. 1. Ex hoc tamen defectu in publico faciliùs peccari potest mortaliter, ratione scandali, & brevioris præcepti Ecclesiæ, quàm ex privato. *Azor.* & *Fill. t.* 2. *l.* 23. *c.* 2. *Escob. Dian. p.* 2. *tr.* 12. *R.* 32. ubi addit (1.) eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. (2.) Quando in cantu, propter nimiam celeritatem & abscissionem syllabarum, (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere ordinariè, tantùm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officii; nisi adsit contemptus, vel grave scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu, vid. *Dian. l. c. Sylv.* & *Trull. d.* 15. ubi ex *Navar. Azor. Less.* & *Palao*, negat satisfacere eos, qui cum sociis recitant ita festinanter, ut nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant, quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audi-

re nequit. Excusant autem ex *Navar. Sà*, & *Suar.* surdum, qui aliis in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronunciatio continuata unius Horæ: si autem interruptio notabili tempore sine causa fiat, erit tamen veniale tantùm, ut ajunt *Fern. Laym.* & *Less. d.* 10. quia singuli psalmi suam completam significationem habent. Si justa ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilii tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi vel nocturni; imò probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse, (quod certum videtur, si justa causa concurrat) quia secundùm quosdam antiquitus ita fiebat, ut docet *Fill. t.* 23. *c.* 6. & *Bon. q.* 5. *p.* 3. *Escob.* &c. Addit *Quintanad. t.* 8. *s.* 3. lectiones, sive tres sint, sive novem, posse absque culpâ gravi, sine causa, & cum hâc absque ullâ culpâ dividi à psalmodiâ ejusdem matutini. Divisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officii; unde privatim fieri potest sine causa. *Dian. p.* 5. *t.* 14 *Res.* 48. ex *Bon. Fill. Sanch.* &c. Item *Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 11.

5. Ne invertatur ordo Horarum absque justa causa: quod si tamen fiat, erit tantùm veniale: quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto, nisi secundariò, & tanquam circumstantia minoris momenti. Quòd si autem per inadvertentiam vel ex justa causa mutes, v. g. ut amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum: vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cùm tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum ad-

vertas

vertas te aliquid omisisse, vel priorem horam nondum dixisse: perges enim & supplebis in fine. Similiter, si causa vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. Vid. *Bon.* *q.* 3. *p.* 4.

6. Ut, nisi justa causa excuset, dicantur tempore præfixo à jure, vel consuetudine: quæ nunc obtinuit: Ut Matutinum & Laudes, absoluto Completorio in Ecclesiâ, horâ circiter quartâ, & secundùm *Bon.* etiam tertiâ dicantur: & hyeme quidem mediâ horâ ante solis occasum dici posse, ait *Fill.* ex communi sententiâ, cùm etiam privilegium quibusdam concedatur, ut horâ ante occasum dicant. Quod tamen non est signum, id sine privilegio fieri non posse, quia talia sæpè dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ seqvuntur ex varietate opinionum. Juxta eandem sententiam non peccabit, ait *Bon.* qui primam, tertiam, sextam & nonam duabus vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata & consueta postpositio: tum quia tempus à jure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa, ad Vesperum differre, vel ante prandium sine causa Vesperas & Completorium dicere: quia hæc est insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt privatim post prandium, cùm rubrica Breviarii feriâ IV. Cinerum non imponat præceptum. *Nav. Sanch. Trull. d.* 18. *n.* 6.

Dixi: *sine causa*; quia si iter aliave causa urgeat secundùm *Cajet.* & alios, omnes Horæ manè dici possunt, usque ad vesperas inclusivè. Denique ad vitandum mortale sufficit dici omnes à media no-

ête, usque ad alteram mediam noctem; prætterquam quòd Matutinum pridie possit anticipari. Quod si intra dictum tempus quis horas non dixerit, peccavit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei: etsi supplendo possit, secundùm quosdam, restitutionem subterfugere, eò quòd rependas æquale. *Molfes.* 3. *t.* 2. item *Major. Palud. Ledesma,* &c. apud *Henriq.* *l.* 13. *c.* 13. *Bonac. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 5. ubi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro eâ *Suar.* & *Fill.* sed malè, quia hi loqvuntur tantùm de primo medio anno: vel spectato solo jure naturæ, & secluso jure positivo. Expresè autem eam sequitur *Quintan. t.* 8. *s.* 6. vocatque veriorem contrariam. Vide etiam *Dian. p.* 2. *t.* 12. *Res.* 24.

7. Ut devotè, & cum attentione internâ, virtuali saltem, recitentur, sive ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive, ut ait *Cajet.* ad verba solùm. Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Unde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externâ attentione differre videatur. Ita communiter contra *Navar. Sylv.* & *Con.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione internâ, licet animo voluntariè inter ea distraharis. Quæ sententia, secundùm *Laym.* & *Less.* non est improbabilis, & utilis, tum scrupulosis, tum Confessariis, ne Beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum, partim ob Doctorum authoritatem,

tem, partim quòd hoc præcepto tantùm materiales quædam preces, earumque externa pronunciatio, (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur; devotio verò tanquam finis præcepti extrinsecus ad ejus substantiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior & probabilior. Et probatur: sine oratione enim interna, nulla est oratio; ergo hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quòd Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, ut sunt necessarii ad actus externos debitè præstandos, ut sunt actus virtutis. Quomodo cùm possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi: *cum attentione internâ virtuali saltem*; etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quam *Bonac.* & alii communiter dicunt manare ex actuali, quamdiu non revocatur expresè, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debitâ attentione incompossibilem. Unde licet involuntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione & proposito, opus consuetum faciendi, recites, vide *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 3. Ex dictis resolves.

1. Is qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem conjecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se reperit in fine, v. g. Psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoriâ, cæteroqui

non errare solita, dixit; proindeque meliùs erit, si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines & scrupulos, & ut totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. c.* 11. *d.* 13. *Laym. c.* 5.

2. Qui spontè distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, teneturque secundùm sententiam communem Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum quod erat, ut devotè oraret. *Sotus, Navarr. Reg. Fern. Suar. Bon.* & *Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 17. ubi ex *Navar.* addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum; v. g. si Completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doctores paulò ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem; eò quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multoque magis ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis; eò quòd ad illam tantùm teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt, vid. *Bon. l. c. Less. Laym.* & *Dian. t. de Horis, R.* 1. & 2. *Escob. t.* 5. *E.* 4. *c. ult. n.* 62.

5. Cum recitatione officii conjungere actiones quæ notabiliter non impediunt, (v. g. induendi, abluendi,) veniale est, si fiat sine causa; aliàs nullum. *Escob. l. c. c.* 7. Qui verò advertenter occupat se aliquâ re impossibili cum attentione interna, v. g. in scriptione, lectione, &c. graviter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeò tenetur repetere. *Navar. Suar. Bon. Trull. l. c.*

DU-

DUBIUM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

Resp. 1. Clerici Beneficiarii, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem & decentiam statûs, ita fiunt Domini, ut de iis possint liberè disponere. Ubi rectè notat *Nav.* hanc congruitatem & decentiam habere latitudinem & suos gradus: proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo vivat, de reliquo liberè posse disponere. Ita comm. quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. 2. Probabilius etiam est, contra *Navar.* & multos Canonistas, Beneficiarios non regulares, secus enim est de regularibus, ut ait *C. Lugo t.* 1. *d.* 4. *s.* 1. *num.* 2. absolutè esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores apud *Binsfeld. Mald.* & *Bon. d.* 4. *p.* 1. ex *S. Tho. Sot. Mol.* &c. tum quia fructus faciunt suos, ut supponit *Trid. sess.* 24. *c.* 12. tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios usus) omnesque eorum donationes & contractus essent invalidi, & ut tales à judice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quod cùm nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum, *C. Lug. d.* 4. *n.* 1. Quo non obstante teneri eos ad bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut *C. Lugo d.* 4. *n.* 10. dicat nimis singularem esse sententiam *Petri Hurt.* & *Dian.* dicentium, eos

satisfacere, (si seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus quartam partem reddituum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium ejus, quod congruæ sustentationi superest, vid. *C. Lugo l. c.* ubi plurimis pro se citatis Auth. ostendit *Tol. Mol.* & *Bon.* malè citati pro contrariâ sententiâ, imò ipsummet *Hurt.* & *Dian.* in ea non perstitisse, atque nullâ vel authoritate, vel ratione fulciri; ac denique suam multis probat, præsertim ex *Trid. sess.* 21. *c.* 5. *de ref.* ostenditque, istam obligationem nasci ex jure, non tantùm humano, sed etiam divino naturali. Vide etiam *Bon. l. c. p.* 2. Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad statûs & familiæ sustentationem, secundùm conditionem statûs, gradûs, dignitatis, qualitatis, & regionis, in quâ habitat. *Bon. l. c. Mol. Laym. C. Lugo* &c. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium, quia plus requirit Episcopus, quàm Decanus: Decanus, quàm Canonicus; Canonicus in Ecclesiâ principali, quâm Parochus; debilis & tener, quàm robustus & valens; & quod sufficit in uno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad usum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quòd Beneficiarius emerserit ex humili, quo minus possit statui suo convenientes sumptus facere, ut ex *Molin.* docet *C. Lugo l. c.* vid. *Bon. l. c. n.* 8.

2. Nomine congruæ sustentationis etiam intelligitur debita hospitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos, (qui maximè commendantur Clericis à *Trid.*) sed etiam urbanos. *C. Lugo n.* 66.

3. Debita, quæ Clericus contraxit pro suâ sustentationem-

ſtentatione: vel ob piam cauſam poteſt ſolvere ex redditibus Eccleſiaſticis: non item, quæ contraxit ante beneficium obtentum, niſi ſit pauper. *Ibid. n.* 67.

4. Poteſt Clericus ex bonis ſuperfluis licitè in ſtudiis alere ſuos conſanguineos, ſi aliunde non habent: eò quòd parentes vel nolint, vel non poſſint alere in ſtudiis. *Ibid.* & *Bon. p.* 2. *n.* 13.

5. Si habet ſorores pauperes, vel filios ſpurios, ex fructibus beneficii dotare licet, ſi aliunde non poteſt: quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum ſuccedit dos. *Molin. Binsfeld.* &c. Cavendum tamen ſub mortali, ne vel illas notabiliter ſupra ſtatum exaltet: vel hos legitimis æquet: etſi nobilis plus poſſit dare, quàm alius infimæ ſortis. Vid. *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *c.* 3. *n.* 4.

6. Si bona ſuperflua expendat in uſus profanos, v. g. in venationes, canes, equos, paraſitos, ludiones, luxum, in amicos cognatoſque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè major eſt, quàm in genere furti) graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad reſtitutionem; quia eſt dominus fructuum, & conſequenter neque is, qui accepit. Ita contra *Nav.* &c. communiter Doctores alii ex *Trid. ſeſſ.* 21. *cap.* 1. *Azor. t.* 2. *l.* 7. *c.* 8. *q.* 2. vid. *Laym. l.* 4. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 4. *Bon. d.* 4. *p.* 2. *n.* 9. & *p.* 4. *n.* 1. &c.

Quæres 1. Quæ teneantur in pios uſus expendere? Reſp. Ea omnia, quæ acceperunt, ſive ab Eccleſiâ, ſive ab aliis, tanquam procuratores cultûs divini; non autem illa, quæ vel in cultum divinum oblata non ſunt, vel jam ab Eccleſiâ in cultum divinum ſunt expenſa. *C. Lugo d.* 4. Ratio eſt, quia priora habent annexam obligationem religionis

poſte-

posteriora non, vel si habuerunt, ea jam est extincta, per expensionem in pios usus. Unde resolves.

1. In profanos usus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industriâ, donatione, aliove modo, ut Laici acquirunt, vivendo interim ex beneficiis. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem ut Clerici, non tamen ut redditus beneficii, sed ut stipendia alicujus officii Clericalis, v. g. ratione concionis, pro Missa, funere, officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniversariis, &c. *Sanch. C. Lugo l. c. n.* 23. *Bon. p.* 2. *n.* 16.

2. Probabilius est, in profanos usus posse expendi distributiones, sive præsentias, (ut vocant) quæ Beneficiariis ob præsentiam in choro distribuuntur. Ita *Sylv. Bon. C. Lugo n.* 24. *Bon. p.* 2 *n.* 17. contra *Sanch.* &c.

3. Fructus qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus profanos: quia non sunt fructus beneficii, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. Vid. *C. Lugo n.* 28.

4. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in usus profanos: quia eam Papa extrahit ex redditibus beneficii, & dat alteri, qui id beneficium non habet. *C. Lugo l. c,* contra *Bon.* &c. Secus est de eo, qui beneficium habet in commendam, quia substituitur loco Beneficiarii. *Ibid.*

5. Partem, quam Clericus parcè vivendo sibi servat ex congrua sustentatione, licitè expendit in usus profanos: quia expensa est jam ante in usus pios. *Ibid.* & *Bon. d.* 4. *p.* 2. *n.* 14. ex *Molin.*

Quæ-

Quæres 2. Quid intelligatur nomine usus pii?

Resp. Qui vel ad cultum divinum, vel misericordiam spiritualem aut corporalem ordinatur: v. g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria, sive ad naturam, sive ad statum servandum, item in usum Religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Si Clericus superflua expenderit in usus profanos, verbi gratia, emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere: quia obligationi bonis iis annexæ non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cùm bona empta pretio æquivaleant. *C. Lugo n.* 43. vid. *Bon. n.* 20.

2. Qui in usum profanum à Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens, ad superflua expendenda in usus pios, vid. *C. Lugo n.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

3. Clerici quidem ex consuetudine multis locis receptâ, licitè possunt testari de redpitibus beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter, vid. *Less. l.* 2. *c.* 19. *d.* 4. *Laym. l. c. Bon. d.* 4. *p.* 3. *n.* 2. *&* 5. *Trid. sess.* 2. *c.* 1. *de ref.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ licet superveniat testamento jam condito, facit tamen illud convalescere. *Sanch. Salas, Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 99. ut suprà *l.* 3. *t.* 5. *c.* 4.

DU-

DUBIUM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur?

Resp. 1. Clericos majoribus Ordinibus initiatos: vel etiam minoribus; si habeant beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem; quæ non debet esse virgatâ, in quâ diversi coloris virgæ ducantur: nec partita seu dissecta.

Resp. 2. Quoad artes prohibentur macellariorum, tabernariorum, jaculatorum, quorum etiam ludis, uti & hastiludiis, prohibentur interesse. Item Medicorum aut Chirurgorum, ubi opus est incisione aut adustione; nisi ut habet *Navar.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. 3. Quoad officia prohibentur (si sint Beneficiati, vel initiati sacris) officium Judicis in causa sanguinis, Advocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent; v. g. advocare pro personis conjunctis & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotiis sæcularibus. *Sayr. lib.*12. *cap.*25. *num.* 6. (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere,) *Bonac. in præcept. d.* 10. *q.* 1. *p. ult. Laym. l.* 2. *t.* 1. *c.* 8. *n.* 4. & notat consuetudine inductum esse, ut officio Cancellarii, Consiliarii, imò etiam Judicis fungi possint in causis civilibus.

Resp. 4. Quoad actiones prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare, (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipitres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam aut negotiationem lucri causa, (non

(non tamen necessitatis) exercere, cohibitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, quacum nullum periculum aut scandalum immineat. *Less. l. 2. c. 5. d. 9. num. 40. Cajet.* tamen *V. Clericus*, contra *Angel.* & *Nav.* docet, horum & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus & scandalum, vid. *Laym. l. 5. tr. 8. c. 12. n. 2. & 3.* Nec refert, *ait*, quòd transgressor sit excommunicandus, quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen universim *Navar.* putat esse laxiùs, maximè cùm Canones utantur verbo: *præcipio*. Unde ait esse mortale, si habitum vel tonsuram non gestent. Quod restringit *Bonac. disp. 8. de Sacram. q. 1. p. ult. num. 8.* si sint initiati majoribus Ordinibus, aut habeant beneficium, & tonsuram, vel habitum longo tempore, absque justa causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter- citatque pro se *Reg. Navar. Henriq. Vasq.* Negat tamen *Sylv.* & *Laym. l. c.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale, concedit idem *Laym. l. 3. t. 4. c. 17.* & alii commun. Sed de hoc vide suprà *l. 3. c. 3. d. 7.* de emptione & venditione.

CAPUT III.

De statu & officio personarum sæcularium quarundam, præsertim judicialium.

DUBIUM I.

Quæ requiruntur ad legitimum judicium?

Resp. Hæc tria. Primum est Jurisdictio, sine quâ sententia nulla est, & peccatur mortaliter, ut ex *D. Thom. 2. 2. q. 60.* habet communis. Quare peccat

Judex

Judex sæcularis, si personas, aut causas merè Ecclesiasticas ad se trahat: uti & Ecclesiasticus, si merè civiles. Nisi fortè per accidens, ob defectum justitiæ in foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè civiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet Judices & Jurisperitos, potestque videri apud *Laym. l. 4. c. 2.* uid. *C. de Lugo d. 37. s. 3.*

Secundum. Rectus processus, v.g. ut citetur reus & audiatur, &c. Nisi fortè expediat aliquando, cùm delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subitò plectere, vel in criminibus exceptis communem procedendi modum mutare: nam Judici supremo (dummodò crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, reum morti adjudicare, eò quòd factum notorium & publicum sit loco accusatorum & testium, nec reo jus defendendi se in judicio relinquat, ut docent *Nav. c. 25. n. 10. Less. Fill. Bon. d. 10. in præcept. q. 2. p. ?. n. 5.* vid. etiam *C. de Lugo d. 37. s. 5. Trull. l. 8. c. 1. d. 13.* Ubi tamen benè notandum, quòd etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positivæ, & juris communis, non tamen legis seu juris naturæ: ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali processu, v. g. contra sagas, quidvis licere putat. vid. Cautionem Criminalem *c. 17. 18. 37. & seq.*

Tertium. Recta intentio, ut scilicet procedatur ex intentione justitiæ. Unde si Judex procedat ex odio, aliove fine malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra justitiam, sed charitatem, aliamve virtutem, mortaliter aut venialiter, prout finis illius mortalis aut venialis erit. *Bon. d. 10. q. 2. p. 3.*

DU-

DUBIUM II.

De Potestate & Officio Judicis.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice?

Resp. 1. Præter tria dicta superiore Dubio, requiritur scientia, quâ sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. Doctores & *Bon. d. 10. q. 2. p. 3.* Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum & officium exercere non potest. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Petens aut suscipiens officium Judicis, *idem est de Medico & Chirurgo,* ut vid. *infrà dub. 7.* quo indignus est, ita ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. *Navar. c. 25. S. Anton. C. de Lugo d. 37. n. 1.*

2. Judex carens necessariâ scientiâ, non debet absolvi, nisi factâ renunciatione officii, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita *S. Thom. 2. 2. q. 76. a. 2. Caj. Clavis regia l. 12. c. 13. n. 2. Reg. d. 25. n. 675. Nav. c. 25. Farin. 3. p. q. 3. art. 16.* Ratio est, quia nullus potest officium, cujus munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

3. Si Judex ex magna imperitia malè judicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis; ut etiam, quotiescunque notabile damnum, sive in substantiâ litis, sive in superfluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. *Bon. C. Lugo ll. cc.*

4. Si Judex agnoscat, errorem à se (etsi sine gravi culpa) commissum, in præjudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem, v. g. monen-

monendo occultè partem læsam, ut sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *C. de Lugo l. 6. n. 3.*

Resp. 2. Judex tenetur causas judicare, & celeriter expedire, quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine justa causa differt. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Judex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valdè notabiliter causarum expeditionem sine justa causa. *Sylv. V.* Judex (*quæst.* 12. *Clavis Reg. c.*22. *n.* 8. *Navar. c.* 25. *n.* 14. &c. cum *Bon. d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

2. In casu dicto idem Judex tenetur parti læsæ damna & expensas, quæ ex iniquâ dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum injusta causa. *Ibid. Auth. ll. cc.*

3. Si Judex in exequenda causa & proferenda sententia negligens aut iniqvus sit, non tantùm parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur, v. g. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine vel lege communi debebat imponere reo, sine causa remisit. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 97. *a.* 4. *ad* 3. *Sylv. V.* Pœna, *q.*28. *Salon. Laym. l.* 3. *tom.* 2. *c.* 5. *n.* 7. contra *Azor.*

ARTICULUS II.

Quid Judici servandum circa Inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos. 1. Viâ accusationis, cùm est aliquis actor, qui spondet se objecta probaturum. 2. Viâ denunciationis, cùm deferens crimen non vult suscipere onus probandi. 3. Viâ inquisitionis, quæ triplex est, 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur. 2. Specialis, quando de certa persona & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola per-

persona, vel crimen solum est speciale; ut si quæratur, quis Cajum occiderit.

Resp. 1. Iudex sine ulla data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem: in qua tamen ejus potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipub. nec cuiquam fit injuria. Ac licèt quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem: cui incommodo bonum commune prævalet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less. l.* 2. *c.* 28. *d.* 13. Undè resolves.

1. In hac inquisitione, subditur etiam rogatus sub juramento, non tenetur, imo nec potest prodere criminosum occultum. *Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 2. *Less. l. c.*

2. Si talem revelet, peccat contra justitiam (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quam certam ejus qui deliquit, emendationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum) cùm enim crimen, ut ponitur probari non possit, ac proindè ex ejus revelatione non possit aliud sequi quàm infamia, nullum habet jus revelandi, *Laym. ibid & t.* 3. *p.* 2. *c.* 4.

3. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum vel trium, deprehendatur alicujus criminis author, potest per tales testes contra illum procedi, ut habet praxis communis. *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 12.

Resp. 2. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licèt Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v. g. an Petrus fecerit, nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum, tum ex incommodis contrarii. Ratio posterioris patebit ex sequentibus, *v. Bon. d.* 10. *in* 8. *præceptum q.* 2. *p.* 5.

S Resp.

☞ Resp. 3. Ut Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod justam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamatur sine causa, tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem vel confessionem Rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam: ad quam non sufficiunt duo testes qui jurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur, ut rumor sit sparsus per majorem partem communitatis, id est, civitatis, viciniæ, vel monasterii, neque à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxim communem bonorum virorum, & Rerumpub. ut habet *Laym. l. c.* & *Less. dub. 15. a. 19.* ex aliis *Bon. l. c.* Unde resolves Casus.

1. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ, ipsa infamia priùs examinari debet, & probari per testes saltem per duos; qui nominent personas, à quibus id publicè audiverint, *Nav. Rub. de jud. Trull. l. 8. c. 1. d. 17.*

2. Iudex infamatum de uno crimine, v. g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præ via infamia, *Salon. Cajetan. Trull. l. 8. c. 1. d. 18.* nisi tamen crimina sint connexa, vel unum sit circumstantia alterius. *Ibid.* & *Sanch. 2. p. conf. l. 6. c. 3. d. 21.*

Dixi in Resp. *Regulariter*: quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia prævia in casibus certis, quos v. apud *Less. l. 2. c. 29. d. 15. Bon. t. 2. d. 10. p. 5. Sanch. 2. p. conf. l. 6. d. 19. Trull. l. c.*

AR-

ARTICULUS III.

Quid liceat Iudici circa quæstiones sive torturam?

Resp. 1: Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quam probabilem qualia habentur, v. g. testis unus omni exceptione major. Rei confessio extra judicium, item probabiliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum in criminibus exceptis; præterquam veneficii, (in quo, an ex sola denuntiatione complicum, & quo modo procedere liceat. *vid. Tann. to. 3. d. 4. de just. dub. 2. & 3. Laym. l. 3. t. 6. c. 5.*) item fama publica à viris honestis orta ac per testes probata, cum alterius indicii adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) *Laym. l. 3. tr. 6. c. 5. n. 9.* ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta & indicia sunt valde efficacia, ut si plena probatio eliciatur: nam confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea usque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. *Less. l. 2. c. 29. d. 17. Delrio l. 5. s. 3. Laym. l. c.*

Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest*: quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constistuti, Officiales Principum, Urbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes, memoriâ vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ è partu. *Delrio s. 9 Bonif. c. 6 C. de Lugo d. 37. s. 14.* Unde resolves.

1. Peccat Iudex graviter, si non priùs omnia alia

media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam descendat.

2. Torturâ simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis, quia ad hanc ordinatur tortura, *Nav. Less. l. c.*

3. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadaver occisi sanguinet ad præsentiam alicujus; si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus v. *Delrio lib. 5. Less. n. 176. Trull. l. 8. c. 1. d. 21.*

4. Peccant Iudices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, juramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. *Navar. cap. 18. num. 41. & cap. 25. num. 36.* Additque; idem esse, si *etsi sine juramento*: minis, terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent, ut sibi contradicens circumstantiam aliquam revelet, quâ convincantur & puniatur, *v. C. de Lug. d. 40. n. 1.*

5. Si Iudex extorserit confessionem per injuriam, v. g. si extorserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolomalo, mendaciis, ficta impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter, (sive quoad substantiam, sive quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi, imò tenetur Iudex ad compensationem damnorum, ut docet *Card. de Lug. d. 37. s. 14. n. 157. v. Less. c. 19. dub. 18. Laym. l. 3. t. 6. c. 5.* ubi etiam dolos bonos, quos Delrio suggerit Iudici, planè rejicit; *v. Tan. tom. 3. d. 2. q. 2. d. 2. Trull. l. c.*

6. Licet reus confessionem injustè extortam po-

strì-

ſtridiè ratificet, nihilominus Iudex non poteſt procedere ad punitionem Rei, vel compliciis occulti: quia cùm confeſſio fuerit irrita, conſequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *l. penult. ff. de quæſtione*, atque adeò etiam cognito per illud medium parta, eſt injuſta, *Nav. Salon. Leſſ. Sayr. Trull. l. c. d.* 10.

Reſp. 2. Gravius torqueri poteſt, contra quem graviora ſunt indicia, non tamen ita, ut moraliter ſit impoſſibile tormenta ſuſtinere, habita ratione perſonarum. Undè ſi hic excedatur, confeſſio extorta erit involuntaria, & habenda pro nullâ, etiamſi extra tormenta coram judice ratificet, metu novæ torturæ. *Laym. c. 5. n.* 11.

Reſp. 3. Semel tortus, ſi nihil eſt faſſus, iterum torqueri non debet, niſi nova criminis indicia ſuperveniant: quia per torturam priora eliſit. Si verò crimen in torturâ faſſus, extra eam revocet coram judice, repeti tortura poteſt: tum quia indicia manent in ſuo vigore; tum ob inconſtantiam. Si verò tertiò tortus ac confeſſus, tertiò retractet, abſolvendus eſt: quia præſumendum eſt, vi tormentorum coactam fuiſſe confeſſionem, ideoque nullam, *Leſſ. c.* 29. *d.* 17. Excipiunt quidam, ſi indicia ſint graviſſima, quæ violentam præſumptionem pariant, crimen malitiosè à Rego negari *Laym. l. c. vid. Card. de Lugo dub.* 37. *num.* 156. *Dian. t.* 3. *tr.* 6. *R.* 16. *&* 23. *Trull. loc. cit. v.* infrà *hic dub.* 6. *&* 7. An, quando & quomodo Iudex poſſit interrogare Reum de complicibus, vid. *Trull. l.* 18. *c.* 1. *d.* 22.

ARTICULUS IV.

Quid ſervandum Judici circa ſententiam & pœnam?

Reſp. 1. Iudex debet judicare ſecundùm leges. Undè inferior Judex ordinariè non poteſt pœnam rela-

relaxare, vel minuere, etiamsi actor consentiat; nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret Epikia, vel nisi de privata tantùm injuria actoris ageretur, *S. Thom. 2. 2. q. 65. art. 5. Regin. l. 25. num. 643. Bon.* &c. *Trull. l. 8. c. 1. d. 12.*

Dixi, *inferior*: quia supremus, ob justam causam id potest: sine causa tamen graviter peccaret, secundùm *Cajet. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Rei, vide *Bon. l. c.* & *Trull. l. c.*

Resp. 2. Si in aliqua causâ fuit Advocatus, in eadem Iudex esse, & sententiam ferre non potest. *l. eos in princ. C. de appell. & præter. de jurisd.* quia judicium ejus habetur suspectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi *Doct. docet. Sanch. l. Consil. c. un. dub.* 26. (additque *n.* 3. sententiam non forè validam: quod tamen alii negant, si sit Iudex ordinarius) *Card. de* Lugo *de just. d.* 41. *s.* 1. *n.* 4. vide etiam *Dian. p. 3. tr. 5. misc. R.* 56. ubi ex Corduba sentit talem judicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundùm leges, altera parte inscia judicet.

Resp. 3. Quem Iudex privata sententia scit esse nocentem, si juridicè sit probatus innocens, non potest condemnare: quia judicat ut persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundum allegata, præsertim in favorem Rei. *D. Th. 2. 2. q. 67. Navarr. c. 25. Cajet. Fill. Less. Bon. d. 10. q. 2. p. 2.*

Resp. 4. Quem Iudex privatim scit esse innocentem, si juridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest. v. g. impediendo accusatio-

sationem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem, si sine majore malo potest) remittendo causam ad superiorem; etsi sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum *S. Th. l. c.* ob rationem paulò ante datam, quod possit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent *Less. l. 2. c. 19. d. 10. Sà, V. Iudex Petr.. Nav. Fill. Bon. d. 10. q. 2. p. 2. n. 2. Tol. &c. v. C. de Lugo d. 37. s. 14.* quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum; ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum. *Less. l. c.* In causis tamen civilibus & criminalibus minoribus, ubi tantùm agitur de pœnis pecuniariis, potest etiam Iudex, secundum hos auctores, simpliciter procedere secundùm allegata & probata; tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum; tum quia Resp. habet potestatem in bono suorum civium, quando bonum publicum id requirit; ut in hoc casu; ne forma publicorum judiciorum cum populi scandalo evertatur. *vide Laym. c. 2. n. 8. Less. d. 10. Bon. l. 5. n. 4.*

Quæres 2. Quid faciendum Iudici, cùm utrinque sunt sententiæ probabiles in quæstione juris, v. g. an ex testamento minùs solemni debeatur hæreditas?

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de jure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicet defendenti se probabiliter, licèt altera probabilibus. Ratio est, quia Iudex est constitutus, ut secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei

maximè videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, *si supremus sit*: quia si sententia aliqua communiter si recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundùm eam posse judicare licèt minus probabilem: quia videt probabiliorem cum honoris sui præjudicio, revocandum in superiore tribunali. *Laym. l.* 1. *tr.* 1. *cap.* 5. §. 3. *n.* 16. ex *Sylv. Vasq.* &c. *v.* tamen *C. de Lugo d.* 37. *s.* 10.

Resp. 2. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio, cùm uterque æquale jus habeat, sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (aliàs enim non licèt) vel uni dimidium, & alteri alterum dimidium juris aut rei, de qualis est, adjudicabit: memor interim axiomatis: quòd (si partium jura sint obscura, potiùs favendum sit Reo, quam actori) *Ibid. Bon.* de peccatis, *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

Quæres 2. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam injustam tulit.

Resp. 1. Si dolo, vel (ut dixi *d.* 1. *a.* 1.) magnâ imperitiâ id fecit, litem fecit suam id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere, *Bonac. d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. ex *S. Thom.* &c. vide suprà *d.* 10. *art.* 1.

Resp 2. Si alioqui dignus suo munere, (tametsi id petens impetraverit aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cum injuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potiùs (secundùm alios) cum culpam

Theo-

Theologicam non commiserit; debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incommodo, *Laym. l. 3. tr. 6. c. 2. n. 11.*

Quæres 3. An sententia Iudicis injusta obliget in foro conscientiæ?

Resp. Sententia injusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis juris simpliciter necessarii sive feratur per falsò allegata, & probata, sive ex Iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manetque parti læsæ, tametsi non appellet, jus suum, licebitque, si absque scandalo possit, recuperare bona *S. Thom. Sayr. Bon. d. 10. q. 2. p. 4. Trull. l. 8. c. 1. d. 7.* Ratio est; Quia sententia catenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem judicii hoc est, ut est determinatio juris, & definitio justi.

Dixi, *in foro conscientiæ:* quia in foro externo, ubi non tam veritas facti; quam probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est, ad evitanda scandala, & incommoda, neque elapso termino, (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum im pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, ut litium sit finis. *Trul. lib. 8. c. 4. d. 7. ex Sayr. &c.* Unde resolves.

1. Is cujus bona per sententiam manifestè injustam adjudicata sunt alteri, potest (nisi alter justè præscripserit) per occultam compensationem ea recipere, quia recuperat jus suum. *Ibid.*

2. Qui sciens per injustam sententiam malâ fide, accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec unquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribet, imò tenetur expensas restituere, & compensare damna,

 etiam-

etiamsi pars læsa non appellaverit, cùm non renuntiet ideò juri suo.

3. Qui bonâ fide rem postulavit à judice, & bonâ fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam injustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si verò possedit rem bonâ fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit. *Salon. Sayr. Trull. l. c.*

Quæres 4. Quid liceat Iudici circa munera?

℟. Resp. 1. Etsi à partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum pervertendi justitiam; acceptorum tamen dominium comparat, spectato jure naturæ.

Resp. 2. Etsi lex positiva munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantùm, sed etiam invalida sit acceptio; vide *Bon. in 8. præceptum q. 2. p. 8. Laym. l. 3. t. 4. c. 4. n. 9.* & 10.

Resp. 3. Si Iudex injustè extorqueat munera, nolens facere quod justum est, & de et, nisi ea dentur, tenetur restituere: uti etiam, si quid datum sit ad redimendam vexationem, v. g. ne injustè faveat parti adversæ; ne causam nimis differat. Quanquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi. *Laym. l. c.* ex *Gab.* & *Reb.* &c.

DUBIUM III.

Quod sit officium Advocati?

Suppono secundùm omnes, in Advocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, justitiam causæ fidelitatem, & pretium justum; quod

si

ſi taxatum eſt, non licèt ultra hoc accipere : ubi non eſt taxatum, ſufficit juſtum naturale, ut vide apud *Bonac.*

Reſp, 1. Non poteſt ſub gravi peccato ſuſcipere cauſam, quam ſcit eſſe injuſtam. Ex cauſis autem civilibus, in utramque partem probabilibus, & dubiis poteſt utramvis, etiam minùs probabilem tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur. *Vaſq. Salas, Card. de* Lugo, *Dian. t.* 1. *p.* 2, *R.* 4. Quia utraque pars habet jus proferendi ſuas rationes in judicio, ergo etiam Advocatus patrocinandi : neque ſemper eſt veriùs, quod videtur probabilibus; & fortè aliud erit judicium Iudicis. *Bon. de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. *& ſuprà l.* 1. *c.* 2. *d.* 2. *& in præcepta d.* 10. *q.* 3. *p.* 4.

Dixi, *Civilibus* : quia in cauſa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali caſu graviter peccat contra reum; ergo etiam Advocatus. *Fill. l.* 40. *c.* 1. Neque, quando actor contra poſſeſſorem agens, ſcit ſe nihil poſſe evincere, ſed rem manſuram ſemper dubiam; quia tunc injuſtè vexatur poſſeſſor; pro quo tandem judex debebit judicare, ut v. *C. de Lugo de juſt. d.* 41. *n.* 7. *Sal. in* 1. 2. *d.* 1. *ſ. ult. n.* 108.

Reſp. 2. In cauſa criminali, poteſt Reum etiam ſontem defendere, ut mortem aliamve pœnam evadat, quia Reus non tenetur ad pœnam, niſi convictus; ergo poteſt per ſe, vel alium, eam avertere, donec convicatur. *Bon. d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. *n.* 7.

Reſp. 3. Advocatus tenetur pauperibus in extrema, vel gravi neceſſitate, gratis patrocinari, ſine notabili tamen ſuo incommodo Ratio eſt, lex charitatis. *Nav. Cajet. Leſſ. Fill. Bon. l. c.* Unde reſolves.

1. Advocatus, qui ſciens patrocinatur cauſæ inju-

ſtæ, tenetur ad compenſationem omnium damnorum inde conſequentium. Unde parti contrariæ reſtituere debet ex peccato commiſſionis; quia fuit illi cauſa poſitiva damni: (ſimiliterque ſi cauſam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit injuſtitia, ratione partis adverſæ) Clienti vero ſuo, tenetur reſtituere ex peccato omiſſionis; quia ex officio tenebatur monere ignorantem cauſæ injuſtitiam. Quod addo, quia ſi clienti conſtabat cauſæ injuſtitia, non tenetur illi reſtituere *Bon. d. 10. q. 3. p. 4. Leſſ. l. 2. t. 3. d. 5. Fill. Laym. Tann. q. 4 dub. 6. n. 127.*

2. Similiter peccare, & ad reſtitutionem teneri, quando defendit articulum juſtum cauſæ injuſtæ, ut ſic Adverſarium vexet, impediat, differat aut pervertat, docet *Trull. l. 8. c. 9. d. 3. ex Cajet. Sayr. &c.* Quia cenſetur defendere cauſam injuſtam,

3. Quando cauſa nihil ferè habet probabilitatis, ita ut vix moraliter ſit ſpes obtinendi, eò quòd apud Iudices ſemper rejiciatur, regulariter non licèt ſuſcipere: tum quia facit, ut cliens ſine fructu tempus & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. *C. Lugo de juſt. d. 41.* Quando autem cliens habet bonum jus in causâ poſſeſſionis, non tamen in proprietate, an liceat advocato eum defendere in cauſa poſſeſſoria, (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alii: vide *Fagund. in p. 8. c. 47. n. 13. Mol. t. 1. tr. 2. d. 81. C. de Lugo l. c. n. 10.*

4. Advocatus, antequam patrocinium cauſæ ſuſcipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare ſincerè: ſi enim falſa promiſſione, vel inani ſpe victoriæ, ſumpti-

pribus involvat, tenetur ad restitutionem. *Bon. de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. uti & si qualitatem ac statum causæ, seu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id ulla diligentia cognosci possit, non teneri advocatum ad damna resarcienda, docet *Bardi d.* 4. *c.* 29. Quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

5. Si clientis causam minùs probabilem, dicat esse omnino justam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisse litigaturus, *Bon. l. c.*

6. Si in progressu causæ iniquitatem videt, tenetur mox monere clientem, & suadere, ut desistat; alias ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cùm stipendio sit conductus, tenetur ex justitia monere *Tan. l. c.* Neque potest vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, & metu, non tenetur: quia nulli facit injuriam. *Valent. Azor. Less. Laym. Bon. l. c.*

7. Non potest absolvi, qui paratus est quasvis causas defendendas suscipere. *Sayr. l.* 12. *c.* 23. *n.* 18.

8. Non licèt cum cliente convenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex *cap. Infames.* 3. *q.* 7. quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare ne prodatur. Nec licèt pacisci de parte aliquota, v. g. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit, quia id graviter prohibetur *L. Sumptus ff. de pactis, L. Item c. de proc. c. Accentur,* 3. *q.* 7. *L. Si qui cod. de post.* Ratio est, ne

præbeatur occasio, per fas & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si justum pretium non excedat, & dolus ac fraus absit. *v. Sylv. V. Advocatus, Navarr. c.* 15. *Fill. Laym. Bon. Sanch. l.* 5. *consil. c.* 7. *d.* 9. & *l.* 37. & *Card. de Lugo l. c.*

9. Peccat advocutus. 1. Si cum non sit idoneus, officium Advocati exerceat, & patrocinetur. *l. Nemini ff. de Advoc. S. Thom.* 2. 2. *q.* 71. estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam injustam secundùm dicta *cap.* 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subordinationes testum, &c. notabiliter officiat parti adversæ, habenti aliàs justam causam, &c. *v. Nav. c.* 25. *Fil. q.* 3. 4. Si utrique parti patrocinetur, quia repugnat, ut utramque partem æquè defendat *Syl. Sanch. cons. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. In diversis tamen causis secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Iudex, vel Assessor, agat Advocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. *Sylv. v. Advoc. q.* 2. 6. Si (tametsi defendat causam justam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat; si in causa manifestè justa Adversarium decipiat, dummodò nulla utatur falsitate, v. g. allegando falsa, &c. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 71. *art.* 7. *Sylv. Sanch. cons. p.* 2. *l.* 6 *c.* 7. *d.* 7. *Trull. l. c.* 7. Si adducat leges falsas vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam; vel leges bonas in falsos sensus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. *v. Fill. Trull. l. c. n.* 9. Si accipiat mercedem injustam. Quando autem à lege partium nullum taxatum est, censetur illud justum, quod habetur

tale

tale judicio prudentum, attenta qualitate negotii, dignitate, scientia, & peritia Advocati, & labore quem impendit, ac demum consuetudine approbata. *v. Trull. l. c. d.* 5. 10. Si contractum usurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudinis patriæ ignoret, (unde, si grave damnum clienti obveniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

10. Peccat Advocatus contra justitiam, si rationes & fundamenta clientis, quem justè defendit, vel secreta causæ detegat adversatio, ut ex aliis pro *Fagund. in p.* 8. *c.* 47. *n.* 13. vid. etiam *C. de* Lugo *l. c. n.* 6. teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in favorem clientis. *Azor. Fill.* &c. *ll. cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa grave damnum iniquè patiatur; quia ajunt, quilibet potest sine suo damno grave damnum alterius prohibere. *v. Less. p.* 2. *c.* 31. *Azor. Regin. Fill.* Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 18. Verùm hanc limitationem, cum *S. Th.* alii non admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, & accusator injustè procederet: tunc enim, ajunt, Advocatus accusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset profuturum, accusatore priùs monito, ut desistat. *v. Card. de* Lugo *l. c.*

11. Advocatus, si causarum expeditiones, cum præjudicio clientum; differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem, uti & omnium damnorum, quæ per ejus imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit; non tamen tenetur in omni-

omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed majorem vel minorem pro causæ qualitate. Vide *Bon. in præc. 8. d. 10. q. 3. Less. l. 2. cap. 39. d. 9. Laym. l. 1. tom. 1. cap. 5.*

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris?

Resp. Tenetur ii omnes justè fideliterque exercere suum officium, sive ex debito muneris tantùm, sive etiam ex juramento, Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos justos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium. *Bon. Escob.* & commun. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis? si secreta servanda non servent; si partibus, vel earum sollicitatoribus, aliisve tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent, accipiant stipendium majus justo, vel ultra pretium taxatum; si lites iniquas suadeant; &c.

2. Referens peccat. 1. Si defectu studii, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis, coneturque unius partis justitiam magis, quàm alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam evulgetur, unde possint gravia incommoda sequi, v. g. Iudex recusari, &c. v. *Escob.*

3. Secretarius peccat. 1. Si juramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, si-

ve exaggerendo, vel imminuendo, five immutando, aut invertendo. *Escob.*

4. Tabellio, five Notarius publicus peccat. 1. Si fine fufficiendi peritiâ (v, g. claufulas communes, &c. ignorans) fufcipiat officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depofitione teftium, aliquid addat vel detrahat, non levis momenti. 4. Si miniftro tranfcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter cuftodiat, cum damno partium. 6. Si differat caufarum expeditionem, ut pecuniam extorqueat. 7. Si teftamentum fcribat hominis rationis ufu deftituti. 8. Si teftes falfos admittat. 9. Si folemnitates neceffarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10. Si teftimonium aliquod neceffarium, unius rogatu, & alterius damno, non exhibeat; fi conficiat inftrumentum ufurarium, vel falfum, præfertim in damnum tertii, fi faciat, ut proceffus, & caufæ veniant ad alios Iudices, vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis poftulat: quia multum intereft habere hunc, vel illum Iudicem. *Escob. v. Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Bonac. in præc. difp. ult. p. ult.* 11. Si fecretum violet, v. g. aperiendo parti adverfæ, dicta teftium, ante eorum publicationem; quod effe mortale contra juftitiam docet *Trull. l. 8. c. 7. n. 3. ex Navar. cap. 25. num. 52.* 12. Si parti petenti inftrumenta occultet, præfertim quæ continent legata. *Navar. l. c. n. 35. Sylv. verb. Tabellio, Trull. loc. cit.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti tranfumptum procefsûs neget. 14. Peccat graviter, fi amiffo inftrumento, antiquo publico, vel teftamento, aliud fimile confingat.

5. Procurator peccat. 1. Si litem procuret inju-

stam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm justum. 4. Si suadeat reo, vel parti, ut injustè veritatem neget. 5. Si suâ incuriâ, negligentiâ, aliave culpâ, causa fit, ut lis perdatur. 6. Si nomine partis juret, sine particulari ejus informatione, cum periculo pejerandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. *v. Escob. Laym. l. c. Bon. q. 3. p. 4.* Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam vel pervertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. *v. Sayr. l. 12. c. 14. Fill. t. 40. c. 10. n. 294. Trull. lib. 8. cap. 6. dub. 1.*

DUBIUM V.

Quid sit officium Accusatoris?

Resp. Ut in accusatione servetur justitia, cavenda sunt tria. Primum est, calumnii, id est, impositio falsi criminis, vel ejus, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi, vel pœnam talionis, vel aliam, arbitrio Iudicis. Secundum est prævaricatio, id est, collusio cum Reo, & simulata tantum accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est tergiversatio accusationis inchoatæ, absque justa causa. Quod addo, quia cum causa. v. g. ob imperium Principis, vel Iudicis, quòd intersit Reipubl. talem personam non puniri vel infamari, vel quod in accusasione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. *Fill. t. 40. c. 7. n. 705.*

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare?

Resp.

Resp. 1. Privatum rarò ad id teneri: tum ex praxi timoratorum: tum quia aliàs tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi 1. *Privatum*: quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v. g. fiscalis, &c. tenetur ex justitia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationibus secuta *Fill. Bonac. in 8. præc. d. 20. q. 3. part. 1.*

Dixi 2. *Rarò*: quia si ita exigat bonum publicum, v. g. si proditio imminens, vel grave damnum vitæ innocentis, aliter averti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam privatus accusare, vel saltem denuntiare, idque tamen ex charitate tantum, quæ restitutionem non importat. *Fill. Bon. l. c.*

Resp. 2. Recusare prohibentur. 1. Excommunicati, proditores, infames, idque in pœnam criminis. 2. Filii, servi, suos parentes vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici in causa sanguinis, ob indecentiam. *Less. l. 2. c. 3. d. 5. Bon. l. c.*

Resp. 3. Non teneris imo nec debes etiam posito superiores præcepto, denuntiare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum: nec periculum imminet aliis: nec crimen est notorium: quia sine causâ proximi infamia sequetur. *v. supr. l. 2. t. 3. c. 2. d. 4.* 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempub. injustè vexaret, nec vellet desistere. *C. de Lugo de just. d. 14. n. 142.* 3. Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses, *v. C. de Lugo d. 38. s. 2.*

Du-

DUBIUM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in judicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioquerunt testes tantum singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minùs testari possint juxta versum vulgarem.

Conditio sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna fides, in testibus illa requires,

Hinc à testando rejiciuntur. Servi. 2. Mulieres 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in civilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine juncti & domestici; exceptis quibusdam casibus, apud *Less. l.* 24. *c.* 3. *num.* 38. 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii criminis. 9. Personæ inopes & viles. 10. Deliri & semifatui: ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur 1. An, & quando teneatur quis testari. 2. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. 1. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cùm ita necessarium est, ad avertendum grande malum proximi, aut Reip. vel ex præcepto, cùm Iudex, seu Superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo ultimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra justitiam; ideoque nec teneberis restituere, in contra multos docent *Valent. & Less.* Ratio est,

est, quia tibi necdum est præceptum: si quod autem jus nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imò, etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum qui à judice citatus fugit, vel testimonium fraude declinavit, cùm sit efficax & moralis causa, ut Iudex sententiam ferat in alterius damnum, non tamen est improbabile, quod docent *Mol.* & *Less.* non teneri. Ratio est, quia citatio intimata non inducit obligationem justitiæ, sed tantùm obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantùm est & inobediens, non autem injustus. *Less.. l. 2. c. 17. & 30. v. Bon, Laym. ll. cc.*

Resp. 2. Etiam legitimè & juridicè interrogatus non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, ut Consiliarius, Advocatus, Medicus, &c. modo tamen non sit necessarium, ad magnum Reipub. vel proximi malum avertendum: tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi jurasses te nulli dicturum: quia tale juramentum non obligat, cùm jure naturæ tenearis ad contrarium. Vide *Laym. c. 4. n. 9.* 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel privatum alienum prævaleat, ut notat *C. de* Lugo de justitia, *disp. 39. n.* 10. Unde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fido dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5 Si factum intellexisti per injuriam, verbi gratia, aperiendo literas, cogendo alium ad revelationem, &c. *Laym. lib. 3. tom. 6. c. 4. n. 5. Mol. d. 5. n. 5.* Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occul-

tam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio est, quia mens Iudicis est inquirere de delicto. *vide Azor. 3. p. t. ult. c. 27. Fil. Bon. d. 10. q. 3. p. 3. Laym. l. c.*

Resp. 3. Qui sciens falsum testatus est; per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum quæ causantur. Item tenetur revocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si reus de ea periclitetur, & putetur revocando aliquid effecturus: Ita communiter. Ratio est; quia in damno æquali, potiùs habenda est ratio innocentis, *v. dub. seq. a. 1.*

Dixi 1. *Sciens*: quia si ex ignorantia, inadvertentia, aut oblivione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit; non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur. Ratio est, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi 2. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. g. quia per falsa testimonia aliorum, jam tota causa damni erat data, ita ut Iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur, *Less. l. 2. c. 30.* & *Laym. l. 3. t. 5. c. 8.* & alii.

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3, Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si Iudici justè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DV

DUBIUM VII.

De Reo.

ARTICULUS I.

An & quomodo Reus teneatur fateri veritatem?

Resp. 1. Si non interrogent legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Iudicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, ut mendacium absit. Ratio est, quia tunc Iudex non habet jus interrogandi, aut obligationem imponendi reo: Ita *Less.* & *Laym. t. 6. l. 3. c. 5. Bon. d.* 10. *q. 3. p.* 2. Unde resolves.

1. Reus non tenetur fateri crimen suum 1. Si Iudex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non processit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio est, quia in his Iudex non interrogat legitimè, *Azor. Less. Fill. Laym. Bon. ll. cc. Card. de Lugo d.* 40. *n.* 1.

2. Nec tenetur, si dubitet, an Iudex legitimè interroget; quia non tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet Superiorem posse præcipere. Ita *Less. Fill. Laym. l. c. Sanch. l. 6. cons. c. 3. d.* 31. Salas, *C. de Lugo*, &c. contra *Sylv. Bon.* & alios.

3. Iudex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, &c. ut Reo constet, an legitimè interrogetur; quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, aliisve bonis, quæ bona fide possidet spoliare. *Cajet. Nav. c.* 25. *n.* 43. *C. de Lugo d.* 40. *n.* 1.

4. Si Reum juridicè quidem interroget Iudex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest Reus (idem est

est de teste) licèt sciat semiplenè probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia si Iudex veritatem sciret, non posset interrogare, Ita cum *S. Thom. q. 69. art. 1. Sot. Fagund. p. 8. c. 34. Dian. p. 3. tom. 5. misc. R. 66. C. de Lugo dub. 40. n. 4.*

Resp. 2. Etsi communior & verior sententia sit *S. Thom.* 2. 2. *q.* 69. si Reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere, probabile tamen est etiam, quod ex *Sylv.* docent, *Sà* & *Less.* non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi, & nullum grave damnum Reipub. timeatur. *Tann. d. 4. q. 4. d. 5. Card. de Lugo d. 40. num.* 15. ubi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio est, qui lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v. g. mortis; tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma, contra se, quibus occidatur, aut gravem pœnam, v. g. perpetui carceris, subeat, tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. *Bon. in* 8. *præc, d,* 10. *q.* 3. *p.* 2. *n,* 17.

Dixi 1. *In capitalibus*: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi 2. *Si spes sit evadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem. Undè resolves.

1. Non semper opus est (juxta dicta Resp. 2.) ut Confessarius reum urgeat ad crimen fatendum. *C. de Lugo d.* 40. *n.* 20.

2. Post sententiam latam: reus non tenetur confiteri crimen, quod ante injustè negavit, quia finito judicio, finitur obligatio rei. *Laym. l. c.* Imò proba-

bile

bile eſt, nec ante ſententiam ad id teneri, *etiamſi adhuc ſit in poteſtate Iudicis*: donec iterum interrogetur. *C. de Lugo d. 40. n. 17.*

Reſp. 3. Si quis ad evitanda tormenta gravia, mentitus, falſum ſibi crimen impoſuit, per quod ſit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Nav.* & alia docent *Angelus*, *Sylv.* *Leſſ. l. 2. c. 11. d. 7. Tan. de juſt. d. 4. q. 4. dub. 5.* Ratio eſt, quia non eſt mentitus perniciosè, cùm non teneatur tantis tormentis vitam conſervare. *v. de Lugo l. c.* Unde reſolves.

1. Talis non tenetur poſtea crimen revocare, quamvis antea perjurio confirmaſſet, ſi prudenter metuit, ne ad tormenta revocetur: quia etſi pejeratione graviter peccarit, hoc jam tranſiit, & non retractando nemini facit injuriam, ideoque ſufficit coram Deo pœnitere. *v. Leſſ. Tann. l. c. & q. 5. d. 4.*

2. Si ex illa falſi criminis confeſſione grave damnum aliis ſequeretur v. g. bonum Reipub. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæreſim lapſuri eſſent, quævis potius tormenta perferenda eſſent. *Tann. loc. cit. & q. 5. d. 4.*

3. Si reus tormentis coactus, denuntiavit alium innocentem, tenetur ſub mortali, ante ſuam condemnationem; & ſi tum non fecit, etiam poſt ſententiam damnationis, revocare: ad quod etiam Confeſſario eſt obligandus. Ita ex communi. *Tol. l. 5. c. 66. n. 7. Leſſ. c. ult. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. num. 103.* Ubi ſubjungit. 1. Si quis tamen ſequatur, ipſaque praxi ſervari advertat eam ſententiam, quæ negat per revocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denuntiationem ante factam, ut

docent *Delrio l. 5. sect. 3. Valent. d. 6. q. 13. p. 4.* is consequenter existimare poterit, denuntiantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad revocationem, quia inutilis. Ita *Tann. l. c.* Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minùs esse probabile.

2. Monet idem *Tann. n.* 105. cavendum esse Confessario, ne vel importunè sæpiùs reo damnato inculcet retractationem denuntiationis iniquè factæ, vel retractationem factam, imprudenter & cum scandalo evulget.

Quæres: *An reus teneatur revelare complices?*

Resp. 1. Si omninò occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis convinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. *Less. l. c.* & *Laym. l. 3. to. 5. c. 5.*

Resp. 2. Si crimen sit exceptum: tenetur etiam non rogatus; ideoque, si nolit, secundùm *Nav.* non erit absolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter injusta, lata tamen secundum allegata & probata, etsi in conscientia non obliget, non potest reus Judici positivè resistere, : tum ob scandalum; tum quia tali casu Judex habet jus sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sanch.* contra *Vict. Bon. C. de Lugo d. 4. n. 38.*

Dixi, *positivè*: quia reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam, (quoad mortem, ves pœnam morti æquivalentem, v. g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio est, quia quilibet tam magnum

gnum jus habet ad vitæ suæ conservationem, ut nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conservandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less. l. 2. c. 31. d. 5.* Unde resolves.

1. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit, (saltem nisi juraverit se mansurum) quia utitur suo jure, & nulli facit injuriam. *Fill. t. 40. c. 4. num. 274. Azor. Less. d. 5. n. 31.* nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans, vid. *Bon. d. 10. q. 3. p. 2. n. 13. Less. l. c.*

2. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente, se excutere; non tamen illi vim inferre; vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid. & Regin. l. 24. n. 4.*

3. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ custodes (præcisâ vi & injuriâ) decipere, trahendo v. g. cibum & potum ut sopiantur, vel procurando ut absint; item vincula & carceres effringere, quia cùm finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alii captivi per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno: quia tantùm est ejus causa per accidens, cùm jure suo utatur. Nec refert, quòd leges & magistratus quidam tales effractores graviter puniant: id enim fit, quòd vel contrariam sententiam sequantur; vel ex præsumptione, quòd vim intulerint custodibus; vel quòd propter bonum Reipublicæ ea pœna statuta sit. *Fill. l. c. Tann. d. 4. q. 4. dub. 5.* ex aliis multis. vid. *C. de Lugo d. 40. sess. 4.*

4. Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non solùm consilio juvare reum, ut fugiat, sed etiam

ſuppeditatis inſtrumentis, v. g. funibus, limâ, &c. quia finem alteri licitum illi ſuadere, & ad eundem media proponere licet. *Leſſ. l. c. n.* 30. *Tann. l. c. Sylv. Turr. Vaſq.*

5. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ut habet communis; tum quia executio ipſa effractionis ſoli reo licita eſt, propter jus vitæ conſervandæ; tum ne alioqui omnis ſecuritas carceris pereat. *Leſſ. l. c. Bon. d.* 10. *q.* 3. *p.* 1.

Quæres An reo liceat appellare?

Reſp. Si ſciat ſententiam eſſe juſtam, & juſtè proceſſum eſſe, non licèt (licet tamen ſupplicare) quia id eſſet Iudici calumniam imponere. Imò injuſtè appellans tenetur de damno. Si verò putet ſententiam iniquam eſſe, aut injuſtè proceſſum eſſe: aut ſi diverſæ ſint opiniones, poteſt appellare. *v. Tan. l. c. n.* 100. *C. Lugo l. c. art.* 14. *Sanch.*

DUBIUM VIII.

Quomodo Confeſſario agendum cum reo?

Reſ. Obſervanda ſequentia. 1. Inſtruat eum, quod quæ ſecum in foro conſcientiæ agit, eum Iudicibus non communicentur; ideoque ſive ſit nocens, ſive innocens, id ei nec prodeſſe, nec obeſſe poſſit. Ratio eſt, quia aliàs multi conantur ſe falsò probare innocentes, ut à Confeſſario juventur: alii contra falsò ſe innocentes dicunt, quod timeant, ne Confeſſarius conferat cum Iudicibus, ipſique revocentur ad torturam. Unde expedit. 1. Ut non temerè evulget Confeſſarius accepta extra confeſſionem. 2. Ut ad confeſſionem ſacramentalem reum non admittat, niſi poſtquam in foro profano res ſunt li-

qui-

quidæ: vix enim adigi poterit, ut omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur vel cogatur eadem fateri Iudici: ante tamen de contritione agendum est. *Delrio l. 6. c. 1. s. 3. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4.*

2. Ne cogat importunis modis reos, ut se tales fateantur, tum quia vere quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & verâ ad Deum conversione; de hac ergo laboret, & sequetur bona confessio, non autem contra. *Tann. loc. cit.*

3. Caveat, ne coram reo censeat modum procedendi judicialem: proindeque communiter non admittat quærelas de injuria facta, cum non sit Confessarii ea judicare, sed ad pœnitentiam disponere.

4. Etsi quidam authores permittant Iudici uti dolis bonis ad crimen eliciendum, non tamen id licet Confessario, ne ministerium ejus infametur.

5. Non licet secundum *Concil. Antioch.* (*Cap. 33. & 34. Non licet:*) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. *v. Tann. d. 4. q. oli. dub. 5. n. 128.*

6. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in judicio, ipsumque modum processus, ut & prudentius possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

7. In confessione examinet. 1. An consortes criminis prodiderit (si secundum supradicta tenebatur) & qidem si falsò alios infamarit, inducat ad revocationem, etiam cum periculo torturæ. *v. Tan. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103.* & dicta dub. superiore. 2. Si

saga sit, quo tempore, qua occasione, in magiam sit lapsa; ut si postea neget, convinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo, Christianæ fidei renuntiarit, dæmonem adoraverit, falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim conjunctis, ut marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo iis deinceps occurrendum, atque inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

8. Sæpè non expedit post supplicium Judici significare, reum in extremis denunciationes revocasse, tum quia Judices id parvi faciunt, (quàm rectè, vid. apud *Laym.* & *Tann. l. c.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia innocentiam denunciati evulget, cum eo ipso revelet peccatum denunciantis. Quare si aliquàndo Judicem monere expediat, rogandus est reus, ut id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, ut Judex moneatur.

9. Si alicujus innocentiam ex confessione colligeret, (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse docet *Tan. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 85.*) id Judici aperire, ac pro reo intercedere, periculosum est, tum quia post publicatam rei confessionem, ei non credetur, tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli: tum quia si rei cognoscant eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient, eum callidè sua facinora celandi. vid. *Laym. l. 3. t. 6. c. 5. Tann. d. 4. q. 5. d. 4. n. 95.*

10. Etsi pro reis, etiam justè damnatis, interce-

dere

dere aliquando possit, maximè apud Magistratum supremum, juxta scripturam, Prov. 24. *Erue eos*, &c. valdè tamen prudenter & moderatè id faciendum: quia relaxatio potest esse illicita, Judexque (non tamen Confessarius, nisi ea præviderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione seqvuntur; imò & ipsi imputabuntur; cùm ex officio debuerit impedire. vid. *Bonac. in* 8. *præc. d.* 10. *q.*2. *&* 3. *Tan. de just. d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4.

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopæorum, & Chirurgorum?

Resp. Tenentur ii imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub gravi obligatione: sufficientem habere scientiam, sive peritiam. *Navar. c.* 25. *Anton. C. Lugo d.* 26. *n.* 1. Deinde in curandis infirmis, servare se ;uentes regulas. 1. Ordinariè debena sequi opinioues medicorum securas & tutas. Ratio est, bericulum & damnum proximi. Ita *Bon. Laym. Sanch.* 1. *mor. c.* 9. *num.* 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur: quia aliàs imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhiberi probabiliora, & tutiora: tum quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent, tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nocitunum sit, possunt, imò debent illud adhidere. Ra-

tio est, quia sic infirmi negotium utiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum aliàs spem vitæ non habeat. *Laym. l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. *Fill. n.* 152. *Bon. de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. Unde resolves.

1. Medicus peccat. 1. Si absque sufficienti peritia, gravem morbum curare tentet. 2. Si occurente gravi & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilibus creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat, præsertim, quando de iis non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter utilia. 5. Si non bene perspecta morbi natura, temere adhibeat remedia obvia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ vel gravis læsionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori vel præcepto contrarium, v. g. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facile, & sine necessitate, à jejunio absolvat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. *v. Bon. l. c. Nav. c.* 15. *Azor.* 1. *p. l.* 2. *c.* 17. *Escob. l.* 2. *E.* 3. *c.* 9.

2. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis & ignarus munus exerceat. 2. Sine arte vel diligentia, medicamenta conficiat. 3. Melle in potionibus pro saccharo utatur. 4. Si unum medicamentum pro alio (nisi tamen esset æque bonum, & non majoris pretii) contra medici præscriptum, cum gravis damni periculo porrigat, vide *Salas. dub.* 34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum.

dum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia,&c. vide *Escob. loc. cit.*

3. Peccat Chirurgus. 1. Si sine scientia & peritia sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si medicum, quando gravitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem justo majorem exigat. 5. Si abortus causa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. *v. Escob. l. c.*

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium?

Resp. Ea patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus resolves.

1. Mercator peccat. 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione pravi usus. 2. Si paratus sit quodcunque pretium, etiam injustum, ab emptore accipere. 3. Rem carius, quam supremo pretio vendat, ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum gravem occultum non aperiat, pondus & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum injuriam monopolium injustum instituat, merces omnes unius generis, sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres & inutiles novis admisceat, & vendat eodem pretio utrasque. 8. Si justa tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum possit, non solvat creditoribus, cum gravi eorum damno. 10. Si mercibus solvat, quod pecuniâ debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis

publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si juret falsò, se tanto pretio merces comparesse. 13. Si contractum ineat quemcunque, dubitans de ejus justitia. 14. Si emat res furtivas, &c. vide *Escob. tom.* 2. *E.* 3. *c.* 12.

2. Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos, vel lascivos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. vid. *Escob. c.* 13.

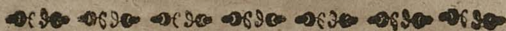
3. Argentarius, sive Aurifaber peccat. 1. Si æs pro auro vel argento vendat. 2. Auro vel argento plus æris misceat, quàm ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtivis aliquid emat, malâ fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

4. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant. 1. Si jurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, (vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate Domini. 3. Si diem festum sine gravi causa violent, per se, vel per suos famulos, vide *Escob. lib.* 1. *c.* 13.

(o)

LIBER

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

CAPUT I.
De Peccato in genere.

DUBIUM I.
Quid sit peccatum?

RESpondeo: Est transgressio legis, sive, ut ait *Tol.* est voluntarius recessus à regulâ divinâ, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale & humanum, quàm divinum: per recessum intelligitur actus, (vel ejus omissio) qui fit non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali advertentia malitiæ, quod addo, quia ut docet *Sanch.* 1. *mor. c.* 16. cum *Vasq. d.* 2. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 3. & 12. &c. non sufficit ad actum peccaminosum libertas & advertentia quævis virtualis. vel interpretativa, quâ scilicet quis advertere poterat, & debebat, nec quæcunque actualis, quâ scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in objecto attendat: sed requiritur, ut advertat mortalem malitiam objecti, aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, quia sine ista advertentia non est voluntarium, cùm non sit cognitum; quia quandiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa, & censetur illa inadvertentia, naturalis & invincibilis oblivio. Addit tamen *Tann. d.* 4. *de peccat. d.* 5. *q.* 5. *dub.* 5. *n.* 106. non esse necesse, ut consideratio illa

maneat actu, dum peccatum durat; sed satis esse; ut vel actu, vel virtute maneat. ita ut cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data; ut fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. *v. Bald. l. 1. d. 36.* Verum recentiores communiter docent, talem, v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando usu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum prævidens malum, quod commissurus erat, ejus causam dedit; ajuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, ut v. apud *Schol.* nam in ordine ad praxim, parum refert, utrolibet modo loquaris.

Ref. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditiones ut patet ex prima responsione. 1. Ut sit voluntarium, id est, ut fiat à voluntate consentiente. 2. Ut sit liberum, id est, ut sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Ut advertatur malitia. Ex quibus resolves.

1. Defectu primæ conditionis, nullus actus; qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet: ideoque nec impedit communionem, sive is sit internus, ut cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœnæ, motus carnis, etiam usque ad effusionem seminis: sive externus ac violentus, v. g. stuprum virgini per vim illatum.

2. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus usus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

3. Defectu tertiæ non peccat; qui die jejunii, de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, etsi advertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem projicit per fenestram, non advertens periculum

lum læsionis: vel qui contractum usurarium celebrat, non advertens esse talem. *Sanchez l. 1. c. 16. n. 21. Regin. l. 15. n. 75.*

4. Damna & eventus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò inculpabiles, si sint prævisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: ea vero adhibita, etsi postea eveniant, culpa vacant. Uti etiam, quando juxta loci & temporis circumstantias non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq. 1. 2. d. 124. c. 2.* Quibus conformiter *Less. l. 4. c. 3.* docet, si negligentia, ebrietatem aut eventus ex ea sequi solitos præcavendi, fuerit tantum venialis, etiam mala quæ prævideri poterant, tantum venialia fore; quia cum non in se, sed tantum in causa sint libera, non possunt habere majorem culpam, quàm ipsa causa.

DUBIUM II.

An & quando desideria, & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò, simplex amor & complacentia objecti cogitati fruendo ejus dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à mora temporis, cum momento possit perfici; sed quòd voluntas, post plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. 1. Desiderium absolutum, sive cogitatio cum voluntate consentiente absolute in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacen-

cente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex Matth. 5. *Qui viderit*, &c. Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem & malitiam ab actu externo tanquam objecto. Ita commun.

Resp, 2. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit, sub tali conditione, quæ omnem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: v.g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Judex essem, malefactorem istum occiderem. *Valent. tom.* 2. *d.* 6. *quæst.* 4. *p.* 4. *Sayr. Salas in* 1. 2. *tr.* 13. *d.* 16. *s.* 27. *Vasq. dub.* 116. *c.* 2. Si verò conditio malitiam non auferat; est peccatum: ut v. g. si cogites, si non esset infernus, mœcharer; si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei statûs, ulciscerer, occiderem te. Item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem, (intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu: secus enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu) *Bonac. de mat. q.* 4. *p.* 8. *n.* 9. Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte objecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum: præcisâ conditione non auferente malitiam, ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione. *Cajet. Sanch. l.* 1. *mor. c.* 2. *Vasq. Laym. l.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *n.* 10. Ex quibus resolvuntur hi Casus.

1. In omnibus, solo jure positivo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac, (si prohibitum non esset,) v. g. ederem carnes die Veneris, si

Ecele-

Ecclesia non vetuisset. Ratio est, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert. *Azor. l. 4. c. 6. q. 10. Sanch. l. 1. c. 2. Vasq. d. 1. 16. c. 2.*

2. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro cnnditione apponatur, v. g. occiderem Petrum, si Deus mandaret; suspenderem furem, si essem Judex; ducerem uxorem, si liceret, si non essem Sacerdos; si essem liber à voto. Ratio est, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet *Sà*, V. *Peccatum*, hujusmodi desideria esse periculosa, & vitanda, atque ut ait *Cajet. ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes. *Ibid.* & *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. num.* 10.

3. Etsi idem quidam, ut *Cajet. Sal.* & *Vasq.* universim affirment de omnibus jure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposite tollat ratiouem peccati ab objecto; ut si dicas, si non esset peccatum, fornicarer, eò quòd tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docent *Azor. Sanch.* & *Laym.* esse peccatum; eò quòd sit intrinsecè malum, nec malitiâ suâ (quæ in consensum circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur, quia si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud objectum, non est peccatum. *Sanch. l. 3. c. 2. n. 25. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 11.* vid. *C. de Lugo d. 16. n. 376.*

4. Gaudere & delectari de opere malo, sub conditione (si liceret) v. g. in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundùm quosdam DD. si fiat tantum secundùm appetitum rationalem, sive

volun-

voluntatem (secluso omni alio periculo consensus illiciti & turpis motus; qui tamen quia communiter & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitivi, quæ proprie delectatio dicitur, sitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in objectum abstractam à malitia: cùm sequatur intellectum, cujus est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in objectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum, sed ut est in se; ideoque talis delectatio est de objecto absolutè malo. *vid. Laym.* & *Bon. de matr. q. 4. part. 8.*

ARTICULUS II.

An delectatio morosa semper sit peccatum?

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundùm se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita *commun.* ex *D. Th. 1. 2. q. 78. a. 8.*

Dixi, *secundum se*: quia si delectatio sit tantum de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum; quia sicut cogitatio v. g. de rebus obscœnis, in ordine ad docendum, vel concionandum, &c. bona est, cognitio autem de iisdem rebus ex curiositate, est mala venialiter: ita consequenter, delectatio de tali cogitatione tanquam objecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum male operandi, non circa ipsum opus malum; quo modo sine peccato sæpè non delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v. g. ex equo, &c.

non

non secundum se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus & industrius. modus cadendi inopinatus, *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 2.* Ex quibus resolves.

1. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de objecto malo.

2. Si talis effectus secutus sit ex opere secundùm se quidem malo, hic tamen & nunc culpa vacante, ut v. g. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus, docent *Less. lib. 4. c. 3. n. 105. & 106.* ex *Vasq. 1. 2. d. 105. c. 2.* v. g. de solutione naturæ facta in somno. Ratio est, quia objectum delectationis istius non est malum, *v. Bon. de matr. d. 4. p. 8. n. 8. Sanch. lib. 1. mor. c. 2. n. 18. Card. de Lugo de pœn. d. 16. n. 389.* Imo addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) ut tale quid fiat sine culpa; v. g. ut in somno eveniat naturæ solutio, ob finem bonum: dummodò desiderium non sit tam intensum, ut tale quid probabiliter causet; neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, ajunt, quia objectum hujus desiderii, aut gaudii, non est malum. *v. Less. & Bon. l. c.*

3. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges delectentur appetitu tantum rationali, de actu conjugii præterito, futuro vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio est, quia hi actus habent objectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali*: quia si sponsus, aut vi-

dua

dua voluntariè consentiat in delectationem sensitivam & carnalem, (quæ ex recordatione copulæ futuræ aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccant, ut docent *Less. l.c. t.* 3. *c.*6. *Bon. Tan. Palaus*, vid. *Dian. t.* 5. *misc. R.* 2. contra *Med.* &c. Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem sensitiva & carnalis ut plurimùm, imò etiam periculum consensus in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis; inter conjuges tamen, modò periculum pollutionis absit, etiam sensitivam & veneream delectationem non esse mortale, docent *Fill. Bonac. de matr q.* 4. *Sanch. Less. l. c. d.* 1. & *Dian. t.* 3. *misc. R.* 36. Tum quia status matrimonii hæc excusat; uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causâ institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus conjugale, licet per accidens opus non èxerceatur.

4. Delectatio morosa, de rebus solò jure positivo prohibitis, non est illicita; modò non fiat sub ratione prohibitionis: v. g. si Carthusianus, vel alius, die jejunii se oblectet de cogitato esu carnium, quia non est de opere malo, cùm lex tantùm vetet comestionem externam. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 9. *Less. l.* 4. *c.* 3. *d.* 14. *n.* 111. *&* *n.* 113.

5. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio, v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio, uno, an pluribus; in materia carnis, an de conjugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat *Azor. Sà, V.* Luxuria, *Salas. t.* 2. *tr.* 13. *d.* 16. *s.* 6. *n.* 59. &c. si delectatio feratur in objectum apprehensum secundùm totam suam maliti-

am,

am, non autem si tantùm secundùm partem, v. g. in fœminam, apprehensam ut non suam, non tamen ut alteri nuptam, vel ut monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bonac. Dian. Palaus*, vid. *Lugo d.* 16. *n.* 363. Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in objectum, secundùm totam suam malitiam; aut etiam desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundùm se, & ut est à parte rei: ac proinde est ejusdem cum illo speciei, ideoque ejus circumstantiæ semper fatendæ sunt. vid. *Aut. cit.*

Resp. 2. Si quis sine causa & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis naturaliter orituram, (v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat venialiter: si verò justam causam habeat, nihil peccat, vid. suprà *in 6. præc. l.* 3. *t.* 4. *c.* 2. *d.* 4.

Quæres: An voluntas delectationem carnalem positivè reprimere teneatur?

Resp. 1. Si voluntas plenè eam advertens negativè & permissivè se habeat, ita ut nec approbet, nec repellat, dummodò id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit ulterioris consensus, probabile est, quod docent *Cajet.* & *Sanch.* 1. *mor. c.* 12. non peccare mortaliter, tum quia non consentit in delectationem, tum quia moraliter est impossibile, omnes illos motus evitare: tum quia ex justa causa illos licet permittere; etiam secundùm adversarios.

Resp. 2. In praxi tamen verius videtur, quod docent *Vasq. Azor. Less. Bec*, 1. 2. *t.* 2. *q.* 5. *c.* 5. sine justa

causa

causa eis non resistere, esse mortale: quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensus & contrarium credere, est nimia sui confidentia & præsumptio. Moderatè *Laym.* utramque sententiam probabilem fatetur, & ait delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cùm facile possis, & speres te tali modo posse depellere, *vid.* Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *d.* 3.

DUBIUM III.

De distinctione peccatorum?

ARTICULUS I.

Quæ peccata distinguantur specie?

Resp. Peccata, quoad materiale, sive entitatem positivam, specie distinguuntur ex objectis formalibus, & circumstantiis speciem variantibus, quatenus eæ objecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proxime distinguuntur ab oppositis formis, sive rectitudine virtutis, quâ privant, remotè autem & fundamentaliter, ex objectis. Ita *Trid. d.* 4. *de pec. d.* 1. *q.* 2. Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex objectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia privationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus privant; sed peccata formaliter sunt privationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex objecto; ergo privatio rectitudinis ex eodem remotè. Ex quibus resolves.

Peccata specie differunt, non tantùm quæ diversis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè; ut prodigalitas, & avaritia: vel ratione

diver-

diversæ difformitatis, id est, quæ adeò diversâ ratione & malitiâ ejusdem virtutis materiam attingunt, ut quantum est, ex natura ejusdem peccati, non sit eadem facilitas moraliter loquendo, neque propensio utrumque peccatum committendi; qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICULUS II.

Quæ peccata distinguantur numero?

Resp. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diversis objectis numero totalibus, non materialiter & physicè tantùm, sed etiam formaliter & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. *Fill. tr.* 21. *c.* 8.

Dico *moralem*: quia etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat quævis interruptio, in ordine tamen ad confessionem non multiplicatur, nisi moraliter multi sint: quia sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita ut nec virtualiter, nec interpretativè manere censeantur. 1. Per contrariam voluntatem & propositum. 2. Per cessationem ab actu, voluntariam & liberam. 3. Per cessationem involuntariam & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cum in illo cesset usus rationis, non continuatur actio libera & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasq.* &c. Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, in externis tamen non habet locum,

cum,

cum, secundùm *Fill. tract.* 21. *c.* 8. *n.* 317. Ratio est, quia etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter: quia hoc ipso quod animus involuntariè distrahitur, remanet interpretativè prior voluntas, cùm non sit retractata aut aliter interrupta. Vid. etiam *Bald. d.* 21. *n.* 3. Ex dictis resolves.

1. Unum numero peccatum committit, qui uno actu odii vel detractionis fertur in 10. homines, qui uno ictu duos occidit; qui uno actu vult omittere officium Horarium per mensem, jejunium per quadragesimam. Quia etsi hæc objecta physicè sint plura, sunt tamen unum moraliter & formaliter, quatenus in uno actu hic & nunc conjunguntur. Ita *Navar. Fill. Bonac. d.* 2. *q.* 4. *p.* 1. contra *Azor. Vasq.* &c. quia satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verùm sive 10. peccata dicas, odisse v. g. 10. homines, sive unum, parum refert, cùm unum hoc illis decem æquivaleat: proindeque objecti gravitas in confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse individuali constituit, ut notat *Fill. Bonac. Suar. de pœn. d.* 22. *s.* 5.

2. Actus voluntatis internus sæpiùs interruptus & repetitus, licèt physicè sit multiplex, moraliter tamen est unum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento & causato; aut etiam in pluribus actibus externis sibi invicem subordinatis ad eundem finem; hinc v. g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renovet, unum furtum: & qui ad occidendum alium pergens, sæpè voluntatem renovat, unum homicidium committit. Ratio est, quia est una actio exter-

externa, ab internis intenta & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter uniuntur. vid. *Baldell. d.* 21. *n.* 4.

3. Actiones externæ, licet numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modo non habeant distinctam ab illo malitiam, non distingvuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, & subsequentia, tanquam complementa & appendices operis, unum numero peccatum sunt, ut docent *Nav. c.* 6. *n.* 17. *Azor. l.* 4. *c.* 4. *q.* 6. *Fill.* &c. Ratio est, quia sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, ejusdem actus humani & objecti, in quo omnia prædicta moraliter uniuntur.

Dixi, *complementa*: quia, si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu præterito, ex natura rei non consequantur, distingvuntur numero; ut v.g. si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, ut docet *Suar. t.* 4. *de pœn. d.* 22. *s.* 1.

CAPUT II.

De peccatis in specie, mortali & veniali.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

Resp. 1. Mortale est, quod ob sui gravitatem, gratiam & amicitiam cum DEO solvit, pœnamque æternam meretur. Dicitur (mortale,) quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veni-

Veniale est, quod ob suam levitatem gratiam & amicitiam non tollit, etsi fervorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur (veniale) quia salvo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facile consequitur.

Resp. 2. Mortale peccatum duplex est, aliud est mortale ex genere suo: aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei vel proximi, quoad personam, res aut jura, vel nos ipsos corrumpit graviter. Ita *Azor. l. 4. c. 9. Sanch. l. 1. mor. c. 3.* Unde resolves.

1. Peccata contra bonum proprium commissa, ut plurimum sunt venialia ex genere, ut v. g. inutilis & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultus & vestitus, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, usu conjugii, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

2. Peccata, contra virtutes Theologicas, sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, v. g. veracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ divinæ, ejusque honori externo vel interno: quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bonos aut juri proximi.

3. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo: quia non omnia graviter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

Resp. 3. Mortale ex accidente dicitur, cum actus ali-

aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis, de quo infrà.

DUBIUM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale?

Resp. 1. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si unum desit, fit veniale, quod aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus, plena advertentia & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3. Gravitas materiæ, saltem ut plurimum. Ratio primæ & secundæ partis est, quia spectatâ fragilitate humanâ, non videtur decere divinam bonitatem, æternis suppliciis punire hominem, absque plena consideratione & consensu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia parvi est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur ut plurimùm.

Resp. 2. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, ut patet ex dictis.

Prima est, si ex parte intellectus non sit perfecta advertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt: 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si pòst, ubi meliùs consideras, judicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita ut ferè nescìveris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt: 1. Si ita dispositus fueris, ut licet facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præ-

sertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ira affectus, ut malit mori, quàm expressè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit non plenè sui compos, &c. judicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. v. *Sanch. 1. mor. c. 10. Baldell. l. 10. d. 8.*

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parvi momenti. Quando autem talis sit, discernendum est mortali judicio prudentis, cui sequentes regulæ servient: 1. Ut de materia judicetur, non tantùm ipsa secundùm se absolutè est consideranda, sed etiam respectivè ad finem intentum: ad quem si parum facit, levis est; gravis autem, si multum, ut docet *Vasq. 1. 2. d.* 158. 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpè fit, ut res ex se levis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit gravis, ea spectanda est tum absolutè, & secundùm se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ parvæ, vel secundùm se, vel secundùm affectus à se productos, moraliter conjungantur, fit materia gravis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro una. Contrà verò non censetur materia gravis, si parvæ materiæ, nec secundùm se, nec secundùm effectus relictos, inter se uniantur. Ex dictis resolves.

1. Peccat mortaliter, ita ut fiat materia gravis, si sæpè modicum furaris, & non restituis, juxta dicta *l. 5. t. 5. c. 1. d. 3. casu 1.* item si interruptim Psalmos aliquot ex eodem Officio omittas: si eodem die jejunii sæpiùs parum comedas, eodem festo sæpiùs parum labores.

2. Non peccas graviter, si diversis festis modicum labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi: quia cùm ista moraliter inter se non uniantur, singula sunt parva. vid. *Sanch. l. c.*

3. Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat votum, quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel parvam eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei, quia cùm quotidie cujusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere, quia illud propositum non fertur in rem gravem. Imò, contra *Sanch.* id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diversæ speciei, in materiis valdè levibus, uno die implenda haberet; quia materiæ illæ, cùm sint independentes à se, non uniuntur. Si tamen similia vota non sint onꝰ affixum diei, sed tantùm dies præfigatur ut terminus, ultra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem perventum fuerit.

4. Probabile est, eum, qui ter vel quater 1000. aureos in causas pias vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solveret, quia etsi talis pars absolutè in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali judicio non valdè videtur æstimanda. vid. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 5.

DUBIUM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale aut actu indifferens, transeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet *Sanch.* &c. 1. Ratione finis adjuncti. 2. Ratione finis ultimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breviter.

Resp. 1. Peccatum veniale transit in mortale ratione finis adjuncti; ut si quis leviter mentiatur, ad copulam carnalem extorquendam: quia cùm finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis: quia seclusâ malitiâ mortali finis, manet veniale.

Resp. 2. Transit item in mortale, ratione nimii affectus in rem aliquam: ut si v. g. ultimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valdè intensè & vehementer ferri in objectum, sed requiritur, ut appretiativè illud ita æstimes saltem virtualiter, ut paratus sis ejus causâ transgredi præceptum obligans sub mortali: ut si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, ut malit festo omittere sacrum, &c. quàm illis privari. Notat autem *Bon.* hunc affectum non tantùm habitualem, sed actualem esse debere, ut peccatum contrahatur, quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantùm es paratus.

Resp. 3. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptûs absoluti, & formalis.

1 Dico autem (contemptum absolutum & formalem,) quando nimirum ideò formaliter & absolutè præceptum violatur; quia ipsi, aut superiori subjici renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ; vel quando ideò non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis, quorum utrumque graviter pugnat cum charitate debita superiori. Ex quibus resolves.

1. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subjici absolutè, nolis tamen hic & nunc in re modica;

dica; aut si authoritatem legis vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. Ratio est, quia non est contemptus absolutus & simpliciter, sed tantùm secundùm quid.

2. Si præcisè ex indignatione, malitia, prava consuetudine, aliave causa, præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale; quia non est contemptus formalis, sed tantùm interpretativus.

3. Est mortale, facere vel omittere aliquid, ex contemptu justæ legis humanæ. Item, ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis, (quod prætereà tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati ut sic, & ut à Deo authoritatem habentis, non tamen ut talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius, non est contemnere absolutè & simpliciter, sed tantùm secundùm quid. vid. *Sanch.* 1. *mor.* 5. *Bon. de peccat. dub.* 2. *q.* 3. *p.* 5.

Resp. 4. Peccatum, vel opus indifferens habens mali speciem, transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio est, quia tali operi superadditur aliquid, graviter repugnans charitati. vid. dicta de scandalo, & *Fill.* *t.* 21. *c.* 6. *q.* 10. *n.* 212.

Resp. 5. Veniale, vel opus indifferens, transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter; quia talis salutem animæ contemnit, cùm tam probabili ejus periculo temerè se exponat. Unde in confessione ex-

plicanda est species peccati, cujus periculo se objecit, quia eodem genere peccati peccavit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPUT III.

De Peccatis Capitalibus in specie.

DUBIUM I.

Quid sit superbia, & quale peccatum?

RESP. 1. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis in genere suo, si sit consummata & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, superioribus, eorumque legibus subjici nolit: Imperfecta tamen, qua quis subjici non renuens iis quibus debet, & in suo tantum affectu sese magnificat, est tantum veniale, ut docent *Cajet.* &c. V. *Superbia*, quia sine Dei & aliorum despectu, plus justo se efferre, non est gravis inordinatio: esset tamen gravis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abjectione.

Resp. 2. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est Præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid, supra vires. Est communiter veniale tantum: fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat: v. g. si præsumas jurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri. Item officium Medici, Advocati, Confessarii, &c. sine debita peritia. *Less. l. 3. c. 2. d. 3.* & suprà *l. 4. t. 3. disp. 9.*

2. Est Ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris; ut si ambias beneficium, vel officium, quo es indi-

gnus; vel illicito modo & medio, v. g. per simoniam. Est per se peccatum veniale, fit autem mortale, vel ratione materiæ ex qua, vel ratione medii, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, ut docet *Laym.*

3. Est vana Gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cujus finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, sive veræ, sive fictæ. Dicitur vana, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta, aut quæ non est digna gloriâ, vel non tantâ, ut ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non benè de re judicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpè per accidens, ut dictum est de ambitione. Imò ut contra *Angelum* rectè docent *Sylv. Navar. cap.* 17. &c. est tantùm veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v. g. concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, juxta *D. Thom.* 1. 2. *q.* 13. 1. Directè: idque vel per verba, estque jactantia: quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, v. g. jejunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis, uti etiam 1. Si quid dicat contra gloriam Dei, ut Ezech. 28. *Deus ego sum.* 2. Si prorumpat in contumelias, v. g. *Non sum sicut cæteri hominum, adulteri,* &c. *ut* [illegible] *hic.* 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. Si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet, (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum jactantia de peccato conjuncta fuit complacentia ejusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit, *Navarr. Palaus,* & *Diana*

tom. 2. *tract.* 4. *R.* 116. docent contra *Sanch. Lopez, Rodrig.* &c. non necessariò explicari, vid. *C. de Lugo d.* 16. *num.* 267.) vel per facte, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur Inventio novitatum, hæc enim solet vulgus admirari, ut peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat juventutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est Hypocrisis; v. g. si quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se veniale est, nisi sit cum injuria, vel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum, & est Pertinacia, quâ quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ, quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti; vel si sit conjuncta cum periculo tertii, v. g. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem, & est Discordia, quâ peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba, & est Contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet; & est Inobedientia. vid. *Bald.*

Resp. 3. His tribus superbiæ filiabus, respondet Pusillanimitas, quâ quis nimium sibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est; veniale est ex genere suo, & fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. vid. *Less. l.* 3. *cap.* 2. *Laym. lib.* 3. *sect.* 5. Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

1. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter

taliter malâ, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur ut laude dignum. *Sanch. Bald. d.29. l.3.*

2. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudve grave malum, vel peccatum omissum, v. g. fornicationem, peccat mortaliter; quia est species jactantiæ, & est cum approbatione peccati & occasio committendi. *Ibid.*

3. Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens, quòd suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, ut sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat graviter. *Baldel. l. c.*

4. Exornare se nimium ex animi levitate, vel vanitate, per se tantùm est veniale. *Ibid.*

5. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Bald. l. c.*

6. Simulare improbitatem est peccatum, (quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id quod ex se est indifferens, & permittendo ab aliis accipi ut signum improbitatis, cùm tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DUBIUM II.

Quid sit Avaritia?

Resp. 1. Est inordinatus appetitus temporalium. Unde ex hoc & regulâ suprà traditâ, de peccato mortali, resolves sequentes Casus.

1. Est ipsa ex genere suo venialis.

2. Cùm verò eò excrescit, ut ejus causâ divinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

3. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ, & consistit in defectu conservandi, & excessu erogandi

est ex genere suo venialis: levior, quàm avaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis & uxori pauperiem creas; si impotentem te reddas ad solvenda debita; si profundas bona Ecclesiastica, piis causis obnoxia. vid. *Less. l. 2. c. 47. l. 8.*

Resp. 2. Filiæ Avaritiæ sunt sequentes:

1. Obduratio cordis, (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est solvendo, &c. Hâc aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis urget, & tamen ex tali duritia non subvenitur. *Nav. c. 27. Tol. l. 8. c. 26.* Vide dicta de charitate proximi.

2. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conservandas divitias, cum inani & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obligamur (v. g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore, vel loco indebito, v. g. de familia, messe, vindemia, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. *S. Th. 2. 2. q. 55. art. 6. Reg. l. 23. c. 2. q. 3. Escob.*

3. Violentia mortalis est, quando est injusta, & circa materiam gravem.

4. Fallacia, sive dolus in verbis, potest esse mortalis, ratione finis vel mediorum.

5. Fraus, sive dolus in facto; est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ, (v. g. si ea vitium habet,

vel

vel non sit qualis existimatur) quàm ratione pretii. *Navarr. c. 23. Tol. l. 8. c. 47. Escob.*

6. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius, mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter: Circa personas, quomodo Judas Christum, Dalila Samsonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles, (ut si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, ut si pecuniam, vestem, &c. cujuspiam absconditam prædoni ostendas. 3. Circa secretum: vel sibi commissum revelando, (quod est contra fidelitatem & justitiam, siquidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, ut docet *C. de Lugo l. 14. n. 139.* & quidem mortale, si prævidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam, aliàs veniale) vel alienas literas aperiendo & legendo. Quod postremum, si fiat ideò, ut sciat secreta alterius, est curiositas: & si sit in re gravi, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale, docent *Tol. c. 7. c. 45. Bald. l. 3. d. 11. Navarr. c. pen. d. 6. de pœn. Mol. Laym.* l. 3. *t. 3. p. 1. c. 4.* (qui addit, eum qui dolosè alienas literas aperit, & legit cum alterius injuria vel damno, crimen falsitatis committere.) Dixi, *per se esse mortale*; quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitimâ authoritate, justa ex causa fiat. Unde resolvuntur Casus sequentes.

1. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum injustum damnum, vel injuriam tuam cedere, quam intendas avertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas non tantùm hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli ex lo-

cis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse judicant. *Navar. c.* 18. *Regin. lib.* 24. *n.* 60. *Escob. C. de Lugo d.* 34. *n.* 148.

2. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur ejus, à quo vel ad quem mittuntur, (neque lex specialis vetet, *C. de Lugo l. c.*) vel tacitus saltem: ut si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob.* ex *Nav. Regin.* &c. *l. c.*

3. Superior Religiosus, literas suorum subditorum (dummodò non mittantur ad superiorem majorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit: sive ex Religionis statuto, aut consuetudine: sive ex suspicione probabili, quòd mali aliquid contineant. vid. *Escob. Peyrin. de relig. tom.* 1. *q.* 2. *c.* 1. *Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 55.

4. Nec est peccatum, si necesse sit vel expediat ad injuriam alteri imminentem avertendam: dummodò non plus legatur, quàm ad eum finem necesse est. *C. de Lugo l. c.*

5. Qui aperit & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantùm peccat. *C. de Lugo l. c.*

6. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à Domino abjectas, recolligas, & junctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est, nullum autem, (per se) si, ut ex illa notitia tibi provideas: quia quod pro derelicto habetur, in usum suum convertere licet. *Bald.* ex *S. Anton.* & *Rosel. Sylv. V.* Emptio *q.* 17. *Laym. lib.* 3. *f.* 5. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 4. *Dian. t.* 2. *tr.* 6. *misc. R.* 55. Rectè tamen notat *Laym. l. c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum iis con-

contentum, si damnum inde cujuspiam provenire possit, imò (addit) revelans ejusmodi secretum, (cujus notitiam etiam justè acquisivit) contra justitiam peccabit, si intelligat, audientes eâ notitiâ usuros, ad damnum injuste inferendum. vid. *Laym. l. c.*

Dixi 1. *à Domino projectas*: quia si vel ab alio projectæ, (Domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi 2. *in locum publicum*: quia si in ignem vel fornacem v. g. projectæ sint, ut comburantur, peccas, si extrahas, & legas. vid. *C. de Lugo d.* 13. *n.* 150.

Dixi 3. *Per se*: quia fieri potest, ut ea contineantur, quorum lectio sit pernitiosa.

7. Qui furtivè scripta alterius secreta, ipso invito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni. 2. Injustitiæ: quia quisque habet jus secreti in suis scriptis, quæ aliis non vult esse communia. *Nav. c.* 15. *Mol. t.* 5. *d.* 36. *n.* 3. *Reg. l.* 24. *c.* 6. *n.* 119. potestque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno; vel alter valdè cupiat esse secreta, gravissimeq; sit laturq. *Bald. d.* 11. v. etiam *C. de Lug. l. c.*

8. Quicunque secretum violat absque justa causa cum alterius damno; vel qui literas alterius injustè aperit; ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon. d.* 2. *de restit. q.* 1. *p.* 1. *Trull. l.* 7. *cap.* 10. *d.* 32.

DUBIUM III.

Quid sit Luxuria?

Resp. Est appetitus inordinatus Venereorum, quorum usus cùm ex natura sua institutus sit ad conservationem generis humani. quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui

abutitur, lædit Deum & homines. Est mortalis ex genere suo. vid. suprà *l.* 3. *t.* 4. *c.* 2. & *lib.* 5. *c.* 1. *d.* 2.

Resp. 2. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectûs, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis, cùm quis adeò est addictus turpitudini, ut de cœlestibus non cogitet.

2. Præcipitatio, qua quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio, quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

4. Inconstantia, quando quis ex eodem affectu voluptatum, à piis propositis mox deficit.

5. Amor sui, talis enim homo ob voluptates, se ipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei, lascivus enim solet à rebus divinis abhorrere, imò ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi, amor enim voluptatum carnalium ita animum afficit, ut subindè etiam beatitudini æternæ paratus esset renunciare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi, quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur: vel præceptum aliquod Dei graviter obligans prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpè veniales. v. *Escob.* & *Bald.* *ll. cc.*

DU-

DUBIUM IV.

Quid ſit Invidia?

Reſp. Eſt triſtitia de alterius bono, prout illud eſt dimunitivum propriæ excellentiæ: ita ut hæc directè ſit contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod invidia deſtructum optat, vel non deſtructum dolet. Unde reſolves.

1. Eſt ex genere ſuo mortalis & graviſſima quidem, atque in Spiritum Sanctum, ſi ſit de ipſa gratia, vel auxilio Dei.

2. Filiæ ſimiliter ex genere ſuo mortales ſunt, ac numerantur hæ. 1. *Odium*, de quo ſuprà. 2. *Detractio*, de qua *in præc.* 8. 3. *Gaudium* in malis proximi. 4. *Suſurratio*, quæ eſt oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipſius cum aliis: quam proinde ſuſurro reſtituere tenetur, & iterum reconciliare, non ſecus ac detractor famam. vide *n. præc.* 8.

3. Si triſtitia ſit de bono alterius, in quantum ex eo tibi vel aliis times nocumentum, v. g. inimicus tuus eſt evectus ad officium, ut tibi faciliùs poſſit nocere, non eſt invidia, ſed timor, qui per ſe non eſt peccatum, niſi ſit inordinatus. *Laym. lib. 3. tr. 3. c. 10.*

4. Si triſtitia ſit ex eo, quòd nobis deſit bonum, quod alter habet, ita tamen, ut illud alteri non diſcupiamus, non eſt invidia, ſed æmulatio, ſeu zelus: qui ſi eſt circa bonum honeſtum, eſt laudabilis; ſi autem circa temporalia, interdum eſt venialis; ut ſi bonum dolenti ſit improportionatum, quale eſſet; ſi ruſticus doleret ſe non eſſe Regem. *Laym. l. 3. tr. 3. c. 10. n. 2.*

5. Si triſtitia eſt ex bono alterius, in quantum ille eſt indignus, non eſt invidia, ſed indignatio:

que

quæ non eſt peccatum: erit tamen, & quidem mortale, ſi vel Dei providentiam arguat, (eſtq; blaſphemia) vel ſi ita afficiat, ut ducat homines ad malum imitandum. *Cajet. Laym. l. c.*

6. Si doleas, quòd alter tibi æqualis, vel non multùm inæqualis in excellentia creſcat, ita ut te fiat ſuperior, & ipſum incrementum excellentiæ apprehendas ut tibi malum, eſt propriè dicta invidia; invidus enim dicitur, quòd non ſit videns, quia bona alterius ſine triſtitia videre non poteſt. *Bald. d. 29. l. 3.* & ſic peccare ſolent 1. Ambitioſi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cùm in eo ponant, ut in illa re ſint ſoli ac ſingulares, doleant, & triſtantur, ſi alii accedant. 2. Puſillanimes, quibus cùm omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui ſuum: ſic mulieres v. g. facilè apprehendunt, ac dolent, ſe ſuperari bono alterius, v. g. formoſitate. 3. Senes reſpectu juvenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facilè conſeqvuntur. *Bald. l. c.*

7. Qui in adverſis ſuis, vel ob aliorum proſperitatem optat ſe non fuiſſe natum, vel ſe brutum animal factum fuiſſe, vel diem eſſe maledictum, quo natus eſt, vel alterum primò vidit: aut conjugem accepit, ſi tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v. g. diei, (ſive ſit nativitatis, ſive conjugii) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit, videtur eſſe tantùm veniale, (aliquando etiam nullum, ut Jobi) ſi autem deliberatè intendat optare malum homini, ſive ſibi, ſive alteri, illo die natis, vel conjugatis, mortale eſt. *Eſcob. & Marchant. man. c. 3.*

DU-

DUBIUM V.
De Gula.
ARTICULUS I.
Quid sit Gula?

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi & potûs, opponiturque abstinentiæ, & committitur quinque modis. 1, Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus justo. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym. l.* 3. *f.* 4. *n.* 5. Unde resolves.

1. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale, quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

2. Hinc probabile est, quod docent *Navar. Tol.* &c. & non repugnat. *Laym.* secluso scandalo & aliis veniale tantùm esse, usque ad vomitum se cibo & potu implere; idque etiam, si quis vomat, ut iteratò possit bibere: quod tamen V. *Comedere, Sà,* aliique multi putant mortale. vid. *Bald. Escob. tom.* 2. E. 2. *cap.* 5.

3. Vix dubium est, licere esu aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse judicetur.

4. Mortalis interim censetur crapula ex accidente & nimia inordinatione, in his Casibus. 1. Si quis gulæ causa violet jejunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valdè graviter valetudini noceat, id advertens; secùs, si leviter tantùm; ut v. g. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur, 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano, tum quia id repugnat pietati

defun-

defunctis debitæ: tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliave justa causa, v. g. extremæ famis in obsidione, in qua tamen sic vitam conservare non teneberis. *Sanch.* 1. *mor. c.* 8. *Less. Laym. l.* 3. *s.* 4. *Sà, Bon. Bald. l.* 3. *cap.* 29. Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui ut officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cùm sanguis, secundùm multos animatus non fuerit: vid. *Aut. cit.*

5. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur, nimirum ex parte animæ. 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v. g. ut non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio aut aliàs sub gravi peccato tenetur. *Bald. d.* 29. *l.* 3. *n.* 15.

2. Inepta Lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ movet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitq; mortalis, quando est inductiva alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quòd illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis & gestibus, dicitque semper aliquam inhonestatem, (licet per se, & secluso scandalo) venialem, v. g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex levitate ad risum excitandum: mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. *Baldell. l. c. Escob. tom.* 2. *E.* 2. *c.* 4.

Ex

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & Seminis effusio. Quæ ultima, si voluntaria sit, mortale est. vid. *Laym. l. 3. s. 4. Less. l. 4. c. 3. Bald. l. 3. c. 29.*

ARTICULUS II.

Quid sit Ebrietas?

Resp. Malitia ebrietatis plenæ & perfectæ in eo consistit, quòd quis sine justa & gravi causa, tantùm ob voluptatem, aut ingluviem sciens, volens, privet se usu rationis, simpliciter, id quod fit in somno modo naturali instituto ab authore naturæ, ad vitium & imaginis Dei conservationem: sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, at simul insuper privando se proxima potestate utendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doct. Unde resolves.

1. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo injurium, ejus imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

2. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto Medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylv. Cajet. Laym.*

3. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. vid. *Less. lib. 4. c. 3. d. 4. n. 37. Azor. Regin. Bald.*

4. Mortale est alium inebriare, vel provocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut advertentia securæ ebrietatis in se aliove. *Less. l. c.*

5. Si justa causa est, ut v. g. si grande malum non possit aliter impediri, nisi author inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, ut scilicet præter intentionem, ideo-

que

quæ inculpabiliter inebrietur; v. g. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cujus vi ignorata decipiatur. Unde sic posses inebriare eos, qui aliequi essent proditurі urbem, vel te abducturi. *Less. l. c.* & *Sanch. l. 2. de matr.* 11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est. *Less. l. 4. c. 3. dub. 4. n. 32.* affirmat, quia, *inquit*, licet suadere & inducere ad minus malum, ut impediatur majus. *Laym. l. 3. s. 4. n. 6.* rectiùs negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

6. Si quis non prævidit periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc prævidit, vacat culpa. Unde multi excusantur, qui prudenter sæpè judicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa: desinent tamen prudenter id judicare, si contrariam de se experientiam habeant.

7. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas; ideoque tantùm peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, si deliberatè sit commissum. vid. *Laym. l. c.*

8. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Less. dub. 2. n. 30.* & *Reg.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, quæ nunquam aliàs sanâ mente solet, v. g. si præter morem turpia sit locutus: turbarit domum, uxorem verberaverit, &c.

9. Mala in ebrietate commissa, si prævisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpa vacant.

DUBIUM VI.

Quid sit Ira?

℞. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundùm *D. Thom.* dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, ut v.g. si nimium interiùs exardescas, vel exteriùs per signa nimis patefacias. 2. Ex parte objecti, ut si vindictam appetas planè injustam ob causam, vel si justo majorem, v. g. optando inimico mortem, quam non est meritus, vel exequendam propria authoritate; vel denique licet vindicta justa sit, non tamen eam appetas ut justam, ut satiativam animi tui malevoli. Unde resolves.

1. Si ordinatè appetatur vindicta, non est peccatum iræ: ut cùm superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, seu vindicant.

2. Ira inordinata, primo modo ante dicto, est ex genere suo peccatum veniale; potest tamen fieri mortale ex accidente, ut si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

3. Ira inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. *Bald. l. 3. d. 21.*

4. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, ut Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, ut Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio; partim in opere, ut Rixæ, Pugnæ, Seditiones, Vulnera, diversimodè loquendum est, secundùm regulam suprà datam. Nam 1. Indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quòd quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale: imò si ex justo rationis judicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium, & contemptum personæ gravem. 2. Tumor

mormentis; quo quis morosè excogitat diversas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit; quale peccatum sit, judicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur: vid. *Tol. lib.* 8. *cap.* 58. 3. Clamor, cùm iratus extollit vocem, multa inordinatè & confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua suprà; *l.* 3. *t.* 2. *c.*1. 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod objicit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, potest superior verbum aliquod aliàs contumeliosum objicere: quomodo Christus vocavit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus graviùs dehonoretur, quàm per delictum meruit. *V. Bald. d.* 34. *n.* 16. Item, ut docet *Cajet.* potest contumelia esse venialis tantùm, si sit parva tantùm: vel si sit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi: modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur saltem à mortali multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conviciis se onerantes: quia cùm fides iis non habeatur, non læditur graviter honor. vid. *Bon. tom.* 3. *q.* 2. *p.* 5. Denique si joci causa & per convenientem recreationem, leves defectus objiciantur, urbanitas est, secundùm *D. Th.* 2. 2. *q.* 72. *art.* 2. dummodò alter non contristetur, nec ad iram moveatur.

5. Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, ut si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directè; ut si virum honestum fuste cædas, ad

januam ejus cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quòd honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio, quando fit signis, ut naso rugato, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem, quæ si sit gravis, vel saltem proximus ea graviter contristetur, mortalia sunt. *Bonac. Molin. Baldell. l. 3. d. 3.* &c. ex *S. Thom.* Circa quæ: Nota. Quòd qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam & amicam salutationem vel invitationem ad mensam, vel petitionem veniæ, (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit gravis, v. *C. de Lugo d. 15. n. 53.* Adde, quòd contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, ut contra *Fill.* &c. docent. *Azor. Sà, Mol. C. de Lugo d. 56. de pœn. n. 269.*

6. Maledictio, quâ quis optat vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

7. Rixæ, si modum non excedant, uti & leviculæ pugnæ, veniales sunt; secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DUBIUM VII.

Quid sit Acedia?

Resp. Acedia, sive animi tædium, potest ex *D. Thom. 2. 2. q. 35. art. 2.* dupliciter usurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eò quòd labor aliquis sit adjunctus. 2. Particulariter, pro tristitia & tædio de divina

amicitia, eò quòd per virtutum exercitia laboriosa servari debeat; & sic amicitiam illam non curet. Unde resolvuntur.

1. Acedia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale, cùm ideò committitur opus vetitum sub mortali.

2. Acedia accepta secundo modo, ex se est mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ, quoque facilè judicari potest, quæ sunt sequentes.

1. Malitia, quâ quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet benè fecisse, vel implevisse id, quod tenebatur, aut quâ contemnit Dei beneficium, v. g. desiderando non fuisse natum, aut non agnovisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

2. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

3. Rancor, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

4. Torpor, cùm bona fiunt, non cum debito fervore.

5. Evagatio mentis, quâ quis in exercitio spiritualium evagatur circa illicita; sive per cogitationem, & dicitur curiositas; sive per locutionem, & dicitur verbositas; sive per inquietudinem, & dicitur inquietudo, quæ communiter sunt venialia. vid. *D. Thom. q. 55. Laym. l. 2. t. 3. c. 9. Tol. l. 8.*

Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum, obligans sub mortali: v. g. in recitandis Horis Canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Regin. Palaus de char. t. 6. d. 1. p. 3. Trullen. lib.*

lib. 1. *c.* 6. *d.* 1. contra *Tambur. de exped. sacrif. l.* 2. *c.* 9. ubi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantùm veniale; licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter gravem irreverentiam & periculum erroris.

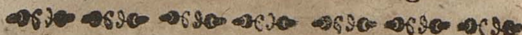
Dixi, *ad implendum præceptum:* nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantùm veniali, est peccatum veniale tantùm, *S. Thom. Navar. Suar. Less. lib.* 2. *c.* 37. *d.* 11. imò nullum, si non tam intendat orare, quàm verba precum recitando, pio exercitio se occupare; quia non formaliter, sed materialiter tantùm orat: v. g. cùm quis manibus laborat, Psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cavendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanch. cons. p.* 2. *l.* 7. *c.* 2. *d.* 31. *Trull. l.* 1. *c.* 7. *dub.* 10. vid. suprà *l.* 4. *c.* 2. *d.* 2.

LIBER VI.

De Sacramentis.

HAbebit hic liber Tractatus sex. 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptismo & Confirmatione. 3. de Eucharistia. 4. de Pœnitentia. 5. de extrema Unctione & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATUS I.
De Sacramentis in genere.

CAPUT I.
De natura Sacramenti novæ legis.
DUBIUM I.
Quid sit Sacramentum?

Resp. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi vim habet sanctitatis, sive gratiæ justificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. Unde resolves.

1. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Ut sit signum stabile. 2. Ut significet veram sanctitatem. 3. Ut eandem efficiat ex opere operato, id est, usu suo & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, sive per actum aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen ut causa, sed ut conditio, sine qua non.

2. A definitione talis Sacramenti excludi 1. Sacrificia tam novæ, quàm veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, etsi nihilominus sacrificium novæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, (non ut Sacramentum, usu suo & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum. *Con. d. 60. art.* 22. 2. Figuras & Sacramenta veteris legis, v. g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes Sacerdotum; tum quia à Christo non sunt instituta; tum quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licet Circumcisio aliquando sustulerit peccatum origi-

originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato simpliciter & rigorosè, tum quia non continuit gratiam, ut causa physica, vel ut causa moralis; quia nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantùm ex speciali privilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter qua Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei: neque vi applicationis & usus sui: alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. v. *Fill. t.* 1. *c.* 1. *&* 5. *q.* 8. *& c.* 8. 3. ea quæ dicuntur sacramentalia, v. g. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcisè ex usu suo, & opere operato, gratiam non conferunt; uti nec actus virtutum, præterquam quòd hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolicorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum Sanctum illis dedit. Item verba Christi ad Magdalenam & Paralyticum: *Remittuntur tibi peccata;* quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem causam: esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. vid. *Schol.*

DUBIUM II.

Quid circa materiam & formam Sacramentorum servandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis & actio (v. g. in Baptismo aqua & ablutio: in Unctione oleum & unctio,) dicitur materia. Et quidem oleum & aqua, materia remota; actio verò

illa, materia proxima; verba autem, aut quod eorum loco ponitur, (ut in Matrimonio, signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia & forma, id est, res & verba, simul habent se instar materiæ; significatio verò eorum, instar formæ. Hîc quæritur de materia & forma, priore sensu.

Resp. 1. Ut Sacramentum sit validum, debet inter materiam & formam, v. g. inter effusionem aquæ, & pronunciationem verborum, tanta esse conjunctio, ut secundùm moralem hominum æstimationem, spectata natura, cujuscunque Sacramenti unam alteram afficiat; hoc est, ut verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea unum totale signum constituere. vid. *Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 2. *Suarez. Con.* &c. Unde resolves,

1. In Baptismo, Confirmatione, Unctione, & Ordine, requiritur talis conjunctio, ut dum minister verba pronunciat, moraliter censeatur etiam lavare, &c.

2. In Pœnitentia, absolutio satis diu potest differri, sicut in judiciis sententia post examen causæ.

3. In Matrimonio, unius consensus potest alterius consensum tamdiu sequi, quamdiu moraliter permanere censetur; sicut in aliis contractibus, vide *Con. hic art.* 6.

Resp. 2. Ut valeat Sacramentum, non debet fieri substantialis, seu essentialis mutatio materiæ, vel formæ; accidentalis verò mutatio, etsi sæpè illicita sit, non tamen invalidum facit Sacramentum. Porrò substantialis mutatio materiæ dicitur, quando secundùm communem usum & æstimationem hominum, differt nomine, & re, ab ea, quam Christus

præ-

præſcripſit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet uſum & nomen. Formæ mutatio eſſentialis eſt, quando non manet idem ſenſus: accidentalis, quando manet. *Laym. l. 5. t. 1. c. 4.* ex communi. Unde reſolves.

1. Nullum eſt Sacramentum, ſi materia cruda conſecretur; ſive hæc differat ſpecie ſubſtantiali à pane, ſive non: quia communiter non cenſetur, aut dicitur panis. Item, ſi aquæ artificiales adhibeantur in Baptiſmo, quia non habent communem uſum & nomen aquæ elementaris; eſto phyſicè ſpecie non diſcrepent. vid. infrà *de Baptiſmo.*

2. Valet Sacramentum, etſi aqua Baptiſmi ſit calida, &c. Item, ſi panis Euchariſticus ſit ater, fermentatus, &c.

3. Defectu formæ Sacramentum eſt nullum. 1. Si literæ aliquæ mutentur, variantes ſenſum; quod facilè fit in initialibus, v. g. in nomine matris, filii, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborum, ita ut moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma diviſim pronuncietur, v. g. unus dicat: Ego te baptizo; alter: In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & ſenſus falſus. *Fill. l. 1. c. 4. q. 5.* vid. *Bon. q. 2. p. 1.*

4. Forma valet, etſi non liceat. 1. Si omittas voces non eſſentiales, v. g. *Ego*, & *Amen* in Baptiſmo: *Enim* in forma Euchariſtiæ, *Bon. d. 4. q. 3. p. 1. n. 9. & 10.* ex *Suar.* &c. 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patris, *qui te creavit*, &c. 3. Si ſubſtituas ſynonyma, v. g. *abluo*, pro baptizo. 4. Si tantùm tranſponas, ut: *Hoc meum eſt corpus*: *Te ego baptizo.* 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem: v. g. *Hoc eſt corpus meus*; vel: *bic eſt enim calis meus.* 6. Si interru-

ptio fiat parva, v. g. *Ego te baptizo*, interponat, *ista aqua est nimis frigida*, vel *Custos verte folium*. In nomine Patris, &c. *Fill. l. c.* vide *Bonac. l. c.*

CAPUT II.

De Ministro Sacramentorum.

DUBIUM I.

Quid requiritur, ut Minister det validè Sacramentum?

RESP. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides vel probitas, sed præter potestatem (& jurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis & absoluta, vel huic æquivalens, faciendi non tantùm externum illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia: vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid. sess. 7. can. 11.* Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute divinâ, secundùm institutionem & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confectionem Sacramenti requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatque indifferentiam verborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v. g. ad ludum potest referri.

Dixi 1. *saltem virtualis*: tum, quia non sufficit interpretativa, vel habitualis: (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente) cùm actus ab ea procedens non sit humanus & deliberatus, seu liber in se: tum, quia actualis, quâ scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit & consulta, non tamen requiritur, cùm enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisivisset.

ſet. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliqua actione, vi illius inceptâ & continuatâ: ut ſi ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Eccleſiam, ſacras veſtes induas, altare vel baptiſterium accedas, etſi interim omnia alia cogites. Ratio eſt, quia hoc ſufficit, ut actio illa ſit humana, & moralis. *Laym. l. 5. t. 1. c. 5.* Unde reſolves.

1. Si Sacerdos habens fortè ante ſe panem, recitet factum & verba Chriſti, non ideò conſecrat.

2. Impotens rationis, ebrius, vel ſomnians, non conficit Sacramentum, etiamſi ante ebrietatem, vel ſomnum id intenderit; quia non agit humano modo. *Laym. l. c.*

3. S. Athanaſius in luſu puerili verè baptizavit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Epiſcopo.

4. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etſi non credat hoc eſſe Sacramentum, rideat, & contemnat: imò etſi nolit facere, quod facit Eccleſia Romana, ſed quod ſua: falsò putans, non Romanam, ſed ſuam eſſe veram, etſi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio eſt, quia intentio generalis, quâ vult quod Chriſtus inſtituit, prævalet intentioni provenienti ex errore privato. *Bon. q. 3. p. 2. n. 9. Suar. Fill. &c.*

5. Non debet repetere ſub conditione conſecrationem, qui in ipſa fuit diſtractus; vel qui minores hoſtias ad altare detulit, de quibus majorem conſecrans, non explicitè cogitavit, nec detexit.

Dixi 2. *Abſoluta;* quia conditionata ſuſpendit effectum, quod præterquam in matrimonio fieri poteſt. Unde reſolves.

1. Validum est Sacramentum, collatum sub conditione præterita; aut præsenti necessariâ, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v. g. absolvo te, si vis dimittere concubinam, si capax es: baptizo te, si non es baptizatus. *Bon. l. c. n.* 18.

2. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futurâ, sive sit hæc contingens, ut absolvo te, si restitues, si dimittes concubinam, &c. sive necessaria, aut adjecta animo suspendendi Sacramentum, ut absolvo te, si cras sol orietur. *Bon. ib. Suar. Con.* &c.

3. Dubium est Sacramentum, collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili; v. g. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

4. Graviter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solùm futurâ (quod semper est mortale) sed etiam præsenti, aut præteritâ; sive in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale: sive humano modo cognoscibili, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili: rarò veniale, sæpiùs mortale, si absque ulla causa. Ratio est, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugatione in re gravi. vid. *Bon. l. c. Suar. Con.* &c. *Schol.*

DUBIUM II.

Quid requiratur in Ministro, ut licitè ministret?

Resp. 1. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, sive ut sit in gratia: tum quia Christo, cujus est Minister, debet se conformare; tum quia sancta sanctè sunt retractanda; tum quia ad hoc quidem singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare præ aliis sunt obligati. Ita *Laym. l. c.* & commun. Unde resolves.

1. Pec-

1. Peccat graviter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem jurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censurâ est prohibitus.

2. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. *Bon. q.* 3. *punct.* 2. §. 1.

3. Non tamen necessariò præmittit confessionem (nisi velit celebrare) etsi sit consultiùs: quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contritio. *Vasq. d.*136. *c.*1. *C. de Lugo d.* 8. *s.* 9.

4. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat & ministret solemniter in mortali, v.g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties, (quod etiam verum esse volunt *Sayr. Ledess.* & *Bon. Gran. cont.* 3. *t.* 5. de Diacono ex speciali commissione baptizante) nisi fortè periculum sit in mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absolvere moribundum, in statu peccati, non esse irreverentiam, docet *C. de Lugo d.* 8. *sect.* 9. *n.* 151.

Dixi 1. *ad id ordinatus*: etsi enim Laicus in necessitate baptizet, cum scientia peccati mortalis, non peccare mortaliter docent *Con. l. c. Fill. t.* 1. *c.* 5. *q.*10. ex *Suar.* &c.

Dixi 2. *solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusant à mortali *Suar. Con. Fill. l. c.*

5. Alii, qui conficiunt & ministrant, non peccant mortaliter, v. g. cùm Laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi invicem Matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylv. Vasq.* & alios docet *Suarez*, cum aliis: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Fill. Fern. Sanch. Con. q.* 64. *a.* 6. *dub.* 1.

6. Qui miniſtrat, etſi non conficiat Euchariſtiam, in mortali peccat mortaliter, ut habet communis *Suar. Fill. Laym. Bonac.* & aliorum, contra *Vaſq.* cujus ſententiam *Dian.* rectè notat eſſe probabilem, ſive ſit Sacerdos, ſive Diaconus, ut v. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 195. Idem docet *C. de Lugo d.* 8. *n.* 155. Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cùm moraliter non ſit niſi una diſtributio, & una indigna adminiſtratio. Ita *Tann.* 2. 2. *Henr. Fill. n.* 87. &c. contra *Con.* & *Bon.*

7. Etſi probabile ſit, quod docent *Sylv. Cajet. Fill. tom.* 1. *t.* 1. *c.* 6. *n.* 87. *Nav.* & *Sà*, V. *Ordo*, Diaconum & Subdiaconum, ſi cum mortali in ordine ſuo miniſtret, item Sacerdotem; & Epiſcopum, ſi Sacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria, templa, vaſa conſecret; concionetur; Euchariſtiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter: Contrarium tamen videtur verius, ut docent *Suar. Vaſq. Laym. Con. q.* 64. *a.* 6. *dub.* 1. *C. de Lugo l. c.* Ratio eſt, quia hæ actiones non tendunt proximè ad ſanctificationem animæ, ex opere operato, ſicut actiones Sacramentales.

8. Non videtur vera eſſe ſententia, quæ docet eſſe mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. *Sayr. Suar. Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. Quod ſi quis in mortali (etiam laicus in neceſſitate) elevet de terra Euchariſtiam, non videtur aliud agere, quàm ſi Chriſtum in hac vita lapſum elevaſſet: ſecùs tamen, ſi quis id extra neceſſitatem temerè præſumat, exemplo Ozæ. *Bonac. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 12.

Reſp. 2. Requiritur præterea, ut exhibeat ac cu-

ret,

ret, non tantùm quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria, sed etiam quæ ad decorem, sive ex natura rei, sive ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris est, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indignè. Ratio posterioris, quia Sacramenta sanctè sunt tractanda, & præcepta Ecclesiæ obligant in conscientia. Unde resolves.

1. Peccat ministrans mortaliter, 1. si utatur materia, vel forma falsa, (vel extra necessitatem) dubia. *Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 32. 2. si omittat intentionem requisitam. Quòd si verò dubium oriatur, & non tantùm inanis scrupulus, (is enim rejici debet) an forma fuerit legitima; vel an legitimè & integrè prolata, tunc, etsi speculativè probabile sit formam esse legitimam, in praxi tamen iteranda erit sub conditione; quia tutius hîc eligendum est.

2. Peccat quoque, (graviter vel leviter pro gravitate materiæ) 1. qui verba formæ corruptæ, inarticulatè, indevotè pronunciat, 2. qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesiæ morem, quamvis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale: si ex negligentia, sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re gravi, vid. infrà c. 4. *d.* 5.

3. Peccat graviter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, ut patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Judæ Eucharistiam dedit. Graviùs peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo convenisset: aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam, elevans hostiam non consecra-

tam: quia quantum est ex se, dat occasionem idololatriæ. v. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 4. *Suar. Con.* &c. *Schol.*

CAPUT III.

De suscipiente Sacramentum.

DUBIUM I.

Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente?

Resp. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione utentibus, intentio percipiendi Sacramentum interpretativa saltem requiritur, & sufficit. (excipe Pœnitentiam, de qua infrà) Ita commun. Theologi omnes cum *D. Thom.* contra *Cajet.* qui putat in suscipiente nullam intentionem requiri, modò contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut adultus non justificatur sine proprio consensu; ita nec per Sacramentum initiatur & consecratur Deo, sine eodem consensu, si ejus sit capax. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 2.

Dixi. *adultis* &c. quia cùm tantum requirantur conditiones, juxta subjecti capacitatem, parvuli autem & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis; sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Vill. t.* 1. *c.* 8. Unde resolves.

1. Parvuli, uti & perpetuò amentes validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur, (quod ultimum nefas esset, priora autem olim permittebantur.) *Bon. l. c.*

2. Ægris ratione jam privatis rectè datur Unctio, non tantùm si ante petierint, sed etiam, si fuerint Catholici, neque constet esse mortale: nam hoc ipso censentur interpretativè voluisse & petiisse, quod alii Christiani, etiamsi de ea nunquam audierint.

rint. *Card. de Lugo* de Sacramentis in genere *d. 9. n.* 122. &c. commun.

3. Invalidum est Sacramentum 1. quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negativè. 2. quod suscipit fictè, id est simulatè, non tamen quod fictè, id est indispositè. 3. quod per meram vim animo omninò repugnante, suscipitur. *Bon. l.c.*

4. Validum est Sacramentum, 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt: etsi non credat, aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus suscipit, cùm metus non tollat voluntarium Matrimonium, tamen gravi metu v. g. injustæ mortis initum, censetur irritum, ut docent *Sanch. l. 4. de mat. d.* 12. *&* 14. *C. de Lugo d. 9. n.* 133. Et qui ordines gravi metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, potestque secluso scandalo nubere, ut suo loco dicam.

DUBIUM II.

Quid requiratur, ut licitè & cum fructu suscipiatur?

Resp. Ad effectum Baptismi & Pœnitentiæ requiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis: non autem requiritur charitas, sive ut gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipsa primam gratiam seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur vivorum, requiritur, ut sit in gratia: quia illa non primam, sed secundam tantùm gratiam, id est, augmentum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cùm quis putat bonâ fide se carere mortali. *Laym. d. 6. Bon. d.1. q 6. p.2.* Unde resolves.

1. Etsi æqualiter dispositi æqualem, magis tamen

dispositi majorem Sacramenti fructum, præter characterem, consequuntur: tum quia congruum est, Sacramenta ita instituta esse, ut uberior gratia detur pro dispositione subjecti; tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel pœnitentiam affert, omni fructu carere.

2. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cùm instar alterius animalis, sine intentione sumendi, Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen Sacramentaliter, & cum fructu. Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis; quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti privari, etsi sumpturus calicem, simul etiam levare sitim intenderet. Vide *Bon. l. c. n.* 3.

CAPUT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

RESP. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur: oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in usu, confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Ad quæ etiam revocantur, tunsio pectoris, unctio in Regem, & similes; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim posteà institutæ sunt, ut

Exor-

Exorcismi, insufflationes, prima tonsura, benedictiones & consecrationes variarum rerum, & personarum, ut Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Joannis, cerei agni, signum S. Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant? non ex opere operantis, cùm certum sit, sicuti per alia pia opera, sic etiam iis nos mereri; sed ex opere operato.

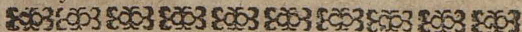
Resp. 2. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi suâ & per se, sed tantùm quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, iis facta reperitur, tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ quam conferendi, ea nullam per se habent vim. Ratio posterioris est, quia id accommodatum est Sacramentalium institutioni & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. *Con. q.71.a.3.* Unde resolves.

1. Gratiæ prævenientes & pii motus conferuntur per Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

2. Peccat graviter, qui Sacramentalibus falsam materiam supponit, ut pro aqua lustrali facienda, urinam.

3. Sacramentalia quoque operantur beneficia corporalia, v. g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Imò quædam etiam vim habere, (v. g. fugandi Dæmonem) per modum operis operati, ex singulari privilegio, docent *Henriquez l. 1. c. 2. Sotus* & alii. Quia inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Eccle-

siæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine Jesu) à Dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alii eorum virtuti objectivæ, quasi naturali, adscribunt, de quo plura apud Scholasticos. vide *Mærat. d.*10. *s.*1.

TRACTATUS II.

De Baptismo & Confirmatione.

CAPUT I.

De Baptismo.

NOn agitur hîc de Baptismo sanguinis, id est, martyrio; nec de flaminis, seu spiritus, id est, contritione, cum voto Baptismi, vel desiderio, quia non sunt Sacramenta; sed de Baptismo fluminis, qui definitur Ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

DUBIUM I.

Quid sit materia Baptismi?

Resp. Materia remota licita, est aqua consecrata, si haberi potest; valida, est omnis & sola aqua elementaris, quæ morali hominum æstimatione sit naturalis & usualis, qualis est putei, maris, paludis, pluviæ, &c. item resoluta ex nive, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, saporem, & odorem, alterata sit, ut aqua sulphurea, lixivium, jusculum ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, ut usum communem & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, ex Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam *S. Thom.* confirmat triplici congruentia. 1. est maxima commoditas aquæ. 2. ejus facillimus usus. 3. apti-

aptitudo ad significandum effectum, qui est emundatio à peccato. Unde resolves.

1. Inepta materia Baptismi est, saliva, lotium, lachrymæ, sudor, cerevisia, item aqua sic permixta, ut non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v. g. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aquæ artificiales ex rosis, herbis, succisque expressæ, denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio est, quia morali hominum æstimatione non censetur aqua naturalis & usualis. *Laym. l.5. t.2. c.3. Bon. d.2.q.2.p.1.*

2. Quia de quibusdam, tum ex dictis, tum aliis dubium est, v. g. de jusculo & cerevisia valdè tenui, lixivio, (& secundùm *Granad. in 3. p. c. 4. tr. 1. d. 3. dub.* 2. aqua rosacea :) hinc in necessitate licet illis uti, etsi posteà Baptismus sub conditione sit repetendus. vid. *Escob. Laym. Bon. ll. cc.*

3. Uti aquâ impurâ, vel non consecratâ, cùm alia haberi potest, est grave peccatum, ob Sacramenti irreverentiam. *Bon. l. 1. c. 1. n. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 33.* & alii quinque, licet *Granad.* & *Quintanad.* putent non esse mortale, uti non benedicta.

Resp. 2. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, juxta praxim diversarum Ecclesiarum, quæ servanda est, ita ut morali hominum judicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio est, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem non esse necessariam, constat ex Concilio Toletano. Ubi tamen trina vel immersio, vel infusio usitata est, sine gravi peccato extra necessitatem, non potest prætermitti, ut docet *D. Thom.* etsi alii, secluso

scan-

ſcandalo & contemptu, dicant eſſe tantùm veniale *Laym. l. c. n.* 4. *Bon. l. c.* Unde reſolves.

1. Non verè baptizatur, cujus nulla pars immediatè tangitur, v. g. infans, in utero, vel ciſta; vel adultus, cujus veſtes tantùm ſunt aſperſæ. *Laym. Bon. ll. cc.*

2. Non requiritur ad valorem, ut qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen grave peccatum eſt, eſto nihilominus moriturus eſſet baptizandus, *Lay. c.* 3. *num.* 5. uti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, ut infans baptizetur. *Laym. l.* 5. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 2. ubi unicum caſum excipit, ſi nimirum mater ſit morte digna, etſi ſupplicium differatur, infans certò ſit moriturus ante nativitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* caſum hunc vix moralem & practicum eſſe, vid. *l. c.*

3. Invalidus eſt Baptiſmus, 1. ſi quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. Si formam pronuncians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. Si aqua è fonte proſiliente, aut ſtillicidio decidendo, baptizandus ei ſe ſubmittat. Ratio eſt, quia in his non tu, ſed alter abluit. *Bon. punct.* 3.

4. Ob probabilem utrimque ſententiam, dubius eſt Baptiſmus, ideoque ſi in neceſſitate ſit datus, repetendus ſub conditione. 1. Si tantùm una vel altera gutta ſit adhibita, v. g. ſi more aquæ luſtralis multitudo ſit aſperſa. Quod ſine neceſſitate non licet, cùm ad ablutionem non videatur ſufficere quicunque aquæ contactus, ſed requiri ſucceſſivus, cum aliquo motu. *Bon. l. c. n.* 13. ex *Suar. Con.* &c. In caſu tamen neceſſitatis ſic baptizare concedit *Mærat. t.* 3. *d.* 2. *ſeſſ.* 4. *Granadus in* 3. *p. c.* 4. *tr.* 1. *d.* 4. *n.* 12.

2. Si

2. Si tantùm sit abluta pars minus principalis, v. g. digitus, manus vel pes. Nam si pars principalis, v. g. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantùm crines sint tincti, licet *C. de Lugo Resp. mor. l.* 1. *d.* 1. hunc validum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit involutus adhuc secundina sua, id est, pellicula corpori annata, in necessitate tamen in prædictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione. *Hurt. de Bapt. d.* 1. *diff.* 12. vid. *Laym. l. c.*

5. Cùm terna usurpatur effusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, juxta praxim Ecclesiæ, cavendum, ne ter, sed semel tantùm pronuncietur forma. Quæ rectiùs ita profertur, ut ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma, cum quacunque prima ablutione, Baptismum constituit. *Reg. l.* 27. *c.* 3. *Laym. l.* 5. *t.* 1. *c.* 3.

DUBIUM II.

Quid sit forma Baptismi?

Resp. Forma necessaria Baptismi est hæc: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* A qua non differt illa Græcorum substantialiter: *Baptizetur,* (vel, ut *Arcudius* vult, *baptizatur*) *servus Christi, in nomine Patris,* &c. Porrò quinque sunt, quæ significantur in prolatione formæ, juxta quæ valor ejus deuet expendi. 1. Persona baptizantis, saltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur, cùm *Tò* baptizetur idem valeat, ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cùm ablutio ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi: quia uti ablutio, ita & forma circa certam personam,

versari debet. 4. Unitas divinæ naturæ: quod fit per voces, *in nomine*. 5. Trinitas personarum: idque explicitè & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. cap.* 3. *Laym. c.* 4. *Bon. p.* 4. Unde resolves.

1. Validè baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro *baptizo*, dicit *abluo, mergo*, &c. vel pro *te*, utitur communi nomine Græcorum more, vel proprio; vel baptizo Petrum, vel qui honoris causâ dicit: baptizo Dominationem vestram. *Laym. c.* 4. *n.* 9. *Bon. p.* 4. *n.* 9. & seq.

2. Valet forma, etsi omittat, *Ego*, & *Amen*: quia omnia significata per formam salvantur, secus si omittat *Te*: quia non significatur persona baptizandi. *Ibid.*

3. Non valent hæ formæ: 1. Baptizo te in nominibus Patris, & Filii, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia divina. 2. Baptizo te in Patre & Filio, &c. vel, cum Patre, &c. vel, per Patrem: vel, in nomine Patris, per Filium, in Spiritu Sancto; vel, in fide, virtute, Majestate Patris, &c. (quam tamen alii dubiam esse volunt.) Ratio est, quia significatur diversitas essentiæ, aut certè unitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel Sanctissimæ Trinitatis: vel, in nomine Dei unius & trini: vel, in nomine trium Personarum: vel, Patris & Filii, omissâ personâ Spiritus Sancti. Ratio est, quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri Jesu Christi: qua tamen forma olim Apostolos usos, sed ex speciali privilegio, multi docent, alii negant, dicuntque eos baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini secundæ personæ, non omissis nominibus aliarum personarum. Cùm ergo *Nicolaus* Papa dixit, eam formam vale-

valere, vel intellexit, si pro nomine Filii ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi, intellexit: vel locutus est, ut doctor privatus. vid. *Aut. cit.*

4. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam utrimque probabilem Auctorum. 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus Sancti: vel, Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filii, &c. Ratio est, quia non exprimitur unitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati: vel, in nomine omnipotentis, sapientis, & boni: vel, in nomine ingeniti, geniti, & boni. Ratio est, quia trinitas personarum non explicatur vocibus, quibus à fidelibus omnibus debet & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Mariæ Virginis; quia dubium est de intentione Ministri: qui si eo sensu voluit dicere Mariæ, quo Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, non valet, cùm sit contra sensum essentialem à Christo intentum: si verò tantùm voluit illam invocare, ut coadjutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cùm tantùm sit mutatio accidentalis. *Fill. t. 2, c. 3. n. 50,* vid. etiam *Laym. & Bon. ll. cc.*

DUBIUM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICULUS I.

Quid sit Minister Baptismi?

℞. Validè ministrat omnis homo ratione utens, cujuscunque fidei vel infidelitatis, statûs aut sexûs. Licitè, tanquam minister ordinarius, & ex officio Sacerdos, habens jurisdictionem aut commissionem: vel ex ejus commissione Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis qui potest vali-

validè, etiam facit licitè, tenetùrque ut proximo succurrate. *Laym. l. 5. t. 2. c. 7.* Unde resolves.

1. Non tantùm Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione, extra suam Diœcesim, vel Parochiam, (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cùm violent jus Parochi. *Laym. l. c.*

2. Diaconus non tantùm in extrema necessitate; sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi; ut si v. g. ob multitudinem baptizandorum, aliudve grave impedimentum, id ipsi facere non possint. *Laym. l. c.*

3. Cùm in necessitate confertur Baptismus, servandus est ordo, ita ut si adsit, & non detrectet, Sacerdos vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem, nisi fortè inferior meliùs noverit modum, (ut solent obstetrices, quæ proindè examinari, & approbari debent à Pastoribus) vel alia justa causa sit, ut quia virum ad parentem ingredi non decet. Quòd si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundùm quosdam etiam præsente Diacono censent esse mortale: quia id laico tantùm competit, ob defectum Sacerdotis, qui sine injuria Ordinis & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, perversio illius ordinis est tantùm veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhibetur, quod volunt esse mortale *Laym. c. 7. n. 4. Con.*

ARTICULUS II.

An duo possint simul unum baptizare?

Resp. 1. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus

nullus erit baptismus: quia dicens se abluere, cùm non abluat, formam habet falsam, etiamsi usurpet Græcorum: *baptizetur servus Christi*, vel quæ putatur illi æquivalere, *Baptizet te Christus*, subintelligitur enim *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, ut sensus sit, baptizet te Christus, & non Ego, sive non per me; forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, v. g. mutus formam nesciens ablueret, cœcus autem formam pronuntiaret, docet *Hurt. d. 2. dif. 6.* additque, debere talem elapso periculo iterum ex conditione baptizari. vid. *Escob. Fill. cap. 4. Dian. punct. 7. tom. 3. R. 26.* ex *Chapeauil. Marsil.* &c. *Bon. d. 2. q. 2. p. 4. 23. Laym. c. 7.*

Resp. 2. Si plures Ministri singuli abluant & formam pronuncient, graviter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, ut causa particularis, invalidè baptizant, sive singuli dicant, Ego te baptizo, sive Nos te baptizamus: quia forma, cujus sensus censetur esse absolutè & independenter baptizare, non cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat: quia omnia requisita ponit. Ut patet à simili in Missa ordinationis, quâ Sacerdotes noviter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodò simul eodem instanti formam absolvant: si autem non simul absolvant, is tantùm consecrat, vel baptizat, qui priùs absolvit. vid. *Fill. t. 2. c. 4. n. 71.* & *Bon. l. c. n. 25. Laym. c. 7.*

DUBIUM IV.

Quod sit subjectum Baptismi?

R. 1. Subjectum capax Baptismi, est solus homo vivus,

vivus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp. 2. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam usi sunt ratione: quia censentur ejusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando sint usi ratione, non valet Baptismus, nisi ante amentiam petiverint. vid. *Bon. d.* 2. *q.* 1. *p.* 6. *Laym. c.* 6. Unde resolves.

1. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma, moriatur, Baptismus est nullus.

2. Non valet Baptismus iterutus, ideoque uterque, tum rebaptizans, tum rebaptizatus, peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & in jure civili subjacent pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui etsi sine justa causa rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de Baptismo absolutè dato, quando moraliter constat, priorem Baptismum fuisse validum. v. *Laym. c.* 5. *Bon. part.* 5.

3. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodo pars aliqua possit ablui: quia est homo vivus, nec certè constat esse incapacem.

4. Si dubium sit, an infans vivat, baptizandus est sub conditione.

5. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium, aut licet sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat. *Bon. p.* 4. *n.* 26.

6. Validè, etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo*, &c. *Bonac. p.* 4.

7. Monstrum, quod capite & pectore formam hominis refert, est baptizandum; secus si bestialem

lem refert. Quòd si verò caput tantùm sit ferinum, putat esse baptizandum *Comitolus*, *Navarr.* tamen & alii volunt differendum, donec certiùs cognoscatur, nisi periculum mortis immineret; tum sub conditione baptizandum esse. Quòd si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit unus homo, aut duo, duplex Baptismus conferendus est, unus absolutè, alter sub conditione, in ea parte, qua membra apparent imperfectiora. Vide *Laym. l. 5. tr. 2. c. 3. Bon. p. 6.* & *Rituale Romanum tit. de Baptismo.*

Resp. 3. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, invitis parentibus. Ratio est, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis injuria; vel relinqvuntur, & fit injuria Sacramento, quod exponitur irreverentiæ. Quòd si tamen possint Christianè educari, (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia; tunc enim tui potiùs sunt, quàm illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, ves uterque, vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia jus in eos habet. 3. Si alter parentum petat; tunc enim justa ejus voluntas injustæ alterius præferenda est, in favorem prolis & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis jam compos puer petat; quia in negotio religionis est sui juris. In dubio autem de usu rationis, sufficit esse septem annorum. Vid. *Laym. l. c. Fill. t. 2. c. 6. Bon. p. 6. n. 12.*

Quæres: An Baptismus aliquando repeti possit, & quâ formâ?

Resp. 1. Cùm temerè rebaptizare sit mortale ex objecto, quia est in genere sacrilegii, dum conaris ministrare Sacramentum incapaci, hinc ad hoc, ut

 non

non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptismo, sed sufficit, si pro eo sint conjecturæ; ut v. g. quòd quis natus & educatus sit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicujus momenti occurrant: leve enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur grave & mortale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in favorem baptizandi, rectè monet *Laym. c. 3.* ex *Suar.* & aliis. Unde resolves.

1. Sub conditione baptizandi sunt, 1. qui cum materia & forma, aut intentione dubia (secundùm supradicta sunt baptizati. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda testante de Baptismo; secus si cum ea. Ita communiter. *Quintan.* tamen *t. 1. s. 16. & 14.* contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. Baptizati ab obstetricibus, veneficis, præsertim si fassæ, vel convictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Laym. c. 5. n. 3.*

2. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare, (quando obstetrices bonæ & benè instructæ censentur) non licet; quia de valore baptismi prudenter & rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Laym. l. 5. t. 2. c. 5.* qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum damnare non audent, eò quòd experientiâ didicerint, obstetrices non rarò fuisse deceptas à diabolo, ideoque revera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreverentia cesset: additque, eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano, edito Antwerpiæ 1607. eamque sententiam tenet *Sylvest.* apud *Dian. p. 5. t. 13. R. 86.* & ipse *Dian. p. 9. t. 6. R. 35.* cum aliis 2. censet eam probabilem.

sem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod *C. de Lugo R. mor. l. 1. d. 2.* rectè limitat ad illas circumstantias, in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam *Quintan. t. 1. s. 6.* docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

3. Peccat graviter Minister, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium juris, vel facti manet, num validè sit baptizatus, quia tenetur proximum liberare probabili periculo gravis mali, cùm facilè potest. *Laym. l. c. Quintan. l. c.* 2. si non diligenter inquirat in talis Baptismi valorem, nisi de hoc aliunde constet. *Quint. t. 1. s. 6. & 7.*

4. Non est rebaptizandus, de cujus Baptismo habetur testimonium unius oculati testis, licet fœminæ; dummodò non sit suspecta, nec aliud obstet. *Laym. l. c.*

5. Qui verè & rationabiliter dubitat de suo Baptismo, tenetur petere Baptismum, & Parochus eâ conferre, *Quint. l. c. s. 13. & 19.* & intereà abstinere ab usu aliorum Sacramentorum.

Resp. 2. Baptismus sub conditione, hac forma conferendus est: Si baptizatus es, non te baptizo, si nondum es baptizatus, Ego te baptizo, in nomine &c. At licet sufficiat solâ mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen est exprimere verba saltem ista, Si non es baptizatus, &c. vid. *Tol. l. 2. c. 19. Laym. l. c. Suar. d. 31. Fill. to. 2. c. 4. q. 9.* Patrinus autem in hoc Baptismo necessarius non est, nec adhibendus. *Quint. l. c. s. 18.*

DUBIUM V.
De Cæremoniis Baptismi.
ARTICULUS I.
Quæ servanda circa Cæremonias baptizandi?

Resp. Cæremoniæ Baptismi petendæ sunt ex Agenda cujusque Ecclesiæ. Universim tamen circa eas servanda sequentia.

1. Baptismum extra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cùm deest, habetur formula brevis in quibusdam Agendis, ex tempore aliam consecrandi, pro casu necessitatis. Quòd si etiam hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filiis Regum & Principum: quibus adde filios Catholicorum, in locis hæreticis; interim quoad hoc in magnatibus & nobilibus connivetur in multis locis. *Laym. c. 8. n. 8.* 3. Infantes ex consuetudine deferendos ad Baptismum, circa diem octavum; nisi priùs sit necesse, vel nisi sit gravis causa dilationis, v. g. quia patrini sunt expectandi, in qua tamen non licet communiter, extra necessitatem, privatim baptizare, & posteà adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquandiu. *Laym. c. 6. n. 8.* 4. Baptizandi non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis aliis. Quia vel fiet in Baptismo solemni, quod prohibet *Trid. sess. 7. c. 3.* vel privato: sed in hoc prohibet Clementina unica, illas adhiberi, nisi sit filius Regis aut Principis. De Patrino tamen usus habet, ut & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè Patrinum effici, ut *Sanch. Rodrig.* contra *Laym. & Suar.*

quo-

quorum tamen sententia videtur probabilior. 5. Cùm in necessitate, vel aliam ob causam, (nam ob gravem causam, v. g. justum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremoniis est collatus, eâ cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conversis, ne plebs putet, nos eorum Baptismum improbare. *Laym. c.* 8. *n.* 10. Imò in aliis omittere, secluso contemptu, esse tantùm veniale, docet *Possev. de Off. Cur. c.* 6. *n.* 23. Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 260. ex *Pontio* dicit esse probabile. 6. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse invalidus, non ideò repetendæ sunt cæremoniæ.

ARTICULUS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp. 1. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Unde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, Orationem Dominicam & Symbolum docere; ad quod obligantur, si id ab aliis non fiat. *Laym. l.* 5. *t.* 2. *c.* 9.

Resp. 2. Ut quis validè sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur 1. Usus rationis. 2. Ut ipse sit baptizatus, (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus) & quidem, ut ejus Baptismus fuerit validus: quia accessorium sequitur principale. 3. Ut à parentibus vel Parocho ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam ultro se ingerens sit admissus; designatos autem ritè à parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian. p.* 6. *t.* 7. *R.* 50. 4. Ut in ipso Baptismo (quia non sufficit ut in solis cæremo-

 niis)

niis) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Ut id non materialiter non tantùm, sed animo susceptoris, sive cum intentione id minus gerendi faciat. *Laym. c. 9. n. 2.*

Resp. 3. Validè quidem, sed illicitè sunt Patrini. 1. Abbas & Monachus. Quo nomine veniunt Mendicantes: etsi *Laym.* omnes claustrales comprehensos velit: & quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Conjuges respectu conjugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4. Apostatæ & hæretici, qui nullo casu videntur advocandi, quia ea advocatio esset protestatio, quasi falsæ religionis, cùm nonnisi de falsa fide sint sponsuri: etsi *Laym.* hic *cap. 9. n. 7.* probabiliter dicat, posse subinde ob gravem causam admitti. Catholici verò ob rationabilem causam infantem hæretici, baptizante Prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania. *Layman. cap. 9. num. 6.* 5. Plures quàm duo; quia *Trid.* non nisi unum, aut summum unum & unam permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochus, sub pœna arbitrio Ordinarii infligenda, ut si plures se offerant, petant ab his, ad quos spectat, Patrinos designare, ut unum vel duos nominent, eosque tantùm admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contracta spirituali cognatione instruant: scilicet, quòd ea impediat dirimatque Matrimonium, non quidem inter se, sed inter ipsos & baptizatum, ejusque patrem & matrem; sicut etiam inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem. Excipiuntur tamen parentes,

quan-

quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. vid. *Laym. ll. infrà citandis.* Unde resolves.

1. In privato Baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem; cùm in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id vel tunc, vel etiam in baptismo publico temerè faciat, (idem est, si prolem suam ipse baptizet) graviter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum conjuge, atque, ut docet *Sanch. de matr. d.* 36. & alii communiter, privatur jure petendi debitum: quod tamen negant *Con.* & *Dian. t.* 4. *de sacr. R.* 5. vid. *Bonac. de matr. q.* 3. *p.* 5. §. 2. *Escob. tr.* 7. E. 2. ubi citat *Suar.* negantem.

2. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui aliis seclusis cognationem contrahant, & sic multi ex ignorantia, vel Parochi negligentia levent, probabile est, omnes contrahere cognationem, (nisi tamen assistant tantùm, & non tangant.) vid. *Laym. l.* 5. *t.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *& tr.* 2. *c.* 9. *n.* 4. *Dian.* tamen *p.* 9. *t.* 7. *R.* 5. ex *Suar. Marat.* & *Perez,* dicit, eo casu nullam contrahere cognationem.

3. Parochus graviter peccat, 1. si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum: tum ob legem *Trident.* in re gravi, & sub pœna gravi; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quintan. t.* 2. *s.* 11. 2. Si ejus culpâ Patrini plures adhibeantur. *Quintan. l. c.* At licet *Per.* & *Serra* apud *Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 5. dicant esse probabile, quòd tantùm peccet venialiter; alii tamen mortalis eum damnant.

CAPUT II.
De Confirmatione.
DUBIUM I.
Quid sit, & quæ ejus materia & forma?

RESP. 1. Confirmatio est unctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, quâ is ex Christi institutione gratiæ augmentum & robur accipit.

Resp. 2. Materia ejus remota essentialis, est chrisma confectum ex balsamo & oleo olivarum, benedictum ab Episcopo. Ita com. Doct. Unde resolves.

1. Non sufficit solum balsamum, ut voluit *Canus*: nec solum oleum, ut voluerunt *Cajet. Sot. Nav.*

2. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, ut habet communis contra *Cajet.* ideoque nullâ delegatione, sive Episcopi, sive Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma. *Con. d. l. 2. a. 3. dub. 3.*

3. Perinde ad substantiam Sacramenti, sive chrisma sit novum, sive vetus: licet graviter peccet, qui utitur alio, quàm novo, id est, illo anno consecrato. In quem finem quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp. 3. Materia proxima est unctio in fronte, per manum Episcopi (unde etiam hoc Sacramentum manus impositio dicitur à S. Luca *Act.* 8.) in formam crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, ut habet communis. Unde resolves.

1. Etsi ex necessitate præcepti, unctio fieri debeat pollice manus dextræ; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus: quia verè fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita *Præp.* & alii contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus graviter con-

contra universalis Ecclesiæ morem, vid. *Laym. hic c.* 2. & *Escob. tom.* 7. *E.* 3. ubi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

2. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, ut unctio fiat ad Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita *Fill.* & *Laym.* contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manus. *Esc. t.* 7. *E.* 3.

Resp. 4. Forma vera & necessaria in Ecclesiâ Latinâ est: *Signo*, (ut habet *Trid.*) vel *Consigno*, (ut habet *S. Thom.*) *te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris,* &c. In qua utrum de essentia sit, utraque actio, signandi & ungendi, expressè significatur, disputant *Scholastici Laym.* & *Fill. t.* 3. *d.* 10. *Con. l. c. art.* 4. *Dian.* . . . R. 27.

DUBIUM II.

Quis sit Minister, & quod subjectum?

Resp. 1. Minister ordinarius validæ Confirmationis, est solus & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus: ex commissione autem vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. Vid. *Fern. Laym. l.* 5. *t.* 3. *c.* 6. *Bonac. d.* 3. *p.* 2. Unde resolves.

1. Etsi Episcopus graviter peccet, si vel in aliena Diœcesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprii Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum jurisdictionis: valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate Sacramenti, sed præcepti tantùm.

2. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia Diœcesi accurrentes confirmet: quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint. Ita con-

tra *Bon. 3. de sacr.* docent *Tann. in 3. p. d. 4. q. 4. dub. 3. Sà*, V. *Confirmatio*, & alii.

3. Peccat graviter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono privat.

Resp. 2. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act. 2. *Replevit totam domum:* tum ex usu & traditione Ecclesiæ: tum quia omnes indigent ejus effectu, & sunt capaces. Licitè verò confirmantur iidem, qui validè, dummodo constet non ponere obicem, sive Sacramento, sive ejus effectui. Ratio patet ex dictis. Unde resolves.

1. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

2. Etsi quoad infantes, consultius sit, differre usque ad rationis usum: tum ob irreverentiam Sacramenti: tum ob periculum iterationis: tum ob Ecclesiæ usum: nihilominus ob rationabilem causam, etiam ante iis licitè datur, v. g. si timeatur diuturna absentia Episcopi: vel hic ad ista loca raró veniat: item si infans sit in periculo mortis, (in quo quidem dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. *Laym. hic tó. 3. c. 6. Fill. t. 1. tom. 3. c. 2.*

3. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando usum rationis habuerint) licitè confirmantur: etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Laym. l. c. Con. q. 72. a. 8. n. 83.*

DUBIUM III.

Quæ Confirmationis necessitas, & cæremoniæ?

Resp. 1. Nec est necessaria ad salutem, necessitate medii, neque per se præcepti. Est communis *S. Th.* & aliorum, contra *Scot.* & *Sylv.* Ratio est, tum quia Ecclesia non urget ejus susceptionem ullis pœnis: tum

tum quia nec ex Scriptura, nec traditione, neque fine aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se*: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v. g. ad cavendum scandalum: vel ratione conscientiæ, qua quis valdè metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento. Unde resolves.

1. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo & contemptu, non est mortale, *Suar. Laym. l.* 5. *t.* 3. *c.* 5. *Bonac. d.* 1. *q.* 1. *p.* 2. ubi ex aliis multis docent, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

2. Etsi omissio ex contemptu, v. g. si quis id nihili faciat, aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis: talis tamen non censetur esse, cùm quis ejus oblatam occasionem, quam posteà non facilè habiturus est, negligit. Ita commun. contra *Sylv.* V. *Confirm.* & *Tol. l.* 2. *c.* 4.

3. Præceptum quod habetur in *Trident. sess.* 23. *c.* 4. *de reform.* non ligat omnes, cùm sit hypotheticum: sed tantùm ordinandos vel initiandos primâ censura. Cujus omissionem non esse mortalem contra *Tann.* docent *Henriquez, Valent. Suar. d.* 38. *p.* 1. & *Nav. c.* 22. qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum: aut si ipse non confirmatus ordinet. vid. *Reg. l.* 28. *c.* 2.

Respond. 2. Circa cæremonias Confirmationis scienda sunt sequentia. 1. Etsi servandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccetque graviter Episcopus, si confirmet sine pluviali, mitra, vel pedo: uti &, si ordines sacros conferat cum solis indumentis

Missæ *Dian. p. 7. to. 10. R. 31.* non tamen semper erit mortalis alicujus omissio, v. g. alapæ, aut cerei. Potest autem conferri loco quovis decenti, etiam extra Ecclesiam; & à prandio non jejunis omni anni tempore. 2. Sub gravi culpa, ut docet *Navar. c. 22.* ex communi requiritur Patrinus; isque unus tantùm, (licet *Tol.* duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat graviter, secundùm communem, (*Escob.* tamen ex *Con.* docet, non esse mortale) quod probabile esse docet *Quintan. t. 2. sect. 7.* imò nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, ut docent *Sanch. Suar.* contra *Sylv. Sà,* & alios. Debetque esse diversus à Patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, lice tcum *Bon.* & *Hurt.* id neget *Quintan. t. 2. sect. 7. & 14.* & secus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian. p. 3. t. 4. R. 21.* & non Monachus (nisi factus Episcopus.) Admitti tamen & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem *Quintan. l. c. s. 18.* nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi mendicantes notat *Con.* & alii quinque cum *Dian. p. 9. t. 6. R. 32.* Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tantùm cognationem spiritualem cum eo, & ejus parentibus; dummodò tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea cruce notata, gestanda uno, tribus vel septem diebus, pro consuetudine, illota interim fronte; potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui: ipsa autem comburi, vel honestè asservari debet, nec ad profanos usus adhiberi, propter contactum chrismatis; neque solvens illam, contrahit cognationem. V. *Præp. in 3. p. q. 2. art. 12.* 4. Parochos teneri in librum

brum referre nomina confirmatorum, & patrinorum suæ Parochiæ, (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere) tum propter sciendam cognationem spiritualem, tum propter ordines suscipiendos, docet *Quintan. tom.* 2. *sect.* 11. ex *Barb*, &c. ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. s.* 10.

TRACTATUS III.

De Eucharistia.

CAPUT I.

De Essentia Eucharistiæ.

DUBIUM I.

Quid sit Eucharistia ?

RESP. Est Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini, ad spiritualem animæ refectionem divinitùs institutum. Ita communiter *Scholastici*. Unde resolves sequentia.

1. Tam species consecratæ, quàm Corpus & Sanguis Christi, intrinsecè & essentialiter constituunt hoc Sacramentum: adeoque falsum est, quod docuit *Waldensis*, Corpus & Sanguinem Christi esse totum Sacramentum. Ratio est, tum quia *Trid.* docet, Corpus Sanguinem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docent *Marsilius* & *Sotus*, solas species constituere hoc Sacramentum, tum quia Eucharistia est cibus cœlestis; tum quia adorari debet latriâ, ut docet *Trid.*

2. Usus, sive sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, ut vult Gabriel: nec pars il-

lius, sive essentialis, sive integralis, ut Aureolus; sed tantùm applicatio, sive conditio, ut Sacramentum operetur.

3. Etsi quælibet species, imò quævis pars speciei, sit integrum & essentialiter perfectum Sacramentum, adeoque Sacramentum Euchàristiæ, sub speciebus panis & vini, physicè & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti, est unum specie infima Sacramentum: tum quia est unum signum rei sacræ: tum quia ordinatur ad unum specie infima finem. vid. *S. Thom. q. 72. art. 2.*

4. Etsi physicè loquendo, tot sint numero Sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum: moraliter tamen unum numero Sacramentum est, quod per modum unius proponitur, & sumitur: quia id ad unum finem, scilicet unam refectionem spiritualem refertur.

5. Hostiæ in diversis Altaribus rectè concipiuntur ut distincta Sacramenta; contrà verò, si Sacerdos unam hostiam in plures partes dividat, vel plures hostias simul sumat (eadem est ratio plurium specierum diversæ rationis) non ideò dicitur accepisse plura numero Sacramenta.

DUBIUM II.

Quæ materia Eucharistiæ?

Nota, sicut in aliis Sacramentis est duplex materia, proxima & remota: ita etiam hîc, sed ordine inverso, nam in aliis materia remota est res permanens, proxima verò ejus usus, qui transit; hîc verò remota transit, & proxima manet: scilicet species panis & vini. Quæritur ergo tantùm de remota, illa scilicet, quæ facta consecratione transit in corpus & sanguinem Christi.

Resp.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantùm panis & vinum. Est de fide, & probatur ex institutione Christi *Matth.* 26. & *Luc.* 22. Et quidem utraque materia, panis & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, ut per se nunquam licitè possit una consecrari absque alia, quod patet tum ex facto Christi 22. *Luc.* tum ex *Trid. sess.* 22. Unde resolves.

1. Consecratio utriusque speciei, & est juris divini: quia ratio sacrificii, sine quo non fit, exigit utramque.

2. Non licet alteram tantùm speciem consecrare; in necessitate etiam gravi, v. g. ut moribundo detur viaticum. *Suar.* &c. commun.

3. Nec Pontifex in eo potest dispensare ullo casu. Ita commun. *Suar.* 3. *p. d.* 55. *s.* 4. &c. contra quosdam.

Dixi 1. *Per se*; quia per accidens, & præter intentionem, aliquando unam posse solam consecrari absque peccato, docet *Tan. d.* 5. *q.* 2. *dub.* 5. *n.* 27. dicitque esse communem, v.g. in his casibus. 1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu pòst; aut postquam advertisset, neque posset haberi aliud vinum; vel quamvis haberet, non posset tamen illo uti, sine gravi scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo & contemptu fidei. *Reg. l.* 29. *c.* 4. 3. Si Sacerdos hostiâ consecratâ moriatur, vel animo deficiens loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec sit alius, qui possit sacrificium perficere. *Suar. Vasq.* &c. Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus

commu-

communionem suscipere potest, debet hostia dividi, eique pars dari. *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. cap. 8.*

Dixi 2. *Licitè*: quia validè alterutram tantùm consecrari, est certum: ut patet, tum ex factoChristi, qui panem ante consecravit; tum ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

DUBIUM III.

Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ?

Resp. 1. Solus panis triticeus, in conviviis communiter usitatus, qualis morali hominum judicio tantùm censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus, sive assus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alias verò nonnisi cum addito v. g. hordeaceus. Unde resolves.

1. Falsum est, quod docuit *Cajet.* Eucharistiam posse consecrari ex quovis pane, cujusvis speciei, dummodò sit aptus ad vescendum.

2. Non est apta materia ad validam consecrationem 1. Panis ex oryza, avea, milio, pisis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus: quia hæc omnia, communi sensu & opinione, censentur specie distingui à tritico, *Laym. Bon. C. de Lugo d. 4. s. 1.* 2. Massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed frixa, vel elixa, ut sunt placenta, libum, sive differant specie, sive non. 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ovis, sacchato, aliove liquore, qui aqua naturali non sit mixtus, quia non est pànis usualis. Ita *Laym. l. 5. tr. 4. c. 9. Cajet.* tamen & quidam recentiores, contrarium docent; quare est saltem materia dubia. Idque confir-

mat

mat *Missale Rom. tit. de defect.* & *C. de Lugo d. 4. sect. 1. num.* 4. Unde qui hostias emunt, certi sint, quòd aquâ naturali, & non rosaceâ, confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel nimium dubia: quia per admistionem cinnabaris notabiliter alterantur, *C. de Lugo dub.* 4. *s.* 1. quod *Ant. Perez* apud *Dian. p.* 7. *t.* 12. *R.* ... limitat, si multum cinnabaris sit mixtum: si autem sit valdè parum, censet probabile, quod sit materia valida, illicite tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aquâ marinâ, *Fagund.* apud *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 58. ubi ipse contrarium docet, eò quòd illa sit naturalis aqua.

3. Panis ex farre, sive spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alii dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem: alii specie distingui à tritico: ideoque non licet, saltem uti pro Sacramento, quia hoc non exponeretur periculo, vid. *Aut. cit.*

4. Valida, sed illicita est materia, 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico & aqua misceantur, ita ut triticum tamen & aqua plurimum prædominetur, quia si major pars non sit triticum & aqua, non erit materia valida, de quo monendi sunt illi, qui hostias coqvunt. *Bon. d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 6. *Laym. c.* 2. 2. Panis mucidus, quia ad corruptionem disponitur. *Bon.*

5. Perinde est ad valorem Sacramenti sive panis sit azymus, sive fermentatus, ut definivit *Trident.* quia uterque est usualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesiis Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto gravi, & culpa mortali, à qua non excusat necessitas, v. g. dandi viaticum. vid. *Bon. d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *Fill. t.* 4. *c.* 3. *q.* 8. *C. de Lugo l. c.*

Resp. 2. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figurâ orbiculari, (in Ecclesia Latina) & integra. Dixi *Latina:* quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, ut habet *Arcudus*. Licere etiam in hostia minore (qualis datur Laicis, quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare privatim, imò si causa urgeat, etiam publicè die festo, docet *Marchant. in candel. t.4. c. 5. q. 3. Dian. p. 5. t. 13. R. 80. & p. 6. t. 7. R. 17.* & *Tamb. exped. sacrif. l. 2. c. 8.* & *Avers. quæst. 11. s. 12.* eò quòd nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto: quo casu elevare adorandam majorem ab alio præconsecratam, licere vult idem *Tamb. l. c.* contra *March.* & *Dian. ll. cc.* Non licet autem parvam sumere, & majorem relinquere, (v.g. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiam istam consecraverit, quia debet communicare de suo sacrificio. *Tamb. l. c.* Quare malè facit Parochus, qui renovaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. *Tamb. 9. l. c. C. de Lugo d. 19. s. 4.*

DUBIUM IV.

Quale vinum sit materia Eucharistiæ?

Resp. 1. Solum vinum vitis, ut docet fides, & definitum est in Florentino. Unde resolves.

1. Non est materia apta ad validam consecrationem 1. Sicera, & quicunque liquor ex moris, malogranatis, &c. sive dicatur vinum, sive non. 2. Agresta sive omphacium, id est, succus ex uvis immaturis expressus: quia non est vinum, sed in via ad vinum; cujus naturam nondum induit, habetque se, sicut

massa

massa cruda respectu panis. *Laym. t. 4. cap. 5. n. 1. & 6.* succum tamen ex uvis passis expressum consecrabilem esse putat *Franc. Amicus* apud *Dian. p. 7. cap. 12. R. 8.* eò quòd verum sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. *Ibid.* Quòd si post sumptionem (imò etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fueritne acetum an vinum, esse præsumendum, quòd fuerit vinum; docet *Tamb. lib. 2. exped. sacrif. cap. 8.* 4. Uvæ seu vinum intra uvas contentum vel inhibitum in offa panis; tum quia non tam est potus, quàm cibus; tum quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *C. de Lugo d. 4. num. 11. & 12. Laym.* &c. 5. Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum; quia non est amplius vinum, nec potus: sed cibus. *Bon. l. c.* 6. Lota, id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill. t. 4. c. 3. C. de Lugo d. 4. s. 1. n. 9.*

2. Valida quidem consecratio, sed illicita est. 1. In musto, quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas feces, non consecrabiles, ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundùm *Suar.* sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundùm quosdam etiam devotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quòd in quibusdam locis primitiæ uvarum in calice exprimantur, vid. *Bonac. l. c.* 2. In vino liquoribus aliis, vel aromatibus ita modicè permixto, ut naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3. In vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis

mu-

mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato, (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia,) tum quia adhuc retinet substantiam & denominationem vini, estque naturâ suâ potabile; tum quia Christus sub eo ante consecrato manet. *C. de Lugo l. c.* Nec refert 1. quòd aqua congelata non sit materia Baptismi: quia hic essentialiter consistit in ablutione; Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert 2. quòd non sit proximè potabile: quia est per accidens, & facilè tolli potest: estque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex uvis expresso, quia cùm non sit vinum simpliciter, & per se ac naturâ suâ non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non convenit, alioqui enim jejunium frangeret. *Bonac. l. c. p. 2. n. 10.* Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelavit calix calore manuum, aut halitu, aliove modo solvendus est. *Fil t. 4. c. 3. l. 5. t 4. c. 2.*

3. Valida & licita est consecratio in vino, sive albo, sive rubro; etsi etiam specie physica differant cùm utrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. *Bon. p. 2. n. 2. C. de Lugo l. 4.*

Resp. 2. Vino consecrando debet, non ex necessitate Sacramenti, sed gravis præcepti, sub mortali obligantis, secundùm *Card. de Lugo de Euchar. d. 15. s. 2. n. 22.* misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, ut constat ex *Trid. sess. 22. cap. 7. & 9.* An autem aqua ista immediatè convertatur in sanguinem, nec ne, disputant *Schol.* Vid. *Con.* vel *Præp. hic. Card. de Lugo d. 4. s. 3.* Unde resolves.

1. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est con-

consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita omnes commun.

2. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, ut habet *Florent.* una scilicet, vel altera gutta; ita tamen, ut sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini, alioqui reddet materiam dubiam. *Bon. p.* 4. *n.* 4. ex *S. Thom. Con.* &c. Qui autem misceret rosaceam vel aliam artificialem, etsi in necessitate, etsi validè consecraret, peccaret tamen mortaliter, *D. Thom. Mol. Dian. p.* 6. *t.* 7. *R.* 18. quia ageret contra præceptum & consuetudinem Ecclesiæ in re gravi. Quam ob causam etiam mortale censet *Fagund. p.* 2. *lib.* 2. *c.* 4. *Persic.* &c. miscere calidam; quod tamen aliis quibusdam nimis durum videtur apud *Dian. l. c.* ubi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè vinum congelascat, posse sine ullo peccato fieri.

3. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampulla, aliove vase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro, ut fit communiter, vel ante offertorium, vel certè immediatè ante sacrum, ut fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, ut in Missa privata: vel à Subdiacono, ut in solemni; neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon. l. c.*

5. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est, secus, si post. *Bon. l. c. n.* 5.

5. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris & digitorum. Vid. de his *Miss. Rom.* Item *Bon. d.* 4. *q.* 2. *p.* 4. *Laym. lib.* 5. *tr.* 4. *c.* 4.

DU-

DUBIUM V.

Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur?

Resp. 1. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. 1. Est, ut materia Sacerdoti consecranti, moraliter & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur, tum ex institutione Christi, & verbis formæ, *Hoc & Hic*, quæ non verificarentur, cùm sint demonstrativa: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificii, quod requirit hostiam præsentem. vid. *Bon. d. 4. q. 2. p. 6. Laym. c. 2.* Unde resolves.

1. Validè consecratur vinum in calice cooperto, vase, vel cantharo clauso; panis in canistro; hostiæ in cibario, vel in cumulo sub aliis latentes, aut aliter tectæ, v. g. sub corporali vel mappa, vel etiam in Missali, ut ex *Suar. Henriq. Con.* docet *Bon.* contra *Laym. l. 5. t. 4. c. 2.* (unde hoc postremum dubium videri potest: & saltem peccaret graviter, qui sic tectas aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium est, quia ad præsentiam & sensibilitatem non requiritur, ut materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum, (unde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admovent, ut halitum in calicem & panem inspirent) dummodò videri possit, sive in se, sive in alio, v. g. in suo toto vel continente, vel vase ad illam continendam destinato. vid. *Bon. d. 4. q. 2. p. 5.*

2. Invalidè consecratur 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, ut docet *Fill. Bon. q. 2. p. 6.* & alii. Ratio est, quia mo-

raliter censetur abesse, cùm non possit demonstrari per *Tò hoc* & *hic*; neque paries habeat se ut continens, aut tegens. 2. Materia valdè procul, v. g. centum passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum judicio pendet. *Henr. lib.* 8. *c.* 34. docet viginti aut triginta passuum: quod *Bon. l. c.* & alii putant non esse certum, v. *Schol.* 3. Materia tam modica, ut sensu percipi non possit: tum quia non potest demonstrari; tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. Vasq.* & alij contra *Sotum, Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud: quia in toto etiam minimæ ejus particulæ consecrantur; ut constat ex *Trid. sess.* 23. *c.* 3. & 4. *Bon. l. c.*

Secunda conditio, ut materia sit certa, & à consecrantis intentione, & in individuo determinata, est communis, apud *Bon.* & alios, tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic*: tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certè & determinata. vid. *Bon. l. c. p.* 5. Unde resolves.

1. Invalidè consecraret, qui vellet tantùm consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. g. viginti præsentibus, tantùm quatuor aut quinque, nullas designando; quia non est ratio, cur una magis quàm altera consecraretur. Item, qui ex multis hostiis intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designarit? aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, non quæ excident: quia non est materia definita. *Bon. l. c. punct.* 5.

2. Non consecratur hostia, inscio Sacerdote posita,

sita, sive in corporali, (sejuncta tamen à cumulo) sive infra illud. *Con. 3. p. 74. art. 2. d. 3.* & alii. Ratio est, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cujus voluntas non fertur in cognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exteriùs calici adhærent, quia non intenduntur. Imò ut probabilius docent *Suar. Reg. t. 2. lib. 29. & c. 2. Laym. l. 5. t. 4. c. 2. Con. q. 74. art. 2. dub. 3.* contra *Tan.* & *Bonac.* nec eæ guttæ, quæ interiùs adhærent, quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id, quod per modum unius continui est in calice. Unde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, benè faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare, uti nec micas hostiæ adhærentes, vid. *Dian. p. 2. tit. 3. misc. R. 16. & p. 3. tr. 4. R. 31. Escob. t. 7. E. 6.* ubi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantum intendere id consecrare, quod per modum unius continui potabilis, est in calice, ideoque guttas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est ex *Reg. Suar.* & *Laym. t. 5. tr. 4. c. 2. num. 15.*

3. Valida est consecratio. 1. Si Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostiis præsentibus tantùm quinque, eas determinando; vel omnes præter infimam & supremam cumuli; vel omnes pares, v. g. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, unde numerandi initium sumendum sit: quod tamen grave peccatum erit. Quòd si autem hoc vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad Altare est deferendus, ut Sacerdos intendat consecrare non consecratas, vel potiùs totum cumulum consecret sub conditione, si non sint consecratæ, *Card. de*

Lugo

Lugo d. 4. de Euch. n. 36. Etsi putet unam, vel duas, vel sex hostias consecratas adesse, cùm sint plures, sive à se, sive ab alio positæ: quia error speculativus & privatus non obstat intentioni practicæ & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicitè, ut docent *Sylv. Henriq.* & *Suar.* Unde si Sacerdos advertat post consecrationem, esse duas simul junctas, utramque ut consecratam sumet, ut habet Missale. Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, advertat; alteram seponet, & post Missam, vel alius sumat tanquam panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad Altare tulerit, aut rationabili modo adverterit, ab alio adferri à se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in Altari jam positis. Ratio, omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum non ita expressè meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modò sint præsentes in corporali, vel saltem in Altari. Ita *Reg. l. 27. n. 19. Laym. lib. 5. t. 2. c. 2. Bon. t. 1. d. 4. q. 2. p. 2.* & alii ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, respectu illarum virtualiter perseverat. 4. Si parvæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulò post factam oblationem, (addit *Aversa q. 11. s. 12.* ante cœptam præfationem) licitè eas consecrari suppletâ oblatione mentaliter, ex *Gavant.* & *Possev.* docent *Dian. punct. 2. tom. 14. Res. 71.* & *Tamb. de exped. sacrif. lib. 2. c. 5.*

Resp. 2. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur 1. ut non sit major quantitas, quàm tempore opportuno possit absumi: quia periculum esset,

esset, ne species computrescerent. *Bon. l. c.* 2. Ut ab usu Eccesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat. Ex dictis resolves.

Peccat 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit. 2. Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit consecrare guttas, calici adhærentes exteriùs, quod esset grave: de interiùs adhærentibus est dubium, (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod evitandum *Gavant. p. 2. t. 7.* jubet eas abstergi, quod consuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tamb. lib. 2. c. 1. §. 3.* imò nec expedire, si eas advertas, quando discooperto calice, jamjam es consecraturus, & elevationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ, 4. Qui ante consecrationem ita statueret, nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita *Præp. hic art. 2. d. 2. Laym. l. c.* etsi *Tamb. de exped. sacrif. c. 1. §. 3.* eo casu nullum peccatum agnoscat.

DUBIUM VI.

Quæ sit forma consecrationis Eucharistiæ?

Resp. Est duplex; una panis, & est hæc: *Hoc est enim corpus meum.* Ubi omnia sunt de essentia, præter *Tò enim*, cujus omissio esset veniale. Altera vini, & est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei novi & æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Ubi etsi verior & communior sit sententia *S. Bonav. Suar. Bellarm.* & aliorum, contra *S. Thom.* & *Thomistas* quòd essentialia sint tantùm hæc: *Hic est calix sanguinis mei,* (vel *Hic est Sanguis meus,* aut eis æquivalen-

tia) graviter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi formaliter & significativè sive assertivè, & non tantùm recitativè, sive historicè, licet ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantùm recitativè, seu historicè. vid. *Laym. c.3. Bon. q. 3. punct.* 2. *C. de Lugo d.* 11. *f.* 5. Unde resolves.

1. Valida, sed illicita est consecratio. 1. Si consecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. *Bon. l. c. p.* 1. 2. Si dicat: Hic calix est novum Testamentum in sanguine meo, ut habet *S. Lucas c.* 22. 3. Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi: hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus: hic meus est sanguis, vel hoc est sanguis meus. Ratio horum est, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis. *Bon. l. c.*

2. Invalida erit consecratio, si dicas 1. Hîc (adverbialiter) est corpus meum. Si autem *Tò Hic* ponatur masculinè, pro neutro valet, etsi non secundùm Grammaticam, *Escob. Granad.* 2. Hoc corpus est meum; hic sanguis est meus. *Fagund. p.* 3. *q.* 78. *c.* 2. 3. Ecce corpus meum; Ecce sanguis meus. 4. Hoc fit, vel hoc fit corpus meum; vel hic panis convertitur in corpus meum; vel hic ponitur corpus meum. 5. Illud est corpus meum; ille est sanguis meus. 6. Hoc est substantia mea; vel hoc corpus Christi. *Bon. l. c. p.* 3.

3. Dubia erit consecratio. 1. Illud est corpus meum; iste est sanguis meus. 2. Hæc est caro mea, quam tamen *Laym.* contra *Con.* putat valere. 3. Se-

cundùm quosdam forma ex S. Luca primo casu allata. vid. *Bon. q. 3. p. 1. & 2. Reg. l. 29. n. 33.*

DUBIUM VII.

Quamdiu Christus maneat in Eucharistia?

Resp. Manet sub speciebus etiam divisis, & sub quâvis earum minimâ parte, donec tanta eorum fiat mutatio, ut consueta substantia panis & vini corrumperetur. Ita commun. cum *S. Thom.* Et est certum. Unde resolves.

1. Gratia datur in prima manducatione etiam primæ partis, cùm sit totum Sacramentum. Manducatio autem dicitur trajectio ex ore versus stomachum, etsi alii dicant gratiam tum primùm dari, cùm pars aliqua est in stomachum recepta. *Dian. p. 3. t. 6. misc. R. 96.* ex *Henr. Sylv.* & *Fagund.* Item *C. de Lugo d. 12. s. 2.*

2. Species non sunt retinendæ in ore tamdiu, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Christus: nec gratia Sacramenti conferretur. Uti neque, si moriaris, dum hostia adhuc est in ore. *Dian. l. c.* contra *Bec. c. 22.* vid. *Bon. d. 4. q. 5. p. 2. n. 2.*

3. Si quis partem vini, vel hostiæ sumpsisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, ut *Gab. Cajet.* & alii, probabiliter dicunt futurum, si se disponat ante, quàm species consumantur in stomacho. *Dian. l. c. R. 96.* ex *Nugno.* Vide *Card. de Lugo d. 12. s. 2. n. 46, & 53. & 64.* ubi illud posterius negat. vid. *Bon. l. c.*

4. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, ut possit communicare sub utraque specie, quòd putet plus gratiæ dari sub utraque, quàm una: quia id fieri, non est improbabile, ut

docent

docent *Vasq.* *Mar.* *Card. de Lugo d.* 12. *s.* 3. & alii. Uti nec carpenda devotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationem, eâ mente, ne tam citò in stomacho species consumantur, & sic diutiùs secum Christus maneat, & sæpiùs gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subjecti fiat melior, ut docent *Suar. Con.* item *Fagund.* & *Bec.* apud *Dian. p.* 3. *d.* 6. *misc. R.* 97.

5. Species per vomitum rejectæ, si tales sint, ut sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ; & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *Card. de Lugo l. c. n.* 53.

6. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita ut non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus, non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem ejusdem speciei. *C. de Lugo d.* 10. *sect.* 3. Unde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini ejusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tandem est pro sacrificio; licèt quidam dicant bibi posse à laicis.

7. Si species consecratæ liquorem specie diversum sibi permixtum convertant in vinum, similis substantiæ ei, in quo facta est cõsecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adjunctæ.

CAPUT II.

De Causis, & subjecto Eucharistiæ.

DUBIUM I.

De Causis.

AGo hîc tantùm de efficiente, id est, Ministro in quo quid requiratur ad confectionem validam, cõstat, tum ex dictis de Sacramentis in genere, tum ex superioris capitis dub. 5. Quid ad licitam

 requi-

requiratur, patebit ex sequenti dubio. De subjecto suscipiente Eucharistiam: quia omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cùm conficiens necessariò suscipere debeat. Hîc ergo tantùm quæritur 1. Cujus sit dispensare Eucharistiam? 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem?

ARTICULUS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ?

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens jurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel privilegium. Ratio est, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. Vide *Bon. d. 4. q. 5. p. 1. C. de Lugo q. 18. s. 2.* Unde resolves.

1. Peccat mortaliter, qui sine omni jurisdictione Eucharistiam dispensat, *Bon. l. c. p. 2.* quia violat alterius jurisdictionem, in re gravi. Inferior autem Sacerdote incurret insuper irregularitatem, ut docet *Con.* hîc. Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reservatam, si (scilicet sine licentia Parochi; & quidem speciali,) præsumant Clericis, aut laicis dare Extremam Unctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant privilegium, vel Parochus absit, aut injustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, ex *Præpos.* &c. notat *Dian. p. 5. t. 3. R. 51.* idque propter verbum præsumant.

2. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse. *Regin. l. 29. n. 91. l. c. n. 8.*

5. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiam, quivis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita *Laym. l. 5. t. 4. c. 7. Bon. l. c. n. 10. ex Suar.*

Dixi in Responsione, *ex officio*: quia extraordinariè, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi, (& secundùm *Quint.* si absit, sine ea) v. g. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, &c. est occupatus. *Dian. p. 9. t. 6. R. 39.* ex *Præpos.* In extrema verò necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imò laico licere (secluso scandalo) & alios, & seipsum communicare probabile est, ut contra *Henriq. Vasq. & Sà*, docent *Suar. Con. Laym. Præpos. hîc d. 2. c. 11.* confirmatque *Dian. p. 8. t. 1. R. 48.* ex *Aver. & Franc. Lugo.* Sed *Amic.* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius aliud Sacramentum suscipere non posset. vid. *Dian. p. 9. t. 6. R. 39.* In praxi tamen id non facilè faciendum, ob contrariam consuetudinem. *C. de Lugo d. 18. s. 2. Bon. d. 4. q. 5. p. 1.* Unde resolves.

Probabile est, etiam extra mortis articulum, ex gravi causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, sibi ipsi dare, v. g. si in longo morbo diu non communicasset, ut contra *Suar. & Con.* docent *Fagund. p. 3. l. 3. c. 2. Præp. Escob. t. 7. E. 6. l. c.*

Dixi 2. *vel privilegium*: quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Soc. JEsU, ex Pauli III. Bulla & aliorum, ut scilicet in suis templis, per se,

se, vel per alios Sacerdotes, illic celebrantes, communicare possint quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, si urgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam invito Parocho, ut habet *Bon.* hîc) & festo Paschatis, vid. *C. de Lugo l. c. s.* 2. *n.* 38. *&* 49. Porrò per festum Paschatis Pontifices hîc videntur intelligere & prohibere communionem illam, quâ satisfit præcepto annuæ communionis, ut docent *Sà, Fill.* & comm. Per mortis articulum intelligitur tempus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa & inevitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conservatione tali casu, quo valdè frequenter mors solet accidere. *Suar. t.* 4. *de rel. l.* 2. *c.*3. *&* 3. *p. d.* 26. *s.* 4. & alii.

Ex dictis resolves, quòd regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, uti & in Paschate sequentibus casibus.

1. Si extrema sit necessitas, ut si periclitetur de salute æterna.

2. Si sit gravis necessitas, id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare. *Card. de Lugo d.* 18. *s.* 2. *n.* 13.

3. Si à Pontifice vel Episcopo habeant privilegium: quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem Paschalem.

4. Si quis in Paschate non possit in sua Parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

5. Si ratione communionis Paschalis Parochiæ suæ antè satisfecerint, aut posteà satisfacturi putentur, quia tunc Parochis nihil decedit, cùm ipso die Paschæ abstinere à communione possint. Sic contra

tra *Henr.* & *Nav.* docent *Sà*, *Fill.* & *Laym.* qui addit, nisi constaret, Parochum esse invitum, ac rationabiliter id prohibere, v. g. quòd aliàs rationem communicantium habere in sua Parochia non possit: tunc enim ad Parochiam esse rejiciendos. *C. de Lugo d. 8. s. 2. n. 50. Bon. l. c.*

5. Si ægrotus necdum pervenerit ad eum statum, ut ex præcepto teneatur ad communionem: etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

7. Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi, quia administratio Eucharistiæ tantùm est vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet Religiosis publicè Eucharistiam deferre per plateas, cùm id juri Parochorum consuetudine obtento, deroget; proinde eo casu in ægroti oratorio, aliove honesto domûs loco, de licentia ordinarii privatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita *Suar.* Vid. *Dian. t. 4. p. 4. R. 14. & p. 9. t. 9. R. 63.*

8. Quibusdam, qui frequenter communicant apud Religiosos, nec possunt adduci, ut communicent in Parochia: idque ex tacito & præsumpto consensu, quem *Laym. lib. 5. t. 4. c. 7. n. 4.* putat facilius posse præsumi in militibus præsidiariis, item in Aulicis, Studiosis, aliisque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. Vid. *Laym. l. c.*

9. Si in Paschate sint vagi, peregrini, & advenæ, secundùm sententiam probabilem multorum, ut *Sanch. de matr. l. 3. d. 37. Fagund. præc. 1. Eccl. l. c. c. 8. C. de Lugo l. c. Dian. p. 2. t. 2. R. 12.*

10. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent privilegium. vid. *Compend. privil. Societatis, V. familiaris, & Dian. p. 2. t. 1. de dubiis regularium R. 12.*

ARTICULUS II.

Quid requiratur in Ministro, ad licitam administrationem Eucharistiæ?

Resp. 1. Ut Minister circa Eucharistiæ distributionem non peccet præter gratiam, etiam reverentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita ut præstet hoc Sacramentum omitti, (cùm ejus susceptio sæpè sit necessaria ad salutem) quàm admitti positivam irreverentiam. Unde resolves.

1. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cum stola, & superpelliceo, ac præcedente lumine, (secus est de extrema Unctione, cujus materia cùm non sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, si habitus haberi non possit, aut sit tempestas, aut iter faciendum, non fore irreverentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali involutam, in sine suo clam deferat. Quod certiùs videtur licere in locis hæreticis, ubi etiam in necessitate, & clam, præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo; etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris ob viaticum dandum. *Bon. d. 4. q. 5. p. 2.*

2. Præstat ægrum non communicatum mori, quàm Sacerdotem in habitu, cum Sacramento per publicum currere, (etsi festinare valdè debeat, ut dicit *Quint. t. 4. s. 8.*) Secus est in Baptismo & Pœnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet

deret in mortali; tunc enim currendum esset, ut habet *Bon. l. c.* ex *S. Thom. Possev.* & aliis.

3. Ad infirmum longè distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, ita ut non sit periculum lapsus, docet *Quin.. t. 4. s. 8.* Sed negant *Possev.* & *Barbosa*, nisi loci consuetudo permittat; adduntque, non licere pyxidem dare portandam Laico, quantumvis Pastor sit fatigatus, sed potiùs ex collo suspendendam bursam.

4. Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantùm causâ, ut adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, ut venerationis causâ deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

5. Non licet dare Eucharistiam aliis digitis, si indice & pollice, ob chiragram, dari non possit, ut docent *Bonac. d. 4. q. 5. p. 2.* & *Possevinus* contra *Tol.* cujus sententia tuta videtur, si aliàs æger sine viatico esset moriturus; præsertim si tunc detur duobus indicibus.

6. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento, (multò minùs deponere alicui in scutella, ut ab ipsomet ægro sumatur) sed manu danda est, ut docet *Bonac. d. 4. q. 5. p. 2.* ex *Suar.* & aliis. Quamvis *Possev. c. 8.* non improbabiliter dicat, posse præciso scandalo & periculo lapsus in terram, instrumento ad id ritè confecto dari, vid. *Dian. p. 4. t. 4. res. 114. Bonac. loc. cit. p. 2.* quod in praxi pro ægroto, qui non potest trajicere hostiam, ut scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari, admittit

Præp. in 3. p. q. 80. art. 5. dub. 6. & *Escob. t. 7. c. 6. Dian. p. 4. t. 4. R.* 104.

7. Sacerdos podagrâ laborans, potest deferri ad Altare. ubi Eucharistiam administret, seclusa tamen alia prohibitione. Ita *Possev. c. 5. n.* 50. *Bon. l. c.*

Resp. 2. Requiritur prætereà, ut eam dispenset ritu Ecclesiæ consueto: deinde, ut eam neget (per se loquendo) indispositis, animo vel corpore: denique, si Pastor sit, ut ministret eam ovibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon. d. 4. q. 5. p. 1. n.* 15.

Dixi 1. *Ritu Ecclesiæ*: quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat. Unde resolves.

Peccat 1. Qui Eucharistiam dat sub utraque specie, locis vel personis, quib9 à Pontifice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam trajicere, det species vini, licet talem à mortali excusare conetur *Amicus* apud *Dian. p. 8. t. 1. R.* 24. *Bon. l. c. Sanch. Possev. Barbos.* contra ipsum *Dian. p. 9. t. 9. R.* 64. 2. Qui dispensat sine veste sacra; vel lumine, aut præviâ confessionis generalis formulâ. 3. Qui laico dat hostiam majorem, in necessitate tamen, vel in casu magnæ devotionis, licet ex majore particulam defractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures majores consecrare, easq; deinde in minores partes (non tamen adeò parvas, ut honestè dari non possint) divisas distribuere. Ita *Sà, V. Eucharistia, d. 4. q. 5. p. 1. n.* 14.

Dixi 2. *Per se neget*: quia aliàs cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest, v. g. si sine scandalo aut gravi damno suo, vel pœnitentis, negare non possit. Vid. *Bon. l. c. Possev. c. 5. n. 8.* Unde resolves.

1. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum discretio-

nis, (nisi in articulo mortis, ut v. *dub. seq. a.* 3.) qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam sunt usi ratione. Si verò usi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreverentiæ, & non constet, incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Laym. hîc c.* 4. *n.* 4. 3. Qui dat peccatori publico, v. g. histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti, usurario, meretrici, concubinario, de quibus vid. *Fill. t.* 4. *n.* 166. *& seq.*

Dixi, *Publico:* quia si occultè tantùm scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota: tunc enim extra eam ne quidem licet monere, ut docet *Sanch. Bon. Laym. l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *C. de Lugo d.* 8. *de Sacr. s.* 8.

2. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam potest dari aliquot, imò una hora ante mortem, ut habet *Sà:* danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagarum captis: dummodò pœnitentiam præ se ferant: etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio. *Tan. tom.* 3. *q.* 5. *d.* 4.

3. Rectè facit 1. qui raro, v. g. in Paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis usum, si saltem hunc cibum à profano distinguere nôrint, ut habent *Henr.* & *Possev.* Idem ferè dicendum est de surdis & mutis à nativitate. vid. *Lay. hîc.* 2. Qui dat infessis à dæmone, dummodò sine irreverentia possint sumere. Ita *Suar. Bon. Reg.*

Dixi 3. *Si Pastor sit.* Unde resolves.

1. Talis peccat graviter contra justitiam & charitatem, si subditis in periculo mortis, licet peste

infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente vel nolente Parocho, nollet dare; peccaret tantùm contra charitatem, etsi secundùm *Chapiavillum* mortaliter, *q.* 37. *n.* 2.

2. Pastor ut Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asservare, cum lumine in Ecclesia, (nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobilium, vel choro monialium, aut intra septa Monasterii eorum, ut habet *Trid. sess.* 15. *de reform. c.* 10. nisi cum facultate in solemni festo) in pyxide; quæ non necessariò est consecrata, licet si consecrata non sit, debeat interiùs vestiri vitta linea, ex tela consecrata, ut ex *S. Th.* docent *Vasq. Azor. Regin. in Praxi tom.* 2. *l.* 29. *c.* 9.

3. Si ob graviter culpabilem negligentiam Parochi (vel ejus, cui ista cura commissa est) integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter, (secus si per horam tantùm) docet *Quintan. t.* 4. *f.* 1. & 7. item *Dian. p.* 9. *t.* 6. *R.* 34. licet *Marchan. in Resol. Pastor. t.* 4. *c.* 5. *q.* 4. obligationem & consuetudinem tam universalem neget: uti & de lumine præferendo, quando defertur Sacramentum foras, atque ex causa id posse omitti, ut cùm defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

DUBIUM II.

De subjecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICULUS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius

rius desit. Ita *Trid. sess.* 13. c. 7. & *Can.* 11. ubi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo 1. Corinth. 11. *Probet autem seipsum homo,* &c. Et parum refert ad praxim, utrum tantùm sit præceptum Ecclesiasticum, an tantùm divinum, quod est probabilius, ut docent *Suar. Fill.* & alii commun.

Dixi 1. *in peccato mortali:* tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato; tum quia venialia (esto comitentur, imò reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quòd si tamen multa sint, & intra genus suum gravia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem devotionem & fructum majorem impediunt. *Suar. Laym.* & alii. Unde resolves.

Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bon. d.* 4. *q.* 6. *p.* 1. ex *Sanch. Reginald. Suar.* & aliis.

Dixi 2. *nisi sit necessitas:* (non quæcunque, v. g. festi celebritas, vel magna devotio, ut quidam volunt) sed gravis, sive urgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissâ tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. *Præp. C. de Lugo dub.* 14. *sect.* 6. *n.* 122.

1. Periculum mortis, vel ut consecretur hostia pro morituro. *Suar. Con. C. de Lugo d.* 4. *s.* 5. *n.* 107.

2. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque gravi infamia, vel scandalo. *Iidem Auct.*

3. Si Parochus debeat celebrare ex officio, ut populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere putat *Dian.*

cum aliis 11. *p. 9. t. 3. Ref. 9.* contra *Palaum, Averſam*, &c.

4. Si urgeat præceptum de annua communione, ut docet *Henr.* & probabile putat *Præp.* vel ſi Sacerdos non poſſit audire Miſſam, niſi celebret, ut habet *Henriq.* & *Sotus*, *Dian. R.* 63. & 64. nec improbat *C. de Lugo l. c.* Probabilius tamen videntur docere *Con. Sà, Suar.* & alii, ceſſante ſcandalo & infamiâ, præſtare tunc ſacrum, & communionem etiam Paſchalem, intermittere, eò quòd hæc præcepta non obligent, quando non poſſunt impleri convenienter juri divino.

5. Si Sacerdos poſt conſecrationem committat mortale, vel ante commiſſi recordetur, tenetur elicitâ contritione ſacrificium proſequi. Si verò id fiat ante conſecrationem, & præſertim ante Canonem, debet confiteri, ſi abſque nota infamiæ poteſt vel recedere, ut docent *Sylv. Nav. Dian.* & alii contra *Sotum* & *Henriq.* qui negant teneri, ob honorem ſacrificii: putantque practicè eſſe probabile *Laym.* & *Bon.* eò quòd vix ſine aliqua nota confeſſio decenter fieri poſſet: niſi fortè in Miſſa ſolemni, ſub cantu, vel concione: quo caſu tenebitur confiteri, ut notat *Sylv.* Quòd ſi verò nec contritionem poſſit elicere, ſecundùm communem ſententiam, eſſet confitendum, vel deſiſtendum, licet *Vaſq. in 3. p. t. 3. d. 27.* & *Hurt. de Euchar. d. 8.* putet probabile eſſe, ſaltem non peccaturum mortaliter, quando non poteſt ſine nota recedere: intellige, ſi conatus ſit elicere, vel fecit quod potuit, vid. *Dian. p. 4. t. 4. reſol. 98. C. de Lugo d. 9. ſ. 2. n. 8.* ubi idem docet. Notat autem *Dian.* ex *Præp.* ſatis eſſe, ſi quis bonâ fide putet ſe eſſe contritum, licet ſubdubitet.

6. Si

6. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo gravi, possis recedere, ut habet *Nav. Fill. Regin. C. de Lugo l. c. num.* 12. & alii: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu, etiamsi ne quidem possit elicere contritionem, excusat à peccato *Hurt. l. c.* Imò quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum antè confessum, etiam præcisâ notâ, & scandalo, non recedentem, eò quòd is dicatur justificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat *Tamb. in exped. comm. c.* 1. §. 8. potestque servire pro scrupulosis. Vid. *Regin. l.* 29. *n.* 105. *Bon. d.* 4. *p.* 10. *Escob. t.* 7. *c.* 6.

Dixi 3. *Et desit confessarius*: deesse autem censetur, non ut quidam volunt, si absit is cui solet & cuperet confiteri; vel cui devotiùs, aut utiliùs confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi sæculari confiteri peccata gravia, cum aliqua infamia Religionis, *Amicus, Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 13. sed in sequentibus casibus.

1. Si nullus sit præsens; ad absentem verò sine magnâ difficultate (spectatâ tum debilitate, ætate, & negotiis personæ, tum aliis circumstantiis, ut aëris, brevitatis temporis) adire non possis. *Bon. l. c. n.* 30. ex *Suar. Con.* &c.

2. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, vel carens jurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine gravi damno tuo vel alieno, vel si habeas peccatum tantùm reservatum, nec pateat aditus ad Superiorem; vel Superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negaverit potestatem absolvendi. *Tamb.*

in

in exped. comm. c. 1. §. 6. ex *Fag.* Limitat autem *Dian. part.* 9. *t.* 3. *R.* 15. si absque gravi nota prætermittere non possis. Ita *Sylv.* & alii. Requiritur tamen in his etiam casibus, contritio & propositum confitendi; imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali celebravit, tenetur primâ occasione confiteri. Quod præceptum extendendum non videtur ad Laicos, vel Sacerdotes communicantes tantùm, ut contra *Navar.* & *Fagund.* docet *Sylv. Dian.* & *Bonac. d.* 3. *q.* 6. *p.* 1.

ARTICULUS II.

Quæ requiratur dispositio corporis?

Resp. 1. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cùm parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem; potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita commun. Unde resolves.

1. Non impedit pollutio involuntaria, imò nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v. g. turpem recordationem, ac delectationem, vel distractionem & perturbationem animi relinquat: eo enim casu, uti & semper post culpabilem, præstat, ac secundùm sententiam communem, sub veniali debet differri (nisi aliud suadeat justa aliqua causa, v. g. magnus fructus festivitatis) regula ordinis; vel si à Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. *Sanch. l.* 9. *de matr. d.* 13. *Bon. d.* 4. *q.* 6. *p.* 2. *C. de Lugo d.* 15. *f.* 1.

2. Neque actus conjugalis impedit, etsi decens, & consilii sit abstinuisse saltem nocte proximè antecedente, si rarò communicet. Ita *Fill.* & *Sanch. l. c. Escob. t.* 7. *E.* 6. *n.* 83. intellige, si debitum petitum ex necessitate reddidit, nec ullam inde animi per-

turbationem, aut effectum ad res venereas patitur: si verò voluptatis causâ fecisset, eo die abstinendum esse, (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet *Reginald. l.* 29. *t.* 117. *Laym. l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *n.* 10. & 16. *Mart. Perez. d.* 46. *s.* 3. *n.* 8. addens esse tantùm veniale, imò indecentiam justa causa posse resarciri.

3. Similiter etsi decens & consilii sit, sumptâ communione abstinere eo die à copula; licita nihilominus est ex bono fine, v. g. ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tamb. c.* 3. §. 46. ex *Sanch. l.* 9. *d.* 13. & *Marchin.*

Resp. 2. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse jejunus, jejunio naturali, id est, ut à medio noctis nihil omninò per modum cibi, potûs, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Conciliis, quæ vide apud *Fill. Laym. Bon. C. de Lugo loc. cit.* Unde resolves.

1. Etsi parvitas materiæ non excuset hîc; non obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes trajicere casu, (negant enim *Præp. Vasq.* & alii, si fiat de industria, contra *Tann. Con. q.* 80. *art.* 8. *num.* 47. & *Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licet eas expuere omninò deceat, *Dian. t.* 4. *de Sacr. res.* 37. & *p.* 4. *t.* 4. *resol.* 104. vide *Escob. tr.* 7. E. 6. & *C. de Lugo n.* 36. ubi notat, sententiam istam *Tann.* & *Dian.* ad hoc servire, ut studiosè dentes ante expurgare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam

jusculi-

jusculi, dum sapor deploratur, per modum salivæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum trajicere. Ratio est, quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi aut potûs. Vide *Fagund. præc.* 3. *c.* 5. *Card. de Lugo loc. cit. n.* 23. 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modò nihil transmittas. *Præp. in* 3. *p. q.* 80. *a.* 8. *d.* 1. *n.* 39. *Card. de Lugo R. mor. l.* 1. 9. Idem de fumo tabaci, docet *Gran. in* 3. *p. c.* 6. *t.* 19. *d.* 8. *n.* 4. (licet indecens valdè id videatur, nisi justa ex causa fiat) & *Escob. t.*7.*E.* 6. ubi de ejusdem pulvere per nares attracto idem colligit ex *Suar.* & *Fagund.* Idem tenet *Dian. p.* 8. *c.* 7. *R.* 3. *C. de Lugo R. m. t.* 1. *d.* 9.

2. Probabile est, non impedire communionem, si frustulum ligni, chartæ, unguium, vel lapillum deglutias: quia non habet rationem cibi vel potûs. Ita *Dian. l. c. Res.* 38. *& tr. de celeb. Res.* 52. ex *Ledesm.* & *Sanch.* contra *Henriq. Regin. Laym.* & alios, quorum sententia tutior est. vide *C. de Lugo* & *Escob.*

3. Non licet communicare his casibus. 1. Si saccharum, liquorem glycyrrhicæ ore resolutum cum saliva trajicias. Si verò dubium sit, num quid deglutiveris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 1. contra *Sanch. Fagund.* non impedire communionem, vel sacrificium. vide *Dian. l. c. Res.* 29. suprà *l.* 1. *t.* 1. *c.* 2. *d.* 3. 2. Si vesperi decumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris: nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita *Suar. Fill. Card. de Lugo l. c. n.* 37. & alii. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quodvis sequi, etiam ultimum, modò non

con-

constet errare: quia habet se ut auctor bonus, faciens opinionem probabilem, ut habet *Sanch. l. 2. d. 1. de matr. Fag. Jo. Sancius, C. de Lugo num.* 45. *Dian. l. c. resol.* 36. 3. Si aliquid sumpseris, licet mox rejeceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum trajeceris, ut docet *Præp.* etsi alii meritò dubitent. *Tann. c. 4. d. 5. Gran.* autem *in 3. p c. 6. t.* 10. *d.* 8. negat. 5. Si Sacerdos nocte Nativitatis in prima Missa ablutionem, vel lambendo digitos modicum aquæ aut vini sumpserit, vid. *Bonac. d. 4. q. 6. p. 2.*

4. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel expuere, *Tamb. c. 1. §. 1.*) statim à communione, ut ex *S. Thom.* docent *Azor. Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. n.* 25. unde eum, qui paulò ante medium noctis cænasset in Dominica pridie Nativitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docet *Dian.* & alii *3. p. 3. t. 4. R.* 44. etsi ob Sacramenti reverentiam, consilii sit abstinere, donec species sint consumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *Card. de Lugo d. 12. s. 3 n.* 54. ex judicio medicorum à se consultorum. *Tamb.* autem *c. 3. §. 4.* ex *Joan. Sanch. d.* 38. notat citiùs à valido, quàm debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quendam post mediam horam species integras rejecisse.

Dixi in Responsione, *regulariter*: quia non jejunus licitè communicat in sequentibus casibus, siquidem jejunus non possit sine notabili incommodo, ut monet *Con.* & *Bonac.* apud *Dian. p. 9. c. 6. Res.* 42.

1. In periculo mortis, sive illud sit ex morbo,

vulnere, veneno, sive ex sententia judicis. Et quidem in eodem morbo, etsi non tenearis, potes tamen post aliquot v. g. sex, septem, vel etiam, ut putat *Laym.* duos dies, (etsi quoad hoc potissimùm attendendum esse ad consuetudinem, moneat *Card. de Lugo*) repetere viaticum non jejunus, dummodò nequeas jejunus sumere, & periculum mortis recurrat, ut docetur commun. vel etsi maneat, ut contra *Vasq. Præp.* & alios docent *Nav. Tol. Regin. Suar. C. de Lugo s. 3. n. 65.* Imò etsi non liceat ægro, ex sola devotione communicare fracto jejunio; si tamen morbus esset diuturnus, posset dari communio nisi post medicinam, probabile esse id licere, docent *Armilla. Tol. Con. Regin. Henriq. Suar. Escob.* &c. quorum aliqui exigunt longum intervallum, v. g. 30. dierum, ut *Navar.* & *Villalob.* alii 6. vel 10. dies, *Suar. Henriq. Fagund.* alii 7. ut *Sylv.* alii 6. ut *Arm. Zamb. Possev.* & *Fill.* quos sequitur *Dian. de celebr. R. 77.* alii permittunt toties, quoties sano posset, dari jejuno; ita *Escob. t. 7. E. 6.* ex *Hurt.* alii denique, posse sequenti statim die dari, ob justam causam, ut si propter consuetudinem & desiderium, aut devotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculum mortis. Sic *Laym. l. 5. t. 4. c. 6. n. 20.* Verùm eâ in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur permittere, ut quando morbus & periculum diu protrahitur, post septem vel octo dies iterum detur communio non jejuno. vid. *Card. de Lugo d. 15. s. 3. de Euchar.*

Denique, licet probabile videtur *Fill. t. 1. tr. 4. n. 242.* & *C. de Lug.* id quod docet *Mai. in 4. d. 9. c. 3. Fern. de hæred.* &c. (*Laym.* verò *l. 5. t. 4. c. 6. n. 21.* limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sa-

cramen-

cramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non jejunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eò quòd hoc sit juris divini, jejunium verò Ecclesiastici tantùm, ideoque non tantum posse, sed etiam teneri, dicat *Gran. in 3. p. c. 6. t. 19. d. 8. n.* 12. id tamen meritò communiter rejicitur; tum quia contrarium probat praxis; tum quia major est habenda ratio Sacramenti, quàm aliqualis necessitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non potest ritè dari. Ita *Bon.* ex *Con. Hurt. de Euch. d. 9. dif.* 17. *Suar. Vasq.* &c. comm. docetque *C. de Lugo* esse probabilius, vide *Dian. to.* 1. *tr.* 4. *Res.* 33. Sacerdos autem morti (sive naturali, sive violentæ) vicinus, celebrare sine dubio potest non jejunus, ad dandum sibi viaticum, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare, quàm communicare sumpto cibo. *C. de Lugo d.* 15. *s.* 4. *Lay. Dian. p. 5. t. 3. R.* 36.

2. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel malè tractetur, potest sumi à non jejuno, etiam laico, si alius desit: imò probabiliter potest etiam à præsente Sacerdote laicus accipere, ut docent *C. de Lugo n.* 87. *Suar.* & *Vasq. d.* 22. *n.* 48.

3. Si grave scandalum sit oriturum ex omissione sacrificii, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eò quòd occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi *scandalum*: quia turbationem vel incommodum aliquod secuturum, v. g. si celebraturus primitus aliquid sumpsisset, non sufficere, notat *Præp.*

4. Si perfectio sacrificii vel communionis urgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro spe-

speciebus vini sumpsit aquam: (quam si advertat, dum habet in ore, non est expuenda ob periculum ejiciendi fragmentum hostiæ, & irreverentiam; sed deglutienda. *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 8. Card. de Lugo d. 15. sect. 4.*) tunc enim tenetur denuò consecrare: quod fieri etiam potest, consecrando & offerendo statim, sine nova hostia: vide apud *Suar.* Quod si id post Missam conclusam advertas in Sacristia, omittas. Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam post consecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse, & pergendum, ait *Tamb.* 2. Si celebrans post consecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non jejunus, si jejunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post consecrationem etiam unius speciei recordetur se non esse jejunum: tenetur enim pergere; imò etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur; & absque scandalo & nota non possit desistere, v. g. in solemni sacro, ut docent *Suar. Con.* &c. Si tamen privatim celebret, & commodè possit abrumpere, tenetur, ut ex *S. Thom. q. 8. a. 6.* docetur commun. 4. Si post ablutionem sumptam, licet diu communionem distribuerit, sumendæ sunt reliquiæ etiam grandiores, consecratæ eodem sacro (quod addo; quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificii, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, ut docent *Suar. Card. de Lugo l. c.* cum communi, licet contrarium probabile dicat *Tamb. de expedita com. cap. 2. §. 8.* ex *Marchin. t. 3. p. 3. c. 3.* uti nec ejusdem sacrificii, si illud planè sit absolutum, & ab Altari recesseris) sed debent servari, donec sumantur à jejuno, *Escob. t. 7. E. 6. Fagund.* &c. quia convivium jam finitum est. Nisi tamen a-

liud

liud suadeat periculum indecentiæ, v. g. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asservari non soleret: tunc enim minore irreverentiâ sumeret, quàm asservaret. Imò *Card. de Lugo d. 14. p. 4. n. 82.* & *Gran.* non damnant Sacerdotem, qui priusquam sacras vestes exuit, particulam inventam absumit; eò quòd non sit communio nova, sed complementum præcedentis, vid. *Bon. Card. de Lugo, Escob. ll. cc.* si pars hostiæ post ablutionem sumptam, calici aut palato adhæreat, (quæ decentiùs novâ ablutione, quàm digito propellitur, ut docet *Bonac.* & *Fill.* ex aliis: quamvis Missale etiam permittat, ut digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) quomodo etiam ii excusantur, qui ex devotione hostiam in ore diu retinentes, casu permittunt aliquid ablutionis: sponte tamen id non licet, nisi bona fide & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio moraliter censetur completio unius sacrificii. *Reg. l. c. n.* 123. *Bon. l.* 1. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

Unus casus est, in metu mortis; ad quem evadendum, sicut sine Altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non jejunum posse celebrare, docet *Dian.* cum *Sylv.* &c. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 48. & *p.* 5. *t.* 3. *R.* 39. dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel ejus præceptorum.

ARTICULUS III.

Quæ & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp. 1. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria necessitate non medii, sed præcepti divini obligantis tum in articulo mortis per mo-

dum Viatici, tum etiam sæpiùs in vita, ut docent *Suar. Vasq. Laym. Fagund.* & alii commun. probantque tum ex Scriptura, tum ex Concil. *Nicæno* & *Trid. seß.* 13. *c.* 6. tum ex praxi Ecclesiæ: tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cujus usus sæpiùs est necessarius. *Bonac. d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 8. Unde resolves.

1. Quisque fidelis in periculo vitæ, quod prævidet, vel merito timet, v.g. in gravi morbo, ante conflictum: vel puerperium præsertim primum, ante navigationem, &c. tenetur sub mortali communicare, *Suar. Vasq. dub.* 214. nisi tamen paucis, v.g. octo diebus ante communicasset: talis enim communio censeretur habere rationem Viatici, ut docent *Suar. Reginald. Fill.* contra quosdam, ut *Casp. Hurt. d.* 10. *dif.* 2. &c. apud *Escob.* qui dicunt, eum qui manè communicavit, si à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere communionem, tanquam viaticum: imò *Sà*, & *Sylv.* V. *Eucharistia, Fumus*, &c. & *Cajet.* V. *Communio*, putant non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodò in Paschate sumpseris.

2. Si in ægro esset periculum vomitùs, docet *Sancius* apud *Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 55. posse ei parvam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causâ priùs dari particulam non consecratam, quam si rejiciat, nullo modo dandam consecratam: secus si retineat. Si verò independenter à cibo perpetuò evomat, nullo modo dandam, nisi fortè per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

3. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in peri-

culo mortis eam esse dandam pro Viatico, ut contra *Vasq.* insinuat *Laym. t. 4. de Euchar. c. 4.* & expressè docet *Suar. d. 40. s. 1.* confirmatque *Card. de Lugo d. 13. s. 4. n, 38.* & addit, (contra *Sanch.*) si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus, etsi non sit necesse.

4. Qui post Viaticum sumptum peccavit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita *Regin. Fill. C. de Lugo* & alii.

5. Qui non communicavit in periculo mortis, non tenetur posteà supplere. Ita *Bon. d. 4. q. 7. p. 1.* ex *Henriq. Reginald.* &c.

6. Judex tenetur (per se loquendo) reis concedere tempus communicandi, ut docent *Suar. Bon. l. c.* & alii communiter contra *Nav.* quòd si reus noluerit, potest Judex procedere. *Fill. t. 4. c. 8. q. 11. n. 238.*

Resp. 2. Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit; Ecclesia tamen pro eo determinavit tempus Paschale, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum, usque ad Dominicam in Albis inclusivè: alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit: alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto: potestque Confessarius ex justa causa extendere, ut docet *Sà.* & alii. vide *Bon. d. 4. q. 7. p. 2.* Unde resolves.

1. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, ut habet communis, contra *Durand.* & *Sylv.* Et patet, quia Ecclesia tantùm præcipit actum externum; nec finis præcepti cadit sub præceptum: Verùm damnata est recenter hæc opinio ab Innocentio XI. uti videre est in propositione 55. An verò, qui non satisfecit, teneatur posteà implere, utrinque probabiliter defendi-

tur, etsi affirmativa videatur probabilior. *Bon. l. c. Suar. Con. Card. de Lugo,* &c.

2. Non tenetur prævenire, qui prævidet tempore Paschali se impediendum, ut contra *Vasq. Sylv.* & *Fagund.* probabiliter docet *Azor. t.* 1. *l.* 17. *cap.* 41. *Suar.* &c. Qui verò sic prævenisset, & posteà tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare. secundùm *Laym. l.* 5. *t.* 4. *c.* 5. *Card. de Lugo s.* 4. *num.* 78. quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans *Fern.* & *Suar.*

Resp. 3. Tenetur quis communionem Paschalem sumere in Parochiâ, à Pastore suo, nisi hujus licentiâ, privilegio, aut consuetudine eximatur. *Navar. Suar. d.* 72. *s.* 2. &c. Unde resolves.

1. Sacerdos ubivis celebrando satisfacit. *Bon. d.* 4. *q.* 7. *p.* 2.

2. Eximuntur peregrini & vagi, qui Parochiam non habent, aut ab eâ absunt. *Bon. l. c.*

3. Non eximuntur laici inservientes religiosis, ut habet *Sà,* V. *Eucharistia,* nisi, ut dicit *Bon.* degant in monasteriis, aliisque locis, à cura Parochorum exemptis. Vid. *Sanch. de matr. d.* 32. *n.* 12.

4. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, ut habent *Nav. Azor.* & alii commun. nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hos enim satisfacere præcepto censet *Bon. l. c.* sed negat *C. de Lugo l.* 1. *Resp. mor.* nisi Episcopus expresse vel tacitè consentiat. Vide suprà *c.* 2. *d.* 1. *art.* 1. *&* *c.* 7. 8. *&* 9. *Bon. l. c.* vid. suprà *c.* 2. *art.* 1. *casu* 7. 8. *&* 9.

Dixi, *sine consensu Pastoris:* quia cum consensu summi Pontificis vel Episcopi, sive Ordinarii, aut

ejus

ejus Vicarii generalis, vel Parochi (hic enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretativum, sive præsumptum, notat *Tamb. de exp. com. c. 4. §. 4.* Imò *Bon. in Theol. moral. p. 1. t. 5. q. 19. Beia &* quidam alii apud *Tamb. l. c. & C. de Lugo d. 18. s. 2. n. 49.* item *Dian. p. 2. t. 14. R. 73. & p. 3. tr. 7. R. 58.* putant posse satisfieri præcepto communionis Paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud Mendicantes ex privilegio Nicolai V. Pii V. & Pauli IV. certis concesso, quod cæteri participent. Verùm hoc alii communiter negant. Vid. *Avers. q. 10. s. 4.*

CAPUT III.
De Eucharistia, ut est sacrificium.
DUBIUM I.
Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

RESp. Missa est sacrificium consistens in consecratione panis & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominii Dei, & signum nostræ servitutis. Quod non obstat, quin secundario possit etiam ad alium finem partialem offerri, ut ad agendas gratias: vel impetrationem beneficii, ad remissionem peccatorum, ad Sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus, seu vivis seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est: estque actu, tam intensivè, quàm extensivè finitus; etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est Christus, infinitè sit Deo gratus, atque ita Deus per hoc sacrificium in-

finito honore afficiatur: videtur tamen Christi esse voluntas, ut offeratur, & prosit tantum ad certum & finitum effectum. Quod etiam patet ex usu & sensu Ecclesiæ, dum Missæ pro eadem re repetuntur quod signum est, non habere infinitum effectum: vid. *Bon. d. 4. q. ult. p. 4.* Unde resolves.

1. Sacerdotes ordinariè peccant graviter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solemnioribus festis celebrent, nisi legitimè sint impediti. Ita *Sylv. Regin. Suar. Con.* & alii comm. contra *Angl. Bon. Dian. p. 2. t. 14. R. 19.* item *Card. de Lugo* & *Tamb. l. 1. exped. comm. c. 6.* qui excusant saltem à mortali, dummodò communicet in Paschate, absitque contemptus & scandalum: imò ubi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi, sub gravi culpa celebrare saltem Dominicis & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.

2. Etsi in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conventualibus, (ubi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat una saltem Missa privata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant: *Suar. Con. Laym. March.* &c. non esse tamen mortale, (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tamb. l. 1. c. 6.* utique neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam privilegiatam v. g. Vigiliæ, quatuor temporum, Quadragesimæ vel Rogationum, Missa solemnis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid.* ex *Abbat. March.* &c.

3. Peccat graviter, qui tenetur pro alio offerre

Missam,

Missam, fructum tamen principalem applicat aliis: quia id alii est fraudi in re gravi.

4. Graviter peccat, 1. qui ad sacrum ex justitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum privat, *Sylv. Regin. l.* 23. *num.* 236. *Fernand.* &c. multoque magis, si planè omittit; teneturque hoc casu ad stipendii restitutionem. *Tamb. de exped. sacrif. l.* 3. *c.* 1. §. 8. 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem est *Sylv. Regin. Fernand. p.* 3. *c.* 5. Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat, *Bon. d. ult. p.* 8. etsi probabile sit, hoc non esse mortale, ut habet *Sanch. de matr. l.* 1. *d.* 5. vid. *Dian. tr.* 3. *misc. R.* 9. item *p.* 4. *t.* 4. *R.* 196. & *p.* 6. *t.* 6. *R.* 6. *p.* 5. *t.* 14. *R.* 81. ubi citat *Cajet. Vasq. Hurt.* &c. affirmantes, quòd qui pluribus Missam gratis promisit, posse unicâ satisfacere: quod tamen alii communiter negant.

5. Si quis det justum stipendium, (id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet; aut si non est, secundùm *Sotum* & *Cajet.* est frugalis victus unius diei; quod *Suar. Laym.* & alii reprobant, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei) ut pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus una tantùm Missa dici. *C. de Lugo d.* 19. *n.* 259. Secus si ambo dimidium tantùm justi darent, uti contra *Vasq. Regin.* & alios probabiliter docent *Sotus, Henriq. Fill. Con. C. de Lugo l. c.* quod tamen jam est prohibitum per Bullam Urbani VIII. Vid. *Bon. Dian. t.* 14. *R.* 7.

6. Qui pecuniam ab alio accepit, ut pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest cu-

rare Missam per alium bonum Sacerdotem dici, minus dando, quàm accepit.

Dixi 1. *Per se*: quia Urbanus VIII. ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit.

Dixi 2. *Bonum*: quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. v. *C. de Lugo l. c.*

7. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro iis accipere stipendium, & applicare cui volunt, quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem, nisi tamen contrarium constet, ut de Missa conventuali docet *Bonac.* Ita *C. de Lugo d.* 81. *s.* 1. *n.* 21. ex *Suar. Vasq.* &c. contra *Gavant. Barb.* & *Dian.* qui negant de Parocho, refertque *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 232. determinasse Congregationem Cardinalium, quòd ei non liceat pro Missa accipere eleemosynam manualem, quando tenetur celebrare: de Missa tamen conventuali contra *Bon.* &c. ipse affirmat *p.* 5. *t.* 13. ex aliis 3.

8. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votivam, vel in hoc aut isto Altari, prout offerens pecuniam petivit, (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Ecclesiæ ordinem invertere, ob alterius devotionem, non convenit) quia ob ejus devotionem, & speciales orationes, major fructus provenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit grave, imò nullum, si fiat de justa causa. Vid. *Dian. de celebrat. Miss. res.* 31. *Card. de Lugo l. c. n.* 35.

9. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine justa causa, voluntati fundatoris, peccat: & quidem graviter, si sæpè faciat; esto consentiant hæredes, cùm ii in hoc voluntati testatoris non possint derogare, ut docent

Sylv.

Sylv. Navarr. Azor. &c. Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, ut habent *Henriq. Sylv.* & *Tamb.* Quòd si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, ut habet *Azor. t.* 1. *l.* 10. *c.* 14. & *Sà*, V. *Missa*, *Dian. l. c. ref.* 29. ubi docet ex *Nav. Rodrig. Fagund.* & *Azor.* esse mortale celebrare in alio templo vel Altari, quàm quis tenetur, quod negat *C. de Lugo*, si raro & ex causa fiat, v. *n.* 36. Imò nec esse veniale, si obligatus quotidie celebrare, raro & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tambur. de exped. sacr. l.* 3. *c.* 2. excusat à mortali eum, qui uno alterove die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in Altari privilegiato; notatque, posse Sacerdotem contra hoc onus Missarum v. g. certum earum numerum, præscribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

10. Beneficiatus ex justitia obligatur sub mortali, & pœnâ consecrationis, ad eum numerum Missarum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt, eum verò numerum ex justa causa, v. g. si reditus jam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo, quam potestatem *Bon.* restringit ad Missas defunctorum, & quidem post *Trid.* impositas. Vid. *Bon. d.* 4. *q. ult. p.* 8.

11. Qui ratione beneficii tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de hujus intentione contraria constet) applicare. *Bon.* & alii cum *Dian. p.* 6. *t.* 6. *R.* 13. qui tamen concedit, posse eum pro seipso quater, aut sexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare: item quavis heb-

 do-

domada unam Missam omittere devotionis & reverentiæ causa, idque ex præsumpta intentione fundatoris: quod *Tamb. l.* 3. *exped. sacrif. c.* 5. §. 1. ex *Gavant. p.* 3. *t.* 12. limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterii, curare Missam quotidianam, vid. *Tamb. l. c. Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 86. & *p.* 5. *t.* 5. *R.* 23. & *t.* 13. *R.* 51. 2. id ipsum limitat *C. de Lugo R. mor. l.* 3. *d.* 9. Si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v. g. si dicatur, (Qui debet quotidie celebrare) quo casu concedit: si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, v. g. volo ut in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa, teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebrat.

12. Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur, si brevis sit, (v. g. 15. dierum, ut docet *Bon.* aut etiam unius alteriusve mensis, ut probabiliter docet *C. de Lugo n.* 49.) substituere alium, aut compensare, cùm tam strictè nec Domini quidem honesti cum famulis agant: secus tamen, si sit diuturnus morbus; nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, ut contra *Sylv.* & *Azor.* docet *Bon.* ex *Rodrig.* Impeditus verò aliis negotiis, licet justis, (cùm hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare posteà, præsertim si fiat sæpiùs. Ita *Bon. d.* 4. *q. ult. p.* 7.

DUBIUM II.

Cujus sit applicare fructum sacrificii?

Resp. Solus Sacerdos offerens validè id facit, per suam intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. *Suar. C. de Lugo d.* 14. *s.* 10. *n.* 221. &c. Unde resolves.

1. Is validè applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet contra voluntatem Superiorum. Ita *Suar. Laym. Dian. C. de Lugo l. c.* contra *Navarr. Ledesma,* & alios, quorum sententiam probabilem dicit *Dian. t. 1. res. 72.*

2. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter ulli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei, non potest posteà ulli applicari, saltem adæquatè: quia producit effectum quando existit, neque is suspenditur; ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. Vid. *Laym.*

Dixi, *vel ante:* quia non requiritur, ut applicatio fiat in ipso sacrificio: sufficitque si pridie facta sit, etsi ipso die de ea non cogitet. *Bon. q. 3. p. 2.* ex *Suar.* & *Dian. l. c. res. 47.* contra *Vasq.*

3. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, ut docet *Suar.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicitè censeatur intendisse. Ita *Laym. t. 5. c. 2.* Vide *C. de Lugo n. 215.*

4. Applicatio sub conditione jam impleta, est valida, v. g. ad intentionem, quam habuit hodie Superior, non autem sub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei, qui priùs morietur; vel qui primò stipendium offeret. Ita *Suar. in 3. p. tom. 3. d. 79. s. 9. Lay. loc. cit. Dian. l. c. res. 15 C. de Lugo d. 19. n. 209.* contra *Bon. q. ult. p. 7. §. 5.* qui tamen ipse in praxi dissuadet.

5. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebravit.

6. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem, nisi ta-

men jam mortui sint, etsi posteà promulgentur. *Laym. l. c.*

7. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. *Tamb. l. 3. exped. sacrif. c. 3. §. 2.* contra praxim & *Caut p. 5. tract. 15.*

8. Missa celebrata in Altari privilegiato pro defunctis, non suffragatur illis, nec satisfit indulto, nisi fit de requiem. *Dian. p. 4. t. 4. Res. 233.* ex declar. Cardin. & *p. 9. t. 2. R. 7.*

DUBIUM III.

Quando & quoties liceat celebrare?

Respond. 1. Ordinariè non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam; nec ante auroram, quam ante Solis ortum *Reginald.* quadrantem horæ, *Henriq.* & *Con.* mediam horam, *Azor.* horam cum quadrante, *Suar. Fernand.* & *Possev.* sesquihoram comprehendere dicunt, & consequenter, cùm secundùm *Henriq. Suar.* & alios, Missa possit inchoari tanto ante auroram, ut sub ejus initium finiatur, licet duabus horis ante Solis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alii. Unde ulterius inferunt quidam, cum *Suar.* Religiosis habentibus privilegium celebrandi horam ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quod *Card. de Lugo dub. 20. sess. 1. num. 32.* non improbat, etsi *Layman.* tantum permittat horis post mediam noctem. *C. de Lugo loc. cit.* Quâcunque autem horâ licitè (sive ex, sive sine privilegio) celebrent, eâdem etiam (atque adeò in Missa, quæ nocte Nativitatis, cæterisque, quæ post illam celebrantur) licere iis Eucharistiam aliis ministrare, contra *Bordon.* docet *Dian. part. 9. tract. 7. Res. 43.*

Dixi,

Dixi, *ordinariè*: quia antevertere licet sequentibus casibus, in quibus etiam paulò post meridiem, v. g. uno vel altero quadrante, inchoari potest, uti etiam secundùm *Sotum* & *Palud.* ex quavis rationabili causa, v. g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam ultra meridiem, ob funus Principis. vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post licere inchoare dicunt. Vid. *Laym. l. c. Fern. hic cap.* 3.

1. In necessitate, v. g. ut morituro detur viaticum, quo casu licere mediâ nocte celebrare, ait *Dian. p.* 1. *t.* 14. *R.* 33. ex *Laym.* &c.

2. Ubi est mos rationabilis, ut opifices & famuli summo mane possint audire sacrum, *Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 4. *n.* 3. ex *Navar.* &c. (v. *Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 33.) non tamen idcirco post meridiem licebit.

3. Ex privilegio, de quo suprà.

4. In nocte Nativitatis, in quâ omnes tres Missas ante auroram dici posse, probabiliter docent *Suar. Con. Laym. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 236. contra *Sylv. Fernand.* & alios. Unde resolves.

1. Graviter peccat, qui sine aliquâ harum, aut saltem justâ causâ, citiùs manè, vel seriùs post prandium celebrat, ubi *Azor.* tertiam horæ partem, *Lay.* mediam horam, *Bonac.* tres quadrantes, *Sylvius* horam requirit, ut differendo peccet mortaliter, vid. *Dian. t.* 14. *res.* 34. ubi notat, Religiosos ex suis privilegiis posse celebrare usque ad tres horas post meridiem, post tertiam verò nullo modo. vide *Bonac. loc. cit.*

2. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam; vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere; vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine

quâ erit veniale, ut docent *Fill. Laym.* & alii, videturque sententia tuta, contra multos, dicentes esse mortale.

Resp. 2. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico *per se*, quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneris Sancto (non tamen Eucharistiam sumere, vel aliis præbere, ut habent *Hurt. de sacrif. d.* 4. *dif.* 3. *Quint.* ex *Suar. Vasq. Tann.* &c. licet suppositis Declarationibus Cardinalium, non licere ministrare, nisi solis infirmis, velit *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 237. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 19. *& p.* 9. *t.* 9. *R.* 24. ex *Bar. Gavant.* &c.) In Cæna Domini verò, etsi ex consuetudine uno celebrante reliqui communicare debeant, plures tamen ex causa licitè privatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, ut vult *Palaus*, licet alii id non admittant apud *Dian. p.* 9. *t.* 6. *R.* 24. De Sabbatho Sancto alii negant licere, ut *Vasq.* &c. alii probabiliùs affirmant, ut *Suar. Fagund. Dian. Casp. Hurt. d.* 4. *dif.* 3. *Palaus*, (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) & *Card. de Lugo s.* 1. *n.* 18. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ; neque benedictionem cerei; imò nec Litanias, quia est ratio eadem, vid. *l. c. n.* 20. & *Bonac p.* 2. ubi notat, quòd usus id vix habeat. Vide etiam *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 237. ubi cum *Mercero* contra alios permittit, eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votivam.

Resp. 3. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè; quod addo, quia si sis jejunus, licitum est sequentibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen,

men, si facilè haberi possit, Episcopi judicio, præterquam in primo.

1. Nocte Nativitatis, qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Missas. sed potest aliquam pro arbitrio omittere. *Dian. p. 4. t. 4. R. 236.* Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare. *p. 8. t. 1. R. 87.*

2. Si Pastor habeat duas Parochias dissitas. *Fill. C. de Lugo d. 20. n. 45.*

3. Si concursus populi sit tantus, ut Ecclesia non capiat, ut habet *Laym. l. 5. t. 5. c. 4. in 6.* & vid. *Card. de Lugo loc. cit.* etsi tunc potiùs expediat celebrare extra.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam jam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. *Sylv. Nav.* Sed casum esse metaphysicum, dicit *C. de Lugo d. 20. n. 44.*

5. Si die festo adveniant personæ, quas non deceat sacrum omittere, v. g. Rex, aut Princeps; quamvis hic ultimus dicatur non esse in usu. Vide *Bon. d. 4. q. ult. p. 7. n. 9. C. de Lugo l. c.* & *Laym. t. 5. c. 4. Con. Dian. p. 2. t. 14. R. 56.* ubi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres: An aliquando liceat interrumpere Missam?

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, sive unam tantùm speciem consecrare, nullo casu liceat, ut dictum est suprà *c. 1. d. 2.* accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Evangelium vel Processionem excipiendam.

2. In gratiam supervenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo aliàs Missam audire non possent, vel simili justa causa, ex quâ, si non sit facta oblatio, posse incipere de novo, ut totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varii Authores cum *Sà*, apud *Bonac. d. 4. q. ult. p. 7. n. 9.* qui benè monet, consuetudini locorum standum. *Henriq.* autem docet, id tantùm licere finitâ Epistolâ, vel Evangelio: *Tamb.* planè improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicujus impedimenti, v. g. se non esse jejunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum, vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec posset expelli.

4. Si urgeat gravis necessitas, vel propria, v. g. morbus vel proximi, ut si moriturus sit baptizandus, vel absolvendus. *Trull. Dian. p. 3. t. 3. R. 70.* In aliis tamen Sacramentis non ita necessariis, non decet inter consecrationem & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ Sacramentum ob phrenesim suscipere non possit. *Laym. Tamb. l. 2. exped. sacrif. c. 7.* Revertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit antè facta consecratio, incipiet ubi desierat; uti etsi facta non fuerit, & parva mora intercesserit, v. g. minor quàm unius horæ; si autem longior, audietur ab initio. *Tamb. l. 2. exped. sacrif. c. 8. §. 7.*

DUBIUM IV.

Quo loco celebrandum sit?

Resp. Communiter non licet celebrare; nisi in Eccle-

Ecclesia eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata, nec interdicta; patet ex *Trid. sess.* 21.

Dixi 1. *communiter:* quia in decenti loco & Altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cum licentiâ Episcopi, si adsit, vel sine eâ, si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docent *Fill. Laym.* & alii communiter contra *Sotum* & *Sà.*

Primò, si sit necessitas, qualis esse censetur 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu: sed festis tantùm diebus, *Fagund. C. de Lug.* &c. licet *Pasqual.* apud *Dian. p.* 9. *t.* 1. *R.* 44. etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primariis Ducibus, in suis tentoriis. 4. In portu pro appulsu navis; non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effusionis sanguinis, ut commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur jam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione Clementis VIII. & Pauli V. ex quâ licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *C. de Lugo* l. c. Limitat autem *Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 40. cum *Hurt. Mercer. Trull.* &c. si magna sit tranquillitas sine ullo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum quâ cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate, (v. g. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Con.* & *Tur.* qui soli Papæ eam reservatam volunt, ut etiam *Dian. p.* 9. *tr.* 1. *R.* 45. ubi adducit declarationem Cardinalium, quâ jubentur Episcopi id prohibere.

Secun-

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in *Trident. sess.* 12. id permittere prohibeantur, nisi ex justa causa in oratoriis privatis, divino cultui destinatis, licet non benedictis. Verùm etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docet *Gavantus l. c.* & *Dian. p. 9. t. 9. R. 42.* eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex justa causa permittere, ut celebretur extra Ecclesiam in Altari portatili, docet idem *Dian. l. c. R. 43.* ex *Marchin. Garc. Hurt. Card. de Lugo, Aversa, Persic.* &c.

Tertiò. Ex privilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum iis participant: quod esse revocatum à *Trid. sess. 22. c. 8.* licet multi velint, negant tamen *Dian. p. 3. t. 2. R. 80. & p. 4. t. 4. resol. 106. Joannes Salas, Rodriq.* &c. idque secundùm *C. de Lugo d. 20. s. 2. n. 51.* probabiliter, & *Tamb. de exped. celebr. l. 1. c. 3. §. 1.* probabilius, vid. *Barbos. in Trid. l. c.* Item Religiosi Societatis, à Gregorio XIII. ut possint tum in missionibus, cum facultate superioris, in quovis loco decenti; tum in domibus suis in loco honesto, à Provinciali designato, Missas dicere; in quo idem licebit aliis.

Dixi 2. *non violuta*: quia in Ecclesia interiùs violata, nisi priùs reconcilietur, non licet sub gravi peccato, ut *Laym. l. 5. t. 5. c. 5. n. 7.* ex *Navarr. Suar. Con.* &c. nisi in necessitate, cum venia Episcopi (si is adiri possit; alioqui sine ea, ut habet *C. de Lugo l. c. n. 63.*) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo 1. *Ecclesia*: quia Oratoria, etsi deputata ad cultum divinum, cùm tamen benedicta non fuerint, nisi in ipsis extet Altare ad facienda divina, ut

Bon.

Bon. de matr. q. 4. res. ult. n. 9. non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent *Navar. Sotus,* &c. sed probabiliùs contrarium docent alii, cum *Card. de Lugo l. c.*

Addo 2. *Interius:* quia quod fit in turri, sacristia, supra tectum, vel fornicem, in crypta, sub pavimento, (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo 3. *Nisi reconcilietur:* quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex privilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex *Avila* notat *Dian. p. 4. t. 4. R. 91.*) si fuit consecrata; (quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis) si verò tantùm fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundùm *Dian. punct. 4. t. 4. resol. 91.* Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tamb. l. c. §. 4.* ex *Henr. Sà,* & *Dian.* esse probabile: negat autem *Card. de Lugo de Euchar. d. 20. s. 2.*

Porrò Ecclesia, uti & cœmeterium, violantur seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquam res evulgata fuerit. *Laym. l. 5. t. 6. c. 5.*

1. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu injuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ; quale etiam est, quod aliàs justum esset per sententiam Judicis: nisi tamen Reipubl. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale, 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. cujus causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, ut vulnus, sive causa physica fiat intra Ecclesiam. Vid. *Card. de Lugo d. 20. s. 2.*

2. Per

2. Per mortaliter malam effusionem proprii, vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Unde non violat. 1. Si pauculæ guttæ effluant, quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere levi, v. g. narium in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus conjugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. Vid. *Card. de Lugo d. 20. n. 54. & 55.*

3. Per sepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hîc non comprehendi hæreticum, docet *C. de Lugo l. c. n. 47.*) etiam infantis; ut ex c. *Ecclesiam de consecratione*, docet *Trap.* Quamvis, si pueri parentes sint fideles, neget *Sayr.* Vid. *Bon. de Euch. & mat. d. 4. q. 4. p. ult.*

4. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel majore parte, (quanquam eo casu dicatur potiùs exsecrari, quàm pollui) non autem, si solum tectum, vel si successivè per partes modicas destruatur & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium istic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, ut per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliquâ cæremoniâ reconcilientur, & abluantur, quod in simili casu intellige de Altari. *Laym. l. 5. t. 5. c. 5.*

Quæres; Quid sit, & quando fiat exsecratio, seu resecratio?

Resp. Execratio dicitur, cùm res sacra perdit suam consecrationem, ita ut de novo consecrari debeat, quod fit, quando ita destruitur, ut formam & usum suum perdat. Unde resolves.

1. Pollutâ Ecclesiâ, polluta etiam sunt Altaria ejus

ejus fixa: non tamen exſecratâ Eccleſiâ exſecrantur Altaria; nec contrà.

2. Eccleſia execratur, ſi parietes ſecundùm majorem partem deſtruantur, vel omnis eorum cruſta, aut major ſaltem pars ſimul auferatur. Secus autem, ſi una poſt alteram, v. *Lugo d.* 20. *n.* 65. non autem, ſi tectum corruat, quia conſecratio eſt in parietibus. v. *Laym. l. c.*

3. Altare exſecratur. 1. Si cùm fixum eſt, lapis conſecratus removeatur ab inferiore ſtructura. 2. Si ita frangatur, ſive fixum, ſive portatile ſit, ut in nullâ ejus integrâ parte calix cum patenâ poſſit conſiſtere. 3. Si ſpolietur ſepulchrum: quod tamen quidam negant, ut *Lugo, Tamb. l.* 1. *c.* 5.

4. Calix exſecratur, ſi notabiliter frangatur, vel ita, ut fiat inutilis ad uſum ſacrificii, v. g. ſi foramen ſit in fundo, licet minutiſſimum; vel ſi figura deſtruatur: non tamen, ſi in tornatili pes ſeparetur à cuppa, quia in tornatili conſecratur ſola cuppa. *Bon. d.* 4. *c. ult. p.* 9. ex *Suar.* &c. Neque execratur, ſi pereat inauratio. Unde licet communiter calix & patena, poſt novam inaurationem, quoad eam partem, quia Chriſti Corpus vel Sanguinem contingunt, denuò conſecrentur, id tamen neceſſarium non eſſe, docent *Durand. Covin.* & alii, contra *Suar. Bonac.* & alios, etſi deceat, ut abluatur aqua benedicta. Ita *Dian. t.* 1. *miſs. reſol.* 3. & *Laym. hîc.* item *Lugo d.* 20. *ſ.* 4. *n.* 94.

5. Veſtes ſacræ exſecrantur, quando ita deſtruuntur, ut perdant ſuum uſum; ut ſi cinguli parte te non ampliùs cingere poſſis; vel ſi manica ab alba ſeparetur, etiamſi poſteà reparetur. Non perdunt autem, etſi attritis pars aliqua aſſuatur, vel cinguli

par-

parti aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur: quia tunc accessorium sequitur principale. *C. de Lugo, Tamb. de exped. sacrif. l. 1. c. 3. §. 2.* Similiter si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum utraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. *Tamb. l. c.*

6. Partes avulsæ à re consecrata, ut destructa ejus forma, desinunt esse sacræ, v. g. ligna & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel Altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cujus sunt reliquiæ, non possunt applicari ad usus profanos, aut divendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad usus profanos, ut habent in *c. Altaris, de consecr. dist. 1.* vid. *Suar.* & *Sà*, V. *Missa*, & *Laym. l. c. c. 6. Tamb.* tamen *l. 1. de exped. sacrif. c. 2. §. 3.* ex *Palao*: item *Dianap. 5. t. 13. R. 76.* docet probabile, quòd non sit saltem mortale, si mutatâ formâ ad profanos usus applicentur, v. g. calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. vide suprà *lib. 3. tract. 1. c. 2. d. 2.*

DUBIUM V.

Quæ sint requisita ad Missam?

Resp. Hæc sequentia. 1. Et quidem sub gravi sacrilegio, Altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate, (hunc enim Altaria, calices, & campanas posse consecrare, etiam ad usum alienarum Ecclesiarum, docet *Dian. l. 3. tr. 2. R. 15.* cum *Barb.* & aliis 4. ex declaratione Cardin. & privilegio Innocentii III.) vel Sacerdote privilegiato, stabile vel portatile: utrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superio-

periorem mensam, quæ consecratur: debetque esse tanta, ut possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verùm etiam debent, tam parvæ, quàm magnæ, in eadem relinqui tempore sacrificii, & non alibi (licèt supra aliud corporale) deponi, v. g. propter loci angustias: quia omnes sunt unica victima, & per modum unius offeruntur. Quapropter rubricæ Missalis eas supra corporale, ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minùs rectè faciunt, qui consecratione factâ, mox hostias minores à se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit, sic nec de aliis, cùm sint una victima & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minùs spectent ad parvas hostias, quàm ad magnam: neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè & integrè sacrificata sit victima, *C. de Lugo q.* 20. *sect.* 2. *n.* 69. Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imò si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat *Tamb. l.* 5. *exped. sacrif. c.* 5.

2. Mappa linea triplex; etsi enim secundùm quosdam una duplicata, imò secundùm *Sà, Angel. Azor. c.* 28. *q.* 8. & *Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 17. una simplex sufficiat in necessitate; Missale tamen Romanum, authoritate Clementis VIII. & Pii V. editum, expresse tres requirit, *tit. de defect.* uti & *Gavant. v. C. de Lugo.* Ut ea benedicta sit, non est omninò necessarium, ut habet *Sylv.* Unde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & aliis usibus reddi. *Laym. l. c.*

3. Sub gravi sacrilegio, vestes sacræ; (hoc est, benedi-

nedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habent privilegium, ut habent Mendicantium saltem Superiores sive Prælati, vid. *Tamb. l.* 1. *c.* 3. §. 2. *exped. sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob.* apud *Dian. p.* 2. *tr* 14. *R.* 57. In gravi autem necessitate; etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam (cujus audiendi vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola vel manipulo, vel etiam uti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus connectere, vel stolâ pro cingulo, & manipulo pro stola, docet *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *Dian. p.* 1. *R.* 57. & 67. contra *Fill. t.* 1. *l.* 5. *c.* 5. qui tamen concedit, in necessitate sine una vel altera ex minoribus, v. g. stolâ vel cingulo celebrare, non esse mortale, vid. *Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 62. ubi contra *Fill.* & *Henriq.* ex aliis sex, docet esse probabile quòd ex parvitate materiæ excusari possit à mortali, qui (secluso scandalo & contemptu) aliquam harum citra necessitatem omittit, v. g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel ejus loco utitur aliâ re. Denique metu mortis aut gravissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & Altari, (dummodò non fiat in contemptum Religionis) ex *Azor. t.* 1. *l.* 1. *c.* 11. *q.* 11. docet *Escob. E.* 2. *c.* 2. *Navarr. Hurt.* &c. Limitat autem *Tamb. de exped. sacrif. l.* 1. *c.* 1. §. 1. ita ut permittat sine aliquâ etiam ex gravioribus, non tamen sine omnibus fieri, ob scandalum & irreverentiam. Vid. *Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 48. & *p.* 5. *t.* 3. *R.* 39. Porrò hujusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v. g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitum, *Suar. Pala. Tamb. exped. sacrif. l.* 1. *c.* 2. §. 4. qui monet *l. c.* §. 1. cavendum esse, ne sint valdè attritæ; ut & ne reli-

reliqua suppellex sacra sit valdè immunda, in quo graviter peccari potest. *Suar. Laym. Tamb. l. c.*

4. Sub mortali requiritur calix & patena consecrata, si tamen in nondum consecratis aliquis bonâ, imò addunt *Bordon.* & *Tambur.* malâ fide celebrasset (licet sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quòd hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in iis celebrare, contra *de Lugo* & *Laym.* docet *Dian. p. 2. t. 14. p. 5. t. 13. R. 60. & p. 9. t. 7. R. 18.* ex aliis Auct. Idemq; de sacris vestibus, item de corporali, pyxide, &c. quæ immediatè tangunt species, censet *Tamb. de exped. sacr.* 1. c. 3. §. 1. Ac licet decens sit, ut etiam pyxis, sive ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcunque vas continens & immediatè tangens Eucharistiam, uti etiam secundùm *Laym. l. c. t. 5. c. 6.* vasculum chrisma continens benedicatur, (benedicere autem præterea, in quibus unctio adhibetur, potest idem, qui cætera ornamenta) cùm in Rituali Romano propria sit pyxidis benedictio; id tamen necesse esse negant *Suar. Hurt. Lugo, Tamb. l.* 1. *exped. sacrif. c.* 1. §. 6. nec esse necesse imponere pyxidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò calix & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam admittunt etiam aliqui ex pluribus, sed non ex ære, *cap. ut calix de consecr. d.* 1. quamvis *Tamb. l.* 1. *exped. sacrif. c.* 1. cum *Hurt. Fagund.* & *Gavant.* admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa sit, ac aurum vel argentum, modò species non imbibat, nec sit periculum ne effringatur. Ac licet Rubrica præscribat, ut saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali.

Gran. imò nec sub veniali, propter usum contrarium, vult *Tamb. l. c.*

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, quâ hostiam vel calicem tangit, *c. consulto de consecrat. dist.* 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Episcopo, vel privilegiato, (vid. *Compend. privil. Societ. JESU* V. *Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur, *S. Th. Sylv. Bon. d.* 4. *q. ult. punct.* 9. *Lugo d.* 20. *sect.* 2. *n.* 76. & *Gavant. p.* 2. *tom.* 1. ubi addit ex *Sà*, (& dicit esse communem) peccare mortaliter, qui utitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, quâ parte calicem tegit, (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) quæ cura habeat communem cum corporali benedictionem, utpote cujus pars antiquitus fuit, pro eodem servire posse, docet idem *Lugo l. c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, ut contra *Laym.* docent *Suar. Gavant.* & *Lugo*; neque ulla reperitur in Ritualibus ejus benedictio.

8. Sub gravi peccato Missale Canonem saltem continens, ut habet *Bon.* & alii commun. etsi *Ledes.* & *Laym.* docent, in gravi necessitate licitum esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic *Lugo l. c.* cum *Dian.* &c. probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.

9. Minister (secundùm *Nav. Fag.* & *Zerol.* sub mortali) & quidem masculus, in necessitate tamen gravi, v. g. diei festi, vel dandi viaticum, posset quis

sibi

sibi ipsi respondere, inquit *Sà*, *Bon.* & *Dian. t.* 14. *res.* 43. ex aliis. In quo casu etiam fœminam adhiberi posse, docet *Nugnus a.* 6. *d.* 1. & *Sylv.* (idque quibusdam Belgii partibus consuetudine inductum esse docet *Marchan. Ref. past. c.* 4.) contra communem, apud *Laym. Fernand.* & *Dian. l. c.* & *Tamb. l. c.* & *Marchin. de ord. t.* 3. *c.* 15. ubi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa Altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere non esse prohibitum, notat *Lugo* & *Tamb. l. c.* ubi etiam cum *Henr.* & *Hurt.* permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hic fortè abiit, & aliquantulum expectatus non revertatur.

10. Crucifixus, (nisi sit expositum Venerabile Sacramentum) non tamen sub obligatione gravi. Idem est de velo. *Lugo d.* 20. *s.* 2. *n.* 79. *Gavant.*

11. Candela accensa duplex ex cera, & quidem secundùm *Fagund. Regin. Vasq.* & alios, sub mortali, contra *Nugnum* & *Marchinum.* In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit una, etiam ex sebo, vel lucerna aut lampas ex oleo, vide *Dian. l. c. Laym. c.* 16. *n.* 17. *Azor. c.* 28. *q.* 15. Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet *Lugo d.* 30. *s.* 2. adeò ut si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo Viaticum, dicat *Fagund. p.* 22. *cap.* 22. & *Quintan. t.* 4. *s.* 1.

12. Requiritur etiam antipendium, pulvillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mundis mutuò accipi, & deinde priori usui reddi potest. *Tamb. l.* 5. *c.* 3. §. 3.

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, ut docet *Fagund. Laym. Dian. ref.* 58. Et quidem summi Pontificis, ut ex Declaratione Cardinalium notat *Gavant.* & *Tamb. de exped. sacrif. l.* 1. licet *Laym.* & *Scort.* Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tambur. l. c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus, qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu & scandalo) vult *Ledes.* & *Tambur. l. c.* Quod *Diana p.* 2. *t.* 14. *R.* 58. censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus vid. apud *Aut. cit. Gavant. Dian. Laym. Bon. C. de Lugo d.* 29. *s.* 4. *Escob. E.* 11. ubi notat, etsi gravis sit obligatio, servandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoq; grave sit, omittere *v. g.* oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ, *Tamb. de exped. sacrif. l.* 2. *c.* 5. nihilominus levitatem materiæ sæpè excusare à culpa mortali omissionem, etiam intra Canonem monet *Escob. l. c.* Unde veniale tantùm erit.

1. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, ut contra *Navar. Sylv.* & *Azor.* docent *Layman. Fagund. Dian. Ref.* 21. &c. Lotionem autem manuum ante vel post Missam (etsi facilè omitti non debeat) non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenent *Suar.* & *Tambur.* §. 6.

2. Omittere Gloria vel Credo; vel in Canone nomen alicujus Sancti; vel ea quæ tempore Paschali interponuntur inter Communicantes; aut infra actionem. *Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 49. & 89. ex *Fill. Quint.* &c. In Missa autem quæ canitur, non legere Evangeli-

gelium submissâ voce, *Dian. l. c. R. 4.* negat esse peccatum, ex *Sanch.* & aliis 10. quòd rubrica sit tantùm directiva. Si quis autem in Missa advertat aliquid à se omissum, regulariter non esse repetendum, ait *Suar.* & *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 5.* Dicit, *regulariter*: quia 1. si sit de substantia, v. g. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca verba certò advertat, se aliquid notabile omisisse, (v. g. die Paschæ communicantes) paululum regrediendum esse, & repetendum censet *Tambur. l. c.* ita *Fill. Dian. R. 59. Escob.*

3. Ex devotione leve aliquid in Missa (etiam dum secretò orat) addere, v. g. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. *Tamb. l. c. exped. sacr. 5.* Dixi, *leve*: quia notabiliter addere, esse mortale, vult idem *Tamb. l. c.* ex *Bon. d. 4. q. ult.*

4. Celebrare ante dictum Matutinum, ut contra *Azor.* & *Regin.* docent *Sylv. Valent. Suar. Vasq. Less. Fag. Laym.* &c. quorum plerique tamen cum *Palao* dicunt esse veniale, si fiat sine causa: licet & hoc *Tamb. l. 1. c. 7. §. 1. de exped. sacr.* in dubium vocet.

5. Quæ altâ voce dicenda præscribuntur, adeò submissa dicere, ut adstantes audire non possint. *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 9.* quidquid dicat *Navar.* apud *Sà, V. Missa.* Imò notat idem *Tamb.* ex *Card. de Lugo d. 22. s. 2.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.

6. Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel iis diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici, (v. g. infra octavas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam majorem,

Vigilia Nativitatis Domini) sine gravi causa legere votivam, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum SS. relato, *Suar. Dian. Card. de* Lugo *l. c. Escob.* contra *Quint.* qui *t. 7. f. 40.* putat, in hebdomada sancta licere legere votivum: quod refutant *Gavant.* & *Dian. p. 9. t. 8. R. 53.* ex Declarat. Cardin.

Dixi 1. *sine gravi causa:* talis autem censetur 1. quæ spectat ad bonum Reipubl. vel Principis; v. g. necessitas pluviæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali, universalis; item solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ, (v. g. diebus Antecineralibus in oratione 40. horarum) *Tamb. l. 2. c. 6.* 2. Quando cadaver præsens est in Ecclesia; ubi usus obtinuit *Gavant. pag. 1. t. 5.* 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius, hunc enim non tantùm posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat *Gavant.* vid. *Tamb. l. 2. c. 6.* qui §. 2. & 4. addit, etiamsi Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votivam, vel pro defunctis, etiam in Altari privilegiato, non solùm posse, sed debere celebrare Missam currentem diebus quibus istæ prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eò quòd votum non obliget, quando impedit bonum majus, quale esse dicit conformitatem officii cum Missa: secus diebus aliis.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato*: quia si sit Beatificatus tantùm, de quo certis Sacerdotibus (v. g. quorum Ordinis fuit) concessum sit Missam legere, docet *Gran. 2. 2. cont. 2. c. 7. d. 4. f. 2. n. 2.* & *Escob.* contra *Palaum*, non licere aliis Sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere; eò quòd

sic expressè determinavit Sacra rituum Congregat. apud *Gav. v. Esc. n. 42.* & *Tamb. l. c. s. 6.* ubi *Pal.* sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certum esse, si celebrent in templis ejusdem Societ. ex concessione Pontificum. Idem tenet *Quintanad. t. 7. sing. l. c.*

7. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ; vel si nullam planè servet, peccat mortaliter. *Escob.* ex *Fagund. p. 1. l. 3. c. 21. n. 9.*

TRACTATUS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPUT I.

De Essentia hujus Sacramenti.

DUBIUM I.

Quæ sit ejus materia & forma?

RESpondeo. Materia remota & necessaria, est omne peccatum mortale, post baptismum commissum, & non confessum. Materia sufficiens, & non necessaria, est omne veniale post baptismum commissum, vel etiam mortale, aliàs ritè confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio: quarum ultima est integralis tantùm, (ut patet in infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolvi absque satisfactione) duæ priores sunt essentiales, ut communiter docetur contra *Scotum*, qui totam essentiam ponit in absolutione. Porrò, peccata sunt tantùm materia circa quam; actus verò pœnitentis materia ex qua. *Laym. l. 5. tr. 6. c. 4.* ex commun. Unde resolves.

1. Etsi peccatum mortale remissum quomodo-

cunque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Trid. sess.* 14. *c.* 5.

2. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua: item mortalia semel ritè confessa, v. g. in confessione generali, ut docent *Dian. p.* 3. *t.* 4. *res.* 56. *C. de Lugo d.* 16. *num.* 56. contra *Victor. Ledes.* & alios. In qua etiam non esse necessarium, addere peccato mortali, quod post ultimam confessionem sit commissum, docent *Bon. d.* 5. *q.* 5. *f.* 2. *p.* 2. *Dian. t.* 2. *tr.* 4. *R.* 62. & *tom.* 3. *t.* 3. *R.* 65. *C. de Lugo d.* 16. *f.* 2. *num.* 47. ex *Sanch.* & *Con.* quod est probabile, nisi circumstantia aliqua, v. g. speciem mutans, vel reservatio casus, vel proxima peccandi occasio, aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur. *C. de Lugo, Tamb. de exped. conf. l.* 2. *c.* 1. Tutiùs tamen est nova ab antiquis secernere.

3. Ponenda semper est materia certa; qualem esse negat *Sanctius in sel. d.* 7. apud *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 52. quòd quis non responderit divinis inspirationibus, non fecerit bonum quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, ut docet *C. de Lugo l. c. n.* 103. contra *Sancium*. Quòd si haberi certa non possit, pro ratione dubii danda est absolutio; ut sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita *Suar. Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 3. & alii commun.

Resp. 2. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis: Ego te absolvo à peccatis tuis (ubi licet de essentia tantùm sit, *Absolvo te*: debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundùm quosdam sub mortali, secundùm alios sub veniali, ut vult *Gran.*) voce prolatâ in præsen-

tem;

tem; absentem enim Clemens VIII. absolvi prohibuit, sub pœna excommunicationis. Unde resolves.

1. Invalidum est absolvere nutu, signo, aut scripto: item absolvere absentem; quod docuit *Alensis, Medin.* & alii, sed vetitum nunc, ut modò dictum.

2. Valida est absolutio, si reverentiæ causa dicas: Absolvo dominationem, excellentiam, vel majestatem vestram, &c. quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquivalentia. *Aversa*, vid. suprà *tr.* 1. *c.* 1. *d.* 2. Non valet autem, si dicas: Absolvat te Deus, vel: Absolvat te Christus. *Aversa q.* 12. *s.* 2.

3. Orationes præviæ, & subsequentes formam, ut Misereatur tui, &c. & Passio Domini, &c. quæ secundùm *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, v. g. si breves sint confessiones, vel multi confitentes, (ut v. *Dia.p.*3.*t.*4.*R.*97. tunc enim sufficit dicere, Absolvo te à peccatis tuis in nomine, &c.) vel si timeatur censura, Absolvo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. vid. *Sà*, V. *Absolutio.*

4. Elevatio manus, ejusque impositio in caput, item formatio Crucis, est libera, etsi debeat servari consuetudo. Ita *Laym. c.* 5. ubi idem dicit de apertione capitis. Forma autem Clement. VIII. ut tradit *Sà*, & Rituale Romanum, est hæc; quâ ut omnes utantur, suadet Paulus V. ideoque omnibus tenenda memoriter: Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen: deinde elevatâ manu pergit: Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens & misericors Dominus, Amen. Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego authoritate ipsius, te absolvo ab omni vin-

culo excommunicationis, suspensionis, (quæ vox circa laicos omittitur) & interdicti, in quantum possunt, & tu indiges: Deinde ego te absolvo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Passio Domini nostri J. C. & merita B. V. & omnium SS. & quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ & præmium vitæ æternæ, Amen.

DUBIUM II.

Qualis contritio requiratur?

Suppono, quòd contritio in communi sit dolor ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, ut habet *Trid. sess.* 14. Ubi eam dividit in perfectam, quæ absolutè sic dicitur; & in imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motivo charitatis propter Deum summè dilectum; & hæc sola mox justificat, etsi cum voto & ordine ad confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiori motivo, supernaturali tamen, concipitur.

Resp. Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax & universalis, (respectu mortalium) concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis. Vid. *Bon. d.* 5. *q.* 5. & *Schol.* ac colligitur ex *Trid. l. c.* Unde resolves.

1. Non requiritur contritio existimata, ut voluit *Gabriel.*

2. Non sufficit 1. Attritio existimata tantùm, licet inculpabiliter: quia vera attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata, idque etiamsi tantùm confitearis venialia, ut habet sententia communis contra *Angles*, & quos-

quosdam alios, quos sequitur *Tamb. l. 1. exped. conf. c. 3.* vid. *Dian. p. 9. t. 9. R. 31.* Unde peccat graviter, qui etiam sola venialia, vel sola mortalia aliàs confessa, sine omni formali dolore confitetur, quia non ponit materiam Sacramenti, & saltem periculo sacrilegii se exponit. Ita *C. de Lugo d. 14. s. 8.* &c. commu. vid. *Dian. p. 3. t. 4. R. 116. Bonac. d. 5. q. 3. s. 1. p. 8.* Non tamen est necesse, ut dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius, *Sà, Laym. Lugo.* Imò notat *Tamb. l. c.* satis esse de uno veniali dolere formaliter, etsi plurium sis conscius, de quibus nec dolorem, nec propositum emendandi habeas, sive ea confitearis, sive non.

3. Non absolvitur, qui dolet, licet intensissimè, tantùm propter infamiam, damna, aliasve pœnas temporales præcisè, etsi ex inculpabili ignorantia. Quia non est dolor supernaturalis: nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem. *Bonac. l. c.* &c. Limitat tamen *Reginald.* cum *Tamb. de exped. conf. l. 1. cap. 1.* nisi doleas propter istas, ut à Deo inflictas vel infligendas.

4. Ad attritionem non requiritur ulla intensio, vel duratio temporis, ut vult *Durand.*

5. Etsi debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores de singulis, ut vult *Angles*: sed sufficit unus actus de omnibus simul sumptis, etiam oblitis: ideoque peccat graviter, qui sciens prudens non atteritur universaliter, de omnibus mortalibus nondum remissis. *Bonac.* &c. *ll. cc.*

6. Non sufficit dolere quòd non doleas, ut habent *Nav.* & *Sà*, nec velleitas non peccandi. Ratio utriusque est, quia non est dolor de peccatis com-

missis; cum quo affectus ad ea stare potest, *Henriq. Vasq. Bon. l. c. n. 7.* ubi rectè notat: cum actū, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque conjunctum esse dolorem, de peccatis, etsi pœnitens eum non dignoscat.

7. Etsi dolor hic debeat esse summus appretiativè, ita ut nihil magis detesteris, quàm peccatum, malisqve omnia mala hujus mundi perpeti, quàm mortaliter contra Deum peccare; non tamen opus est, imò nec expedit, particulares facere collationes, v.g. mallem hoc vel illud malum subire, quàm mortaliter peccare: quia periculosæ sunt.

8. Qui non vult occasiones proximas peccandi à se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere quibus debet: vel non habet formale (licet probabiliter cum *Lugo l. c. s. 5. Laym. Dian.* aliqui dicant, virtuale in contritione universali inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propositum, peccata mortalia (quando talia confitetur) vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale, non est sufficienter attritus. Ratio est, quia non est dolor & detestatio efficax; quippe cum quo possit stare voluntas peccandi: nec is se ex toto corde convertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile. *Suar. Fernand. Laym. n. lib. 5. tract. 6. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. res. 219.* &c. commun. Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem virtuale, circa illa habere. *C. de Lugo d. 14. s. 8. & 9.* & alii.

9. Redire sæpè num eodem mortali non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna

præ-

præsumptio, præsertim in iis, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in iis, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt, quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quanquam possint esse alia signa veri doloris, v. g. si media præscripta sint adhibita, occasiones vitatæ, si numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omninò afferat cui plerumque credi debet, cùm ipse sit sui accusator, defensor, & testis. Quia in re opus est magnâ prudentiâ Confessarii, ne pœnitentem severitate avertat, neque etiam lenitate seducat, & peccet pereatque cum illo. *Suar. in 3. p. 32. s. 2. Sanch. l. 2. in dec. c. 32. & l. 3. cap. 5. Lugo l. c. num.* 166. *&* 169. contra quorum aliorum communem sententiam, docent apud *Dian. Vivaldus*, & *Joannes Sancius d.* 10. *n.* 16. posse toties quoties confitetur, absolvi: etiamsi nullus appareat profectus: eò quòd sine illo possit esse verum propositum, sicut est in iis, qui venialia semper afferunt eadem. Verùm id probare non ausim, (ob damnatas nuper ab Innocent. XI. propos. 60. & 61.) nec videtur esse par ratio. Vid. *Con. d. 2. dub.* 14. *Dian. p. 2. t. 7. R. 55. & p. 2. t. 2. misc. R. 45. & p. 3. t. 4.*

10. Absolvendi sunt ii, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinqvum peccati periculum imminet, discedere nolunt, eò quòd sine maxima difficultate non possint, parati interim media præscribenda adhibere. Ratio est, quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quòd quis putet vel timeat, se unum, vel plura peccata non vitaturum; quia propositum est actus vo-

luntatis: existimatio autem illa est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non necessariò consequitur. Interim qui certus est, impossibile sibi esse, in tali occasione peccata vitare, debet eam deserere, nisi velit perire. Ita *Laym. l. c. Lugo l. c. n.* 152.

11. Non requiritur dolor sensibilis, sufficit enim intellectivus: qui cùm sit interius, ac spiritualis, scrupulosi non facilè debent angi, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eò quòd nullum sentiant.

12. Is qui nihil cogitans de confessione attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non potest sine novo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d.* 20. *s.* 4. *Bon. d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. Contrarium tamen videtur docere *Lugo d.* 14. *s.* 4. *num.* 37. quod non est improbabile. *Tamb. l.* 1. *c.* 2.

13. Non sufficit ad Sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem: imò secundùm sententiam saltem tutiorem, quam docent *Laym. l.* 5. *t.* 4. & *Con.* debet antecedere etiam confessionem, (etsi contrarium etiam probabiliter doceant *Vasq. Fill. Fag. C. de Lugo de pœn. d.* 14. *s.* 2. & *Gasp. Hurt. d.* 6. *dif.* 5. apud *Dian.* & *Escob. t.* 7. E. 6.) Unde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut si post peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confessionem, dicendo se dolere de peccatis expositis. v. *Laym. l. c.*

14. Probabile est, eum qui paulò ante confessus, iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere novum dolorem. *C. de Lugo d.* 14. *s.* 3. *Dian. p.* 9. *t.* 3. *R.* 5. & 51. & confe-

quen-

quenter potest moribundus propter periculum instantis mortis absolvi, audito tantùm uno alterove peccato, & deinde si superstes maneat, auditis reliquis iteratò absolvi in virtute doloris præcedentis. *Tamb.*

DUBIUM III.
Qualis confessio requiratur.
ARTICULUS I.
An debeat esse integra materialiter?

Resp. Ad confessionem per se & ordinariè requiritur integritas materialis, sita in eo, ut postquam diligentiùs te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus & latebras (ita loquitur *Trid. sess.* 14. *c.* 5.) exploraveris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias, quæ speciem mutant, patet ex *Trid. l. c.* & est certum. Ratio est, quia aliàs nec judicium sacramentale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis servari potest.

Dicitur 1. *Per se & ordinariè:* quia per accidens, & extraordinariè, sufficit integritas formalis. v. *d. seq.*

Dicitur 2. *numerum* intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo plus minus. Quod si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fueris major. *Fagund. Sanch. Hurt.* contra *Regin. Fill.* & *Sà*, qui dicunt, verba illa, *plus, minus,* tantùm extendi ad unum vel duo supra numerum indicatum. Sed quamvis hoc sit verum in numero parvo donatio, v. g. non tamen in aliis, v. g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent sensum absolutum, sed respectivum ad numerum cui adduntur, qui quantò fuerit major, tantò etiam major verbis illis intelligetur, dummodò

do tamen sit parvus respectu alterius, cui adjungitur, quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita *Dian. p. 3. t. 3. R. 194.* ex *Nav.* &c. item *C. de Lugo d. 16. n. 94.* Quod si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno. Vid. *Fill. t. 7. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. ref. 94. Gasp. Hurt. d. 9. diff. 5. Lugo d. 16. n. 79.*

Dicitur 3. *Quæ speciem mutant*: quia etsi probabile sit, quod docent *Suar. Con.* & alii; etiam eas, quæ notabiliter in eadem specie aggravant, (hoc est, quæ juxta cujusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem illatam in responsione. Contraria tamen sententia, quam ex *D. Thom. Sylv. Navarr.* docent *Vasq. Regin. Bonac. Lugo d. 16. f. 3.* etiam probabilis est, & tuta: saltem si excipias 1. Gradus consanguinitatis, in incestu. 2. Quantitatem furti, injuriæ, &c. quæ egent satisfactione. 3. Quando uno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc solent plures actus fieri, vid. *Regin. loc. cit.* 5. Peccatum inter Confessarium & pœnitentem. vide *Fill. de imped. mat. t. 5. q. 5.* 6. Si circumstantia invehat censuram, vel reservationem, vel ad necessariam pœnitentis directionem, à Confessario prudenter interrogetur. Unde resolves.

1. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis morâ, & cæteris circumstantiis. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, & qualem moraliter loquendo, docti & timorati adhibere solent, etiamsi quis

putet, majore diligentia plura se reperturum. *Bon. t. 1. d. 5. q. 5. Laym. l. 5. t. 6. c. 8.* Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de anteacta vita ulterius cogitare: & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum cæteris id memoratum fuisse. *Dian. p. 3. t. 4. R. 107.* ex *Sancio.*

2. Examen hoc à Confessario potest suppleri: quod tamen *Suar.* reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eò quòd impossibile ferè sit, ut quis repentè rogatus omnia recordetur; & tantùm admitti in rudibus: quos etiam monet *Sà, V. Confeßio,* bonâ fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. Vide *Fagund. Dian. p. 3. tr. 4. res. 89.*

3. Non est necessarium peccata scribere, ne memoriâ excidant, ut contra *Bonac.* docent *Suarez, Vasq.* & alii. Imò *Sotus* dicit, id non consulendum, ob periculum evulgationis. Meliùs tamen *Laym. Con.* & alii asserunt suadendum esse, dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

4. Invalida est confessio non integra, ex ignorantia, vel negligentia mortaliter culpabilis, ut veriùs docet *Suar.* & alii communiter contra *Sotum* & *Canum*: quia *Trid.* requirit diligens examen.

5. Non officit integritati, per se loquendo, si quis subinde gravius lapsus, id alteri priùs confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantùm (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet) nisi tamen eâ occasione maneat in mortali occasione peccandi, aut ideò circumeat, ut liberiùs peccet,

tunc

tunc enim graviter peccabit, & ob defectum attritionis confessio erit nulla. Ita *Fill. Laym. l. 5. t. 6. Card. de Lugo d. 16. n. 57.*

6. Ex circumstantiis minuentibus, illæ tantùm explicandæ sunt, quæ vel omninò tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, ut parvitas materiæ, indeliberatio, &c. (verbi gratia, si die Veneris ignorans comedisset carnes) vel alioqui notabiliter mutant judicium Confessarii saltem quoad speciem.

7. Ad servandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, ut dubia (loquendo de dubio propriè dicto) sunt aperienda, ut docet *Suar. in 3. p. t. 4. d. 2. s. 9. n. 7. Sanch. Dian. Card. de Lugo d. 16. n. 63. Bon. d. 3. q. 5. s. 2. p. 2. diff. 4.* & alii commun. contra *Con.* Ratio est, tum quia peccata, quæ sunt in conscientia, debent manifestari, at dubia sunt dubia in conscientia; tum quia in negotio salutis, in medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma. Melior est conditio possidentis, quàm hoc; In dubio tutior pars eligenda est. (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ii, quibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium, si aliàs soliti sint sollicitè confessionem instituere: quia non est dubium prudens.) Quòd si postmodum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum docet *Turr.* & *Sanch. 1. mor. cap. 10. num. 69.* Dubitat tamen *Card. de Lugo d. 16. s. 2. n. 79. & 92.* suadetque id ut securius. vid. *Dian. p. 3. t. 4. R. 60. & 107.* Si verò peccatum confessus est ut certum, & posteà de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri ut dubium, *Card. de Lugo, Tamb. de expedit. conf. d. 1. c. 1,* qui idem censent, etsi post-

modum

modum certò comperiat se non fecisse. Monent autem *Suar.* & *Tamb. l. c.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum, ut addat aliquod certum ex aliàs confessis. Quòd si id haberi non possit, absolvendum sub conditione.

ARTICULUS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Resp. Etsi ad hoc Sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, ut ea sit integra materialiter, modò sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantum moraliter loquendo hîc & nunc potest fieri; etsi posteà debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quandò talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunque quis ad materialiter integrè confitendum physicè est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum divinum non obligat ad impossibile. Unde possunt in sequentibus casibus absolvi. 1. Mutus, etsi unum tantùm vel alterum peccatum per nutus significaverit: nisi tamen scripto possit Confessario exhibere: ad quod tunc eum teneri probabilius est, ut communiter docetur, contra *Cajet. Navarr.* & alios. 2. Surdus, qui non potest omnia explicare. *Laym. l. 5. t. 6. c. 8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neque Confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit; imò etsi adsit interpres; non enim tenetur per eum confiteri, ut docent *Suar. Vasq. Dian.* nisi fortè in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. Vide *Lugo d. 15. n. 61.* 4. Moribundus,

dus, usu linguæ subitò destitutus, si petat absolvi, ac det signa doloris, vel ante dederit coram aliis, modò id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quovis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) sive ab uno, sive pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantùm posse, sed etiam probabiliter teneri absolvere, (saltem sub conditione) docent *Dian.* & *Lugo d.*18. *n.*84. &c. ex multis aliis. Item *Bon.* citans declarationem Cardinalium pro se; & *Præp. q.* 4. *dub.* 5. &c. eò quòd sic & ægri necessitati, & reverentiæ Sacramenti consulatur. Dixi, *saltem:* quia *Tamb. l.* 2. *exped. confess.* citans *Con. Præp.* & *Lugo* docet, posse & debere absolvi absolutè, etsi sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique si nullum signum dederit, nullo modo absolvendus est, cùm actus judicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio: licet enim recentiores quidam, ut *Tambur. de exped. conf. lib.* 2. *cap.* 10. citans *Homobonum* & *Molfes.* Item *Phil. Servius in amico fidelis, p.* 1. *c.* 1. *Anton. de litt. Barth. de S. Fausto,* &c. censeant posse, imò debere absolvi sub conditione, dummodò aliàs probè & christianè vixerit; eò quòd præsumi possit interius elicuisse contritionem, idque *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 92. & *part.* 9. *tit.* 6. *res.* 20. ex aliis 12. judicet probabile, ab aliis tamen meritò rejicitur, ut *Suar. Vasq. Coninch. Mersen. Card. de Lugo d.* 17. *sect.* 3. *Malder.* &c. ipsoque *Dian. loc. cit.* & aliis 12. apud *Aversam*, quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem hujus Sacramenti, constat ex *Trid. sess.* 14. *canon.* 4. & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest, ut suppono. Vide *Lugo l.* 6. *Aversam q.* 10. *sect.* 18. u-

ibi notat absolutionem, quæ iis, qui inscripti sunt in Societatem Rosarii; solet in infirmitate impendi sine omni confessione, non dari tanquam sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, sed ad indulgentiam, & remissionem pœnæ consequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel Confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio est, quia tunc materialis non est possibilis moraliter, quod valet sequentibus casibus.

1. Si pœnitens, v. g. infirmus, uno alterove peccato dicto deficiat, vel sit grave periculum, ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur Viaticum, deprehendatur multas confessiones fecisse invalidas, & gravitas morbi non patiatur dilationem absolutionis. *Gran. Zam. Dian. p. 5. t. 3. res. 75.*

3. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur ante moriturus, quàm pœnitens absolvatur.

4. Si tempore pestis, prudentum judicio moraliter certum periculum sit, ne Confessarius inficiatur, qui si tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel si multitudo moribundorum, v. g. in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul dicto uno peccato, quod minus infamat, (vel etiam secundum quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolvi dicendo: *Ego vos absolvo,* &c. vide *Sà V. Absolutio,* & *Con. de sacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia. Quando ex confessione certi peccati, vel circumstantiæ, timetur meritò grave damnum pro-

prium

prium, vel alienum, sive confessarii, sive alterius, corporale vel spirituale, potest id reticeri. Ratio est, quia præceptum divinum de integritate non obligat cum tanto incommodo, quod tantùm esse posset, ut peccares confitendo, v. g. 1. Si Sacerdos certum peccatum sit revelaturus, (intellige cum *Coninck. Card. de Lugo d.* 26. *n.* 527. quod pœnitens ipse non teneatur revelare.) 2. Si sciat v. g. mulier, ex certo peccato sibi, vel confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat grave damnum, vel periculum vitæ vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, v. g. ob communionem annuam, vel si longo tempore alioqui esset differenda, vide *Fill. t.* 27. *cap.* 6. *Card. de Lugo loc. cit.* ubi monet, talia damna aut pericula non facilè fingenda esse; & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum vel circumstantiam non possit confiteri sine violatione sigilli, v. g. si invalidè absolvisses simonianicum, nec posses confiteri, nisi illi, qui facilè inde posset conjicere, quisnam ille esset.

Ex omnibus suprà dictis sequitur, excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reservatum, de quo infrà, & *Laym. l.* 5. *tract.* 6. *c.* 12. 2. Scrupulosum, qui perpetuò angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos absolvit ante finem, nolens omnia audire, ut habet *Bon. hîc.* 4. Quem fallit memoria, ita ut dicat, se scire in genere, quòd peccaverit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: etsi tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita *Con.* & *Laym. l. c.* contra *Sot.* & *Medinam.* 5. Eum, qui extremè rudis, vel simplex, dicit se

dole-

dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem sciat dicere; qui etsi speculativè loquendo posset absolvi, practicè tamen non expedit, sed datâ benedictione permittatur communicare. Ita *Laym. loc. cit.* 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri sine complicis infamatione; v. g. si peccasses cum matre, vel sorore, quam Confessarius nosset, tunc, etiamsi alium Confessarium non potes habere, quem aliàs adire teneris, sufficeret, imò deberet dici, quòd animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem vel incestum commisisse, retinendo gradum primum vel secundum, quoad licebit sine manifestatione complicis, cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri proximâ occasione. Ita probabiliter *Navar. c. 7. Bon. Can. Valent. Præp. hîc dub. 6. Gamaz.* &c. Ratio est, quia, quando duo præcepta divina concurrunt, naturale & positivum, quæ simul servari non possunt, præferendum est naturale; quia strictiùs obligat. Etsi probabiliùs contrarium doceant *Fill. Suar. Vasq. Less. Lugo art. 16. n. 394. Hurt. Con.* & alii communiter. Unde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ut complicem infamet, nisi commodè possit; quod *Lugo* extendit etiam ad non complicem, sine cujus manifestatione peccatum explicari non potest, ideoque Confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset, tunc enim infamia ista non tanti æstimatur, eamque sibi imputet, qui peccavit. Conferendum tamen est commodum directionis cum infamia. Ratio suprà dictorum omnium est, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra, *Laym. c. 8. Fagund. p. 2. c. 3.* vid. *Dian. p. 3. t. 4. R.*

4. R. 64. & tit. & p. 1. t. 7. R. 49. Less. l. 2. c. 11. d. 11. Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 9. §. 2. ubi docet probabile esse, quòd talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico vel docto Confessatio; possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

ARTICULUS III.

Quæ sint reliquæ conditiones Confeßionis?

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres.

Prima, *ut sit vocalis*, scilicet ordinariè: idque propter usum & praxin Ecclesiæ graviter obligantem, nisi subsit justa causa, ut impotentia, sive physica, sive moralis: quæ si absit, potest fieri nutu, scripto, aliove signo, v. g. si quis ob anxietatem loqui non possit, aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quàm scripto, quo à Confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vasq. C. de Lugo, Laym. l. 5. t. 6. c. 6. num. 3.* Imò qui aliter non potest, tenetur juxta communem sententiam confiteri per nutus aut scriptum tempore præcepti: etsi id quoad scripturam non admittant *Nav. Tol. Sot. Valent. Dian.* extra articulum mortis, vide *Lugo d. 15. n. 87.* Similiter suadendum esse surdis, ut confiteantur scripto, (licet ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur. Eademque ob causam eos non interrogandos nisi de planè necessitatis, ex *Possev.* docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 127. & p. 5. t. 6. R. 5.* Unde resolves hunc Casum.

Is qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absolvitur. *Dian. par. 3. t. 4. R. 127.* [illegible] *Sylvio.* vid. *Fill. tom. 1. t. 7. c. 1. Con. d. 6. dub. 1. Suar. d. 21. s. 3. n. 5.*

Se-

Secunda conditio, *ut sit secreta*, id est, ut fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed usu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, ubi alii adjacent, vel per interpretem fit, non obligat, (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dian. p. 3. t. 4. R. 29.* &c. Unde resolves.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confessio tantùm obligat ex præcepto positivo divino, quod in hoc casu cessat. Vid. *Laym. 6. Dian. p. 3. t. 4. R. 128. & 129.*

Tertia conditio, *ut sit vera*. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali & necessaria; quia aliàs in re gravi decipietur judex, neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera, tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam, non facit sententiam irritam; tum quia talis tantùm peccat venialiter, cùm non sit graviter injurius Sacerdoti, nec Sacramento. Ita *Nav. Suar.* &c. Unde resolves.

1. Non est mortale, nec irritat Sacramentum, 1. Si in confessione mentiaris leviter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, v. g. si historiam falsam narres, vel si neges veniale vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali: quod tamen mortale grave erit, si id facias non dando aliam materiam, cùm sic formam reddas irritam, & Sacramentum; nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita

Suar. Fill. to. 1. tr. 7. c. 4. Laym. l. 4. t. 6. c. 8. Dian. p. 5. *t.* 4. *R.* 96.

2. Sacrilegium est, & absolutio nulla, 1. si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Ut communiter docetur contra *Sylv.* si mortale tibi falsò imponas, nisi tamen fiat ex simplicitate, & scrupulo, &c. 3. Si neges vel mentiaris circa peccata aliàs ritè absoluta, quando Confessarius, ut Judex vel medicus de iis aliquid, ut necessarium ad præsentem confessionem interrogat, *C. de Lugo d.* 14. *s.* 9. *Tamb. l.* 2. *c.* 10. §. 2. secus si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICULUS IV.

Quando confessio sit invalida, & quomodo iteranda?

Resp. 1. Id contingit ex duplici capite. Primò ex parte Confessarii, si jurisdictionem non habuit, vel certè impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiavit, vel non intendit absolvere, vel peccatum nullum intellexit.

Dico *nullum*: quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac posteà tantùm repetenda esse non audita, ut contra *Sylv. Ant. Nav.* & alios, docent *Henriq. Laym. l.* 5. *tr.* 6. *c.* 9. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *ref.* 198. Addo, *sine culpa*: quia si semidormienti mala fide confitearis, peccas, & confessio est invalida, ideoque repetenda, *l. c. c.* 10. §. 3. Denique addunt aliqui cum *Tol.* si Confessarius indoctus non potuit discernere mortale & veniale, invalidam esse. Verùm id *Suar. Laym.* & alii passim rejiciunt, & quidem, etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale, ideoque confessionem bonâ fide tali fa-

ctam, non esse opus repetere. Ita & *Henr. Sanch.* 1. *mor. cap.* 10. *num.* 69. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 121. contra *Vasq.* Dixi, *bonâ fide*: quia si malâ fide, v. g. quia quæsivisti talem Confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere, cùm enim actu peccaveris dum confitereris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus. *Tamb. l.* 2. *c.* 10. §. 3. Denique si finitâ confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse, (sive propter somnum, sive distractionem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem si brevis fuerit; quia de singulis prudenter potest dubitare: si autem longa fuerit, ait *Tamb. l. c.* non teneri ob rationem contrariam; & satis esse confiteri, quod dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò. Invalida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, de quo infrà: si mortale tacuit, vel de eo falsò accusavit: si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia: item si non fuit attritus, (quod patere solet inde, si spontè quæsierit Confessarium surdum, indoctum, cœcum, &c. vid. *Sanch. l. c.*) si nolit tollere occasiones, &c. vid. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 201. quibus addi potest ut plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. 2. Si confessio apud eundem Confessarium iteretur, sufficit uno verbo in communi se accusare de peccatis antè illi cognitis, dummodò is eorum recordetur, saltem in confuso, aut status ac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ à se impositæ, ut docent *Vasq. Tol. Laym. Sà, Dian. p.* 3. *t.* 4. *res.* 123. Imò si nihil horum, sed tantùm, quod sibi confessus fuerit recordetur: validè, etsi illicitè, absolutum putant *Laym.* & *Dian. l. c.* Idem absolutè docet

Gran. & *Mercerus in* 3. *p. q.* 9. *n.* 1. cum quibus *Dian. p.* 5. *t.* 14. *R.* 51. se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absolvere.

Resp. 3. Ratio obest defectus ex parte Confessarii, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat: quia in confessione sequenti absolvetur etiam ab iis, à quibus se bona fide absolutum putabat. Unde resolves.

Is qui à pucro peccatum aliquod grave, v.g. mollitiem inculpabiliter omisit, ut quia putavit leve esse, vel nullum, non ideò tenetur repetere alia peccata, (vel confessiones intermedias) sed hoc tantùm, ut docent *Bon. Sanch. t.* 1. *l.* 1. *c.* 16. *Vasq. in* 1. *p. t.* 4. *q.* 92. *Sanch.* Layman. *hîc c.* 9. addens, si simplex rusticus, qui totâ vitâ tantùm fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi validè is sit absolutus, cum onere, ut cùm melius cognoverit, omnia subjiciat clavibus; si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, ut tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolvi, auditis tamen peccatis ab ultima confessione factis, cum obligatione, ut melius faciat. Ita *Laym. l. c, cap.* 9. *n.* 4. vid. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 108. ubi addit ex *Navar. Sylv. Bei. Vasq. Reg. t.* 1. *l.* 6. *c.* 5. *f.* 3. *n.* 153. & *Joan. Sancio,* etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale v. g. mollitiei (vel numerum, aliamve circumstantiam necessariam) omiseris, non ideò teneris repetere confessiones intermedias, bona fide, & legitimè factas (in quibus ex naturali oblivione defectum illum non fuerit confessus) cùm validæ fuerint & maneant validæ.

DUBIUM IV.
De Satisfactione.
ARTICULUS I.
Quæ ejus necessitas, & quantitas?

Resp. 1. Satisfactio, seu pœnitentia à Confessario data, est necessaria necessitate non Sacramenti, sed præcepti; ideoque à Confessario regulariter imponenda est secundùm *Suar.* & *Regin. to.* 1. *l.* 7. *n.* 12. sub mortali; tamen *Lugo* concedit, ex parvitate materiæ posse venialiter peccari, ut v. *d.* 25. *n.* 47. v. g. si ob peccata venialia levis pœnitentia esset injungenda, ejus enim voluntariam omissionem venialem tantùm esse. Ita etiam *Dian. p.* 6. *t.* 6. *R.* 44. Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars Sacramenti non essentialis, sed integralis tantùm, habens effectum ex opere operato, & majorem vi Sacramenti, quàm sine eo. Ratio posterioris est tum ex *Trid. sess.* 14. *c.* 8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem Sacramenti; & tam vindicare, quàm mederi. *Bon. t.* 1. *d.* 5. *q.* 5. §. 3. *p.* 2. Unde resolves.

1. Excusatur aliquando Confessarius, si levissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam injungat: v. g. 1. Si pœnitentem vehementissimè contritum, aut aliter satisfecisse advertat. *Cajet. Navar. Suar. Reg. Bonac. de pœnit. d.* 3. *q.* 5. *f.* 3. *p.* 2. *n.* 1. & 2. *Escob. c.* 6. *n.* 41. Cùm verò id raró, vel nunquam constare satis possit, tutius est aliquam semper injungere, ut rectè monet *Lugo d.* 25. *f.* 4. *n.* 48. 2. Si pœnitens sit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valdè debilis: cui tamen prudenter injungi levem saltem pœnitentiam, v. g. percussionem pectoris, invocationem nominis JESU, (saltem

corde) aliosve pios motus, vel ut per hæredes sacrificia, eleemosynas, & similia opera pia curet, monent *Suar. Laym.* & *Bon. l. c.* & *Navar.* qui addit, posse injungi, ut patienter ferat infirmitatem: quod tamen *Bon. l. c.* non probat; cùm fieri possit, ut id valdè angat infirmum, timentem se non ritè satisfacere. 3. Quando scrupulosus sæpiùs intra eandem horam redit cum novis culpis; quia supponitur satis imposita in præcedentibus. *Tamb. lib. 4. cap. 1.* ex *Fagund.*

2. Etsi Confessarius peccet ex communi. si pro magnis peccatis valdè parvam pœnitentiam imponat: excusari tamen eum posse, putat *Dian. p. 3. t. 4. ref. 92.* si addat illud: quidquid boni feceris, &c. Verùm hæc regula universaliter admitti non potest, ut benè notat *C. de Lugo d. 25. n. 57. Con. Tan. Palaus,* &c. contra quos *Dian.* pro se citat *Bauny* & *Leand. p. 6. t. 7. R. 5. & p. 9. t. 9. R. 54.* & ab aliis non immeritò rejicitur, eò quòd verba, utpote merè deprecatoria, non habeant vim elevandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem. *Aversa q. 13. s. 7.*

3. Minor justo licitè datur ex causa, qualis v. g. est, 1. Magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur majorem non impleturus. 3. Tempus Jubilæi, vel indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Laym.*

4. Non potest injungi 1. Ingressus religionis, ut docet *Sà, V. Satisfactio,* quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, si sit periculum revelandæ confessionis: aliàs interdum pro publico peccato, potest & expedit.

5. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pœni-

tentis etiam expediat, injungi opus aliàs debitum, seu præceptum, v.g Missæ auditionem die festo,&c. ut docent *Suar. Vasq. Laym. lib.* 5. *tr.* 6. *c.* 15. & alii. Unde si scrupulosus sæpiùs redeat ad Confessarium, inter breve tempus semper nova confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam novam, cùm opus ante debitum possit injungi. *Bon. Henriq. Card. de Lugo, Dian. p.* 6. *t.* 7. *R.* 6. contra *Suar. Reginald.* & *Bauny.* Si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, ut docent iidem, & *Dian. p.* 3. *tr.* 4. *R.* 84. vid. *Con. d.* 10. *dub.* 8. & *Dian. part.* 4. *t.* 4. *res.* 241.

6. Etsi etiam possit injungi opus internum, uti contra *Marat.* & alios docent *Con. Hurt.* & *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 24. communiter tamen debet esse externum, & afflictivum, v. g. oratio, jejunium, eleemosyna. Nam avaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis convenit. Utrum verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. *Vega t.* 2. *c.* 64. & *Joan. Sancius d.* 16. *n.* 1. negant. Affirmant probabiliùs *Turt. de pœn. d.* 37. *dub.* 4. *C. de* Lugo *d.* 35. *s.* 5. vide *Dian. t.* 4. *p.* 5. *R.* 54.

7. Potest etiam aliquando injungi cessatio ab aliquo bono opere (v. g. nimiâ corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice à communione, ad promovendum majus bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire judicet. *Salas, de Lugo, Dian.* &c. cum *Aversa q.* 13. *s.* 13. contra *Joannem Sancium.*

8. Et possit immediatè post absolutionem adhuc injungi, debet tamen fieri antè, ut servetur ordo judicii, v. *Dian. p.* 3. *t.* 9. *R.* 136. & *p.* 5. *t.* 13. *R.* 36. ubi

ex cap. vinali & *Ochag.* docet, etsi consuetudo habeat ut ita fiat, illam non induxisse obligationem.

Resp. 2. Pœnitens communiter tenetur sub gravi obligatione, pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare & implere, ut habet communis contra *Cajet. Sylv. Nav.* Quorum sententia ad hoc saltem serviat, ut neminem non absolutum dimittas, si vel levissimam subire velit, ut notat *Sotus* & *Reg. l. 7. c. 2. Dian. p. 5. t. 4. R. 51. & p. 2. t. 15. R. 52.*

Dixi 1. *communiter*: quia probabile est, quod docent *Laym. l. 4. t. 6. c. 15. Suar.* & *Dian. p. 3. t. 4. R. 136.* contra *Con. Henriq.* & alios, pœnitentiam sub veniale tantùm obligare sequentibus casibus. 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita *citati* contra *Henriq. Fagund.* 2. Si pro mortalibus aliàs confessis. 3. Omissionem partis non gravis, in confessione mortalium, vel etiam omissionem totius, si levis sit, v. g. unum Miserere. *Con. Fag.* cum *Dian. p. 4. t. 4. Res. 102. & p. 6. t. 8. R. 54.* 4. Si Confessarius noluit obligare sub mortali: quia cùm possit imponere pœnitentiam liberè, & sine omni obligatione, ut probat *Suar. hîc d. 38. s. 7. Henriq. Fill. Fagund. Tann. Con. de Sacr. d. 10. dub. 8. n. 65.* contra *Turr.* & *Vasq.* potest etiam sub levi tantùm imponere. Vid. *Dian. p. 3. t. 4. & p. 4. c. 4. R. 82.* 5. Eum, qui lucratur Indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ, (nisi sit medicinalis) docet *Dian. p. 5. t. 12. R. 3. & p. 9. t. 6. R. 36.* ex *Tan. Gran. Lugo,* &c. contra *Val. Marcb.* & *Avers.*

Dixi 2. *Si rationabilis sit*: quia si justo sit gravior ac difficilior, nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit graviter pœnitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis judicio peccata submit-

mittat, ut docent *Suar. Con.* Laym. Imò ad eam non obligabitur, si omninò injustam esse constet, aut si pœnitens eam non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, ut is, qui sive culpabiliter, sive sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi injungi petat. Ita *Con.* Laym. *Dian. p. 4. t. 4. R.* 241. contra *Richardum* & *Sylv.* qui putant, talem confessionem esse repetendam, quod præter *citatos* negat etiam *Lugo n.* 87. ex *Vasq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum oblivionis culpabilis. Unde resolves.

1. Is qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis, probabiliter quidem satisfecit præcepto, cùm impleat ejus substantiam, peccat tamen, sed venialiter, ut docet *Suar.* Laym. *Dian. l. c.* quia Sacramenti partem suscipit indignè, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ, (quem tamen, obice remoto, recuperari docent *Navar. Tol. Cajet. Dian. p. 3. t. 4. R. 85. Fagund. Suar.* &c.) unde quamprimum est implenda, potestque graviter etiam peccari nimium differendo, quod ex variis circumstantiis judicandum. Vid. *Dian. p. 2. t. 15. res. 53. & p. 5. t. 13. res. 38.* Non esse autem grave seu mortale, si non differat ultra octiduum, docet *Hurt.* apud *Dian.* Imò posse differri per annum, (hoc est quamdiu non tenetur ad novum Sacramentum pœnitentiæ) vult ipse *Dian. p. 9. t. 7. res. 57.* ex *Amico, Leand.* &c. Nisi tamen pœnitens dubitet, an posteà possit implere: eo enim casu teneri quamprimum commodè potest. Similiter non esse mortale, si obligatus jejunare feriâ VI. differat in diem sequentem; vel obligatus communicare singulis mensibus differat ad 6.

vel 8. dies, affirmat *Dian. l. c.* ex *Palao.* Præsertim ex causa aliqua, tametsi levi.

2. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impositam sub conditione hac, si iterum labatur, nec teneri acceptare, nec implere, eò quòd Confessarius, nec Judex sit, necMedicus peccatorum committendorum, docet *Dian. p. 6. t. 7. R. 49.* ex *Palao, Trull.* &c. Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Aversa q.13. f. 2.* quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis, sub conditione reincidentiæ.

3. Qui non implevit intra tempus præscriptum, non ideò deobligatur.

4. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit: vel qui per se non potest, ut docent *Regin. Fag. Dian. p. 4. t. 4. R. 141.* hic tamen non tenetur, nisi Confessor id voluerit. An verò satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alii ajunt, alii probabiliùs negant, ut habet *Sà.*

5. Non necessariò impletur ante communionem.

Quæres: Qui pœnitentiam possit commutare, & quomodo?

Resp. 1. Ex justa causa quivis Sacerdos id potest, si de novo ei confiteatur, ut habet communis sententia contra *Sotum* & *Vasq.* saltem si peccata non sint reservata: imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, ut habet *Fernand.*

Resp. 2. Sine nova Sacramenti administratione potest id solus Sacerdos, qui injunxit, si adhuc recordetur statim pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam brevi, ut moraliter idem judicium censeri possit, v. g. intra hebdomadam, *Henr.* & alii 4. imò etsi post longius intervallum, *de Lugo, Aversa* & *Dian. p. 6. t. 6. R. 46.* & *p. 9. t. 6. R. 57.* contra

Pala-

Palaum, &c. Ratio est, quia Judex incognitâ causâ non potest ferre sententiam. Ita *Sylv. Suar. Con. Lay. Fill. Reg. Fag.* & *C. de Lugo*, contra *Nav. Henr. Tol. Sà, Rodr. Bejam. Valer. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 53. & *p.* 2. *t.* 1. *misc. R.* 53. qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis, (*Dian* enim *loc. c.* pro ea adducit 14. Authores, dicitque esse usum, sive praxim Confessariorum) & Confessariis posse servire, quando pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert; præsertim si ex confessione (nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorum, & ex præsenti statu pœnitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fagund. p.* 2. *l.* 9. *c.* 4. *n.* 22. *C. de Lugo d.* 25. *s.* 6. *n.* 107. & 109.

Resp. 3. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam etiam in evidenter meliorem, ut docent *Sanch.* 4. *mor. Con. d.* 10. *d.* 12. *n.* 13. *Reg.* & aliis etsi contrarium probabile dicat *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 53. & *t.* 2. *tr.* 4. *R.* 53. ex *Porc.* & *Villal.* Sed hoc *Turri.* temerarium; *C. de Lugo* communi Theologorum & fidelium sensui repugnare dicit, *d.* 23. *s.* 6. *n.* 75.

ARTICULUS II.

De satisfactione per Indulgentias.

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Resp. 1. Indulgentia est gratia, qua certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis, (non autem culpa) extra Sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationem satisfactivnum Christi, & Sanctorum, re-

mittitur: idque vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ; vel nudæ solutionis, erga non subditos, ut defunctos & catechumenos, quibus proinde tantùm dantur Indulgentiæ per modum suffragii. *Suar. Con. Fill. Sanctarel. Bon. d. 6. q. 1. p. 1.*

Resp. 2. Ad valorem Indulgentiæ requiritur causa pia & rationabilis, eaque, ut habet sententia communior *Suar.* & aliorum, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, saltem secundùm concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantùm difficultate, sed fine intento, & operis ad eum utilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Aut. cit.*

Resp. 3. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones. 1. Ut sit baptizatus. 2. Ut sit subditus concedentis. 3. Ut non sit ligatus excommunicatione majore, ut habet communis: quia hæc privat communione bonorum spiritualium. 4. Ut sit in gratia saltem tunc, quando opus præscriptum completur, quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Ut opus injunctum, moraliter totum & integrè impleatur. 6. Ut opus præscriptum sit honestum, saltem ex objecto: nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia prava, (ut docent *Suar.* & alii communiter contra *Con.*) saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum, ut limitat *Laym.* Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris, quia ratio injuncti operis est assecutio finis intenti à Pontifice. Vid. *Laym. Bon. d. 6. q. 1. p. 5.* Unde resolves.

1. Indulgentiis etiam frui potest, qui eas concessit.

2. Non expirant morte concedentis, cùm sint gratiæ; nec ut habet *Sà*, ante notitiam revocationis.

3. Etsi intelligendæ sint ut sonant, cùm tamen sint gratiæ, largè sunt interpretandæ, nisi sint de pœnitentiis injunctis, (ut ex *Henriq.* &c. notat *Amicus*, *d.* 20. *n.* 77.) servatâ tamen verborum proprietate. Unde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

4. Etsi data pro articulo mortis secundùm *Sà*, expiret, quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confessarii, aut alterius ministerium. *Quint. in append. t.* 9. *d.*3. Expediet tamen, moribundos ad invocationem nominis JESU & Mariæ sæpiùs excitare, simulque in memoriam revocare intentionem lucrandi istas Indulgentias. *Ibid. d.* 4. Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria, &c. benedicta, posse (sine intuitu ejusdem concessionis, sive diversarum) toties lucrari, quoties nomen JESU repetierit, vel præstiterit opus requisitum. *Ibid.* 6. ex *Suar. Gran.* &c. Sufficit autem ad eas lucrandas quodvis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus ab ipsa morte absit. *Ibid. d.* 5.

5. Possunt moribundi plures Indulgentias plenarias, ob plures titulos concessas simul lucrari, v. g. quia habent plura rosaria, vel grana, cruces imaginesve, quibus sunt applicatæ; vel titulo suæ Religionis Confraternitatis, &c. dummodò non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda. *Quint. in append. t.* 9. *d.* 4. idque etiamsi eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ibid.* ex *Lug. Dian.* & aliis 6. contra *Rod. Trull.* &c.

6. Requiritur autem, ut moribundus crucem, granum, imaginem, &c. secum habeat in articulo mortis, ut ratione illius lucretur: & quidem ut tutiùs ac certiùs obtineat, ejus habeat dominium, seu possessionem, & apud se teneat. Non tamen est necesse, ut collo appensa, brachio obvoluta, manuve apprehensa sint: (etsi aliquo horum modorum habere sit tutius) sed sufficit esse in lecto, vel juxta moribundum; licet ipse nec videat, nec tangat, nec sciat, aut recordetur se habere (nisi aliud exprimatur.) Sufficit etiam habere commodata, seu quoad usum (præsertim si id in ipso indulto exprimatur, ut in Caroli Borromæi & quinque Sanctorum fit.) Neque necesse est retinere, donec expiret, (etsi & hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen JESU (si hoc requiritur) invocare. *Ibid. d.* 6.

7. Concessæ vivis, non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.

8. Probabile est, concessam pro certo tempore posse sæpiùs obtineri, reponendo opera præscripta, v.g. eodem die, nisi addita sit restrictio: quia favores sunt ampliandi. Ita *Henriq.* & *Rodrig.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptam, vid. *C. de Lugo d.* 27. *s.* 6.

9. Etsi consultum sit, ut opera omnia fiant in gratia; id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessariis, ut cùm Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

10. Ut quis lucretur pro defunctis, probabiliter

non

non requiritur, ut sit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam conditionem, quo posito, Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, sive satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita *Escob. t. 7. E. 5. c. 7. n. 45.* ex *Suar.* & *Præp. in 3. p. q. 14. dub. 10. n. 93.* Contrarium tamen docet *Lugo d. 17. num. 75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.

11. Opus præscriptum dum fit, debet esse utile ad finem à concedente intentum, qualis est, v. g. eleemosyna præscripta pro redemptione captivorum, etsi fiat cum, aut in peccato, (modò aliud opus ei injunctum, & præscriptum, in gratia fiat, vide *Lugo d. 27. n. 48.*) non autem oratio, præscripta ad placandum Deum, si ipsamet sit peccatum ex mala circumstantia; uti nec jejunium, si te inebries; item nec visitatio Ecclesiarum, sine ulla devotione. Ita *Laym. Bon.* & alii.

12. Possunt uno & eodem opere, plures Indulgentiæ diversis viis concessæ, lucrifieri, si opus sit æquè utile ad finem utriusque Indulgentiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, v. g. jejunium, vel communio. Ita *Præp.* & *Laym.*

13. Non lucrantur Indulgentias, 1. qui ex impotentia, vel ignorantia, sive totum opus præscriptum, sive notabilem ejus partem omittunt, v. g. si puer vel senex non jejunet, nisi tamen ob gravem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum, *Henriq. Cajet. Bonac. p. 5. n. 16.* 2. Qui opera injuncta, alio loco, tempore, vel ordine perficit, quàm præscriptum est; vel per alium, qui fuerit causa principalis, ut si per alium jejunarit, Ecclesias visitarit, *Nav. Reg. l. 7. Bon. l. c.* 3. Qui famulo tradi-

dit

dit eleemosynam erogandam, quam is retinuit, ut habet *Bonac.* ex multis, contra *Sà.* 4. Qui aliquid omittit, quod secundùm sententiam probabilem, vel etiam probabiliorem, non est necessarium, si tamen sit necessarium re ipsâ: quia communis error non supplet defectum. Ita *Bon.* ex *Suar. Sanch.* & aliis.

14. Non obstat effectui Indulgentiæ. 1. Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v. g. cæremonia in sacro - vel si parum comedas, in jejunio: quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requisitum præstes per alium: habentem se ut instrumentum, v. g. in eleemosyna danda. *Bonac. l. c.* 3. Si eleemosynam des exiguam: nisi tamen in Bulla exprimatur, dandum esse pro cujusque facultate: tunc enim major danda est à divite, quàm alio. Ita *Fill. Suar. Sà,* & alii. 4. Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi, ob hominum multitudinem, dummodò oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio. *Bon.* 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi Indulgentias, ut docent *Salas, Bon.* & alii contra *Suar.* Et videtur certum, saltem si habueris interpretativam, ut habet *Laym.* 6. Etsi opera fuerint aliundè debita, v. g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita *Layman.*

15. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessariò fit in confessione, & à confessario, qui audit confitentem, sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Greg. XIII. (uti & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confessarii, intelligi quemvis approbatum) apud *Henriq. l. 7. c. 10. n. 8.* & *Præpos. q. 14. d. 10. n. 88.*

16. Probabilius est, eum, qui tantùm partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, nisi

nisi tam parum desit, ut censeatur moraliter integrum. Ita *Bon. p.* 5. ex *Navar, Suar. Con.* &c.

17. Dum præscribitur, ut visitentur aliquot Altaria, sufficit, ad illa se orando convertere ex eodem loco, ut habet *Sà, Bon. p.* 1. *Suar. Rodr. Dian.* Limitat autem *Lugo*, si sit tali loco, & situ, ut moraliter censeri possit orare ad illa Altaria. *d.* 27. *n.* 98.

18. Cùm confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est non requiri ut conditionem sine qua non, sed ut dispositionem ad statum gratiæ. *Bon. l. c.*

19. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni culpa etiam veniali liber sit, quando ultimum opus explet. Unde consultum est, ut communio sit ultimum. vid. *Laym.*

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Jubilæo?

Resp. 1. Indulgentia alia est totalis, sive plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantùm pœnitentiam injunctam per Confessarium, vel Canones, aut secundùm hos injungi debitam, sed etiam omnem Purgatorii pœnam tollit. Nec differt à Jubilæo, nisi accidentaliter, privilegiis quibusdam, ut quòd in Jubilæo licita sit dispensatio in certis votis; absolutio à reservatis, & censuris, & quòd Confessarius quivis approbatus possit eligi, vid. *Sà, V. Indulg. Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 2.

Indulgentia alia est Partialis, qualis est unius, vel aliquot annorum: item septenæ, quadragenæ, carenæ, &c. item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur tolli tantam durationem Purgatorii, sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per jejunium unius, aut aliquot annorum, aut quadra-

draginta dierum in pane, & aqua, secundùm Canones olim imponi solitam. Porrò, quando indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundùm diversas sententias, vel ad diversos concedentes referendum est, vel facit ad cautelam, ut si fortè causa Indulgentiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illos annos lucrandos; vel ut adjuncta concedatur pro alio tempore, actione, & loco; vel denique, ut ea per modum suffragii possit aliis applicari, vide *Bell. c. 9.*

Resp. 2. Circa Jubilæum notanda sequentia.

1. Anno Jubilæo in Urbe durante, suspendi solent tantisper extra Urbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quoad vivos, etiam in carceribus, (non tamen in periculo mortis constitutos, ut contra *Laym. l. 5. t. 7. c. 8. num. 2.* docet *Bon. d. 6. q. 1. n. 2.* ex declaratione Urbani VIII. facta Anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates, v. g. absolvendi à casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio quàm Papa concessæ, nec privilegia Religiosorum, v. g. absolvendi à reservatis, &c. quia tantùm suspenduntur facultates concessæ in ordine ad Indulgentias. Ita *Sanch. Henriq.* &c. apud *Dian. to. 1. tr. de bulla cruc. Fill. Bon. loc. cit. Benzon.* & denique *Lugo d. 20. s. 8. num. 145.* ex declaratione Urbani VIII. Anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per *Trid. s. 24. c. 6.* absolvendi & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis; item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonii, aut petendi

de-

debitum, &c. quæ ex jure communi illis compe-tant. *Zerola* V. *Annus S.* §. 4. *Quintan. in append. t.* 8. *d.* 16.

2. Etsi probabile sit, quod docet *Navar.* sæpiùs lucrifieri posse Indulgentias intra Jubilæum, exten-sum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod Congregatio Cardinalium declaravit, ut habet *Bon.* ex *Suar. Sanch. d.* 6. *q.* 1. *p.* 5. *n.* 32. qui ta-men affirmat, in anno sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur, idque ex de-claratione Urbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbatho ante primam Dominicam confitentur, ut habet *Lay. Bon.* & pra-xis fidelium. Item qui confitetur & communicat ul-tima Dominica claudente Jubilæum. Cætera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra unam heb-domadam, docet Lugo *d.* 27. *n.* 105. contra *Bon. q.* 1. *p.* 5. 2. Qui ordinem intra opera præscripta non ser-vavit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confes-sionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolvi à reservatis, & commutari vota: posteà verò extra tempus Jubilæi absolvi ab omnibus, etiam quæ oblitus est, reservatis ac io oblitis etiam dispensari: imò potest posteà o-mnia facere Confessor finita confessione quæ antè: quia cœptâ causâ manet potestas delegati, donec fi-niatur. Ita *Sà*, *Less. l.* 2. *c.* 40. *dub.* 16. *Bonac. Laym. Sanch. l.* 4. *c.* 54. *Dian. t.* 2. *misc. R.* 11.

4. Qui neglexit lucrari Jubilæum in patria, po-test alibi, dum ibi durat, lucrari. *Sanct. Ugel. Dian. p.* 3. *t.* 4. *res.* 151. Imò etiam in patria, si tempore pu-blicationis ex invincibili ignorantia notitiam illius non habuit. *Borten. Dian. l. c.*

5. Quam-

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Jubilæa, quorum singula confessionem & communionem requirunt, non opus est bis confiteri, & communicare, dummodò perseveres in gratia: alia tamen opera repetenda sunt. *Tur. p. 2. d. 51. d. 64.* vid. *Dian. p. 4. t. 4. R. 166.*

CAPUT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DUBIUM I.

Quis sit Minister?

RESpond. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo, (saltem respectu sæcularium) & habens jurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur ex Joannis 1. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis,* &c. Ratio secundæ sumitur ex *Trid. sess. 23. cap. 15. de reform.* ubi decernit, nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat beneficium Parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi *respectu sæcularium*: quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur mutasse; unde ii cuivis, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri; intellige quantum est ex vi Concilii: quia Gregorius XV. statuit, ut monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex *Florentino & Trid. l. c.* quia absolutio est actus judicialis, qui requirit subditos. Unde resolves.

1. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

2. Ubi *Trid.* est receptum, (secus alibi) nullus Sacerdos, etiam Regularis, validè absolvit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solùm intra, sed

etiam extra diœcesim suam, validè delegatur jurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill. t. 1. t. 7. Fagund. Suar. Dian. p. 3. t. 4. R. 146.*

DUBIUM II.

Quid sit Approbatio, & à quo petenda?

Respond. 1. Approbatio non est collatio jurisdictionis, sed tantùm publicum judicium de aptitudine personæ, ad audiendas confessiones, essentialiter prærequisitum (supposito jure Tridentini) ad jurisdictionem recipiendam. Ita *Sanch. l. 6. de mat. d. 28.* & alii. Unde resolves,

1. Etsi Doctores & Licentiati, hoc ipso quòd promoventur, censeantur, secundùm quosdam, approbari à Papa, ut notat *Sà*, V. *Confessor*, probabilius tamen est, quòd ipsi etiam egeant approbatione, licet non deceat, ut ipsi, vel Lectores in Theologia examinentur,

2. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium Parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

3. Non requiri hanc approbationem ad auditionem venialium, docet *Dian. p. 2. t. 2. misc. R. 44.* ex *Valero.* Et ratio esse videtur, quòd approbatio tantùm requiratur in ordine ad jurisdictionem, hanc autem quivis Sacerdos pro venialibus (uti & mortalibus, à quibus ritè quis est absolutus) habet, collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque ab iis absolvere possit, ut habet *Bonac. d. 5. q. 7. p. 2. n. 8, Vasq. Suar.* Lugo *d. 18. f. 3. d. 21. n. 1.* ubi docet, ab Ecclesia in *Trid.* non approbatum reddi incapacem

jurisdictionis, tantùm in ordine ad mortalia non priùs confessa.

4. Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, ut habet *Fag. p. 2. l. 7. n. 42. Sanc.* &c. ex declaratione Card. contra *Ledes.* & alios, v. *Dian. p. 3. t. 4. R. 146.* & *Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 1.*

5. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

6. Ad Approbationem non necessariò requiritur examen, modò adsit judicium prudens de sufficientia. *Coninch.* Laym.

7. Non sufficit approbatio petita & negata, ut docetur communiter, contra *Navar. Henriq.* & *Dian. par. 1. t. 2. R. 24.* Etsi probabiliter cum prædictis docuerint *Con.* & *Laym.* regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cùm manifestè idonei sint, & Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, ut habetur Clementina, *dudum* §. *statuimus*: Istis tamen privilegiis *Trid.* & Urbanum anno 1628. derogasse, notat *Card. de Lugo de pœnit. d. 21. n. 29. & 51.*

Resp. 2. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, ut intelligunt *Suar. Con. Regin. Fill.* & alii: vel (ut probabiliter vult *Vasq.*) pœnitentis. Ratio est, quia est actus jurisdictionis, vel saltem auctoritativa declaratio; ergo debet fieri à superiore. Porrò nomine Episcopi etiam intelliguntur Prælati habentes jurisdictionem Episcopalem, ut quidam Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Provinciales, aut Generales ordinum. Unde resolves.

1. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab

ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

2. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

3. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscunque deputatos; quia non est actus ordinis, sed jurisdictionis.

4. Approbatio potest fieri cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. *Navar. Suar. Vasq.* contra *Vegam.*

5. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim Regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem. *Bon. Vasq. a. 3. d. 3. Lugo d. 21. s. 3. num. 54. Sanch.* &c.

6. Approbatio semel absolutè concessa, non tantùm non extinguitur morte concedentis, sed nc revocari potest, sine justa causa: ex causa tamen, v. g. mutatione morum, judicii, &c. potest, ut docent *Suar. Fill.* & alii. Quod si fiat absque causa rationabili, *Con. Suar.* & quidam alii, censent, revocationem esse nullam: alii illicitam tantum. *Fill. t. 7. c. 9. q. 12.* In dubio autem, an ex justa causa revocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet *C. de Lugo n. 67.*

7. Ex justa causa possunt, præsertim à successore Episcopo, ad examen revocari, non tantùm sæculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere privilegium, ut non possint revocari ab eodem, à quo antè sunt approbati: sed contrarium docent *Suar.* & *Lugo d. 21. num. 61. & 62.*

8. An approbatus ab uno Episcopo, possit in alia diœcesi, sine nova approbatione, recipere jurisdi-

ctio-

ctionem, controvertunt DD. ac licet utraque sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen Urbani VIII. 1628. apud *Lugo disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 29. negativa omninò tenenda est. Vid. *Aversam q.* 16. *s.* 8.

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex Jurisdictio Confessarii, & unde eam habeat?

Resp. Est auctoritas aliqua in alium ut subditum, in quem, in foro externo, accipit potestatem, distinctam à potestate Ordinis, hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus Sacerdotibus, potestque ab iis tolli: ac nisi adsit, invalida est absolutio, ex *Trid. sess.* 14. *c.* 7. Est autem duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ii, qui ex vi proprii officii curam animarum habent, ut Papa, Episcopus, Parochus, (huc revocantur Archiepiscopi, erga subditos suorum Episcoporum, tunc tantum, quando actu visitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam, idque vel tacitè, vel expresè; ut à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro Parochia: hoc discrimine, quòd Papa possit dare invitis Episcopis & Parochis, non contra. At licet exterior jurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor revocet, ut docit *Sanch. Sà, Navar. Coninch.* contra *Sylv.* & *Vasq.* vide *Layman. cap.* 10. *num.* 22. porrò hujusmodi potestatem dele-

gatam

gatam absolvendi quemcunque, à quibuscunque peccatis, in articulo, seu periculo mortis, (hæc enim pro eodem sumuntur in jure, ut v. *Dian. part. 3. tr. 4. R. 57. 71. & 72.*) habet ex jure communi quivis Sacerdos, etiam excommunicatus & degradatus, si alius desit: quod addo, quia præsente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docent *Vasq. Bonac. Con. Regin.* &c. commun. licet contrarium probabile putet *Dian. p. 1. t. 5. R. 5. & l. 4. t. 4. res. 167.* ex *Angl. Henriq. Comit.* & *Sà*, confirmatque *Tamb. de exped. conf. l. 3. c. 7.* Ex consuetudine, quivis toleratus absolvere potest à venialibus, & mortalibus aliàs confessis. Ex privilegio, religiosi Mendicantes, quosvis fideles absolvere possunt juxta tenorem suorum privilegiorum. Ex concessione Ordinarii directa, quicunque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt 1. Ex jure, Episcopi omnes, etsi sint tantùm titulares; item superiores Episcopis, ut Archiepiscopi, &c. item Prælati iis inferiores exempti, ut Abbas exemptus, (non tamen Abbatissa) Generalis, Provincialis, Prior, (salvis tamen privilegiis Ordinum) vide *Dian. p. 4. tr. 4. res. 1. & 2.* 2. Ex consuetudine, Cardinales, (qui etiam domesticis de confessore providere possunt) item Pastores, imò multis locis, etiam cæteri Sacerdotes sæculares, ut docent *Valent. Sà, Suar. dist. 27. s. 3.* (Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta) item Reges & Principes, (quorum tamen privilegium ad familiam non extenditur) denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam ha-

 bens

bent, quibus ſive Pontifex, ſive Epiſcopus, ſive Parochus conceſſit. Unde reſolves.

1. Qui habet poteſtatem delegatam, non poteſt eam ſubdelegare alteri, cùm diverſa ſit poteſtas utendi juriſdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. niſi hoc ipſum conceſſum ſit. 2. niſi ſit delegatus ad univerſitatem cauſarum, v. g. ſi cui committeretur officium Parochi abſentis, vel nondum Sacerdotis: talis enim aliqua exercitia juriſdictionis, alteri ex præſumpta voluntate Ordinarii ſubdelegare poſſet, non tamen integrum officium. Vide *Laym. hîc lib.* 5. *t.* 6.

2. Cùm juriſdictio reſpiciat ſubditos, exerceri in eos poteſt, tam à delegato, quàm ordinario, quocunque loco fuerit, ut docent *Sanch. Henriq. Suar. in* 3. *p. t.* 4. *d.* 18. *ſeſſ.* 1. *&* 7. & alii.

3. Probabile eſt, quòd abſolutus in articulo mortis non teneatur ſe poſteà ſiſtere ſuperiori, vel alteri pro reſervatis, (niſi hæc habeant annexam cenſuram) ut docent *Navar. Suar. Marc. Fill. t.* 7. *c.* 10. *q.* 6. *n.* 288. *Bon. d.* 5. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 13. quia directè abſolutus fuit, contra *Hurt.* vid. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 199.

4. Improbitas aut inſcitia proprii Sacerdotis non dat juriſdictionem alteri, ideoque tali caſu expectandum eſt, aut ad ſuperiorem recurrendum. Si tamen ignorantia eſſet tanta, ut confeſſio illi facta foret invalida, aut illicita, neque eſſet alius privilegiatus, aut habens juriſdictionem, licere alteri confiteri, docet *Navar. Vaſq. in* 3. *p. t.* 4. *q.* 92. *art.* 2. *dub.* 3. *Hurt. d.* 10. *dif.* 15. v. *Dian. p.* 4. *tr.* 4. *R.* 201. *& p.* 8. *t.* 1. *R.* 86. ex *cap. Placuit de pœnit. diſt.* 6. Idem licere, quando quis proprio non poteſt confiteri ſine gravi periculo, docent *Tol. Sylv.* & *Medin.* qui idem conce-

concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel injustè negat facultatem confitendi alteri, v. g. Parochus concubinæ. *Dian.* q. 3. t. 4. R. 79. ex *Henriq.* & aliis 4. Verùm ista communiter refutantur ab aliis.

5. Etsi graviter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modò præsumere possit eos justè petere: si tamen injustè neget, probabilius videtur, eos invalidè ab alieno absolvi, ut docent *Sotus*, *Suar. Laym.* etsi non improbabiliter *Sylv. Henriq. Majol. Palud. Richar. Tol.* & *Dian.* p. 3. t. 4. *resol.* 70. putent, quòd validè, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non liceat suo proprio.

6. Cùm jurisdictio acquiratur ratione domicilii, vel quasi domicilii, vel etiam actualis habitationis; hinc ii, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi, possunt ubique absolvi, ut scholares, milites, mercatores: item vagi & peregrini possunt absolvi à Parocho loci, in quo versantur. Vid. *Layman. hîc Vasq.* &c.

7. Validè absolvit is, qui audit confessiones, præsente vel sciente, & non contradicente Ordinario, v. g. Episcopo, vel Parocho, cui constet eum aliunde non habere jurisdictionem: quia tunc præsumitur tacitè eam dare: sufficit enim, ut rectè docet *Fill.* & *Fag. præ.* 2. *l.* 7. *c.* 1. facultas interpretativa, & præsumpta; modò præsumptio fundetur in signis quæ indicent consensum præsentem, ut fit in casu posito, (uti etiam, v. g. si Parochus, qui jam absens est, aliàs significaverit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quòd scilicet quando resciverit, futurus sit

contentus, non sufficit, quia consensus futurus non dat jurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio. vid. *Dian. p. 3. t. 4. Res. 68. Sanch. de mat. l. 3. d. 35. Bec. Con.* qui addit peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

8. Peccat, qui absolvit cum jurisdictione dubia, nisi necessitas urgeat: qualis est v. g. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest, tunc enim licitè absolvit cum conditionne hac si possum & cum onere (etsi *Salas in 2. tr. 8. d.* 1. hoc onus non agnoscat) aliàs iterum confitenti habenti jurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adjicere, à quo directè & à cæteris indirectè saltem absolvatur. Ita *Regin. Suar. Con. d. 8. dub. 6. n. 43.* Quod si tamen ex probabili ratione dubium resolvat, (nimirum habere se jurisdictionem) etsi cum formidine oppositi, absolutè absolvit licitè, ut docet *Suar. & Præp. Lugo d. 19. n. 49.* tum quia tunc practicè & moraliter est certus, tum quia Papa eo casu dat facultatem, uti & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore, verbi gratia ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere jurisdictionem, qui non est, ob censuram, vel alium defectum. *Bonac. d. 5. q. 5. s. 2. p. 3. n. 11. Dian. p. 3. t. 4. R. 22.* Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 122.* ex *Pontio, Molfes. & Sanct.* Item *p. 2. t. 2. misc. R. 43.* si quis bona fide tali confiteatur: verùm id communiter ab aliis negatur. 2. Cùm quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide, absolvit, aut nescit potestatem suam revocatam, ut habent *Sylv. Navar. Henriq. Mald. in 2. p. q. 10. art. 5. Sanch. mor. lib. 1. c. 9. n. 35. Sal. Vasq.* Vid. *Dian. p. 1.*

tit. 13. *R.* 13. Quando secundùm probabilem sententiam judicatur quis habere jurisdictionem, & Sacerdos sequitur favorabilem. *Bonac. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat jurisdictionem, propter publicam utilitatem. Vid. *Suar. Dian. ll. cc. C. de Lugo disp.* 19. *n.* 28.

9. Nemo tenetur unquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate. *Lugo d.* 19. *s.* 2. *num.* 28. &c. cum *Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 88. Quare Parochi frustra nolunt, ut Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paschate, cùm habeant privilegium pro omnibus Christi fidelibus, *Suar. Con. Henr. Reg. Zerola c.* 15. *q.* 3. & commun. apud *Bonac. d.* 4. *q.* 1. *s.* 2. *p. ult.* adeò ut qui docent, confessos Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi. *Dian. p.* 4. *tit.* 8. *R.* 102. & alii. Vi tamen hujus privilegii non possunt absolvere eos religiosos aut religiosas, qui non habent facultatem extra suum Ordinem confitendi, ut ex communi notat *Rodr.* & *Comp.* priv. Societatis V. *absolutio*, §. 1. & ex his *Layman. hîc.* Quia privilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimatur. Usus tamen fert, ut regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate superiorum, si Ordinis socium non habeant, à quovis alio etiam sæculari, absolvantur, exceptis reservatis: in quæ si religiosi Societatis extra domicilium incidant, videant ordinationes Præp. Generalium *t.* 6. *n.* 6. *Layman. hîc.*

10. Quòd si Superiores Regularium monialibus sibi subjectis (idem est de Monialibus subjectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest & tenetur illis eum dare Epi-

ſcopus, quod ſi nec is faciat, ipſæ eligere poſſunt. *Quintan. t. 3. ſ. 26.* ex Declaratione Cardinalium apud *Barboſ.*

DUBIUM IV.

Quid ſit reſervatio caſuum, & quis habeat poteſtatem reſervandi, & abſolvendi ab iis?

Reſp. 1. Reſervatio hæc eſt negatio juriſdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum eſt, in Eccleſia poteſtatem eſſe quædam peccata reſervandi, à quibus inferiores Confeſſarii non poſſint abſolvere, ut ſic ſubditi meliùs dirigantur, & abſterreantur à peccatis, quorum difficilem remiſſionem vident: quanquam niſi graves cauſæ ſint, non debeat quivis, neque qui poteſt quidvis facilè reſervare, neque difficulter veniam dare abſolvendi à reſervatis, ne alioqui cedat in deſtructionem, quod debeat in ædificationem. Porrò etſi quivis ordinarius poteſtatem habeat reſervandi, in Parochis, tamen conſuetudine eam abrogavit. Vid. *Suar. d. 30. ſ. 5. C. de Lugo d. 15. ſ. 6. §. 2.* Unde reſolves.

1. Cùm non ſit obligatio confitendi venialia, ea fruſtra reſervantur, (etſi fortaſſe poſſint ſaltem à Papa,) ideoque ſola mortalia, eaque nonniſi externa graviora, opere conſummata, prudenter reſervantur. Unde Clemens VIII. ſtatuit, ut Prælati religionum, ſiquidem velint, undecim tantùm caſus reſervare poſſint, nec plures ſine conſenſu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli provincialis pro provincia. Quod tamen de culpa tantùm, non cenſuris intelligendum eſt: poteſt enim Prælatus aliquid præcipere, ſub excommunicatione ſibi reſervatâ. Caſus autem Clementis ſunt ſequentes.

1. Apostasia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiva è monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis: quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterii. 6. Lapsus carnis voluntarius opere consummatus. 7. Juramentum falsum in judicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio vel vulneratio, seu gravis percussio cujuscunque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialium monasterii. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum à superioribus ad inferiores, vel contrà.

2. Is, qui confitetur reservatum, mittendus est ad superiorem, (suadebit tamen charitas, imò aliquando coget, ut ipse Confessarius tacitâ personâ & casu à superiore veniam petat absolvendi.) Quòd si superior adiri non possit, & sit causa urgens, v. g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis, vel communionis, tunc potest inferior absolvere à reservatis, cum onere, ut pœnitens se postea superiori sistat. Quod etiam verum est, quamvis casus censuram reservatam annexam habeat. Porrò eo casu peccata non reservata tantùm confiteri sufficere putant probabiliter *Setus*, *Corduba*, & *Gab. Anton. Palau*, *Dian. tom. 2, t. 4. res.* 104. & *Lugo d. 4. de Euch. n.* 86, non improbat. *D. Thom.* tamen, *Suar.* & alii commun. docent omnia esse confitenda: quod tutius est.

3. Si superior injustè neget facultatem absolvendi à reservato, posse ab alio Confessario, etiam directè absolvi, affirmat *Henriquez* & *Dian. p. 2. t. 4.*

ref. 29. esse probabile. Sed rectiùs negat *Laym. l.* 3. *tr.* 6. *c.* 13. *Lugo d.* 20. *n.* 188.

4. Peccant superiores, 1. si sine justa causa difficiles se præbeant in concedendis licentiis pro absolutione reservatorum. *Quintan. t.* 3. *n.* 13. ex *Fagund. Bon.* & aliis 10. Etsi ex negatione timeatur grave subditi detrimentum, peccant contra charitatem & justitiam, *Lugo*, *Dian. p.* 6. *t.* 6. *ref.* 56.

5. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absolvendi, Confessarius autem judicet debere concedi, potest is pro ista vice absolvere, *Aversa q.* 17. *sect.* 5. *Lugo d.* 20. *s.* 4. referens sic declarasse Clementem VIII. haberique in quarto tomo Bullarii, Bulla 26. Urbani VIII. & *Quintan. t.* 3. *s.* 11. dicens non esse dubium ea de re: additque ex aliis 7. probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto, & prudenti (licet non ex designatis de facto) neget *Dian. p.* 3. *t.* 3. *ref.* 126. *p.* 6. *t.* 6. *ref.* 56. & *p.* 9. *t.* 3. *ref.* 15. ex *Pellizario* (qui vult idem esse, si pœnitens ipse petat) & aliis. Imò *Quintan. l. c.* censet probabile, quod idem fieri possit, si Superior adiri nequeat, & urgeat tempus celebrationis, vel communionis, verbi gratia, quia sine nota non potest abstinere, cùm alii omnes communicent. *Ibid.* ex *Trull.* & aliis 6. Denique *Dian. p.* 3. *t.* 2. *ref.* 126. notat ex *Suar. de Relig. tom.* 4, *l.* 2. *c.* 19. Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse absolvi à reservatis, puta eos, qui adhuc, & quatenus hoc privilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id esse testatur *Emanuel Roder. to.* 1. *qq. Reg. q.* 62. *art.* 6.

6. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem justis de causis negare facultatem, & co-

gere subditum, ut ad se veniat. *C. de Lugo l. c.* Nam si ex casu reservato grave scandalum vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel Confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud evitandum: aliàs non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu urgeat absolutionem, debet is attendere, ut pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit ejus periculum: quia nisi hoc faciat, non potest absolvi, non ex defectu jurisdictionis, sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, ut & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. *Suar. tom. 4. de Relig. l. 8. c. 5. n. 10.*

7. Peregrinus quoad reservationem judicandus est juxta diœcesim, in qua versatur: in qua quæ reservata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

8. Superior auditis solis reservatis, potest ab iis absolvere, & reliqua inferiori committere, ex causa urgente: qualis tamen non est multitudo negotiorum, ut docent *Suar. Fernand.* & *Fill.* sed alia gravior; tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterũ, cum onere posteà comparendi: tum quia integritas confessionis est de jure divino.

9. Qui à superiore absolutus est à reservatis, potest ab iisdem posteà absolvi à quovis: quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

10. Qui bonâ fide confitetur, nesciens suum casum esse reservatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validè quidem absolvitur, cum onere tamen comparendi. *Præp.* Similiter si Confes-

sarius probabiliter credit non esse reservatum (esto revera sit) valet absolutio. *Less. Dian. p. 9. t. 9. R. 29.*

11. Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatamve in reservata, oblitus est inculpabiliter reservatum, potest illum posteà confiteri etiam inferiori, & absolvi. Quod etiam valet, (saltem si prior habuerit potestatem ordinariam) etiamsi prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum pœnitentis, invalida fuisset. Ratio est, quia is intendit absolvere quantum potuit; ergo saltem sustulit reservationem, quo fieri potuit absque Sacramento. Vid. *Præp. in 3. p. q. 9. d. 4. n. 24. Mærat. t. 3. d. 30. s. 3. Dian. p. 4. t. 4. res. 124.*

Resp. 2. A reservatis absolvere potest 1. ipse reservans. 2. Ejus in spirituali jurisdictione superior. 3. Cui ipse delegavit. 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. à reservatis Papæ, absolvere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. 3. Extra periculum mortis (de quo v. *dicta dubio superiore*) nullus inferior per se directè absolvere potest, nisi ex jure vel privilegio concedatur.

Dicitur 1. *Per se:* quia de indirecta, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur 2. *Nisi &c.* quia à casibus Papalibus absolvere potest Episcopus, per se, vel Vicarium, quando sunt occulti, ut docet *Navar. c. 27.* Unde resolves.

Mendicantes ex vi juris communis non possunt absolvere à reservatis Episcopo; quia ut sic non habent potestatem majorem Parochis: & privilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Urbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Aversa*

cum

cum *Dian. p. 8, t. 7. R. 71.* eos casus, qui Episcopis à jure tantùm reservantur. Imò *Quint. to. 1. t. 3. s. 14.* affirmat, Regulares adhuc posse absolvere sicut ante decretum, eò quòd hoc in Provinciis non sit promulgatum, quod *Dian. p. 9. t. 6. R. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus; tunc enim ab ipsis reservatis posse absolvere, sicut possent à Papæ reservatis. *Gran. Dian. p. 5. t. 14. R. 58.* Vid. etiam *Præpos. q. 19, d. 1,*

Resp. 4. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reservatum, siquidem dubium sit positivum, potest (sequendo opinionem probabilem, & judicando probabiliter non esse reservatum) absolvere. Si verò dubium sit negativum, posse absolvere negant aliqui, ut *Arm. Cord.* &c. Probabilius affirmant *Suar. Fill. Henr. Hurt. Bonac. Lug. art. 20. s. 2,*

DUBIUM V.

Quid sit Officium & obligatio Confessarii?

Resp. 1. Munus Confessarii est absolvere dispositum, & non alium; item curare rectitudinem istius judicii, præsertim quando cœptum est; & reos juvare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi est, ne fit injurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertii est eadem; & quia debet curare, ut absolutio sit efficax. Unde resolves.

1. Etsi interdum utiliter differatur absolutio etiam ejus, qui potest licitè absolvi: id tamen rarò, nec ferè nisi de pœnitentis consensu faciendum, quia potest vergere in grave ejus periculum, vel damnum. Vid. *Dian. p. 1. t. 4. R. 35.*

2. Absolvendus est, qui adhæret sententiæ probabili; quia est dispositus.

3. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis: aliàs absolvendo peccabit mortaliter.

7. Non licet absolvere. 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cujus erat oblitus. 2. Qui cùm possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere. v. *Nav. c.* 15. *Suar. d.* 32. *f.* 2. 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v. g. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem & communionem spectant: unde talis communiter priùs est instruendus, vel aliò mittendus ad instructionem, vid. suprà *l.* 2. *t.* 1. *c.* 1.

5. Rudiores ordinariè juvandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, ut dimittantur, vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, si alioqui bona fide agunt, & temporis angustiæ, vel pœnitentium multitudo, longum examen, vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatem formalem, docet *Laym. c.* 13. *n.* 10. quâ scilicet, auditis aliquibus peccatis, absolvantur, cum onere redeundi ad confessionem pleniorem.

6. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc Sacramentum, tenetur eum instruere & admonere officii, quantum fieri potest; v. g. si nesciat illa, quæ necessitate medii sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amovenda, vel reparanda scandala, aliave damna, quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, juvandos indigentes, ad denuncianda deli-

delicta, vel delinquentes in præjudicium communitatis vel innocentium, & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere & hortari ad satisfactionem, quam si recuset, negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegii reum faciet. *Aversa q. 16. s. 12.*

7. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & moraliter culpabili, est in malo statu; quia aliàs nec ipsi, nec Sacramento consulet, cùm pœnitens sit indispositus. Si verò ignorantia sit invincibilis, v. g. si bona fide, teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda graviora: quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur, imò non potest, (excipit *Lugo de pœn. d. 32. n. 24.* nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac consequenter licitè etiam suadet, ut secundùm suam ignorantiam operetur, v. g. Cajæ, ut reddat debitum Titio, quem invincibiliter credit suum esse maritum, cùm non sit. Vide *Sanch. l. 2. de mat. d. 38.* Nec obstare, etiamsi sit in præjudicium tertii particularis, ait *Lugo* & *Tambur. de exped. conf. l. c. c. 4.* Hinc si Confessor prævideat pœnitentem non restiturum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quòd si tamen pœnitens ipse dubitet ac roget, tenetur dicere veritatem, (quia tacere, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quàm rogatur. v. g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque ac teneatur reddere debitum, re-

spondeas, quod sic tacendo obligationem non petendi debiti. Vid. *Laym. hic* & *Lugo l. c.*

8. Quando Confessarii Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum sciunt ipsos non satisfacere officio, v. g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius movere pœnitentem de sua obligatione: aliàs si absolvit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens, ambo in foveam inferni cadunt. Ratio est, quia in talibus rarò est ignorantia invincibilis; rarò item contingit, ut illa secum non adferant scandalum in subditis, existimantibus illa licere; vel certè non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse invincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune: contra verò admonitionem fore in majus malum pœnitentis, aut allaturam scandala vel incommoda, potest, secundùm paulò antè dicta dissimulare, nisi interrogetur. Ita *Lugo d.* 22. *n.* 37.

9. Si etiam pœnitens teneretur (licet sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, ut non crederetur tunc æquo animo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, graviusque detrimentum incurrat. *Tamb. c.* 14. *Lugo d.* 22. *s.* 2. *n.* 27.

10. Minus rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, propositâ peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis,

nis, &c. Item remedia opportunè præſcribenda contra peccata futura.

Reſp. 2. Ut Confeſſarius licitè hoc Sacramentum adminiſtret, debet eſſe in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet eſſe talis, ut per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior conſtat ex dictis de ſacr. in gen. An verò audiens plures una quaſi vice morali, tot numero peccata committat, alii negant, ut *Rodrig.* alii affirmant, ut *Bon. hîc.* Pars poſterior patet. Unde reſolvuntur hi Caſus.

Confeſſor conſcius ſibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel ſaltem abſolvat pœnitentem, ipſe confiteri, vel conteri de ſuo peccato. Si tamen vocatus improvisò ad moribundum, recolligere ſe tam ſubitò non poſſit ad contritionem dicendam, (vel bona fide putet ſe eliciuiſſe) non peccat abſolvendo, *Præp. Lugo, Tamb. l. 3. c. 2. §. 3.*

Reſp. 3. Si malè abſolvit, committendo defectum eſſentialem, v. g. ſi non protulit formam, vel abſolvit à reſervatis, vel non ſubditum, tenetur inducere ad repetendam confeſſionem, ſi ſine ſcandalo, infamia, fractione ſigilli, & nocumento ſuo poſſit: ſin minus, non tenetur. Si non abſolvit à cenſura, poteſt ab eadem (ſi, vel quando habuerit poteſtatem) abſolvere abſentem. *Bonac. de cenſ. in commun. d. 1. q. 3. p. 6.* ex *Suar. Fill. tr. 11. c. 10. q. 6. Reginald. Navar, Rodrig.*

Si non interrogavit ſufficienter numerum, ſpeciem, vel alias circumſtantias, regulariter ad nihil tenetur, niſi ad pœnitentiam agendam: monere enim extra confeſſionem non debet, cùm judicium ſit finitum. Si tamen redeat ad confeſſionem idem

pœni-

pœnitens, debet moneri de defectu commisso, quia alioqui hæc confessio non erit integra, cùm quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interrogavit:* quia si positivè dixit, non teneri confiteri numerum, speciem, &c. debet monere, si sine gravi scandalo & detrimento potest; quia est causa, quòd alter præceptum grave (scilicet confitendi illa peccata) violet. *Lugo d.* 22. *s.* 3.

Si neglexit monere de restitutione, moneat, siquidem commodè potest; (vel in confessione, vel extra, obtenta priùs ab ipso venia; ea verò negata ad nihil ultra teneri docet *Tamb. l.* 3. *c.* 8. ex *Sanch.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate: si non commodè potest, Deo commendet. *Laym. l.* 5. *t.* 6. *c.* 9. *Henr. Suar. Sylv. Mercer. in* 3. *p. q.* 9. *a.* 1. *Dian. p.* 4. *R.* 198. *& p.* 1. *t.* 4. *R.* 109. Quòd si tamen (ex gravi seu mortali culpa contra jus alterius dixisset, eum non teneri ad restitutionem. vel aliter, v. g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestivè, priusquam pœnitens fiat impotens; quia actione suâ fuit injusta causa damni. Si verò sine gravi culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commodè potest; alioqui ipse obligatur, sicut casu priore. Si non commodè potest, excusabitur. Vid. *Suar. Con. d.* 8. *d.* 17. *Bon. Dian. t.* 1. *t. misc. R.* 1. *Lugo d.* 22. *s.* 3. *n.* 61. & suprà *l.* 3. *t.* 5. *c* 2. *d.* 1. *a.* 2. *casu* 12.

Quæres: Quæ & quanta sit obligatio Confessarii audiendi pœnitentes?

Resp. 1. Quivis Sacerdos (etiam simplex, quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate,

te, v. g. in periculo mortis, audire & absolvere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. 2. Parochus, & quivis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi, non tantùm in casu necessitatis, aut præcepto confessionis urgente, sed etiam (saltem per se, vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit; v. g. si sit in gravi difficultate spirituali, vel velit promereri Jubilæum, &c. quia tenetur ejus bonum spirituale promovere. *Suar. Vasq. Lugo*, &c. Si tamen nimis frequenter, vel intempestivè peteret, excusaretur. *Aversa q.* 16. *s.* 11. Quòd si etiam semel tantùm vel bis negaret, aut differret, non peccaturum graviter, ob levitatem materiæ, docet *Suar.* contra *Bonac.* admittitque *Aversa l. c.* si non petat ex urgenti occasione, v. g. solemnis festi, &c.

Resp. 3. Quotiescunque pœnitens ex mera devotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire, contra *Sylv. Regin.* &c. docent *Azor. Suar. Con. Bon. Molf. Lugo*, &c. Sed rectè limitat *Aversa l. s.* si non adsint alii Confessarii delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. 4. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenentur audire confessiones, si tamen audire cœperint, tenentur absolvere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium. Qui pœnitens eo ipso habet jus ad absolutionem, nec potest fructu & gratia Sacramenti privari. *Aversa l. s.*

DUBIUM VI.

Quæ scientia & prudentia requiratur in Confessario?

Resp. 1. Ut Sacerdos ritè absolvat, debet quantum moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intel-

intelligere, quia alioqui is frustra tenetur recensere. Unde resolves.

1. Peccat, qui absolvit eum, cujus peccata per negligentiam non satis intellexit; quia fert sententiam incognitâ causâ. Validam nihilominus esse absolutionem sive propter somnum, &c. ut dictum suprà *c. 1. dub. 3. a. 4.* sive propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis (sine hujus tamen culpa) aliqua non intellexit, docet *Dian. 3. p. t. 4. R. 109. & p. 4. t. 4. R. 198.* item *Laym. l. 5. tr. 6. c. 9.* ex *Henr. Suar. Sylv. Merc. in 3. p.* eò quòd essentia & effectus Sacramenti consistere possit, absque integra & specifica peccatorum explicatione, si sine culpa pœnitentis omittatur. Vid. *Dian. l. c.*

2. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, unum vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, sive apud eundem, sive alium Confessarium. *Laym. Dian. ll. cc.*

3. Confessarius absolvens ex ignorantia, quam absolvere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantiâ eorum, quæ ad officium suum spectant; & debitè absolvendo. *Tann. in 1. 2. d. 4. q. 9. dub. 1. n. 12. Lugo d. 16. s. 4. n. 185.*

Resp. 2. Ut Confessarius validè absolvat, requiritur & sufficit cognoscere peccata; saltem sub confusa ratione peccati. Ut verò licitè, requiritur ea scientia, ut possit ferre prudens judicium, in hoc foro. Ideoque scire debet 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia, saltem ex genere suo. 2. Species & circumstantias necessariò explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum & famæ. 4. Casus reservatos, & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras & irregularitates communiores, pro Sa-

cerdotibus. 6. Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò sufficere, si ea sciat mediocriter, ita ut saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundò, majorem minoremve requiri ac sufficere scientiam, pro diversitate locorum, & pœnitentium. *Bon. d. 5. q. 7. p. 2. §. 2.*

Tertiò, graviter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit: tum eum, qui talem sine necessitate constituit, aut cùm possit corrigere, tolerat. *Laym. lib. 5. c. 13. Bonac. l. c. Lugo.* Unde resolves.

1. Si pœnitens advertat, Sacerdotem non percipere peccati gravitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

2. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam dijudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritiorem: quia graviter peccavit sic pœnitendo.

Resp. 3. Prudentia requiritur, tum in instructione, monitione, curatione pœnitentis; tum in interrogatione. Et quidem si prudenter judicet integrè esse confessum, v. g. quia benè instructus potest & solet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quidpiam interrogare; aliàs tenetur, ut habet commun. (*Dian.* tamen *p. 2. t. 15. R. 7.* ex *Nav.* & *Valero* negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiam ex oblivione, vide etiam *Lugo d. 22.*) quia tanquam judex debet curare integritatem judicii, & tanquam medicus, ut morbi & vulnera perfectè detegantur: cavendo interim 1. Ne examen

ſit curioſum, de non neceſſariis, unde Confeſſarii exiſtimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne ſit indiſcretum, v. g. de iis, quæ moraliter certum eſt à tali non ſolere committi, vel ex quibus diſcat peccare pœnitens, vel de inverecundis inverecundè, vel de numero nimis anxiè, ſi ex dictis probabiliter æſtimari poſſit. 3. Ne ſit intempeſtivum: & ſinatur priùs ſe explicare quantùm poteſt, ne importunitate terreatur. Quòd verò quidam monent, expedire ut pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *Lugo d.* 22. *n.* 15. univerſim non probat, præſertim, ſi confeſſio non ſit brevis, quia facilè aliqua excidunt memoria. Unde reſolves.

1. Si Sacerdos advertat, pœnitentem, etiam poſt ſufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumſtantiam neceſſariam omittere, probabilius ac verius eſt, per ſe loquendo, teneri interrogare; etſi negat *Sà*, V. *Confeſſor*, & *Medin.* docens, ſi diligenter examinatâ conſcientiâ, unius ſit oblitus, non teneri Confeſſarium illud revocare in memoriam, niſi cedat in damnum proximi: quod *Vaſq. q.* 93. *dub.* 7. *n.* 3. videtur dicere eſſe probabile: verùm alii rejiciunt. Vid. *Lugo d.* 22.

2. Et Confeſſarius, cui evidenter conſtat peccatum pœnitentis, quod tamen ipſe negat, non debeat illum abſolvere; quando verò ex aliorum relatione vel ſuſpicione id habet, ſtandum ſit pœnitentis confeſſioni, cui in hoc foro, tam pro, quàm contra ſe fides habetur, (*Suar. tom.* 4. *d.* 32. *ſ.* 3. *Fagund. p.* 2. *l.* 6. *c.* 4. *n.* 38. citati à *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 105.) in utroque tamen caſu prudentis Confeſſarii eſt 1. Cautè & à longè, tum propiùs interrogare. 2. Si ni-

hilo-

hilominus neget, prudenter judicare; annon potuerit oblivisci, vel confessus esse altari, vel putare non esse peccatum, vel simili de causa excusari, ita ut debeat absolvi. *Dian. l. c.* ex *Sylv. Nav. Tol.* &c. 3. Si peccatum illud norit ex confessione complicis, non uti illâ scientiâ nisi in genere, quærendo an non aliud conscientiam gravet, & excitando ad majorem contritionem, ob periculum indirectæ revelationis, aut etsi complex dederit veniam, ob periculum scandali. Vid. *Laym. c.* 24.

3. Interrogationes in materia castitatis, debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det investigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut se vel illum periculo exponat. Ac si hæc timeat potius pati debet aliquid deesse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes, non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba & opera rogati fatentur; quòd illas non æquè agnoscant aut advertant. Vid. *Laym. hîc c. 13. Con. d. 7. dub. 7. Fagund. Præ. 4. l. 4, cap. 2. Dian. p. 3. tract. 4. R. 99.*

CAPUT III.
De Adjunctis Pœnitentis.
DUBIUM I.

Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illud teneantur?

RESP. 1. Sigillum, hoc est, obligatio juris divini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem pœnitentis dicta in confessione (id est in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia,

quos

quorum revelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. Unde resolves.

1. Violatio hujus sigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegii contra reverentiam Sacramento debitam, & injustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem & Confessarium de secreto isto servando omni casu. *Dian. p.* 5. *tr.* 11. *R.* 2. ex *Fagund. Kellison.* &c. Neque hîc datur parvitas materiæ. *Diana p.* 5. *t.* 5. *R.* 8. ex *Malder. Baldel.* &c.

2. Non inducitur hæc obligatio. 1. Per confessionem factam fictè, v.g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem pervertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. v. *Dian. p.* 5. *t.* 11. *R.* 26. 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis: quia tantùm est obligatio secreti naturalis, gravior aut levior, pro rei exigentia.

3. Non frangitur sigillum. 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modò non dicas in iis circumstantiis, ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas, N. tibi esse confessum, etsi in certis circumstantiis hoc quoque periculosum sit, *Laym. c.* 14. *n.* 21. Imò si pœnitens verbo vel facto (v. g. clam accedendo) significaverit se nolle sciri quod sit confessus, Confessarium revelare sigillum volunt *Regin. Navarr.* & *Mercer.* apud *Dian. l.* 1. *t.* 11. *R.* 47. Quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem gravioris criminis, quod *Tamb. in append. c.* 3. dubiè confirmat, asserens, se vereri, ne talis accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, ut moraliter loquendo, persona innotescere non possit, neque communitas aliqua etiam parva infametur,

tur,ut quòd ibi talia vitia regnant, vid. *Dian. l. 2. t. 15. R.* 13. id enim esset contra sigillum. Unde *Turrian.* apud *Dian. p.* 5. *t.* 11. *R.* 45. & *Tamb. in append. cap.* 3. reprehendunt Superiorem localem, qui Provinciali fortè dicat, in sua domo sæpè postulari licentiam absolvendi à reservatis: quia potest redundare in ignominiam & damnum domûs, etsi idem *Tambur. cap.* 4. *num.* 2. dicat probabile esse, quod non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra confessionem. 4. Si utaris notitiâ extra confessionem acquisitâ, imò ipsum peccatum, quod aliundè tibi innotuit, aperias, modo nullam circumstantiam ex sola confessione notam; nec certius referas, quàm extra confessionem nosti: quo in casu opus est magnâ cautelâ, & tutissimum est silere. *Laym. c.* 14. *n.* 16.

4. Quando plures, v.g. Studiosi vel Aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam iis, quos non absolvit, docet *Con. disp.* 6. *dub.* 1. *Fagund.* & *Dian. p.* 3. *t.* 11. *R.* 22. tunc id negando probat aliquo modo sigillum & pœnitentem, tum quia dando non mentitur, cùm tantùm testetur, esse confessum. Verùm *Benac. d.* 5. *q.* 6. *f.* 5. *p.* 4. & *Lugo d.* 21. *sect.* 3. docent tali schedam negare, non esse contra sigillum, (idemque concedit *Aversa p.* 18. *f.* 2. si non constet, pœnitentem accedisse hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantùm non approbat testimonio positivo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit, ex quo possint cognosci delicta pœnitentis: tum quia aliàs via aperietur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia potest esse consuetudo, ut scribat, absolutum esse,

quod

quod falsum erit si scribat, & si omittat, sigillum franget; tum quia scandalosum erit & iniquum, publicæ meretrici perseveranti (uti & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quòd eum positivè non defendat.

5. Sub sigillum cadunt 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quàm præterita: (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata; secus si per modum simplicis narrationis, vel ut Confessarium ad simile peccatum induceret, *Dian. p. 5. t. 11. R. 25.* ex *Suar.* & aliis 8.) ideoque peccat mortaliter, qui sive directè, sive indirectè aperit aliquod veniale in particularii, etiam leve Titii; quia materia sigilli parvitatem non habet, ut est omnium ferè sententia apud *Dian. p. 5. tract. 5. R. 8.* & *Tambur. in append. cap. 8.* vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reservatum, vel excommunicationem, vel non absolutum ob indispositionem. Imo Confessorem, qui dicat absolutè: Ego Petrum non absolvi, frangere sigillum dicit *Dian. p. 5. tract. 11. R. 42.* ex *Suar.* & aliis 92. Etiam peccata complicis, sive prudenter, sive imprudenter detecti. *Suar. Vasq.* & commun. apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 111.* An verò liceat interrogare de complice, ad ejus correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmant *Suar.* & *Fagund.* contra *Bonac. Lorcam*, *Nugnum*, & alios Thomistas, vide *Dian. p. 3. t. 4. Res. 113. Lugo d. 16. n. 426.* ubi docet posse aliquando pœnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita si gravis sit, hoc est, quæ consuevit injungi pro mortali (qualis

nunc

nunc esset, ait *Dian. punct.* 5. *t.* 11. *Res.* 31. Coronæ B. V. non verò Miserere) *Aversa quæst.* 18. *s.* 6. 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v. g. si spurius sacros Ordines susceperit, si nobilitatem jactaverit, &c. Bona verò pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. g. propositum religionis, vel matrimonii, sæpè quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipiunt *Tan.* & *Con.* nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum *Dian. p.* 5. *t.* 11. *res.* 5. idem de virtutibus & vitiis affirmat *Gran.* contra *Reg.* & *Mald.* apud *Dian. l.c.R.* 30. de defectibus naturalibus (v. g. illegitimè natum esse) & de vitiis occultis corporis, *Coninch. Hurt.* & *Kellison.* contra *Gran. Mald.* &c. quia ea sub sigillum cadere absolutè ajunt apud *Dian. l.c.R.* 29. Item de iis quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt, *Mald.* & *Dian. l.c.R.* 38. Denique de scrupulis (contra *Coninch.* & *Gran.* qui eos sigillo claudi absolutè affirmant, & contra *Marchant.* qui absolutè negat) idem tenet *Lugo*, nimirum si pœnitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secus si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur & percipiatur, v. g. ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalibus, v. g. quòd sit blæsus, rudis, hebetis ingenii, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pœnitente dixit, quòd im-

pertinentiis & næniis caput sibi frangat, vid. *d. 25. sect. 3. num. 60. Gran.* tamen id improbat, & *Coninck.* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 50.* ait esse periculosum, & posse facilè frangi sigillum indirectè. Denique *Tamb. in app. c. 3.* doctrinæ isti nequidem ut probabili acquiescit, atq; eam à *Dian. l.c.* immeritò vocari communem, cum *Gran. Hurt. Palaus, Bauny, &c.* refragentur: aliterq; limitans ipse ait: si isti defectus, v. g. esse blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum, secus, si sint ignoti: quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. 2. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocunque notitia sacramentalis confessionis pervenit: qualis est 1. Confessarius, qui si de auditis in confessione rogetur, potest negare, etiamsi opus est, cum juramento subintelligendo, quòd possit dicere, vel potiùs (ut dicit *Lugo d. 23.*) quòd sciat scientiâ utili ad respondendum interroganti extra confessionem, (excipit *Henriq.* & *Granad.* cum *Dian. p. 5. t. 11. R. 43.* nisi ex illa negatione sequeretur, confessionem non fuisse integram, v.g. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse, illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo.) Imò si peccatum suum salvo sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictiùs obligat, quàm integritas confessionis. 2. Superior, cui se sistit absolutus à reservato, vel à quo petitur licentia absolvendi à reservato. *Suar. Lugo, &c.* contra *Henriq. Vasq. Con.* & *Palaum,* qui secreto tantùm naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtivè, vel casu aliquid audit, licet inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilegè

revelatum est: unde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, ut habet communior sententia, contra *Vasq.* vid. *Dian. part.* 2. *tr.* 15. *ref.* 15. 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptam invenit ac legit, ut docet *Rod. Fag. Mald.* &c. apud *Dian. par.* 3. *t.* 4. *R.* 112. & *par.* 5. *t.* 11. *R.* 27. contra *Suar. Bon.* & *Laym.* quorum sententia probabilis est. Juxta quam, etsi talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si gravia ac diffamantia vulget: secus tamen, si sciens levia tantùm esse, ea legat ex curiositate. Unde consequenter in casu gravissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret revelare, (excipit *Lugo*, nisi tamen per scripturam voluerit confiteri ut mutus, vel petere facultatem absolvendi à casu reservato, vid. *d.* 13. *num.* 48.) 10. Etiam secundùm aliquos, ipse pœnitens. Verùm probabilius est, eum tantùm teneri secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à Confessario. Vid. *Laym. Dian. p.* 5. *t.* 11. *ref.* 8. Unde resolves.

1. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis potest agi de auditis in confessione, sive cum ipsismet, sive cum quocunque alio, etsi periculosum sit, *D. Thom. Suar. Præp. Tann.* &c. Circa quam licentiam requiritur 1. ut sit formalis & expressa: nam præsumpta, tacita, interpretativa, virtualis (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit. *Fagund. p.* 2. *l.* 6. *Tann. Mald.* & cæteri DD. communiter. 2. Ut sit libera ac spontanea, non vi, injuriâ, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reverentialem ipsius Confessarii obten-

ca. *Henriq. Fagund. l. c. Dian. p. 5. t. 11. Res. 10. & 24.* 3. Non revocata, nam pœnitentem pro libitu etiam sine causa, eam revocare semper posse, docent *Fag.* & *Dian. ll. cc.* 4. Non opus esse, ut habeatur in scripto, *Suar. Fagund. ll. cc.* Imò si dubium sit, an confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potiùs quàm pœnitenti credendum, ex *Graff.* & *Henriq.* affirmat *Dian. l. c. res. 4.* vel etiam quàm hæredibus, v. g. si ex licentia defuncti revelet restitutionem ab iis faciendam, *Tann.* & *Mald.* qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto, sed solùm quod talibus tantùm dari voluerit, satiusque suaderi moribundus, ut talia secreto codicillo hæredibus injungant. Vide *Dian. l. c. res. 32.* 5. Perinde esse, sive ea licentia detur verbo, sive facto, quod quidem æquivaleat expressè concessioni; v. g. si pœnitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione; tunc enim posse hunc prosequi, docent *Aversa q. 18. s. 7. Tann. in append. c. 2.* ex *Bon.*

2. Frangitur sigillum, si cum pœnitente, extra confessionem, sine ejus venia, agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas. Quod verum putat *Sanchez* contra *Suar.* & *Layman.* etiam cum eo tractare velles de essentiali errore in ea commisso, quem illi significare, sine ejus venia, non licere, docent *Reginald. Fagund. Bonac.* & alii contra *Filliuc. Turrian.* &c. apud *Dian. p. 3. t. 4. res. 87.* Dixi *Extra*: quia intra confessionem potest fieri mentio præcedentium, ut patet ex praxi Confessariorum, qui ob recidivam arguunt, & absolutionem aliquando negant. Ita *Henriq. Præpos. Gran. Mald.* &c. apud *Dian. p. 5. tract. 11. R. 20.* ubi ipse cum *Fagund.* negat id licere

sine expressa licentia pœnitentis, nisi de iis, quæ is iterum confitetur, vel saltem tangit, vid. *Dian. l. c. & p. 2. tr. 2. misc. n. 12. & p. 9. tr. 11. res. 18.*

3. Frangit sigillum, qui dicit se in tali monasterio audivisse grave peccatum, tametsi non nominet personam, *Dian. p. 5. t. 11. res. 35.* & alii 3. cum *Mald.* additque graviter peccare eum, qui dicit in hoc vel isto Ordine Religioso hoc vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione novit; imò nec de civitate vel certo loco, quo quis confessiones audivit, licere dicere, quòd gravia fiant, vel talia & talia peccata committi soleant, (nisi id aliundè constet) docent *Hurt. Kellis.* & *Mald.* apud *Dian. l. c. R. 35.* quia potest redundare in gravamen & infamiam ipsius communitatis, & fortè etiam civium in particulari, quando civitas non est ampla, & pœnitentes suspecti; atque adeò confessio fieret illis odiosa, vid. *Dian. l. c. & res. 36.* ubi cum *Mald.* docet, Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos, (v. g. Moniales hujus Monasterii) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitiis auditis in confessione: quia confessæ facilè suffunduntur pudore.

4. Notitia in sola confessione accepta, nullo casu uti licet; si periculum sit revelationis, saltem indirectè. Verùm si nullum periculum, ut vel pœnitens, vel usus scientiæ innotescat, etsi probabile sit, licere uti ad alterius gubernationem, v. g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item cognita proditione futura, monendo de diligenti custodia: impediendo clam matrimonium, quando scitur impe-

 dimen-

dimentum, ut docent *Vasq. Henr. Nav.* &c. Contrarium tamen verius videtur, quod docent *Fumus, Sanch. Con. Laym. Dian. p. 3. tr. 4. R. 76. & p. 5. c. 11. R. 3.* & alii; quia hæc doctrina posset pœnitentem deterrere à confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est Anno 1594. cùm in Societ. JESU jam ante idem statutum esset, prohibitumque contrarium docere, v. *Dian. p. 4. tr. 4. R. 102.* Contra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu eâ scientiâ uti, videri probabilius, v. g. abstinendo à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à sylva, in qua paratam sibi mortem sciat ex unius latronis confessione, docent *Sylv. Henriq. Coninch. Layman. hîc c. 15.* contra *Suar. Dian. p. 5. d. 11. R. 46.* Excipit *Lugo*, nisi actio vel omissio Confessarii inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra *Conin. disp. 9. dub. 5.* &c. qui putat licere, etsi inde mors pœnitenti immineret à sociis inferenda. Vid. *l. c. n. 108.*

5. Denique facere aliquid, ex quo soli pœnitenti innotescere posset, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum negant *D. Thom. Bon. Sot. Vasq.* &c. affirmant *Sylv. Val. Con. Dian. p. 3. t. 4. res. 46.* Idque confirmant *Fag. Gran. Lugo*, & *Aversa q. 18. s. 8.* si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret; secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat, v. g. si audisset eum ad indignationem, aut odium provocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Confessarii, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DUBIUM II.

Quale sit præceptum, & quæ obligatio Confessionis?

Resp. Præceptum confitendi, tum Divinum tum Ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis: hoc verò postquam ad annos discretionis pervenerint: & simul ut confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri, cum ejus venia, semel in anno; computando ab una confessione ad aliam, ut quidam docent; vel ab initio Januarii ad finem Decembris, ut habet communior; vel denique à Paschate ad Pascha; ut consuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Suar. d. 35. s. 2. Vasq. q. 90. art. 2. Lugo d. 15. s. 3. 4. 6. & 7. Con. d. 5. dub. 6.* Unde resolves.

1. Tenentur hoc præcepto 1. Hæretici & Apostatæ, pueri doli capaces, saltem post septennium, vid. *Dian. p. 4. t. 3. R. 52. Lugo l. c. s. 7. n. 144. & 149.* 2. Ingrediens periculosam navigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primùm paritura, vel quæ solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adjudicatus. 5. Quia signa habet mortis naturalis.

2. Improbabile est, quod docet *Sà, V. Confessio*, Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cùm anni discretionis citiùs attingantur, & constet mortaliter peccari posse, sub annum nonum, vel decimum; imò ante. Unde si talis puer, crasso saltem modo, videatur cognoscere, Deum per hoc vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat, debet absolvi: secus tamen, si non notetur sufficiens usus rationis; si verò dubium sit, potest, (imò in articulo mortis debet) absolvi sub conditione, vid. *Laym. lib. 5. t. 6. c. 5. Dian. p. 4. t. 4. res. 53. & Lugo l. c. & d. 17. n. 22.* ubi

docet etiam extra articulum mortis & obligationem præcepti, talem esse sub conditione absolvendum, ne gratiâ sacramentali privetur.

3. Non obligatur qui tantùm habet venialia, etsi consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit, ut in Paschate saltem se sistat Pastori, ut cum reliquis eum ad communionem admittat, ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, se mortalis culpæ non esse conscium. *Suar. d.* 36. *l.* 2. &c. communiter.

4. Probabile est, eum, qui uno anno, sive cum, sive sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quamprimum potest, anno sequente: quiá terminus non apponitur ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem neglexit, ut docent *Bon. d.* 5. *q.* 5. *f.* 2. *Suar. Vasq. Lugo l. c. n.* 176. contra *Sylv. Valent. Laym. Dian.* &c. qui dicunt perseverare in uno eodemque peccato.

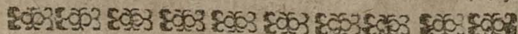
5. Satisfaciunt ii, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate; quia hi habent facultatem à Sacerdote propriissimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita communiter omnes contra Glossatorem, & Auctorem Parochiani obedientis, contra quos vid. in Responsis Francisci Fontani, editis Viennæ Austriæ Anno 1644. allegatam auctoritatem, duorum Conciliorum Generalium, Vienensis & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum, testantium, eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab iis instituuntur, ut suprà *l.* 3. *t.* 2. *c.* 1. *dub.* 3. item *Nav. Azor. Fag. Trull. l.* 3. *c.* 4. *d.* 2. *n.* 6. *Dian. p.* 8. *tr.* 1. *ref.* 88.

6. Non obligatur ante finem anni, qui habens

mortale, timet ne illud obliviscatur. *Coninc. Henriq. Lugo d.* 14. *n.* 41. & alii, contra *Med.* &c. Si tamen præyideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet prævenire etiam in medio anni. *Lugo disp.* 15. *s.* 6. *n.* 182.

7. Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ per confessionem invalidam, ut docent *Suar. d.* 36. *s.* 7. *Fill. Laym. d.* 16. *s.* 6. §. 5. etsi probabile contrarium putet esse *Fagund.* vid. *Dian. p.* 3. *tract.* 4. *res.* 120. Item nec per confessionem venialium, ut docet *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 206. ex *Hurt.* & *Mercero.*

8. Excusantur ab hoc præcepto, 1. qui physicè non possunt: v.g. quibus deest Confessarius, 2. qui moraliter non possunt: v.g. qui prudenter timens revelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Con. Tam. c.*4. §.3.

TRACTATUS V.
De Extrema Unctione & Ordine.

CAPUT I.
Quid sit Extrema Unctio, & quæ circa eam observanda?

Resp. 1. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per unctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S. Thom. in* 4. *disp.* 23. *q.* 1. *art.* 1. Unde resolves.

1. Materia ejus remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur literâ I, (in cujus defectu non licet uti chrismate: si tamen usus sis, nihil repetendum esse docet *Laym. lib.*5.*tr.*8.*c.*2.*n.*3.) idque renovandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto, si tamen novum haberi non possit, li-

cet uti antiquo, *Laym. l. c.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum, (in minore tamen quantitate quàm vetus est) addere. Etsi *Dian. p. 6. t. 6. ref.* 44. ex *Less.* & aliis 4. dicat contrarium habere praxim Ecclesiæ, ut scilicet paulatim & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam major quantitas addatur, quàm ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bonac. d. 7. q. 1. n. 8. ex Possevino.*

2. Materia proxima, est unctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum: vel si mutilati sint, vicinarum partium, facta à Sacerdote, non simpliciter necessario contactu immediato manus, nam peste grassante potest uti virga oblonga oleo tincta, quam posteà comburat. *Sylv. Chapeavill. Dian.* vid. *Dian. p. 3. t. 4. ref.* 167. Quidam etiam Doctores putant, unam tantùm unctionem esse de essentia Sacramenti. Ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere unum tantùm organum magis obvium, vel potiùs caput, quòd in eo sensus maximè urgeant, ungere dicendo: *Per istam*, &c. *quicquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum*, &c. Et quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. *Lovan. Sylv. in 3. part. q. 33. art. 2. Laym. lib. 5. tr. 8. c. 3.* qui eam non omninò improbabilem, *Tan.* & *Marchant. in Horto Pastorum*, qui omninò probabilem, & in praxi usitatam, *Dian. part. 3. t. 4. ref.* 168. qui in praxi tutam dicit, citatque pro ea *p. 8. tr. 1. ref.* 21. *Gran. Amic. Aversam*, affirmat Pontificem id posse permittere, & denique *Escob.* (citans *Becanum c. 23. q. 7. num. 6.*) & *Barbosa in Trid. sess.* 14. *cap.* 1. id permittit. Verùm cùm alii Doctores communiter repugnent, tutius

saltem

saltem erit, (quod suadent *Laym.* & *Dian. ll. cc.*) eo casu unum oculum, aurem, manum, & os velociter sine crucis forma ungere, dicendo unicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certius est, pedes aut renes inungere, non esse essentiale, imò quoad renes, non est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis, ideoque omitti solet. *Henriq. Sà, Tolet. Suar. Bellarm. cap. 10. in fine.*

3. De essentia hujus Sacramenti est, 1. ut organa quinque sensuum, quæ inunguntur, nominentur. *Palaus t. 4. t. 26. Aversa f. 4.* &c. commun. Licet *Dian. p. 8. t. 7. resf. 56.* ex *Reginald.* contrarium censeat probabile; imò ad valorem sufficere, si inter ungendum omnes sensus dicas: *Per istas sanctas unctiones indulgeat tibi.* 2. Verba illa: *Per hanc sanctam unctionem*, etsi *Palaus loc. cit.* dicat valere, si tantùm omittas Tò sanctam. 3. Verba deprecativa, *Indulgeat tibi Deus.* Hinc formam imperativam, v. g. *Per hanc* &c. *remittatur tibi quicquid*, &c. non valere, dicit *Palaus l. c. Dian. loc. c.*

4. Hoc Sacramentum tantùm dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute; quia hi soli sunt infirmi. Quòd si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est: & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum novum, neque expectandum, (sub gravi culpa, *Quintan. t. 5. f. 9.*) donec sensibus careant, vel omninò sint desperati. In dubio verò de vita, detur sub conditione, *Laym. l. c.* ex *S. Thom. Sylv. Suar. d. 40.*

5. Si conferatur infirmo communi morbo, sive non graviter vel periculosè laboranti, non est validum, *Suar. Palaus, Gran. Amic.* &c. comm. Ac licet *Less. Wigers* & *Quint.* contrarium putent probabile;

concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse, (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque *Quint.* mortaliter peccatum fuisse, vide *Quint. t. 5. sect. 7. Dian. p. 9. t. 6. res. 64.*

6. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum in eo qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem examinata; neq; sufficit attritio. *Bon. d. 7. q. un. p. 5. n. 2.* ex *Reg. l. 28. c. ult. n. 73.* Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis, (v. g. si ob vomitum communicare non possit) præmittenda est confessio & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ unctionem tanquam minus necessariam ad salutem postponit, vid. *Bon. l. c. n. 13.* Licet autem per se loquendo confessio non necessariò præmittatur, cùm per contritionem se disponere possit, per accidens tamen requiri potest, v. g. si post viaticum peccasset mortaliter, timetur post unctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim priùs audiendus & absolvendus esset; quia Sacramenta magis necessaria tali casu priùs sumenda sunt. *Fill. Barb. Dian. p. 5. t. 3. res. 92.*

7. Pueris habentibus sufficientem rationis usum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non accipiant, non rectè negatur Extrema Unctio, cùm inde nonnunquam salus ipsorum dependere possit, *Suar. 3. p. t. 3. d. 70. s. 1. Graf. Angl. Zamb.* apud *Laym. l. 5. t. 8. c. 4. n. 2.* qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante ann. 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis usum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem susci-

suscipere non possit, vide *Chapeavill. c. 5. q. 17.* Ac licet Parochus in confessione cognoverit, puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere, contra *Nugnum* & *Sancium* docent *Suar. Reginald. Fill. Coninch.* &c. cum *Dian. p. 3. l. 4. r. 181.* Si verò dubium sit, an puer usum rationis habeat, ungendus est sub conditione, *Dian. p. 5. t. 3. res. 85.* & *Sanc. Zamb.* & *Lugo.*

8. Minister, est solus Sacerdos proprius, sive Pastor; sine cujus venia, si extra necessitatem alius det, validum quidem est, sed graviter peccat, *Sylv. Sot. Con. d. 9. n. 8.* & religiosus incurrit excommunicationem Papalem, *Suar. Reg. l. 18. n. 40.* Posse tamen Regulares hoc Sacramentum (uti & Viaticum) in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dian. p. 5. t. 3. R. 52.* ex *Mancino*, &c. In necessitate verò, ut si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petendâ licentiâ, licitè ministrat quivis non excommunicatus, aut suspensus, (etiam Regularis, ut contra *Gav.* docent *Præp. Henr. Bern. Gran. Dian. p. 5. t. 3. res. 82.*) censetur enim tunc Papa dare licentiam, *Laym. Reg. Suar.* &c. *l. c. Dian. res. 176.*

9. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in eâ fœmina adhibenda est, quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quint. t. 5. s. 6.* In ea posset etiam unus unam, alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi unctioni respondentem. *Bon. l. c.* &c. comm. Non tamen potest unus inungere aliquem sensum, & alius formam pronunciare; neque unus unum oculum, & alter alterum, v. *Dian. p. 9. t. 5. res. 56.* Quòd si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium quæ restant. *Tan. Præp. Marat.* qui apud *Dian. p. 5. t. 3. res. 87.* notat, licere

etiam alteri unctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

10. Etsi in administratione hujus Sacramenti servanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda, vel Manuali; mortale tamen non esse, administrare in necessitate sine superpelliceo vel stola, docent *Quint.* & *Leand.* conceditque *Amicus.* Et *Dian. p.* 8. *t.* 1. *res.* 79. id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra *Suar. Reg.* &c. Imò etiam extra necessitatem non esse mortale, 1. Omittere Psalmos pœnitentiales, Litanias, & cæteras preces, docent *Palaus* & *Gran.* Dico, *extra:* quia in necessitate gravi, v. g. tempore pestis, vel morte imminente, statim ungendus est sine præmissis orationibus, quæ tamen postea supplendæ sunt, si supervivat infirmus. *Bonac. d.* 7. *p.* 6. *n.* 8. 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. *Leand.* citans *Possevin. Quint t.* 5. *s.* 13. *Barb. de Offic. Paroch. c.* 22. 3. Si solus sine ministro administret: imò hoc in necessitate permittunt *Tolet. Sà,* &c. Vid. *Dian. part.* 9. *tr.* 6. *res.* 36. 4. Si ungat aliter quàm in formam crucis. *Suarez, Becan. Layman. Dian. part.* 3. *tract.* 4. *res.* 178.

11. Pastor ratione officii, tenetur sub mortali, dare iis qui petunt, nisi justa causa excuset: etiam tempore pestis, modò possit absque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docent *Tan.* *Dian. p.* 5. *t.* 3. *res.* 39. Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolutè docet idem *Dian. part.* 3. *tract.* 4. *Resolut.* 174. *part.* 5. *tract.* 3. *Resolut.* 83. & 93. & *part.* 8. *tract.* 5. *Resolut.* 21. ex *Villalob. Tanner. Amic. Franc. Lugo,* &c. *Suar. Fill. Con. Bon. Laym. ll. cc.*

12. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo, ne sine unctione moriatur æger, (nisi justa causa excuset) quia in gravi non præstat id, ad quod tenetur ex justitia. Alius verò Sacerdos, si absente Parocho licitè & facilè possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantùm: nisi tamen ægrotus valdè indigeret, v. g. si alioqui sine omnibus Sacramentis esset moriturus: quòd aliud nullum suscipere possit, tunc enim quidam graviorem obligationem agnoscere videntur. Vid. *Dian. part. 3. tr. 4. ref. 170. Layman. lib. 5. t. 4. cap. 7. num. 3.*

13. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum, ut vocatus possit venire expeditiùs, licet venialem culpam in eo tantùm agnoscat *Barbos. de Paroch. c. 22. ex Possev.* item *Quintanad. tr. 5. sect. 10.* ubi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

14. Decens est, ut stupa comburatur: quia ad singulas unctiones nova adhibenda est, nisi aliud habeatur in Agenda. *Laym. l. c. Sa.*

Resp. 2. Effectus ejus principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est, 1. delere reliquias peccatorum, 2. tollere pœnas restantes, 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. *S. Thom. Sylv. Suar. d. 41. s. 1.* Unde resolves.

1. Hujus Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante usum rationis: etsi sufficiat ea ætas, qua possunt peccare. *Navar. Suar. l. c.* 2. Perpetuò amentes; aliis verò delirantibus, si ante petiverint, aut petituri fuissent, si cogitassent, aut ostenderint si-

gnum

gnum doloris, dari potest & debet. *Sylv. Henriq. Laym.* Et si tales unctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos, ait *Tamb.* apud *Dian. part.* 5. *tr.* 4. *res.* 84. qui cum *Barbos. de Offic. Paroch. cap.* 22. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à nativitate sunt capaces, atque adeò debent inungi propè organa sensuum quibus carent: etsi exteriùs per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. *Possevin. Nald. Præpos. Dian. part.* 5. *tract.* 6. *resol.* 11.

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, seclusoque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale, *Suar. Laym. Tann. Escob.* &c. (multò minùs peccant mortaliter domestici, si id non procurent.) Veniale tamen esse, docet *Coninch. d.* 19. *dub.* 18. contra *Nugnum*, vid. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *res.* 170. *p.* 8. *t.* 1. *res.* 58. *& p.* 5. *t.* 3. *res.* 97. ubi notat ex *Tann.* non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblatâ commoditate. Contrarium tamen vult *Tolet.* præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

CAPUT II.
De Sacramento Ordinis.
DUBIUM I.
Quid Ordo, quotuplex, & quæ ejus materia?

RESp. 1. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritè administrandam. Ordines universim sunt septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rur-

sus est duplex, Minus, & Majus, sive Episcopatus. Unde quidam octo numerant. Prima verò tonsura non est Ordo, nisi latè, sed tantùm dispositio ad Ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficii Ecclesiastici, ac privilegiorum Clericalium. Ex iis tres posteriores dicuntur Majores, sive sacri, ob annexum votum solemne castitatis, (etsi ordinatur per gravem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum probabiliter eo non teneatur, nisi sponte ratificaverit, *Sanch. disp.* 29. *Azor. Fill. lib.* 10. *c.* 4. *q.* 3. *Con. n.* 150. *Bonac. de matr. q.* 3. *p.* 9.) reliqui Minores, quos cum *Vasq.* alii Sacramentum esse negant, alii cum *Bell. Con. Fill.* &c. communiùs & probabiliùs affirmant. Et quidem unum, vel perfectione ac fine, vel unitate attributionis, vid. *Fill. tr.* 9. *c.* 1. *Bonac. d.* 8. *q.* 2.

Resp. 2. Materia remota Ordinum, est aliquod instrumentum, traditum ordinandis; in signum potestatis spiritualis. Proxima est ejusdem traditio & acceptio. Cujus contractum physicum & immediatum, etsi non esse essentialem aliqui probabiliter docent, cum *Sà, Henr. Reg. Laym. Dian. tr.* 4. *de Sacr. n.* 185. & aliis, quos citat: contrarium tamen communius est, ac tutius, ut alterâ saltem manu tangatur; imò ex præcepto ad scrupulum vitandum, utraque manu; & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cum hostia, ut docet *Fill.* idque simul cum prolatione verborum Episcopi, v. *Laym. lib.* 5. *t.* 9. *c.* 5. *Bon. d.* 8. *q.* 1. *punct.* 3. vid. *Dian. p.* 8. *t.* 1. *res.* 40. & 42.

Resp. 3. Ostiarius ordinatur traditione clavium Ecclesiæ; Lector libri lectionum; Exorcista, libri exorcismorum; Acolythus, ampullarum vacuarum, vel saltem unius, & candelabri cum cereo ex-

tincto, quia ejus est præparare lumen, vinum & aquam ad Missam; Subdiaconus, traditione calicis vacui, cum vacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare; Diaconus impositione manûs, & traditione libri Evangeliorum, quia ejus est catechizare, cantare Evangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare, vide *suprà*. Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, additâ formâ quâ datur potestas sacrificandi, deinde impositione manûs additâ aliâ formâ, quâ datur potestas remittendi aliis peccata. Vid. *Fill. t. 9. c. 2. Reg. Bon. Dian. p. 3. t. 4. res.* 186. 187. *&* 188. *& p. 8. l. c.* Ex dictis resolves.

1. Potest Episcopus extra diœcesim suis subditis conferre primam tonsuram: quia non est Ordo. *Bonac.* & alii 4. cum *Dian. p. 4. t. 4. res.* 143. contra *Sanch. Barb.* &c.

2. Quando dubium occurrit, an Ordo sit verè collatus, v.g. quia materia fuit dubia, iterari potest & debet sub conditione. Quando verò sunt rationes utrinque probabiles pro nullitate & validitate, ait *Diana p. 5. t. 4. R.*47. ex *Gran.* posse iterari sub conditione, imò debere, si sit Episcopalis vel Sacerdotalis, v. g. si Sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cujus porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Eum verò, qui non tetigit calicem & patenam, dum forma proferebatur, sed paulò post, posse quidem ad majorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari, non tamen esse necessarium, docet *Lugo, Resp. mor. l.* 1. *d.* 35. Rectè autem notat *Dian.* &c. etiamsi quis timeat, ne invalidè ordinatus sit, aut non

non recordetur se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illicò iterandum esse Ordinem; cùm sola oblivio vel timor non sufficiat ad prudens ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp. 4. Episcopus non potest ordinare nisi subditos, vel ratione originis, (si scilicet in ejus diœcesi sint nati) vel ratione domicilii, ex voluntate isthic perpetuò habitandi: vel ratione beneficii in sua diœcesi existentis. *Dian. p. 8. t. 2. res. 8. Laym. Præp.* &c. comm. Quocunque autem horum modorum sint subditi, licitè eos ordinat, ut habetur in c. *cùm nullus, de tempore ord. in 6.* & ex communi *Henr. Less. lib. 2. cap. 34. d. 19.* Unde resolves.

1. Qui in una diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quovis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere. *Præp. q. 1. d. 14. Laym. l. 5. t. 9. c. 9. Dian. p. 8. t. 2. res. 8. & 9.* ubi cum *Aversa* & aliis 3. contra *Barb.* dicit, etsi ab uno eorum acceperit Ordinem unum, posse alterum ab alio accipere.

2. Potest quis ordinari ut originarius, ubi ipse vel pater ejus est natus. *Barbos. Zerola, Aversa*, & alii 9. cum *Dian. p. 8. t. 2. res. 12.* Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cujus diœcesi natus est fortuitò; v. g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causâ degebat: quia non contrahit ibi jus originis, sed ubi parentes domicilium habent, ibi enim natus esse censetur. *Sanch.* & alii 8. cum *Dian. p. 8. t. 2. res. 1.* contra *Hurtad.*

3. Qui in diversis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etsi non mathematicè) habitat, potest ab utriuslibet loci Episcopo ordinari, quia utrique est subditus ratione domicilii. *Præp.*

l. c. Sanch. Aversa, &c. cum *Dian. p. 8. t. 2. R. 14.* ejus tamen filius ab illo tantùm, in cujus diœcesi est natus. Quòd si fortuito extra utriusque diœcesim sit natus, ab utrovis potest ordinari, quia uterque censetur ejus Episcopus originis, cùm non sit potior ratio de uno quàm de alio. *Præp. Dian. l. c.* Natus autem ex fornicatione matris potiùs quàm patris domicilium sequitur. *Præp. Dian. l. c. ref. 18.*

4. Qui plura habet in diversis diœcesibus beneficia, potest à quolibet illorum Episcoporum ordinari. *Garc. Præp. l. c.* &c. *Dian. p. 8. t. 2. ref. 25.*

5. Studiosi qui in Universitate habitant (etiam ultra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeò ab ejus loci Episcopo ordinari non possunt. Imo si isthic ducant uxorem, nec filii eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilii respectu patris; ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. *Dian. p. 8. t. 2. ref. 15. & 17.*

DUBIUM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Resp. 1. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, ut sit mas baptizatus. *S. Thom. 3. p. q. 39. a. 2. Con. d. 20. d. 10. Vasq. Fill. t. 9. c. 4. q. 2.* Unde resolves.

1. Incapax ordinum est, & quidem jure divino, 1. Fœmina, *Vasq. Reginald. Fill. loc. cit.* 2. Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus prævalet. *Fill. l. c.* Quòd si autem in eo incipiat prævalere post ordinationem validam, non potest validè consecrare, vel absolvere; licet characterem sacramentalem retineat, *Lugo resp. mor. l. 1. d. 31.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

2. Validè ordinantur 1, Perpetuò amentes, cæci, muti, privati manibus, etsi jure naturali sint inhabiles.

les. 2. Irregulares, etsi jure Ecclesiastico sint inhabiles, maneantque ab eorum usu suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificaverint. *Tol. Henriq. Az. l.13. c.14. Bonac. l. c.*

Resp. 2. Ut Ordo licitè, & secundùm jura Ecclesiæ ritè sumatur, aut non incurratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ, 1. ut non sit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Primus clericandi, *Trid. sess. 23. c. 4.* sine quo si primam tonsuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare saltem venialiter, (nisi justa causa excuset) quia fraus est levis, v. suprà *l. 4. c. 2. d. 1. art. 3.* Similiter venialis inconstantia videtur, sine justa causa statum Clericalem deserere 3. Ut sit confirmatus, *Trid. sess. 23. c. 4.* & quidem secundùm *Bonac. d. 8. p. 5. num. 10.* sub mortali; secundùm *Sotum & Coninch.* sub veniali. 3. Literæ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprii, sive originis, sive beneficii, sive domicilii, v. *Dian. p.3.t.4.R.194.* 4. Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad usum cujusque Ordinis: nam *Trident. sess. 23. c. 4.* pro prima tonsura requirit, ut sciant fidei rudimenta: item legere & scribere: & de quibus probabilis sit conjectura, quòd Clericatum elegerint, non sæcularis judicii fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent. Pro Minoribus, ut linguam Latinam intelligant. Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum, quæ ad istos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, ut populum docere possunt necessaria ad salutem, & administrare Sacramenta. 5. Titulus sustantationis, ut bene-

beneficii, vel patrimonii, vel paupertatis, ut in regularibus. *Trid. sess.* 21. *c.* 2. vid. *Bon.* 6. Ordo inter receptionem unius & alterius; cujus inversio, v.g. suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale, Episcopatus ante Sacerdotium, erit etiam invalidus. 7. Tempus, sic minores conferuntur quavis Dominicâ, vel festo quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, ut *Sylv. Azor. Barbos.* &c. commun. docent. Ac licet *Præpos. Fag. Tan. Gavant.* &c. putent sufficere quodvis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam *Dian. part.* 5. *tr.* 13. *R.* 47. vocet tutam in praxi: eam tamen ex decreto Urbani VIII. rejectam esse monet *Card. de Lugo lib.* 1. *Resp. mor. d.* 43. Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria VI. vespere ante Sabbatum, quo omnes Ordines jure conferri possunt, notat *Diana p.* 2. *t.* 16. *R.* 28. ex *Henriq. Regin.* &c. majores verò Sabbatis Quatuor Temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interstitia temporum. Sic majores non nisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt, ex *Trid. sess.* 23. *c.* 11. 13. & 14. in quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ, potest dispensare. Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ, duo Ordines majores possunt dari: Minores verò omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die, & si consuetudo sit, simul cum Subdiaconatu. *Navar. c.* 25 *Henriq. lib.* 10. *c.* 11. *Vasq. Suar. Sà, V. Ordo, Laym. lib.* 5. *t.* 9. *c* 8. & 9. 9. Locus, scilicet pro solemni collatione Ecclesia; pro privata, Sacellum. 10. Ætas, in qua ordinariè Episcopus non potest dispensare, & sic pro prima tonsura & minoribus, requiritur saltem septennium com-

completum, licet *Quint. t. 6. s. 21.* contra *Sanch.* &c. putet sufficere inchoatum. Pro Acolytho ann. 12. completus. *Fill. t. 9. c. 4. num.* 28. Pro Subdiaconatu annus vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius, pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incepti, pro Episcopatu trigesimus completus, vide *Bon. d. 7. q. 1. Fill. tr. 9. c 4. Laym. lib. 5. tr. 9. c. 6. & 7. Dian. p 3. t. 4. R. 192.* Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v. g. pro Sacerdotio an annum 25. ingressus sit, ordinari non potest. *Sanch. Layman. Bard. d. 6. c. 11. p. 6. §. 2.* vide suprà *lib. 1. tit. 1. cap. 2. dub. 3.* Peccat autem tam ordinans, quàm ordinatus, si ordinetur qui non habet qualitates requisitas.

Quæres: Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. 1. Ostiarii est claves templi servare, aperire & claudere ejus januas; arcere eos quibus non licet interesse sacris, campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt, custodire; ei qui prædicat, aperire librum. 2. Lectoris munus est, legere in Ecclesia lectiones veteris & novi Testamenti: item docere catechumenos rudimenta fidei Christianæ. 3. Exorcistæ munus est, manus imponere supra vexatos à spiritibus immundis, ad illos adjurandos & ejiciendos, item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acolythi munus est, præparare ampullas vini & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem sacrificium, & illi ministrare, unde & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est, immediatè subordinati Diacono ad sacrificium Missæ, calicem & patenam illi tradere, urceolum cum aqua præbere, aquam ad lavandas manus infundere, Epistolam ex officio & solemniter in Missa legere.

6. Dia-

6. Diaconi munus est, cantare solemniter Evangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus, quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire Altaria, crucem ferre, & denique ex commissione Sacerdotis prædicare & baptizare. 7. Presbyteri munus est, offerre sacrificium Missæ, absolvere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ & similes facere, populum doctrinâ & exemplo pascere. Vid. *Esc. h. Ex.* 8. *t.* 7. *c.* 1.

TRACTATUS VI.

De Matrimonio.

CAPUT I.

De Sponsalibus.

DUBIUM I.

Quid sint sponsalia?

RESp. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii inter personas jure habiles.

Dicitur 1. *Promissio:* quia propositum non sufficit, cùm non inducat obligationem. Unde qui diceret, volo te accipere, habere, aut ducere in uxorem, non contrahere sponsalia, ut *Bonac. q.* 1. *p.* 1. docet ex aliis: quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantùm significant, nisi tamen ex circumstantiis aliud colligatur.

Dicitur 2. *Voluntaria & deliberata:* scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cùm sponsalia sub mortali obligent. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 273. ex *Sanc. Pontio,* &c. etsi *Bon. q.* 1. *p.* 4. *n.* 4. plus requirat. Unde regulariter non sunt valida ante septennium completum, ut docet *Con. dist.* 21. *art.* 5. *Sanc.* *lib.*

lib. 1. *d.* 16. nisi malitia & prudentia suppleant ætatem, *Dian. tr.* 4. *p.* 3. *R.* 274. *Pontius*, &c. (quod tamen quidam negant sufficere, cùm jus determinarit ætatem) imò nec post septennium, si de usu rationis sufficienti non constet; uti neque, si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundùm dicta de Voto & Contractibus.

Dicitur 3. *Mutua:* unde si Titius promittat nuptias Cajæ, & hæc acceptet sine promissione, neuter obligatur, quia cùm contractus sponsalium sit onerosus & reciprocus; non potest claudicare: involvit enim conditionem, si tu repromiseris. Quòd si tamen Titii promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caja, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita *Sanch. lib.* 3. *d* 3. contra *Pontium*, apud *Dianam p.* 3. *tract.* 4. *res.* 244.

Dicitur 4. *Signo expressa:* quia contractus inter homines non fit nisi signo externo. Unde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Cajæ, etiam cum consensu interno in promissionem matrimonii, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater, pro filio, aut filia, aut Curator, pro eo cujus curam habet, præsente & non contradicente, (dummodò metus absit,) contrahat, valida erunt; quia in hoc casu jus accipit taciturnitatem, pro expressione consensus, *Sanch. lib.* 1. *d.* 12. *Dian. part.* 3. *tr.* 4. *res.* 176. imò etiam si pro absente; saltem si is resciens id, expressè vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet, *Sanch. Pont. Dian. p.* 4. *t.* 4. *res.* 271. contra quos *Sot.* & *Henriq.* ne hoc quidem requirunt, sed tantùm ut resciens non contradicat. Quod *Con.* admittit,

si per ipsos tutores vel parentes iis proponatur; tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur 5. *inter habiles*, id est, quæ & ætatem à jure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur. Unde resolves.

1. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de illa constet: in externo autem communi intelligentia, & sensu verborum, ita tamen, ut potiùs inclinetur in favorem matrimoniii, vid. *Dian. p. 3. t. 4. ref. 205. Bonac. q. 1. p. 1.*

2. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium, (cùm hoc ex jure positivo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretativa intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo quo possunt; sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. *Laym. l. c. n. 17.*

3. Ad sponsalia non sufficit, 1. si dicas, non ducam aliam, quàm te; quia sunt verba merè negativa, & potes ducere nullam. *Bon. q. 1. p. 7. n. 13.* 2. Dicere, contraham tecum, si Papa dispensaverit, *Barbos.* & alii 10. cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 290.* contra *San. Con.* & *Pont.* ac proinde licitum est utrique contrahenti, ante & post impetratam à Pontifice dispensationem altero invito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causâ dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarrhatio annuli, & missio munerum jocalium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio est, quia potest fieri ex aliis causis. Quòd si tamen verba unius præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum [*recipio*] operatur sponsalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, ut docet *Fill.* quia recipiendo sic annulum, tacitè

consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas, & munera jocalia, eaque sponsa acceptavit. *Laym. lib.3. t.10. cap. 2.*

4. Sponsalia metu gravi contracta, licet juramento firmata, sunt invalida: quia juramentum metu extortum non firmat contractum, imò probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanc. Barb. Dian. p. 3. t. 4. R. 278.* suprà *l. 3. t. 2. c. 2.*

DUBIUM II.

Quæ & quanta sit obligatio Sponsalium?

Resp. 1. Obligant ad ineundum matrimonium, sub peccato mortali: si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re gravi. Ratio posterioris est, quia id est commune omni debito. *Sanch. l. 1. d. 28. Con. d. 22. dub. 1.* apud *Dian. p. 3. t. 4. res. 245. Pontius* tamen *ibid.* vult obligari statim post contractum. Unde resolves.

1. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à judice per censuras; quod tamen rarò expedit, ob periculum infelicis exitus.

2. Si judex secundùm allegata & probata cogat ad matrimonium, licet à parte rei revera coactio sit injusta, valet matrimonium. *Sanch.* & *M. Perez*, contra *Texed.* apud *Dian. p. 9. t. 8. res. 26.*

3. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessione exprimenda: quia mutat speciem & constituit injustitiam: quæ in sponsa gravis est, ideoque mortalis habetur, ut si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat: quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cùm in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch. l. 1.*

d. 2. *Con. Fag. Fill.* &c. probabiliter, contra *Laym. Azor.* &c. vid. *Lugo d.* 16. *n.* 176.

4. Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi, *per se:* quia si factâ promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere, *Bon. l. c. p.* 2. ubi excipit, si puella esset longè inferioris conditionis, (v.g. quoad nobilitatem vel divitias) tunc enim non teneri ducere, (v.g. virum nobilem filiam agricolæ) præsertim, si illa fuerit conscia disparis statûs, seu conditionis, eò quòd tum decipi potiùs voluerit, quàm decepta sit, unde nec teneri eo casu illam dotare. Secus tamen, si ipsa inæqualitatem statûs ignoravit, aut si ipse non fictè, sed ex animo Matrimonium promiserit. Ita *Bon q.* 1. *p.* 3. *n.* 7. *& seq.* ex *Vasq. Mol. d.* 106. *Sanch. l.* 1. *d.* 10. vide *Less. l.* 2. *c.* 10. *d.* 3. *Laym. c.* 1. *n.* 10. & *M. Per. d.* 2. *s.* 3.

5. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi jurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt invalida, *Sanch.* & *Villal.* Contrarium tamen tenent *Con.* & *Pont.* cum *Dian. p.* 3. *t.* 4. *res.* 210. matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera est validum, licet injustum. *Bon. p.* 5. *&* 7. *Laym. c. t. n.* 5.

6. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum iis, qui imparis sunt conditionis, v.g. ignobilis cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quò minùs servent fidem datam, *Lay. l. c. n.* 12. ex *S. Th.* &c. nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian. p.* 9. *t.* 7. *res.* 71. ex *Mol. Sanch.* &c.

7. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad

resti-

restitutionem, quanti ejus intererat talem contractum impleri.

Resp. 2. Ubi Tridentinum non est receptum, sponsalia jure antiquo transeunt in matrimonium per quævis signa externa, materiali affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, *ubi Trid.* &c. quia ubi hoc receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina: ideoque graviter in iis peccari potest. Unde sequens Casus resolvitur.

Sponsis non licent tactus impudici, cùm proximè disponant ad copulam, & pollutionem: etsi liceant amplexus & oscula in signum amoris. *Sanch. l. 7. d.* 49. vid. *Dian. p. 2. tract.* 17. *res.* 6. *& tr.* 1. *misc. res.* 31. *& p.* 4. *res.* 131.

DUBIUM III.

Quomodo dissolvantur Sponsalia?

Resp. 1. Dissolvuntur sequentibus casibus. 1. Per matrimonium validum cum alia initum. *Bon. p.* 7.

2. Per mutuum consensum, sicut quivis contractus. *Laym. c.* 2. *n.* 8.

3. Si superveniat impedimentum dirimens matrimonium. *Bon. p.* 8. *n.* 5.

4. Per atrox crimen alterius sponsi, solvuntur ex parte innocentis: quale censetur fornicatio, sive spiritualis, ut hæresis, sive corporalis, tam sponsi quàm sponsæ, post sponsalia: & sponsæ etiam ante illa, sed à sponso ignorata, licet per vim facta. *Bon. p.* 8. Imò si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula & amplexus, potest sponsus resilire à sponsalibus; sed non vice versâ: quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicujus momenti, *Reg. Sanch. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 283. Limitant autem *Con.* & *Laym.* nisi talia oscula & tactus

ſint ita frequentes, ut indicent valdè propenſum ſponſi animum in alteram, ut meritò timeri poſſit, ne ſponſæ non ſit fidem ſervaturus. Si autem uterque ſponſus fornicetur poſt ſponſalia, neutrum poſſe reſilire, docent *Palaus* & *Bonac.* contra *Con. Regin. Sanch. Laym.* & *Pont.* qui ſoli viro id eo caſu permittunt, eò quòd delicta ſint imparia, & longè gravius damnum immineat ipſi propter incertitudinem prolis, *Dian. l. c. rſ.* 284. furtum grave, homicidium, &c. vel ſimile, quod grave damnum vel infamiam pariat. *Bon. p.* 8. *n.* 12.

5. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ ſi à principio cognita fuiſſet, à ſponſalibus deterruiſſet; qualis eſſet, v. g. 1. inimicitia, vel odium grave inter ſponſos. Quò refertur morum aſperitas, vel ſævitia, poſt ſponſalia primùm cognita: item juſtus timor, ne ex matrimonio ſcandala & gravis odia naſcantur inter parentes, vel conſanguineos. *Laym. c.* 1. *n.* 78. *Bonac. p.* 8. *n.* 8. &c. 2. Si alteruter incidat in lepram, paralyſin, morbum Gallicum, &c. ſi graviter mutiletur, ut amiſſione oculi, naſi, vel aliter graviter deformetur, præſertim ſponſa vel ſponſus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad ſuſtentationem familiæ neceſſarium. *Dian. p.* 3. *tr.* 4. *R.* 85. *Sanch. l.* 1. *d.* 57. *Con. d.* 23. *dub.* 7. *Laym.* & *Bon. ll. cc.* Non tamen tenetur ſpontè aperire tales defectus, qui reddant nuptias minùs quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præſertim ſi aliquam infamiam habeant adjunctam, (v. g. ſi ſponſa vi, vel ſpontè fuiſſet corrupta) dummodò tamen contrarium poſitivà verbo factove non ſimulet; poteſtque interrogatus licitè diſſimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defe-

defectus sint perniciosi, v. g. morbus contagiosus, gravis infamia, sive personalis, sive generis aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignato, nisi similes defectus ipse patiatur, *Con. Pont. Dian. p. 5. t. 4. R. 28.* ubi ex *Con.* & *Sanc.* contra *Pont. Nav.* &c. infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectûs istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium. 3. Si magna alterius debita detegantur, vel grave sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quod si defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognovisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur gravis ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire, *Sanch. Bon. Tancred. t. 1. l. 1. d. 65.* secus si defectus sit levis. *Bald. l. 6. c. 11. p. 7.*

6. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam: quia censetur renunciare suo juri. *Laym. l. c. Bon. p. 6.*

7. Si sint inita cum conditione, certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum. *Laym. n. 16.*

8. Salvuntur, licet sint jurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem aut votum eam ingrediendi, *Laym. l. c. Bon. p. 5.* Nec obstat, si hic posteà ad sæculum redeat, ut docet *Sanc. l. 1. d. 24.* licet *Præpos. Fill.* & alii putent, talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, uti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset.

Unde non posset ingredi religionem, si sponsam desflorasset, nec aliter quàm per matrimonium posset resarcire damnum, vid. *Dian. p. 3. tr. 4. ref.* 207. *Bonac. l. c.*

9. Probabile est, solvi etiam per votum simplex castitatis, ut docent *Suar. Azor.* aliique, cùm hoc sit de meliore bono: etsi contrarium doceant *Fill. Sanch. Con.* & alii: eò quòd Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præjudicium. Unde etiam in foro externo talis solet compelli, ut vel fidem servet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur jus sponsalia solvendi, eò quòd vovens resilierit, & censeatur juri suo renunciasse, vid. *Bon. p. 5. n.* 13.

10. Per matrimonium validum dissolvitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium; quoad eum verò qui non contraxit, non extingui obligationem, si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto, teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omninò dissolvi, vid. *Dian. p. 3. t. 4. ref.* 209.

11. Si sponso nova superveniat hæreditas, ita ut illi sponsa jam sit inæqualis, non habet ideò jus resiliendi, quia non est deceptus in conditione sponsæ, in quâ nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas nova superveniat, *Sanch. Con. Reg. Dian. p. 3. t. 4. ref.* 286.

Resp. 2. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur authoritas Judicis ad dissolvenda sponsalia, alioqui requiritur. Quòd si sponsus cognito suo jure resiliendi, nihilominus carnaliter cognovit sponsam, censetur tacitè suo juri renunciasse, & sponsalia ratificasse. *Laym. c. 1. n.* 23.

CA-

CAPUT II.
De Matrimonio secundùm se.
DUBIUM I.
Quid sit, quæ ejus materia, forma, & minister?

RESP. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir & mulier sibi mutuò legitimè corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, usum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis, *Suar. tr.* 3. *d.* 2. *s.* 1. *art.* 1. *Sanch. Vasq.* Minister, non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. Unde resolves.

1. Validè & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedii concupiscentiæ. Ratio est, quia non pugnat cum essentia Matrimonii. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Joseph.

2. Non videtur licitum, contrahere tantùm propter voluptatem carnis, vel vanitatem: quia finis debet saltem esse honestus. *Nav. c.* 12. *n.* 7. *Sanch. l.* 2. *d.* 29. *q.* 3.

3. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ, (nihil aliud intendendo) modò proles positivè non impediatur: hoc enim sub mortali non licet, *Con. dub.* 25. *d.* 2. *n.* 16. *Pontius l.* 1. *cap.* 21. *Hurtad.* 4. *Perez d.* 18. *s.* 7. *num.* 6. ex 1. *Cor.* 7. Hinc etiam con-

juges possunt abstinere ab usu conjugii, & optare, ne plures accipiant liberos, quàm possint alere, dummodò, ut dixi, positivè non impediant, nec abortum procurent. *Perez l. c. Bonac. q. 4. p. 1. n. 12. Nav. c. 16.* &c.

4. Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos (fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum conjunctio, & conjugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacem inter regna, vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conservandum. Ita contra *Sanch.* & *Sylv.* docent *Præp. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. res. 219. M. Per. dist. 18. l. 7. n. 7.* ubi cum *Dian. l. c.* etiam permittit, ob divitias & nobilitatem.

5. Validè, sed illicitè, contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur: id est, nisi adjiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonii. Unde invalidè contrahit, qui vinculum matrimonii vult tantùm durare per annum, vel reservat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigenti, vid. *Perez s. 6.* &c. *ll. cc.*

6. Contrahentes ut non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore, per quem contrahunt. Uti & de Sacerdote copulante: Secus est de Sacerdote copulante, quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantùm ut testis assistit. *Card. de Lugo de Sacr. d. 8. s. 9. n. 153.*

7. Conjux habet potestatem in alterius corpus, sed

sed non ad exercendam libidinem, generationi adversantem.

8. Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, ut si parentes pro filiis contrahant his tacentibus, vid. *Dian. p. 3. t. 4. ref. 272.* Sufficit etiam 2. si alterius consensui præcedenti, & non revocato, alterius accedat. Unde si quis coram Parocho non verè consenserit, satisfacit consentiendo postea, vid. *Dian. l. c. ref. 292.*

Quæres: An sufficit consensus conditionatus?

Resp. 1. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione; quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. 2. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodò contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v. g. duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v. g. si cœlum tetigeris, vel de futuro turpi, modò non repugnet substantiæ matrimonii, & consensus sit absolutus, v. g. si patrem occideris. Ratio est, quia tales conditiones habentur pro non adjectis, *Sanch. l. 5. d. 15. Mol. Fill. Less. l. 2. c. 10. d. 15. Laym. Bon.*

Resp. 3. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *cap. fin. de condit.* vid. *Sanch. l. 5. d. 10. Con. d. 29. dub. 3. Fill.* &c.

Resp. 4. Consensus sub conditione honesta de futuro, est contractus sponsalium tantùm, & non Matrimonii, quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine

 novo

novo consensu, postquam conditio impleta fuerit, ut docet *D. Thom.* cum aliis apud *Sanch.* etsi *Fill. Laym.* & alii quidam putent contrarium esse probabile, eò quòd contractus celebratus sub conditione honesta futura, hâc impletâ, purificetur. Quod concedit *Bon. q. 2. p. 10. n. 20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DUBIUM II.

De usu Matrimonii.

ARTICULUS I.

An usus matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1. Cor. 2. *Uxori vir debitum reddat.* Per acidens est illicitus in sequentibus casibus.

1. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si uterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si uterque vel alter id certò sciat, non potest, quocunque etiam periculo proposito, uti matrimonio: Unde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ, detegere impedimentum, nec separare dispensationem, debet vel ingredi religionem, (si necdum consummavit) vel fugere, vel petere divortium, ob conjugis sævitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit, vel certè omnia incommoda patienter sustinere. *Bonac. q. 8. p. 7. n. 16.*

2. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantùm dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cùm alter habeat jus petendi, Si uterque dubiâ fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri petere aut reddere licet ante veritatis indagationem, *Vasq. Sant. Dian. Bald. d. 6. tr. 11. p. 7. §. 3.* Secus post eam, *Bon. q. 4. p. 4.* vid. suprà *l. 1. t. 3. c. 2. d. 3.*

3. Si fiat cum gravi periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa gravis, cui damnum corporale videatur postponendum, v.g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte, *Bon. p.6. n.8. M. Per. d.50. s.4. n.5.*

4. Si fiat pravo fine, v. g. tantùm voluptatis causâ. Quod tamen Doct. communiter, ut *Sanc. l. 9. n. 11. Bonac. q. 4. p.6.* censent esse tantùm veniale, contra *Pontium*, qui vult esse nullum, sed damnatus ab Innocentio XI. propos. 9. nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur, *Sanch. l. 9. d.11.* &c. vide etiam *Dian. p. 3. t. 4. res. 216. Bon. p. 6. M. Perez d. 49. s. 2. n. 6.*

5. Si exerceatur mente adulterâ, ut si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, ut animam pascat, quod est mortale. *Sanch. Bon. p. 6. n. 7.*

6. Si fiat modo indebito, v. g. 1. Si non servetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam, alii esse grave peccatum contra naturam, vid. 6. *præcept.* 2. Si sine justa causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alii, secluso periculo effusionis seminis veniale tantùm, etsi grave, & graviter increpandum, *Dian. p. 3. t. 4. R. 204.* 3. Si alter conjugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus conjugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamen, ut *Prep.* & *Sanch.* dicunt; in fœmina nullum esse, vid. *Bon. p. 6. n. 15. & p. 1.*

7. Si loco indebito, v. g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

8. Si absque urgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, ut Paschæ, vel pridie

communionis, v. *Per. d.* 49. *f.* 3. 2. Quando uxor est gravida, saltem si sit periculum abortus, *Nav. Sylv. Sanch. Con. Fill. n.* 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale, quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Unde *Diana p.* 3. *tr.* 4. *res.* 204. & *Coninch. d.* 34. *dub.* 9. nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando uxor laborat fluxu menstruum. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docet *Sanch. l.* 9. *d.* 21. *n.* 2. Imò aliqui apud *Dian. loc. cit.* ut *Pontius lib.* 10. *cap.* 11. *&c.* 14. *n.* 5. & 6. docent, nec veniale esse, si periculum urgeat, quod *Sanch. loc. cit.* docet esse probabile, additque *M Perez*, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere debitum uxorem, si maritus exigat, vid. *d.* 49. *sect.* 3.

Ex dictis casibus consequenter resolvitur, licitum esse uti matrimonio, 1. Prolis causâ, etsi hæc non necessariò debeat intendi, dum exercetur; dummodò positivè non impediatur; imò etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v. g. à paupere, ne nimium prolibus gravetur. 2. Ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte, *Mart. Perez d.* 40. *sect.* 2. ex *Con. Pont. Hurt.* &c. contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causâ, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua & relatum ad unum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, ut docent *Sà, Con. Laym. lib.* 5. *t.* 10. *c.* 4. *Mart. Perez d.* 49. *sect.* 2. *n.* 4. vide *Dian. p.* 2. *t.* 4. *res.* 218. Solius tamen sanitatis causâ uti, probabile est esse veniale, ut docent *S. Thom. Henriq. Laym. l. c.* contra *M. Per.* &c. *ll. cc.*

Quæ-

Quæres: An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter conjuges?

Resp. Tales actus per se iis licent, quia cui licitus est finis, etiam licent media, & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Unde licitè talibus naturam excitant ad copulam, quòd si verò separatim & sine ordine ad copulam, v. g. voluntatis causâ tantùm fiant, sunt venialia peccata, eò quòd ratione status, qui illius actus cohonestat, habeant jus ad illos. Nisi tamen, ut sæpè contingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis, aut conjuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, ut dictum suprà *l. 3. t. 4. cap. 2. d. 4. Dian. p. 3. t. 4. R.* 204. & 216. Unde resolves.

1. Conjux venialiter tantùm peccat 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, ut contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *Sanch. l. 9. d. 441.* 2. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu conjugali cogitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest. *Fill. Laym. Tann. Malder.* cum *Dian. p. 3. t. 4. res.* 224. contra *Nav. Azor.* &c.

2. Peccat graviter 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita: quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus, qui in actu conjugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur: quia est permixtio cum aliena. *Laym. l. 1. t. 9. c. 6.* vide suprà *l. 3. t. 4. c. 2. & l. 5. c. 1. dub. 2. art. 2.*

ARTICULUS II.

An actus conjugalis 3. sit præceptus, & debitus?

Resp. 1. Etsi conjuges nullâ lege obligentur ad usum matrimonii, tenentur tamen per se ex justitia

sibi

sibi reddere debitum, si alter ab altero expressè, vel tacitè, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur uti suo jure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui, *S. Thom. in* 4. *d.* 32. *q.* 1. *art.*2. &c. communiter ex 1.*Cor.* 7. Unde resolves.

1. Neuter tenetur per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex charitate: v. g. ad avertendum periculum incontinentiæ imminens conjugi, *Mart. Perez d.* 50. *s.* 2. *n.* 4. & 5. vel ex justitia legali, eò quòd salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

2. Conjuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero invito diutiùs abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum, *Sanch. l.* 9. *d.* 4. *Con. d.* 34. *d.*2. *n.* 19. *Perez d.* 50. *s.* 3.

3. Peccat mortaliter, qui conjugi seriò & instanter petenti debitum negat; quia est res gravis, & debetur ex justitia: intellige, nisi petens, precibus aut aliâ ratione honesta averti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel verbis negetur, citra periculum incontinentiæ; videtur esse tantùm veniale, ob levitatem materiæ; & aliquando, si nimis immoderate & justo sæpius petat, nullum, secundùm *Perez d.* 50. *s.* 4.) nec sit alia justa causa negandi, *Bonac. q.* 4. *p.* 1. ex *Sanch. Fill.* &c. justam autem (secluso periculo incontinentiæ utriusque) esse censet *M. Perez l. c. n.* 6. si plures nascantur filii, quàm possint alere.

4. Peccat graviter vir vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis aliàs licitis, v. g. jejuniis, &c. invitâ comparte. Imò si aliter non possit reddere

dere debitum, licitè non observat jejunia Ecclesiæ; sicut & uxor, si notabiliter iis fiat deformior. *Bonac. l. c. Sanch. l. 9. d. 3. n. 11. Regin. Con. Fill. n. 306.* &c. *Perez d. 50. f. 2.*

5. Conjux tenetur reddere debitum, quamvis illicitè petenti, si redditio hîc & nunc non sit illicita; v. g. petenti voluptatis causâ, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. vide *Sanch. l. 9. d. 6. Pont. l. 9. c. 3. Con. d. 34. d. 6. Perez d. 50. f. 5.* Quia malitia alterius non dat illi jus negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine gravi causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

6. Non tenetur reddere, 1. si alter alteri debitum remiserit, v. g. si consensu mutuo voverint castitatem, vel auctoritate publicâ celebrarint divortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax usus dominii, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen uti petere, ita & reddere licet, tam ebrio, quàm amenti, nisi esset periculum fœtus enecandi, *Navar. c. 16. Sylv. Laym. c. 1. n. 9.* 3. Si alter mœchatus sit; quia *frangenti fidem, fides frangitur eidem*: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterii.

7. Etsi is, qui in matrimonio contracto sciens prudens voluntariè cognovit consanguineam uxoris, in primo vel secundo gradu non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui insciâ comparte, vovit castitatem post matrimonium consummatum. Si tamen antè vovisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri: (nisi tamen matrimonium consummaverit) imò etiam post, si uxor consentiat, de quo plura vid. apud *Laym. c. 11. n. 10.*

Resp.

Resp. 2. Conjux non tenetur reddere debitum, si inde grave damnum vel periculum sibi, vel proli, meritò timeat. *Perez d.* 50. *s.*4. Unde non tenetur sequentibus casibus.

1. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v. g. Gallico, peste, leprâ, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis gravis) *Bon. q.* 4. *p.* 1. *n.* 8. *Perez d.* 50. *Sanch. l.* 9. *d.*14. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 1.

2. Si petat ab uxore laborante febri vel alio morbo, cui culpa noceret. *Bon.q.*4. *p.*1.*n.*4. ex *Sanch.* &c. item *Perez loc. cit.* aut, ut quidam volunt, tempore menstrui, *Bon. q.* 4. *p.* 3. *n.* 11. & *p.* 6. *num.* 10. contra *Sanch. Hurt. Perez d.* 49. *s.* 3. aut cùm uxor est gravida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortûs) probabile timetur proli jam concepta. Imò nunc nec petere, nec reddere licitum est, ut per se patet, ait *Laym. c.* 1. *n.* 7. & esse mortale, dicit *Per. d.* 49. *s.* 3. (addens ex *Sanch. Con.* & *Hurt.* cessante periculo prolis, usum matrimonii licitum esse) aut si non possit uxor edere fœtum, nisi mortuum, *Bon. d.* 4. *p.* 1. & 2. *n.* 14. (*Laym.* tamen *c.* 7. *n.* 7. dicit eo casu licere reddere, imò & petere; quod *Bon. loc.cit.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo vitæ. *Bon.l.c. n.*7. *Laym. l.c. n.*6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut aliâ gravi ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat *Laym.l.c.* ex *Sanch. l.* 7. *d.* 102. *n.* 11. Denique propter grave periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partûs) potest conjux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ. *Sanch. Præpos. Palaus, Diana p.* 6. *t.* 7. *R.* 64. & *p.* 9. *t.* 7. *R.* 4.

3. Si

3. Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen ex negatione timeantur graviora mala, v. g. rixæ, odium, incontinentia.

Quæres: An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. Possunt quidem conjuges ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in usu matrimonii, vel post usum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum rejiciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantùm permittitur ut non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris est, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonii. Unde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. Unde resolves.

1. Licitè interrumpitur actus conjugalis, etsi ex naturæ concitatione secuta sit pollutio, dummodò sit justa causa interrumpendi, v. g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interveniat. Vide *Per. d.* 29. *s.* 9.

2. Peccat probabiliter fœmina, quæ in usu matrimonii animum alio distrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, ut ex *Per. l. c. n.* 7. docet *Sanch.*

DUBIUM III.

An & quibus ex caussis possit fieri divortium?

Resp. 1. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solvi possit, quoad vinculum, vivente utroque conjuge, (*v. Sanc.* & *Per. d.* 20. *s.* 9. & *d.* 55. *s.* 4.) divortium tamen, seu potiùs separatio quoad thorum, fit sequentibus casibus.

1. Si alter conjux moriatur. De quo si est certum,

rur-

rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superveniente an prior vivat, debent separari, cùm fortè non vivat, ideoque matrimonium sit validum.

2. Si ex conjugibus infidelibus altero ad fidem converso, alter maneat infidelis, (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia Creatoris) idque ex dispensatione divina, in favorem fidei, ut patet ex 1. *Cor.* 7. *Perez d.* 26. *s.* 4. &c. commun.

3. Si ante Matrimonii consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine injuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. *Perez l. c.* &c. communiter.

4. Si Papa ex alia justa causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nav. Bell. Perez d.* 20. *s.* 7.

Resp. 2. Manente vinculo matrimonii, licitè fit divortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob gravem & justam causam, qualis est.

1. Alterius conjugis culpabile adulterium: (per quod hîc etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia dividitur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum, *Bon. q.* 4. *p.* 5. *n.* 2. contra *Fill. Sanch. Perez d.* 56. *s.* 1. & 2. ex *Matth.* 5. & ex c. *Gaudemus*, c. *Ex literis*, non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici, *Bon. Sanch. Perez ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, ut nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens

verò

verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu 1. Si uterque conjux particeps sit ejusdem criminis, *Sanch. l. 10. d. 6. Bon. l. c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognoverit, *Bon.* ex *Con. Henr. Fill. Perez s. 3.* ubi vide plures casus exceptos.

2. Sævitia mariti, vel uxoris. Ex qua si grave periculum comparti immineat, potest separatio peti à Judice, imò si mortem minetur, vel venenum paret, potest divertere ante Judicis consensum, vide *Bon. l. c. Laym. Perez s. 3.*

3. Si conjux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresim, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit grave. *Laym. l. 5. t. 10. p. 3. c. 7. n. 16.*

4. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quòd si tamen sine gravi detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem ad habitare, & ministrare, nisi alter remittat.

5. Hæresis, vel apostasia, superveniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit judicio Ecclesiæ, non tenetur conjugem conversum recipere, saltem ex justitia: nam ex charitate aliquando tenetur: ut si sit periculum incontinentiæ. *Bonac. Laym. loc. cit. Perez d. 57. s. 1.*

6. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel voto, sive ad tempus, sive in perpetuum, ob finem spiritualem, vel etiam habitatione. Quod tamē non solet permitti, nisi uterque ingrediatur religionem, vel uxore ad religionem transeunte, (aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor.* &c. vel saltem quinquagenaria, *Sanc. Bon. Barb. Dian. p. 3. t. 4. res. 73.* ma-

nente

nente in sæculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros Ordines. Porrò apud quem, & cujus expensis facto divortio liberi sint educandi, vid. *Laym. hîc l. c.* & *Sanch. v. Per. d. 58. & 49. Bon. q. 3. p. 3. n. 11.*

Quæres. An uxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & uxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

1. Si ex sequela timeatur grave onus, vel periculum v. g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel uxor à viro peregrè non alatur.

2. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa scivit.

3. Si in contractu matrimonii additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla gravis necessitas urgeat.

CAPUT III.

De impedimentis Matrimonii.

Duplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DUBIUM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantùm?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium moraliter illicitum, scilicet:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur 1. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ

sit

fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicujus, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide *Bonac. q.* 1. *p.* 14. *n.* 1.

Dicitur 2. *Tempus feriarum*, quod secundùm *Trid. sess.* 24. *c.* 10. *de reform.* incipit nunc ab Adventu Domini usque ad Epiphaniam inclusivè: & à die cinerum usque ad Octavam Paschæ inclusivè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut ejus consummatio, sed tantùm nuptiarum solemnitates, ut est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora convivia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess.* 24. *c.* 1. prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantùm hortatur, ne fiat, v. *Bon. l. c. Sanch. l.* 7. *d.* 7. *Con. d.* 30. *Fill. tr.* 10. *p.* 2. *cap.* 9. *M. Perez d.* 43. *s.* 10. *n.* 7.

Dicitur 3. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate: sed videtur sublatum per *Trid.* secundùm *Sanch. Fagund. Con. Fill.* &c. qui ideò monent Parochos, ut in libro distinguant patrinos Catechismi, à patrinis Baptismi, vid. *Bon. l. c.*

Dicitur 4. *Crimen*, ut 1. Incestus cum consanguinea conjugis in primo vel secundo gradu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona, vid. *Perez d.* 23. *s.* 5.) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Uxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex Baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verùm hæc per non usum sunt sublata, vid. *Layman. hîc c.* 15. ex *Nav. Sanch. l.* 7. *d.* 17. *Con. d.* 30. *dub.* 3.

Dici-

Dicitur 5. *Sponsalia*, si cum una contracta, & non dissoluta, *Con. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bon. l. c. n. 5.*

Dicitur 6. *Votum*, scilicet simplex, sive castitatis, sive religionis, sive non nubendi, vid. *Sanch. l. 7. d. 13. Regin. l. 31. c. 24. n. 184. Bon. l. c. n. 7.*

Dixi in Responsione, *potissimùm*: quia præter suprà dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, ubi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Ubi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonii, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium saltem primum, ut ex c. *nostrates*, & c. *sponsus*, *q. 5.* docent *Bonac. q. 4. p. 6. n. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sà, Henriq. Fill.* &c. qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens ratione præcepti particularis, scandali, vel contemptûs, (ut si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subjicere) docet *Perez d. 43. f. 10. n. 4.* posse esse mortale. Dixi *primum*: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quòd si autem alter conjugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus: etsi jure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, ut benedicantur, vid. *Bon. l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab Ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præviis proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, ut habet communis: (quanquam *Sanch. l. 3. d. 5. n. 7.* & *Gasp. Hurt. d. 5. n. 59.* putent, non esse mortale unam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum, sed contrarium docet *Perez d. 42. f. 1. num. 7.* ex *Con.* & *Pontio*) nisi Episcopus, vel ejus Vicarius dispenset, ut patet ex *Trid. sess. 14. c. 1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Ut fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel juxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo. 2. Ut fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia. 3. Ut fiant in Parochia propria, & quidem utriusque contrahentis, uti declaravit Congregatio. 4. Ut fiant tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interponentur, vid. *Bon. q. 6. p. 6.* Unde resolves.

1. Licet statim post ultimam proclamationem contrahere, etiam eâdem die: non licet autem differre ultra quatuor menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declaravit Congregatio *in sess. 24. c. 1. de Reform.* Imò Rituale Romanum duos tantùm menses permittit, intra quos si non contrahatur, jubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

2. Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illicò denunciare, quantumvis secretum esset, ad impedienda gravia mala, v. g. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate priùs esset monendus, ut à matrimonio desisteret, *Sanch.*

l. 3. *d.* 13. *Fagund. p.* 2. *l.* 6. *c.* 5. *Henriq. Laym. l.* 3. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 8. &c. commun. contra *Pontium d.* 5. *q.* 6. qui negat teneri denunciare, si occultum. Idemque tenet *Mart. Perez d.* 43. *s.* 6. *n.* 1. *& seq.* sed cum hac limitatione, si tantùm audivit, & nescit à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

3. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Judex aliundè habeat sufficientem probationem, *Sanch. Sylv. Laym. l. c. n.* 10. vid. *Bonac. l. c. Perez d.* 43. *s.* 7. *n.* 2.

4. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel ejus Officialem, neque potest assistere. *Sanch. l.* 3. *d.* 15. *Mart. Perez d.* 43. *s.* 7. *n.* 6. &c. contra *Pontium*. Nisi tamen ex sola confessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, sive publicè, sive privatim petenti, neque illum admonere officii extra confessionem, licet in confessione posset, ac deberet. Et tunc, siquidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere; nec vellent suadere, ut contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset animo tantisper cohabitandi ut fratres, (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex *Beja*, & *Pontio l.* 5. *c.* 35. *Perez l. c.* qui addit, si id omninò nolint, persistantque petere, debere Parochum adsistere.

5. Potest Episcopus vel ejus Vicarius, non autem

Decanus Ruralis dispensare, vel ut una tantùm fiat proclamatio, vel ut fiant post contractum subitò factum coram Parocho & testibus, ante consummationem, vel etiam ut planè omittantur, si justa causa subsit, v. g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bon. l. c.*

6. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium, ante proclamationes posteà faciendas, conjux non tenetur; nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenent *Sot. Led. Texed.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. 9. to. 8. R. 19.*

7. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epiikeiam declarare, præceptum hoc hîc & nunc non obligare, v. g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem, *Bon. l. c.* ex *Sylv. Sanch.* &c.

DUBIUM II.

Quæ impedimenta dirimentia matrimonium?

Resp. Præter defectum consensûs, de quo suprà *cap. 2. dub. 1.* sunt quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultûs disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas. affines, si clandestinus, & impos,
Raptáve sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur 1. *Error*, scilicet personæ: qui dirimit jure naturæ, v. g. si Cajo volenti ducere Annam, offerat se Maria: cum quâ, putans esse Annam, contrahat:

quia error aufert libertatem, & consensum requisitum jure naturæ ad contractum.

Dixi, *Personæ*: quia error qualitatis, seu conditionis, personæ, (excipio servitutem) non irritat matrimonium, ut v. g. si putetur esse nobilis, virgo, dives, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis, quia hîc error non tollit consensum in personam, & materiam contractûs. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, juxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ: ut si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. *Bon. q. 3. p. 2. Sanch. l. 7. d. 18. Con. d. 31. Fill.* &c.

Dicitur 2. *Conditio*: scilicet servilis, ut si homo liber ignoranter contrahat cum serva, vel servus cum serva, nullum est matrimonium. Idque secundùm sententiam communiorem, jure tantùm Ecclesiastico, fundato tamen in jure naturali, cui est valdè conforme. Ratio est, quia talis contractus adversatur 1. Bono Sacramenti, cùm servus invito domino nequeat cohabitare conjugi. 2. Bono fidei conjugalis, cùm non possit solvere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cùm servus omnia acquirat domino. Ubi tamen *notandum*, non esse propriè servos, qui sunt coloni originarii, vel ascititii, vulgò dicti Leibeigene/ vid. *Laym. l. 5. c. 10. p. 4. c. 2.*

Dicitur 3. *Votum*, scilicet solemne Castitatis, per susceptionem Ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam, sponte emissam.

Dico 1. *Sponte*: quia metus gravis irritat professionem. ut vid. suprà *l. 5. c. 1. d. 2.*

Dico 2. *Solemne*: quia votum simplex tantùm impedit

pedit, non dirimit, (excipe tamen vota ſimplicia Societatis) vid. *Laym. l. c. c. 3.*

Dicitur 4. *Cognatio*, quæ triplex eſt.

Prima dicitur Legalis, quæ eſt propinquitas perſonarum, proveniens ex adoptione perfectâ, (quâ ſcilicet perſona extranea aſſumitur in filium, vel nepotem, ita ut tranſeat in poteſtatem adoptantis, eique ſuccedat; vel tanquam hæres neceſſarius ex teſtamento, in quarta parte; vel tanquam filius ab inteſtato in totum) ea enim dirimit matrimonium uſque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, ejuſque deſcendentes, *c. per adoptionem 3. q. 3. diligere 30. q. 3.* vid. *Bon. q. 3. p. 5. §. 3. n. 4. & 5.* Vide tamen *Laym. c. 7.* & *Dian. p. 9. t. 6. R. 54.* ubi contra communem ſent. notat ex *Henr. Leſſ.* &c. probabile eſſe, quòd poſt *Trid.* tantùm dirimat uſque ad gradum ſecundum incluſivè, ſicut cognatio ſpiritualis.

Secunda eſt cognatio ſpiritualis, quæ jure Eccleſiaſtico oritur inter perſonas aliquas, ratione Baptiſmi & Confirmationis, dirimitque matrimonium (ut habetur c. *de cognatione ſpirituali in 6. v. niens:* & conſtat *Trid. ſeſſ. 24. c. 2.* vid. *Bon. q. 3. t. 5. Sanch. l. 7. d. 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantem & baptizatum, & hujus patrem & matrem, imò inter ſuſceptorem & ſuſceptum, & hujus patrem & matrem.

Tertia eſt cognatio conſanguinitatis carnalis, quæ eſt vinculum perſonarum, ab eodem ſtipite proximo deſcendentium, dirimitque matrimonium uſq; ad quartum gradum lineæ tranſverſæ incluſivè. Et quidem quoad primum fortaſſis jure naturæ: quoad reliquos tres, ſolo jure Eccleſiaſtico. Unde etiam Pontifex in his, ex juſta cauſa, diſpenſare poteſt. Gradus verò lineæ rectæ, probabile eſt, omnes jure

naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequētes regulæ.

Prima. In linea recta, tam ascendentium, quàm descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus unâ demptâ, scilicet stipite: v. g. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu; nepos & avus in secundo gradu, &c.

Secunda. In linea transversa æquali, (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Unde frater & soror sunt in primo gradu lineæ transversæ; patrueles & consobrini in secundo; filii eorundem in tertio.

Tertia. In linea transversa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Unde patruus & nepos, filius & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patēt in adjuncto ex opposito schemate.

Dicitur 5. *Crimen*, idque triplex. Primum est homicidium conjugis, ab altero conjuge, & alio tertio sive physicè, v. g. gladio vel veneno; sive moraliter, ut imperio perfectum, eo consilio, ut posteà inter se matrimonium contrahant. Quòd si cædes tentata sit, sed non perfecta; vel perfecta, sed absque intentione matrimonii ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exteriùs, vel non communi consilio, sed ab altero tantùm, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim etsi unus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodò id fecerit intentione matrimonii, verè dirimit. Ita *Con. Ledes. Sà, Sanch. l. 7. d. 78. n. 13. & d. 79.*

Secun-

TABULA
Schematis Consangvinitatis.

ad pag. 702

Schema Consanguinitatis.

	IV.	
IV.	Abavus.	IV.
Magnus Propatruus.	Abavia.	Magnus Proavunculus.
Magna Proamita.	III.	Magna Promatertera.
III.	Proavus.	III.
Magnus Patruus.	Proavia.	Magnus Avunculus.
Magna Amita.	II.	Magna Matertera.
II.	Avus.	II.
Patruus.	Avia.	Avunculus.
Amita.	I.	Matertera.
I.	PATER.	I.
Frater.	MATER.	Soror.
	Hypothe.	
	I.	
II.	Filius.	II.
Filii & Filiæ Fratris.	Filia.	Filii & Filiæ Sororis.
	II.	
III.	Nepos.	III.
Nepotes & Neptes ex Fratre.	Neptis.	Nepotes & Neptes ex Sorore.
	III.	
IV.	Pronepos.	IV.
Pronepotes & Proneptes ex Fratre.	Proneptis.	Pronepotes & Proneptes ex Sorore.
	IV.	
	Abnepos.	
	Abneptis.	

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, vivente alterius conjuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem conjugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit accepta, & uterque sciat alterum esse conjugatum, si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod posteà ineatur conjuge mortuâ, *Per. Con. d.* 51. *n.* 57. & 61. *Sanch. l.* 7. *d.* 7. *n.* 12. *Fill. n.* 256. vid. etiam *Bon. q.* 3. *p.* 6. *n.* 8. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 198. excusatque ignorantia quævis etiam facti, *Sanch. M. Leo in praxi p.* 2. *f.* 284. sufficit autem, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii & promissionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter conjux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. *Sanch. l.* 7. *de matrim. disp.* 79. *Bard. d.* 6. *cap.* 11. §. 8.

Tertium est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonii ineundi causâ, *S. Thom. Mol. t.* 3. *d.* 105. Durat autem hoc impedimentum, secundùm *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Unde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, Tridentini decreto tantùm comprehendi raptum, qui fit causâ matrimonii. *Sanch. d.* 13. vid. *Laym.*

Dicitur 6. *Disparitas*: cultûs, sive religionis, qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque jure tantùm Ecclesiastico non scripto, *Bon. q.* 5. *p.* 7. ex *Con.* &c. inter baptizatos verò non dirimit, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida, vid. suprà *l.* 2. *t.* 1. *c.* 4. *dub.* 3.

Dicitur 7. *Vis*, sive violentia, & gravis metus in-

justè incussus, ad matrimonium extorquendum, irritatque in utroque foro. Et quidem jure naturæ, si à contrahente; positivo autem, si à tertio sit incussus.

Addo 1. *gravis*: qualis scilicet cadit in virum constantem, v. g. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, injustæ excommunicationis, enormis indignationis, patris valdè austeri. Quando verò metus est levis, contractus censetur spontaneus; idque ad cavendas lites, etiam in matrimonialibus, ut Sacramento consulatur, *Reb. Sanc. Pont.* &c. communiter cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 230. & t. 5. R. 117.* quamvis *Nav. Gabr.* & *Covar.* id negent, si metus ita extorserit consensum, ut absque eo non fuisset. Addidi 2. *injustè*: quia si justè sit incussus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quàm ab ipsomet, qui causam dedit; ut si v. g. deprehensio in crimine cum filia mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*: quia matrimonium ex metu etiam gravissimo, undecunque & quandocunque incusso, dummodò non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quàm eligitur medium evadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Unde resolvitur valere matrimonium in sequentibus casibus. Vide *Bon. q. 3. p. 8.*

1. Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis in morbo vel naufragio contrahat cum concubina. *Bonac. loc. cit.*

2. Si quis à medico persuasus, non diu se victurum, nisi ductâ uxore, eam ducat. *Bon. l. c. n. 19.*

3. Si in carcerem conjectus, spe evadendi, contrahat cum filia lictoris, *Sanch. l. 4. d. 12. n. 10. Con. d. 28. dub. 1. c. 3.*

4. Si

4. Si ad mortem damnatus, ut evadat, ducat meretricem, aut aliam. *Con. n.* 10. *Fill. c.* 4. *q.* 1.

5. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, ut liberetur obsidione. *Ibid.*

6. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis, offerat se judici ad eam ducendam. *Benac. n.* 22. ex *Regin. Henriq.* &c.

7. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis. *Reb. Sanch. d.* 12. *Con. Fill. n.* 103. etsi alii quidam negent.

8. Etsi metus gravis incussus fuerit tantùm ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docent *Sanch. Salas, Palaus, Pont.* &c. cum *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 33.

9. Quando matrimonium ex gravi metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero invito resilire, etiam eum, qui liber à metu fuit; etiamsi ab ipso, seu ejus culpâ illatus fuerit, docent *Sanch. Villal. Hurt.* & *Ochag.* cum *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 229. & *p.* 9. *t.* 8. *R.* 27. contra *Con.* & *Pont.*

Dicitur 8. *Ordo*, scilicet sacer, sive Major, quem qui non coactus suscepit, invalidè matrimonium contrahit, ut vid. suprà, *de Sacramento Ordinis*, & hîc, *impedimento tertio*.

Dicitur 9. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus est conjugi adhuc viventi, invalidè contrahit cum alio; quanquam licitè, sine peccato, si moraliter sit certus de morte conjugis: qui si posteà compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore, vid. *Bon. p.* 10.

Dicitur 10. *Honestas*, hoc est, justitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum

consanguineis illius, cum quâ contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum & jure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum & consanguineos sponsæ usque ad 4. gradum, oriturq; ex sponsalibus quibuscunque, etiam invalidis, (præterquam ex defectu consensûs) jure verò novo Tridentini, non oritur, si sponsalia sint invalida, & irritat tantùm usque ad primum gradum, si ex sponsalibus: ad quartum verò, si ex matrimonio rato sequatur, vid. *Bon.* p. 11. *Sanc.* l. 7. d. 67. *Fill.* tom. 10. part. 2. cap. 6. Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, p. 3. tom. 4. R. 22. ex *Pont.* & aliis 3. contra *Sanch.* uti neq; ex conditionatis, donec conditio sit impleta, p. 9. t. 6. R. 25. ex *Opaton.* oriri tamen ex matrimonio invalido, nisi sit tale ob defectum consensûs, p. 9. t. 6. R. 50. ex declaratione Pii V. atq; adeò etiam ex clandestino. *Ibid.* R. 53. ex *Pont.* *Paulo, Hurt. Perez,* &c. contra *Sanch.* & *Præp.*

Dicitur 11. *Ætas*: quia ad valorem matrimonii, jure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus judicare prudentum est. *Laym.* c. 12. n. 1. cap. *De illis,* & c. *ult.* eodem. tit.

Dicitur 12. *Affines*: Est autem affinitas, propinquitas personarum nata ex copula carnali, sive licitâ, sive illicitâ. Utraque, jure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa usque ad 4. gradum inclusivè, hæc verò jure novo, usq; ad secundum tantùm. Et quidem si antecedat matrimonium, nam si superveniat, v. g. si Titius cognoscat uxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui pecca-

peccavit, non possit petere debitum, sed tantùm reddere. Porrò gradus & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita ut qui est uxoris consanguineus, in primo gradu, sive rectæ, sive transversæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transversæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per Concil. Lateranense, vid. *Laym.* & *Bon. p.* 12. Unde resolves.

1. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest validè contrahere, citra dispensationem; imò nec cum earum consobrina vel matertera.

2. Potest quis ducere affinem fratris sui etiam in primo gradu, v. g. duo fratres possunt ducere duas sorores; imò pater & filius possunt ducere matrem & filiam. *Laym. Bon. l. c.*

3. Titius potest successivè ducere Titiam & Bertam, quæ fuerunt uxores Caji & Sempronii fratrum.

4. Titius, qui duxerat sororem Caji, potest post mortem Caji, ejusque sororis, ducere Bertam uxorem Caji.

Dicitur 13. *Si clandestinus:* quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quàm coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius vel Ordinarii licentiâ, & duobus minimùm testibus: vultque graviter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. Unde resolves.

1. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes, utpote qui domicilium & habitationem habeant in ejus Parochia: item Episcopus vel ejus Vicarius in sua diœcesi, uti & Papa: item Capitulum Sede vacante,

Cardinales in Ecclesiis sui tituli, legati in sua provincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, ut à parte rei verè sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita ut communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo, vid. *Bon. q. 2. p. 8.*

2. Parochus, vel quivis habens jurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere; non tamen nisi Sacerdotem.

3. Cùm ad tèstes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione majores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri, habentes usum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac servi.

4. Si duo sint Parochi ejusdem Parochiæ, potest utervis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad unam Parochiam, partim ad alteram, potest alterutrum accersere: quia uterque est proprius Parochus. *Laym. Bon. l. c.*

5. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cujus Parochia matrimonium celebratur; sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, ut declaravit Congregatio Cardinalium, apud *Rebel.* & *Bonac. q. 1. p. 8.* etiam extra suam Parochiam, vel diœcesim: quia hic actus non est jurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere, sine alterius licentia. *Sanch. lib. 3. d. 19.*

6. Is qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præsenti: quia non sufficit ratihabitio de futuro, quâ quis putet alterum posteà tantùm habiturum,

Sanch.

Sanch. d. 35. Regin. Con. apud Bon. l. c. n. 11. licet ipse neget tacitam sufficere.

7. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho, (idque ut Laym. c. 4. n. 3. docet ex Sanch. etsi alteruter tantùm sit vagus.) Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, ut monet Trid. an scilicet alibi sint conjuncti; &c. & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi, sine quâ licet validè assistat, graviter tamen peccat. Ita Laym. t. 4. l. 3. ex Sanch. d. 19. & d. 25. n. 14.

8. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregrè coram Parocho loci, quia non est illorum verus. Aliud est de iis, qui alicujus habitationem figunt pro majore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltem majore anni parte, licet posteà contingat casu subito recedere, v. g. famuli, ancillæ, Studiosi, Bon. q. 1. p. 8. n. 1. Sanch. l. 3. d. 23. n. Ratio est, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale; & Pastor illius loci, est proprius illorum.

9. Parochus & testes sic debent esse præsentes, ut advertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem non est necesse, ut ipsi videant contrahentes, dummodò audiant verba contractus, si voces contrahentium noverint, Sanch. Fill. Pont. & alii 5. cum Dian. p. 8. t. 7. R. 68. contra Barb. Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum, aut injuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant; aut licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. Bon. l. c. ex declar. Card. Con. Fill. Sanch. ll. cc. &c.

10. Parochus tenetur utrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, Gutier. Sanch. Dian. p. 3. t. 4. R. 294. sed de mutuo consensu,

Trid. sess. 24. *c.* 1. Ejus tamen omissio, quando de utriusque libero consensu constat, venialis tantùm est, *Sanc. Cou. Dian. l. c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat: *Ego vos conjungo in nomine Patris, Filii, & Spir. S.* docet *Sanc. Con. Vill. Gut. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 256. contra *Rebell.* &c.

Dicitur 14. *Et impos*: quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & matrimonium antecedat, irritat illud jure naturæ; vel omne & respectu cujuscunque, si sit absoluta: vel certum tantùm, si sit restricta seu respectiva. Idque sive orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ, sive ab extrinseco, operâ hominis, vel diaboli; sive cognita alteri fuerit, sive non; sive sit ex parte utriusque contrahentis, sive alterius tantùm. Ratio est, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum, physicè aptorum ad generationem, sive in traditione potestatis corporis ad copulam conjugalem: hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cùm eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ: in fœmina verò, quando vel seminare non potest, (si verum est, semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut ejus semen recipere.

Dixi 1. *Si sit perpetua*: qualis est, quæ nullâ arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à jure triennium, ad experiendum bonâ fide.

Dixi 2. *Si antecedat*: nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, etsi usum ita impediat, ut soli contactus & oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa: nam si dubia

dubia sit, tamdiu licet conari ad copulam, quamdiu probabilis est spes seminandi intra vas. *Laym. l. 5. t. 10. p. 4. c. 12. ex Sanch. Nav. Henr.* Unde resolves.

1. Invalidè contrahunt evitati, seu Eunuchi, quando carent utroque teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quòd instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fœminæ; quia id non faciunt per copulam naturâ suâ aptam generationi, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum. *Laym. l. c. Bonac. q. 3. p. 13. &c.*

2. Validè contrahunt, 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam; atque adeò sunt capaces omnis juris & obligationis matrimonii; & susceptio prolis licet sit præcipuus, non tamen unicus, nec immediatus finis matrimonii. *Bon. q. 3. p. 13. ex Henriq. Con. Fill.* &c. Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. *Bon. &c. ll. cc.* 2. Hermaphroditi: quia verè sunt potentes ad usum matrimonii. Et quidem si alter sexus emineat, secundùm illum tantùm valebit: si uterque sit par, optio illis datur, ut utrolibet utantur, ita tamen, ut quem semel elegerint, semper retineant, *Sanch. l. 10. d. 106. Bon. l. c. ex Henriq. Sanch. Con. Fill.* Is qui paulò pòst est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, ut concubinas ducant. *Laym. l. c. ex Sanch. d. 105. n. 3. Covar. &c.*

3. Impuberes, si utantur ratione non jure naturæ, sed Ecclesiastico tantùm, invalidè contrahunt, quia

impotentia illorum est tantùm temporalis, vid. suprà *hoc dub. imp.* 3.

Quæres: Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

Resp. Circa ea Congregatio Cardinalium resolvit sequentia. 1. Ubi hoc decretum Concilii nondum publicatum est in Parochia, v. g. in Saxonia & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit observatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v. g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam servare. Unde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram Ministro hæretico, vel Magistro contracta videntur esse nulla, *Laym.* tamen *l.* 5. *t.* 10. *p.* 2. *c.* 4. putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter gravissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit observatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi, servatâ tamen in quibus potest formâ Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita ut verè ignoretur ubi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur 15. *Raptave sit*, de quo vid. suprà *in impedimento criminis.*

DUBIUM III.

Quomodo matrimonium invalidum sit revalidandum?

Resp. 1. Si fuit invalidum propter consensum fictum,

ctum, vel metu extortum, sive ex una, sive ex utraque parte, potest revalidari per quodcunque signum veri & novi consensûs: quia si altera tantùm pars fictè contraxit, consensus unius partis habitualiter permansit, ergo accedente alterius consensu revalidatur. *Sanch. l. 2. d. 32. n. 9. Con. d. 24. d. 10. n. 89. Nav. Fill. Bon.* &c. Unde resolves.

1. Si metus, vel defectus consensûs fuerit alterius tantùm partis, curandum est, ut ea saltem novum & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat: alteri autem parti non opus est declarari, præstari novum consensum ad valorem matrimonii, *Sanch. l. c. n.* 10. *Con. Bon. p.* 9. *Mærat. d.* 7. *s.* 15. *n.* 4.

2. Si uterque fictè, vel coactè consenserit, necesse est, ut uterque consensum revocet, & verbis exprimat. Quia cùm utriusque consensus planè nullus fuerit, æquè necesse est revocare & declarare, ac si factum nunquam fuisset. *Mærat. l. c. n.* 3.

Resp. 2. Si invalidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, v. g. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur novus utriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, ut probabiliùs docet *Sanch. l. 2. d.* 36. absolutus, & independens ab antiquo. Ratio est, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cùm non caderet in legitimam materiam. Unde resolves.

Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suaviter inducenda est ad novum consensum absolutè præstandum, dicendo v. g. Si mihi non nupsisses, nonne modò nuberes? vel: Angor scrupulis de matrimonii

nostri

nostri valore, ideoque renovemus consensum. Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quint. in append. tom. 7. d. ult.* Si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet & scandala, gravesque molestiæ timeantur, licebit uti sententiâ contrariâ, quæ docet sufficere, ut sola pars impedimenti conscia consensum renovet, & alteri declaret. *Sanch. l. 2. d. 26. & l. 8. d. 34. n. 61. Less. l. 2. c. 17. Con. d. 24. d. 10.* & *Fill. n. 29.* &c. *Dian. p. 4. t. 4. ref. 49.*

Resp. 3. Ut matrimonium invalidum, quod coram testibus & Parocho est celebratum, revalidetur, non opus est denuò coram Parocho & testibus iniri, si impedimentum sit occultum; secus si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ censetur validum, non autem posterius. *Nav. Sanch. lib. 2. d. 37. Con. d. 24. dub. 4. Regin. lib. 31. n. 183. Fill. n. 93.*

DUBIUM IV.

A quo, & ob quam causam, possit dispensari in impedimentis matrimonii?

Resp. 1. Papa non potest dispensare in impedimentis jure naturæ, vel divino dirimentibus, nisi ex speciali concessione: in iis verò, quæ jure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris est, quia inferior non dispensat in lege superioris; nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali*: quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissolvere, ex justa causa, *Sanch. Less. Præp. q. 5. d. 8. Dian. p. 8. t. 1. R. 52. & 93.* Ratio posterioris est, quia Pontifex talia impedimenta inducit, ergo etiam potest tollere, & quidem solus. Unde resolves.

Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimo-

trimonium jam contractum, non potest ordinario jure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Ut defectus sit dispensabilis. 2. Ut sit occultus, id est, non sit notorius, seu divulgatus. 3. Ut ex altera parte saltem matrimonium bonâ fide sit contractum. 4. Ut non sit facilis accessus ad Papam. Ita comm. *Sanch. Con. M. Perez d. 4. s. 7.* Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus suâ dispensatione priorem confirmare. *Dian. p. 9. t. 7. R. 40.* ex *Præp. Perez*, &c. In impedimentis verò dirimentibus matrimonii nondum contracti, videtur nunquam posse: imò nec Legatus à latere, nisi speciali facultate, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 6. & l. 1. tr. 4. c. 22. Bonac. q. 3. p. 15.* &c. contra quos *Dian. c. 8. t. 3. R. 280.* cum *Præp. Villal.* & *Escob. de leg. ex c. 14. c. 4.* putat, Episcopum id posse aliquando in casu rato, ex causa maximè urgente, si omnibus tentatis judicetur necessarium esse ad vitandam gravem infamiam, vel grave scandalum, cui aliter occurri non posset; idque ex tacitâ Papæ licentiâ.

Resp. 2. In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare universaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ in jure naturali & divino impediunt, ut votum castitatis absolutum, & perfectum, (*Bon. R. 3. p. 15.* ex *Nav. Sanch.* &c.) sponsalia priora, ut habet *Tan. d. 8. q. 4. d. 2. n. 30.* ex *Sanc. l. 17. n. 8.* Idem habet *Fill. t. 10. p. 2. c. 10. n. 306. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. c. 15. n. 2.* sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superveniunt, & impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis spiritualis, vel affinitatis, *Bon. l. c. Sanch. l. 8. d. 12. n. 16. Fill. l. c.* excipit incestum com-

mis-

missum (matrimonio consummato) cum consanguineis uxoris, in iis, qui non sunt juvenes.

Resp. 3. Possunt etiam Confessarii regulariter approbari, de licentia tamen suorum Provincialium, dispensare ad petendum debitum conjugale, propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, ut *Rodriq. q. regul. tom.* 1. *q.* 63. *art.* 1. nullo modo tamen in impedimento ipso, vid. *M. Per. d.* 44. *s.* 7. *n.* 13. Dixi, *Provincialium:* quia quòd *Molfes. Leon.* &c. volunt, Confessarios Societatis JESU habere omnes hanc facultatem immediatè à Provinciali Generali, id refutat *Dian. p.* 3. *t.* 2. *res.* 14.

Resp. 4. Ut licitè dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur justa causa: qualis secundùm *Fill. c.* 8. est v. g. 1. Extinctio magnæ litis vel odii inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonii, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conservatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures v. apud *Sanch. d.* 19. *Con. d.* 33. *Hurtad.* 26. *M. Per. d.* 44. *s.* 5. ubi notat 1. Quantò gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tantò requiri causam graviorem. 2. Sæpè plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent, vid. etiam *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 93.

Resp. 5. Si quis dubitet, an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibitâ diligentiâ sufficienti non possit intelligere veritatem; probabile est, posse eum ea contrahere sine dispensatione, (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento (quia possessio stat pro libertate contrahendi, *Sanch. Sancius,*

Franc.

Franc. Lugo, Bard. d. 6. *c.* 11. *p.* 7. §. 11. contra *Laym.* & *Palaum.*

LIBER VII.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

CAPUT I.

De Censuris in genere.

DUBIUM I.

Quid Censura Ecclesiastica?

RESP. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur usus quorundam bonorum spiritualium, *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c.* 1. Unde resolves.

1. Per censuram non privatur homo bonis merè internis, v. g. charactere, potestate ordinis, nec bonis propriis, ac privatis : v. g. fide, charitate, gratiâ, &c. sed quibusdam externis & publicis, sive actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, ut sunt sacrificium, officium divinum, beneficium, administratio & susceptio Sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia : quia hæc, & non illa, subsunt dispositioni Ecclesiæ. Unde si interdum privetur bono aliquo temporali, v. g. convictu humano per excommunicationem, id tantùm fit secundario.

2. Exilium, carcer, servitus, privatio beneficii, nisi adjunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

3. Nec degradatio, vel depositio est censura, quia etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed

per-

perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

4. Nec cessatio à divinis: quia non imponitur per modum medicinæ ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam injuriam Ecclesiæ factam.

5. Nec irregularitas, sive sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantùm impedimentum Canonicum: sive sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitivæ, & ex se perpetuæ. Unde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem, *Bon.d.1.q.1.p.1.*

6. Quando in Jubilæis, vel privilegiis, datur potestas absolvendi à censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expressè addatur.

DUBIUM II.

Quotuplex Censura?

Resp. Dividitur 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à jure, & fertur per Canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à Judice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ judiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nullâ singularis facti aut personæ determinatione fertur. 3. In eam quæ est sententiæ latæ, quam scilicet jus aut Judex statuit ipso facto, (quo quis v. g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam; & eam, quæ est ferendæ, quam jus, aut Judex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem seu mi-

ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si verò ambigua sint, teneri potest regula 49. juris in 6. quòd in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. Unde resolves.

1. Est censura latæ sententiæ, 1. si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, v. g. excommunicavimus, excommunicatus est, fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut jubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, ipso jure, ipso facto, vel, sine alia sententia. 3. Si verba sint imperativi modi, v. g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

2. Sententiæ ferendæ est saltem ut plurimum, 1. Si verba sint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur. volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, v. g. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adjunctis aliud colligatur.

DUBIUM III.

Qui possint ferre censuram, & in quos?

Resp. 1. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso, jurisdictionem, sive ordinariam, sive delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officii, vel alterius juris, potestque delegari Clerico, Clericatûs privilegio gaudenti (ut *Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 2. *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c.* 3. *n.* 1. ex c. *Cum Ecclesiarum, S. Thom.* &c. docent) habet 1. Papa, respectu totius Ecclesiæ 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vica-

Vicarii Generales. 3. Generales, Provinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia provincialia Episcoporum, Capitula provincialia quorundam religiosorum, & denique 5. Quidam alii ex concessione, ea multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente: cujus morte expirat: nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem hujus commissionem, ut si sit delegatus Papæ. Unde resolves.

Non possunt potestate ordinariâ ferre censuram, 1. Parochi. 2. Laici: quia non sunt capaces jurisdictionis Ecclesiasticæ; uti & religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Fœminæ, licet sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces jurisdictionis, seu potestatis clavium. Quando verò in jure dicuntur posse subjectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur propriè pro censura, cujus violator irregularitatem incurrit, sed latè & impropriè. pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodò subjecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei redditus interea, vid. *Bon. l. c. Laym. l. 1. c. 5. p. 1. c. 3. n. 3.*

Resp. 2. In omnes, & solos subditos alicui Superiori Ecclesiastico, potest ferri censura; quia subjectio & jurisdictio sunt correlativa, *Layman. l. c. c. 2.* Unde resolves.

1. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni: nec mortui, quia non subsunt jurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quòd quandoque mor-

mortui dicantur excommunicari; non enim de novo ligantur, sed excommunicatio prior tantùm declaratur, ac vivis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolvi ab excommunicatione, quando sepultura & orationes publicæ pro illis permittunt. *Laym. l. c.*

2. Advenæ & peregrini brevi tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis; quia non sunt subditi. *Laym. l. c. n. 5.*

3. Etsi subditi extra suam diœcesim, (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi, non incurrant censuram, Superior tamen, saltem regularis, potest suos subditos, ubicunque existant, per particularem sententiam censuris innodare, vid. *Laym. l. c.*

4. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici, possunt affici censuris: quia per baptismum sunt subjecti Ecclesiæ, vid. *Laym. l. c.*

5. Solus Papa non potest incurrere censuram, quia nulli est subjectus. *Bon. l. c.*

DUBIUM IV.

Ob quam causam potest ferri Censura?

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & conjunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v.g. Prælati, vel communitatis, (non tamen hominis privati) aliàs requiritur proprium, *Bon. p. 3.* Unde resolves.

1. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bon. d. 1. q. 1. p. 4. Laym. c. 4. n. 3. ex S. Thom. Suar.* &c.

2. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit

levis suspensio, vel leve interdictum, excommunicatio tamen major, suspensio gravis, & interdictum personale speciale (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cùm sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quovis mortali, sed quibusdam tantùm, ne censuræ contemnantur, ut monet *Trid.*

3. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantùm quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leviter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset: uti nec, qui interiùs tantùm est lapsus in hæresim, quam exteriùs non significavit; quia Ecclesia tantùm judicat de externis. *Bon. l. c.*

4. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consummatus, nisi expresse aliud sonent verba legis; quia pœnæ & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit favens, mandans, consulens, juvans; nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige efficaciter, seu effectu secuto: quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium, non est completum & perfectum in genere homicidii, furti, &c. Alii tamen attendendum esse putant, utrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantùm: & dicunt priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus: non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior. *Bon. loc. cit.*

5. Quic-

5. Quicquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à gravi censura, v. g. materiæ parvitas, impotentia legem implendi, defectus advertentiæ & deliberationis, ignorantia invincibilis, sive ea sit facti, ut v. g. si nescias quem percutis esse Clericum; sive juris, ut si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio, quia non est contumax.

Dixi, *invincibilis*: quia ignorantia culpabilis & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. g. qui hoc fecerit scienter, consultò, qui præsumpserit ausu temerario violare, (quæ verba, utpote in re odiosa, accipienda sunt strictè) talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens. *Escob. t. 4. cap. 6. num. 37. Sanch. de matr. t. 3. l. 9. d. 32. num. 31.*

6. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali vel divino juri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseverantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quòd quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato, (modò justa causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, Altari, communione, &c. ut subinde fit in religionibus: & in jure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed latè, quia non est censura propriè dicta, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantùm pœna. *Fill. t. 11. c. 6. n. 86.*

7. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex gravi metu, licet quandoque non excusetur à gravi culpa, quia non censetur contumax. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 5. n. 9. Bon. d. 1. q. 2. p. 3. ex Suar. Cov.* &c.

8. Censura invalida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat jurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua vid. *Laym.*

Secundò, si substantialis ordo judicii prætereatur, ut si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui antè non fuit monitus de præcepto, & pœnâ annexâ. Quod tamen intellige de censura ab homine lata per sententiam particularem; quia quæ fertur à jure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget aliâ monitione, cùm lex aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de sententia non illativa censuræ, sed declaratoria tantùm; quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse evidenter constat. Porrò ut censura sit licita, requiritur 1. ut dicta monitio sit Canonica, id est, trina, juxta Canones; etsi aliquando ex justa causa sufficiat una tribus æquivalens, v. g. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. Ut ex scripto recitetur. 3. Ut causa censuræ exprimatur. 4. Ut reo petenti exemplum scripturæ intra mensem tradatur; alioqui judex ipse suspenditur à divinis officiis. *Fill. t.* 11. *c.* 4.

Tertiò, ob defectum justæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec à parte rei, nec secun-

eundùm allegationes fori externi subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad judicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo convicitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen, etsi juridicè probetur, ideoque titulum seu causam præsumptam habeat judex. In quo casu, etsi sententia à parte rei sit injusta, ideoque probabiliùs censura non liget in foro conscientiæ, in foro tamen externo servari debet propter scandalum, vid. *Laym. p. 1. c. 6.*

DUBIUM V.

Qui possint absolvere à Censuris?

Resp. 1. A censura lata per sententiam particularem, ordinariè is tantùm potest absolvere, qui eam tulit, vel ejus superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est à jure communi vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reservata, potest absolvere quivis, qui censuram potest absolvere à mortalibus: si verò sit reservata, ordinariè, & per se, potest tantùm vel relaxari ab authore legis, vel ejus successore, vel delegato.

Dixi 1. *Ordinariè*; quia in articulo mortis quivis Sacerdos absolvere potest à quavis censura.

Dixi 2. *Per se*: quia per accidens, & ex privilegio, possunt etiam alii. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 7.*

Resp. 2. Episcopi, secundùm *Trid. sess. 24. c. 6* possunt 1. absolvere in foro conscientiæ, per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reservatis, exceptâ hæresi, à quâ per seipsos tantùm absolvere possunt, (quantum est ex vi hujus decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum,

nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum probationis fuit absolutus. *Bonac. d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. *n.* 15. *&* *p.* 2. *n.* 1. ex declar. Card. &c. 2. Possunt etiam sæpè absolvere à censura Papæ reservata, propter impedimentum ejus qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem, Pontifex non potest adiri. *Bon. l. c.* ex *Navar. Sanch. Avila, Con.* &c.

Resp. 3. Multi Religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis privilegiis (in foro tamen interno tantùm) à variis censuris absolvere, vid. *Dian. p.* 9. *t.* 4. *R.* 63. Quare à superioribus suis illa privilegia petant, cùm ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulæ sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absolvendi à censuris reservatis Episcopo, non potest vi illius absolvere à reservatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absolvendi à reservatis Papæ, non censetur posse absolvere à censuris Bullæ Cœnæ; eò quòd hæ censeantur majores, nec comprehendi in concessione generali. *Dian. p.* 5. *t.* 12. *R.* 34. ex *Suar.* &c. contra *Bossium.*

Tertia. Qui habet potestatem absolvendi à censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam à quibusvis Papalibus & Episcopalibus à jure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alii probabiliùs affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio per magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua privilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reservatis, ita etiam absolvere duello certantes, (idem de similibus casibus) post constitutionem Clementis VIII. sicuti pote-

rant

rant ante eam; præterquam in Italia extra Urbem; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis apud *Comitolum l. 6. mor. Regin. 21. d. 83. Fill. to. 1. t. 15. c. 5. Laym. l. 3. c. 3. p. 3. c. 5.*

Resp. 4. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absolvendi in Jubilæis: in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absolvendi à casibus reservatis Papæ, etiam conceditur potestas absolvendi à censuris Papæ reservatis: quia is non solet reservare casus, nisi ratione censuræ adjunctæ. Porrò absolutio data confitendi bona fide in Jubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi posteà vel suâ negligentiâ, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram; secus si ab initio indulgentias lucrari noluerit, eo enim casu probabiliùs est, absolutionem non valere, & tam peccata reservata, quàm censuram de novo debere tolli ab eo, qui potest extra Jubilæum.

DUBIUM VI.

Quomodo danda sit absolutio à censura?

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cujusvis absolutionis. Ex qua circa absolvendi modum resolves.

1. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter servanda est forma cujusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc ferè est in usu: Ego te absolvo à vinculo, v. g. excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter NN. (talem causam) & (si sit excommunicatus) restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium, aut (si sit

suspensus) executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris, &c. In publica autem ac solemni absolutione præmittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leviter percutiuntur, (nisi ex justa causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adjectis precibus absolvitur, & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè servatur in absolutione mortuorum, nisi quòd sepulchrum virgâ percutiatur, vid. *Rituale Romanum.*

2. Absolvi à censura potest absens, imò & invitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem & invitum potest statui, sic & auferri, *Turr. Dian. p. 5. t. 9. R.* 10.

3. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolvi ab una relictis aliis: quia inter eas non est necessaria connexio. Unde si dicatur: *absolvo te ab omni vinculo*, &c. valet pro omnibus: ideoque si sic absolutus in Jubilæo fortè omisisset invincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est, excommunicationem. posset is posteà ab eo peccato per quemvis approbatum absolvi: cùm non sit amplius reservatum, eò quòd censura ratione cujus tantùm erat reservatum, sit sublata.

4. Absolutio, vi aut metu gravi injustè incusso extorta, non valet; imò novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

5. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est; imò etiam data à delegato, modò non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut juramentum de satisfaciendo, cùm poteris.

6. Da-

6. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti; cùm sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolvi: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolvi.

7. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu & tempore, quo transacto reincidat: item sub certo onere, quo non impleto censura revivifcat.

8. Probabilius est, eum qui habet potestatem absolvendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, uti contra *Navar. Suar.* & alios docet *Sanch. lib. 8. de matrim. d. 16. Con. Dian.* &c.

CAPUT II.

De Excommunicatione.

DUBIUM I.

Quid sit & quotuplex?

RESP. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiæ. Estque duplex: Minor, quæ tantùm privat usu passivo, seu receptione Sacramentorum; & Major, quæ etiam dicitur Anathema, ac in jure ferè semper nomine excommunicationis intelligitur, privatque omni communione Ecclesiastica, secundùm dicenda. Per hanc Majorem excommunicatus rursus est duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare: Non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post Concilium Constantiense, non tolerati sunt hi tantum, 1. Notorius Clerici percussor, de quo intrà. 2.

Quivis nominatim excommunicatus, & specialiter ac publicè denunciatus. Unde resolves.

1. In Germania Catholici securè communicant cum iis, qui notoriè sunt Hæretici, & consequenter excommunicatis: quia non sunt nominati excommunicati, ac publicè denunciati.

2. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem: per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum vel præceptum; quia requiritur, ut per sententiam expressam & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata; v. g. ut Joannes sit denunciatus, excommunicatus; vel saltem ita exprimatur persona, ut non liceat de ea dubitare, v. g. excommunicatus talis loci Decanum, Prætorem.

3. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium, & ejus complices, solus Petrus vitandus est, non verò alii, etsi sint notorii: quia sententia quoad illos, est tantùm generalis, & non specialis contra certam personam.

4. Non teneris vitare eum, qui privatim in conclavi est denunciatus; quia id non est factum publicè: ad hoc enim requiritur, ut sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v. g. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

DUBIUM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio minor?

Resp. Incurritur ob unicam tantùm causam, si quis nimirum cum excommunicato majore excommunicatione communicet iis casibus, quibus non

licet. Effectus ejus est, privatio Sacramentorum perceptionis, vid. *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 3. Unde resolves.

1. Cùm jura dicunt, communicantem cum excommunicato, incurrere similem excommunicationem, sensus est, quòd similiter, id est, verè excommunicetur, licet minore.

2. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur censura.

3. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat: administrando verò, probabile est, nec venialiter peccare.

4. Incurritur hæc censura, etsi quis propter levitatem materiæ tantùm venialiter peccet, v. g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: secus si sit veniale propter imperfectum usum rationis: quia pœna infligitur propter actum, qui quantum est ex se, sufficit ad mortale.

5. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Unde etiam Confessarii ordinariè priùs absolvunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

6. Ab hac excommunicatione, lata à jure, absolvere potest Parochus, & quisquis potest à mortalibus; cùm non sit reservata. An verò, qui potest absolvere à veniali, habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidam affirmant, ut *Navar.* & *Tol.* alii probabiliùs negant, ut *Suar. Con.* quia sicut hæc absolutio est distincta à Sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta

jurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus' vid. *Laym. l. 1. t. 2. p. 2. c. 3.*

DUBIUM III.

Quos effectus habeat excommunicatio Major?

Resp. Habet duplices; Mediatos & Immediatos. Mediati, sive remoti sunt hi:

1. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicujus ordinis.

2. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, &, ut jura loquuntur, insordescat, sit suspectus de hæresi, & contra eum ut talem procedi potest, ex *Trid. sess. 25. c. 3.* ideoque (si crimen grave, & beneficii privatione dignum commisit) privandus est beneficio: imò etsi crimen non sit adeò grave, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus privari debet. *Bon. d. 2. q. 2. p. ult.* ex *Rebuff. Dian. Nav.* &c.

Immediati effectus sunt sequentes:

1. Privat susceptione & usu passivo Sacramentorum, unde nullus excommunicatus, sive toleratus, sive non potest ea licitè recipere sub mortali: nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore. *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 2.*

Dixi, *licitè*: quia validè suscipit omnia, saltem quoad substantiam, præter Pœnitentiæ; imò etiam hoc, si absit ignorantia inculpabilis; dummodò cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint, quia per censuram non fit incapax absolutionis, nisi prohibeatur eam recipere, priusquam absolvatur à censura, *Bon. d. 2. q. 2. p. 2.* ex *Fill. Suar. Con.* &c. Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reservata, vel confessarius sciens peccata habere annexam excommuni-

municationem, tamen ex malitia solvat, docet *Di-an. p.* 3. *t.* 4. *R.* 78. ex *Con. Suar.* &c. *& p.* 5. *t.* 9. *R.* 53.

2. Privat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus, & fructu indulgentiarum, non tamen privatis. Unde non tantùm quivis privatus, sed etiam Sacerdos potest tanquam persona privata pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; imò actionem sacrificandi, prout pendet à merito privato operantis, offerre, vel ejus in Memento in particulari meminisse.

Dixi, *tanquam privata*: quia ut minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro ipso, Deo offert, adeoque privatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

3. Privat usu activo Sacramentorum & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, v. g. si sit Pastor, cujus subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui celebret: imò si etiam non Parochus fortè rogetur, & invitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina sit apud *Laym. hic c.* 4. peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ utilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest: contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à Concil. Constant. cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcisè ob censuram peccare. *Laym. lib. c. n.* 5. ex *Soto* & *Sanchez. lib.* 7. *de ma-*

trim. d. 9. num. 8. Idem docet *Bon. d. 2. q. 2. p. 2. §. 2.* ex *Vasquez, Suarez*, &c. Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis, extra quam validè illud administrat, præterquam Pœnitentiam, quia hæc requirit jurisdictionem, quâ ipse caret, vide *Layman. hîc c. 2. Bonac. l. c.*

4. Privatio usus divinorum officiorum, ita ut non tantùm careat eorum fructu, sed etiam sub mortali iis nequeat interesse, parte notabili: ita ut moraliter censeatur cum aliis communicare: nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliave justa causa, *Bon. l. c. p. 3. §. 1.* ex *Suar. Fill.* &c. Similiter peccant etiam alii, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, ut ex communi docet *Bonac. l. c. num. 9.* contra *Durand.* quia participant cum illo in divinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breviter privatim, aut omninò separatim oraret, aut si aliis unum sacrum audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum aliis, nec conjungi ad unam orationem fundendam, *Bonac. l. c. n. 16.* ex *Suar. Henriq. Filliuc. Con.* &c. Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ex parvitate tamen materiæ subinde tantùm est veniale, ut si exigua pars Missæ, v. g. usque ad Evangelium tantùm cum illo audiatur, *Avila. Dian. p. 5. t. 5. R. 21.* vel si Horæ privatim cum eo recitentur, *Dian. p. 5. t. 9. R. 89.* ex *Suar.* & aliis 9. Porrò per divina officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus Horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt, (exceptâ concione) in quibus

bus licet alii fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitare, nisi vel levitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Unde si talis præsens sit, moneri debet, ut recedat; si nolit, debet extrudi, vel exportari, licet sit Sacerdos: nisi tamen gravius inde timeatur incommodum, ob quod si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam; si inchoavit, potest cæteris abeuntibus, sacrum prosequi. vel abrumpere, ob sententiæ utriusque probabilitatem. si consecravit, debet, solo ministro manente, pergere usque ad communionem inclusivè, & reliqua perficere in sacristiâ, vel alio decenti loco. Quòd si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, ut non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri; secus si alia de causa negligat. Quòd si etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis, (etsi non debeat dicere *Dominus vobiscum*, sed *Domine exaudi*, &c.) quas si cum alio privatim legat, venialiter tantùm videtur peccare.

5. Collatio Beneficii facta excommunicato nulla est, uti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est beneficii, quod datur propter officium. Idque licet ignoretur excommunicatio: quia ignorantia invincibilis, etsi excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actûs, vid. *Less. l. 2. c. 14. d. 22.* Imò probabile est, excommunicatum, quamvis beneficio ante obtento non privetur, fructus tamen & distributiones

non

non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam judicis: quia est privatus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar.* & alii contra *Sanch.* & *Con.* qui probabiliter putant, ex consuetudine non teneri ante sententiam, modò per se, vel alium, inserviat beneficio.

6. Privat communicatione forensi. Unde excommunicatus nequit esse Judex, Advocatus, Procurator, (licet pro semetipso respondere possit ipse, *Con. Præp. Dian. p.* 5. *t.* 9. *Res.* 111.) Actor, Tabellio, Testis, &c. ita ut contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. Quod si non faciat, nec Judex eum repellat, valida ejus acta erunt, si sit toleratus: secus est de Judice non tolerato, cùm sit privatus jurisdictione, vid. *Laym. c.* 2. *Dian. part.* 5. *t.* 9 *R.* 112. 113. Non potest etiam esse Tutor aut Curator, *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 115. ex *Sylv.* Neque testamenti executor, *Dian. p.* 8. *t.* 9. *R.* 2. ex *Carp.* &c. contra *Sanch. Lugo,* &c. Si tamen non fiat oppositio, validè exequitur, *ibid.* Nec potest ipse testari licitè, etsi faciat validè, etiam cùm excommunicatum instituit hæredem, *Suar. Vill. Merc.* &c. cum *Dian. l. c. R.* 129. Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent, nisi fiant ab eo ut persona publica, vel Ministro, ratione muneris vel beneficii: quia tunc spectant ad jurisdictionem, quæ suspensa est. *Dian. p.* 5. *tract.* 9. *R.* 128. ex *Con. Fill. Merc.* &c.

7. Excommunicatus non toleratus privatur usu jurisdictionis. Unde non potest validè eligere, conferre, præsentare, ferre leges vel sententiam: & qui

sic

sic beneficium à non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia juris declaratione, beneficium unà cum fructibus relinquere.

Dixi, *non toleratus*: quia acta tolerati probabile est esse valida ob bonum commune: graviter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

8. Non toleratus privatur Ecclesiasticâ sepulturâ, ita ut non possit in loco sacro seu benedicto sepeliri, & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco divina peragi ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*: quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denunciatus, in ea sepeliatur, ut docent *Suar. Layman.* & alii, jure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eò quòd inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur privatio sepulturæ Ecclesiasticæ,

9. Excommunicatus privatur omni alia civili communicatione fidelium, ita ut ipse non possit cum aliis, &, si non sit toleratus, etiam alii cum ipso non possint communicare: idque in casibus hoc versu comprehensis:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Dicitur 1. *Os*: per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam privatum, item per nutus, litteras, internuncium, & quodvis signum benevolentiæ.

Dicitur 2. *Orare*: id est, omnis communicatio in divinis, de qua suprà.

Dicitur 3. *Vale*: quod comprehendit omnem salutationem, (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel amplexu, & secundùm quosdam, etiam resalutatio-

rationem, eò quòd sit actus observantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imò *Sayr.* &c. cum *Dian. p. 5. t. 9. R. 16.* putant probabile, quòd sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v. g. aperiendo caput, &c. quæ urbanitatis causâ fieri solent.

Dicitur 4. *Communio:* quæ comprehendit omnem contractum, (qui tamen validus est, si fiat) item cohabitationem, cooperationem, societatem, v. g. in contractibus, ita ut moraliter censeatur communicare, quod prudens æstimabit: unde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

Dicitur 5. *Mensa:* per quam intelligitur omnis convictus, & convivia, per modum societatis & commercii: qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, imò lectum, vid. *Bon. d. 2. q. 2. p. 6. §. 1. & 2.*

Quæres 1. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

Resp. Communicatio in divinis censetur mortale propter gravitatem materiæ, in civilibus autem, (etsi inducat minorem excommunicationem) secluso tamen contemptu, tantùm est veniale regulariter. *Suar. Baun.* &c. *Dian. p. 7. t. 11. R. 40.* Quod addo, quia aliquando est mortale, ut si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quæres 2. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Resp. Quòd sic, extra divina, in his quinque casibus. 1. In casu utilitatis, sive spiritualis ipsius excommunicati, v. g. ut convertatur, sive alterius, ut ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habe-

habere non potest; sive etiam utilitatis temporalis, v. g. ut ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen novos cum ipso inire non licet, etsi si ineantur, sint validi, cùm nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quomodo uxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit divortium, *Dian. p. 5. tr. 9. R. 122.* non tamen sponsus de futuro cum sponsa, *l. c. R. 126.* ex *Sayr. Sanch.* & *Fill.* 3. In casu subjectionis: quomodo possunt filii etiam emancipati (addit *Dian. p. 5. t. 9. R.* 118. 119. ex *Corn. Fill. Hurt.* &c. etiam adoptivi, vel illegitimi: imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines) communicare parenti, servi & ancillæ domino, si ante excommunicationem fuerint in servitio. Similiter Religiosi Prælato: non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia evitari non potest. *Dian. l. c. R.* 117. contra *Sotum*, vid. *Fill. tr.* 12. *c.* 8. *num.* 203. *Laym.* & *Bon. l. c.* 4. In casu ignorantiæ, juris, vel facti. 5. In casu necessitatis, sive animæ, sive corporis, sive bonorum temporalium, qui casus hoc versu comprehenduntur:

Utile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

DUBIUM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Major?

Cùm hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimùm classes dividuntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reservantur.

ARTICULUS I.

Quæ sint excommunicationes non reservatæ?

Resp. 1. Ex jure antiquo usitatiores sunt sequentes. *Contra omnes.* 1. In vexantes Ecclesiasticos, quòd

non

non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foveant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censura per vim aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, ut laicis submittant jura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam Religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum. 10. In imprimentes libros sine Superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia Reipubl. exhibeant Ecclesiasticis, v. g. ne iis vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores & Professores non facientes professionem fidei, ubi recepta est Bulla Pii IV. 13. In negligentes administrare justitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates foventes usuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes audientes publicè jus, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas sæculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos usurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locentes ultra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In fictè resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absolvere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temerè dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In insti-

uentes novum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasteriis, vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia inter claustra. 6. Non servantes interdictum, quando servatur à Cathedrali, vid. *Fill. tom.1. t.14.15. c.84. Bon. d.2.p.5.§.1. n.36.*

Resp. 2. Supradictis adjectæ sunt à Tridentino sequentes, quæ valent, ubi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes; non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum juvantes, infantes. 4. In cogentes contrahere matrimonia, cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non juvant Episcopos, ad restituendam, vel conservandam clausuram Monialium. 6. In ingredientes (cujuscunque conditionis vel sexûs fuerint) monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi Monasterium, & profiteri. 8. In impedientes, sine justa causa, sanctam voluntatem mulierem emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICULUS II.

Quæ sint excommunicationes reservatæ Episcopis?

Resp. Sunt hæ: 1. Quæ contrahitur ex levi percussione Clerici, vel gravi, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (à censura, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui aliàs non poterat, non præsentant superiori se, postquam convaluerunt, vid. *Fill. t.15. c.10. n.241. & 242.* 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis, ad officia divina, Fratres tertii Ordinis. 4. In procurantes abor-

abortum fœtus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reservant: quas Confessarii videant in Agendis.

ARTICULUS III.

Quæ sint Papæ reservata extra Bullam Cœnæ?

Resp. 1. *Contra omnes*, magis obviæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras Apostolicas falsas, & non destruentes; item in falsarios litterarum Apostolicarum. 3. In effringentes & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos excommunicatione, sub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium. 10. In committentes Simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem litterarum sacræ Pœnitentiariæ. 12. In dantes & recipientes aliquid, pro gratia, aut justitia, apud sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis JESU. 16. In facientes jurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica, item in exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. In violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. In docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæreseos, item

item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actibus, ut lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum: Quæ cùm celebris sit, multa scitu necessaria habeat; agetur de ea peculiariter infrà.

Resp. 2. *Contra Clericos & Religiosos* sunt hæ. 1. In participantes in sacris cum excommunicatis à Papa. 2. In procurantes alienationem Ecclesiarum. 3. in Concionatores, qui Scripturæ sensum à Doctorum interpretatione alienum circa tempus Antichristi, & extremi judicii, aliaque similia revelata prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium Ordinem, præter Carthusianum. 6. In Moniales exeuntes claustra sine licentia. 7. In Religiosos, qui sine privilegio, vel speciali licentiâ Parochi. Clericis aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ vel Unctionis ministrare, vel Matrimonia solemnisare præsumunt.

ARTICULUS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

Resp. 1. Ea sic habet: Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absolvere.

Dicitur 1. *Si quis*: intellige cujuscunque sexûs aut statûs, etiam impubes, dummodò rationis compos & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio aut justitia teneantur, ut Reges, Judices, & cæteri superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi.

gogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. n. 6. Bon. d. 1. q. 4. p. 1. n. 8.* ex *Molin.* &c. commun.

Dixi, *saltem &c.* quia si ex charitate tantùm teneantur, etiam excommunicati, docent *Suar. Cajet. Fill. Molin. Sayr.* &c. Verùm id probabiliùs negat *Bon. l. c.* ex *Nav. Con. Regin. Henr. Molin.* &c.

Dicitur 2. *Clericum:* quo nomine intelligitur omnis primâ saltem tonsurâ initiatus, (etiamsi conjugatus, dummodò cum unica virgine) & deferat habitum, serviatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus, verbaliter tantùm.

Dicitur 3. *Monachum:* intellige quemvis religiosum, etiam laicum; conversum, novitium, utriusque sexûs: item tertiarios S. Dominici. S. Francisci, si gestent habitum, & vivant in communitate: item Eremitas subjectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur 4. *Manus injecerit:* per quod intelligitur quævis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, sive fiat manu, sive baculo, gladio, &c. *B. n. d. 2. q. 4. p. 1.* Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

1. Hanc excommunicationem incurrit 1. Qui talem conspuit, conspergit aquâ, pulvere, conspurcat luto; evellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim & injuriam de ejus corpore, v. g. pileum, pallium, &c. ita ut actio sit graviter injuriosa. *Bon. l. c. Lay. c. 5. n. 5.* 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, unde sine dedecore non potest exire. *Ibid.* 3. Qui persequitur, ut in flumen vel fossam incidat, equo decidat, &c. *Ib.* 4. Qui manus violentas injicit in equum, cui is insidet occi-

dendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frænum, quæ actio licet sit levis respectu corporis, non tamen respectu honoris, *ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodò sit injuriosum ordini Clericali, *Laym. loc. cit.* 6. Clericus, si seipsum ex malitia vel passione (secus si ex devotione) percutiat injuriosè, *Laym. l. c.* ex *Nav.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat vel per quem non debet, ut si morte dignus puniatur à Judice sæculari, vel modo illicito, ut si à Prælato puniatur per laicum. *Bon. l. c.* ex *Nav. Sayr. Suar. Fill. Con.* &c. vid. *Laym. c.* 5.

2. Non incurrit 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudulenta, *Bon. l. c.* 2. Si percussio sit jocosa, vel casualis, v. g. si janitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant, *Bon. l. c.* ex *Mol. Fill. Con.* &c. item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel uxoris, parentum, filiorum, vel res suas: cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ, *Lay. infrà.* 3. Et denique quandocunque percussio ob levitatem, vel imperfectionem actûs non esset mortalis, illata laico, ut docent *Caiet. Avila,* & *Sà*, quod tamen *Suar.* universaliter non admittit, vid. *Bon. l. c.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quòd habitum non gestet; quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, Præceptor, Pater subditum in minoribus constitutum correctionis causâ (licet ira accedat) percutiat moderatè, habitâ ratione culpæ, imò Prælatus & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in majoribus constitutum castigare. An idem possit pater, controverti-

tur in utramque partem probabiliter, vid. *Laym. loc. mox citando*. 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus, vel exerceat publicè officium cauponis vel macellarii, vel scurram, & ter monitus non cesset; vel inventus turpiter agens cum uxore, matre, sorore, vel filia, vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem: quia perdit privilegium, vid. *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15. c. 1.*

Resp. 2. Etsi hæc excommunicatio sit reservata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absolvere his casibus. 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum judicio levis, comparata cum enormi, v. g. si fiat palma. pugno, aut lapide, non relinquente vestigium, & secundùm *Ant. & Dian. l. 9. t. 4. Res. 19.* nisi notabilem injuriam & magnum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, ut si percutiatur Episcopus, vel Abbas etiam alapa. 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cœcus, claudus, servus, filius-familias, vel non sui juris, uti & regulares ac moniales invicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, ut non possint ire ad Papam, aut ejus legatum; vel si dubium sit de excommunicatione. *Fill. l. 15. c. 1. n. 35. & sequens.* Denique si sit occulta, vid. suprà *hîc c. 1. d. 5.* & *Dian. p. 8. t. 4. R. 63.* In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absolvendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à majore, ut suprà *hîc l. 1. t. 1. c. 4. in append.*

ARTI-

ARTICULUS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam Cœnæ?

Resp. Præcipua est in hæreticos: quæ extenditur non tantùm ad fautores, receptores, & defensores hæreticorum ut sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæresim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur quatuor conditiones, 1. Ut Author libri sit hæreticus. 2. Ut liber hæresim expressè contineat, vel de religione agat. 3. Ut legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Ut scienter legatur, imprimatur, vel retineatur, *Laym. l. 2. t. 1. c. 15. n. 1.* Unde resolves.

1. Non excommunicatis, 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresim discendi legas, *Laym. l. c.* ex *Nav. Sanc.* &c. 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hâc Bullâ non contento, legas adjecta scholia, vel notas Authoris hæretici: quod tamen *Suar. t. 5. d. 21. s. 2.* limitat, nisi scholia essent tam copiosa, ut ex iis potiùs, quàm ex textu liber constare videretur. *Laym. l. c.* ex *Nav. Sanch.* &c.

2. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alii hæresim non continentes. *Laym. l. c. n. 3.* Imò probabiliter nec ii, qui incidenter tantùm continent hæresim, non agentes ex professo de fide *Sayr. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar.* & *Sanc.* qui id confirmat pro Germania, ubi Bulla cum tanto rigore non est recepta, vid. *Bec. 2. 2. c. 15. q. 8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reservatam Indicis librorum prohibitorum, ubi is receptus est;

quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, ut habet *Laym. l. c. n. 8.*

3. Excommunicatur 1. qui in sufficiente quantitate solum prœmium, vel epistolam ad Lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in quâ nulla est hæresis, legit, ut habet *Lay. l. c.* & *Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum jussu suo legentem audit, quia legit per alium, *Laym. l. c. Azor.* &c. contra *Sanc.*

4. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem aut epistolam seorsim editam legit, quia non est liber, *Laym. l. c. n. 3.* ex *Sanch.*

5. Non sufficit una alterave linea; imò secundùm *Sanch. Rodr.* & *Sà*, nec integra pagina, etiam magni voluminis: quod tamen *Bon.* & *Laym. l. c.* non concedunt, licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc servire, ut non continuè damnet peccati mortalis & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate unam paginam legit.

6. Non incurritur, si retinentur libri parvo tempore, v. g. uno alterove die: quia sicut materiæ, ita & temporis parvitas excusat, *Laym. n. 7.* ex *Graff. Sayr. Sanch.* &c.

7. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nesciat esse hæreticum, vel tractare de religione, *Laym. n. 4.* vid. *Sanch. l. 2. mor. c. 10.* & *l. 9. de matrim. d. 32.*

8. Non excusatur is, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmat non esse pravum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causâ defendit. Ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum vel ingenium Authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est; v. g. si dicas, hic liber esset

bonus,

bonus, si non haberet hæresim; quia talis non defendit, vid. *Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 5. p. 4.*

CAPUT III.

De Suspensione & Degradatione.

DUBIUM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, & unde dignoscendum, qualis & quanta sit?

RESP. 1. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur, v. *Bon. d. 3. p. 1. Lay. l. 1. tr. 5. p. 3. c. 1.* Unde resolves.

1. Solus Clericus potest suspendi.

2. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

3. Ex genere suo, & nisi parvitas materiæ excuset, est peccatum grave, exercere actum per suspensionem prohibitum: unde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cùm alii licitè requirant. Imò etsi nominatim sit denunciatus & toleratus, alii tamen non tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperati actui, à quo suspensus est, unde audire ejus Missam, non erit peccatum, (saltem mortale) si non inservias. Ita probabiliter *Avila, Henr. Suar. Sayr.* apud *Bon. d. 3. p. 4. n. 4.* etiam *Laym. l. c. c. 1. n. 7.*

4. Suspensus non toleratus invalidè absolvit, quia non habet jurisdictionem.

Resp. 2. Suspensio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapso expirat: alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, sive id sit ordinis, sive jurisdictionis: alia à beneficio: alia ab utroque. 3. Suspensio ab

officio, vel à toto, vel à parte tantùm, scilicet à functione Ordinis, vel jurisdictionis. Item suspensio beneficii, vel à beneficio absolutè, vel à quibusdam tantùm functionibus, ejus ratione competentibus. *Laym. Bon. ll. cc.*

Resp. 3. Quantitas & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ utpote in re odiosa non ampliùs sunt extendenda, quàm propriè accepta significent. Unde resolves.

1. Suspenso absolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officii proveniens, tam Ordinis quàm jurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec validè excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus verò à parte beneficii determinata, v. g. ab Ordine tantùm, vel jurisdictione privatur tantùm illius officii functionibus. Unde Episcopus v. g. à jurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absolvere, delegare, &c. potest tamen exercere actus Ordinis, ut consecrare templa, ordinare, &c. *Bon. l. c.*

2. Suspensus à certa functione Ordinis, v. g. à Sacramentorum administratione, non est suspensus à sacrificio. Similiter suspensus ab Ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub Ordine. *Bon. p. 2. n. 6.*

3 Suspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus à beneficio, seu fructibus ejus. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, ut fructus percipiat, *Bon. num.* 10. ex *Navar. Suarez, Henriq. Fill.* &c.

4. Suspensus ab Ordine non videtur suspensus à beneficio; quia beneficium non fundatur in Ordine, *Bon.* tamen dicit, indirectè suspendi à fructibus

ejus;

ejus; quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus, vid. *n.* 5.

5. Suspensus à beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus ejus, non tamen ab officio, sive jurisdictionis, sive Ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficii competit. Unde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficii præstare, licet fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare. Non tamen privatur commodo, quod provenit ex anniversariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici: quia non sunt fructus beneficii. Secus est de distributionibus quotidianis; licet ex his vel aliis beneficii fructibus possit ali, si aliundè sustentari nequeat. *Bon. l. c. n.* 12. *Sayr. Suar. Fill.* &c.

6. Suspensus à beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium: quia etsi hæc jura competant illi ratione beneficii, illi tamen actus non sunt beneficii, præcisè ut sic, sed potiùs officii & jurisdictionis. *Ibid.*

7. Suspensus à beneficio, vel Ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio vel Ordine, nisi aliundè aliud constet. *Ibid. n.* 8.

8. Suspensus absolutè, intelligitur ab officio & beneficio. *Laym. c.* 1. *n.* 2.

I. Suspenso Capitulo, vel Conventu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait *Sà*, V. *Suspensio*, & *Laym. l. c. n.* 3.

10. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, *suspendo te*, v. g. à celebratione, videtur esse simplex tantùm prohibitio, non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de ejus intentione;

tione; aut nisi religio habeat privilegium, absque scripto ferendi censuras, vid. *Bon. de censuris in communi d. 1. q. 1. p. 1.*

DUBIUM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absolvere?

Resp. 1. Suspensiones Juris communiores sunt sequentes.

1. Clerici ipso jure suspensi sunt. 2. Recipientes Ordines sacros ab alieno, vel à proprio, in aliena diœcesi, vel sine ætate legitimâ, aut dimissoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non servatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum, qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fecerint absque dolo; & si Ordine utantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum vel Parochum indignum, suspenduntur à beneficiis biennio. 4. Ordinans & Ordinatus simoniacè, est suspensus ab Ordinibus. 5. Parochi jungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona vel census Ecclesiæ, beneficii, vel alterius pii loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum, de immaculata conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiant pecuniam, vel munera: quia si fiat Episcopi, suspensi sunt

sunt ab ingressu Ecclesiæ; si inferiores Episcopo, ab officio & beneficio, usque dum restituunt duplum. 11. Judex Ecclesiasticus, (non Episcopus) qui facit injuriam contra justitiam & conscientiam parti litiganti, vid. *Bon. d.* 3. *p.* 5.

2. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes Ordines apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis peractum. 3. Non utentes habitu & vestitu, modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

3. Episcopus 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum: ordinans verò invitum, suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes, contra formam præscriptam. 3. Intrans monasteria Monialium sine necessitate, vid. *Fill. t.* 17. *c.* 5.

Resp. 2. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine: quæ si sint graves, requirunt culpam mortalem, v. g. ut quis suspendatur ab omnibus actibus sui officii, vel fructibus unius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale privari uno actu, v.g. eligendi.

Resp. 3. Habens Episcopalem auctoritatem, potest absolvere à suspensione non reservata, & communiter religiosi ex privilegiis possunt absolvere ab omni suspensione in foro conscientiæ: & Episcopus potest absolvere ab omni suspensione juris, si Sedi Apostolicæ specialiter reservata non sit, *Laym. c.* 4. *n.* 2. ex *Nav. Suar.* &c. Imò etiam ab hac, si proveniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. *Bon. d.* 3. *q. ult.* ex *Trident. sess.* 24. *c.* 6.

DUBIUM III.

Quid sit depositio & degradatio, à quo, & ob quam causam fieri possit?

Subjici solent Suspensioni Depositio & Degradatio, (etsi censuræ non sint) ut dictum est c.1.ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cùm utraque sit ab Ecclesiastico Ordine, aut beneficio. Differunt autem à suspensione, quòd illæ auferant ipsum jus radicale, & titulum beneficii, idque in perpetuum: suspensio non item. Porrò depositio genericè accepta, alia est Verbalis, quæ absolutè depositio dicitur; alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. 1. Degradatio est privatio executionis officiorum & beneficiorum, simpliciter & in toto, & absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate & privatione privilegii Clericalis, tam Canonis, quàm fori, ita ut sæculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*; quia Ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad Horas, nisi has fortè pœnas, ad quam damnatur, v.g. triremes, vel aliud impediat.

Resp. 2. Depositio verbalis est similis privatio, sed sine solemnitate dicta, & relicto utroque privilegio, Canonis & fori.

Resp. 3. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

Resp. 4. Depositio fieri potest in casibus jure expressis, & delictis: non tamen nisi gravioribus, arbitrio Judicis. Ubi notat *Laym.* crimen debere esse enorme, id est, unum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantùm gravissimis, qua-

les sunt, v. g. crimen hæresis manifestum, falsificatio litterarum Apostolicarum, Sodomia frequentata, gravis calumnia proprio Episcopo irrogata, vid. *Laym. hîc c.* 5. & *Fill. t.* 18. *c.* 8.

CAPUT IV.
De Interdicto.
DUBIUM I.
Quid sit, & quotuplex?

RESP. 1. Est censura Ecclesiastica, prohibens divinorum officiorum, Sacramentorum aliquorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem privat, quatenus est communicatio cum fidelibus, suspensio verò propriè non illum usum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit, vid. *Laym. lib.* 1. *t.* 5. *p.* 4. *c.* 1. *Bon. d.* 5. *p.* 1.

Resp. 2. Interdictum dividitur 1. in locale, quod immediatè locum afficit; & in Personale, quod immediatè afficit personas; & in Mixtum, quod immediatè afficit locum, & ejus incolas. Differt autem Locale à Personali, quòd in illo participatio sacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non absolutè, sed in loco tantùm interdicto; in hoc verò cæteris personis aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quàm personale, subdividitur in Generale & Particulare. Generale est, quo locus generalis, v. g. civitas, provincia; vel quo communitas, v. g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur. Unde resolves.

1. Interdictâ civitate interdicuntur etiam subur-

bia; & interdictâ Parochiâ, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum, quia accessorium sequitur naturam principalis.

2. Interdicto populo non interdicuntur ii, qui non sunt pars populi, ut Studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi, quia in favorabilibus tantùm nomine Clerici comprehenduntur.

3. Si dicatur, cives, v. g. Colonienses, sunt interdicti, ii nusquam possunt interesse divinis, (nisi tamen desinant esse istic cives, nec causam dederint interdicto) contra verò, si civitas interdicto subjiciatur, licet civibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, aliò ire, & istic divinis interesse.

DUBIUM II.

Qui sint effectus interdicti?

Resp. Sunt sequentes: 1. Prohibitio divinorum officiorum. Unde etiam interdicti ob alienam culpam non possunt interesse sacro. Clerici tamen & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent, ut antè, Missas divinaque officia celebrare: sed januis clausis, non pulsatis campanis, nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicujus, submissâ voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, ut in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per Octavam Corporis Christi, divina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, modò qui causam interdicto dederunt, Altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentiâ, quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicto causam

ſam dederunt, etiam auxilio, conſilio, vel favore: Euchariſtia tamen poteſt dari morituris, & deferri cum lumine & campana. Nec improbabile eſt, interdictis licere contrahere Matrimonium, ut *Sanch. Con.* & *Laym.* docent contra *Suar.* quia hocSacramentum ſecundùm ſubſtantiam non ab Eccleſia, ſed ipſis contrahentibus miniſtratur. 3. Prohibitio ſepulturæ Eccleſiaſticæ, etiam reſpectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, ſi nominatim interdicti non ſunt, nec interdictum violarunt, poſſunt cum ſilentio ſepeliri. *Laym. cap. 2. num. 3.* 4. Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; ſicut etiam religioſi utriuſq; ſexûs, qui inſuper excommunicantur de facto. Laici verò peccāt quidem graviter, ſi contra interdictum perſonale recipiant Sacramenta: ſi verò tantùm violent locale, v. g. audiendo divina officia, probabiliùs eſt, tantùm eſſe veniale, dummodò ipſi perſonaliter interdicti non ſint. *Laym. c. 3.* ex *Sylv. Soto, Avila,* &c.

DUBIUM III.

Quis cenſuram interdicti ferre, & quis tollere poſſit?

Reſp. 1. Interdicere poſſunt iidem, qui excommunicare & ſuſpendere. Et quidem ut determinata perſona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: ut autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valdè grave cum contumacia commiſſum à capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpâ vacent.

Reſp. 2. Interdicta localia, & perſonalia generalia, quæ jure communi ſunt impoſita, nec reſervata, poſſunt tolli ab Epiſcopo, vel alio habente juriſdictionem in communitatem interdictam, non ta-

men à Religiosis privilegiatis: quia locus & communitas foro pœnitentiæ non subjiciuntur.

Resp. 3. Ab interdicto juris personali particulari, si reservatum non est, quivis approbatus potest absolvere. Denique per privilegium absolvendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

CAPUT V.

De Irregularitate.

Etsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & hîc subjungo.

DUBIUM I.

Quid & quotuplex sit Irregularitas?

Resp. 1. Est impedimentum Canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum & susceptorum usum impediens. Unde sequitur non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non est. *Laym. l. 1. tr. 5 p. 5. c 2. Bon. d. 7. q. 1. p. 1.*

Resp. 2. Dividitur 1. in eam, quæ est ex delicto, & quæ est ex defectu. 2. In totalem seu propriè dictam, quæ omni Ordine suscipiendo, & suscepti exercitio privat, v. g. homicidium, bigamia; & in partialem, quæ aliquo tantùm Ordinis ministerio privat, vel solo ascensu ad Ordinem superiorem: v. g. oculis vel palmâ Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DU-

DUBIUM II.

Quinam effectus Irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes. 1. Inhabilitare ad Ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium Ordinum susceptorum. Unde Sacerdos irregularis, etsi validè, illicitè tamen absolvit, *Bon. l. c. n.* 4. *&* *p.* 4. 2. Quòd collatio beneficii, ad cujus functiones inhabilis est, facta Irregulari, invalida sit, secundùm sententiam communiorem & tutiorem: etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam, *Laym. loc. cit. cap.*1. *num.* 2. *&* 3. *Sylv.* &c. *Bon. ac. p.* 4. Secundùm quam sententiam probabilem resolves.

1. Is qui beneficium impetravit in Irregularitate, potest, obtentâ hujus dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine nova collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficii. Item si posteà beneficio privetur, non tenetur fructus restituere.

2. Graviter peccat, qui in Irregularitate exercet actum Ordinis, aut suscipit; licet Ordines ei collati sint validi.

DUBIUM III.

Quomodo incurratur & tollatur Irregularitas?

Resp. 1. Cùm ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in jure expressè habeatur. (cap. *is qui de sententia excommun. in 6.*) Unde in dubio sive facti, sive juris, tenere potes, quòd non sis irregularis: quia melior est conditio possidentis. *Bon. q.* 1. *p.* 5. ex *Suar. Fill* &c. Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem injusto à te commisso, ut patet

ex

ex cap. *Significasti*, & ex c. *ad audientiam*, 2. *de hom.* vid. *Bon. l. c.*

Resp. 2. Ut incurratur Irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus & moralis, ut habet communis contra *Cajet.* Ratio est, quia est gravis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. 3. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hâc vel simili formâ: *Dispenso tecum in Irregularitate, quam vel quas, ob hanc vel illam causam incurristi.* Et siquidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin minus, eam tantùm tollit, quam potest, & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex jure tamen novo Trident. ubi est receptum, potest Episcopus dispensare in Irregularitatibus, provenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum, nisi tamen sit homicidium, directè & in se volitum, *Bonac. q. 5. p. 1. n. 3.* ex *Trident. sess. 24. c. 6. Suar. Sanch. Fill.* &c. *Layman. cap. 9. n. 4.*

Præterea Irregularitas ex defectu natalium, tolli etiam potest per professionem in religione approbata, sed quoad Ordines tantùm, non quoad Prælaturas, *c. 1. de filiis Presbyterorum, Bon. p. 2. Laym. c. 9. n. 6. Suar. Sanch. Less.* contra *Villal.* qui apud *Dian. p. 4. t. 2. res. 65.* dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, ut Prioratus, Præposituratus, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse eum iis dispensare, in Capitulo tamen Generali vel Provinciali, notat *Dian. l. c.* ex *Barbos.* Unde resolves.

1. Solus Papa, & qui ab eo accepit privilegium, potest dispensare in Irregularitatibus ex defectu.

2. Con-

2. Confessarius in multis Irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale privilegium à Papa.

DUBIUM IV.

Quæ sint Irregularitates ex delicto?

Resp. *Prima* est, ob iteratum Baptismum seriò & scienter; estque irregularis tam rebaptizans, quàm rebaptizatus; etsi in rebaptizante irregularitas tantùm sit causa partialis, nec Clericus ad altiorem Ordinem possit ascendere, neque incurratur: si rebaptizatio sit occulta. *Covar. Tolet. M. Leo p. 3. f.* 358. vid. *Bon. d. 7. q. 3. p. 3. Laym. l. 1. t. 5. p. 5. c. 2.*

Secunda, ex violatione censuræ, v. g. si ea innodatus actum aliquem Ordinis solemniter exerceat, nisi invincibilis ignorantia excuset. *Laym. c. 3.*

Tertia, ob peccatum, quo Clericus seriò & scienter actum Ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet. *Bonac. l. c. p. 6. Laym. l. c. cap. 3.*

Quarta, ob delictum, quo quis malè suscepit Ordines. v. g. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente jurisdictionem, vel per saltum, (licet hunc suspensum tantùm esse, quamdiu non ministrat in Ordine per saltum suscepto, satis probabiliter docent *Avila, Nav. Bon.*) vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtivè, (Episcopo nesciente nec approbante) & non examinatus, vid. *Bon. d. 7. q. 3. p. 4.*

Quinta, propter enormia crimina, si sint notoria & publica, v. g. quæ à jure habent annexam infamiam, ut adulterium, raptus, incestus, perjurium in judicio.

Sexta oritur ex injusta mutilatione vel homicidio, etiam indirectè tantùm voluntario, extenditur-

turque ad omnes, qui ad alterutrum, sive in bello injusto, sive extra illud, injustè concurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hîc intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v. g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M. Leo in praxi p. 3. f.* 347. ex *Covar. Nav. de Cens. n.* 206. vid. *Bon. p.* 8. Unde resolves.

1. Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, ungues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, (id est, cartilaginem, quæ tantùm deservit ad ornatum & tutelam auris) quia non sunt propriè membra, v. g. digitus est pars tantùm & officium membri, *Avila* & alii 8. cum *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 26. item *M. Leo l. c.* ex *Glossa c. ult. de hom. in* 6. *& L. quæritur, herm.* 10. *L. Non sunt,* 14. §. *Partus, ff. de statu hom.*

2. Nec fit irregularis, qui excæcavit hominem solo visu privando, non autem oculum extrahendo; nec qui debilitat tantùm membrum, & non abscindit; quia non est mutilatio. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 26. ex *Megal.* &c.

3. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) unum percutiunt, & unus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; si constet quis hoc fecerit, hunc solùm fieri irregularem, docet *Sayr.* & alii 5. cum *Dian. p.* 2. *t.* 15. *R.* 18. contra *Avila, Suar.* &c.

4. Qui infirmo bonâ fide dat aliquid, v.g. cibum vel potum; vel eum movet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel ejus acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi intervenerit lata culpa, *Avila, Fill.* & alii 4. cum *Dian. p.* 5. *t.* 3. *Res.* 117. ubi ex

Bon.

Bon. &c. notat, Sacerdotibus & Religiosis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

5. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium, *Avila, Henriq.* &c. cum *Dian. p. 4. t. 2. R.* 17. Limitat autem *Præpos.* nisi suâ præsentiâ animaverit ad occidendum.

6. In bello injusto si vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliquâ ratione sit cooperatus. *Bon. q. 4. p. 4. n. 3.*

7. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus animati animâ rationali; secus si animatus non sit, c. *Majores*, 32. *q.* 2. *Bon. l. c. p. 8. n. 27. Con.* &c.

8. Qui dans operam rei licitæ (imò secundùm multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarii: secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bon. q. 4. p. 7. Less. l. 2. c. 9 dub. 15.* &c. Alii tamen dicunt, quòd dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa, etiam levissima, incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Covar. M. Leo p. 3. f. 354.*

9. Qui alterum mutilat vel occidit ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hîc nulla est culpa, ergo nec pœna. *M. Leo p. 3. f. 349.*

DUBIUM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

Resp. *Prima* ex defectu animæ, ex quo irregulares sunt 1. Amentes, phrenetici, arreptitii, & epileptici; qui tamen si ordinati sunt, & intra annum eo morbo non laborârunt, præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si verò laborent

borent rarò, & quidem sine clamore & spumâ, permittuntur celebrare cum coadjutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium, *M. Leo p.* 372. ex c. *illud* 7. *q.* 1. *Glossa ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conversi, usque dum judicio Episcopi sufficienter instructi sint.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium Ordinis, ut si sit cæcus, surdus, claudus, ita ut sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo, (non tamen si ungulâ pollicis vel indicis, vel oculo dextero tantùm) si verò sinistro seu Canonico, aut ejus vi visivâ careat, indiget dispensatione: quod tamen negant *Valent. Henriq. Sayr.* siquidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si Ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, ut si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate, in dubio verò, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est judicare, saltem in Clericis: nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum contra *Barb.* &c. docent *Suar.* & alii 5. cum *Dian. p.* 4. *t.* 2. *res.* 73. licet concedant Episcopum posse rejicere arbitrium Prælati: hunc autem, si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa Irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, ut scandalum generet, *ibid.* ex *Rodr.* & aliis 4. vid. *Bon. Laym. M. Leo p.* 3. *f.* 370. Unde resolves.

1. Non videtur irregularis, 1. qui habet sex digitos, vel aliquos conjunctos, si non sit magna deformitas, & Ordinem exercere possit. 2. Qui habet in

oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret ungulâ pollicis, si possit hostiam elevare & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est Eunuchus.

2. Irregularis est 1. Hermaphroditus, quia est monstrosus. 2. Gigas, Pygmæus, Æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, ubi disparitas ludibrio est.

Tertia, ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eò quòd ratione originis reputentur viles. Tales autem communi jure legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modò hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionem religiosam: quamvis ad dignitates etiam in religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoveri non possint, sine dispensatione, vide suprà *dub.* 3. 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verò sæculares non possunt legitimare, nisi tantùm in Ordine ad officia sæcularia, & hæreditates. Porrò cùm dubium est, an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vasq.* & alios 5. vult *Dian* *p.4.t.2.R.59.* ex *Avila*, eò quòd quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus convincat, vel pater etiam asserat, *ibid.* ex communi.

Quarta est ex defectu ætatis, de quo vid. in Sacramento Ordinis.

Quinta, ex defectu Sacramenti, sive significationis matrimonii, ratione bigamiæ, eò quòd bigamus non perfectè repræsentet unionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam divisit in plures uxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam

spon-

sponsalia cum pluribus, etiam secutâ copulâ; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus: sed matrimonium verum, vel præsumptum, cum duabus, & consummatum. Dixi, *vel præsumptum*: quia licet quandoque secundum matrimonium sit nullum, juris tamen fictione & interpretatione præsumitur bigamia, licet impropriè dicta. Unde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

1. Qui vivente, vel mortuâ primâ uxore cognitâ, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit invalidum.

2. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

3. Qui ducit uxorem priùs ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam antè corripuit: quia tunc non est divisio carnis in plures.

4. Qui propriam uxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit, quia ipsa jam divisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vi corruptam, aut viduam esse ignoravit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

5. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine: quia interpretatione juris censetur duo matrimonia contraxisse, unum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quòd invalidè contrahat: quia quantum est in ipso, effectus à parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, sive juris, (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) sive facti, modò crimen publicum sit:

ex

ex occulto enim non oritur, si homicidium & censuræ violationem excipias, ut docent *Navar. Con. Laym.* contra *Sylv.* & *Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipso jure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam Judicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cujus authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digno depositione, tollitur per publicam & constantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Unde irregulares sunt 1. Omnes servi propriè dicti, (& secundùm *Laym. l.* 2. *t.* 1. *c.* 8.) etiam originarii, donec consequantur plenam libertatem. 2 Conjugati, nisi uxores consentiant, & castitatem voveant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto juramento vel stipendio, ut Judices, Advocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officiis, ut quidam Clerici in Aulis Principum, in causis civilibus, non tamen criminibus, occupati; vel nisi consuetudo, sciente Papâ, id permittat. 4. Milites saltem quamdiu juramento tenentur; item thesaurarii, & depositarii publici, & qui Rempubl. administrant. Item apparatores, & similes, qui sæva, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. *M. Leo p.* 3. *f.* 369.

Octava ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello justo, vel judicio. Quod ideò statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui utpote lenissimus, neminem unquam læsit, ad hanc autem requiritur, ut occisio aut mutilatio de facto sequatur. Unde non sufficit vo-

luntas,

luntas, nec vulneratio gravis, *Bon. d. 7. q. 4. Tan. d. 6. q. 10. d. 11.* Unde resolves.

1. Non fit irregularis, qui mutilat vel occidit in defensionem inculpatam honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in jure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium, in bello justo vel judicio. *Tan. l. c.*

2. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello justo, (secus tamen, si ad occidendum hunc vel illum in particulari) idem est de Duce exercitûs, tubicine, &c. *Bon. p. 4.*

3. In judicio justo irregulares fiunt, qui ad mortem vel mutilationem cooperantur activè & efficaciter, & proximè, per actionem ex natura sua ad id ordinatam. Dicitur 1. *Cooperantur*: ut Judex ferens sententiam, Notarius eam scribens, Ministri exequentes, Testes, &c. Dicitur 2. *Activè*: id est ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantùm habet passivè, & ex parte ejus, qui occiditur, ut Confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel ad acquiescendum sententiæ justæ, quam non potest differre nisi appellatione injusta, *Cornel. & Dian. p. 4. t. 22. R. 99.* Dicitur 3. *Efficaciter*: quia adjuvans, v. g. ferens ligna, ut comburatur antè jam suffocatus, non fit irregularis, nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat. Dicitur 4. *Proximè*: quia qui remotè tantùm cooperantur, non fiunt irregulares, ut qui gladios faciunt, aut vendunt, item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores, Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat, Judicem sine acceptione perso-

narum fungi debere suo munere: quia hi omnes sunt tantùm causa remota. Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicujus sequeretur, aut etiam acceleraretur, v. g. si quis efficaciter urgeret reum, ut scalam ascenderet, vel ad hoc illum juvaret, vel si judici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proximè cooperantes excusari ab irregularitate, v. g. 1. Si fiat ex deliberatione, aut cum semiplena tantùm advertentia, v. g. si dicat Confessarius, aut instiget jumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valdè exigua, ut si jubeat reum adhuc unum gradum ascendere: quia minimum reputatur pro nihilo, *Avila* & *Henr.* apud *Bon. q. 4. p. 1. n. 9.* item *Suar. Regin. Laym.* &c. contra *Vasq. Turri. Hurt. Bauni,* &c. qui censent, ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat, ut publicus minister justitiæ, sive ad causæ probationem, sive executionem, vel ut privatus injustè & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dian. p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 61.* Hinc negant fieri irregularem 1. Confessarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatus ut scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, ut aliquid aptet, quò citiùs extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breviorem. 4. Qui vendit vel commodat scalam, funes, enses, & cætera instrumenta, etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Judice, an teneantur eum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum jam esse mortuum, significavit adhuc vivere, ex quo calcans iterum pede occidit. Dici-

tur 5. *Per actionem ex naturâ suâ &c.* id est, quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici: nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci; nec Judices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio sæculari: nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modò expresse protestentur, se non intendere, ut puniatur pœnâ sanguinis; sed tantùm ut sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut aliis imminentia, vide *Bonac. q. 4. Tan. l. c.* &c.

SOLI DEO GLORIA.

AMICE LECTOR,

Cùm forsan in meliorem tuam, aliorumq; directionem, quadraginta quinque ab Alexandro VII *sexaginta quinque ab* Innocentio XI. *& noviter à Sanctissimo Domino* Alexandro VIII. *damnatas* 31. *Propositiones desideres, libuit easdem tibi in hac medulla annectere.*

DECRETA.

SANCTISS. IN CHRISTO PATRIS AC. D. N. D.

ALEXANDRI PAPÆ VII.

In Congregationibus Generalibus Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis habitis.

Feria V. die 24. Septembris 1665.

In Congregatione Generali Sanctæ Romanæ, & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis

Quiri-

Quirinalis coram Sanctiss. D. N. Alexandro Divina Providentia Papa VII. ac Eminentissimis & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SANCTISSIMUS D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ Disciplinæ relaxativas, & Animarum perniciem inferentes, partim antiquitas iterum suscitari, partim noviter prodire: Et summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam indies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omninò ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens ereptura esset Christianæ vitæ corruptela. Quare, ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret; idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro Pastorali sollicitudine in rectam semitam evocaret, earundem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus seriò commisit. Qui tantum negotium strenuè aggressi, eique sedulò incumbentes, & maturè discussis, usque ad hanc diem infrascriptis propositionibus super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ singillatim exposuerunt.

 1. Ho-

1. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, Anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium visa & tolerata est.

4. Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam posteà legendam, in qua Venerem incidat, non censetur sollicitasse in confessione; ac proinde non est denunciandus.

7. Modus evitandi obligationem denunciandæ sollicitationis; Si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.

8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet Celebranti correspondentem, idq; post Decretũ Urbani VIII.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipẽdii sibi retenta.

10. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre;

Neque

Neque etiam eſt contra fidelitatem, etiamſi promiſſam promiſſione etiam juramento firmata, danti ſtipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in confeſſione omiſſa ſeu oblita, ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti confeſſione exprimere.

12. Mendicantes poſſunt abſolvere à caſibus Epiſcopis reſervatis, non obtentâ ad id Epiſcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ confeſſionis, qui confitetur Regulari Epiſcopo præſentato, ſed ab eo injuſtè reprobato.

14. Qui facit confeſſionem voluntariè nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.

15. Pœnitens propriâ auctoritate ſubſtituere ſibi alium poteſt, qui loco ipſius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, poſſunt ſibi eligere in Confeſſarium ſimplicem Sacerdotem, non approbatum ab Ordinario.

17. Eſt licitum Religioſo vel Clerico, calumniatorem, gravia crimina de ſe, vel de ſua religione ſpargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus, vel ipſi Religioſo, vel ejus religioni publicè, & coram graviſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.

18. Licet interficere falſum Accuſatorem, falſos Teſtes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet ſententia, ſi aliâ viâ non poteſt innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus, occidens propriâ auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam.

20. Reſtitutio à Pio V. impoſita Beneficiatis non

recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eò quòd sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum. si studio literarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.

22. Non est contra justitiam, Beneficia non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium Propositionum examini cura & studium impenderetur, interea idem Sanctissimus re maturè consideratâ statuit, & decre-

decrevit, prædictas Propositiones & unamquamque ipsarum, ut minimum, tanquam scandalosas, esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet; ita ut quicunque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis ac status, etiam speciali, & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Joannes Lupus, Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis Not. &c.

Loco (†) Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI millesimo sexcentesimo sexagesimo quinto, Indictione tertia, die verò 2. mensis Octobris, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, D. N. D. Alexandri, *Divinâ Providentiâ* Papæ VII. *anno undecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis & consuetis Urbis per me Carolum Melanum, ejusdem Sanctiss. D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.*

FERIA QUINTA,

Die 18. Martii Anno 1666.

In Congregatione Generali Sanctæ Romanæ, & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctiss. D. N. Alexandro *Divina Providentia* Papa VII. *ac Eminentissimis & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.*

SANCTISSIMUS D. N. post latum Decretum die XXIV. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt; examinatis sedulò & accuratè usque ad hanc diem infrascriptis aliis quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos & Reverendissimos DD. Cardinales adversus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragio singillatim super unaquaque ipsarum audivit.

Propositio 29. In die Jejunii, qui sæpiùs modicum quid comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31 Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.

33. Restitu-

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascunque Eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti & crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ regularibus, & revocatæ à Paulo V. hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimùm, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula *quamprimùm*, intelligitur, cùm Sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris, & pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgò *regalo*, dum deficiente illa, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficilè inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum, non durat plus quàm per decem annos.

44. Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumaciâ cessante, cessant censuræ.

45. Libri prohibiri donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibitâ diligentiâ corrigantur.

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit ac decrevit, prædictas Propositiones, & unamquamque ipsarum, ut minimùm, tanquam scandalosas esse damnandas & prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet: Ita ut quicunque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii, prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis, ac statûs, etiam speciali & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

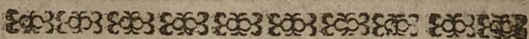
Joannes Lupus, Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis Notarius.

Locus (†) Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto, Indictione quartâ, die verò 23. mensis Martii, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris D. N. D. Alexandri, *Divinâ Providentiâ Papæ VII. anno undecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie*

Campi

Campi Floræ, ac in aliis locis solitis & consuetis Urbis per me Carolum Melanum, ejusdem Sanctiss. D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

FERIA QUINTA,

Die 2. Martii Anno 1679.

In Generali Congregatione Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Vaticano coram Sanctiss. D. N. D. Innocentio, *Divinâ Providentiâ* Papa XI. *ac Eminentissimis & Reverendissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à S. Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SAnctissimus D. N. INNOCENTIUS Papa XI. prædictus ovium sibi à Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas Propositiones, partim ex diversis vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, & partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus subjecit. Quibus Propositionibus sedulò & accuratè sæpiùs discussis, eorundem Eminentissimorum Cardinalium & Theologorum votis per Sanctitatem Suam auditis. Idem Sanctissimus D. N. re posteà maturè consideratâ, statuit & decrevit pro nunc sequentes Propositiones, & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, & in

praxi perniciosas, esse damnandas & prohibendas, sicuti eas damnat & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias Propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Suæ quomodolibet, & ex quacunque parte exhibitas, vel exhibendas ullatenus approbare.

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententiâ probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

2. Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.

3. Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minùs probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc solùm obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, quâ justificari possumus.

8. Comedere & bibere usque ad satietatem, ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus

9. Opus Conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ, ac defectu veniali.
10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.
11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.
12. Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.
13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.
14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.
15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.
16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundùm se.
17. Satis est, actum fidei semel in vita elicere.
18. Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum per se non damno.
19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.
20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis: imò cum formidine, quâ quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in Testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, per quam velit aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

26. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causâ, sive quocunque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solùm licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus; sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi, quàm legatario contra injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primùm incipere eandem habere, cùm paritur, ac consequenter dicendũ erit, in nullo abortu homicidiũ committi.

36. Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcunque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.

41. Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda; & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tanquã ex justitia debitũ.

43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solũ gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale. imò etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sicut illud pluris æstimatur, quàm res spiritualis.

47. Cùm dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles, ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent; Concilium, vel primò videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundò locutione

minus

minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertiò, quando fit concursus.
48. Tam clarum videtur, fornicationem secundùm se nullam involvere malitiam, & solùm esse malam, quia interdicta, ut contrarium omninò rationi dissonum videatur.
49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.
50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.
51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.
52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, secluso scandalo, si absit contemptus.
53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.
54. Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.
55. Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.
56. Frequens Confessio & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.
57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modò honestam.

58. Non

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiatè tantùm confessos, ratione magni concursus pœnitentium, qualis v.g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis aut Indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodò ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimò directè, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri JESU CHRISTI.

65. Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

Quicunque autem, cujusvis conditionis, status, & dignitatis illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de iis disputativè, publicè aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit

(præ-

(præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute Sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii, prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholasticii, aut alii quicunque inposterum se abstineant, & ut paci & charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quàm in Thesibus, Disputationibus, ac Prædicationibus, caveant ab omni censura, & nota, nec non à quibuscunque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec à S. Sede recognita super iisdem propositionibus judicium proferatur.

Franciscus Riccardus, Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis Notarius.

Loco (†) Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI millesimo sexcentesimo septuagesimo nono, Indictione secunda, die verò 4. *Mensis Martii, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D.* Innocentii, *Divinâ Providentiâ* Papæ XI. *anno tertio, supradictum Decretum affixum & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis & consuetis Urbis per me Franciscum Perinum, ejusdem Sanctiss. D. N. Papæ & Sanct. Inquisitionis Cursorem.*

DECRE-

DECRETUM.

Feria V. Die 24. Augusti 1690.

In Congregatione Generali Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram Sanctissimo D. N. D. Alexandro, *Divinâ Providentiâ* Papa VIII. *ac Eminentissimis & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus, in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à sancta sede Apostolica specialiter Deputatis.*

SAnctissimus D. N. ALEXANDER Papa VIII. non sine magno animi sui mœrore audivit duas Theses, seu Propositiones, unam denuò, & in majorem Fidelium perniciem suscitari, alteram de novo erumpere; Et cùm sui Pastoralis officii munus sit, oves sibi creditas à noxiis pascuis avertere, & ad salutaria semper dirigere, dictarum Thesium, sive Propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus sedulò commisit, qui pluries re maturè discussa infrascriptis Thesibus, seu Propositionibus super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ singillatim exposuerunt.

1. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: Formalis verò in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè. HUNC HOMO NON TENETUR AMARE, NEQUE IN PRINCIPIO, NEQUE IN DECURSU VITÆ SUÆ MORALIS.

2. Peccatum Philosophicum se morale, est actus humanus

manus

manus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum verò & mortale, est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ pœnâ dignum.

Quibus peractis, Sanctissimus omnibus plenè & maturè consideratis, primam Thesem seu Propositionem declaravit hæreticam, & uti talem damnandam & prohibendam esse, sicuti damnat & prohibet sub censuris & pœnis contra Hæreticos, & eorum fautores Jure expressis; Secundam Thesem seu Propositionem declaravit scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam & erroneam, & uti talem damnandam & prohibendam esse, sicuti damnat & prohibet, ita ut quicunque illam docuerit, defenderit, ediderit, aut de ea etiam disputaverit publicè, seu privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi. Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii, prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, & specialissimâ notâ dignis, ne prædictam Thesem seu Propositionem ad praxim deducant.

Alexander Speronus, S. Romanæ & Universalis Inquisitionis Notarius.

Loco (†) Sigilli.

Die 24. Augusti 1690. supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Palatii S. Officii, in acie Campi Floræ, ac aliis locis solitis & consuetis Urbis per me Franciscum Perinum, SS. D. N. Papæ & Sanctiss. Inquisit. Cursorem.

DECRETUM.

Feria V. Die 8. Decembris 1690.

In Congregatione Generali Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram Sanctissimo D. N. D. Alexandro, *Divinâ Providentiâ* Papa VIII. *ac Eminentissimis & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus, in tota Republica Christiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à sancta sede Apostolica specialiter Deputatis.*

SAnctissimus D.N. ALEXANDER Divinâ Providentiâ Papa VIII. prædictus: Pro Pastorali cura ovium à Christo Domino sibi commissa de earum salute sollicitus, ut in offenso gradu per rectas semitas possint incedere, & pascua nimium perniciosa in pravis doctrinis exhibita vitare, unius supra triginta Propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis ac Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus commisit, qui tantum negotium diligenter aggressi, eique sedulò, ac pluries incumbentes, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ singillatim detulerunt.

Propositiones autem sunt infrascriptæ, videlicet:

1. In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale, & demeritum sufficit illa libertas, quia voluntarium ac libe-

liberum fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa, non excusat à peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem DEO non pro solis Electis, sed pro omnibus, & solis Fidelibus.

5. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis, nullum omninò accipiunt à Jesu Christo influxum, adeoque hinc rectè inferes, in illis esse voluntatem nudam, & inermem, sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro, non tam utilis, quàm perniciosa est, sic ut proinde meritò possimus petere, à gratia sufficienti *Libera nos Domine.*

7. Omnis humana actio deliberata, est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

8. Necesse est infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem & disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio, quâ quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens.

11. Omne quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam Fides: & etiamsi videantur credere, non est Fides divina, sed humana.

13. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur,

mulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.
14. Timor gehennæ non est supernaturalis.
15. Attritio, quæ gehennæ & pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei, propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.
16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio naturæ rei, idipsum quodammodò dictante.
17. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.
18. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.
19. Homo debet agere totâ vitâ pœnitentiam pro peccato originali.
20. Confessiones apud Religiosos factæ, pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.
21. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, seu satisfactione, ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.
22. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.
23. Similiter arcendi sunt à sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.
24. Oblatio in templo, quæ fiebat à B. V. Maria in die Purificationis suæ per duos pullos columbarum,
unum

unum in holocaustum, & alterum pro peccatis, sufficienter testantur, quòd indiguerit purificatione, quòd Filius, qui offerebatur, etiam maculâ Matris maculatus esset, secundùm verba legis.

25. Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.

26. Laus quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus, *In nomine Patris*, &c. prætermissis illis, *Ego te baptizo.*

28. Valet Baptismus collatus à Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus verò in corde suo apud se resolvit, *Non intendo, quod facit Ecclesia.*

29. Futilis, & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Oecumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clarè fundatam, illam absolutè potest tenere & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani VIII. *In eminenti*, est subreptitia.

Quibus maturè consideratis, idem Sanctissimus statuit & decrevit, 31. supradictas Propositiones tanquam temerarias, scandalosas, malè sonantes, injuriosas, hæresi proximas, hæresim sapientes, erroneas, Schismaticas, & Hæreticas respectivè esse damnandas & prohibendas, sicut eas damnat & prohibet, ita ut quicunque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in Excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mor-

cis) ab alio quacunq; etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute Sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii, prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Non intendit tamen Sanctitas Sua super hoc Decretum alias Propositiones in majori numero ultra supradictas 31. jam exhibitas, & in hoc Decreto non expressas approbare.

Alexander Speronus, Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis Notarius.

Locus (†) Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI millesimo sexcentesimo nonagesimo, Indictione 13. die 20. Decembr. Pontificatus autem Sanctiss. D. N. D. Alexandri, *Divinâ Providentiâ* Papæ VIII. *anno secundo, supradictum Decretum affixum & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Palatii S. Officii, in acie Campi Floræ, ac aliis locis solitis & consuetis Urbis per Franciscum Perinum, Sanctiss. D. N. Papæ & Sanct. Inquisitionis Cursorem.*

Joannes Baptista de Comitibus
Magn. Curs.

(o)

IN-

INDEX RERUM,

Quæ hoc libro continentur: quibus in hac editione inserti sunt Authores de iis tractantes.

Aspe-

Episco-

Inno-

Judæi,

Libros

Pœni-

Renun-

Sacri-

Franc.

Suspi-

FINIS.

S. CAROLI
CARD. BORROMÆI
De præcipuis Clericorum, Confessariorum, Concionatorum & Parochianorum Officijs
ENCHIRIDION.

Audite disciplinam, & estote sapientes, & nolite abijcere eam.
Proverb. cap. 8. v. 33.

(†)

PRIMA PARS.

ADMONITIONES SANCTI CAROLI,

Depromptæ è Concilio Mediolanensi Provinciali quarto, parte Tertia, capite septimo, ad universum Clerum: Ecclesiasticæ vitæ formam, Sanctèque vivendi ab eo compendiosè præscriptam rationem edocentes.

PRÆFATIO.

PErvetus illud institutum est, tum Sanctorum Patrum usu, tùm Ecclesiæ auctoritate comprobatum, ut, quæ sacerdotalem clericalemque disciplinam, officia, ac partes eius maximè attingunt, ea certis monitionibus comprehensa, ab Episcopo in Synodis clero proponantur. Cujus instituti ratione atque exéplo nos adducti, de Episcoporum nostrorum consilio, atque assensu, monitiones infrà ordine præscriptas, edendas censuimus, quibus pro libito suo unusquisque Episcopus addat, & detrahat, prout Ecclesiæ suæ clero pro temporum ratione utile esse viderit: tum illas in unaquaque diæcesana synodo, sessione publica, universo clero de libro accuratè legi, graviterque pronunciari mandet; ut, quò sæpius repetitæ, frequentiorique studio illæ traditæ, atque expositæ sunt, eo diligentiùs ac religiosiùs sanctis Ecclesiasticæ disciplinæ, vitæque officijs universus Clerus in omnes sese partes conformet.

Primò, fratres & filij in Christo charissimi, memores perpetuo estote vocationis, qua nos dignatus est Dominus noster.

Qua assidua recordatione, memoriaque excitati,

eam

eam vos virtutem induite, ut videant alij, quasi lumen aliquod, vestram sanctitatem elucere.

Quæ si magna in alijs vitæ Christianæ institutis requiritur, certè in vobis, qui mysteriorum DEI ministri, divinæq; gratiæ dispensatores estis, major inesse debet.

Et sicut sacro ordine à reliqnis hominibus seiuncti estis, ita à communis fidelium vitæ usu sejuncti præcipuum quoddam, atq; hoc præstantiùs vivendi genus sequimini, quo ordinis dignitate præcellitis.

Cælestem in terris vitam, tanquam Angeli Dei, moribus vestris exprimere usque adeò studere, ut à vobis divinarum virtutum exempla ad cæteros emanent.

Vna animi consensione, unoque spiritu in ijs elaborate, ut & divino cultui, & cælestium rerum meditationibus, & orationi, & sacrarum, Ecclesiasticarumque literarum studiis vacetis; tum depositis secularibus, vanisque sollicitudinibus ab omni vitiò alieni, in via Domini rectè ambuletis.

Charitatem inprimis, quæ seminarium est omnium virtutum, omni studio amplectimini.

Humilitatem, mansuetudinem, patientiam, justitiam, temperantiam, officiaque Christianæ pietatis reliqua colite. Quæcunque denique sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque sancta ac religiosa, ea cogitate, eaque agite.

Virtutes Sanctorum Patrum, quas præcipuas & quasi hæreditarias vobis ad imitationem reliquerunt, non adumbrate solum, sed omninò exprimere certatim contendite.

Vtque illi, sic vos, abstinentiæ & jeiuniis de-

diti, clericalis disciplinæ ac vitæ castissimæ studiosi, tum patriæ cœlestis sitientes, Deo servite assiduis divinarum laudum officijs, & in Ecclesia, quasi in perpetua vestra sacerdotali, clericalique statione cōtinenter versemini.

Quæcunque demum de muneris vestri partibus, de vita, modo, vel Pontificum sanctionibus, vel Oecumenicis Concilijs, vel Provincialibus, Diæcesanisque Synodis, vel alia ratione præscripta sunt, ea vos servate, ac præstate diligenter.

Omnes, qui canonicarum horarum officijs devincti estis, statas eas preces horarias recitate ad præscriptam Calendarii anniversarii rationem, ac ritum.

Nec verò negligenter, sed attentè, piè, decorè, supplicique mente illas dicite.

Studiosè propterea legite, quæ præsertim à Beato Antonino Archiepiscopo conscripta sunt, de negligentia in persolvendis horis canonicis, ut, quæ eo nomine errata sunt, omninò caveatis.

Expletis canonicarum horarum officiis, si quid in illis aut negligentia, aut alia culpa commiseritis, paululum colligentes vos, veniam à Deo petite.

Qui Sacerdotes estis, Missæ Sacrificium sæpiùs facite, sanctè ac religiosè.

Ad illud faciendum parate vos omni pietate, in tam alti mysterii meditatione toto animo defixi; Et quò purius id faciatis, propriam conscientiam, diligenti, accurato, frequentique examine discutite; tum singulis saltem hebdomadis, atque adeò sæpius, & omninò semper, cum peccati mortalis conscij estis, uni è Confessariis Sacerdotibus, ad

Cleri confessiones audiendas constituto, confitemini.

In ea Sanctissimi Sacrificij actione ab erroribus vel levissimis omninò cavete.

Quæ de illo piè, riteque celebrando præscripta sunt, ea vos studiosè diligenterque servate.

Diaconi, Subdiaconi, & clerici inferiorum ordinum, quicunque estis, quæ de confitendis sæpè peccatis, de Communione frequenter sumenda vobis jussa sunt, integrè, & sanctè omnia, ut debetis, præstate.

Confessarios Sacerdotes, per nos vobis constitutos; quos etiam tanquam vitæ vestræ duces ac magistros elegimus, adite.

Ecclesiasticæ militiæ omnes vos adscripti estis; ad pietatis religionisque exercitationes vos vocatos esse cognoscite.

In omni inprimis sancta oratione vos assiduè exercete; tum in mediationis, tacitæquè piæ orationis studio singulis diebus, certo temporis spatio, toto castissimi animi sensu incumbite.

Hæc sanctis precibus, præter cætera, supplices, præsertim afflictis rei Christianæ temporibus, orate Patrem misericordiarum, & Deum totius consolationis.

Ut misereatur populi sui.

Ut fidelium animos ad vitia fugienda, ad virtutesque amplectendas Sancti Spiritûs sui ardore inflammet.

Ut è Principum, Regumque animis evellantur, si quæ sunt, discordiæ semina.

Ut ii una animi consensione Christi Regnum

propagare ſtudeant, unamque Dei gloriam, atque Eccleſiæ matris defenſionem propoſitam habeant.

Quicquid verò temporis à divinis officiis, ab orationis, contemplationisque exercitatione ab Eccleſiaſticis functionibus, & ab aliis neceſſariis actionibus vacuum habetis, non in otio, neque in deſidia, nec vero in rerum novarum curioſitatibus illud conterite: ſed cum in ſortem Domini vocati ſitis, eius legem die ac nocte meditemini.

Sacrarum igitur literarum ſtudia diligentius colite, quæ uſque adeò complecti debetis, ut, qui aſpernetur, contra eum dicat Dominus. Quia tu ſcientiam repuliſti, & ego repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.

Frequenter ad ſtatas lectiones, & ad literarum tractationes vobis præſcriptas convenite.

Attento animo in ijs adeſte, atque in dies ad uberiorem Sacrorum ſtudiorum fructum progreſſionem aliquam habete, ut ad Epiſcopum aliquando vocati, & diligentiæ, & doctrinæ teſtimonium detis.

Si qui eſtis, qui vel tarditate ingenij, vel ingraveſcente ætate magnum in literis progreſſum habere non poteſtis, ne deſiſtite tamen. Primum oratione frequenti intelligentiam eò diligentius poſtulate, & ad pietatis, modeſtiæque ſtudium, ac Sanctorum morum diſciplinam incumbite; tum ſæpius Sacerdotes peritiores conſulite, & ad clericales, ſacerdotaleſque exercitationes convenite, & libentius, & frequentius.

Concionibus etiam, atque lectionibus ſacris, quæ in Eccleſia conſtitutis diebus habentur, cum omnes,

omnes quicunque estis, tum maximè, quibus potissimum conciliaribus decretis jussum est, quo decet habitu, frequentissimi adeste,

Lectione librorum spiritualium & Clericalium, qui probati sint, animos, mentesq; vestras pascite.

Quatuor præsertim locos ex cathechismi Romani Doctrina, de duodecim fidei articulis, de septem Sacramentis, de decem Præceptis, de Oratione Dominica in promptu, atque explicatè habere, omni studio contendite.

Cum ijs, & Præceptorum Ecclesiæ cognitionem & preces horarias recitandi peritiam, & Ecclesiasticorum rituum, cæremoniarumque notitiam conjungite.

Pauculos libros, quorum necessarius delectus vobis, decretis vel provincialibus, vel diœcesanis præscriptus est, habere ne omittite, aut negligite.

Qui pro facultatibus, proque studiorum ratione plures habere possunt, eorum optamus, & laudamus in ijs comparandis diligentiam.

At libros de rebus jocosis, ridiculis, obscænis, inanibus, ad poësisque prophanæ studium pertinentibus, vulgari aut latino sermone conscriptos, procul abijcite.

Nec verò musicas cantiones ridiculè, voluptariè parumq; pudicè exaratas adhibete.

Quotidie aliquid ex sacris Biblijs legite; ac si per Ecclesiasticas occupationes licet, qui apti estis, aliquid item ex sanctorum Patrum opusculis, Gregorij Magni Pontificis, Cypriani, Ambrosij, Augustini, Chrysostomi, Bernhardi, & aliorum, qui sanctitatis, & doctrinæ laude in Ecclesia celebrantur.

In ijs ad legendum ſanctiſſimum Patrem Ambroſium Epiſcopum vobis potiſſimum proponite.

Illius præcipuè librum de ſacerdotali Dignitate legite, quo libro Eccleſiaſticos homines commonuit de perfectæ vitæ inſtitutione.

Libros item officiorum, quos, ubi primum Epiſcopus is factus eſt, cleri Mediolanenſis potiſſimum cauſa edidit, in manibus aſſiduè habere.

Hos atque alios præterea libros de ſacerdotalis, clericaliſque vitæ rationibus, & officijs, de animarum cura, de Chriſtianæ pietatis ſtudijs, & exercitationibus, de alijſque ejuſdem generis, piè conſectos, ita legite, ut quæcunque ad vitæ ſanctæ normam accommodata ex illis animadvertiſtis ac didiciſtis, moribus exprimatis.

Conciliorum item provincialium & diœceſanorum conſtitutiones & decreta non percurrite ſolùm, ſed uſque adeò ſtudioſè legite, ut quæ legeritis, poſt etiam taciti vobiſcum aliquando mente repetetis, ac videatis ſimul, non ſolùm ſi quicquam eſt, quod contra illorum præſcriptum egeritis, verum ſi quid etiam aliud eſt, quod ex ejſdem exequi, præſtareve omiſeritis aut neglexeritis. Quod ut præſtetis, curate omnino, atque efficite.

Eſtis Divina miſericordia, in Eccleſiaſtico ordine conſtituti, ad Gloriam Dei conſervandam, propagandamq; ideò tum ordinis veſtri miniſterium, quod explere debetis, videte, tum dignitatem ac decorem ſervate.

In inceſſu, ſtatu, geſtu ita vos præbete, ut ab ordinis, quem ſuſcepiſtis, nomine & ratione, nullo ſ nè modo diſcrepetis, propoſito vobis Beati Pa-

tris Ambrosij judicio, qui clero adscribi hominem recusavit, propterea quod eius gestus, & incessus dedeceret.

Habitu non exquisito, non delicato nimis, non serico, ne ornamento quidem: rursus non sordido, non neglecto, sed gravi & talari, atque ejusmodi tum domi, tum foris pro uniuscujusque vestrum ordinis, gradusque ratione utamini, ut à decretis eo de genere editis, nulla in re vel minima discedatis.

Coronam, quod insigne est ordinis clericalis, pro ratione ordinis, quo vos singuli initiati estis, latam & conspicuam deferte.

Parca, & frugali mensa contenti sitis, & suppellectili etiam modesta, ac tenui potiùs.

Ab omni splendido apparatu, pompaque seculari abstinete.

Quæcunque acu picta, variè intexta, aulæa item, & peristromata reijcite.

Imagines domi non prophanas, sed eas habere, quæ pietatis, & religionis argumentum, & adjumentum præbeant.

In omni vita à fastu, luxu, ambitu, ambitione & à vanitate longe refugite.

Nec verbis quidem præscriptum vitæ modum pervertite.

Nihil scurriliter, nihil jocosè, nihil turpiter loquamini.

Absint à vobis maledicta, obtrectationes, curiositas, levitas, assentationes ac nugæ.

Temperantiæ clericalis disciplinam vobis præscriptam in reliquis etiam omninò tenete.

Comessationes, compotationes, convivia, laica-

liave, tum maximè, in quibus mulieres interveniunt, evitare.

Hospites excipite: at illis excipiendis intra parsimoniæ fines vos continere, ita ut clericalis frugalitatis, non sumptuosi convivij testes illos habeatis.

A ludis, spectaculis, circulatorumque, atque id genus vilium hominum præstigijs procul estote.

Arma abijcite.

Sic deniq; cor vestrum corroborate, ut inania spectacula non appetat, à mundi ludis, atq; ineptijs abhorreat.

Sensus autem vestros ita dirigite, ut cum à Deo utiliter dati sint tanquam rationis ministri, ne eos perperam adhibeatis sicut satellites cupiditatum.

Sit igitur vester oculorum aspectus simplex, & pudicus.

Aurium sensus castus, & prudens, casta mens, casti omnes sensus.

Vitæ, & morum consuetudo casta, & spiritualis.

Ad eorum Sacerdotum, qui in eiusmodi vitæ studijs ac disciplina exercitati sunt, familiaritatē vos adjungite, ex qua nobis vestræ ad sanctè agendum progressiones constent.

Ad castitatem autem conservandam munite omnem viam.

Legite propterea sæpè illum Beati Cypriani martyris de singularitate Clericorum librum, qui vos in hac ut in alijs instruet virtutibus.

Suspectarum autem mulierum consortium omninò vitate.

Cum alijs verò quibusvis mulieribus, quamvis vel ar-

vel arctissimo consangvinitatis, vel affinitatis vinculo vobis illæ conjunctæ sunt, nec ijsdem domicilijs ædibusque simul habitate, nisi cum ex causa alicui vestrum aliquando Episcopalibus literis permissum sit.

In famulatu laicorum ne sitis, multò minus fœminarum, quamvis nobilium.

Ne verò illas musicam, literasve docete, nisi scripta nominatim facultate ab Episcopo permissum cuiquam sit.

Ædes Ecclesiasticas ne laicis locate, nisi concessu Episcopali.

At ne ipsas quidem patrimoniales locationes ijs date, quorum vita, moresve suspecti sint.

Secularibus verò negotijs, ut est Sancti Pauli Apostoli documentum, ne vos implicate.

A cujusvis generis mercatura quæstuosa, omni negociatione, prædiorum conductione, tum alijs, ut Provinciali decreto Vobis interdictum est, prorsus cavete.

Ne pecuniæ, lucrive avidi sitis; nemo namque potest servire Deo, & mammonæ: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget, aut unum sustinebit, & alterum contemnet, inquit Christus Dominus.

Si qui pauperes estis, ne cupiatis divites fieri, ut ne incidatis in tentationes multas, & in laqueum diaboli.

Paupertatem vestram nè molestè ferte: paupertatem dilexit, & docuit cœlestis magister Christu, qui nascens in præsepio ponitur, & nudus in Cruce moritur. Scitote paupertati socias adjungi sobrie-

brietatem, abſtinentiam, & reliquas virtutes, quibus prælucere oportet miniſtros Dei.

Proponite vobis Sanctorum veterum Patrum vitam, qui lucrum non ſpectabant, temporalia non quærebant, & nihil ijs tamen deerat: imò in paupertate illis aliquando abundabat, quod alijs erogarent.

Ne igitur, quia tenuem reditum habetis, lucrum quærite, ne quæſtum vos appetendo, injuriam veſtro ordini faciatis avaritiæ ſordibus volutati.

Non ſeculi vos mercatores, non mammonæ miniſtri eſtis, ſed Chriſti mercatores: nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ſed bonorum operum abundantia, cum charitate conjuncta, facite theſauros in cœlis.

Studete vos animas lucrari Deo, & cœleſte horreum augere.

Exemplo Sanctorum, vos paupertate, ſobrietate, ac parſimonia ita agite, ut non modo à ſupervacanearum rerum uſibus abſtinentes, ſed veſtro etiam defraudantes victu, Eccleſias veſtras, & Altaria exornetis, ſarta tecta habeatis, ſacra ſupellectili inſtruatis: Alienis item neceſſitatibus ſubveniatis, & pauperibus opitulemini.

Qui vero uberiores Eccleſiaſticos reditus habetis, Eccleſias, è quarum prædijs fructus percipitis, eo magnificentius, & auguſtius, quo amplioribus donis, bonisve, auguſtiorique liberalitate illæ dotatæ ſunt, illuſtri ſtructura, præclaro opere reficite, egregijſque muneribus exornate, tum omni Eccleſiaſticæ ſupellectilis apparatu inſtruite.

Chriſti viſceribus ſubſtantiam Eccleſiaſticam eroga-

rogate, pauperibus ſcilicet, peregrinis, viduis, pupillis, ægrotis, in vincula conjectis, captivis; quibus egentibus, & eſurientibus cum ſubvenire poſſitis, ſi alimenta neceſſaria denegatis, violatæ charitatis rei eſtis in conſpectu Domini.

Memores eſtote ejus, quod à Sanctiſſimo Patre Ambroſio ſcriptum eſt, Sua fideles eo animo obtuliſſe Eccleſiæ Miniſtris, ut per eorum manus, quorum fidei, atque integritati ſumma omnia tribuebant, ad pauperes pervenirent.

Vos item alij, quicunque eſtis, quorum fidei Chriſti patrimonium propriè ad divini cultûs, pauperumque uſum commiſſum eſt, cavete, ne ambitione, aut cupiditate prolapſi in alium, quam cui addictum eſt, convertatis, idque propterea ſacrilegij rei damnationem æternam ſubeatis.

Vniverſi autem vos, & ſinguli Eccleſiaſtici ordinis homines, ut ſummatim complectamur, quæ muneris veſtri ſunt, vobiſcum frequenter recolite, miniſterium veſtrum explere ſtudete. Sanctiſſima ſtudia Religionis, & officij veſtri rebus alijs potiora ducite. In rerum Divinarum, Sacrarumque cognitione omni cura incumbite; quæ divina, quæ ſempiterna ſunt, divitiarum, & honorum, & terrenarum rerum cogitationibus abjectis, amplectamini: reſtincto cupiditatum ardore, integros, caſtosque vos ſervate; mundi voluptates, quæ à Divinis Præceptis detorquent, declinate: prædiorum Eccleſiaſticorum, quæ non avaritiæ præda, ſed inſtrumenta charitatis relicta ſunt, reditu, & fructibus non abutamini; humilitati ſtudete charitatis opera præſtate: induimini Dominum: Jeſum Chri-

ſtum, Sanctorumque ejus facta imitemini, & horum imitatione, & illius inprimis Divinis Præceptis, inſtitutisque conformati, in vocatione, qua vocati eſtis, dignè Deo ambuletis, tum vitæ veſtræ ſplendore laicis hominibus lumen præferatis ad vitam ſanctè inſtituendam, tum vos repoſitam vobis juſtitiæ coronam demum percipiatis.

Omnes prætereà, & ſinguli, qui hujus Eccleſiæ miniſterio adſcripti aliquo modo eſtis, & diœceſin, & Eccleſias, quas in ea obtinetis, quibuſve adſcripti eſtis, ſtationes veſtras, in quibus manendum vobis ſit, putate.

In illis ipſi reſidete.

Eccleſiaſticas ipſas Ædes habitate, ibique domicilium veſtrum verè conſtituite, & habete.

Debitis muneribus, atque oneribus ſatis facite.

Alia item agite ac præſtate ex præſcripta conciliaribus decretis fructuoſæ, ſalutariſque reſidentiæ ratione.

Quicunque item Clerici minorum Ordinum eſtis, in Eccleſijs, quibus adſcripti eſtis, ſinguli, ordinis, quo initiati eſtis, functiones tali pietate obite, ut digni habeamini, qui deinceps altiorem gradum aſſecuti, ſanctæ Dei Eccleſiæ inſerviatis.

Nemo autem veſtrum, quicunque eſtis, ſi alicui functioni eſtis deputati, ab Eccleſiaſtica ſtatione perſonaliſque reſidentiæ munere diſcedat, niſi cauſis per Epiſcopum probatis, & etiam conſenſu literis expreſſo.

Hæc, quæ communiter, atque universè vos moniti eſtis, ſinguli ſervate ſtudioſe, ac diligenter.

At præterea ſigillatim, nominatimque vos, qui in Ca-

in Cathedrali Ecclesia dignitates obtinetis, Canonici item tum ejusdem Ecclesiæ, tum reliquarum quarumvis Ecclesiarum collegiatarum, vel urbanarum, vel diœcesanarum, quicunque sitis, in omni canonicalis disciplinæ officio ita agite, ut canonicè, nempe canonum legibus, ad vitæ vestræ institutum pertinentibus, & constitutionum provincialium, diœcesanorumque rationem congruenter vivatis.

Id primò maximè studete, ut in conspectu Dei omnipotentis, puro corde, & casto corpore ministretis. Tum singuli vos, ordinis dignitati, aut canonicatui annexi functiones explete: canonicalisque muneris partes præstate.

Omnes in choro statis horis assistite, & ad Deum pro fidelibus, pias, religiosasque fundite preces.

Dum eo loco estis, memores estote adesse Christum Jesum Dominum, cui servite cum timore & tremore.

Non pigri, non somnolenti, non oscitantes adestote: non mente vaga, non vagis oculis, non indecenti corporis statu.

Attentè, studiosè, ritè, piè, religiosè divinas laudes concelebrate: & psallite DEO in conspectu Angelorum, cantantes in cordibus vestris Domino.

In choro, nemo privatim; nemo tacitè officium recitet, sed omnes pariter, quicunque adestis, senes cum junioribus, laudate nomen Domini in Psalmis, Hymnis, & Canticis.

A quibuscunque colloquijs, & â literarum, ac librorum lectionibus, atque ab omni vagatione abstinete.

Pro temporis autem, & officij ratione ſedete, ſtate, genua flectite, caput aperite, & inclinate. Accuratè demum omnia obſervate, quæ eo de genere vobis præſcripta ſunt, ita ut veſtro exemplo alijs Sacerdotibus, Clericiſque, & rectè, ritèque pſallendi, & ſanctè orandi, & piè agendi animum addatis. In pſalmorum autem, canticorum, & hymnorum intelligentiam ſtudioſè incumbite, ut dum pſallitis, pro ſenſuum ſanctiſſimorum, quos mente concepiſtis, ratione, vos ad omnem pietatis devotioniſque affectum excitetis.

Non ordinariæ diſtributionis lucro adducti, ſed Dei charitate, religioniſque cultu commoti, divinis officijs adeſte, ut verè, ex animoque Pſalmi verba illa concinatis, Voluntariè ſacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum eſt. Divinis officijs abſolutis, paululum omnes in choro piè orate, inde abeundi ſigno per præfectum dato, conſurgentes, quo ordine ad chorum acceſſiſtis, eodem in Sacriſtiam redite, ubi cappas qui illas induti eſtis, & ſuperpellicea ſine ſtrepitu ullo vel ſuſurratione deponite.

Canonicales veſtros conventus ſtatis hebdomadæ diebus capitulariter habete.

Omnes, qui debetis, ad illos convenite.

Inde ne diſcedite, niſi miſſione à Capituli præfecto impetrata. Singuli ordine & loco ſedete. Sententiam modeſtè dicite, & ſuo quiſque loco, non præpoſterè.

A verbis ſcurrilibus abſtinete.

In rebus conſultandis rixas, jurgia, & contumelias cavete.

In ini-

In initio, & fine unius cujusque Capituli statas orationes dicite.

Priori loco tractanda proponite, quæ ad divinum cultum, ad Spiritualis vitæ progressionem, ad Ecclesiasticam disciplinam tuendam; tum quæ ad rerum temporalium gubernationem pertinent, ne negligite.

Cætera hoc de genere toto servate, quæ provincialibus constitutionibus vobis præscripta sunt. Omnia inprimis agite pace mutua, concordi voluntate; & charitate fraterna vos invicem diligite. Canonici enim estis; qui, sicut pro collegij ratione, ex antiquo instituto unà in collegiata Ecclesia, unoque item in canonicali domicilio collocati fuistis, ita uno pacis & charitatis fœdere, unaque animorum consensione conjunctissimi, sicut nascentis Ecclesiæ ministri, quorum erat cor unum, & anima una, experiundo videte, sicut in Psalmo scriptum est. Quam bonum, & quam jucundum sit, habitare fratres in unum.

Quicunque verò estis, qui inter Canonicos, Præpositi, aut Archipresbyteri, aut alterius dignitatis nomen, gradumve obtinetis, sicut honore, & dignitate præstatis; ita virtutum exemplis, vigilantique in vestri muneris curæve partibus obeundis sollicitudine prælucete.

Parochi præterea, & cæteri quicunque estis, etiam Præpositi, Archipresbyteri, alijvè, qui animarum curam geritis, præter ea, quæ vos cum reliquo Clero communia universè monuimus, illa etiam, quæ præcipuè de vobis decreta sunt, præstate omni sollicitudine.

In primis, oves vobis concreditæ, cognoſcendæ ſunt, & appellandæ nominatim, paſcendæ, & cuſtodiendæ item.

Animarum igitur numerum in catalogum redigite ad ſcriptam normam,

Eorum, qui baptizantur, qui item confirmantur, & compatrum etiam, qui adhibentur, nomina deſcribite.

Matrimonia in codicem referte.

Parochiæ veſtræ incolarum vitam, & mores inveſtigatæ.

Indagate omni ſtudio, ſi qui ſint, hæreſi contaminati, aut ſuſpecti, aut ſi qui ſint, qui hæreticorum libros habeant, vendant, emant, importent, vel legant, eoſquè ſtatim denunciate.

Monete etiam populum, ut id ipſum etiam præſtet, ad noſtri edicti præſcriptum: quod ſtatis temporibus de more promulgate.

Perquirite de dictis, & factis eorum, qui ex hæreticorum finibus veniunt.

Diſpicite, ſi qui è Parochiæ veſtræ finibus ad loca proficiſcantur, ubi impunè prædicatur, quod à Catholica fide alienum eſt, tum etiam an ij, profectionis facultate impetrata, agant ad præſcriptum decreti in Concilio provinciali tertio promulgati. Inveſtigate propterea de ijs, qui in veſtra parochia docent, eorundemque mores, vitam, & fidem obſervate, reliqua de ijs ipſis præſtate, quæ concilijs Provincialibus præſcripta, juſſave ſunt.

Videte, & cavete, nè ſuperſtitiones magicæ cantiones, & ejuſmodi diabolicæ ſuperſtitiones, in populo veſtro ſint.

Co-

Cognoſcite publicos peccatores, corruptores aliorum, concubinarios, adulteros, uſurarios, blaſphemos, & denunciate.

Cognoſcite etiam alios populorum corruptores, qui feſtis diebus non Deo, ſed aleis, ludis, choreis, diabolo ſerviunt, quique feſtorum dierum cultum quovis modo violant, quales ſint, neque obſervant pontificias, neq; provinciales de diebus feſtis colendis conſtitutiones aut edicta Epiſcopalia.

Iſtos ab ea malè agendi corruptela revocare, ac deterrere, omni pietatis officio ſtudete: tum Epiſcopo etiam, ſicut opus erit, ſignificate, ut pro curæ Epiſcopalis officio ſalutare remedium afferatur.

Rurſus agnoſcite etiam pauperes, viduas, pupillos, cæteroſque aliena ope egentes, quibus & ſalutari conſilio, & conſolatione, & re ſubvenite aut ſi minus re poteſtis, cohortatione alios accendite ad eos ſublevandos.

Si quæ illorum gravior inopia depoſcit, feſtis etiam diebus à pia fidelium liberalitate aliquid in Eccleſia colligendum curate, ut ab Epiſcopo præſcribetur, quod ipſis in eleemoſynam conferatur.

Seorſum etiam locupletes parochiæ incolas convenite, quibus pauperum egeſtates proponite, & oſtendite eis divitias à Deo propterea etiam eſſe tributas, ut inopibus ſuccurrant.

Si qui autem potentiorum opibus in cauſa aliqua oppreſſi ſunt, illos unicè, atque intimè eorum patrocinio commendate, qui vel ex ſuſcepto officio id præſtare debent, vel quibus Epiſcopus hanc curam dederit.

Paſcite inprimis populum vobis commiſſum

Prædicatione verbi Dei, salutaribus monitis, administratione item Sacramentorum, exemplo, & oratione.

In verbo Dei exponendo planè observate, quæ constitutione provinciali & alijs Concionatoribus, & vobis præscripta sunt.

Pueros festis, Dominicisque diebus in Doctrinæ Christianæ rudimentis instruite.

Provectioris ætatis homines ad eadem intelligenda invitate.

Patres, matresquefamilias monete, ut filios filias, cæterosque, quos in familia habent, ad statas Doctrinæ Christianæ scholas ipsi conducant.

Confratrum, qui ijs scholis adscripti sunt, operam ad hoc institutum adhibete, curateque, ut mutua inter eos charitas morumque disciplina conservetur.

Alios etiam ad tam pium opus amplectendum alacriores reddite, atque excitate, tum assiduis vestris cohortationibus, tum promulgatione thesauri spiritualis indulgentiarum, ijs concessi, qui ijs scholis adscribuntur: in illisque operam navant.

Ne ommittite diebus festis inter Missarum solemnia aliquid ex ijs, quæ in Missa leguntur, fidelibus exponere, & Sanctissimi illius Sacrificij mysterium aliquod explanare, & aliquando sanctiores illius sacrarum Cæremoniarum, rituumque rationes, & significationes explicare, quò diligentius instructi in dies Sacrosancto illi Sacrificio religiosus intersint.

Docete item, quomodo fideles signo Missæ celebrandæ dato, se corde contrito ad eam sanctè audiendam parent.

Cura-

Curate, atque efficite perpetuis vestris monitionum officijs, ut in illa viri aperto capite, mulieres velato, & in omni ejus parte utroque genu flexo, præterquam in Evangelio adsint.

Instruite etiam eos, quàm religiosè non solum in Missæ Sacro, verùm etiam in Divinis alijs officijs versandum.

Quando standum, quando genua flectenda, quando assurgendum.

Quàm valde, dum illa fiunt, celebranturve, fugiendæ confabulationes, strepitus, clamores, imò verò inanes cogitationes, quibus â pia meditatione, & mysteriorum, quæ aguntur, contemplatione, religiosaque oratione animus distrahitur: quàm denique studiosè vitanda reliqua omnia ab eorum officiorum sanctitate & cultu aliena.

Rursus, quàm sanctè, item quàm religiosè, & quàm demisso, humilique habitu in supplicationibus, litanijs & stationibus versandum sit.

Qua reverentia, quoue pietatis studio in Ecclesijs, locisve sacris manendum sit, quæve ab illis procul abesse debeant, idque ex sanctionibus Pontificijs, Constitutionibus Conciliaribus, Episcopalibus præterea Edictis.

Qua etiam, non solum intima religiosi animi præparatione, sed externa etiam cultus, vestitusq; modestia, humili genuflexione, & armis depositis, ad sanctissimam Communionem, tum etiam ad cætera Sacramenta accedendum sit.

Tum docete, ac monete, quomodo dies festi colendi & sanctificandi sint.

Ostendite, indignissimum esse, sacris illis die-

bus, non modo à nefarijs operibus illicitisq; negotijs non abstinere, verum etiam religionis, ac pietatis opera non præstare omni diligentia.

Ac prætereà nefas esse sacros dies ad maxima Dei beneficia recolenda summasque ei laudes persolvendas, ac debitum Sanctis honorem tribuendum institutos, ad illa traduci, quæ ab eo cultu abhorrent, qualia sunt tripudia, ludi, choreæ, spectacula, quibus, ad turpes illecebras incitantibus salutis humanæ hostis diabolus oblectatur.

Denunciate item stata sacrorum temporum jejunia: docete, quomodo jejunandum, quæ peccati gravitas in violandis sacris jejunijs.

Quæ præterea Christianæ pietatis officia in Sanctorum vigilijs?

Quàm sanctè observandum Quadragesimale jejunium.

Statis autem solemnibus, vel adventûs, vel Septuagesimæ, vel aliorum temporum celebritatibus, præmonete fideles, atque diligenter ex pastoraliũ etiam literarum præscripta recitatione, ac ratione instruite ad sacra illorum temporum mysteria, sanctis pietatis officijs religiosè colenda.

Utque ijs omnibus pro temporum, solemnitatumque ratione illi instrui possint, sæpe monete, ut Dominicis, alijsque festis diebus, quemadmodum sacra Tridentina Synodus optat, ad parochialem Ecclesiam conveniant.

Qua in re sæpius monitionem pastoralem de eo genere frequenti populo legite.

Sæpè autem, ac diligenter eosdem docete, quam assiduè orandum sit.

Quo-

Quomodo & tacita supplicis mentis meditatione, & pijs statis orationibus precandum.

Quàm studiosè, ac religiosè suscipiendum vespertinæ communis orationis institutum: quàm diligenter illud semel susceptum, piè retinendum.

Ideòque, cùm aliàs sæpe in anno eam orandi rationem cum Indulgentijs concessis per summa capita explicate: tum præcipue diebus Concilio Provinciali Tertio constitutis, in maxima populi frequentia de scripto pronunciate, atque evulgate.

Dominicis diebus instruite populum, & monete, pro quibus oret, ut est in eodem Provinciali Concilio decretum.

Tum præterea, quas singulis hebdomadæ ferijs præcipuas precationes, Christianasque meditationes, atque in orando exercitationes sibi propositas in promptu habere possit.

Quam sæpissimè verò sermonibus vestris populo proponite locos perpetuæ Christianæ meditationis, de morte, de Judicio, de Inferno, de Gloria, & de Præmio Paradisi. Monete propterea sedulò ac frequentissimè patres matresque familias, ut liberos, familiamque suam ad pietatis, Christianorumque virtutum disciplinam religiosè instituant.

Ad hoc propterea patresfamilias inducite, ut de vitæ spiritualis ratione & pijs exercitationibus libros probatos domi suæ habeant, in quorum lectione versentur, seseque, ac familiam instituant ad sanctè agendum.

De patrumfamilias officio, familiæque institutione, editam in Concilio Tertio Provinciali constitu-

ſtitutionem in parochiali conventu legite, ſingulasque ejus partes explicate.

Tum alia præterea docete, quæ opportune exiſtimaveritis, quibus illi ſe, ſuamque familiam in Chriſtianæ vitæ inſtitutis, atque exercitationibus conforment.

In officinis etiam, & tabernis, diſciplinæ, vitæque Chriſtianæ rationem obſervate: ſi quid autem vel ab artificibus, vel ab inſtitutoribus operarijſve committi animadverteritis, quod diſſolutæ diſciplinæ ſit, id officinarum, tabernarumque dominos graviter monete, oſtenditeque ea in re officij ſui partes.

Eſtis participes, & ſocij laborum, curæque Epiſcopalis; & in meſſe Epiſcopo commiſſa operarij eſtis: elaborate unâ cum eo & contendite, ut populus, cujus curam geritis, tanquam purum triticum, auxiliante Divina Miſericordia, congregetur in horrea cœleſtia.

Depoſitum cuſtodi, inquit B. Apoſtolus Paulus. Id quod vobis ſingulis dictum eſſe putate, ut in grege, tanquam depoſito, fidei, curæque veſtræ commiſſo diligenter cuſtodiendo, ab omnique peccati labe conſervando, cogitationem, ſollicitudinem, curam ſtudiumque omne collocetis.

Parochiæ igitur unicuique veſtrum concreditæ viciniam, cum à cæteris vitijs omnibus vos ſinguli ſollicitè cuſtodite; tum curate etiam, ne odia, ſimultates, inimicitiæ, factiones, nec non temerè jurandi, maledicendi, imprecandi pravæ conſuetudines, ac nè detractiones quidem in ea ſint.

At vitia inprimis, & peccata, ad quæ populum procli-

procliviorem esse animadverteritis, reprehendite, atque exagitate.

Nec verò dissimulate peccata, sed annunciate populo scelera ejus: publicè peccantes coram omnibus arguite, ut & alij timorem habeant.

Idque agite spiritu Fortitudinis Domini, & ut strenui ejus milites, bonam militiam militate, nihil planè trepidantes. Si ab increpatione, ut vos monet Sanctus Gregorius, reticueritis, quia contra vos odia insurgere reformidatis, non jam Dei lucra, sed vestra quæritis,

Non maledictis, non vexationibus, non calumnijs, non alicujus generis contumelijs illud, vel increpandi, vel palam arguendi officium deserite, modo Christi gloriæ, & animarum saluti serviatis.

Rursus non occupandæ hominum gratiæ studio id agere desistite, Servus Dei non essem, si hominibus placerem, inquit Apostolus.

Væ vobis tacentibus, aut dissimulantibus, si grex curæ vestræ commissus perierit; sanguinem ejus de manibus vestris requiret justus & omnipotens Deus.

Si igitur peccator; ne in increpationibus verba vestra blandientia sint: sed, ut à Spiritu Sancto scriptum est, Stimuli sint, & quasi clavi in altum defixi.

Instate opportunè, importunè privatis etiam admonitionibus, consilijs, correptionibus, objurgationibus, ut peccantes, adjutrice divina gratia, in viam salutis evocetis. In usum etiam sanctè ita revocate fraternam correctionem, ut non modò mu-

tua Christiana charitate vos ipsos corripiatis, sed reliquos item, præsertim parochiæ incolas id charitatis & correctionis officium rectè doceatis.

Ad sermonum verò, admonitionum, correctionū partes explendas, locos vobis comparate præcipuè ex Doctrina Catechismi Romani, in quo magna cum populorum vestrorum salutari utilitate versari diligenter potestis.

Neque ad hoc multiplicis vestræ Ecclesiasticæ tractationis genus negligite adjumenta, quæ aliunde utiliter capere potestis.

Cætera autem officia, quæ in Sacramentorum administratione, assidua ad frequentem eorum usum cohortatione, in ægrorum cura, in alijs parochialis muneris functionibus, vobis Provincialibus Diœcesanisque Concilijs præscripta sunt, præstate, atq; exequimini accuratè, ad earumque conciliarium constitutionum, decretorumve normam, omni observantiæ, atque obedientiæ studio vos planè conformate.

Quæ verò decretorum Provincialium, vel Diœcesanorum partes ad laicos, eorumque Christianā disciplinam attinent, quò sæpiùs evulgatæ, atque inculcatæ serventur diligentius, illas, summatim vulgari sermone expressas, crebrô, prout usu venerit, populis vestris proponite, denunciate, explicate, atque in consuetudinem inducite.

Quæcunque denique vel ad vos, vel ad laicos curæ vestræ commissos, pertinent, ea decreta, quo maximo potestis, studio, in omnem executionem, disciplinæque usum introducite Videteque inprimis, ac perpendite, quæ sint, & quam religio-

ſæ muneris veſtri partes: caveteque ut in officijs, & curæ veſtræ functionibus non modo quicquam vos non committatis, ſed ne omittatis quidem: cùm in Sacerdotali vita, pro muneris, quod ſuſtinetis, ratione, tum graviores, tum longè plures, quam in cæteris hominibus eſſe poſſint, omiſſionis culpæ.

Vos præterea reliqui Sacerdotes, quicunq; eſtis, quibus Animarum cura non incumbit, cum alia omnia, quæ Eccleſiaſtici ordinis hominibus de divinorum officiorum cultu, de vitæ honeſtate, & ſtudijs, & vitæ ſpiritualis exercitationibus, præſcripta, aut monita generatim ſunt, tum quæ nominatim, ſigillatimque ad præcipuam veſtram executionem attinet, præſtate omnino.

Vos item reliqui clerici inferiorum ordinum, quæcunque ad vos vel nominatim, vel generatim ſpectant, agite omnia, ſicut clericalis vitæ ratio Canonicorum & Conciliorum decretis præſcripta poſtulat.

Chriſti eſtis, nempe de ſorte Domini & ipſe Dominus ſors, pars ſcilicet veſtra. Tales præbete vos, ut & ipſi poſſideatis Dominum, & poſſideamini à Domino, verèque dicatis, Dominus pars hæreditatis meæ.

Filij mei, nolite negligere: vos elegit Dominus, ut ſtetis coram eo, & miniſtretis illi.

Videte igitur, quam valdè intentos vos eſſe oporteat miniſterijs veſtris, & quàm magnâ vitæ, morumque caſtitate.

Proborum hominum tantum, præcipue Sacerdotum vitæ ſpiritualis laude præſtantium, familiaritate utamini; ex quorum conſuetudine tum fructus

vos capiatis, tum Epiſcopus meliorem in dies de vobis opinionem concipiat.

Majores vereamini, & obſervate; eiſdem rectè monentibus obtemperate.

Præter Latinæ linguæ, & literarum ſtudia, Eccleſiaſticæ inprimis diſciplinæ inſtitutionibus diligenter incumbite.

Sic demum vos moribus, & vitæ modeſtia probate, ut à Parochis, & à Præceptoribus veſtris, tum etiam à populo bonum teſtimonium Epiſcopus habeat, voſque dignos judicet, quos majoribus ordinibus adſcribat.

Vos, qui vel viſitationis munus geritis, vel clericalis diſciplinæ curæ quovis nomine Præfecti eſtis, vel in diœceſi Vicarij foranei conſtituti, in explendis muneris, atque officij vobis commiſſi partibus ſedulò invigilate, atque elaborate.

Onus, quod ſuſtinetis, quam grave ſit, quam plenum curis perpendite; tum quam in eo vobis committendo ſpem, fiduciamque Epiſcopus habuit, videte, tum efficite, ut ejus expectationi reſpondeatis, vigiliarum veſtrarum ſtudijs, aſſiduaque ſolicitudine.

Eccleſias, quæ in uniuscujuſque veſtrũ regione ſunt, ſedulò viſitate, earumque partes ſingulas inſpicite.

Perveſtigate in uniuſcujuſque parochiæ finibus, an aliqua publicorum peccatorum labes, an flagitia, quibus Epiſcopali cura Epiſcopus medeatur, neceſſe ſit.

Univerſo Clero, pro regione commiſſa, invigilate diligenter, illudque inprimis videte, ut in diſciplinæ Eccleſiaſticæ moribus, inſtitutis, atque offi-

officijs se contineat, clericalisque moderationis legibus congruenter vivat.

Indecentem ejus habitum omnino reijcite: morum sanctæ vitæ, Sacrarumque literarum, & institutionis Ecclesiasticæ studia, si quæ in eo langvescunt, excitate.

Clerici autem Minorum Ordinum, in hoc maximè vobis commendati sint, ut illorum omnes, tum in vitæ moribus, tum in literarum, Ecclesiasticæque doctrinæ studijs progressiones accuratè exploretis, atque ut maxime potestis, paternis cohortationibus, atque objurgationibus, ijsque assiduis adjuvetis.

Ecclesiarum item cultum, & nitorem, cæteraq; ejus generis omnia curate vestra diligentia, quæ totis in Christo visceribus ab unoquoque vestrum expetitur.

Hæc omnia, & singula his monitionibus nominatim, sigillatimque expressa, tum cuncta item reliqua, vel Concilijs Provincialibus, Diœcesanisq; sancita, vel alio modo vobis præscripta, vos omnes, ac singuli, quorum interest, quanto potestis amore & pietate, non amplectamini solùm, & legite, sed mente animoque comprehendite, servate, omnique sollicita executione præstate, totosque vos ad cohortationum, admonitionum, decretorum, & constitutionum rationem accommodate.

Quod omne, ut faciatis, sicut nos pro Episcopalis nostri officij munere vos in hoc Diœcesano conventu ex Concilij Provincialis præscripto commonefecimus: ita etiam unumquemque vestrum, per unigeniti filij Dei adventum, per ejus Crucem,

perque animarum veſtrarum ſalutem obſecramus, obteſtamur, divinaque conteſtatione monemus rurſusque vobis ipſis univerſis, & ſingulis edicimus. Si quis veſtrum conſtitutionibus, decretiſque, vel Provincialibus, vel Diœceſanis, veſtra cauſa editis non paruerit, contra eum nos acturos eſſe Eccleſiaſticis, Canoniciſque ſanctionibus.

Cavete igitur, ne quem nobiſcum paternè modo agentem, ſolicitèque monentem, & in conſpectu Dei vos hoc ſacro loco deprecantem auditis, eundem rurſus non in hac vita ſolum culpas veſtras animadvertentem, ſed in divino præterea Judicio eaſdem accuſantem audiatis.

At ipſe Deus, & Pater noſter, & Dominus Jeſus Chriſtus dirigat vias veſtras in omni ſancta obedientia: exhortetur corda veſtra, & confirmet in omni opere, & ſermone bono, ita ut dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, per omnia ei placentes: ſicque, ſanctis veſtrarum virtutum progreſſionibus probati, appareatis ante Deum, & Patrem noſtrum, in adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti, cum omnibus Sanctis ejus, Amen.

SE-

SECUNDA PARS.

LEGES A SANCTO CAROLO CONFESSARIIS PRÆSCRIPTÆ.

In Sacramento Pœnitentiæ administrando, de communi consilio suorum Theologorum, tam Ecclesiasticorum, quam Regularium: Excerptæ ex parte Quarta Actorum Ecclesiæ Mediolanensis.

Pag. 523.

Quod Sacerdotes injungere debeant pœnitentibus convenientes Satisfactiones.

VIdeant maximè Sacerdotes, & Parochi, ne pro peccatis gravibus levissimas pœnitentias imponant: id quod & Confessoribus, & pœnitentibus periculosum est; cum id 1. à sacris literis & 2. à Conciliorum Decretis, & 3. à SS. Patrum Sententia alienum sit. Nam divinæ literæ ab ijs, qui pœnitentiam agunt, hoc efflagitant, ut fructus dignos pœnitentiæ faciant, utque ad Dominum convertantur in jejunio, fletu, & planctu. Et verò, qui peccatis gravibus leves quosdam pœnitentiæ modos imponunt, hi, (canon inquit) consuunt pulvillos, secundum Propheticum sermonem, sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. Imò Concilium Tridentinum docet, alienorum peccatorum participes fieri eos Confessores, qui, dum cum pœnitentibus indulgentius agunt, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungunt.

Particularium Satisfactionum à Confessario præscribendarum exempla.

UT pænitens, exempli gratia, vestium sericarum usu, auri ornamento, conviviorum apparatu, venatione aliquo certo tempore abstineat. Ut egentibus hominibus cibum suppeditet, ac ministret, pedes item lavet. Ut Peregrinos pro facultatum ratione hospitio excipiat. Ut in publica domo hospitali locove pio aliquot dies operam navet. Ut visitet, qui in carcere sunt, eosdemque consoletur, & cum per facultates licet, alat certo præstituto tempore. Ut se per aliquot dies in monasterium aliquod aliumve semotum locum recipiat, ubi pœnitens vivat. Ut aliquot diebus carne, aut vino abstineat. Ut certis diebus, præsertim feria quarta, sexta, & Sabbato jejunet, vel etiam pane vescatur solum & aquæ potu utatur. Ut certo aliquo tempore non equitet. Ut humi aliquamdiu jaceat, cubetre. Ut cilicium aliquot dies induat. Superbis, humilitatis opera: Carnis voluptati deditis jejunia, abstinentiam, cilicij usum, aliamque corporis maceratione͂ pro peccati quantitate indicat. In oratione negligentibus, ut singulis diebus manè saltem, & vespere orationi vacent, feria secunda, & alijs certis item definitisque diebus devotè visitent Stationales, & præcipuæ devotionis Ecclesias, & Altaria: præsertim in Quadragesima, & in Adventu. Mundi pompas, choreas, aliaque opera Sathanæ consectantibus, eam pœnitentiam imponet, ut in hebdomada, manè, certis diebus (id quod in singulos dies etiam faciendum esse, gravissimè B. Chrysostomus monet) sancta meditatione præposita, solemnem illam spon-

ſionem, quam per compatres in Baptiſmo ſanctè fecerunt, redintegrent, intimè Deum precando; in qua precatione firmo, ſtabilique animi propoſito, ſtatuant ſe Chriſto Domino adhærere, renuntiareq; ſe iterum ſeculi pompis, operibus tenebrarum, & Diabolo inprimis, cui ſe adverſarios eſſe & profeſſi ſunt, & profitentur perpetuò.

Quam ſit neceſſaria, & utilis in audiendis Confeſſionibus ſcientia Canonum Pœnitentialium.

PAtres docuerunt, quam neceſſaria admodum ſit Sacerdotibus, qui in audiendis pœnitentium Cõfeſſionibus verſantur, Canonum Pœnitentialium ſcientia. Etenim ſi omnia, quæ ad pœnitendi modum pertinent, non prudentia ſolum ac pietate ſed juſtitia etiam metienda ſunt, certè norma hæc è Canonibus pœnitentialibus ſumatur, oportet. Sunt namq; ij, quaſi regulæ quædam, quibus cùm ad culpæ cõmiſſæ pravitatem rectè dignoſcendam, tum ad imponendam pro illius ratione veram pœnitentiam, Sacerdotes Confeſſarij ita diriguntur, ut ubi ſingula, & quæ ad peccati magnitudinem, & quæ ad pœnitentis ſtatum, ætatem, conditionem intimumque contriti cordis dolorem, pertinent, accuratè perpenderint, tum demum pœnitentiam judicio & prudentia ſua moderentur. Atque hæc quidem, omniſque alia, quæ multiplex eſt hujus neceſſariæ cognitionis ratio à Patribus explicata, facit, ut Canones Pœnitentiales pro decalogi ratione diſpoſiti in ultimam hujus libri partem referantur, unde aliqua eorum notitia ab ipſis Confeſſarijs Sacerdotibus ſumi poſſit.

Pagina 766.

Pænitentium promissis, ac sponsionibus non semper habendam fidem in Confessione.

CONfessarios monitos volumus, ut ijs, quos peccata non dimissuros probabiliter existimabunt; quantumvis polliceantur, ac spondeant, ea se dimissuros, absolutionem procrastinent, donec emendationem agnoscant, nec non ijs, qui ex multis annis in eadem peccata prolapsi sunt, neque ullam operam ad correctionem vitæ suæ contulerunt.

Pagina 766.

Quinam Sacramentalis absolutionis beneficio indigni sint æstimandi.

UT moneantur Confessarij absolutionis gratiam non esse concedendam indignis, quemadmodum sæpissimè, aut ex imprudentia, negligentiave, aut alia quavis ratione evenire compertum est: unde contingit, ut plerique diutissimè in ijsdem peccatis perseverent, non sine gravi animarum suarum jactura. De sententia plurium Theologorum, tam secularium, quàm regularium præscribendum censuimus, quæ in quibusdam casibus observanda sint. Sciant itaque velle nos, ut in concedenda aut neganda absolutione, in propositis infrà casibus non aliter se gerant, quam quomodo hic à nobis præscriptũ est. Quoniam autem Christianus omnis, si adultus est, sub pœna peccati mortalis scire debet articulos omnes Symboli Apostolorum, saltem quoad substantiam, insuper & præcepta Dei, sanctæque Matris Ecclesiæ universa, quæ sub mortali obligant, & docentur communiter in scholis doctrinæ Christianæ; si Confessarius pœnitentem reperiat istorum omnium ignarum, non absolvat, quin primo

quo-

quoque tempore ijs addiſcendis operam daturum ſe promittat. Quanquam, ſi aut à Confeſſario ſuo eodem vel diverſo, vel ſua ipſe privatim, conſcientia jam aliàs monitus (quod diligentiſſimè exquiretur) eam adhibere diligentiam neglexerit, quæ pro illius ingenij captu, ad ea diſcenda ſufficiens ſit, non prius abſolvatur, quam huic obligationi aliqua ſaltem ex parte fecerit ſatis.

Si verò ea de re nuſquam antea monitus fuerit, poterit tum ei gratiam abſolutionis impertiri; eâ tamen præmiſſa ſemper inſtructione; quam pœnitenti ſufficere cenſuerit, & tanto beneficio non ſit indignus.

Si in patres matreſve familias incurrat, qui familiares ſuos, ſive liberos, ſive etiam ſervos & ancillas iſtorum omnium, quæ revera neſciant, erudire negligant; (quod inprimis ſciſcitari ſataget) vel non curent, ut ab ijſdem Dei, aut Eccleſiæ præcepta ſerventur; aut quod multo gravius eſt, impediant aliquando, ne ſerventur; quemadmodum qui eos ita ſemper occupatos tenent, ut diebus etiam feſtis à ſervili opere nequeant abſtinere, ſi quæ ſunt ſibi neceſſaria, comparare voluerint: poteſtatemve ipſis non faciant audiendæ Miſſæ juxta Eccleſiæ ſtatuta; aut qui non habita ratione ætatis aut alterius legitimi impedimenti, quadrageſimali tempore, aut alio quolibet, quo indictum ſit ab Eccleſia jejunium; indiſcriminatim omnibus ampliorem cœnam offerant, ſinantue offerri, aut matutinis horis cibos ingerant ante conſuetum tēpus, vel etiam à ſuis impunè violari permittant hæc præcepta, aut ſi monitis pervicaces fuerint,

eos non expellant domo. His in casibus absolutionem neget, nisi fortè fidem faciat pœnitens, officio suo seriò deinceps facturum se satis: & quam anteà tot, ac tantis in rebus adhibuerat negligentiam, correcturum se sanctè promittat.

Id verò qui promittit, si nondum ijs de rebus aut à confessario, aut à Parocho monitus fuerit, poterit, ut jam supra dictum est, absolutionem consequi; si autem monitus sæpius correctionem neglexerit, differri debet absolutio, donec præstare saltem promissa cœperit, *Dederitque per aliquod tempus non dubia correcti animi argumenta.*

Eandem methodum servabit, si quando cum ijs aget, qui contra statuta Conciliorum hujus nostræ Provinciæ, præsertimque Tertij, aliaque innumera diebus festis laborare pergunt, & vendere, & omninò ea facere, quæ dictis statutis prohibuimus.

Illud idem servabit erga eos, quos immodicus luxus obnoxios facit peccati mortalis. Quoniam autem hac nostra tempestate excrevit in immensum; non sine culpa negligentiaque Confessariorum, qui ab hoc inconsiderantius absolvunt pœnitentes suos, fortassis & nullum ea de re scrupulum ipsis movent, aliquos hic casus designare placuit, in quibus mortaliter peccat, cui cordis est nimius ille luxus, ut juxta præscriptas jam supra regulas se gerant, ubi de illius absolutione agetur.

Quisquis igitur utitur hac pompâ, ut alios ad peccatum mortale polliciat, reus ipse fit mortalis peccati, aut si ex illius occasione, vel violat ipse, vel alijs etiam author est & causa, cur violent Dei vel Ecclesiæ præcepta, puta, si festo die vel laboret, vel

vel laborare alios compellat, vel Sacro, aut non interſit, aut impediat alios intereſſe. Si qua uxor, aut maritum, aut alium quemlibet, cui domeſticæ familiariſque rei cúra commiſſa ſit, ad nimios ſumptus cogat, quos ſciat aut certe probabiliter ſuſpicetur, odia, diſſenſioneſque domeſticas parere, maritum vel alios compellere ad blaſphema verba, ad turpes, & illicitos quæſtus, ad reſecandas eleemoſynas, quas ante erogabat, ad ea omittenda, quæ ex aliorum legatis facienda in ſe receperat, fraudandos ære ſuo creditores, fruſtrandoſque domeſticos, & alios operarios mercede laborum ſuorum, ad certum tempus præſtituta. Si ſuis eadem ſumptibus inducat ad novum æs alienum contrahendum, cui ſolvendo etiam per tempus par eſſe nequeat (quod nuſquam contingit ſine gravi proximi detrimento;) ſi impediat ne filias jam nubiles collocentur, unde ſæpè in familiam magna labes redundat: denique ſi juſta de cauſa timendum eſt, ne ex immodicis hujusmodi ſumptibus, hæc aliaque id genus innumera peccata oriantur, *Iam dubium non eſt, quin mortaliter peccet, qui his in caſibus ſumptus nimios facit.*

Quoniam verò fieri vix poteſt, ut js, cujus impenſæ proprias facultates excedunt, aut neſciat, aut certè ſcire nequeat, vel non teneatur, nimios hos ſumptus ſimilibus peccatis locum facere, generali ſaltem judicio cenſere quis poteſt, illos omnes in ſtatu eſſe peccati mortalis, niſi aliter fortaſſe ſuadeant privatæ quædam rationes, quas ſeriò Confeſſarius examinare debet.

Reum peccati mortalis non ſolum facit in veſte

ſumptus, facit aliquando & modus ſi nempe immū-ditiam inſpiret, vel ex ſe, vel juxta communem hominum opinionem, vel ſi videat conijciatve ſaltem probabiliter, ex occaſione illius, quod inter honeſtos conditionis ſuæ viros ac mulieres nondum ſit uſitata, non defuturos, qui amorem impudicum concipiant, conceptumque (niſi protinus abijciat) retineant mente diutius : contemnens aut certè parvi faciens illorum hominum ſalutem, ſi eodem ornatu uti pergit, haud dubium, quin mortaliter peccet, ſicut etiam, ſi veſtis inſtituta ſit ad obſcœnos, vel affectus, vel motus exprimendos, aut ad illorum aliqua etiam præbenda indicia aut per diverſos illius colores, aut alio quolibet modo.

Advertant præterea non ijs ſolum negandam eſſe abſolutionem. qui ſincerum, conſtanſque animi propoſitum nondum conceperint abſtinendi à peccatis, verum & ijs etiam, qui licet illud jamiam ſe concepiſſe affirment, dicunt tamen, non putare ſe ab ijs abſtenturos, niſi magna cum animi propenſione recipiant, ſe facturos ea omnia, ſine quibus prudens Confeſſarius ad eadem reverſurum probabiliter æſtimet.

Eos inſuper monitos volumus, *differendam eſſe abſolutionem, donec aliqua correctio appareat, ijs pœnitentibus, quos veriſimile ſit, ad eadem ſemper peccata redituros, quicquid contra affirment* : cujuſmodi ſunt præſertim juvenes otio ut plurimum dediti, qui majorem vitæ ſuæ partem inſumunt in ludis, comeſſationibus, ebrietatibus, & impudicitijs, blaſphemi, detractores, turpiloquio addicti, innumeriſque id genus vitijs, qui ſemel tantùm quotannis ſub finem

Qua-

Quadragesimæ sese Sacerdoti sistunt ad confessionem, sicut & universim omnes, qui per plures annos in ijsdem peccatis perseverant, abjecto omni correctionis studio. Sciant denique non posse se ijs impendere beneficium absolutionis, qui peccati mortalis occasionem omnem fugere seriò nondum proposuerint.

Ibidem.

Vt prudens Confessarius agere debeat cum ijs, qui sunt in occasione proxima peccati mortalis.

QUoniam autem omnium plurimum interest, ut Confessarij sententiam hanc nostram plenè intelligant, fusius ea de re differendum duximus. *Vocatur ergo peccati mortalis occasio, quicquid illius causa esse potest, sive ad id inducat per se, aut etiam per accidens, ex consvetudine pœnitentis, quem habita ratione anteactæ vitæ prudenter judicat Confessarius ad peccatum reversurum, quamdiu in eadem occasione versabitur.* Inter occasiones primi generis, sive quæ ex se, naturaque sua, semper, aut ferè semper ad peccatum inducunt, hæc merito censeri possunt. Aleatorium omnem ludum profiteri: aleatores domi suæ recipere & fovere; cum eo, aut ea habitare, quâ cum soleas Deum offendere, sive id ipsa experierit, sive aliam quamlibet ob causam, perseverare in eadem conversatione, colloquijs, aspectibus mutuis, similibusque alijs incentivis libidinis.

Quare, si pœnitens in harum omnium aliqua præsente versetur, putà retineat eam apud se personam, quà solet abuti ad peccatum, non debet Confessarius prius absolutionem impertiri, quam ab eâ reapse, & de facto sese separaverit. Quod autem

ad alias spectat, ut aleam, conversationem, mutuos aspectus, nutus impudicos, aliaque libidinis incentiva, ad absolutionem percipiendam sufficit, si ab ijs in posterum abstinere, sed verè, sincerèque promittat, *nisi tamen, si quis datis jam alias ijsdem promissis, ea fugere neglexerit. Quo in casu differendam absolutionem censemus, donec aliqua ejus emendatio appareat.* Quia tamen contingit aliquando, ut citra grave periculum, scandalumve ab ijs nequeat sese pœnitens expedire, præscriptas infra regulas servabit Confessarius.

Primò differet illius absolutionem, donec certa & indubitate præbeat signa animi in melius commutati; si verò absolutionem differre non possit, quin pœnitentem exponat gravi infamiæ periculo, tum si contritum certis quibusdam ex notis videat, aut ita mente affectum, ut ad omnia remedia paratus sit, quæ ad illius emendationem necessaria judicaverit prudens Sacerdos, tum aptiora præscribet & utiliora, puta, ut solus cum sola nunquam conveniat, imponet & preces, orationesque, imò & corporis macerationem aliquam, & in primis frequentem confessionis usum, similiaque exercitia, quæ si in se recipiat, tum debebit eum Confessarius absolvere: Si verò servata diligenter hac disciplina, aut à se aut ab alio quolibet Sacerdote, qui ejusdem anteà confessiones exceperit, nihilosecius corrigatur, *Absolutionem non ante impertietur, quam occasionem hanc omnem pœnitus resciderit,* aut consultis nobis (quod facere debet suppresso semper nomine pœnitentis) deprehenderit, aliam nos tenere sententiam.

Occasiones secundi generis eæ sunt, quæ non indu-

inducunt per se homines ad peccatum, sed per accidens tantùm, habita ratione personarum, quales sunt quædam res licitæ quidem ex se, in quibus tamen, si diutius aliquis perseveraverit, vero simile fit ad eadem, quæ commisit, peccata rediturum. Talia plerisque sunt hodie, seculi nostri vitio, bellum, mercatura, magistratus, advocati, procuratorisque professio, & similia exercitia, in quibus, qui sæpius mortaliter peccaverit, blasphemijs, furtis, calumnijs, odijs, fraudibus, perjurijs, cum noverit in eodem versari se discrimine, si perseveret, nec ulla ratio suadeat, adversus peccatum firmiorem fore, quam anteà, præsumere debet ad eadem crimina sese reversurum? *Quare, qui sic affecti sunt, aut professioni suæ renuntiare tenentur, ut sentit Beatus Augustinus, aut eam certè exercere cum consilio pij cujusdam prudentisque Sacerdotis, qui eum non absolvat, cum probabiliter videt ad eadem peccata rediturum, si ijsdem in occasionibus permaneat; sed certum constituat tempus, ut experiatur, num verè correctioni studeat.* Hoc autem eò diligentius observandum est, quod in curia Confessariorum, in artes plerasque & professiones irrepserint vitia innumera, gravissimaque peccata, sine quibus jam videtur ne innocentissimas quidem artes posse exerceri.

Cum recipiuntur Magistratus, ea solemni sæpè Sacramento promittuntur, quæ nunquam servantur. Apud Jurisconsultos, Advocatos, & Procuratores, favorem prava litigantium intentio, defensionemque injustitia reperit.

Milites publicè favent duello, odijs, homicidijs, aleæ, blasphemijs, rapinis, & impudicitijs.

Mercatores usuras palam exercent; pro sinceris fucatas merces plerumque proponunt, pretijs justo longè majoribus omnia vendunt; frequentia sunt apud eos perjuria, fraudesque in solvendis pedagijs & vectigalibus, aliaque innumera.

Artifices totis diebus festis operi suo incumbunt, adeò ut plerique jam Deum non colant, nec sacris unquam concionibus intersint, familiæque inspirent eundem utriusque contemptum.

Unde fit, ut eorum plurimi vitam omnem in peccatis mortalibus traducant, adeòque absolutionis sint prorsus incapaces. Ante omnia autem danda opera est, ut abstrahantur ab occasionibus; quæ improbitatem hanc aluerunt, reddanturque fortiores, quam anteà, Continget etiam si paulò accuratius, exactiusque Confessarius interroget, ut plurimos fortasse deprehendat, qui ne semel quidē integram, & omni ex parte absolutam confessionem fecerint; Quod cum animadverterit, monebit, ad perfectam renovationem debere eos non tantū certa præbere correctionis indicia, artemque, & professionem, quæ adeò perniciosa fuerit, omninò deserere, sed & accuratam totius vitæ confessionē instituere, & gravia etiam accipere remedia.

Oportebit eum severiorem esse, rigidioremque circa eas actiones & exercitia, quæ reipublicæ inutilia sunt, aut minimè necessaria, quæ licet ex se, naturaque sua certò homines non inducant in peccatum mortale: dant tamen propensionem aliquam ad malum, & sæpissimè pertrahunt ad diversa peccata, Hujusmodi sunt, Choreis interesse, cum blasphemis sæpius versari, aut rixæ deditis, popinas frequenta-

re, in-

re, indulgere otio, & id genus alia, quæ consuetudinem afferunt peccandi mortaliter : tum absolutionem non debet impertiri, quin his omnibus renunciet pœnitens, spondeatque deinceps ea cavere diligenter.

Si tamen spem aliquam de suo pœnitente Confessarius concipit, semel iterumque poterit absolutionem indulgere, ea tamen semper lege, ut *si in ijs diutius immoretur, eam posteà differat, donec certis & euidentibus indicijs constet illum ab his occasionibus penitus esse segregatum.*

Ibidem.

Quæ cautio adhibenda in satisfactionibus injungendis, & suscipiendo restituendi onere, loco pœnitentiæ.

COnfessarius maximam debet adhibere prudentiam in imponendis pœnitentijs & satisfactionibus, ne si leviores injungat, ludibrio exponat clavium potestatem, & alieni peccati particeps fiat, aut si graviores fuerint, vel eas respuant pœnitentes, vel etiam receptas nunquam integrè perficiant.

Quamobrem tenetur Confessarius apprimè nosse pœnitentiales Canones. Quamvis enim possit, imò & debeat eos pro sua prudentia temperare, prout videbitur, habitâ ratione contritionis & personæ qualitatis, aliarumque circumstantiarum. *Convenit tamen, ut eos observet, semper, & ijs tanquam Regulis adhæreſcat?* quamvis enim præscriptas illis Canonibus Pœnitentias non injungat, debet tamē eorum ob oculos pœnitentis severitatem exponere, ut vehementiorem saltem inde contritionem

concipiat, eòque promptior fiat & alacrior ad leviorem subeundam, quo majorem esse noverit erga se, Christianosque omnes Ecclesiæ clementiam, quæ bonæ matris instar antiquam Ecclesiarum omnium disciplinam, pro suorum infirmitate temperet.

Curent Confessarij ut, quoad fieri poterit, satisfactiones peccatis anteà commissis respondeant: quod fiet, si pro peccatis carnis, exempli gratia, jejunia, vigilias, peregrinationes, cilicia, similiaque exercitia præscribant, quibus carnem domare & subigere possint.

Pro peccatis Avaritiæ, præter restitutiones necessarias, eleemosynas imponet, habitâ tamen semper ratione facultatum pœnitentis.

Superbiæ, alijsque peccatis spiritûs, conveniens admodum pœnitentia est oratio, in qua anima prostrata coram Deo, novas ab eodem vires, novũque vigorem recipit, quò fortius resistat hujusmodi peccatis.

Ijs, qui ad discenda Religionis nostræ mysteria negligentiores fuerint, præscribet, ut Concionibus intersint, & per aliquod tempus scholas frequentent doctrinæ Christianæ.

Eos, qui nullum habent pietatis sensum, tepidos quosque vix afficiant, quæ ad propriam salutem pertinent, jubebit Ecclesias frequentare, Officijs divinis interesse, & sæpius in oratione versari.

Gravissimas pœnitentias Blasphemis imponet, pro gravitate criminis, juxtà præscripta sacrorum Canonum, summorum Pontificum decreta, Lateranense Concilium, & Statuta Synodorum hujus nostræ Provinciæ.

Qua-

Quare debet Confeſſarius magnam adhibere prudentiam in obſervanda qualitate, conditioneque perſonarum; Sic fiet, ut nec pauperes obliget ad erogandas eleemoſynas, nec jejunia communiter præſcribat ijs, qui ex labore manuum ſuarum victum quærunt.

Caveat etiam Confeſſarius, nec peccatores publicos, quique alijs gravi ſcandalo fuerint, abſolvat unquam, non impoſitâ prius pœnitentiâ publicâ, quæ criminis atrocitati reſpondeat, ut dum ipſi ſe corrigunt, abſtergant etiam ſcandalum, quod crearunt, juxta decreta ſacroſancti Tridentini, noſtraque in hanc rem ſtatuta in primo, & tertio noſtræ Provinciæ Concilio. Nec ſatisfactiones has, pœnitentiaſque publicas commutare præſumat in ſecretas, niſi prius à nobis ſpeciali ad id facta poteſtate.

Et ut liberius agat cum pœnitente ſuo, quemadmodum tanti muneris ratio poſtulat, majoremque authoritatem habeat apud eum ijs in rebus, quas illius ſaluti judicabit eſſe neceſſarias, non avaritiam tantum, ſed & illius ſuſpicionem omnem â ſe procul amoveat.

In primis autem *Nec verbis, nec nutibus, aut alio ſigno, vel in confesſione, vel etiam ratione confesſionis, pecuniam, aut aliam quamlibet rem efflagitabit; quin & palam faciet omnibus, non verbis tantum, ſed etiam actibus ab his omnibus ſeſe vehementer abhorrere.* Si quando pœnitenti præſcribat, ut Miſſas aliquot celebrãdas curet, eas ne ſibi, aut Eccleſiæ ſuæ, aut etiam Monaſterio applicet.

Idem omninò ſervabit, ſi quam ſatisfactionem

 impo-

imponat, aut propter incerta quædam debita, aut vota fortè commutata, aliaque similia.

Majorem etiam cautionem adhibebit, ne aut pecuniam, aut alia recipiant, quorum facienda sit restitutio, nisi fortè, si celandi pœnitentis necessitas urgeat; quo quidem casu, curabit diligenter, ut schedulam ab eo recipiat, cui restitutio facta fuerit, qua restitutam per eum summam recepisse compertum sit, eandem posteà pœnitenti traditurus. *Sic denique in omnibus se gerat, ut ne vel minima quidem appareat avaritiæ suspicio.*

TERTIA PARS

CONSTITUTIONES

SANCTI CAROLI,

Juxta Conciliorum suorum Provincialium ordinem dispositæ,

Quibus Christianum & Evangelicum Concionatorem instruit; Et quæ sint præcipuæ illius partes, accuratissimè explicat.

Ex Concilio Provinciali Primo,
De Prædicatione Verbi Dei.

IIs, qui Prædicandi officio, aut quacunque ratione, fidelibus Christianam Doctrinam tradendi, munere funguntur, hanc viam & rationem ineundam proponimus. Ut sacram scripturam interpretentur ex sensu, quem Catholica Ecclesia, & consentiens SS. Patrum auctoritas comprobavit; neq; quidquam ab Ecclesia, aut à Doctoribus Ecclesiæ probatis alienum proferant. Ut si quando ad audito-

ditorum utilitatem, utendum erit allegorijs, eas ex receptis ab Ecclesia scriptis seligant. Ne certum tempus Antichristi adventûs & extremi Judicij prædicent; neve quidquam præterea futurum ex sacris Literis divinare, eique certam diem præfinire audeant. Neque temerè id sibi divinitus revelatum esse affirment. Ne historias ex apocryphis Scriptoribus populo narrent; Neve miracula, quæ probata scriptoris fide non commendentur. Si quæ tamen salutaria auditoribus judicarint, ita commemorent, ut à certa eorum affirmatione abstineant. Ne ineptas & ridiculas fabulas recenseant: neve supervacanea, & parum fructuosa.

Ne hæreticorum opiniones & argumenta referant apud imperitam multitudinem, quod si alicubi necessitas postularit, ut eorum falsa dogmata accuratius, ac liberius confutentur, id non longa disputatione, sed gravi redargutione faciant. Quod facilè assequentur, si Catholicam veritatem promentes, sanctæ Ecclesiæ, Conciliorum, & probatæ veteris consuetudinis, ac SS. Doctorum, quos probat Ecclesia, testimonijs roborarint, & sacræ scripturæ locos, quorum sensus ab illis, ad corrumpendas simplicium hominum mentes depravantur, & ex alijs ejusdem scripturæ locis, & ex SS. Patrum sententia fideliter interpretentur. Sic enim fiet, ut dogmatum perversitas, quæ falsa interpretatione nitebatur, Catholicæ veritatis vi, & rectæ interpretationis pondere corruat. Ne quid ambiguum, ancepsue loquantur, quod auditoribus variè intelligendi occasionem præbere possit. Neve concisè] & obscurè quidquam exponant, qua ex re

audi-

auditorum animi expectatione incerti & suspensi relinquantur.

Ne ostentandæ doctrinæ, & eloquentiæ causa, difficiles, atque inanes quæstiones, fucumvè orationis & pigmenta conquirant, unde sui ipsius prædicatores potius, quàm I. C. Prædicatores esse videantur. Sed præcipuè in Evangelij, Symboli, Orationis Dominicæ, Angelicæ salutationis, decem præceptorum, Sacramentorum Ecclesiæ, & sacrorum rituum dilucida explicatione versentur. In reprehendendis vitijs ita se gerant, ut pietatis & charitatis studio eos adductos, non hominum, sed peccatorum odio id facere omnes intelligant. Diligentes, ac vehementes sint in ijs vitijs, & peccatis exagitandis, in quibus magis volutatum populum, aut ad ea procliviorem viderint. In pravas etiam consuetudines invehantur, & in eas, quæ etsi malæ non videntur, tamen facilem peccandi causam afferunt,

Ne quemquam nominatim, aut tacite illum designantes, inspectentur: Ne in ordinem ullum, statum, aut vitæ genus ab Ecclesia receptum invehantur. Nè Episcopos, aliosve Prælatos, neve Civiles Magistratus, cum auditorum offensione asperius objurgent; sed piè potius admoneant. Populumque doceant, Præpositis suis, etiam discolis, obedire: quem etiam sæpissime moneant, ex Apostoli sententia, ut faciant obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, qui in sublimitate constituti sunt; præsertim verò pro ijs, qui pervigilant, quasi rationem pro animabus eorum reddituri, ut quietam & tranqvi

quillam vitam gerant in omni pietate, & castitate.

Ita afficere studeant auditores: ut sua peccata dolenter defleant; quos interdum propositis supplicijs æterni ignis, à flagitijs & facinoribus deterreant; interdum commemoratis cœlestis vitæ præmijs, ad virtutes, in primis verò, ad Dei & proximi amorem accendant.

Decreta Concilij Tridentini, præsertim, quæ ad mores, disciplinam Christianam restituendam pertinent & has nostras Constitutiones populo studiosius inculcent.

Omnes hortatu & præceptis ad pietatem erudiant; & quæ cujusque sit propria virtus, quod officium patris, filij, viri, uxoris, domini, servi, laici, clerici, privati, magistratus, omnium deniq; ætatum, generum, ordinum partes, & munera assiduè commemorent. Hanc præterea rationem habeant, ut non solum Dei, & Ecclesiæ præcepta servanda esse doceant; sed modum illis tradant, quo ea ex Dei voluntate servare oportet. Commoneant, ut non solum præceptis servandis, sed etiam consilijs amplectendis, ad perfectiorem vitam in dies magis contendere studeant. Doceant, quomodo utendum sit bonis animi, corporis, & externis; quove modo secundis, & adversis rebus, ut ea sint illis, tanquam instrumenta ad consequendam vitam cœlestem. Maximè verò caveant, ne, quod præceptis & hortatu ædificant, id vita & moribus destruant, ne, cum alijs prædicaverint, ipsi reprobi efficiantur. Indulgentias populo ne publicent, nisi de consensu Episcopi.

Neminem populo paupertatis nomine commen-

dent, nisi is testimonium ab Episcopo scriptum attulerit, neque ei inter concionem permittatur, ut eleemosynam à quoquam petat in Ecclesia, sed aut ad fores Ecclesiæ stet, aut per eos, qui eam curam susceperint, id negotium, ita commodè, ac celeriter agant, ut minimè Concionem impediant.

Sacra concio noctu nunquam, sed opportuno tempore, Episcopi præscripto, habeatur, nec Missæ, aut horæ canonicæ, clara, aut submissa voce in ea Ecclesia dicantur. Qui dignitates, personatus, vel canonicatus in Cathedrali Ecclesia obtinent, & alij ejusdem Ecclesiæ Clerici, Dominicis, ac festis solemnibus diebus semper, Quadragesimæ autem, & Adventûs tempore quam sæpissimè, Dei conciones in eadem Ecclesia audiant. Quod officium à cæteris quoque civitatis clericis præstari diligenter curabunt Episcopi, ut ipsorum exemplo laici etiam ad audiendum Dei verbum studiosius confluant.

Ex Concilio Provinciali 2. Titulo 2.

Decreto 21. & 27.

Libri sacri, veteris & novi Testamenti, volumina item SS. Patrum, nostræ fidei interpretum, tum scripta etiam Ecclesiastica, quibus, & res & verba consignata sunt, etsi temporis vetustate omninò consumpta, ad rerum tamen vilium, ac sordidarum usum nullo pacto convertantur, sed in ignem potius conijciantur.

Clerici, si tempore concilij superioris constitutione præscripto, non interfuerint sacris concionibus, aut ad eas sacrarum literarum interpretationes, lectionesve non accesserint, quas ipsis Episco-

ſcopus præſcripſerit, mulctentur ejuſdem Epiſcopi arbitratu.

Ex Concilio Provinciali 3. Titulo. Quæ ad Concionatores pertinent.

NE patiatur Parochus cujuſvis ordinis regulares in ordinis ſui Eccleſijs intra finem parochiæ ſuæ ſitis, concionem habere, niſi ex ſcripto teſtimonio perſpexerit, eos muneris ejuſmodi in illis Eccleſijs obeundi cauſa, ſe ad Epiſcopum cum concionandi facultate, quam à ſuperioribus ſuis ipſi obtinuerint, contuliſſe, & benedictionem, ut Tridentino concilio cautum eſt, ab eodem petijſſe: neque itidem in alienis ejuſdem Parochiæ Eccleſijs, niſi ibi concionandi facultatem ſibi ab Epiſcopo literis conceſſam illi oſtendant.

Quoniam parocho concionante, nonnulli parum ſalutis ſuæ memores, cum ad illius concionem conveniunt, ſæpe diſcedunt ea non abſoluta; ideo debiti in eo genere officij ſui eos crebrò parochus admoneat, prout neceſſarium eſſe viderit. Quod ſi quos aliquando monitos ex verbi Dei, vel concionantis contemptu, in contumacia perſeverare animadverterit, illos ad Epiſcopum deferat, qui pro culpæ gravitate eoſdem afficiat tum alijs pœnis, tum, ſi opus eſt, Sacramentorum communione privet ad Carthaginenſis Concilij præſcriptum.

Ex eodem Concilio 2. Titulo de Parochis.

TRidentini Concilij authoritate Epiſcopus, regulares, ad quos animarum cura quovis jure pertinet, compellat, ut in Eccleſijs, in quibus animarum cura exercenda eſt, Dominicis diebus, &

alijs eodem concilio præscriptis, sacram concioné habeant, doctrinæ Christianæ pueris rudimenta tradant, tum alia parochorum munera præstent.

Ex Concilio Provinciali 4. Constitutionum parte 2. Titulo. De Verbi Dei Prædicatione.

ILlud proprium, ac peculiare sit non solum Episcopi, sed etiam Parochi genus docendi, ut Beati Pauli Apostoli exemplo, sigillatim cujuscunq; status homines uterque instruat, & præcipua virtutum officia domonstret; modo filios, modo parentes, nunc servos, nunc dominos, nunc viros, nunc uxores, nunc senes, nunc juvenes erudiens ac diligenter, quæ cuique propria sunt, præscribens paterna charitate, & sollicitudine, fideles sibi commissos à vitijs deterreat, tum ad virtutes accendat, & testimonijs divinarum literarum, & SS. Patrum doctrina, atque exemplis & sacris Ecclesiæ traditionibus, & similitudinibus, & sanctioribus etiam figuris.

Quod sanè officium, si graviori oratione, & ab omni, vel artificij, vel hominis sua spectantis suspicione aliena tractabitur, majorem inde fructum, juvante Domino, fore sperandum est. Nec verò minus in publicis sermonibus quam in privatis colloquijs, & secretis etiam confessionibus, Apostoli præceptum uterque implere studeat, arguendo, obsecrando, increpando in omni patientia & doctrina.

Id planè sibi proponat, optimè nosse, quæ in populo vitia, peccatave potissimum evellenda, quæ rursus virtutes in primis disseminandæ sint, eòque inten-

intendant maximè vim prædicationis suæ. Nec verò semel, atque iterum, sed sæpè, prout usu venerit, in eodem unius, vel virtutis suadendæ, vel vitij detestandi studio versentur, quoad, quantum in se est, perenni quadam doctrinæ perseverantia, & perpetua quasi pugna, & contentione, id quod olim sanctissimos Episcopos Ambrosium, Augustinum, & Chrysostomum fecisse constat, fidelium animos, etiam in male agendo penè obfirmatos expugnet, depravatosque vivendi mores jam inveteratos, radicitus juvante Deo evellat. Quod ipsum ut concionator omnis præstet, atque exequatur; cum ad aliquem locum mittitur, tunc, & Episcopus, & loci Parochus, & Vicarius foraneus, si ad locum Diœcesis mittitur, conquisitas collectasque paulò ante diligenter morum corruptelas tunc frequentiores eò loci, ubi concio habenda erit, verbi Dei concionatori tempestivè significabit: rursusque eundem admonebit, si quod pietatis opus est, quod in illa parochia, locove, eo tempore vel instituti, vel vehementius excitari velit.

Parochi intereà, ut, & concionando, & docendo fideles sibi commissos, salutaribus institutis, sanctaq; disciplina instituere possint, eos sibi libros, cum per facultates possunt, comparare studeant, qui à probatis auctoribus piè & doctè conscripti, viam & rationem aperiunt, partim ad sanctissimam sacrarum literarum explicationem, optimamque concionandi normam, partim ad spiritualis vitæ institutionem, virtutumque Christianarum exercitationes, tum denique ad parochialis Ecclesiæ curam sanctè, religiosèque gerendam.

Curent Episcopi, quod veteris Ecclesiæ instituti est, sermonem, sacramve concionem, ubique *intra Missarum solennia potissimum haberi*, sive ab illo eodem Sacerdote, qui missam tunc celebrat, canitve, sive ab alio habeatur: idque præterea, etiamsi Missæ Sacrificium pro mortuis fiat. Cum verò sermonis, concionisve munus in Missæ Sacrificio præstatur, *id fiat semper, statim postquam Euangelium recitatum est*, ut Ecclesiastici ritûs ratio postulat, non in alia Missæ parte, aliove tempore, Parochi, præpositi, & alij Episcopo inferiores, cum in Altari id munus obibunt, tunc capite aperto stare debent. Quo autem facilius à frequenti populo audiantur, suggestum eos ascendere opportunius erit: tuncq; casulam deponere, si maluerint, licebit, quam statim Sermone habito, ad altare reversi, induant. In suggestu Concionem, aut sermonem cum habeant, operto sint capite, & sedeant, aut stent, prout maluerint.

Qua hora Episcopus id officium præstat, nè quis alius cujuscunque ordinis est, illa ipsa hora, in ea urbe, oppido, vico, locovè ubi ille prædicat, etiam in Ecclesia Regularium, aut alias exempta, sermonem, concionemve habeat, nisi facultate ab illo impetrata.

Ne Parochi, Sacerdotesve alij intra Missarum solemnia quicquam, quod prophanum sit, quodq; ad rerum ejusmodi enunciationem attinet, de altari populo pronuntient, aut evulgent, Parochis non idoneis ad munus suum obeundum in pascendo sibi commissum populum verbo DEI, Coadjutor eo in onere sustinendo, tum toto anni tempo-

se, ut

re, ut eſt à Concilio Tridentino ſancitum, tum maximè in quadrageſima detur ab Epiſcopo; cum ea mercede, aut eleemoſyna, ad ejus ſuſtentationem à Parocho perſolvenda, quæ eidem Epiſcopo videbitur congrua.

Dum vel Epiſcopus, vel Parochus vel alius, ſermonem, concionemve habet, ne eo ipſo tempore, in Eccleſia, ubi habetur, in ejuſve aliquo ſacello, aut in alia ejuſdem parte, Miſſæ ſacrificium ab ullo quovis Sacerdote fiat. Canonici, & alij item dignitate præditi, ac reliqui prætereà, quicunq; ſint cujuſvis Eccleſiæ clerici, cum in ſua Eccleſia, concionibus, lectionibuſve ſacris interſunt, ſuperpelliceis, eoque clericali, canonicalive habitu, quem in choro, canonicarumque horarum officijs obeundis veſtiunt, induti ſint.

Tit. de Doct. Chriſt.

CLerici quicunque Dominicis, feſtiſque diebus, qua hora in choro divinis officijs concelebrandis aſtricti non ſint, Parochum, intra cujus parochiæ fines habitant, in Chriſtianæ doctrinæ ſcholis adjuvent, idque in urbe & diœceſi ad præſcriptum eorum, quibus id curæ ab Epiſcopo datum erit.

Ex concilio Provinciali 5. P. 1. Conſtitut.

Titulo. Quæ ad prædicationem verbi Dei, & doctrinam Chriſtianam pertinent.

NEmini concionandi facultatem concedat Epiſcopus, niſi præter alia, vel examine, vel alia ratione pro arbitrio ſuo, illius ſcientiam & peritiam in eo munere probarit.

Magna in verbo Dei vis ineſt ad commovendos animos, ſi qui audiunt, ita ſe inſtituunt, atque adeò

parant, ut utiliter audiant. Parochi igitur sæpe moneant ac doceant, quo scilicet modo fideles, salutares utilitates, spiritualiaque emolumenta & fructus uberrimos è sacra concione capiant. Doceant igitur hæc in primis. Ut cum quis ad verbi Dei concionem accedit, non concionem prophanam sed sacram, religionem sanctæ disciplinæ institutis excultam, atque charitatis studio elaboratam se auditurum putet, proindeque persvadeat, se à Deo, qui concionatoris ore tunc sanè loquitur, salutaribus præceptis, consilijsque erudiri ad optimè agendum. Ut in Ecclesiam ingressus, hæc à Deo precetur.

Primum sibi peccata remitti, tum etiam sibi aperiri aures cordis, ut audiat, oculosque mentis ut videat, atque adeò ad instituendæ vitæ rationem & usum accommodet, quæ concionator enuntiarit. Ut fixa, firmaque animi deliberatione statuat, se velle perficere, atque exequi, quæcunque in ea concione sibi dicta putavit. Ut quæ è concione audierit, nè plane ad alium quemquam, sed ad seipsum omninò referat. Ut animo non variè distracto, sed collecto, atque attentissimo concionatorem audiat, tanquam eum, qui Dei verba, non sua pronuntiet. Ut neque eloquentiam, neque actionem, artemve concionantis spectet, aut admiretur, ejusque sermone, tam quam carmine musico, ut inquit Propheta, quod suavi, dulciq; sono canitur, tantum oblectetur, ita ut verba audiat, & non faciat ea; sed totus in eo sit, ut divini verbi spiritum hauriat: quo incensus, quæ audierit, studiosè efficiat, atque exequatur. Ut Dei verba,

quæ

quæ è concionantis ore exeunt, non solum aurium sensu, sed diligentia, menteque ita religiosè percipiat, ut animi voluntatem, ardentemque affectum simul accendant ad omne sanctè agendi officium. Ut concione absoluta, si modo ibi moraturus sit, quoad Missæ solemnis sacrificium peragatur, nè tamen statim de Ecclesia abeat, sed in oratione paululum consistat; tum verbi Dei, quod audierit, præcipua capita, quæ præsertim sibi conveniant, tacita cogitatione secum repetat, rationemq; certam concipiat, atque ineat, qua res tam salutares rectè exequi possit. Ut de templo, à concione, orationeque egressus, ne de concionante intemperanter loquatur, nec temerè judicet. Ne rursus ad inanes confabulationes, prophanaque colloquia se conferat, ut ne effluat, quod & audiendo & meditando castè, sanctèque concepit: Imò verò amicis obviam factus cum illis salutaria instituta, quæ concionator explicavit, studiosè, & opportunè communicet. Domum reversus familiam item sæpè commonefaciat, quæ de sanctæ vitæ institutione ab eo accepit.

Omnibus singulisque animarum curatoribus, & cæteris confessarijs, sive secularibus, sive regularibus, in virtute sanctæ obedientiæ, id præcipimus, ut faciant, antequam confessiones audiant; Orationem Dominicam, Angelicam Salutationem, Symbolum fidei & decem præcepta Dei, quæ decalogo continentur, ut pœnitentes recitent ac ipsis audientibus referant. Quarum rerum si quos ignaros, rudesque offenderint, hanc eorum spiritualem socordiam acriter reprehendant, ostendant-

 que

que quam gravis eſſe debeat illorum conſcientiæ ignoratio rerum, quæ ad ſalutem tantopere neceſſariæ ſunt. Cum autem eos abſolvunt, præter alias pœnitentias & actiones ſatisfactorias, id etiam imponant, ut quatuor hæc ſaltem potiſſima Doctrinæ Chriſtianæ capita in poſterum accuratè ediſcant, certo illis pro arbitratu ſuo præfinito congruo tempore, quod tamen ob neceſſariam aliquã cauſam, ſemel, aut ad ſummum iterum prorogari liceat. Eo autem temporis ſpatio confecto, ſi eadem adhuc illos ignorare viderint, tunc ne illorum confeſſionem audiant, niſi conſilio & aſſenſu, aut vicarij foranei, ſi diœceſani ſunt aut illorum, quos huic curæ in civitate Epiſcopus præfecerit, ſi in civitate vivunt. Si qui vero ſemel ita admiſſi ad ſacramentum pœnitentiæ, eos poſtea in rudi hac craſſaque ignorantia perſiſtere compertum erit, de ijs ad Epiſcopum ipſum referatur, antequam amplius admittantur, qui illorum ſaluti diligentius, & efficacius conſulat, ut viderit in Domino expedire. Quo facilius porrò pernitioſæ hujus ignorationis incommodo occurratur, neque aliqua fideles excuſatione ſuam negligentiam prætexant, illud ejuſdem animarum curatoribus mandamus, ut die feſto, vel intra Miſſarum ſolemnia, vel in Veſperis, aut paulò ante, ſi frequentior tunc fidelium multitudo præſens in Eccleſia aderit, clara voce, ac diſertis diſtinctiſque verbis, quæ ab omnibus exaudiantur, modo unum, modo alterum, aliquando plura ex ijs præcipuis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, prout ſibi opportunius videbitur, recitent, ſimulque univerſos, qui aderunt, hortentur, ut ea-

dem

dem verba, quibus ipsi præibunt, illi simul referant. Et verò, quò populus doctrinæ Christianæ præceptis, atque institutis in dies instructior fiat, ijdem Parochi illo tempore, nunc unam, nunc alteram eorundem quatuor illius doctrinæ capitum partem studiosè explicent. Qua in re Catechismi Romani, aliorumque probatorum auctorum, qui in hoc genere piè, diligenterque versati sint, doctrinam potissimum sequantur. Porrò Confessarij gravissimam pœnitentjam imponant, itemque concionatores divinam ultionem denuntient, & patribusfamilias, & dominis, qui nulla, aut saltem parva diligentia adhibita, omnem rationem non ineunt, ut sui liberi, ac famuli christianam doctrinam addiscant, neque eis, quos in famulatu habent, tantum (diebus saltem festis) vacui temporis concedunt, quo in Ecclesias, aliave loca pia, ubi ea doctrina traditur, ad illam percipiendam convenire possint.

Ex Concilio Provinciali Mediol. 6. Titulo, Quæ ad Concionatorem pertinent.

NE eleemosynæ causa, concionatori seipsum commendare liceat, ab alijs tamen pijs, honestisque hominibus, ejus causa de Episcopi licentia, conquiri, & colligi vetitum non sit.

Ne in monasterijs quidem & locis, ubi regulares spiritualem temporalemque jurisdictionem habent, quisquam ecclesiasticus homo, etiam regularis exemptus, prædicationis munus obeat, nisi primum ab Episcopo probatus, intra cujus diœcesis fines ea monasteria, locave sunt. Regulares verò à suis superioribus approbati, ac de eorum licentia

in

in Ecclesijs suorum ordinum prædicaturi, antequà prædicare incipiant, coram Episcopo personaliter, cum ipsa licentia se præsentent, ab eo benedictionem accepturi, sine qua benedictione, aut Episcopo contradicente, prædicare non præsumant. Si quis contra fecerit, ei pœnæ & censuræ constitutæ sunt, contra alios sancitæ.

S. FRANCISCI XAVERII

Indorum & Japonum Apostoli, zelo Catholicæ fidei propagandæ, toto Orbe celeberrimi, ad Confessarios Religiosos suæ Societ. gravissima

ADMONITIO.

De optima Sacramenti Pœnitentiæ administratione.

Ex Tursellino lib. 6. Vitæ ejus cap. 17. ita prænotato.

Confessarios Societatis quales effingeres.

SI quando locupletes, atque opulenti negotiatores, Magistratus, ac Præsides vitæ solutioris ad Confessionem accederent, ante omnia censebat, eos sedulò admonendos, ut sumpto spatio bidui triduive, intentius in anteactam vitam suam inquirentes, delicta omnia (si diffiderent memoriæ) mandarent literis, dolorisque sensum, contritionemque à Deo suppliciter peterent. Indè principio Confessionis rationem ab eis exquirendam dicebat munerum, curationumque quibus præessent, negotiorum, quæ tractarent, qua sedulitate, qua fide in ijs se gererent, gessissentve. Quippè hisce

hisce percontationibus explorari facilius posse, ecquid oporteret restitui, quam si generatim interrogarentur, nunquid cuiquam restituere deberent; quia ad tales interrogationes prorsus abnuentes censuerint, seu rerum inscitia excœcati Confessionibus deinde eorum exceptis, mentes monitis quibusdam ac remedijs curandas. *Neque tamen à Confessione absolvendos illicò, sed posteaquam ea, quæ deberent, persoluerint.* Itaque Patri Gaspari de talibus hominibus præcipit in hunc modum. *Confessionem non continuo sequetur absolutio. Sed biduum, triduumve dabitur eorum pectoribus certarum rerum meditatione præparandis, ut interim 1. Animorum maculas voluntariis eluant pœnis; 2. Si quid cui debent, restituant; 3. Simultatibus, si quas habent, depositis: 4. Redeant cum inimicis in gratiam: 5. A libidinis consuetudine. 6. Cæterisque, quibus impliciti sunt, flagitiis expediantur. Hæc omnia absolutionem præcurrant rectius quam sequantur. Namque istiusmodi homines in ipsa confessione promittunt se cuncta facturos: Post absolutionem fidei datæ immemores promissa irrita cadere patiuntur. Proinde elaborandum est, ut absolvendi repræsentent, quod præstare debent absoluti, &c.* Confitentibus porrò, non festinatam, sed diligentem navandam operam censebat, monens, ut præoptarent confessiones paucas ritè factas audire, quam multas temerè properatas. Qui enim confitentes intentius excuti posse? qui eorum odijs, fraudibus, vitijs adhiberi remedia, *nisi per otium curarentur?* An verò dubium esse, quin confessio una rectè instituta, multis cursim peractis præferenda sit. *Cum præsertim confessio aditum aperiat ad sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum;* Po-

stremò monebat confessarios, ut sumpto spatio, in auditas ab se confessiones inquirentes, viderent intentius, ecquid in delictis aliorum expiandis, ipsi deliquissent, & quæcunque in alienis peccassent, confessionibus expiarent suis, eaque delicta in posterum summa vi corrigere niterentur: Hoc quippe studium, ad rectè, atque utiliter confessarij munus obeundum maximo adjumento futurum.

S. FRANCISCI SALESII

Geneuensium Episcopi, Hæreticorum Triumphatoris invictissimi, & primævæ pietatis in Gallia gloriosissimi Restauratoris

JUDICIUM

De vera, & legitima animi præparatione, ad frequentem, & saltem singulis diebus Dominicis percipiendam Eucharistiæ Communionem.

Ex 2. parte suæ introd. cap. 20.

QUotidie Eucharistiæ communionem percipere nec laudo nec reprehendo. Omnibus tamen diebus Dominicis communicandum svadeo, & hortor, si tamen mens sine affectu peccandi sit. Sancti Augustini verba sunt. Cujus sententiam amplectens, quotidianam communionem ego nec laudo nec improbo, &c. Sed, ut vides, Philotea, Beatus Augustinus octavo quoque die, Eucharistiam adire svadet vehementer, hortaturque. Hoc ergo pro viribus implere studeas. *Nam cum te omnem mortaliter ac venialiter peccandi voluntatem, studiumq; abjecisse non dubitem, illum præparationis gradum attigisti, quem* sau-

sanctus iste doctor exposcit, &c. Ut quis semel in hebdomada Sanctissimæ Communionis particeps fiat, 1. Nullius non solum criminis sibi conscius. 2. Sed ab omni etiam venalium peccatorum studio & affectu alienus, 3. Ac præterea diuinissimi hujus Sacramenti avidissimus esse debet.

COROLLARIUM.

MOrum disciplinam facilè restituemus, si qua ratione, quibusve factis primùm constituta, diùque conservata est, eandem nos in restituenda adhibebimus, illorum vestigia persequentes, qui hanc bonorum amplitudinem [illegible]bis, Deo auctore, sua virtute pepererunt.

S. Car. Or. in 1. Conc. Prov.

MEdicamentum quidem salutare compositum, ac paratum jam diù habemus; verum si morbum debet expellere, sumendum est, ac per venas in omne corpus diffundendum. Poculo hoc salutis nos primum inebriemur, charissimi; & vivæ atque loquentes leges simus, & norma quasi quædam ac regula, ad quam aliorum actiones, ac studia dirigantur. Atque ita sibi unusquisque persuadeat, nihil è Christianæ reipublicæ commodo, ac dignitate successurum, nisi quantum in se sit, studiosè præstiterit.

Ex or. hab. in Conc. Trid. Sess. 25. à Hier. Ep. Nazianz. Coad. Famagust.

HÆc dicit Dominus. State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & invenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt, non ambulabimus. Et constitui super

vos ſpeculatores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt, non audiemus. Ideò audite gentes, & cognoſce congregatio, quanta ego faciam eis. Audi terra, ecce ego adducam mala ſuper populum iſtum, fructum cogitationum ejus, quia verba mea non audierunt, & legem meam projecerunt.

Jer. c. 6.

FINIS.

Carolomani ex
saeculo allatus

